M. TULLI CICERONIS

DE ORATORE

LIBRI TRES.

RECENSUIT EMENDAVIT INTERPRETATUS EST

FRIDERICUS ELLENDT A. M.
GYMNASII REGII ISLEBIENSIS DIRECTOR ET PROFESSOR.

REGIMONTII PRUSSORUM
SUMPTUS FECERUNT FRATRES BORNTRAEGER
1840.

M. TULLI CICERONIS
DE ORATORE
LIBRI TRES.

RECENSUIT EMENDAVIT INTERPRETATUS EST

FRIDERICUS ELLENDT A. M.
GYMNASII REGII ISLEBIENSIS DIRECTOR ET PROFESSOR.

VOLUMEN I.

VERBA SCRIPTORIS CUM COMMENTARIIS CRITICIS CONTINENS.

REGIMONTII PRUSSORUM
SUMPTUS FECERUNT FRATRES BORNTRAEGER
1840.

IOANNI SCHULZE

THEOL. ET PHILOS. D. POTENTISSIMI PRUSSORUM REGIS A CONSILIIS INTIMIS VIRO DE INSTITUTIONE PUBLICA OMNI IMMORTALITER MERITO

VENERABUNDUS DEDICAVIT

EDITOR

PRAEFATIO.

Libros Ciceronis de Oratore emendandi et explicandi consilium mihi natum est copias ad novam Bruti recensionem instruendam et ornandam colligenti. Cum enim utriusque operis consilium et argumentum societatis quodam vinculo connexum viderem, ut nec recte intelligi nec bene explicari Brutus posset, nisi ex libris de Oratore, paulatim eo voluntas deflexit, ut in his praecipuam operam ponendam decernerem, Bruto subsicivam quandam curam assignarem. Sed cum negotium illud nullis adhuc libris scriptis accurate excussis plerisque plane ignotis et latitantibus admodum lubricum esse viderem, nisi novis scripturae emendandae subsidiis repertis consilio me satis facere non posse intelligebam. Cum igitur ante hos

*

annos quinque maxime animi et corporis reficiendi causa Italiam invisere statuissem, ne plane divellerer a spectanda locorum amoenitate contemplandis artis et antiquitatis monumentis cognoscendis hominum moribus, satis esse ducebam, si modicis Bruti emendandi subsidiis instructus reverterem. Sed cum insigni viri nobilissimi L. B. ab Altenstein, qui regendae in regno Prussiae institutione publicae universae praeerat, liberalitate ita adiuvarer, ut sperato diutius in Italia manere liceret, apparatu, quem vir doctus Hieronymus Lagomarsinus ad Ciceronem emendandum collegerat, utendi spes affulsit. Asservantur enim in collegio Romano S. I. scripturae discrepantes Lagomarsini manu ex plus septingentis Ciceronis codicibus excerptae in ordinemque redactae: quas quod transscribere et meis usibus accommodare licuerit eius collegii praefectorum et maxime bibliothecarii P. Marchi humanitati acceptum refero. Quibus opibus cognitis statim firmatus consilio animum ad emendandos et explicandos de Oratore libros revocavi. In Germaniam igitur reversus paulo plus quatuor annos libris illis secundum scriptos codices emendandis colligendisque et disponendis copiis interpreti futuro necessariis consumpsi; cuius laboris fructum nunc publici iuris facio.

De subsidiis et ratione operae meae praemittenda haec sunt. Librorum scriptorum condicionem Henrichsenius Lagomarsini apud Bandinum in catal. codd. Latin. bibl. Laur. t. II. p. 492 sqq. verba secutus in universum recte exposuit. Non fuisse enim ante seculum quintum decimum codices librorum de Oratore Bruti et Oratoris integros hodie constat; reperto illa aetate libro antiquissimo Laudensi suppleti sunt. Is liber, postquam elegantius scripta exemplaria in manus hominum venissent, cum ipse propter obsoletam antiquitatem non facillime legeretur, neglectus dudum intercidit. Propter illam legendi difficultatem non totum descriptum, sed recentiorum exemplarium lacunas tantum ex eo expletas fuisse, quod iniudicatum relinquit Henrichsenus praef. p. IX., certissimo argumento conficitur. Codices enim recentiores et lacunis carentes manum interpolatorum perversasque correctiones omnibus paginis referunt et vitiosas scripturas innumerabiles habent, cum antiquiores et lacunosi perpauca interpolationis vestigia ostendant et scripturas permultas verissimas et emendatissimas suppeditent; in quibusdam autem mendis gravissimis et deploratis, quae in partibus nulla lacuna infestatis insunt, cum antiquioribus recentiores conspirant, quos, si toti ex libro Laudensi derivati essent, corrigi inde potuisse

veri simile est. Iniuria igitur vir quamvis diligens Lagomarsinus, qui non ultra fundamenta futurae editionis parandae processisset, omnia exemplaria tam antiqua quam recentia in mendosis vulgatorum locis fere inter se cum vulgatisque consentire dixit, ut propterea castigatio ex iis peti non possit. Nec ex Gasparini Barzizii Bergomatis in supplendo Cicerone conamine (v. Lagom. apud Bandinum l. c. p. 499.) recte quis colligat libros veteres lacunas illius hominis manu interpolando expletas monstrare. Neque enim id egit Barzizius, ut Ciceronem suis immiscendis corrumperet, nec additamenta illa in libris a Lagomarsino collatis usquam cum verbis Ciceronis confunduntur, sed aut in margine scripta aut alia manu aut aliqua librarii nota distincta sunt: v. nostros commentarios criticos ad I. 28, 127. II. 31, 133. III. 40, 161. Plurima autem correctorum additamenta librorum antiquiorum ope sustuli, quorum potissima mox apponam. Nec illud verum esse concedi potest, quod Henrichsenius p. X. affirmat, quo magis ab initio libri secundi procedatur, eo vitiosiores esse codices. Ego contrarium reperi paulo pluribus emendandi subsidiis adiutus nec minorem locorum corruptorum numerum illa parte operis ex libris scriptis emendari posse ostendam. Imo extrema parte libri primi emendandi negotium

magis etiam lubricum est, quam libro tertio §. 19—110., quia illo loco subsidia antiqua omnia deficiunt, hoc autem certe unus Lagomarsini 32. exstat.

Codicum ante Lagomarsinianos notorum et editionum potiorum recensum Henrichsenius satis accuratum egit in praefatione p. XI. sqq. Ad hunc lectores amandans illud solum addo librorum Gruterianorum s. Palatinorum novem, Suffridi duorum (hi sunt Tosanus et Erfurtensis), trium Gulielmii, quorum Pithoeanus et Memmianus alter vel uterque eidem sunt, quos Car. Stephanus contulit et fortasse etiam eidem, quos ab Henrico Memmio (de Mesmes) acceptos Lambinus eius viri nomine appellat, porro Regiorum Lallemandi 7702. 7703. 7704. 7753., Anglicorum a Pearcio adhibitorum tredecim, et Erlangensium duorum nullum accurate collatum esse, quanquam eius rei in Pearcio maior, quam in ceteris interpretibus, diligentia fuit. Erfurtensem Wunderus indignum putavit, quem totum conferret; Havnienses igitur ab Henrichsenio collati soli adhuc accurate inspecti sunt. Sed sunt sane nulla paene auctoritate praediti, quod idem etiam in ceteros plerosque cadit. Nam praeter Palatinos primum et secundum, Pearcii libros Lincolniensem (U) Oxoniensem collegii S. Ioannis (Z) et Gonvillianum ex antiquiore quippe ex-

emplari transscriptum nullus illorum dignus est, cui fides habeatur. Erlangenses enim, si re vera seculo decimo et undecimo scripti essent, ut Harlessio placuit, antiquitatis causa omnium viderentur maximi momenti. Sed nec Harlessius idoneus est eius rei auctor et Erlangensis primi paucas, secundi fere nullas scripturas traditas habemus.

Haud paulo plus subsidiorum mihi ad manum fuit. Ipse enim contuli codicem, qui cum olim P. Victorii fuisset, nunc Monachii asservatur, sed ex recentioribus est, ut lacunis quidam careat, sed vario corruptelarum genere infestatus sit; deinde usus sum Guelpherbytanis tribus, quos quod conferendos impetravi Schoenemanni V. Ill. humanitati debeo. Horum unus valet auctoritate tertius, quem Schuetzius dixit (Henrichsenius cum aliis Gu. A. vocat); literis inter Longobardicas et latinas mediis extra Italiam scriptus seculo XIV., cum innumeris quidem scribendi compendiis, sed satis nitide. Lacunosus est et in scriptura maxime cum Lg. 4. et 13. conspirat, sed et cum ceteris melioribus: v. Comm. cr. III. 44, 174. 46, 180. 53, 202. 55, 211. Longe inferior est Gudianus 38., quem cum Schuetzio Guelpherbytanum primum dico, Henrichsenius litera C. notavit. Is cum e recentioribus sit, raro cum bonorum scriptura

convenit; nullis fere correctionibus, sed plurimis scribendi compendiis et quod in multorum foliorum lateribus depilatis literae plane evanuerunt, lectori molestus. Is et Guelpherbytanus secundus (Augustanus numeris 12. 13. notatus, Henrichsenio dictus Gu. B.) etiam Brutum et Oratorem continent. Et hic quidem utrique priorum dignitate cedit: literis enim latinis satis novitiis post typographicam demum artem inventam in Italia scriptus videtur. Hunc pro me diligentissime excussit vir doctus Fridericus Schmalfeld, quo et collega et amico gaudeo. Nam Schuetzius his tribus libris usus quidem est, sed perpauca ex eis delibavit. Lagomarsinus autem quos codices contulit, eos omnes olim Florentiae asservatos esse reperi. Nunc quidem duo certe perierunt aut ex bibliothecis (credo Francogallico tempore) sublati sunt; Riccardianus, quem numero 2. notavit Lagomarsinus descripsitque accurate apud Bandinum l. c., omnium fortasse antiquissimus et praestantissimus; item Marcianus 16. Reliquos in tribus bibliothecis Laurentiana Riccardiana Magliabecchiana benigne iuvantibus praefectis, in primis V. Cl. de Furia, ipse vidi et examinavi. In omnibus Lagomarsini manu haec nota inscripta primae paginae reperitur: *hic codex a me Hier. Lagomarsino S. I. diligenter ad textus vulgares*

(i. e. editionem Iacobi Gronovii a. 1692.) *collatus est anno* 17 — *die* — *notabiturque in nostra Rhetoricorum Ciceronis editione numero* —. Et antiquiores quidem et lacunosi, sed bonae scripturae auctores praeter Riccardianum illum sunt 4. 13. 32. 36.

Cod. 4. bibliothecae Riccardianae n. 506. forma maxima membranaceus scriptus literis, qualibus Guelph. 3. seculo XIV. Copiosa scholia continet Gasparini Barzizii huiusque et alia manu factas correctiones interlineares et marginales.

Cod. 13. in bibliothecam Laurentianam ex bibliotheca D. Marci illatus cum aliis multis, donec novum conclave aedificetur, nullo ordine coacervatis numero 262. provisorio, quem vocant, notatur. Scriptus est literis nitidissimis latinis seculo, ut videtur, quinto decimo ineunte in membranis forma maxima, sed contractiore. In bibliothecam Marcianam olim ex hereditate Nicolai Niccoli venit.

Cod. 32. bibliothecae Laurentianae plutei L. nr. 1. forma maxima membranaceus, quatuor ad minimum manibus scriptus, continens praeter libros de Oratore alia rhetorica et Officiorum libros. Initium scribendi factum videtur ineunte seculo XIV. Omnium lacunosorum solus continet quae ab aliis absunt libro III. §. 19—110.; horumque emendatissime omnium

scriptus et diligenter a fortuitis librarii vitiis purgatus est.

Cod. 36. bibliothecae Laurentianae plutei L. nr. 34. formae quartae, quam dicunt, membranaceus, initio seculi XV. scriptus eleganter, sed cum variis compendiis. Fuit Cosmae Ioannis de Medicis.

Hi cum consentiunt aut unus et alter manifesto veram scripturam tuetur, potiore ceteris omnibus auctoritate sunt; solent autem conspirare cum Pearcii libris U. et Z. et Guelpherbytano tertio, item cum Palatinis duobus prioribus, etsi horum scriptura minime accurate noscitur.

Codices Lagomarsiniani reliqui, prioribus longe posthabendi et cum vulgata scriptura plerisque locis, *nisi gravius* etiam corrupti sunt, conspirantes, hi sunt.

Cod. 3. Riccardianus n. 507.

Cod. 5. olim S. Crucis n. 648., nunc Laurentianus plut. XXIIII. cod. 4. olim Sebastiani de Bucellis.

Cod. 6. olim S. Crucis n. 646., nunc Laurentianus plut. XXIII. cod. 8.

Cod. 14. olim D. Marci, nunc Magliabecchianus n. 260. provisorio.

Cod. 15. olim D. Marci, nunc Magliabecchianus nr. 274. provis.

Cod. 17. olim D. Marci, nunc Laurentianus n. 269. provis.

Cod. 20. olim S. Reparatae, nunc Laurentianus n. 207. additamentorum catalogi vol. I. p. 523.

Cod. 21. olim S. Reparatae et ante G. Vespucii, nunc Laurentianus n. 209. additamentorum catalogi vol. I. p. 532.

Cod. 35. Laurentianus plut. L. n. 31. a Poggio scriptus papae Martini V. secretario.

Cod. 65. Laurentianus plutei L. n. 32. omnium nitidissime et satis emendate, si extremam partem exceperis, scriptus a Iacobo Antonio Curlo Ianuensi pro Cosma de Medicis circa annum 1420; eiusdem enim manu exaratus Bruti codex 51. annum 1423. inscriptum refert.

Cod. 67. Laurentianus plutei L. n. 35.

Cod. 69. Laurentianus plutei L. n. 37. olim P. Varchi Florentini.

Cod. 70. Laurentianus plutei L. n. 38. olim Petri de Medicis.

Cod. 73. Laurentianus plutei L. n. 33. olim I. Sassetti.

Cod. 76. Laurentianus plutei L. n. 36. olim Nic. Niccoli.

Cod. 81. Riccardianus n. 558. membranaceus forma maxima scriptus literis antiquioribus, ut, si lacunas haberet, vetustis accensendus videretur.

Cod. 84. Riccardianus n. 561. chartaceus nullo pretio.

Cod. 85. Riccardianus n. 557. chartaceus nullo pretio scriptus a 1478.

Cod. 86. Riccardianus n. 559. chartaceus nullo pretio.

Cod. 93. Laurentianus plutei L. n. 14. scriptus a. 1469. cum copiosis scholiis, Angeli Politiani, ut Bandino visum, manu exaratis.

Laurentianorum accuratior notitia a Bandino peti potest. Recentiorum ad probos illos et vetustos proxime accedit cod. 81.; cod. 93. autem maxime cum Guelph. 1. Par. D., quem in Bruto emendando contulit Orellius, et cum editione Romana conspirat; qua re; si de scholiis in eo repertis dicta consideramus, non levis coniectura videbitur ad editionem illam adornandam scriptum fuisse. Praeterea varios numeros in collectaneis suis posuit Lagomarsinus, qui scriptosne an impressos libros significent incertum est. Et numeros quidem 23. 24. scriptos indicare verisimilius, sed 26. ipse alicubi annotavit Lagomarsinus Stephani editionem significare, 38. Iuntinam Victorii;

Manutiana sub numero 87. latere videtur, Cratandrina sub numero 98.; Lambinianam designari 102. ex scriptura inde enotata facile perspicitur.

Editionum cum veterum tum recentiorum scripturas a Pearcio Orellio et Henrichseno sumpsi. Cum enim ubique fere in vario mendorum genere conspirent nec, si cum libris vetustioribus contendantur, ullam auctoritatem habeant, eas perlustrare inutile ducebam. Eorum, qui post Ernestum in emendandis et explicandis de Oratore libris versati sunt, omnium optime de iis meruit Rudolphus Henrichsen, Danus. Qui vir egregia eruditione et acri iudicio instructus multa rectius constituit partim secutus Madvigium hominem Latine doctissimum et idoneam operam in rebus potissimum interpretandis posuit: ut, si satis valuisset subsidiis, ad emendandum scriptorem pauca sane aliis reliqua fecisset. Multa eleganter notavit et correxit Ioannes Bakius Leidensis in volumine altero scholicorum hypomnematum, cuius libri notitiam iam fere absoluta mea opera nactus de multis mihi cum illo convenire vidi, a pluribus, cum coniectando plus aequo indulserit, dissentio. Sed nuper exortus est Kunissius, qui libros de Oratore commentariis Germanico sermone conscriptis instructos ederet in publicum. Is quo modo interpretis munere satis fecerit,

pluribus dicere non est necesse; nec facerem omnino hominis imperiti mentionem, nisi ausus esset pronuntiare vulgatam scripturam, quam multis partibus laborare consentiunt, omnibus omnium librorum subsidiis praeferendam et ubique fere ipsius scriptoris manum videri, ut in conquirendis emendandi subsidiis desudare et critico muneri operam dare otiosum sit et supervacaneum. Quod facinus peritis videbitur eam ob causam ausus, ne, cum nihil ad scriptorem emendandum conferre posset, plane inutilis eius opera habeatur; ut est re vera. Sed ne quem aliud agentem fallat, de vulgatae illius scripturae origine pauca dicenda sunt. Cum renascentibus in Italia literis scripta veterum et scientiae et delectationis fons uberrimus viderentur, primi editores officio suo satis factum credebant, si unum alterumve codicem scriptum fideliter exprimerent. Talis origo est editionum Venetarum a. 1470. et 1485., Mediolanensium et Lotteri, quas Henrichsenum secutus uno vocabulo *veteres* nomino. Harum auctores cum minime semper emendatis codicibus usi essent, quin et multos et manifestos errores intactos reliquissent, editores sequentes Aldus Cratander Victorius Stephanus Lambinus Gruterus ex libris aliis, sed leviter inspectis, aut ex ingenio et libidine non nulla eorum vitiorum, quae

circumferebantur, sustulerunt de recte emendando scriptore incuriosi, quia undecunque collectos libros totos excutere illa aetate ingeniis uberrima, sed artis grammaticae et criticae immuni, in mentem veniebat nemini. Haec est vulgatae scripturae ex paucis librorum praesidiis aliquanto pluribus fortuitis erroribus negligentiae vitiis doctorum suspicionibus temere creditis et propagatis conflatae origo; quam ubi potissimum reperias, apud Aldum Iuntam Stephanum Gruterum Ernestum nemo dixerit; quod ex omnibus illis aliquid habet. Quanquam ille, a cuius errore castigando egressus sum, Aldum et Iuntam tanquam deos scripturae Ciceronianae antistites veneratur. Ineptum utique commentum! Editiones illae unde fluxerunt? nonne ex libris scriptis! Quo modo igitur libros scriptos qualescunque prae editionibus contemnas? An librorum illorum scriptores editoresve libros secuti ea divinationis arte praediti erant, illi ut omnia recte et emendate scriberent, hi ut in falsorum et ineptorum silva medii constituti divino quodam instinctu ad vera invenienda ducerentur? Tantum abest, ut hoc ita se habeat, ut Aldi et Iuntae editiones longe plurimis locis cum libris novitiis et interpolatis faciant, quales sunt Gu. 1. 2. Vict. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 35. 84. alii. Nac felices criticos, si suo

munere ita defungi iis licet, ut Aldum exprimentes ceteros homines nihil vidisse affirment! Sed haec est inepta et illiterata vaniloquentia. Agendum igitur negotium est olim philologis ne Batavis quidem satis cognitum, ut ex libris scriptis accurate collatis vulgatae scripturae sive vera sive falsa eruantur et vel confirmentur vel arguantur. Quo munere si religiose fungaris, sicut in Cicerone Orellius Zumptius Freundius Klotzius fecerunt, mox paulo integriorem et certiorem eius manum assequeris, quam in vulgatis exemplaribus circumfertur. Videbis multa dubia de vitio aut interpolatione suspecta in nullo bonorum librorum legi vel horum ope facile corrigi, alia videri incorrupta, quae vulnera fallaci sanitatis specie tegant, verborum collocationem secundum sensum vel artis legem suspectam saepe cum testatiore commutandum esse, saepe etiam veram vocabulorum scribendorum rationem, in qua magna ex parte a codicibus pendemus, certissimis documentis firmari.

Id munus, cum idonea subsidia ad manum essent, etiam mihi suscipiendum esse duxi, eiusque consilii exsequendi ratio talis fuit. Cum viderem propter scripturas discrepantes plurimas emendationum defendendarum necessitatem rerum explicandarum et gravitatem et copiam fieri non posse, ut ea omnia, quem

ad modum vulgo fieri solet, coniuncta tractarentur, priore volumine verba scriptoris ex libris emendata dedi apposita scriptura bonorum codicum integra, reliquorum autem et editionum notabiliorum selecta, eodemque loco et res ad scribendorum vocabulorum rationem pertinentes pertractavi; altero autem receptas emendationes et a sententia et a sermonis ratione defendi de consilio scriptoris disserui argumenti nexum et ordinem explicui res et verba, quantum potui, commentando illustravi. Coniecturas meas et aliorum nusquam fere nisi in annotatione probavi: dubiis et vix sanabilibus visis satius duxi addere signum †, corrigendis abstinere. Quod in explicando scriptore res non nullas notiores quam pro doctorum necessitatibus protuli, id consulto factum est: totum enim, non ex parte explicandum sumpseram. Talium quaedam a prioribus interpretibus, maxime Henrichseno mutuatus sum ascriptis tamen auctorum nominibus.

Cum igitur locis plurimis aut eiecta interpolatoris manu aut corrigenda sententia aut vocabulorum scribendorum ratione aut verborum ordine inverso vulgatam scripturam mutaverim, pauca de multis apponam exempla manifesto verae aut probabilis emendationis, quo universe quid egerim in corrigendo Ciceronis

INDEX
COMPENDIORUM SCRIBENDI,
QUIBUS IN COMMENTARIIS CRITICIS USUS SUM.

Ald. editio Aldina.
Crat. editio Cratandri.
Erl. codices Erlangenses.
Gonv. codex Gonvillianus Pearcii.
Grut. editio Gruteri.
Gu. 1. 2. 3. codices Guelpherbytani primus secundus tertius.
Hahn. editio Hahniana.
Harl. codex Harleianus Pearcii.
Henr. editio Henrichseni.
Iunt. editio Iuntina.
Lg. codices Lagomarsiniani.
Lamb. editio Lambiniana.
Lamb. rep. s. *rep. Lamb.* Lambiniana repetita.
Lott. editio Lotteri.
Madv. Madvigius.
Man. editio Manutii.
Med. 1. 2. editiones Mediolanenses prima et secunda.
Or. editio Orellii.
Ox. codices Oxonienses.
Pal. codices Palatini.
Pearc. editiones Pearcii. Ubi numerus non additur, quarta intelligitur.
Sch. s. *Schuetz.* editiones Schuetzii prima et altera.
Steph. editio Car. Stephani.

***

Ven. editiones Venetae.
Vict. codex Monacensis olim Victorii.
VSt. s. *Vet. Steph.* codices Caroli Stephani.
add. addi verba quaedam in aliquo libro significat.
a pr. m. sive *pr. m.* a prima manu scripta significat.
a sec. m. sive *m. sec.* a secunda manu scripta significat.
corr. numero codicis additum, velut 2 corr., legi aliquid in eo codice, sed correctum ad modum scripturae vulgatae significat.
exp. numero codicis additum significat scriptum ita fuisse, sed expunctum esse a correctore; *corr. et exp.* correctionem qualemcunque rursus expunctam.
inscr. supra lectionem commemoratam scripta significat.
inv. numero codicis praemissum, velut *me in inv.* 2. ea verba inverso ordine posita significat.
ita corr. indicat aliquo modo correctum codicem.
ita inscr. indicat alicubi supra scriptum, quod modo commemoratum sit.
ita v. sive *var.* aliquid pro varia scriptura, quam dicunt, alicubi exstare significat.
om. omissum.
v. u. t. codicem pro varia scriptura lectionem *textus*, quem vocant, additum monstrare indicat.

opere ostendam: I. 2, 8. 3, 11. 6, 20. 19, 87. 20, 93. 23, 109. 27, 123. 125. 35, 162. II. 7, 29. 8, 33. 15, 64. 20, 86. 28, 124. 36, 152. 38, 158. 160. 41, 174. 42, 178. 44, 186. 47, 194. 58, 235. 61, 250. 67, 271 bis. 78, 319. 79, 322. 83, 338. 90, 367. III. 14, 54. 16, 60. 61. 21, 80. 28, 109. 34, 138. 38, 153. 39, 157. 43, 171. 56, 214. Huc pertinent etiam loci rectius distinguendo adiuti, quales sunt I. 11, 45. 37, 158. 52, 224. II. 14, 60. 19, 77. 39, 166. 57, 231. 60, 245. 63, 255. 256. 67, 271. 87, 356. III. 19, 72. 31, 125. 43, 171. 52, 200. 201. Ordinem verborum paulo insignius mutavi et partim defendi mutatum I. 15, 69. 18, 81. 82. 20, 92. 26, 121. 28, 127. 40, 184. 43, 193. II. 1, 1. 6, 25. 8, 32. 34. 22, 93. 49, 201. 51, 208. 54, 218. 219. 57, 231. 58, 237. 75, 306. 90, 366. III. 1, 2. 2, 8. 34, 139. 37, 148. Interpolationis autem et additamenta subdititia partim codicum scriptorum ope indicavi et seclusi I. 4, 13. 7, 25. 26. 26, 122. 57, 241. 59, 251. II. 3, 13. 5, 21. 8, 30. 13, 54. 57. 14, 60. 16, 69. 22, 94. 23, 96. 24, 100. 104. 28, 121. 35, 149. 39, 164. 41, 174. 47, 197. 48, 199. 50, 204. 53, 213. 73, 296. 74, 302. 75, 305. 76, 307.

79, 323. 90, 367. III. 3, 10. 21, 80. 28, 110. 35, 141. 51, 197. 52, 200.

In utroque autem interpretis munere, et corrigendi explicandi, idonea me diligentia usum scio: quid praestiterim periti existimabunt; imperitorum iudicia contemno. Quorum unus adeo petulanti me nuper laesit iniuria, ut copias a me ad interpretandum Ciceronem collectas minime magnipretii esse videri pronuntiaret, quia contra, ac dudum essem pollicitus, nihil earum publicis iudiciis permitterem. Quod quam prudenter dictum sit alii existimabunt; mihi ille et scriptis et iudiciis suis Horatiani dicti de libris nonum in annum premendis immemor videtur.

Scribebam Islebiae in Gymnasio Regio cal. Iuniis a. MDCCCXL.

M. TULLI CICERONIS

DE ORATORE

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

1. Cogitanti mihi saepenumero et memoria vetera repetenti perbeati fuisse, Quinte frater, illi videri solent, qui in optima re publica, quom et honoribus et rerum gestarum gloria florerent, eum vitae cursum tenere potuerunt, ut vel in negotio sine periculo vel in otio cum dignitate esse possent. Ac fuit, quom mihi quoque initium requiescendi atque animum ad utriusque nostrum praeclara studia referendi fore iustum et prope ab omnibus concessum arbitrarer, si infinitus forensium rerum labor et ambitionis occupatio decursu honorum, etiam

I. 1. *in optima*] *in* om. Vict. — *quom*] *cur* corr. *quom* Lg. 4. *commodo* 2. *quom* s. *quō* (ut Gu. 3.) Lg. 5. 14. 20. 24. 35. 65. 70. 73. 84. Vict. ita corr. 17. *quoniam*, ortum ex male intellecto scribendi compendio, 6. Eodem modo iudicanda *quomodo* corr. *quo* Lg. 13. *cum et quoquo modo* Gu. 1. *quodammodo cum* Lg. 81. *Quom* scribo, cum a bonis auctoribus commendatur, etsi Ciceronis aetate et *cum* iam usitatum erat et fortasse etiam *quum*; de quorum altero cum Wundero sentio ad Planc. p. XIV., in altero damnando quo minus eundem sequar, prohibet Marius Victorinus p. 2459 P. — *et honoribus*] *et* om. Lg. 81. *honorum* 35. — *vel in otio*] *aut in otio* Lg. 2. *at̄* (= aut) 14. 15. 69 corr. 81. 86. *atque* 21. *ac* 32. *in* om. Vict. *sine — otio* om. Gu. 3. — *fuit quom mihi quoque*] sic (nisi quod *quum*

aetatis flexu constitisset. 2. Quam spem cogitationum et consiliorum meorum cum graves communium temporum, tum varii nostri casus fefellerunt. Nam qui locus quietis et tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo maximae moles molestiarum et turbulentissimae tempestates exstiterunt. Neque vero nobis cupientibus atque exoptantibus fructus otii datus est ad eas artis, quibus a pueris dediti fuimus, celebrandas inter nosque recolendas. 3. Nam prima aetate incidimus in ipsam perturbationem

circumfertur) Pal. 1. Z., dudum probatum Grutero et Marklando (ad Eur. Suppl. 1145). Eodem ducunt *fuit qui m. q.* Gu. 3.; *fuit quod m. q.* U. Erf. et fortasse Erl. 1. *fuit qui* corr. *quidem mihi q.* Lg. 2.; *fuit quidem m. q.* Lg. 4. 13. *Fuit quidem, tempus illud, cum m. q.* Man. Lamb. Sed *tempus illud* om. Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 17 v. u. t. 21. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 84 corr. 86. Vict. δ. ε. ed. Hahn. ed. s. l. et a. Med. 1. 2. Ven. 1485. Ald. Iunt. *ac fuit mihi* Pith. Erl. 2. *ac nunc quidem quoque mihi* Pal. 9. Ven. 1478. *illud* om. Ox. β. *ac fuit tempus illud cum m. q.* Havn. 1. 2. Pal. 2. 3 m. sec. Gu. 1. 2. edd. Asc. 1. Lott. Crat. Steph. Grut. defensum Pearcio. *quoque* om. Lg. 81. *ac fuit quidem, cum mihi* recentt. post Ern. Sed *quidem* ex male intellecto *quom* ortum. — *prope*] om. Lg. 65. — *concessum*] *esse* addunt Lg. XV., sed non 2. 13 (nisi a correctore) 32. 36. 65. — exp. 24. 73. — *forensium rerum*] inv. Lg. 76. Lamb. *forensium labor rerum* Lg. 17. — *decursu*] inscr. *exitu* Lg. 76. *cursu* 2. 4. 13. 21. 32. 36 corr. omnes, item Gu. 3. — *etiam aetatis flexu*] *etiam* om. Gu. 3. *deflexu* Lg. 35 corr. *fluxu* Gu. 2. α, pr. m. Ern. *et iam* corr. Orell. *et*, quod habent Vict. et Vossianus, recipiendum putat Bakius. Me non offendit asyndeton.

2. *cum graves*] *tum gr.* Lg. 2. 4. 32 corr. 69. 81. 86. Gu. 1. Lamb. — *nostri casus*] inv. Lg. 4. — *plenissimus*] *plenus* Lg. 2. 4. 21. 36. Gu. 3. Vict. *fore pleniss.* 4. *plenus si f.* Gu. 3. — *moles*] om. Lg. XIV, quorum de bonis est 13., Gu. tres, Havn. 1., codd. Grut. praeter Pal. 3. 7. 9., U., Erl. 1. Erf. Ald. Iunt. Crat. Man. Steph. Lg. plerique additum habent a m. sec. — *exstiterunt*] Lg. omnes *s* elidunt, sed non impetro a me, ut paream. — *neque vero*] addi *unquam* opus videtur Bakio, ut dicatur quod ad totum aetatis spatium referatur. — *exoptantibus*] *optantibus*

disciplinae veteris; et consulatu devenimus in medium rerum omnium certamen atque discrimen; et hoc tempus omne post consulatum obiecimus iis fluctibus, qui per nos a communi peste depulsi in nosmet ipsos redundarent. Sed tamen in eis vel asperitatibus rerum vel angustiis temporis obsequar studiis nostris et quantum mihi vel fraus inimicorum vel causae amicorum vel res publica tribuet otii ad scribendum potissimum conferam. 4. Tibi vero, frater, neque hortanti deero neque roganti. Nam

Gu. 1. 2. Steph. — *artis*] ita Lg. 3. 5. 13. 14. 16. 17. 24. 36 corr. 65. 69. 70. 73. 84. 93. ita corr. 32. Has formas nominum ablativos in *i* vel certe genitivos plurales in *tum* exeuntes habentium, cum aut plerisque aut certe bonis codd. firmentur, ubique in his libris revocavi. *arteis* Lamb. ubique, item *omneis* et similia. — *celebrandas*] *concelebrandas* Lg. 2. 32. 67. in 2 tamen subducta lineola mendi signo. — *inter nosque*] sic Lg. omnes pr. 4., qui *inter nos atque*, item Gu. tres et alii codd. plerique; recepere recentt. ab Ern. inde. Positura illa particulae legitima et Ciceroniana est; v. explicationes.

3. *prima*] *et prima* Gu. 3. — *consulatu*] *consulatus* Lg. 14 corr. *ad consulatum* 21 corr. ut 70. *a consulatu* 70. 73. *in cons.* Lamb. — *iis fluctibus*] *iis* om. Leg. 2. 4. 21. 36. Gu. 3. om. sed add. 4. 13. 32. *his* 76. Vict. Gu. 1. 2. *hiis* Lg. 81. — *communi*] *conmuni* Lg. 69. Lambinus *peste* delevit, *commune* interpretatus τὸ κοινόν; v. explicatt. — *redundarent*] sic correxi vulgatum *redundarunt* ex Lg. 2 v. u. t. 4. 5. 6. 13. 14. 17. 20. 21. 23. 24. 32 corr. 35. 36. 65. 69. 86. *γ*. *δ*. Vict. Gu. tribus. v. explicationes. — *tamen*] *tum* Gu. 3 (ex *tm̄*). — *eis*] sic correxi vulgatum *his* ex Lg. XXIII, quorum boni omnes sunt, et Gu. 3. Perraro *eis* invasit in locum demonstrativo *hic* debitum, cum contrarium persaepe factum sit. Tamen illud accidit I. 11, 49. 13, 55. II. 19, 79. 32, 139. 84, 343. 19, 72, quanquam in paucioribus libris. De sententia v. explicationes ad II. 15, 64. — *causae*] *causa* Lg. omnes praeter 20. 81 pr. m. et Vict. — *res publica*] *rei publicae* Lg. 2.

4. *hortanti*] *oranti* Lg. 32 corr. *dehortanti* Gu. 1. sub *d* puncto mendi signo, ut voluisse videatur librarius *me hort.* — *quisquam*] sic Gu. tres, Lg. 13. 36. Ceteri *quispiam*, quod ferri non potest. — *plus valere te*] *plus te valere* Lg. 4. 81. Gu. 2.

neque auctoritate quisquam apud me plus valere te potest neque voluntate.

II. Ac mihi repetenda est veteris cuiusdam memoriae non sane satis explicata recordatio, sed, ut arbitror, apta ad id, quod requiris, ut cognoscas quae viri omnium eloquentissimi clarissimique senserint de omni ratione dicendi. 5. Vis enim, ut mihi saepe dixisti, quoniam † quae pueris aut adolescentulis nobis ex commentariis nostris inchoata ac rudia exciderunt vix hac aetate digna et hoc usu, quem ex causis, quas diximus, tot tantisque consecuti sumus, aliquid iisdem de rebus politius a nobis perfectiusque proferri: solesque non nunquam hac de re

II. *non sane*] *sane* om. Lg. 2. 13 add. 16. 17. 21. 32 add. 36. 70. 76. 84. 86., propter sequens quidem vocabulum. — *eloquentissimi clarissimique*] inv. Lg. 2. 21. Gu. 3., non recte; eloquentia enim claruerunt. — *senserint*] *senserunt* Lg. 4. 73. 76. Gu. 1.

5. *adolescentulis*] *adulesc.* Lg. 65. 81. *adolescentibus* 14. 15. 17. 21. 23. 24. 69. 86. 93. *adulesc.* 16. 20. 70. 73. 84. Hanc scripturam minime ita firmari libris, ut quibusdam visum, saepe indicabimus. — *nobis ex*] *aut* ante inserunt Vict. Lg. omnes praeter 2 pr. m. 81. sec. m. Recte videtur Henr. dicere huic periodo quam maxime rite procedenti et ab anacoluthi natura, qualem Orellius statuit, alienissima deesse verbum protaseos. Aut igitur cum Lamb. scribendum *quaedam* pro *quae*, aut cum Schuetzio *vix hac sint aetate digna*, aut, quod verisimillimum videtur, cum cod. U. expungendum *quae*. Qui Lambini correctionem nuper *duram* dixit, Ciceronianae orationis peritior sibi visus est quam vir elegantissimi iudicii; aliis imperitissimus videbitur. — *commentariis*] *commentariolis* Lg. 24. 69. 81. 84. Vict. Ern. Satis peccatum a Cicerone adolescente, quod libros minime elaboratos sibi excidere passus est; fuco illo ὑποχοριστικοῦ contemptim dicti melius carebimus. — *inchoata*] *incohata* et *incoata* quidam codd. minus boni. — *ac rudia*] *atque r.* Lg. 6. 93. Steph. *nuda* Gu. 1. — *consecuti*] *consequuti* Lg. 5. 65. 70. 73. 84. et uno *u* 17 corr. ut 5. Hoc secundum libros iudicandum foret, sed ab eis parum praesidii habet; defugisse id aetatis Ciceronianae homines, quod *quu* pronuntiare non possent, mera fabula est;

a me in disputationibus nostris dissentire, quod ego eruditissimorum hominum artibus eloquentiam contineri statuam, tu autem illam ab elegantia doctrinae segregandam putes et in quodam ingenii atque exercitationis genere ponendam. 6. Ac mihi quidem saepenumero in summos homines ac summis ingeniis praeditos intuenti quaerendum esse visum est quid esset cur plures in omnibus artibus quam in dicendo admirabiles exstitissent. Nam quocunque te animo et cogitatione converteris, permultos excellentis in quoque genere videbis non mediocrium artium, sed prope maximarum. 7. Quis enim est, qui, si clarorum hominum scientiam rerum gestarum vel utilitate vel

scribi enim utique sic potuit, cum pronuntiaretur *cu.* — *iisdem*] *isdem* Lg. 76. Quidam *hisdem* (Gu. 1.), alii *hiisdem* (Gu. 2.). — *non nunquam*] sic divisim Lg. praeter 3. 65. 73. solentque hoc et *non nihil non nullus non nemo me Hercule quo modo quem ad modum* aut plurimis aut optimis libris tuta esse, ut scribi ratio iubet. — *eruditissimorum*] praestantem scripturam librorum accuratius collatorum plerique suppeditant, certe Lg. omnes, Gu. tres, *α. β.* Vulgatum *prudentissimorum* perversum est, cum eleganti doctrinae recte opponi non possit. Nam *prudentium* (*πολιτικῶν*) artem esse eloquentiam ne Q. quidem Cicero infitiaturus erat. V. explicationes.

6. *ac*] *at* Lg. 6. Vict. *atque* 21. — *in summos*] *in* om. Lg. 2. 4. 76 add. Vict. v. explicationes. — *omnibus artibus*] vulgo *rebus*. Recepi illud ex Lg. praeter 21. 32. 76. omnibus et Gu. 3.; ita v. 21. ita corr. 32. ita inscr. in 76. — *exstitissent*] *extiterint* Gu. 2. *s* codd. ignorant. — *excellentis*] scripsi secutus Lg. 3. 5. 6. 13. 16. 17. 21. 23. 24. 32. 36. 65. 69. 70. *et* inserunt 3. 5. 6. 32. Lamb. *Et* ex errore fluxit *permultos* et *excellentes* coniungentium. — *in quoque*] *in quocunque* Vict. Lg. 2. 3. 4 corr. 6. 14. 21. 32. 35. 76. 81. 93. — *sed*] *set* Lg. 2.

7. *quis enim est*] *quis est enim* Erf. Lg. 14. 15. 20. 21. 23. edd. antiq. Muell. Or. Henr. male; v. explicationes ad III. 30, 119. — *qui*] *quin* Lg. 5. 13. 16. 17. 20. 21 corr. 35. 36. 65. 70. 84. Gu. 1. 2. ita corr. 76. — *utilitate* — *magnitudine*]. Plerique meorum *utilitatem* et *magnitudinem*. Verum servarunt Lg. 13. 69. 73. 76. et sec. m. 4. 21. — *innumerabiles*] *e* omnes mei

magnitudine metiri velit, non anteponat oratori imperatorem? Quis autem dubitet, quin belli duces praestantissimos ex hac una civitate paene innumerabilis, in dicendo autem excellentis vix paucos proferre possimus? 8. Iam vero consilio ac sapientia qui regere ac gubernare rem publicam possent, multi nostra, plures patrum memoria atque etiam maiorum exstiterunt, quom boni perdiu nulli, vix autem singulis aetatibus singuli tolerabiles oratores invenirentur. Ac ne quis forte cum aliis studiis, quae reconditis in artibus atque in quadam varietate literarum versentur, magis hanc dicendi rationem, quam cum imperatoris laude aut cum boni senatoris prudentia compa-

codd., sed mox *excellentis* Lg. 3. 5. 6. 17. 21. 24. 32. 36. 73. 76. 84. ita corr. 4. om. 65.

8. *sapientia*] *scientia* p. var. Lg. 5. *sententia* Gu. 2. *ac sapientia* om. Vict. Paulo post *utilitatem* et *magnitudinem* Pearcii codd. plures et Erl. 1. 2. quod si *scientia* legatur, non improbat ille; male quidem. — *possent*] *possint* U. et Lg. omnes, accommodatum ad *nostra memoria*, non ad verbum *exstiterunt*, et tamen fortasse verius. — *quom*] scripsi ex Lg. XVIII, quorum sunt 2. 4. 24. 32. 36. et Vict., *quam* prae se ferentes; idem in 6 p. var.; *quō* distincte 13. — *ne quis*] *si quis* Lg. 23. *neque* 32 corr. *ne qui* Gu. 1. (in 2. nil reperio) Havn. 1. Erl. 1. Erf. Or., quorum et Beieri auctoritas ad Off. II. 21, 74. contra bonorum librorum plerorumque fidem valere non debet. Excidit *s* s. *ſ* (sic enim solet scribi) propter sequens *f*. — *versentur*] *versantur* Vict. Gu. 3. Paulo ante *atque* om. Gu. 1. — *qui convertat animum — floruerunt quam multi sint*] vulgo omittitur *qui*, scribitur *floruerint*, *quamque* et *sic* pro *sint*, distinguitur praeterea post *multi*, ut post id incipiat apodosis. Quanto sit elegantior nostra scriptura, qua ἕλκος ὕπουλον nemini animadversum sanavimus, non opus est dicere. *qui* addunt Gu. 3. Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 15. 16. 21. 24. 65. 67. 70. 73. 84. 93. ita corr. 32. 36. *qui cum vertat* 69. *floruerunt* habent Lg. omnes, U. Vict.; *quam* Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. addens *tn̄* (= tamen); *sint* Lg. XX, quorum sunt 2. 4. 5. 13. 36. 65. 69. 70. 73. Vict., quidam *sunt* exhibent. Praeterea *his* pro *iis* recepi ex Lg. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. Sic artes illae,

randam putet: qui convertat animum ad ea ipsa artium genera circumspiciatque qui in his floruerunt quam multi sint, facillime quanta oratorum sit semperque fuerit paucitas iudicabit.

III. 9. Neque enim te fugit omnium laudatarum artium procreatricem quandam et quasi parentem eam, quam φιλοσοφίαν Graeci vocant, ab hominibus doctissimis iudicari; in qua difficile est enumerare quot viri quanta scientia quantaque in suis studiis varietate et copia fuerint, qui non una aliqua in re separatim elaborarint, sed omnia, quaecunque possent, vel scientiae pervestigatione vel disserendi ratione comprehenderint. 10. Quis ignorat

ut in asseveratione par est, fortius opponuntur eloquentiae. — *semperque*] *et semper* Lg. 4. 16. 36 corr. 76.

III. 9. *omnium laudatarum artium*] sic pro falsa elegantia Gruteri *(laudatarum artium omnium)* et Ernesti *(art. omn. laud.)* Orellius et Henr. dedere Steph. Lamb. Pearcium secuti, ex Cant. Gonv. Norf. Z. γ. δ. Erl. 1. 2. Erf. Gu. 3., quibus accedunt Lg. omnes et Vict. Ut Gruterus, Gu. 1. *laudand. a. o.* Gu. 2. Havn. 2. Ald. Iunt. Man. Muell. — *hominibus*] correctio Victorii videtur; libri, puto, omnes *omnibus*, perpetua confusione: v. Drakenb. ad Liv. III. 54, 6. — *enumerare*] sic soli meorum Lg. 5. m. sec. 23. 35. 76. — *nūi* = *numeri* 17. *enumerari* 81 corr. ut 23. *iudicare* 20. Rell. *numerare*, non sane deterius, sed facile excidit *e* propter praecedens *est*. — *una aliqua in re*] *al. in re una* Lg. 23. 31. Gu. 1. 2. — *elaborarint*] *elaborassent* Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. — *comprehenderint*] *comprenderint* Vict. *comprehenderent* Gu. 2.

10. *ii*] *hi* Lg. XIII, quorum boni 13. 65. 70. 73. 76. = *et quam recondita*] *et* delerunt Sch. Madv., uncis incl. Henr., secuti Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. VII. Non placet ἀσύνδετον, cum partes eius sententiae particulas praefixas habeant. — *versentur*] *vors.* Vict. — *ut nemo*] *quod n.* Lg. 2. 13. 20. 36. Gu. 3. — *fere*] *forte* Gu. 3. et Lg. omnes vitiose, praeter 3. 23. 69. 76. 81. — *ei*] om. Lg. 2. 4 add. 13. 36. *eius* 15. *scientiae vehementius* om. 3. 67. — *consecutus*] per *quu* Lg. 17. 65. 70. 86. — *dedit*] vulgatum *dedidit* correxi ex Lg. XXIV bonisque omnibus, item

ii, qui mathematici vocantur, quanta in obscuritate rerum, quam recondita in arte et multiplici subtilique versentur? quo tamen in genere ita multi perfecti homines exstiterunt, ut nemo fere studuisse ei scientiae vehementius videatur, quin quod voluerit consecutus sit. Quis musicis, quis huic studio literarum, quod profitentur ii, qui grammatici vocantur, penitus se dedit, quin omnem illarum artium paene infinitam vim et materiem scientia et cognitione comprehenderit? 11. Vere mihi hoc videor esse dicturus ex omnibus iis, qui in harum artium studiis liberalissimis sint doctrinisque versati, minimam copiam poëtarum egregiorum exstitisse. Atque in hoc ipso numero,

Gu. 3. δ. ε. — *paene*] *pene* Lg. XXII. *poene* 13. Adversantur tituli. — *materiem*] sic Lg. praeter 3. 81., item U. et Gu. 3. Eadem forma aut nulla aut exigua discrepantia legitur I. 11, 49. 46, 201. II. 27, 116. 34, 144. 59, 238. et Inv. I. 7, 9 certe in cod. Turicensi optimo, semper de *dicendi materie.* Altera eodem sensu habetur Inv. I. 5, 7. Or. 34, 119. 55, 185.; item de *sermonibus* Divers. III. 6, 4. Q. Fr. I. 2. Att. I. 14, 4. de *disputatione philosophica* Ac. I. 37, 118. II. 6, 24.; sed pro *causa* et *opportunitate* de Or. II. 84, 342. Deinde etiam *materia iocandi* dicitur de Or. II. 65, 263. *sapientiae* Fin. III. 18, 61. Off. I. 5, 16. et *ὕλη τῶν ὄντων* N. D. III. 39, 92. De moribus hominum iunguntur *indoles et materies* Verr. IV. 68, 160., fortasse propter similiter cadens. Igitur eodem illa iure esse putanda sunt. — *scientia et cognitione*] ita Havn. 1. 2., Gu. 1. 2., Dr. δ. edd. antiquiss., Ald. Iunt. Crat. Man. Steph. Lamb. Or. Henr., quibus accedunt Lg. praeter 2. 4. 13. 23. 24. 35. 69. 86., ut tamen quinque posteriores *et* addant. Vulgatum fuit *scientiae cogitatione*, et sic Lg. quinque, Erl. Oxx. quidam, Gall. tres, Pall. 1. 2. Grut. — *scientiam cognitionem* 32 a pr. m. *scientiae cognitione* Erl. 2. De *πρωθυστέρῳ* dicemus in explicationibus. — *comprehenderit*] *comprenderit* Gu. 1. *cōprenderint* Lg. 13.

11. *mihi hoc*] inv. Lg. 3. 23. 69. 76. 81. Lamb. *in* s. *mi* quidam; haec enim non semper dignoscas. — *studiis liberalissimis*] inv. Vict. Lg. 3. 13. 32. 36. 67. 76. 81. Lamb. *liberalibus st.* Lg. 4. — *exstiterunt*] sic soli Lg. 3. 5. 13. — *versati*] *vorsati*

in quo perraro exoritur aliquis excellens, si diligenter et ex nostrorum et ex Graecorum copia comparare voles, multo tamen pauciores oratores quam poetae boni reperientur. 12. Quod hoc etiam mirabilius debet videri, quia ceterarum artium studia fere reconditis atque abditis fontibus hauriuntur, dicendi autem omnis ratio in medio posita communi quodam in usu atque in hominum more et sermone versatur; ut in ceteris id maxime excellat, quod longissime sit ab imperitorum intellegentia sensuque disiunctum, in dicendo autem vitium vel maximum sit a vulgari genere orationis atque a consuetudine communis sensus abhorrere.

Vict. — *reperientur*] *repperientur* Lg. 20. 32 corr. *reperiuntur* 6.

12. *quia*] *quod* Lg. 3. 5. 6. 67. ita corr. 32. — *ceterarum*] per *oe* Lg. 13. 20. per *ae* IX peiores; itaque solent libri. — *fontibus*] sic omisso *e* scribendum erat ex Lg. omnibus pr. 23. 35. 81., it. Vict. Gu. 3. Erl. utroque Erf. edd. antiquiss. et Iulio Victore p. 80. Dicitur *haurire fonte, de fonte, ex fonte, a fonte;* de qua re dicemus in explicationibus. Corrigendus secundum optimos libros est Brut. 26, 101., ubi vulgatur: *eius in dicendo facultas ex historia ipsius perspici potest.* — *et sermone*] *sermoneque* Lg. 65. *atque sermone* Lg. 81. — *versatur*] *vorsatur* Vict. — *ut*] *et ut* Lg. 3. 5 corr. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 24 corr. 35 corr. 65. 67. 84. 86. ita corr. 4. 32. 76. — *ceteri*] per *oe* Lg. 67. *ae* Lg. XII, sed bonorum soli 13. 76. — *intellegentia*] scripsi ex Lg. 13. 65. faciendumque semper, ubi quid a scriptis fidei accedit, quod in his quidem libris constans est. — *disiunctum*] *diiunctum* Gu. 1. — *dicendo*] *dicundo* Lg. 13. 36. quibus, cum de re publica aut iudiciali non dicatur, parere nolui. — *maximum sit*] sic Havn. uterq. Norf. α. β. Lg. 23. 37. 81. Iulius Victor a Maio editus in iuris civilis anteiustinianei reliquiis p. 80., edd. ab Aldo ad Gruterum, Ern. Henrichs. Corr. ceteri edd. antiquiss. Grut. Or. *est*, non deterius; v. explicationes ad II. 27, 116. Ernesto *sit* deleri posse videbatur; Heusingero placebat anacoluthon, quod nulla sententia interposita probari non potest. — *atque a*] *a* om. Lg. 15. 23. 69.

IV. 13. Ac ne illud quidem vere dici potest aut pluris ceteris inservire aut maiore delectatione aut spe uberiore aut praemiis ad perdiscendum amplioribus commoveri. Atque ut omittam Graeciam, quae semper eloquentiae princeps esse voluit, atque illas omnium doctrinarum inventrices Athenas, in quibus summa dicendi vis et inventa est et perfecta: in hac ipsa civitate profecto nulla unquam vehementius quam eloquentiae studia viguerunt. 14. Nam posteaquam imperio omnium gentium constituto diuturnitas pacis otium confirmavit, nemo fere laudis cupidus adolescens non sibi ad dicendum studio omni enitendum putavit. Ac primo quidem totius rationis ignari, qui neque exercitationis ullam viam neque aliquod praeceptum artis esse arbitrarentur, tantum, quantum ingenio et cogitatione poterant, consequebantur. Post autem audi-

IV. 13. *pluris*] *plus* Lg. XIII. in quibus boni 3. 65. 67. 69. ita var. 2. ita corr. 76. Ut scripsimus, Lg. 13. 36. et a pr. m. 32., corr. ut vulg. — *ceteris*] *ae* Lg. 76. *oe* 13. 20. — *artibus* eiiciendum fuit ex Lg. omnibus praeter 4. 17. 23. 81. 93., item ex Vict. Gu. 3. Est eorum, qui non viderent etiam paulo ante id nomen in eadem iunctura omitti. — *uberiore*] *liberiore* Lg. 2 corr. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. ita var. 81. — *commoveri*] *conmov.* Lg. 2. 69. *permov.* 35. — *eloquentiae princeps*] inv. 24. 69. 86. — Totum illud *quae semper el. pr. esse voluit* seiungenda a verbis scriptoris censet Bakius; esse enim grammatici annotationem sententiae non aptam nec debuisse Athenas a reliqua Graecia separari. Sed Cicero haec dicit in Graecos sapientiae suae iactatores, quibus ipse Romanos anteferret, v. de Or. III. 24. 95. praecipue autem Tusc. I. 1, 2 sqq.; *atque* dicitur explicative pro *et quidem.* — *unquam — quam*] haec desunt in Lg. 2. 4 add. 13 add. 32 add. 36. 76 add. *nulla — vehem.* om. Gu. 3. Ceterum *unquam* Lg. omnes pr. 3. 5., in quibus *umquam.* Sic solent libri boni ubique, nec notabo posthac.

14. *posteaquam*] hoc retineo vitandae ambiguitatis causa. Divisim Lg. 67. 69. 70. 81. 93. *postquam* Lg. 2 var. *postea quam* Gu. 3. *post quam* Lg. 4. — *adolescens*] per *u* Lg. 5. 6. 32. 65. 73. 84. — *viam*] Lg. omnes, Gu. 3. Vict. *vim;* vulgatum

tis oratoribus Graecis cognitisque eorum literis adhibitisque doctoribus incredibili quodam nostri homines dicendi studio flagraverunt. 15. Excitabat eos magnitudo varietas multitudoque in omni genere causarum, ut ad eam doctrinam, quam suo quisque studio assecutus esset, adiungeretur usus frequens, qui omnium magistrorum praecepta superaret. Erant autem huic studio maxima, quae nunc quoque sunt, exposita praemia vel ad gratiam vel ad opes vel ad dignitatem. Ingenia vero (ut multis rebus possumus iudicare) nostrorum hominum multum ceteris hominibus omnium gentium praestiterunt. Quibus de causis quis non iure miretur ex omni memoria aetatum temporum civitatum tam exiguum oratorum numerum inveniri? Sed enim maius est hoc quiddam, quam homines opinantur, et pluribus ex artibus studiisque collectum.

est in 67, pr. m., idque sane lectius videtur. — *arbitrarentur*] *arbitrabantur* Lg. 67. — *literis*] sic Lg. VI. quanquam peiores. — *doctoribus*] *doctrinis* Lg. 27. 65. *eorum* — *adhibitisque* om. Gud. 3.

15. *varietas*] *et* vulgo praecedens om. Lg. 2. 4. 13. 32. 36. 76 add. ut 3. *et* et *que* om. Gu. 3. *ac* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93. Vict. Illud praetuli. Saepe correctum est, cum unum *et* s. *que* ultimo membro adhaerebat, de qua re vide explicationes ad II. 34, 145. — *omni*] *omnium* Lg. 2. om. 6. — *suo quisque*] invertit Gu. 1. *ingenio* p. *studio* Vict. — *assecutus*] *adsecutus* Lg. 65. 70. 73. 84. 93. *consecutus* 23. 37. Gu. 1. 2. ε. et per *quu* 81. — *quae nunc quoque*] *quaecunque* Gu. 1. *sunt quoque* inverso ordine Lg. 65. Gu. 1. — *exposita*] codd., ut videtur, omnes et edd. antiqu. *proposita* Ald. Iunt. Crat. Man. Lamb. Ern. et recentiores. — *ceteris*] *oe* Lg. 13. 20. 67 *ac* 17. 23. 24. 36. 37. 84. 86. — *sed enim*] sic recte Lg. 2. 4 corr. 13. 32 corr. Gu. 3. Vict. Non intellectum hoc vulgatae scripturae *sed nimirum* originem dedit; quanquam *enim* inscr. *nimirum* Lg. 76., *nimirum* corr. *et enim* 81. *etenim* 35. *et nimirum* 3. 5, var. ut 2. 6. 17. 21. 24 corr. 65. 67. 73. — *collectum*] *conlectum* Lg. 5. 65.

V. 16. Quid enim quis aliud in maxima discentium multitudine summa magistrorum copia praestantissimis hominum ingeniis infinita causarum varietate amplissimis eloquentiae propositis praemiis esse causae putet, nisi rei quandam incredibilem magnitudinem ac difficultatem? 17. Est enim et scientia comprehendenda rerum plurimarum, sine qua verborum volubilitas inanis atque irridenda est; et ipsa oratio conformanda non solum electione sed etiam constructione verborum; et omnes animorum motus, quos hominum generi rerum natura tribuit, penitus pernoscendi, quod omnis vis ratioque dicendi in eorum, qui audiunt, mentibus aut sedandis aut excitandis expromenda est. Accedat eodem oportet lepos quidam facetiaeque et eruditio libero digna celeritasque et brevitas et respon-

V. 16. *quid enim quis aliud*] Sic U. Z. *α. γ.* Lg. 2. 13. 36. Tos. Pith. Memm. (s. Var. Lect. Steph.) Pal. 1. 2. Erl. 1. 2. Erf. Gu. 3. et recentiores post Sch. *quis enim quid aliud* Havn. B. *quis enim aliud* Havn. B. Lg. ceteri et edd. — *ac*] *atque* Lg. 36.

17. *et scientia*] *et* om. 6. 76. 81. sed additum a sec. m. expung. 65. — *comprehendenda*] *conpr.* Lg. 2. — *irridenda*] *inr.* Lg. 5. 23. 32. 65. — *conformanda*] *confirmanda* Lg. 4. 32 corr. 36. 73 corr. 84. ita corr. 2., solita confusione. Cf. II. 87. 357. III. 9, 36. — *electione*] *elocutione* Lg. 3. 67. 69. 86 v. u. *te* ita var. 2. ita corr. 32. — *omnes*] *omnis* Lg. XIII in quibus 2. 13. 65. 70. 73 corr., Gu. 3. — *expromenda*] *exprimenda* male plerique codd., etiam Lg. omnes praeter pr. m. 4. 32. 76. item 2. 15., in quibus supra scriptum *i* sic: *ex*^{i}*pmenda*. — *accedat accedant* Lg. 3. 32. 67 corr. *accedam* 5 corr. 65. 84 corr. Illud praefero, non quod saepius nomina singularis numeri mixta plurali cum verbo singularis numeri coniunguntur, sed quod unam notionem efficere videntur *lepos facetiaeque*. — *et respondendi*] *et* om. Lg. 4. 16 corr. 37. 67. 76. Lamb. — *et urbanitate*] *urbanitateque* Lg. 20.

18. *est*] cur Henr. secundum edd. antiquiss. uncis incluserit, non intelligo. *est praeterea* Lg. 5. *est pr. est* exp. altero *est* Gu. 1. — *neque*] mirum quod om. Lg. omnes et Gu. 3. — *ac*]

dendi et lacessendi subtili venustate atque urbanitate coniuncta. 18. Tenenda praeterea est omnis antiquitas exemplorumque vis neque legum ac iuris civilis scientia neglegenda est. Nam quid ego de actione ipsa plura dicam? quae motu corporis, quae gestu, quae vultu, quae vocis informatione ac varietate moderanda est; quae sola per se ipsa quanta sit histrionum levis ars et scena declarat: in qua cum omnes in oris et vocis et motus moderatione elaborent, quis ignorat quam pauci sint fuerintque, quos animo aequo spectare possimus? Quid dicam de thesauro rerum omnium memoria? quae nisi custos inventis cogitatisque rebus et verbis adhibeatur, intellegimus omnia, etiam si praeclarissima fuerint in oratore, peritura. 19. Quam ob rem mirari desinamus quae causa

Havn. 1, 2. Gu. 1. 2. Vet. Steph. Lg. 23. 32 corr. 36. 81. *atque* 2. 17. Gu. 3. Ceteri, ut vulgo, *aut.* — *neglegenda*] sic Lg. 13. 20. — *plura*] om. Lg. 16. 69. 70. 73. 86. — *gestu* et *vultu* inv. Lg. 15. — *conformatione*] *confirm.* Lg. 15. 32 corr. 86. — *ipsa*] om. Lg. 16. 70. 73. 86. pro verbis *sola per se ipsa* Gu. 3. *nam quid ego,* aberrante librarii oculo ad versum proximum. — *omnes*] *omnis* Lg. XIV et Gu. 3., sed correctum plerique. — *moderatione*] *modulatione* Gu. 1. — *elaborent*] sic quos vidi codicum soli Lg. 81. Gu. 1., hic puncto sub *e* posito, quod expungendi vim habet. — *ignorat*] *ignoret* Lg. XX, sed optimorum nullus. — *possimus*] *possumus* Lg. 84. *possemus* 23. 81. — *rebus* et *verbis*] inv. Lg. XVII., in quibus meliores 20. 65. 69. 70. 73. 93. — *cogitatisque*] sic codd. edd. Iul. Vict. p. 111 (is inverso ordine). Unus cod. *β. cognitisque* Pearcio probatum. *ordinatisque* ex August. princ. rhet. p. 295 probabat Burm. ad Cic. Rhet. p. VI. et recepit Schütz. Confutavit Muell. diss. de Cic. ll. de Or. pr. 30. — *intellegimus*] sic Lg. 5. 13. et eodem pertinet *intelligemus* 24 corr. 81.

19. *quam ob rem*] sic soli minimi preti codices Lg. 84. 86. — *quom*] sic Lg. 4. 5. 24. 65. 70. 84. 86. Vict. Gu. 3. Idem indicant ex male intellectis scribendi compendiis ducta *quoniam* 2. v. *quando,* quod ipsum est in 13. 32 v. ut 4. 35. 36. ita v. 81. — *ex iis*] *ex his* Lg. 4. 6. 13. 24. 36. 84. *illis* 21. 37. 81.

sit eloquentium paucitatis, quom ex iis rebus universis eloquentia constet, in quibus singulis elaborare permagnum est, hortemurque potius liberos nostros ceterosque, quorum gloria nobis et dignitas cara est, ut animo rei magnitudinem complectantur neque eis aut praeceptis aut magistris aut exercitationibus, quibus utuntur omnes, sed aliis quibusdam se id, quod expetunt, consequi posse confidant.

VI. 20. Ac mea quidem sententia nemo poterit esse omni laude cumulatus orator, nisi erit omnium rerum magnarum atque artium scientiam consecutus. Et enim ex rerum cognitione efflorescat et redundet oportet oratio: quae nisi sint ab oratore percepta et cognita, inanem

Gu. 1. *hiis* Gu. 3. *iisdem* Lg. 69. — *in quibus*] sic invertenda verba ex Lg. XX., in quibus boni omnes sunt, et edd. antiq. — *ceteri*] *oe* Lg. 13. 20. *ae* Lg. XI. — *cara*] *curae* Lg. 15. *nobis cara* 20. — *complectantur*] *conpl.* Lg. 2 corr. *amplectamur* 69 corr. *amplectantur* 24 corr. 86. — *eis*] Lg. 2. 13. 14. 15. 20. 32 v. u. 3. 36. 93. Vict. Gu. 3. *his* Lg. 3. 4. 5. 6. 16. 17. 21. 65. 67. 69. 70. 73. 76 corr. 84. 86. Gu. 1. non deterius. — *se id*] om. 2. 4 add. 13. 32 add. 36. 76 add.

VI. 20. *omni*] *in omni* Vict. *magnarum atque*] *magnarumque* Lg. 93. — *consecutus*] *consequutus* Lg. 17. 65. 70. 84. uno *u* 81. — *et enim*] sic scribo ubique; hic ex Lg. 2. 70. 84. 86. Gu. 1. — *efflorescat*] *florescat* U. Lg. 2. 4 corr. ut 81. 13. 15. 32 corr. 36. 76 corr. *eflorescat*, Gu. 3. *et florescat* Lg. 81. Gu. 1. Vict. Excidit *ef* propter *e* proxime praecedens. — *nisi sint ab oratore*] Aut sic aut *sit* codd. omnes, praeter U. d. Z. ε., in quibus exstat *sibi*, sed etiam hi, ut Lg. omnes et Gu. 2. Vict., omittunt *res*. Inde manifesta correctionum *subest res*, quam a Stephano prolatam puto, et *subsit res*, quod Lamb. nvēnit, origo patet. Non intellectum est, a nomine *res* transiri ad genus pronominis neutrum. At vide Heusing. ad Off. II. 4, 3. 5, 7. et exemplis ab eo allatis adde Rep. I. 30, p. 123 Mr. N. D. II. 34, 87. Plura aliorum scriptorum dabunt Drakenb. ad Liv. XXXIV. 58, 4. Wopk. Lectt. Tull. II. 7. Kritz. ad Sall. Iug. p. 235. — *elocutionem*] *quu* Lg. 65. 70. *eloquentiam* 14. 15. 17. 84. *quand. eloc. habet* 20.

quandam habet elocutionem et paene puerilem. 21. Neque vero ego hoc tantum oneris imponam nostris praesertim oratoribus in hac tanta occupatione urbis ac vitae, nihil ut iis putem licere nescire: quanquam vis oratoris professioque ipsa bene dicendi hoc suscipere ac polliceri videtur, ut omni de re, quaecunque sit proposita, ornate ab eo copioseque dicatur. 22. Sed quia non dubito, quin hoc plerisque immensum infinitumque videatur, et quod Graecos homines non solum ingenio et doctrina sed etiam otio studioque abundantis partitionem quandam artium fecisse video neque in universo genere singulos elaborasse, sed seposuisse a ceteris dictionibus eam partem dicendi, quae in forensibus disceptationibus iudicio-

21. *vero ego*] inv. Lg. 3. 67. *ego* ponunt post *hoc* Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 93. Iunt. *hoc* om. 4 add. ut 5. Lamb. — *iis*] *his* Lg. XII, quorum boni 2. 36., item Gu. 3. — *quanquam*] sic Lg. XIII. quorum sunt 13. 69. 73. Rell. per *m.* — *videtur*] *videatur* Lg. omnes praeter 2. 36. 76., item Cant. Gonv. *α. β. γ. δ.*, edd. antiquiss., Steph. a correctore, Iunt. Lamb. et omnes codd. Quintiliani hoc loco usi II. 21, 5. Apud hunc memoriter plerumque referentem aliorum testimonia coniunctivus ea aetate usitatus mirationem non facit. — *proposita*] *posita* Lg. 32 et 76 corr. Lambinus. — *ornate ab eo*] Sic Lg. omnes pr. 2. 81., qui *ab eo ornate*, ut Steph. Iunt. Man. Lamb. Gron.

22. *immensum*] *inmensum* Lg. 17. 24. 69. 76. 86. Gu. 1. — *abundantis*] sic Lg. 2. 13. 36. illi *habund.* — *partitionem*] *partionem* Vict. inde *portionem* invasit Lg. 2. 3. 13. 67 corr. omnes, Gu. 3. — *seposuisse*] *deposuisse* Lg. 17. — *ceteris*] *caet.* Lg. IX. *coet.* 13. 20. 67. — *ac deliberationem*] Hoc ex Gonv. Pearcius intulit; nec puto ita legi in Gu. 3., quanquam Schützius dicit. Ceteri omnes *aut*, quod ferri non potest, etsi saepe cum copulativis particulis mutatur. Verba *id unum genus* et sequentia ad §. 24 usque in Gu. 1. leguntur §. 28. post v. *describitur.* In Gu. 2. in margine scripta sunt. — *re quaesita*] haec vera scriptura in meorum solis legitur Lg. 73. 93. Nam U. *β. γ. δ. ε.* Lg. 3. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 67. 69. 76 (hic corr. *sit requisitum et*). 81. 86. habent *requisitum et*, quod

rum ac deliberationum versaretur, et id unum genus oratori reliquisse: non complectar in his libris amplius, quam quod huic generi re quaesita et multum disputata summorum hominum prope consensu est tributum; 23. repetamque non ab incunabulis nostrae veteris puerilisque doctrinae quendam ordinem praeceptorum, sed ea, quae quondam accepi in nostrorum hominum eloquentissimorum et omni dignitate principum disputatione esse versata; non quod illa contemnam, quae Graeci dicendi artifices et doctores reliquerunt; sed quom illa pateant in promptuque sint omnibus neque ea interpretatione mea aut ornatius explicari aut planius exprimi possint, dabis hanc veniam, mi frater, ut opinor, ut eorum, quibus summa dicendi laus a nostris hominibus concessa est, auctoritatem Graecis anteponam.

VII. 24. Quom igitur vehementius inveheretur in causam principum consul Philippus Drusique tribunatus pro

p. var. est in 37. *requaesitum* 4. 5 corr. ut 3. 65. *requisita* 2 corr. ut 3. 13. 36. Gu. 3. Inde etiam *disputatum* invita Minerva facta correctio fluxit in illis, quos memoravi omnibus praeter 2 pr. m. 13. 36. 73. 93.

23. *disputatione*] *disputationibus* Lg. 14. 93. ita corr. 21. — *non quod*] *non quo* Lg. 4. 26. 32. corr. omnes *non quia* 23. — *quom*] scripsi ex Lg. omnibus, δ. ε. et Vict., *quoniam* prae se ferentibus. — *promptuque*] sic cum *p* litera, ut solent, Lg. XXII bonique omnes nec notabo posthac. — *planius*] *plenius* Lg. 17. — *possint*] *possent* Lg. 17. Gu. 2. *possint* corr. *possim* 76. *anteponam*] *anteponamus* Lg. 81.

VII. 24. *Quom*] scripsi ex Lg. 13. Vict., qui *cuom*. — *dici mihi memini*] sic Lg. 3. 4. 13. 32. 67. 76. Lamb. et recentt. *mem. dici mihi* Lg. 5. 14. 20. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 84. 6. 23. Gu. 3. et *michi* 16. 21. *mem. mihi dici* 2. 15. 23. Rell. *mihi* om. — *colligendi*] *conligendi* Lg. 65. 70. — *socer eius qui fuerat*] *socerum* Gu. 1. 2. Lg. 4. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 84. 86. 93. α. δ. Havn. B. β. ε. Vet. Steph. edd. antiqu. Ern. ita corr. 32. Hi omnes etiam *fuisse*,

senatus auctoritate susceptus infringi iam debilitarique videretur, dici mihi memini ludorum Romanorum diebus L. Crassum quasi colligendi sui causa se in Tusculanum contulisse; venisse eodem, socer eius qui fuerat, Q. Mucius dicebatur et M. Antonius homo et consiliorum in re publica socius et summa cum Crasso familiaritate coniunctus. 25. Exierant autem cum ipso Crasso adolescentes et Drusi maxime familiares et in quibus magnam tum spem maiores natu dignitatis suae collocarent. C. Cotta, qui tum tribunatum plebis petebat, et P. Sulpicius, qui

praeter Lg. 4. 35. 93. Gu. 2. *socerum* supposita lineola signo mendi sub *um* 16. 67., sub toto vocabulo 76. *socer* corr. *socerum* Lg. 32. *socer fuerat* recte Lg. 76. 81. pr. m. Gu. 1. *socer* etiam Lg. 3. 13. Ox. *fuerat* etiam Gu. 2. Lg. 93. *socius — fuerit* Gu. 3. *fuerit* etiam Lg. 3. 17. 35. 36. ita corr. 81. Mead. Gonv. Harl. 1. 2. γ. Erl. 1. Erf., unde Pearcius in ed. II scripsit *socer eius* (*qui fuerit Q. Mucius*) *dicitur;* in ed. III et sqq. *socer eius qui fuerit, Q. Mucius dicebatur.* In Lg. 13. 32 *fuerit* correctum a m. sec. *fuisse.* In Lg. 67. verbi locus vacuus est. In 93. adscriptum in margine „ita correctum ex antiquo, ut ait (Barzizius? an Politianus?) libro; *socer eius qui fuerit.*" *Fuerat* a librariis et editoribus plerisque non intellectum his erroribus origo fuit. v. explicationes. Tamen non certe deterius Lg. 2. *socer eius qui fuit.* — *Mutius* Lg. omnes, Gu. 1. 3. al.

25. *exierant*] *exierunt* Lg. 16. 17. 73. — *adolescentes*] *adulescentes* Lg. 5. 20. 65. 73. 81 corr. 84. *duo* vulgo additum Stephani inventum est ignoraturque a codd., puto, omnibus. — *collocarent*] recepi pro vulgato *collocarant* ex Lg. 2. 4. 6. 13. 16. 17. 21. 23. 24 corr. 32. 36. 69. 76. 84. 86. Gu. 3. U., item ex 5. 65. 70. 73, in quibus *conlocarent.* Vict. *collocarunt.* — *Cotta*] *Cocta* Gu. 2. et Lg. multi, ut saepe. — *tum*] ignorant Lg. plerique, praeter 2. 13. 81. sed compendium *t̄ s.* tɜ facile excidere potuit. — *tribunatum — petebat*] *tribunus — petebatur* Z. β. δ. ε. Vet. Steph. Havn. B. Mead. Cant. Gonv. Harl. 1. Erl. 1. 2. Erf. edd. antiquiss., et XIV Lg., optimorum nullus. *petatur* 6 corr. ut illi. *putabatur* 14 corr. ut illi. Corrupta haec et orta ex compendio *tr. pl.* et sequente *putabatur;* nec erat cur Pearc. in ed. II. legendum censeret *tribunus plebis erat,* Ernestus *tribunatum gerebat.* „Sine dubio male intellexerunt

deinceps eum magistratum petiturus putabatur. 26. Hi primo die de temporibus deque universa re publica, quam ob causam venerant, multum inter se usque ad extremum tempus diei collocuti sunt. Quo quidem sermone multa divinitus a tribus illis consularibus Cotta deplorata et commemorata narrabat, ut nihil incidisset postea civitati mali, quod non impendere illi tanto ante vidissent; 27. eo autem omni sermone confecto tantam in Crasso humanitatem fuisse, ut, quom lauti accubuissent, tolleretur omnis illa superioris tristitia sermonis eaque esset in homine iucunditas et tantus in iocando lepos, ut dies inter eos curiae fuisse videretur, convivium Tusculani. 28. Postero

locum III. 3, 11, ubi Cotta dicitur paucis diebus post mortem Crassi depulsus per invidiam tribunatu, quod recte de *petendo* tribunatu explicavit Pearc. in ed. III., et attulit Liv. III. 35, ubi *deiectus* simili modo usurpatur; cf. Liv. XXXIX. 32 ibique interpretes." *Henrichsen.* Post verba *et P. Sulpicius—putabatur* om. Gu. 3.

26. *temporibus*] *illis* vulgo additum eiiciendum fuit secundum Lg. 2. 13. 32. 36. 76. Vict. Lamb. et pr. m. 4. 35. — *collocuti*] *conlocuti* Lg. 5. 65. 70. 73. 84. — *sermone*] *in* omittendum fuit secundum Lg. praeter 4. 23. 67. 81 et pr. m. 76. — *deplorata et commemorata narrabat*] *et commemorata et depl. narr.* 17. et edd. *narrabat et commemorata deplorata* 65. Non omnia cum questu commemorata esse oportet. — *conmem.* Lg. 2.

27. *tantam hum. fuisse*] *tanta fuit humanitas* Vict. — *quom*] sic Lg. 76, ducitque eo *quoniam* in 2. 13. 36. — *lauti*] *loti* Lg. 3. 67. — *accubuissent*] *adcub.* Lg. 65. 70. 73. — *superioris*] *superior* Gu. 2. *tristitia sup. serm.* Lg. 2. — *iocando*] *loquendo* Lg. 2. 4. 6. 13. v. u. t. 20. 32 v. u. t. 35. 81. 83. Z. ε. ita corr. 5. 21. ita v. 24. *dicendo* 3 v. *iocondo.* 36. 67. v. u. t. Gu. 3. — *curiae*] vac. 20. expl. *civitatis.* — *convivium*] *et* praem. 2.

28. *postero*] postremo Lg. 6. *quom*] v. §. 27. — *quiessent*] *quievissent* Lg. 4. 76. Gu. 1. Vict. *quiescunt* Gu. 3. — *ambulationem*] *ambulatione* Gu. 1. Lg. 2. 15. 17. 86. — *ventum esse dicebat: tum*] ita auctore Madvigio Henr. ex α. β. Gu. 1. (quan-

autem die, quom illi maiores natu satis quiessent, in ambulationem ventum esse dicebat: tum Scaevolam duobus spatiis tribusve factis dixisse: Cur non imitamur, Crasse, Socratem illum, qui est in Phaedro Platonis? Nam me haec tua platanus admonuit, quae non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis, quam illa, cuius umbram secutus est Socrates, quae mihi videtur non tam ipsa acula, quae describitur, quam Platonis oratione crevisse: et quod ille durissimis pedibus fecit, ut se abiceret in herba atque ita illa, quae philosophi divinitus ferunt esse dicta, loqueretur, id meis pedibus

quam is *dicebant*] edd. Ald. Iunt. Crat.; accedit Gu. 2. Etiam in Havn. 1. 2. et Lg. 5. 14. 17. 20. 21. 35. 65. 70. 81. 84. 87. *et* omittitur. Est hic locus in eis, quos antiquiores codd. corruptos exhibent. Nam in vulgata scriptura, quam firmant illi (*et in ambulationem ventum esset, dicebat tum*] neque *dicebat* ferri potest neque locus particulae *tum*. *Dicebat* delevit Lamb. Sch. Muell., uncis incl. Orell. — *Phaedro*] *phedrone* Vict. (*e* p. *ae* scriptum postea non enotabo); invertit haec Gu. 3. — *admonuit*] *admovit* Lg. 16. 65. ita v. 2. *ammonuit* 81. Cur Bakio placeat *admonet* causa cogitari non potest. — *cuius*] *quoius* Lg. 32. quod eis locis recipiendum, quibus plus firmamenti accedit; perpetuum enim non magis est, quam *quom*. — *secutus*] *sequutus* Lg. 65. Hinc in Gu. 1. lacuna incipit ad usque verba *quid religiones* c. 10, 39. post quae verba sequuntur c. 8, 34 *quam ob rem* usque ad finem, dein c. 10, 39 init. usque ad prius memorata; tum c. 11. — *acula*] scripsi ex Lg. 13. 32 corr. 36. — *et*] *sed* Gu. 2. ut Steph. Iunt. — *se*] *a se* 5 corr. 6, 13 corr. 16. 21 corr. 32 corr. 35 corr. 65. 70. 73. 76. Gu. 3. ita corr. Lg. 2. — *abiceret*] sic 2 corr. Gu. 3. eodemque ducit *obiceret* in 13. 14. 15. 16. 20. 24. 32. 36. 65. 69 corr. 70. 73. 76. 81. 84. v. ad I. 42, 189. *abduceret* 17. — *herba*] hoc post Sch. receptum praeter Havn. 2. Erl. 1. Gu. 2. 3. Erf. edd. antiquiss. Ald. Iunt. Crat. Man. firmant etiam Lg. XVIII. bonique praeter 4 omnes; (a m. sec. id 32.) *herbam* Lg. 3. 4. 21. 23. 67. 69. 76. 85. 93. Havn. 1. Oxx. omnes, Lamb. Grut. Ern. — *illa*] om. Lg. XVIII, in quibus sunt boni omnes, propter praecedens *ita*. *illa quae* om. Gu. 3.

certe concedi est aequius. 29. Tum Crassum: Immo vero commodius etiam; pulvinosque poposcisse et omnis in iis sedibus, quae erant sub platano, consedisse dicebat.

VIII. Ibi ut ex pristino sermone relaxarentur animi omnium, solebat Cotta narrare Crassum sermonem quendam de studio dicendi intulisse. 30. Qui cum ita esset exorsus: non sibi cohortandum Sulpicium et Cottam, sed magis utrumque collaudandum videri, quod tantam iam essent facultatem adepti, ut non aequalibus suis solum anteponerentur, sed cum maioribus natu compararentur: neque vero mihi quicquam, inquit, praestabilius videtur, quam posse dicendo tenere hominum coetus mentes allicere voluntates impellere quo velit, unde autem velit deducere. Haec una res in omni libero populo maximeque in pacatis tranquillisque civitatibus praecipue semper floruit

29. *immo*] *imo* Lg. 15. 21. 67. 76. 84. 86. — *vero*] om. 3. 32. 67. — *commodius*] *conm.* Lg. 2. 69. — *pulvinosque*] *pulvillosque* Vict. Lg. 6 a m. sec. *et pulvinos* Lg. 20. — *omnis*] scripsi ex Lg. 13. 15. 36. 70 corr. 86. — *iis*] *his* Lg. XV, quorum boni 3. 65. 67. 69. 70. 73. 93. Gu. 2. *illis* Lg. 4. *suis* Gu. 3. In Lg. 13 sub *h* est lineola mendum indicans. — *dicebat* del. Muell.

VIII. 30. *compararentur*] *conpararentur* Lg. 2. 67. 76. *comparentur* Gu. 3. — *vero mihi*] inv. Lg. XVI. ita corr. 32. — *quicquam* Lg. omnes pr. 4. 20., item Gu. 2. 3. regnatque hoc et *quicquid* in codd., plaudentibus Grammaticis Prisc. p. 559. Capro p. 2241. Papir. ap. Cassiod. p. 2291. Mar. Victor. p. 2460, quanquam dissentire videtur Quintil. I. 7, 6; nisi is non tam ita scribi frigidum dicit, quam causam cur ita scribi quidam voluerint. Vide infra 10, 43. 12, 51. 25, 116. 29, 133. 30, 134. 34, 158. 39, 178. 62, 264. II. 7, 29. 19, 77. 19, 83. 24, 102. 25, 108. 55, 226. 81, 330. 85, 350. III. 7, 27. 8, 29. 19, 72. *Quicque* nec testatum satis est nec a me scribetur. — *mentis* scripsi ex Lg. 13. 36. — *allicere*] *adlicere* Lg. 65. 84 corr. — *impellere*] *inp.* Lg. 24. *implere* 17. 93. — *deducere*] *abducere* Lg. 76. — *maximeque*] *maxime* Lg. 2. 4. 32 corr. 36. Gu. 3. *maxime et* Gu. 2.

semperque dominata est. 31. Quid enim est aut tam admirabile, quam ex infinita multitudine hominum exsistere unum, qui id, quod omnibus natura sit datum, vel solus vel cum paucis facere possit? aut tam iucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio et polita? aut tam potens tamque magnificum, quam populi motus iudicum religiones senatus gravitatem unius oratione converti? 32. Quid tam porro regium, tam liberale, tam munificum, quam opem ferre supplicibus excitare afflictos dare salutem liberare periculis retinere homines in civitate? Quid autem tam necessarium, quam tenere semper arma, quibus vel tectus ipse esse possis, vel provocare improbos, vel te ulcisci lacessitus? Age vero, ne semper forum subsellia rostra curiamque meditere, quid esse potest in otio aut iucun-

31. *quid enim est*] sic codd. pr. Lg. 15. 81. *est* om. 23. v. expl. III. 30, 119. *multitudine hominum*] inv. Lg. 3. 4. 32. 67. 76. Lamb. — *exsistere*] ita soli Lg. 5. 13. 67. — *sapientibus*] *sapientissimis* Lg. 81. Steph. Etiam *gravissimisque* Steph. — *polita*] sic codd. non, ut Henr. putat, plurimi, sed optimi, Lg. 2. 4 pr. m. 13. 32 pr. m. 36. 81. Gu. 1. 2. 3. Havn. 2. Lamb. Grut. Ern. Henr. *perpolita* Lg. XIX et 4. 32 m. sec., β. δ. ε., edd. antiquiss., Ald. Iunt. Crat. Man. Steph. Sch. Harl. Muell. Or. — *tamque*] *atque* Lg. 93. — *religiones*] *rell.* Lg. 84. — *converti*] *convorti* Vict., quem non sequar solum, quod in aliis *νεωτερίζει*.

32. *tam porro*] inv. Gu. 2. Lg. 17. 23. 81. ut Lamb. — *afflictos*] *adflictos* Lg. 65. — *tectus*] *rectus* Lg. 17. perpetua confusione. — *improbos*] sic codd. plurimi, non optimi, Havn. 1. 2. Cant. Mead. Harl. 1. α. β. γ. δ. ε. Gu. 2. Lg. omnes praeter 2. 4 pr. m. 13. 16. 36. 73, in quibus *integros* est, ut in mg. Havn. A. Vet. Steph. Z. γ. Erl. 1. 2. Gu. 3. Erf. Palatt. duobusque Gallicanis. „*provocare integer improbos* Muellerus, quam equidem coniecturam non ausim cum Orellio egregiam dicere, quamvis *integros* ex voce *integer* ortum putem; nam hoc ipsum merum glossema vocis praecedentis *tectus* esse videtur.“ *Hen-*

dius aut magis proprium humanitatis, quam sermo facetus ac nulla in re rudis? Hoc enim uno praestamus vel maxime feris, quod colloquimur inter nos et quod exprimere dicendo sensa possumus. 33. Quam ob rem quis hoc non iure miretur summeque in eo elaborandum esse arbitretur, ut, quo uno homines maxime bestiis praestent, in hoc hominibus ipsis antecellat? Ut vero iam ad illa summa veniamus, quae vis alia potuit aut dispersos homines unum in locum congregare aut a fera agrestique vita ad hunc humanum cultum civilemque deducere aut iam constitutis civitatibus leges iudicia iura describere? 34. Ac ne plura, quae sunt paene innumerabilia, consecter, comprehendam brevi; sic enim statuo perfecti oratoris moderatione et sapientia non solum ipsius dignitatem, sed et privatorum plurimorum et universae rei publicae salutem maxime contineri. Quam ob rem pergite, ut facitis, adolescentes atque in id studium, in quo estis, incumbite, ut et vobis honori et amicis utilitati et rei publicae emolumento esse possitis.

richsen. — *meditere*] *mediteris* Lg. 81. Gu. 2. — *ac*] *aut* Lg. 5 var. *et atque* 23. — *colloquimur*] *conloquimur* Lg. 5. 65. 70. 73. *loquimur* 4. 32 corr. ut 5. 76. — *dicendo*] *in* add. Lg. 2. 4. 6. 13. 32 corr. 35. 36. — *possumus*] *possimus* Lg. 5 corr. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 69. 70. 73. 86. 93. ita corr. 32.

33. *non*] om. Gu. 3. — *elaborandum*] *labor.* Lg. 6. — *maxime*] om. Lg. 35. — *antecellat*] *antecellant* Gu. 3. — *unum in locum*] *in unum l.* Lg. 23. — *a fera*] *a* om. Lg. 16. 17. — *ad*] om. Lg. 13. 36. *in* 16. 32 corr. 70. 73. Gu. 3.

34. *consector*] *verbis* addit Lg. 3. & 67. ita corr. 32. — *comprehendam*] *conpr.* Lag. 2. *comprendam* Vict. Gu. 2. *compandam* Gu. 3. *conpàndam* (i. e. *comparandam*) corr. *conprendam* et var. *amplectar* 32. — *brevi*] *breviter* Lamb. — *adolescentes*] *adul.* Lg. 65. 70. 73. 81. 84.

IX. 35. Tum Scaevola comiter, ut solebat, Cetera, inquit, assentior Crasso, ne aut de C. Laeli soceri mei aut de huius generi aut arte aut gloria detraham; sed illa duo, Crasse, vereor ut tibi possim concedere: unum, quod ab oratoribus civitates et initio constitutas et saepe conservatas esse dixisti; alterum, quod remoto foro contione iudiciis senatu statuisti oratorem in omni genere

IX. 35. *cetera*] Lg. XII. *caet.; coet.* 13. 20. 67. — *assentior*] *adsentior* Lg. 65. — *ne aut*] *ne quid* Lg. 3. 4. 67. 76. ita corr. 32. *de* om. 65. — *Laeli*] scripsi secundum Lg. 13. 17. 65. 70. 73. 84. 86. et semper faciam, quoniam aut plurimi aut certe bonorum librorum aliqui in ea scriptura genitivorum conspirant. Quod ubi non fit, eandem normam perpetuam habere ratio non est, quia vel tenacissimos antiquitatis defensores concedere oportet fuisse tempus, quo, cum novus scribendi mos primum in usum veniret, inter utrumque ambigeretur, cum praesertim doctorum dissensus esset (Varro enim *i* contractum vituperabat, v. Charis. I. 59. Müll. ad L. L. p. XXXVII. et p. l.); et quia inscriptiones sunt satis novitiae unum *i* monstrantes. Constantiam autem in his codicum non esse ostendit Freundius ad Mil. p. 1., cum contrarium pronuntiasset Wunderus p. XXXVI., quanquam in libris reperta ab editoribus sperni solita videas ex Maii ed. Ciceronis de Republica, in qua nisi in fine libri primi legeretur *M. Tulli Ciceronis*, ne vestigium quidem eius scripturae exstaret, item ex annotatis Drakenborchii ad Liv. XXXVIII. 28, 7. Heusingeri ad Off. p. 304 et 418. Zpt. Rara sane sunt in inscriptionibus, quale est *Accii* nr. 1164. t. I. p. 254 Or. Nec I illud maius (velut ACCI) contractionis significans est. Nam et II iuxta posita reperiuntur, ut CLAVDII p. 25, 11. HELVII p. 26, 4. HOSTIIS p. 29, 13. contra HOSTIS p. 30, 2.; et *i* brevius in contractione, ut VETTI p. 33, 5. VICI SANDALIARI p. 79, 5. CLAVDI p. 113. 1. MVNICIPI ib. 2.; quin I maius illud non modo productionem syllabae indicat, ut in VIRIBVS nr. 4860. p. 355 t. I Or. CAELESTINO p. 18, 2. CVSTODI p. 19, 6. IVNONI p. 24, 16. DIVI p. 32, 1. CVLINA 49, 3. Graev.; sed saepe etiam in correpta se offert, velut PVBLICIS et DVODECIMVS in monumento Ancyrano ipso leguntur. — *vereor ut*] *vereor an* Lg. 2 var. *haud*, quod est in XIX codd. Lg., quorum sunt 13. 65. 67. 69. 70. 73. 76. item Vict. Gu. 3. *aut* U. Lg. 5. 15. uterque corr. *haud*. *haut* 32 corr. *haud*. Inde etiam *possum* Lg. 3. 5 corr. 6. 13. 14. 17. 21 corr.

sermonis et humanitatis esse perfectum. 36. Quis enim tibi hoc concesserit aut initio genus hominum in montibus ac silvis dissipatum non prudentium consiliis compulsum potius, quam disertorum oratione delenitum se oppidis moenibusque saepsisse? aut vero reliquas utilitates aut in constituendis aut in conservandis civitatibus non a sapientibus et fortibus viris, sed a disertis ornateque di-

23. 24 corr. 36. 65. 67. 84. 86. Gu. 3. ita corr. 32. Ex *ut* facta *aut*, *haut*, *haud*, et a correctore mendi futuro *an*. Ceterum *possim tibi* Gu. 1. — *conservatas*] *servatas* Vict. — *initio*] *ab initio* Lg. praeter optimos 2. 4. 13. 32 add. 36 add. 84 expung. item Gu. 3. — *contione*] sic Lg. 13. 14. 16. 20. 21. 35. 65. 70. 73. 76. 84 corr. 86. 93. Gu. 1. *contine* 32 corr. ut 13. *conctione* 67. *concionem* 2. corr. ut 13. Rectam scripturam firmant inscriptiones; v. Heusinger ad Cellar. Orthogr. p. 212. — *omni*] om. Gu. 3.

36. *concesserit*] *consenserit* Gu. 3. — *aut*] *haud* Vict. — *ac silvis*] *aut silvis* Lg. 24. 32 corr. 69. 86. — *prudentium*] *prudentum* Lg. 65. 81. Haec secundum codices iudicanda, ut recte pronuntiavit Conr. Leop. Schneiderus Gr. Lat. I. 2. p. 249; nec sectanda *δοκησισόφων φιλοσοφήματα* de participiis substantive dictis. — *non prud.* om. Gu. 3. habetque *conscilii*. — *delenitum*] sic, ut Henr., Lg. 4. 13 corr. 32 corr. 36. Gu. 3. — *saepsisse*] sic unus Gu. 1. *sepisse* aut *sepsisse* rell. *ac* tenet rescriptus Cic. Rpubl. I. 26. v. Voll. Etym. L. L. p. 442. Cellar. I. p. 346. II. 284 Harl. — *aut vero*] *ac vero* Lg. 2. *at vero* 6. 13. 32 corr. Gu. 3. U. — *in constituendis*] sic optimi Lg. 2. 13. 36. et pr. m. 4. 32. it U. Z. *β*. *γ*. *in instituendis* 3. 5. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 73. 81. 84. 86. 93. ita sec. m. 4. 32. 70. 76. *δ*. *ε*. *in* om. Ox. *stituendis* Gu. 2. v. explicationes. — *aut in conservandis*] sic Z. U. (is tamen *servandis*) *β*. *γ*. *δ*. *ε*. Erl. 1. 2. Erf. edd. antiquiss. Lamb. Muell. Or. Henr., quibus nunc accedunt Lg. omnes praeter 21. 23. 35. Vulgo et in his tribus et in Havn. 1. 2. *in* omittitur. Quanquam Wunderi decreto (Lectt. cod. Erf. praef. p. XVII) praepositionem in disiunctivis enuntiationibus iterari solere non multum tribuerim. Quot enim codicum adhuc diligenter collati sunt? Antiquiores critici coniunctivas et disiunctivas sententiarum formas minime distinguentes diversa congesserunt, ex Livio Drakenborch. ad VI. 28, 6. XXVIII. 8, 3. XL. 33, 6., de Caesare Oudend. ad BG. II. 10, 4., de Cicerone Wopken.

centibus esse constitutas? 37. An vero tibi Romulus ille aut pastores et convenas congregasse aut Sabinorum connubia coniunxisse aut finitimorum vim repressisse eloquentia videtur, non consilio et sapientia singulari? Quid? in Numa Pompilio; quid? in Servio Tullio; quid? in ceteris regibus, quorum multa sunt eximia ad constituendam rem publicam, num eloquentiae vestigium apparet? Quid? exactis regibus, tametsi ipsam exactionem mente, non lingua perfectam L. Bruti esse cernimus, sed deinceps omnia nonne plena consiliorum, inania verborum videmus?

Lectt. Tull. p. 6. 21. 385 Hand. Nec ea regula quicquam proficias, quam Handius posuit *de Stil. lat.* p. 233., iterari praepositionem, cum sui iuris sint subiectae notiones. Sunt enim semper et necessario in disiunctivis sententiis. Eodem redit Martyni-Lagunae observatio ad Cic. Divers. I. 1., quam sequitur Goeller. ad Or. p. 72., ut obtemperantibus nullum corrigendi finem fore iure dixerit Zumptius ad Div. in Caec. 12, 41. In de Or. II. 39, 163., plurimi et optimi libri *aut ad probandum aut refellendum.* Alia res est 12, 53. — *ornateque*] sic pro *et ornate* scribendum fuit ex Lg. XXIII bonisque omnibus, et U. Ita corrigi voluit Steph.

37. *an vero*] *vero* om. Gu. 1. 2. Lg. 4. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 65. 69. 70. 73. 84. 86. 93. reciperemque, cum gravius sit in exemplo inducendo, si addicerent optimi 2. 13. 32, 36. — *et convenas*] *aut conv.* Gu. 1. *advenas* Lg. 6. — *connubia*] *coniugia* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. 84. Vict. Gu. 3. vocabulo in hac re non legitimo; dicerentur etiam Sabinorum inter se initia matrimonia. Originem vitii aperit Lg. 69., in quo est *conuiuia* (ex *connuia* falsa scriptura ortum, v. Schneideri Gr. Lat. I. p. 362. Freund. ad Cic. Mil. p. 32.), correctum *coniugia.* — *Tullio*] *Tullo* sueto vitio Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 65. 67. 73. 76., *Tulo* Gu. 1. *Tullio* praeter illos distincte Gu. 3. Vict. — *num eloq.*] vulgo *num quod eloq.* expunxi inutilem vocem secundum Lg. omnes praeter 76. 81. 93. et Gu. 3. In Gu. 1. est *non quod,* in Gu. 2. *num quidem.* Addita fuit ab elegantiae captatoribus. — *apparet*] *adparet* Lg. 65. — *tametsi*] sustuli signa parenthesis; sequentia etiam *sed deinceps* non ad exactos reges sed ad interpositam sententiam spectant. — *videmus*] *vidimus* Lg. 17. — *sed deinceps*] *sic d.* Gu. 1.

38. Ego vero si velim et nostrae civitatis exemplis uti et aliarum, plura proferre possim detrimenta publicis rebus, quam adiumenta per homines eloquentissimos importata; sed ut reliqua praetermittam, omnium mihi videor exceptis, Crasse, vobis duobus eloquentissimos audisse Ti. et C. Sempronios, quorum pater homo prudens et gravis, haudquaquam eloquens, et saepe alias et maxime censor saluti rei publicae fuit. Atque is non accurata quadam orationis copia, sed nutu atque verbo libertinos in urbanas tribus transtulit; quod nisi fecisset, rem publicam, quam nunc vix tenemus, iam diu nullam haberemus. At vero eius filii diserti et omnibus vel naturae vel doctrinae praesidiis ad dicendum parati, cum civitatem vel paterno consilio vel avitis armis florentissimam accepissent, istà praeclara gubernatrice, ut ais, civitatum eloquentia rem publicam dissipaverunt.

38. *et nostrae*] *et* om. Lg. 69. 93. Gu. — *possim*] *possum* Lg. 4. 17 corr. 24. 65. 69. Vict. *possem* Lg. 20. 21. 76. — *importata*] *apportata* U. — *vobis*] *nobis* Gu. 3. — *audivisse*] *audisse* Lg. 3. 67 et inv. — *Ti.*] *T.* magna pars codd., quod non notabo post. — *atque*] *atqui* Lg. 6. 36. 76. — *is*] om. Lg. 2. 6. 16. 36 add. Gu. 3. — *accurata*] *adcurata* Lg. 65. — *nutu*] Haec verissima scriptura est in Havn. 1. 2. *α*. Gu. 1. 2. Lg. 81. edd. antiquiss. et mirum ceteros et probatissimos quidem libros in inepto illo *nuda* conspirare, quod p. var. adscriptum est in Lg. 81. Nam *nude*, quod Beckius coniecit, elevavit Orellius, in nullo legitur. — *atque*] om. Gu. 1. Dubito an forte illa *atque verbo* addita sint ad interpretandum *nutum;* de particula copulativa sic dicta videbimus ad II. 33, 144. *libertinos*] *liberrimo* Lg. 3. 24 corr. 67. ita corr. 5 c. var. *libertino. humili* 4 v. ut 3. inscr. *vulgari* 65. *verbo* corr. *liberrimo verbo* 76. *libertino* expuncto *verbo* 84. — *iam diu*] sic codd. plurimi et potiores. — *civitatem*] *patriam* Lg. 4 corr. ut text. — *florentiss. accep.*] inv. Lg. 84. *adcepissent* 65. 84. — *dissipaverunt*] *dissiparunt* Gu. 2.

X. 39. Quid? leges veteres mosque maiorum; quid? auspicia, quibus et ego et tu, Crasse, cum magna rei publicae salute praesumus; quid? religiones et cerimoniae; quid? haec iura civilia, quae iam pridem in nostra familia sine ulla eloquentiae laude versantur, num aut inventa sunt aut cognita aut omnino ab oratorum genere tractata? 40. Equidem et Ser. Galbam memoria teneo divinum hominem in dicendo et M. Aemilium Porcinam et C. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus perculisti, ignarum legum haesitantem in maiorum institutis rudem in iure civili; et haec aetas nostra praeter te, Crasse, qui tuo magis studio, quam proprio munere aliquo diser-

X. 39. *veteres*] *veterum* Lg. 69. — *mosque*] Sic Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Ald. Iunt. Or. Henr. vulgabatur *moresque*, qui pluralis nunquam dicitur de more publico civitatis, qui legum vim aequat. Non enim obstant *mores civitatis* i. e. civium, de Or. II. 82, 337., non magis quam *nec legibus nec moribus concessum* Script. bell. Alex. 67, 1. *et ego*] *et* om. Lg. XXIII (nec tamen 2. 13. 32.) et Gu. 3. Vict. addit *Scaevola* et om. *Crasse*. — *praesumus*] *prefuimus* Lg. 15. 24 corr. 84. — *cerimoniae*] sic Lg. omnes praeter 65. 67. 73. 86. 93, in quibus *caerimoniae*, item Gu. 2. 3. — Hic sequitur c. 11. in Gu. 1. — *iam pridem*] sic Lg. 2. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Rell. ὑφ' ἕν. — *num*] *nunc* Gu. 3.

40. *equidem*] *etenim* Lg. 21. — *Ser.*] *Sergium* Lg. VI., quorum 15. 69., mendo olim in edd. vulgatissimo. — *hominem*] *virum* Lg. 20. — *C.*] sic Lg. omnes pr. 32., qui *Cn.*, ut Gron., male; cogitasse videtur de Cn. Carbone Cinnano ter consule. — *adolescentulus*] *adul.* Lg. 36. 65. 69. 73. 81. — *perculisti*] sic Lg. 3. 4. 13. 14. 15. 16. 23. 24. 36. 69. 73. 76 (cum puncto sub *l*) 85. 86. ducitque eodem *peculisti* Lg. 70. In Vict. *pertulisti*, ex quo erasa superiore parte literae *t* factum *perculisti*. *pertulisti* Lg. 2. 32, in hoc corr. *perpulisti* et inscr. *percussisti*. *perpulisti* Lg. 5. corr. 6. 20. 21 corr. 35. 65. 84. 93. Gu. 1. 2. 3. *propulisti* 81. De his cum in libris tum secundum criticos cum errore confusis v. explicationes ad II. 70, 285. — *Crasse*] *o Crasse* Vict. v. explicationes. — *munere aliquo*] inv. Lg. 15. 35. 65.

torum ius a nobis civile didicisti, quod interdum pudeat, iuris ignara est. **41.** Quod vero in extrema oratione quasi tuo iure sumpsisti oratorem in omnis sermonis disputatione copiosissime versari posse, id, nisi hic in tuo regno essemus, non tulissem multisque praeissem, qui aut interdicto tecum contenderent aut te ex iure manum consertum vocarent, quod in alienas possessiones tam temere irruisses. **42.** Agerent enim tecum lege primum

41. *extrema*] *externa* Lg. 3. *hext.* 2. *exteram oratio* Gu. 3. — *tuo iure*] sic Lg. 2. 4. 13. 32. 35. 36. 67. 81. 85. Rell. *pro* addunt, itaque secunda manus 4. 32. 36. — *sumpsisti*] ita Lg. praeter 2. 3. 4. 5. 6, et Vict. Gu. 1. Rell. *p* om. — *omnis*] *omni* Gu. 1. 2. — *versari posse*] dedi ex Lg. XXIII bonisque omnibus et Gu. 3. Rell. inv., ut vulgo. — *praeissem*] sic duo Lamb. codd. (dubia fide) Pall. aliquot, *α.*, Havn. 1. 2. Lamb. Muell. Henr. Vulgatur *praeessem.* — *manum*] Sic Havn. 1. 2. Cant., *α. γ.* Pearc. Sch. Or. Henr. Ceteri plerique *manu.* In Lg. 2. hoc corrigitur *magno.* addunt *magna* Lg. 4. Vict. corr. uterque. *magna* est in mg. 32. *maniconsertum* 70. *confertum* Lg. 2. V. explicatt. — *irruisses*] *inruisses* Lg. 32. 65. 70. *ivisses* Vict.

42. *Pythagorei*] *Pythagorici* Lg. 6. 13. Varie peccant alii nonnulli. — *Democritii*] scripsi secundum Lg. 4 corr. 13. 15. 16. 36. 76., in quibus est *Democriti.* Rell. *Democritici*, partim corrupte scriptum. Non minus bene *Democritei* haberet, sed a libris standum. Nam sane *Democritius* rarius est. In libro de N. D. III. 33, 82 Orellius ita scripsit inconsideratius ex Man. Lamb.; sed Tusc. I. 34, 82 coniectura Bentleii codicibus idem quod nostro loco prae se ferentibus firmatur optimique libri idem praebent II. 22, 51. V. ad I. 21, 98. — *iure suo*] Vulgatur *in suo genere*, et deinde *vindicarentque.* Sed *genere* om. Lg. 2 add. 5. 16. 17. 20. 21. 24. 32 add. 35. 36. 69 (corr. *physici genere*) 76. 81. Gu. tres, Pall. VI. Pith. Z. *α. β. δ. ε.* Havn. uterque (adscr. recent. m.) Erl. 1. Erf., ut illud praeter Lg. 3. 4. 13. 14. 23. 67. 70. 73. 93. exstet in Pall. nonnullis, Erl. 2. U. *γ.* et edd. antiquiss. *Suo iure* ex duobus codd. probavit Lamb., edideruntque Sch. Or. Henr. *iure suo* in Pal. V. est in mg., in cod. vero Norf. *in suo iure.* Ego in illo *in* libris omnibus firmato latere existimo vocem *iure* depravatam, eaque de causa transposui. Nam non semper dici *suo iure*, sed etiam *iure suo*

Pythagorei omnes atque Democritii ceterique iure suo physici vindicarent ornati homines in dicendo et graves, quibuscum tibi iusto sacramento contendere non liceret. Urgerent praeterea philosophorum greges iam ab illo fonte et capite Socrate; nihil te de bonis rebus in vita, nihil de malis, nihil de animi permotionibus, nihil de hominum moribus, nihil de ratione vitae didicisse, nihil omnino quaesisse, nihil scire convincerent: et cum universi in te impetum fecissent, tum singulae familiae litem tibi intenderent. 43. Instaret Academia, quae, quicquid dixisses, id te ipsum negare cogeret. Stoici vero nostri disputationum suarum atque interrogationum laqueis te irretitum tenerent. Peripatetici autem etiam haec ipsa, quae propria oratorum putas esse adiumenta atque ornamenta dicendi, a se peti vincerent oportere: ac non so-

ostendit exemplum Divers. XIII. 77. — *vindicarent* Lg. 4. 13. 32. 35. 36. Z. aliique, quorum notitia incerta est, eodemque ducit *iudicarent* in Gu. 2. Lg. 2 corr. *venditarent*. — *ornati*] om. Lg. 2. 4. add. 13. 32 add. 36. — *homines*] om. Lg. XXI. bonique omnes, Vict. Z. *α. δ.*, quod mirere. — *quibuscum*] divisim Lg. 2. 67. 69. 70. 73. 81. 86. 93. — *iusto sacramento*] *iustum sacramentum* Gu. 1. 3. — *nihil te*] *te* om. Lg. 6. 14. 15. 73. 93. — *permotionibus*] *perturbationibus* Lg. 17. — *contenderent*] *incenderent* Lg. 65.

43. *quicquid*] sic Gu. 1. Lg. XXI bonique pr. 76. — *id te*] inv. Lg. 15. — *negare cogeret*] Lg. omnes pr. 2. 4. 13. 15. 32. 36. 76. et Ox. *scire negaret*, ut in mg. Vict. additum: memorabili scriptura, quae si recepta esset, nemo melius desideraret. *necaret* Lg. 13. 32 corr. Z. *negaret cogeret*, 36 corr. ut t. *negaret* etiam Gu. 3. supr. scr. al. m. *scire*. — *interrogationibusque*] *et interrog.* Lg. 23. — *irretitum*] *inretitum* Lg. 32. 65. 70. 73. — *etiam*] *et* Lg. 15. om. 76 add. 81. 84. 86. 93. — *putas esse*] *putasses* Gu. 3. U. Pearc. Alii quidam *putares*, ut Ern. — *a se*] sic Lg. omnes, U. al. Gu. 3. sese. — *vincerent*] *dicerent* Gu. 3. — *istis*] scripsi ex Lg. 2. 6. 13 corr. 36. *iis* 5. 16. 17. 24. 65. 70. 73. *hiis* 76. 81. Rell. *his*, ut vulg. — *omnis*] sic Lg. 2. 13. 32 corr. 36.

lum meliora, sed etiam multo plura Aristotelem Theophrastumque de istis rebus, quam omnis dicendi magistros scripsisse ostenderent. **44.** Missos facio mathematicos grammaticos musicos, quorum artibus vestra ista dicendi vis ne minima quidem societate coniungitur. Quam ob rem ista tanta tamque multa profitenda, Crasse, non censeo. Satis id est magnum, quod potes praestare, ut in iudiciis ea causa, quamcunque tu dicis, melior et probabilior esse videatur; ut in contionibus et in sententiis dicendis ad persuadendum tua plurimum valeat oratio; denique ut prudentibus diserte, stultis etiam vere videare

44. *vestra*] *nostra* Lg. 69. 86. Gu. 3. — *coniungitur*] *continguitur* Pall. Tos. Pith. Havn. 1. 2. δ. Erl. 1. 2. Gu. 1. 2. Erf. Ald. Vict. itaque post Grut. vulgatum, quod Madvig. latinum esse recte negavit. Verior scriptura praeter Pearcii codd., edd. antiquiss. Iunt. Crat. Lamb. nunc reperitur in Lg. omnibus praeter antiquissimos et ceteroquin optimos 2. 4. 13. 36. item 5. 81. in quo add. tanquam var. et 32., in quo ita corr. m. sec. *coniungitur sociata* Vict. sed hoc punctis suppositis. *contigerit* Gu. 3. — *profitenda*] *esse* addit Lg. 76. — *id est*] *est id* Lg. 2. — *potes*] *potest* Lg. 2. 3. 4. 20. 32. 35. 36. om. 6. — *contionibus*] sic Lg. 2. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 3. — *et in sententiis*] ita Gu. 2. 3. Erl. 1. 2. Erf. Sch. Or. Henr. *ut in s.* Havn. 1. 2. Ald. Iunt. Crat. Man. *in* om. Lg. omnes, Oxx. edd. antiquiss. Lamb. Grut. Ern., nec sane necessarium. Minime enim opus omissa praepositione *dicendis* etiam ad *conciones* referri, haereretque profecto nemo inverso ordine *dicendis sententiis*. — *dicundis* Lg. 6. — *valeat*] *valet* Lg. 6. 24 corr. 69. 81. Gu. 2. — *stultis*] *stultisque* Gu. 2. — *videare dicere*] sic scribendum fuit ex Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. 93., eodemque redeunt *videare edicere* 4. *videaris dicere* corr. *edicere* 2. *videar dicere* 6. *videar edicere* 13. 36. uterque corr. ut 3. Gu 3. Vulgo *videaris*, minus consentaneum mori Ciceronis. — *si quid poteris*] *si quis* Lg. 15. 73. *poterit* 2. 4. 6. 13. 15. 24. 36. 69. Vict. Gu. 3., iniuria accommodatum ad sq. *videbitur*. Qui scripserunt *quis*, praecedens *hoc* pro accusativo habuerunt. — *id*] *ut* Gu. 3. — *communi*] *conmuni* Lg. 24. 69.

dicere. Hoc amplius si quid poteris, non id mihi videbitur orator, sed Crassus sua quadam propria, non communi oratorum facultate posse.

XI. 45. Tum ille, Non sum, inquit, nescius, Scaevola, ista inter Graecos dici et disceptari solere. Audivi enim summos homines, cum quaestor ex Macedonia venissem Athenas florente Academia, ut temporibus illis ferebatur, cum eam Charmadas et Clitomachus et Aeschines obtinebant. Erat etiam Metrodorus, qui cum illis una ipsum illum Carneadem diligentius audierat hominum omnium in dicendo, ut ferebatur, acerrimum et copiosis-

XI. 45. *inquit, nescius*] inv. Lg. 23. — *disceptari*] *disputari* Gu. 1. — *cum*] vulgatum *quod* sensu non constat, quia non de causis, sed de tempore floris agitur, nec firmissimo pede nititur et ortum videtur ex antiqua scriptura. *Cum* enim legitur in δ. ε. et Lg. omnibus praeter 2. 3. 4. 67. 76. 93, quorum tamen priores quinque *tum* habent, et 2. quidem corr. in *cum; quod* corr. *cum* 81. — *ferebatur*] *ferebantur* Gu. 3. *serebat* et *serebatur* Oxx. quidam. — *Charmadas*] sic Lg. 2. 5 corr. ut t. Harl. 1. Z. Erl. 1. pr. m. ducitque eodem *Charniadas* in Gu. 1. Lg. 81. *Charneadas* Gu. 3., et Lg. VII. Item §. 47 *Charmada* habetur in Z. Erl. 1. Lg. 5 corr. *Charneada*, 13. 14. 16., *Carmada* Gonv. Harl. 1. Lg. 21. Sic scribendum ostendit Pearcius, paruerunt recentiores, quia Carneades, cuius nomen hic olim lectum est, Apollodoro teste ap. Diog. La. IV. 65 mortuum est ol. 162, 4. = a. u. 625, Crassus autem quaestor fuit a. 645. — Cetera in hoc et *Clitomachi* nomine librorum vitia omitto. — *una ipsum*] *una etiam ips.* Lg. XVII bonique 3. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. ita corr. 4. *etiam illum ipsum* 15. 20. 21. *una autem* Vict. *illum* om. Lg. 76. — *Carneadem*] *Charneadem* Lg. 16. 65. 70. 73. 76. Gu. 1. ita corr. 84. — *ferebatur*] sic pro *ferebant* Gu. 1. Lg. omnes pr. 4. 13. 32 pr. m. 81. quorum 4. *dicebat*, 13. *ferebat;* in 76 duae ultimae literae subtus lineolam habent quasi de mendo suspectae. — *copiosissimumque*] *et copiosissimum* Lg. 3. 67. — *vigebatque*] scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 20. 21. 23. 32. 35. 36. 65. 67. 81. 84. Vict. Gu. 2. 3. U. *vigilatque* Lg. 69. 73. 76 corr. ut supr. Vulgo *vigebat.* Longe melius sic constat sententia, cuius tria capita sunt. Philo-

simum; vigebatque auditor Panaetii illius tui Mnesarchus et Peripatetici Critolai Diodorus. 46. Multi erant praeterea clari in philosophia et nobiles, a quibus omnibus una paene voce repelli oratorem a gubernaculis civitatum excludi ab omni doctrina rerumque maiorum scientia ac tantum in iudicia et contiunculas tanquam in aliquod pistrinum detrudi et compingi videbam. 47. Sed ego neque illis assentiebar neque harum disputationum inventori et principi longe omnium in dicendo gravissimo [et eloquentissimo] Platoni, cuius tum Athenis cum Charmada diligentius legi Gorgiam; quo in libro hoc maxime admirabar Platonem, quod mihi in oratoribus irridendis ipse esse orator summus videbatur. Verbi enim contro-

sophorum tunc Athenis docentium summa auctoritate florebant Charmadas Clitomachus Aeschines; secundum eos Metrodorus Mnesarchus Diodorus probabantur; praeterea erant multi alii nobiles quidem, sed illis non comparandi. — *Peripatetici Critolai Diodorus*] sic Pall. duo potiores, Gall. tres, Z. Harl. 1. 2. Erl. 1. 2. Erf. Pearc. recentt. post Ern.; nunc addicunt Lg. 2. 13. 36.

46. *voce repelli*] sic Lg. omnes pr. 76. 81. 85. Gu. 2., qui inv. — *oratorum* Gu. 1. — *civitatum*] *civitatis* Lg. 93. — *contiunculas*] sic Lg. omnes, Vict. Gu. 3. nec notabo post nisi per *c* scriptum ex notabiliorum aliquo. In Lg. 4 adscr. v. *contumelias*. — *tanquam*] sic, non per *m*, nec *umquam*, *quamquam* solent codd. plerique et meliores, hic XX, boni omnes. — *pistrinum*] *pristinum* Lg. 2. 4. 13. 32. 69 corr. omnes; 70. 81. Gu. 3. *pristrinum* Lg. 24. 65. — *et*] om. 6. — *compingi*] *conpingi* Lg. 2. 32. 76. *compungi* 70.

47. *assentiebar*] *ads.* Lg. 13. 65. 70. 73. — *disputationum inventori*] inv. Lg. 20. — *et eloquentissimo*] exclusi interpretis manum, quae etiam Bakio suspecta fuit. — *cum Charm. dil. legi Gorgiam*] hoc ordine Lg. omnes. — *hoc maxime*] *in* vulgo additum omisi secundum optimos Lg. 2. 3. 4. 13. 36. cum quibus conspirant 15. 32. 67. 69. 81. v. explicationes ad I. 3, 12. — *irridendis*] *inrid.* Lg. 32. 65. 70. 73. — *Graeculos homines*] sic transposui secundum Lg. 2. 4. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 25. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 84. 86. 93.

versia iam diu torquet homines Graeculos contentionis cupidiores quam veritatis. 48. Nam si quis hunc statuit esse oratorem, qui tantummodo in iure et in iudiciis possit aut apud populum aut in senatu copiose loqui, tamen huic ipsi multa tribuat et concedat necesse est. Neque enim sine multa pertractatione omnium rerum publicarum neque sine legum moris iuris scientia neque natura hominum incognita ac moribus in his ipsis rebus satis callide versari et perite potest. Qui autem haec cognoverit, sine quibus ne illa quidem minima in causis quisquam recte tueri potest, quid huic abesse poterit de maximarum rerum scientia? Sin oratoris nihil vis esse, nisi composite ornate copiose loqui: quaero id ipsum

48. *statuit*] *statuet* Lg. 81. Gu. 2. ut Steph. corr. — *tantummodo*] divisim Lg. 2., quod non probandum propter ταυτολογίαν. *tantum non* Gu. 2. — *et in iudiciis*] sic pro *aut* correxi secundum Ciceronis morem ex Lg. 2. 13. 70. 81. — *possit*] om. 20. add. *esse possit* 81 corr. — *apud*] *aput* Lg. 24 corr. Omnino eorum sententia, qui ubique corrigunt *sed haut aput* non alio nisi novandi studio capti, nec a libris nec ab inscriptionibus praesidium habent, et a Quintiliano redarguuntur, qui cum in fine vocum *b* ut *p*, *d* ut *t* dicit sonare, et a multis etiam scribi (XII. 10, 32. coll. I. 7, 5), minime suadet, ut recepta scriptura repudietur; ut Grammaticos taceam, quos testes adducit Schneiderus Gr. Lat. I. p. 252. Illa si sectamur, quae forte fortuna in libris aliquando occurrunt, nescio cur improbemus *atfuit* Inscr. 775. p. 186. II Or. *optinebit* p. 201. *pleps* p. 422, 9. *apstulit* p. 602, 7. *opstetrix* 636, 6. *suptilis* 637, 1. *apsolutus* 1083, 8., quod in monumento consulari aetatis Augusti legitur, *supsignato* in lege iudiciaria antiqua p. 512. *opses* p. 288, 3. 453, 1. ex Tiberii aetate, *apsens* p. 436, 2., *it* (i. e. *id*, quod maxime commendo *illut* amantibus), 801, 5. Graev. *apstinere* in decreto Herculanensi p. 475, 11. p. 477. Reines. Contra *adque* est p. 412, 3. 443, 6. 637, 1. 727, 17. 844, 7. eo probabilius, quod Quintilianus l. c. inter praepositionem et coniunctionem a plurimis nullum scribendi discrimen fieri solitum ostendit; *quodannis* 753, 4. *obtimus* 850, 10. *Apud* et *aput* in una in-

qui possit assequi sine ea scientia, quam ei non conceditis? Dicendi enim virtus, nisi ei, qui dicet, ea, de quibus dicet, percepta sint, exstare non potest. 49. Quam ob rem si ornate locutus est, sicut et fertur et mihi videtur, physicus ille Democritus: materies illa fuit physici, de qua dixit, ornatus vero ipse verborum oratoris putandus est. Et si Plato de rebus a civilibus controversiis remotissimis divinitus est locutus, quod ego concedo: si item Aristoteles, si Theophrastus, si Carneades in rebus iis, de quibus disputaverunt, eloquentes et in dicendo

scriptione leguntur p. 370, 3. — *pertractatione*] *protr.* Lg. 81. — *moris*] *morum*, ut vulgatur, Lg. praeter 23., quem ignoro an forte impressus liber sit. Verum est in Gu. 1. 2. Havn. 2. Erl. 2. Ald. Iunt. Crat. Man.; secuti sunt Or. Henr. *ac moribus*] *atque m.* Lg. 36. — *illa*] *ulla* Lg. 13. — *copiose*] *copioseque* Lg. 69. ita corr. 2. — *loqui*] sic Lg. 2. 3. 6. 13. 15. 23. 32 corr. 36. 67. 76. U. Henr. male vulgo *eloqui.* — *assequi*] *adsequi* Lg. 65. 70. 73. 84. — *conceditis*] sic Havn. 1. 2. Lg. omnes, Gu. 2. 3. ed. Hahn. et inde ab Aldo vulg.; *concedis* Erl. 1. rell. edd. antiquiss. Ern. In Vict. puncta supposita literis *it.* V. explicationes. — *ei*] *et ei* Gu. 3. — *dicet*] sic longe lectius utrobique Lg. omnes pr. 15. 24. 81.; modo quod om. alterum *dicet* 69. *is qui dicet* est futurus orator, quem mente instruit et effingit Crassus, *quae dicet* est forte futura dicendi materies. Rem a Goerenzio ad Legg. I. 14, 41. Fin. II. 7, 22. III. 8, 28. nobisque olim ad Brutum 50, 187. paulo minus distincte tractatam, in explicationibus iterum examinabimus ad II. 43, 182. — *ea*] *et ea* Lg. praeter 16. 17. 24. 81. vitiose. om. tres versus usque ad *materies illa* 13. — *de quibus dicet*] *quae d.* Lg. 2. 14. 32 corr. 36. om. 4 sed add. — *sint*] *sunt* Lg. 2. 4. 5. 6. 14. 16. 17. 21. 23. 24 corr. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 81. 84. 86. Gu. 1. ita corr. 32. fortasse rectius. *non sint* 20. corr. 69. — *exstare*] *stare* Lg. 2. *extare*] omnes pr. 3. 5. 13.

49. *et fertur*] sic Lg. 2. 4 corr. ut 3. 6. 32 corr. ut 3. 36. 69. 76. U. Z. mg. δ. Erl. 1. 2. Erf. Or. Henr. *et ferunt* 3. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 70. 73. 84. 86. 93. β. δ. edd. antiquiss. *et* om. Havn. 1. 2. α. γ. Lg. 81. 85. et sic vulgo ab Ald. Iunt. — *materies*] *materia* Lg. 14. 15. 93. v. ad 3, 10. —

suaves atque ornati fuerunt: sint hae res, de quibus disputant, in aliis quibusdam studiis; oratio quidem ipsa propria est huius unius rationis, de qua loquimur et quaerimus. 50. Et enim videmus iisdem de rebus ieiune quosdam et exiliter, ut eum, quem acutissimum ferunt, Chrysippum, disputavisse neque ob eam rem philosophiae non satisfecisse, quod non habuerit hanc dicendi ex arte aliena facultatem.

XII. Quid ergo interest? aut qui discernes eorum, quos nominavi, in dicendo ubertatem et copiam ab eorum

physici] *physice s. ae, physices (fisice* Gu. 3.). item *philosophiae s. phiae s. phyae* quidam libri. — *oratoris*] *oratorum* Lg. omnes pr. 15. 17. 76. 81. *ornatorum* 17. *oratoris* p. var. 32. *putandus est oratorum* 36. — *a civilibus*] *ab civ.* Gu. 1. 2. Vict. — *locutus*] *loquutus* Lg. 17. 65. 70. 81 corr. 84. — *item*] *idem* Lg. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. ita corr. 76. et Vict. *isdem* 32 corr. ut 3. — *Carneades*] *Charn.* 16. 65. 69 corr. 70. 73. 84. — *iis, de quibus*] *iisdem quibus* Lg. 24. *his* p. *iis* 67. 93. Gu. 2. *ipsis* 73. — *hae*] *eae* Lg. 23. 35. 36. 69. 86. Gu. 2. — *rationis*] *orationis* Lg. 17. 24 corr. 32 corr. 67.

50. *et enim*] sic Lg. 2. 67. 70. 84. 86. Gu. 1. 3. scribo divisim ut *at enim; καὶ γάρ* ut *ἀλλὰ γάρ.* — *iisdem*] *eisdem* Lg. 4 corr. *isdem* 86. Gu. 1. quidam *hiisdem.* — *disputavisse*] *invenisse* Lg. 6. — *hanc dicendi ex arte*] sic Lg. omnes pr. 4. 13. 32, qui *ex* om.; item Gu. 2. 3. *α. δ.* tres Lamb. Pall. nonnulli, Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. edd. ab Aldo ad Grut. Or. Henr. — *hanc dicendi in arte* Pall. quidam, Gallicani, Grut. Ern. *in hac dic. arte* Cant. Gonv. U. Z. *ε.* Erl. 1. 2. Erf. Tum *aliena* Gallic. Lamb. tres Erl. 1. 2. Erf. U. *β.* Gu. 2. *alienam* Pall. omnes, Lg. omnes, Gu. 1. 3. Havn. 1. 2. Cant. Gonv. Z. *α. γ. δ. ε.* edd. ante Gurt. inde ab antiquiss. *ex arte alienam hanc dicendi facultatem* edd. antiquiss. Pearc. in ed. pr. verissimam scripturam putabat, quam exhibet *γ*: *in hac arte alienam dic. fac.*, sed in edd. sqq. Gruterianam restituit. Ars *aliena* a philosophia dicitur ars dicendi, *ex* qua facultas illa oriatur.

XII. *qui discernes*] *quo d.* Gu. 1. 2. *quia d.* Gu. 3. *in dicendo ubertatem*] sic pro *ub. in dic.* dedi ex Lg. praeter 36.

exilitate, qui hac dicendi varietate et elegantia non utuntur? Unum erit profecto, quod ii, qui bene dicunt, afferent proprium, compositam orationem et ornatam et artificio quodam et expolitione distinctam. Haec autem oratio, si res non subest ab oratore percepta et cognita, aut nulla sit necesse est aut omnium irrisione ludatur. 51. Quid est enim tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis nulla subiecta sententia nec scientia? Quicquid erit igitur quacunque ex arte quocunque de genere, id orator, si tanquam clientis

76. 81. 84. 86. *urbanitatem* var. ut t. 2. 4. — *afferent*] sic Sch. de coni. Or. Henr. et sane aut sic aut *afferant* scribendum secundum Lg. 81. Havn. 1. 2. Ern. Bakius vulgatum defendens plane aliena comparat. Futurum *erit* alterum futurum postulat; utrumque enim de oratore non qui nunc sit, sed futuro dictum est. Nam illud *qui bene dicunt* ea lege non afficitur, cum circumlocutione quadam *oratores* significet. *adferunt* Lg. 65. 70. 73. *adserunt* 84. om. 93. — *proprium*] *propriam* Lg. 4. 5. 13. 14. 15. 16. 21. 32. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93. Gu. 3. *propriam orationem* Lg. 20. *propriam et compositam* U. 20. 67. 76. ita corr. et exp. 32. — *expolitione*] *dispositione* Lg. XXI, quorum sunt 2. 3. 4. 65. 67. 69. 70. 73. Gu. 3. *β. δ. ε.* ita var. 76. quod unde ortum sit videbis ex Lg. 13. 32. 36., qui *expositione* habent, in 32 corr. *positione*. Verum mansit in Gu. 1. 2. Lg. 81. 93. — *irrisione*] *inrisione* Lg. 32. 65. 70. 73. 84. Vict. — *ludatur*] *laedatur* U. *ledatur* Lg. 6. 17. 65 corr. 67. 69. 76. *laudatur* 2 corr. Vict. corr. Gu. 3. *laudetur* 32.

51. *est enim*] inv. Lg. 23. 69. 84. Gu. 1. *ergo* p. *enim* 67. om. 84. — *nec*] *neque* Lg. 15. 20. 24. 69. om. 14 add. — *quicquid*] sic Lg. pr. 32. 67., item Gu. 1. v. ad 8, 30. — Distinctiones sustuli post *igitur* et *arte*, ut in unam sententiam colligantur *quidquid erit quacunque ex arte*, ὁποιονοῦν ὁποιαςδήποτε τέχνης ὄν. Ita emendavimus post 15,67. 19,87. III. 20,76. — *id orator, si*] *orator si id* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 93. *orator id si* 4 corr. ut 3. *or. id scit* Gu. 3. *tamquam* Lg. 65. 69. 70. 73. 93. — *causam*] *causa* Gu. 1. — *ipse ille*] sic pr. *ille ipse* Lg. omnes pr. 3. 17. 67. 76. 81., item Gu. 3. — *eius rei*] *illius rei* Lg. 17.

causam didicerit, dicet melius et ornatius, quam ille ipse eius rei inventor atque artifex. 52. Nam si quis erit, qui hoc dicat esse quasdam oratorum proprias sententias atque causas et certarum rerum forensibus cancellis circumscriptam scientiam: fatebor equidem in his magis assidue versari hanc nostram dictionem, sed tamen in his ipsis rebus permulta sunt, quae isti magistri, qui rhetorici vocantur, nec tradunt nec tenent. 53. Quis enim nescit maximam vim exsistere oratoris in hominum mentibus vel ad iram aut ad odium aut ad dolorem incitandis vel ab hisce iisdem permotionibus ad lenitatem misericordiamque revocandis? quae, nisi qui naturas hominum vimque

52. *certarum*] *ceterarum* Gu. 2. Lg. 2. 4. 14. 15. 20. *quasi certarum* 3. 26 corr. 37. 67. 93. ita corr. et exp. 32. *coeterarum* aut *caet.* nonnulli. *cancellis*] *quasi canc.* Lamb. — *in his*] *in illis* Gu. 1. — *fatebor equidem*] *fateor enim* Lg. 15. — *dictionem*] *ditionem* Lg. 4. ita corr. 76. *dictonem* Gu. 1. — *in his*] *in iis* Lg. 23. 93. Gu. 1. *his* om. 81. — *isti*] *ipsi* Lg. omnes pr. 81. 85. al., quod praeferrem, nisi proxime praecederet *ipsis*. — *nec tenent*] *neque t.* Gu. 2.

53. *exsistere*] *existere* Lg. omnes pr. 3. 4. 5. 15. — *ad dolorem*] *ad* om. Gu. 3. Lg. plerique, al. Addunt Lg. 23. 81. Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. et sane imparilitas illa ferenda non est. — *incitandis*] *excitandis* Lg. 17. — *hisce*] *iisce* Gu. 1. 2. 3. — *iisdem*] *eisdem* Lg. 2. *isdem* 4. Gu. 1. 3. — *quae nisi*] Sic omnes codd. ἀνακολούθως, defendit Pearc., restituit Or. Lambinus de Passeratii coniectura *quare nisi*, quod rec. Ern. Sch. Muell. „Vide an ita defendi possit *quae*, ut dicas ἀνακόλουθον esse. Cum enim dicere vellet Cicero *quae, nisi qui* (naturam hominum) *perspexerit, dicendo perficere non poterit*, post longius circumductam orationem *quod volet* per redundantiam quandam addidit.“ *Matthiae* in Misc. Cr. I. 676. cuius cf. comm. de anacol. in Wolf. Anal. II. p. 17. Fateor tamen verba illa *naturas hominum* — *reflectuntur*, cum fere integram referant sententiam proximam, interpretamenti male adiecti similia videri. — Ceterum *revocandisque* pro *revocandis? quae* Gu. 2. *inflectuntur* 21. 36 corr. ut 67., i. e. *flectuntur*.

omnem humanitatis causasque eas, quibus mentes aut incitantur aut reflectuntur, penitus perspexerit, dicendo quod volet perficere non poterit. 54. Atque totus hic locus philosophorum proprius videtur neque orator me auctore unquam repugnabit; sed quom illis cognitionem rerum concesserit, quod in ea solum illi voluerint elaborare, tractationem orationis, quae sine illa scientia nulla est, sibi assumet. Hoc enim est proprium oratoris, quod saepe iam dixi, oratio gravis et ornata et hominum sensibus ac mentibus accommodata.

XIII. 55. Quibus de rebus Aristotelem et Theophrastum scripsisse fateor. Sed vide ne hoc, Scaevola, totum

54. *atque*] sic Gruteri codd. U. Havn. 1. 2. Erf. Hahn. Med. accedunt Lag. XXV, quorum sunt 3. 5 corr. 13. 36. 65. 67. 69. 70. 73. Vict. Gu. 3. Rell. *atqui*. Perpetuo haec miscentur; sed *atqui* ferri non potest, cum non sequatur conclusio. — *proprius videtur*] sic Lg. XVIII bonique omnes, Erl. Erf. — Gruteri codd. edd. antiq. Grut. Ern. *proprius putatur*, ut Havn. 1. 2. α. ε. mg. δ. Lg. 3. 6. 16. 21. 65. 67. 70. 73. 76. 81. Gu. 1. 2. ita corr. Lg. 5. var. 32. Sic opus non est illa *neque orator — repugnabit* παρενθέτως dicta cum Bakio putare, ut oratio interrupta resumatur ἀνακολούθως. Invertunt codd. nulli, sed edd. Ald. Iunt. Crat. Man. Lamb. Sch. Muell. Or. Henr. *pr. videatur* U. — *auctore*] *actore* Gu. 3. — *unquam*] *nunquam* Lg. 17. 23. 36 pr. m. — *quom*] scripsi ex Gu. 3. Lg. 2. 13., qui *quam* habent; 4. 32 corr. ($\overline{qm}$), 36., is *quom*. — *voluerint*] *voluerunt* Lg. 15. 17. 20. 70 corr. 81. Lamb. — *tractationem*] *traditionem* Lg. 3. 67. *tractatione* 23. *tractionem* (i. e. *rationem*, expunctis duobus *t*) Gu. 1. — *scientia*] *scientiam* Lg. 2. 13. 32 corr. 36 corr. iidem *nullam*. Vict. utrumque corr. — *assumet*] *assumat* Lg. 4. *adsument* 5 corr. ut 6. *adsumet* 6. 13. 65. 84. — *hoc enim est*] *enim* om. Lg. VII, quorum est 67. *est* om. Gu. 3. *est enim* Lg. 69. — *dixi*] Lg. soli 13. 36. 76. 81. 85. Rell. et Gu. 3. *dixeram*. — *sensibus ac ment.*] inv. Lg. 13. — *accommodata*] *acconmodata* Lg. 69. *adcomm.* 84.

XIII. 55. *a me*] *a mea causa* Lg. 76. — *isti quae*] *isti qui* Lg. 2. 13. 14. 15. 20. 21. 32 corr. 36. 67. 69. 76 corr. 93. Vict. Gu. 3. ita corr. 3. 24. — *de his*] *de iis* Lg. 5. 17. 20. 24,

sit a me. Nam ego quae sunt oratori cum illis communia non mutuor ab illis: isti quae de his rebus disputant oratorum esse concedunt. Itaque ceteros libros artis suae nomine, hos rhetoricos et inscribunt et appellant. 56. Et enim quom illi in dicendo inciderint loci, quod persaepe evenit, ut de diis immortalibus de pietate de concordia de amicitia de communi civium de hominum de gentium iure de aequitate de temperantia de magnitudine animi de omni virtutis genere sit dicendum, clamabunt, credo, omnia gymnasia atque omnes philosophorum scholae, sua esse haec omnia propria, nihil omnino ad oratorem per-

65. 70. 73. — *rebus*] om. Gu. 1. — *oratorum*] *horum* Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36 corr., quod ex male intellecto compendio vitiosae scripturae *horatorum* fluxit, quae ipsa legitur in 36. a sec. m. — *ceteros*] *certos* nonnulli Lg. *coeteros* 3. *caet.* VIII libri. — *artis suae*] *artis isti suae* vitiose lectum in quibusdam edd.: *isti* abest a Lg. omnibus, Gu. 1. 2. 3. Vict. quanquam in Lg. 36. a sec. m. expunctum. *aristii artis suo* Lg. 4. Vict. a m. sec. *arti* Lg. 13. 36. Gu. 3. U. *suo* Gu. 3. U. — *inscribunt*] *scribunt* Lg. 3. 4. 6. 16. 67. *et* ante *inscr.* om. Gu. 2.

56. *et enim*] sic Lg. 2. Gu. 3. *eo enim* Gu. 1. *cum enim illi* Lg. 3. 16. 23. 24. 67. 69. 86. *quom enim* 5. 65. 81. *quem enim* 6. *quom enim illi* 21. 73. *quom enum* 70. Utique scribendum *quom.* — *diis*] *dis* Lg. 5. 6. 15. 16. 24 corr. 65. 86. quod non repudio, cum optimi libri offerunt, sed non magis probo solum, quam *ei, eis, eisdem, isdem.* Quod Cicero dicit *isdem* una syllaba pronuntiari in Oratore 47, 157, non necessario ita scriptum esse demonstrat. Probo Orellium in Addendis ad Acad. p. 60. Goerenzii sententiae adversantem. — *immortalibus*] *inmort.* Lg. 24. 69. 76. 84. — *communi*] *conm.* Lg. 69. Hoc et seqq. quatuor verba om. 17. — *de* ante *hominum* et *gentium* om. Vict. non male. — *de omni*] *de* om. Gu. 3. — *credo*] *credunt* Gu. 3. *Cum inciderunt — clamant* Bakius legendum putat, quod posterius sententiam perdit. *Evenit* pro praeterito habuisse videtur. *Cum inciderint* est *quotiescunque.* — *omnes*] om. Lg. 14. 15. 20. 93. *omnium* 81. — *esse haec omnia*] sic Lg. XVII bonique omnes, et Lambinus. ita corr. 35. *omnia* om. Gu. 1. *Propria* interpretem redolet. — *oratorem*] *retorem* Gu. 3.

tinere. 57. Quibus ego, ut de his rebus in angulis consumendi otii causa disserant, cum concessero, illud tamen oratori tribuam et dabo, ut eadem, de quibus illi tenui quodam exsanguique sermone disputant, hic cum omni gravitate et iucunditate explicet. Haec ego cum ipsis philosophis tum Athenis disserebam. Cogebat enim me M. Marcellus hic noster, qui nunc aedilis curulis est et profecto, nisi ludos nunc faceret, huic nostro sermoni interesset; ac iam tum erat adolescentulus his studiis mirifice deditus. 58. Iam vero de legibus tuendis de bello de pace de sociis de vectigalibus de iure civium generatim in ordines aetatesque descripto dicant vel Graeci,

57. *his*] *iis* Lg. 17. 23. 65. 70. 73. *his de rebus* Gu. 1. 2. — *omnibus* ante *in* eiecit Lamb.; quem sequor, cum inutile vocabulum absit a Gu. 1. 3. et Lg. omnibus praeter 4. 69. — *illud tamen*] inv. 81. — *eadem*] *ea* Gu. 1. — *exsanguique*] sic Lg. 2. 4. 13. 23. 32. 36. 69. Plerique *exiguoque*, ut et Vict. Gu. 1. 2. Viam corrumpendi vocabuli monstrat *exiguique* in Gu. 3. — *gravitate et iuc.*] inv. Lg. 3. 4. 13. 17. 20. 32. 36. 67. 81. — *ego*] *ergo* Gu. 3. *tum*] om. Lg. 2. 3. 13. 23. 32 add. 36. 67. 69 add. U. *cum* 20. 81. — *disserebam*] *disserebat* Gu. 3. *disputabam* U. — *et profecto*] *qui pr.* Hav. 2. Gu. 2. Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 81. 84. 86. ita corr. 32. — *ac iam*] *etiam* Lg. 69. 93. — *tum*] *cum* Lg. 2. 20. 32 corr. 69. — *adolescentulus*] *adul.* Lg. 65. 73. 84.

58. *vero*] *non* Gu. 3. — *tuendis*] scripsi ex U. Z. Lg. 2 v. u. t. 4. 13. 32 corr. 36. 69 corr. Gu. 3. Erl. 1. 2.; quod non minus aptum ad genus suasionum et dissuasionum. Vulgo *instituendis*. — *de sociis*] *et de soc.* Lg. 21 corr. *de* om. Lg. 2. 3. 13. 32. 36 add. 67. 69. Vict. Gu. 3. U. — *de vectig.*] *de* om. Vict. Gu. 3. U. — *civium*] unde *civili* ab editoribus recentioribus repertum sit non perspicio; nisi quod ita Vict. a sec. m. et Gu. 2. Est autem plane perversum: v. explicationes. — *aetatesque*] *etatisque* Lg. 2 corr. 6. 13. 17. 20. 21. 35. 36. 65. 73. 84. *aetatis* 23. *ac aetates* 32. *ac aetatesque* 69. — *si volunt*] *si* om. Gu. 3. — *quanquam*] plerique per *m.*; illud Lg. 16. 73. 86. *quoniam* 2. 13. 36. 69. U. *quam* 32 corr. — *eloquentium*] *lo-*

si volunt, Lycurgum aut Solonem (quanquam illos quidem censemus in numero eloquentium reponendos) scisse melius, quam Hyperidem aut Demosthenem perfectos iam homines in dicendo et perpolitos: vel nostri decemviros, qui XII tabulas perscripserunt, quos necesse est fuisse prudentis, anteponant hoc genere et Ser. Galbae et socero tuo C. Laelio, quos constat dicendi gloria praestitisse: 59. nec enim negabo esse quasdam artis proprias eorum, qui in his cognoscendis atque tractandis studium suum omne posuerunt: sed oratorem plenum atque perfectum esse eum, qui de omnibus rebus possit copiose varieque dicere.

quentium Lg. 4. *eloquentum* 32. — *et perpolitos*] *et* om. Lg. 69. — *nostri*] codd. omnes *nostros*. illud Man. Lamb. recentt. post Sch. — *decemviros*] divisim aut *X viros* XIII Lg. quorum 65. 67. 70. 76. — *perscripserunt*] *scripserunt* Gu. 1. 2. — *prudentis*] sic Lg. 13. 14. 16. 17. 21. 24. 35. 65. 70. 73. 84. 86. 93. *providentis* 36. — *hoc genere*] *in* vulgo additum pauciores, sed meliores libri om., Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67., itaque 69. 76. a sec. m. v. explicatt. ad I. 3, 12. — *Ser.*] *sergio* Lg. 32. 69. 76. Vict. *sermo* Gu. 1. — *gloria*] *gloriam* Lg. 69. Gu. 3.

59. *nec enim*] scripsi secundum Lg. 2. 69. Gu. 3. convenit 4., in quo *neque enim*. *quam* 13. *nemo* 17. *non* 36. *nec enim non* U. Z. Rell. et vulg. *nunquam*. — *artis*] sic Lg. 23. 86. *partis* 13. 36. *partes* Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 32. 35 corr. 67. 69 corr. 76 corr. *artes quasdam* inverso ordine Gu. 1. 2. — *omne*] *omnes* Lg. 14. 65. 84. item a pr. m. 5. 24. ita corr. 32. *oms̄* 6. *omne suum pos.* fucata elegantia Lamb. — *posuerunt*] *deposuerunt* Lg. praeter 4. 17. 81. 85. 86. 93., item Gu. 3. U. Sed in Lg. 93. est *disposuerunt*, in 24. a sec. m. *reposuerunt*. — *esse eum, qui*] sic omisso *dicam* dedi ex Lg. omnibus praeter 3. 67., item Gu. 1. 2. *voluerunt* (p. *dicam)* Gu. 3. manifesta interpolatione. Assumendum verbum affirmandi ex praegresso *negabo*, v. explicationes. — *copiose varieque*] sic Gu. 3. Lg. omnes pr. 2., et melius est, cum prius ad inventionem, hoc ad disponendi artem pertineat.

XIV. Et enim saepe in iis causis, quas omnes proprias esse oratorum confitentur, est aliquid, quod non ex usu forensi, quem solum oratoribus conceditis, sed ex obscuriore aliqua scientia sit promendum atque sumendum. 60. Quaero enim num possit aut contra imperatorem aut pro imperatore dici sine rei militaris usu aut saepe etiam sine regionum terrestrium aut maritimarum scientia, num apud populum de legibus iubendis aut vetandis, num in senatu de omni rei publicae genere dici sine summa rerum civilium cognitione et prudentia, num admoveri possit oratio ad sensus animorum atque motus vel inflammandos vel etiam exstinguendos (quod unum in oratore dominatur) sine diligentissima pervestigatione earum omnium rationum, quae de naturis humani generis ac moribus a philosophis explicantur. 61. Atque haud scio

XIV. 59. *Et enim*] sic divisim Lg. 67. 84. 86. Gu. 2., in quo id perpetuum. — *iis*] *his* Lg. 23. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. — *est aliquid*] inv. Lg. 69. — *conceditis*] *concedis* Lg. 15. *conceditur* 17. — *ex obscuriore*] *ex* om. Lg. 2. 3. 67. 69 add. — *in* 4. — *atque*] sic Lg. omnes, Havn. 1. Cant. Norf. Mead. Gonv. Harl. uterq. Erl. uterq. U. Z. *β*. *γ*. *δ*. *ε*. Erf. Gu. 3. *et* Havn. B. Gu. 1. 2. al. — *sumendum*] sic Lg. omnes et illi, in quibus *atque* legitur, praeter Havn. 1., item edd. antiquiss. Pearc. 1. 2. Ern. *assumendum* Havn. 1. Lamb. Sch. Or. Henr. Colliganda autem *promendum atque sumendum*, i. e. in usum vocandum; vide tamen explicationes.

60. *num*] om. Gu. 3. *non* Gu. 1. idque et post bis. — *usu*] om. Lg. 2. 4 add. 13. 32 add. 36. 69 add. — *et*] *atque* Lg. 23. — *prudentia*] *scientia* Lg. 20 corr. — *exstinguendos*] *exting*. Lg. omnes pr. 5. — *oratore*] *oratione* Lg. 3 v. u. t. 32. 67. 69. Lamb.

61. *haud scio an*] *haud scio haud* Gu. 1. 2. Pro *haud* Gu. 17 *aut*. — *hoc vobis*] sic Lg. 2. 20. 23. 76. 81. 85. Rell. et Gu. 2. inv. *haec* Vict. — *dubitabo*] *dubito* Gu. 2. Lg. 2. 3. 14. 15. 20. 26. 37. 67. 93. Havn. 1. pr. m. edd. antiquiss. Ald. Iunt. Crat. Sch. — *paulo*] sic Lg. XX; quorum sunt 13. 17. 65.

an minus hoc vobis sim probaturus: equidem non dubitabo quod sentio dicere. Physica ista ipsa et mathematica et quae paulo ante ceterarum artium propria posuisti, scientiae sunt eorum, qui illa profitentur; illustrare autem oratione si quis istas ipsas artis velit, ad oratoris ei confugiendum est facultatem. 62. Neque enim, si Philonem illum architectum, qui Atheniensibus armamentarium fecit, constat perdiserte populo rationem operis sui reddidisse, existimandum est architecti potius artificio disertum quam oratoris fuisse. Nec, si huic M. Antonio pro Hermodoro fuisset de navalium opere dicendum, non, quom ab illo causam didicisset, ipse ornate de alieno artificio copioseque dixisset. Neque vero Asclepiades, is quo nos medico amicoque usi sumus, quum eloquentia vincebat ceteros medicos, in eo ipso, quod ornate dicebat, medicinae fa-

67. 69. 70. 73. 76., quidem ὑφ' ἓν eum *ante*, paulo *post* 17 corr. *paulo* om. 14. 15. 20. De scriptura v. Schneideri Gr. Lat. vol. I. p. 2. p. 413. — *illustrare*] *inlustr.* Lg. 65. 70. 73. 84. *illustrare* Gu. 3. Ern. *inlustri* Vict. — *artis*] dedi ex Lg. 13. 36. 86. — *ad oratoris*] addunt *tanquam ad architecti alicuius* Gu. 1. t. a. arch. potius *α. γ. δ.* primus *alicuius* in mg. *alienis* p. alicuius Gu. 2.

62. *constat perdiserte*] inv. Lg. 17 corr. *constet* Gu. 1. 2. — *quam oratoris*] om. Z. Lg. 2. 4 add. 13. 32 add. 36. 69 add. Gu. 3., bene, nisi adesset *potius*. — *nec*] *neque* Lg. 6. *ne* Gu. 3. — *huic*] *hoc* Gu. 1. 2. — *fuisset*] *fuisse* Gu. 3. — *quom*] scripsi ductus Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 15. 17. 24. 32. 36. Gu. 3., in quibus est *nunquam* pro *non quom* s. *cum;* corr. u. t. a sec. m. in 5. 24. v. u. t. 32. *quam* (p. *cum*) 21. *cum* c. v. *nunquam* in 76. — *causam*] *carmen* Lg. 6. — *artificio*] *aedificio* s. *edif.* Lg. 5. 6. 13. 16. 17. 24. 65. 73. 84. 86. ita corr. 23. — *Asclepiades*] *Asclepides* Lg. 2. 13. 20. 35. 36 corr. Gu. 3. — *is*] om. 23. 67. Falso autem inciditur post *is*, cum *is qui* non alia vi praeditum sit, quam *qui* solum, sed paulo significantius. Sic dicitur p. Cluent. 1. Rull. I. 1. N. D. I. 13, 35. II. 41, 104., quae sententia, ut haec nostra, male distinguitur, Legg. I. 16, 44. et

cultate utebatur, non eloquentiae. 63. Atque illud est probabilius neque tamen verum, quod Socrates dicere solebat, omnes in eo, quod scirent, satis esse eloquentis: illud verius neque quenquam in eo disertum esse posse, quod nesciat, neque si optime sciat ignarusque sit faciundae ac poliendae orationis, diserte id ipsum, de quo sciat, posse dicere.

XV. 64. Quam ob rem, si quis universam et propriam oratoris vim definire complectique vult, is orator

in his libris I. 23, 109. 60, 256. II. 7, 29. 8, 38. 12, 52., ubi male distinguunt, 13, 56. 17, 72. 46, 194. 48, 200. Cf. Buechnerum ad Rosc. Am. p. 142. — *cum*] omisi inutile *tum* secundum Lg. omnes praeter 81. In 76. m. sec. delevit. Contra *cum* deest in Gu. 3. — *ceteros*] *caeteros* Lg. VIII., sed bonorum nullus; *coet.* 13. 20. 67.

63. *eloquentis*] scripsi ex Lg. 13. 36. — *quenquam*] sic Lg. XIV., quorum 13. 15. 36. 67. — *si optime*] *si id optime* vulgo. Sed abest *id* a Lg. XVIII bonisque omnibus, item ab Havn. 1. 2. Gu. 2. 3. nec habet quo referatur, nisi ad proximum *quod nesciat:* quae sententia inepta est. Statim *si* ante *sit* inculcant Lg. 3. 4 corr. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 21. 24. 35 corr. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. 93. ita a sec. m. 2. om. 32 add. sec. m. Havn. 1. 2. Erl. 1. 2. edd. antiquiss. Muell. Or. Abest *si* a Lg. 2 pr. m. 20. 23. 32 pr. m. 76. 81. 85. Ald. sqq. et iure quidem. Iteratur in conditione ea, quae sui iuris est et ordine cum antecedente nectitur, non in ea, quae oppositum quoddam continet, ut haec, in qua *ignarusque sit* est *ita tamen, ut ignarus sit.* — *faciundae*] *facunde* Lg. 2 corr. 14 corr. 70. *facundie* 4 corr. 16. 70. 73. 86. ita corr. 3. *faciendae* 20. 21. Gu. 1. 2. Lamb. *facundae* 21. 84. *facundiae* 21. corr. om. 69. 76 add. — *poliendae*] *poliundae* Lg. 17. *polliunde* 76. — *de quo sciat, posse dicere*] sic Lg. omnes praeter 69. 76. 81. 85. it. Erl. 1. Erf. In Lg. 69 est *non posse dicere*, itaque sec. m. 32. Vet. Steph. Erl. 2. *γ.* ed. s. l. & a. Med. 1. 2. Ven. *posse* ponit post *dicere* Gu. 3. *quod sciat* Lott. Asc. Vulgatur quod Lg. 76. 81. 85. Havn. 1. 2. habent, *posse, de quo sciat, dicere.* Heusing. et Or. *de quo sciat* uncinis includebant.

XV. 64. *quam ob rem*] ὑφ' ἕν vulgo et X Lg. quorum 65. 67. 69. 73. 76, item Gu. 1. *complectique*] *conpl.* Lg. 2. 67. —

erit mea sententia hoc tam gravi dignus nomine, qui, quaecunque res inciderit, quae sit dictione explicanda, prudenter et composite et ornate et memoriter dicet cum quadam actionis etiam dignitate. 65. Sin cuipiam nimis infinitum videtur, quod ita posui, *quacunque de re,* licet hinc quantum cuique videbitur circumcidat atque amputet: tamen illud tenebo, si quae ceteris in artibus aut studiis sita sunt orator ignoret tantumque ea teneat, quae sint in disceptationibus atque usu forensi: tamen his de rebus

vult] *volt* Vict. quod probarem, si meliores testes haberet. — *quaecunque*] sic, non per *m*, XIV Lg. quorum sunt 2. 4. 13. 15. 36. 67. 69. 70. 76. — *res*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. 69. Z. *β.* — *inciderint*] Gu. 3. *ε.* — *sit*] *sint* Gu. 3. *ε.* non deterius haec. — *composite*] *conp.* Lg. 2. 67. — *dicet*] sic Vet. Steph. Gu. 3. Erl. 2. Erf. edd. antiquiss. fortasse exc. Hahn., Sch. Or. Henr. firmatur nunc Lg. omnibus pr. 81. 85. Vulgo (it. Havn. 1. 2. et post Ald. edd.) *dicat.* — *actionis etiam*] sic pro *etiam actionis* posui ex Gu. 2. 3. et Lg. omnibus pr. 15. 23. 69. 84. 85.

65. *cuipiam*] *cuidam* Lg. 3. 67. *cuipam* 23. *quoipiam* Vict., quod reciperem, si qui bonus liber accederet. — *posui*] sic Lg. 2. 4. 13. 32. 36. 69. 85. vet. Steph. Z. itaque Lamb. Grut. Ern. Muell. Henr. Rell. et Havn. 1. 2. *α. β. γ. δ. ε.* edd. antiquiss. et Or. *proposui,* ut et in ceteris Lg. item in 32. 36. 69 a correctore legitur. „Nullam enim sententiam attulit, sed verba quaedam, quae nunc cum correctione aliqua repetit“ *Henrichsen.* Quanquam etiam alio significatu aliquando *ponere* dicitur; v. explicatt. ad I. 34, 154. — *quocunque*] Lg. XV. v. supr. — *hinc*] *huic* Lg. 32. 67. 69 corr. 73. 81. Vict. ita corr. 76. Quippe in codd. paulo antiquius scriptis *in* et *ui* dignosci saepe nequeunt. — *sint*] *sunt* Gu. 1. — *atque usu*] sic Lg. 2. 4. 5 corr. 6. 13. 16. 23. 24. 32 v. *aut.* 35. 36. 69. 70. 73. 84. 86. edd. post Ern. Ceteri *aut.* om. Gu. 3. Praepositionem *in* om. Lg. omnes praeter 17. 81. 85., item Gu. 3. Nec est causa addendae, cum alterum ex altero quasi fluit et gignitur. Non magis egemus praepositione II. 25, 105: *benignitatem ab ambitu et largitione seiungere,* ubi *ab* addunt codd. peiores. Est genus ambitus largitio. ib. 27, 116: *quae tota in disputatione et argumentatione oratoris collocata est.* Disputat orator argumentandi artificio utens. Codd. hic boni adeo *in* addunt, non tamen 4. 32. 69. 81.

ipsis si sit ei dicendum, cum cognoverit ab iis, qui tenent, quae sint in quaque re, multo oratorem melius, quam ipsos illos, quorum eae sint artes, esse dicturum. **66.** Ita si de re militari dicendum huic erit Sulpicio, quaeret a C. Mario affini nostro; et cum acceperit, ita pronuntiabit, ut ipsi C. Mario paene hic melius, quam ipse, illa scire videatur; sin de iure civili, tecum communicabit teque hominem prudentissimum et peritissimum in iis ipsis rebus,

Acad. I. 35, 112: *in tantas angustias et stoicorum dumeta.* In Off. II. 1, 1. *de instituto ac iudicio meo* fortasse rectius cod. Goth. Etiam infra 52, 225 plures codd. fortasse rectius omittunt *in;* cf. III. 29, 111. Contra in rebus simpliciter compositis praepositio additur, ubi libenter ea careas, velut II. 11, 44. — *si sit*] *si* ante *his de rebus* ponunt Gu. 3. et Lg. praeter 2. 4. 13. 17. 20. 23. 32. 36. 69. 81. 85., sed et 32 et 69 a corr. Convenit *siis* 4 corr. *si his, si hiis* 17. *si iis* 20. 25. — *cognoverit*] *agnoverit* Lg. 3. 67. 69. ita v. 32. *cognorit* 76. 81. et Anglici quidam, ut Ern. — *quaque re*] *unaquaque re* Lg. 93. et divisim 36. *quacunque* 69. — *ipsos illos*] inv. Lg. 69. 71. 81. — *eae*] *hec* Lg. 2. *he* 3. 4. 13. 14. 21. 32. 35. 67. 69. om. 6. — *sint*] sic Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 69. Lamb., quibus parui, quod in apodosi sententiae oratione obliqua prolata ceteris etiam locis coniunctivi comparent. Al. *sunt.*

66. *ita*] *itaque* Lg. 69. — *huic erit*] inv. Lg. 3. 67. ita corr. 32. — *a C. Mario*] *at melio* Gu. 3. et om. sqq. usque ad *paene.* *G.* pro *C.* nonnulli, ut solent. — *affini*] non multum absum quin *affine* scribam ex Lg. 2. 20. 69. 76. 81. Gu. 1. 2. ita var. 32. Quod Schneiderus dicit p. 222. illud praeter Ter. Hec. V. 3, 9. certa fide non esse, non constabit pluribus libris accuratius inspectis; vide Quintil. VI. 3, 86. et Charisium, qui *nobile* attulit fortasse ex autographo Ciceronis (p. 478. Orell.). — *adfini* Lg. 65. 70. 73. 84. Ceterum *nostro affine* Lg. 76. 81. Gu. 1. — *acceperit*] *accepit* Lg. 2. *adceperit* 65. 70. 84. — *pronuntiabit*] haec (per *t* literam) est constans optimorum scriptura, hic quidem omnibus pr. 17. 73. om. haec usque ad *iure civili* 24. — *C.*] om. Lamb. male, v. expl. ad III. 1, 4. — *ipse illa*] *illa ipse* Lg. 20. 76. 81. — *commun.*] *conm.* Lg. 69. — *teque*] *te* U. γ. δ. ε. Vict. Gu. 1. 2. 3. Lg. omnes pr. 76. 81. 85. 86. ita corr. 76. ortum ab eis, qui *te* apo-

quas abs te didicerit, dicendi arte superabit. 67. Sin quae res inciderit, in qua de natura de vitiis hominum de cupiditatibus de modo de continentia de dolore de morte dicendum sit, forsitan, si ei sit visum (etsi haec quidem nosse debet orator), cum Sex. Pompeio erudito homine in philosophia communicarit: hoc profecto efficiet, ut, quamcunque rem a quoquo cognoverit, de ea multo dicat ornatius, quam ille ipse, unde cognorit. 68. Sed

dosin incipere putarent. Figura anaphora orationi minime convenit. — *iis*] *his* Lg. 3. 4. 13. 14. 16. 21. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. 93. Gu. 3. non deterius, et reciperem, si addicerent Lg. 2. 36. *iis* om. Gu. 2. *ipsis* ibi om. Lg. 2. 4. Gu. 3. *rebus ipsis* 4.

67. *quae*] sic (vel *que)* Lg. omnes, Gu. 1. 3. Ern. ut edd. antiq. pleraeque. Aliae *qua.* — *inciderit*] *inciderint* Lg. 67. — *etsi*] *et si* Lg. 2. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93. *et* Gu. 1. — *nosse*] *noscere* Lg. 17. *communicarit*] sic aut *conmun.* aut *comunic.* Havn. 1. Erl. 1. δ. ε. Erf. Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 32. 69. ita corr. 24. *communisarit* 15 corr. ut 2. *communicaverit* Gu. 1. Lg. 76. 81. *communicaret* Havn. 2. *communicavit* 3. 5. 36. 65. 70. 73. 84. 86. 93. medium inter verum illud et vulgatum ab Ald. Iunt. Erl. 2. Ox. plerisque *communicabit.* Verum est etiam in edd. antiquiss. praeter Med. 2. Lott., et recentt. post Ern. — *quamcunque*] *quamque* Lg. 3. 14. 20. 24. 36. 67. *quamquam (quanq. quāq.)* 5 corr. ut 3.; 6. 13. 21. 23. 32. 65. 69. 73. 84. 86. Or. vitiose, siquidem *quisquis* nisi substantive non dicitur, et feminino genere plane caret. *quanque* 35. *quam quam* 70. *quancunque,* ut solent, Iunt. Lamb. — *a quoquo*] restitui secundum edd. antiquiss. Havn. 1. 2. β. Gu. 3. Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. ita corr. 81. *quoque* Gu. 2. V. ad 12, 51. Nam errabit, si quis hoc pro *quoque* dictum opinabitur. — *cognoverit*] scripsi ex Lg. omnibus pr. 81. it. U. Vict. Gu. 2. Lamb. In Vict. a pr. m. fuit *agnoverit.* Post *cognorit* tuentur Lg. pr. 3. 4. 6. 35. 67. 69. 76. Vict.

68. *audiet*] scripsi ex Z. Erf. Lg. optimis 2. 3. 4 corr. 13. 32. 35. 36. 67. 69. Gu. 3. Ita sequitur *nisi tenebimus.* — *quoniam*] *quem* Lg. 2. 3. 4 corr. *qm̄* Vict. Gu. 1. — *tris*] scripsi ex Gu. 1. Lg. 3. 6. 13. 16 corr. 23. 24. 67. 86. — *partis*] sic

si me audiet, quoniam philosophia in tris partis est tributa, in naturae obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in vitam atque mores: duo illa relinquamus atque largiamur inertiae nostrae; tertium vero, quod semper oratoris fuit, nisi tenebimus, nihil oratori, in quo magnus esse possit, relinquemus. 69. Quare hic locus de vita et moribus totus est oratori perdiscendus; cetera si non didicerit, tamen poterit, si quando opus erit, ornare dicendo, si modo ad eum erunt delata et ei tradita.

quos modo dixi et 17. 21. 24. 65. 70. 73. 84. ita corr. 32. — *tributa*] longe elegantius hoc olim vulgato *distributa* exstat in Lg. 4 corr. 5. 13. 14. 16. 21. 23. 24 corr. 32. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 81. 84. 86. duobus Lamb. Havn. 1. ε. Erl. 1 pr. m. recentt. inde ab Ern. Rell. et edd. antiquiss. *distributa.* — *in naturae*] *una in n.*, Gu. 3. — *atque*] sic Vet. Steph. Cant. Harl. 1. 2. Gonv. Z. β. γ. δ. ε. Erf. Erl. 1. 2. edd. antiquiss. accedunt Lg. omnes praeter 4. 6. 20. 36. 76. 81. 84. 85. 86. ita corr. 81. *ac* 6. 20. om. usque ad *quare his* 36. *aut* 69. Vulgo *idque* inde ab Ald. Iunt., itaque Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. — *largiamur inert. n.*] *inertiae n. l.* Lg. 69. *inertiae* om. Gu. 2. — *esse possit*] inv. Lg. 32. 67. 69. Vict.

69. *et moribus*] *ac m.* Lg. 76. 81. *cetera*] per *ae* Lg. VIII. per *oe* 13. 20. 67. Perpetuae sunt hae scripturae, nec notabo posthac, nisi quis bonus liber praeter Lg. 13. *ae* s. *oe* monstrat. *opus erit*] *volet* Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 81 v. u. t. 84. 86. ita corr. 32. Gu. 1. 2. memorabilis scriptura, quam reciperem, si addicerent 2. 4. 13. 36. — *ad eum erunt*] vulgo *erunt ad eum.* Mutavi propter Vict. Lg. omnes praeter 3. 17. 35. 76. 81. Paulo ante pro *si modo* in Lg. 76. 81 corr. et Gu. 1. 2. est *cum,* ut in Steph. Iunt. — *et ei tradita*] sic Lg. omnes pr. 3. 17., item Vict. *tradita et* 17. Vulgo *ei* abest: de quo zeugmate casus bene disseruit Kritzius ad Sall. Iug. p. 296. Sed si ullo loco pronomen excidere per errorem potuit, hic est, cum praecedit *et,* sequiter vox a *t* litera incipiens. *Et ei tradita* glossatoris putat esse Ernestus, cum tamen a praegresso *delata* sensu diversissimum sit. Significat enim *exposita* ad oratorem edocendum.

XVI. Et enim si constat inter doctos hominem ignarum astrologiae Aratum ornatissimis atque optimis versibus de caelo stellisque dixisse; si de rebus rusticis hominem ab agro remotissimum Nicandrum Colophonium poëtica quadam facultate, non rustica, scripsisse praeclare: quid est cur non orator de rebus iis eloquentissime dicat, quas ad certam causam tempusque cognorit? 70. Est enim finitimus oratori poeta, numeris astrictior paulo, verborum autem licentia liberior, multis vero ornandi generibus socius ac paene par; in hoc quidem certe prope idem, nullis ut terminis circumscribat aut definiat ius suum, quo minus ei liceat eadem illa facultate et copia vagari, qua velit. 71. Nam illud qua re, Scaevola, negasti te

XVI. 69. *Et enim*] scripsi ex Lg. 2. 65. 67. 70. 84. 86. — *hominem*] *homines* Lg. 2. 4 corr. 13. 15. 32 corr. 36. 69 corr. Z. *γ*. — *ornatissimis*] *ornatissime* Lg. 3. Hic plura verba errore librarii iterantur in Gu. 2. — *versibus*] *verbis* Lg. 24 corr. *Aratum* ponit post *verbis* Vict. Gu. 1. 2. et primus corr. *Menandrum*. — *stellisque*] *stellisve* Gu. 1. — *caelo*] sic IX codd. Lg., in quibus 13. 65. — *hominem*] om. Gu. 2. — *iis*] *his* Vict. Lg. 2. 13. 14. 16. 17. 21. 24. 65. 67. 69. 70. 73. om. 15. *is* 32 corr. ut 2. — *certam causam*] *certas causas* Lg. 3. 67. — *cognorit*] *cognoverit* Vict.

70. *astrictior*] sic Lg. omnes pr. 5. 15. 73. Vict. — *paulo*] Lamb. *paullo*. — *liberior*] *uberior* Lg. 15. 35 corr. ita v. 81. — *par*] om. Gu. 3. — *idem*] *id est* Lg. 2. 20. *iidem* 69. Gu. 3. — *quo minus*] *ὑφ' ἕν* Lg. 2. 67. 69. 70. 81. Gu. 1. — *qua velit*] *quo v.* Lg. 16. 32 corr. 35. 70. 73. ita corr. 5. 24 et 81.

71. *nam illud quare, Scaevola, negasti*] *nam quod* Tosanus ap. Grut. Manut. Talaeus, ut post emendavit Madvigius ante *nunquam* medie distinguens, ut sit apodosis. *Nam* dedi ex U. Lg. 3. 4. 13. 32. 67. 69. „In occupatione usurpatur *nam*, non *namque* (v. Madvig. ep. ad Orell. p. 70); neque hic indicatur causa, ad quam significandam provocare solet particula *quare*.“ *Henrichsen*. Recte de particula *nam*; non item sequentia. *Qua re* codd. mei omnes. Indicat Crassus Scaevolam causam non habuisse cur ita loqueretur. — *nunquam*] sic per *n* Lg. praeter 3.

fuisse laturum, nisi in meo regno esses, quod in omni genere sermonis, in omni parte humanitatis dixerim oratorem perfectum esse debere? Nunquam me Hercule hoc dicerem, si eum, quem fingo, me ipsum esse arbitrarer. 72. Sed ut solebat C. Lucilius saepe dicere homo tibi subiratus, mihi propter eam ipsam causam minus, quam volebat, familiaris, sed tamen et doctus et perurbanus, sic sentio neminem esse in oratorum numero habendum, qui non sit omnibus iis artibus, quae sunt libero dignae, perpolitus; quibus ipsis si in dicendo non utimur, tamen apparet atque exstat utrum simus earum rudes an didicerimus. 73. Ut qui pila ludunt non utuntur in ipsa lusione artificio proprio palaestrae, sed indicat ipse motus didicerintne palaestram an nesciant; et qui aliquid fingunt,

5. 65. 73. — *me Hercule*] sic divisim Lg. 2. 13. 32. 36. 76. 86. Gu. 3. et boni plerique sic solent. *hercle* 4. 5. 6. 23. *me hercle* 14. 15. 16. 21. 24. 65. 69. 70. 81. 84. — *ipsum esse*] inv. Lg. 4. 69. *arbitrarer esse* 65 corr. om. *esse* 76 add. 81. *arbitrer* 86.

72. *C.*] *G.* Lg. 81. — *Lucilius*] *Lucillius* Lg. 17. 32. ut Lamb. — *volebat*] *volebam* coni. Ern. — *et doctus*] *et* om. 17. 69 add. *edoctus* Vict. — *esse*] om. Lg. 4. 76. 81. — *iis artibus*] *his art.* Lg. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. Vict. corr. *iis.* — *libero*] *homine* add. Lg. 2. 4 corr. Gu. 3. β. γ. — *sunt — dignae*] *dignae sunt* Gu. 3. — *si*] *et si* Lg. 3. 67. ita corr. 32. — *apparet*] *adparet* Lg. 65. 84 corr. — *atque*] om. Gu. 2. — *exstat*] *extat* Lg. omnes pr. 5. — *earum*] addit *rerum* Gu. 1. — *an*] *aut* corr. *an* Vict.

73. *indicat ipse motus*] *motus ipse ind.* Lg. 5. 6. 16. 17. 23. 24. 65. 70. 73. 84. 86. *vidicat* s. *indicat* 21. — *didicerintne*] *didiceritne* Lg. 2 corr. 81. — *aliquid*] *aliqui* Gu. 3. — *etsi*] divisim Lg. 35. 67. 69. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. 1. 3. *quamvis* Lg. 15. — *tum*] *tam* Gu. 1. — *orationibus*] *oratoribus* vitiose Lg. omnes pr. 2. 3. 67. 69. 85. 86. correctum in 32. Ut Lg., ita Gu. 2. 3. — *contionum*] sic per *t* Lg. XX bonique omnes; *contionumque* 4. 32 corr. u. t. *contronum* 81. Hic semel *c* Gu. 1. — *etiam si*] sic divisim Lg. XIV., quorum sunt 13. 36. 65. 69. 70. 73. 76.

etsi tum pictura nihil utuntur, tamen utrum sciant pingere an nesciant non obscurum est: sic in orationibus hisce ipsis iudiciorum contionum senatus, etiam si proprie ceterae non adhibeantur artes, tamen facile declaratur utrum is, qui dicat, tantummodo in hoc declamatorio sit opere iactatus, an ad dicendum omnibus ingenuis artibus instructus accesserit.

XVII. 74. Tum ridens Scaevola, Non luctabor tecum, inquit, Crasse, amplius. Id enim ipsum, quod contra me locutus es, artificio quodam es consecutus, ut et mihi quae ego vellem non esse oratoris concederes et ea ipsa nescio quomodo rursus detorqueres atque oratori propria traderes. 75. Quae, cum ego praetor Rhodum venissem et cum illo summo doctore istius disciplinae

Vict. Gu. 1. *et si* 67. — *proprie*] ita edd. antiquiss. (praeter Med. utramque), Man. Ern. Sch. Muell. Henr.; meliusque vulgato *propriae*, quod in Erf. diserte scriptum. Veri simile est *proprie* in plerisque codd. legi quamvis tacentibus editoribus; sic enim solent libri et plurimi et plurimis locis. — *ceterae*] *oc* Lg. 13. *ae* IX, in quibus est 76. — *adhibeantur*] *adhibentur* Lg. 69. ut Steph. Iunt. Ern., male. — *iactatus*] *versatus* Lg 69. — *ingenuis*] *ingentis* Lg. peiores. — *accesserit*] *adaccesserit* Lg. 15 corr. *adcesserit* 65. 70. 84.

XVII. 74. *tecum, inquit*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 69. 70. Gu. 3. — *consecutus*] *consequutus* Lg. 17. 65. 70. 81. 84. — *vellem*] *velim* Gu. 3. Vict. Lg. 2. corr. ut 17. 3. 13. 32 corr. 36. 67. *vellim* 4. *velem* 17 corr. — *detorqueres*] *detorques* Lg. 2. *torqueres* 24 corr. *detorqu. rursus* Gu. 3.

75. *quae*] vulgatur *haec*. Illud Memm. 1. 2. Pall. Pith. U. Z. *y*. Erl. 1. 2. quibus accedunt Lg. 2. 13. 14 corr. 20. 32 corr. 36. Gu. 3. „Cum vox *haec* (sive, quod idem, *quae)* a verbo suo *irrisit* longiore oratione separatum sit, Cicero addidit *philosophiam*. Simile anacoluthon notavimus c. 12, 53., ubi v. Matthiae observationem. Offendit tamen haec abundantia interpretes, ideoque Lamb. om. *haec*, Ald. Iunt. Vict. Sch. sic distinxerunt: *haec — irrisit ille quidem, ut solebat philosophiam* (sc. irri-

Apollonio ea, quae a Panaetio acceperam, contulissem: irrisit ille quidem, ut solebat, philosophiam atque contempsit multaque non tam graviter dixit quam facete; tua autem fuit oratio eius modi, non ut ullam artem doctrinamve contemneres, sed ut omnis comites ac ministratrices oratoris esse diceres. 76. Quas ego si quis sit unus complexus omnis idemque si ad eas facultatem istam ornatissimae orationis adiunxerit, non possum dicere eum non egregium quendam hominem atque admirandum fore; sed is, si quis esset aut si etiam unquam fuisset aut vero si esse posset, tu esses unus profecto, qui et meo iudicio et omnium vix ullam ceteris oratoribus (pace ho-

dere), *atque;* censor Lips. ed. Schuetzianae delendum putat *philosophiam;* denique Muell. et Olsh. e coni: *ut solebat, philosophiamque contempsit.*" *Henrichsen.* Hac ipsa explicatione Bakius anacoluthon tolli dicit; quod non intelligo. — *Rhodum*] *Corinthii* Lg. 2 v. *Rhodii* et corr. u. t. Al. *rhodium, rodum, odum, cothum* (sic Gu. 3.) — *cum illo summo*] vulgo *summo illo;* sed sequor Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. Quippe etsi alter positus plura exempla habet, tamen ne hic quidem testimoniis destituitur. *Illas primas hastas* legimus II. 68, 316., quanquam hoc secundum optimos libros corrigendum est. *illud alterum genus* III. 28, 110. — *doctore summo* Lg. 69. — *acceperam*] *adceperam* Lg. 65. 84. — *irrisit*] *inrisit* Lg. 32. 65. 70. 73. — *ille*] om. Gu. 3. — *contempsit*] sic Lg. omnes praeter 5., Gu. 2. 3.: solentque ita boni libri. — *eius modi*] *huiusmodi* Lg. 3. 15. 67. 69. 76. Gu. 2. ita corr. 32. om. 17. — *ullam*] *illam* Lg. 24. 69 corr. *nullam* 76 corr. *doctrinam ac ministras* Gu. 1. mediis omissis. — *ministratrices*] correxi vulg. *ministras* ex Nonio in v. p. 142 Merc.

76. *unus*] om. Gu. 1. 2. — *sit — complexus*] *complexus fuerit* Lg. 2. fortasse melius. — *facultatem*] *facultates* vitium occupavit optimos Lg. 2. 4. 13. 32. 35. 36. item 21. 23. 85. 93. In 4. correctum est. — *admirandum*] *mirandum* Lg. 81 corr. 93. Gu. 1. 2. — *quis*] *qui* Lg. 5 corr. 6. 14. 15. 16. 65. 69. 70. 73. 84. edd. post Ern. *si is qui esset* Vict. *sed ut si quis esset* Gu. 3. om. 14. 15. 69. — *si etiam*] *si* om. Lg. 20. 76. 84. *etiam si* 17. — *unquam*] sic Lg. pr. 5. 17. in hoc est *nunquam.* — *posset*] *possit* Lg. 81. om. 20.

rum dixerim) laudem reliquisti. 77. Verum si tibi ipsi nihil deest, quod in forensibus rebus civilibusque versetur, quin scias neque eam tamen scientiam, quam adiungis oratori, complexus es: videamus ne plus ei tribuas, quam res et veritas ipsa concedat. 78. Hic Crassus, Memento, inquit, me non de mea, sed de oratoris facultate dixisse. Quid enim nos aut didicimus aut scire potuimus? qui ante ad agendum quam ad cognoscendum venimus; quos in foro, quos in ambitione, quos in re publica, quos in amicorum negotiis res ipsa ante confecit, quam possemus aliquid de rebus tantis suspicari. 79. Quod si tibi tantum in nobis videtur esse, quibus

77. *si tibi ipsi nihil*] *si nihil tibi* Lg. 15. *ipsi* om. Vict. — *versetur*] *versatur* U. Lg. 2. 4 corr. 13. 32 corr. 36. 69. Vict., qui *vorsatur*. Non potest probari in ea sententia. — *eam tamen*] inv. Lg. 15. 17. 23. 76. *ea* 15. — *complexus*] *conpl.* Lg. 2. — *et veritas*] *et* om. Gu. 3. — *tribuas*] *tribuamus* Lg. 2. 4. inscr. ut t. 4. 13. 32. 36. 67. 69. Vict. Melius paulo ante scriberetur *vide*. — *concedat*] *concedit* Lg. 2 corr. 24. Gu. 3.

78. *aut didic.*] *aut* om. Lg. 70. 81. 84. *nos aut* om. Gu. 1. — *ad cognosc.*] *ad* om. 24 add. 70. — *rebus tantis*] inv. Lg. 20. 73.

79. *etiam si*] sic Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. *et si* 2. *si* 81. — *non maxime defuit*] *max. non fuit* Vict. — *hercule*] *hercle* Lg. 3. 67. 69. *ercle* 32 corr. ut 3. *me hercule* 76. — *etiam*] om. Gu. 1. 2. — *discendi*] *dicendi* usitatissimo mendo Erl. 2. mg. Havn. 1. γ. δ. ε. Lg. 3. 4. 21. 32. 36 corr. 67. 76. 81. 93 v. u. t. ita corr. 2. Sed alterum ne quis cum Orellio pro coniectura habeat, est in Lg. XVIII., Pall. plerisque, codd. Suffridi, U. Z. α. β. Erl. Havn. 1. 2. Erf.; sic iam Lamb. ed. 1573. de Hotom. coni. — *censes*] om. 23. *adcenses* 32 corr. 65. — *alicuius*] *alicui* Lg. 2. ante id om. *ad* Gu. 3. — *attigit*] *adtigit* Lg. 65. 70. — *accesserint*] *accesserit* Gu. 3. Lg. 14. 24 corr. 35. 69 corr. 84. 86. *adcesserit* 65. *adcesserunt* 70 corr. *adcesserint*. — *qualem illum et quantum or.*] sic Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 35. 36. *qualem qualiter et quantum or.* Vict. corr. Ceteri *qualem illum oratorem et quantum*, et sic Henr.

etiam si ingenium, ut tu putas, non maxime defuit, doctrina certe et otium et Hercule etiam studium illud discendi acerrimum defuit: quid censes, si ad alicuius ingenium vel maius illa, quae ego non attigi, accesserint? qualem illum et quantum oratorem futurum?

XVIII. 80. Tum Antonius, Probas mihi, inquit, ista, Crasse, quae dicis, nec dubito, quin multo locupletior in dicendo futurus sit, si quis omnium rerum atque artium rationem naturamque comprehenderit. 81. Sed primum id difficile est factu, praesertim in hac nostra vita nostrisque occupationibus; deinde illud etiam verendum est ne abstrahamur ab hac exercitatione et consuetudine dicendi

XVIII. 80. *Crasse*] inscr. *o* Lg. 24. 32. — *rationem*] om. Lg. 65. *rationemque* 32 corr. — *naturamque*] *naturam rerum* Lg. 4. *naturam* 65. — *comprehenderit*] *conpr.* Lg. 2. *comprehendit* 24 corr. 86. *comprenderit* Vict.

81. *primum id*] inv. Lg. 23. — *id*] *illud* Lg. 3. 67. om. 14. 15. 20. — *diff. est factu*] *d. factu est* Lg. XIX, non tamen 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. 81., item Gu. 2. — *illud etiam*] inv. Lg. 4. — *abstrahamur*] *extrahamur* Lg. 2. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 84. 86. 93. Gu. 3. — *ab hac*] *ex hac* Lg. 69. 93. — *et consuetudine*] *atque cons.* Lg. 17. *et* om. 35 add. — *orationis genus*] sic inverti ex Lg. 2. 3. 5. 13. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. Vict. Gu. 3. — *paulo*] sic Lg. omnes pr. 5. 86. — *genus est verborum*] *est verb. gen.* Lg. 15. *verb. g. e.* 24. *est verb. g.* 76. 81. — *sed palaestrae*] *et p.* Voss., quod probat Bakius. Nam etiam priora illa non sine quadam reprehensione dici ut a fori usu aliena. Haec ipsa mihi causa servandae vulgatae videtur. Conceditur philosophis oratio laeta ac nitida, sed a forensi usu amovenda. — *olei*] *otii* Lg. 17. 21 corr. Gu. 1. Havn. 1. 2 pr. m. Dresd. (in mg. *olei*] recepit Sch.; paleas frugibus praetulit.

82. *ac*] *et* Lg. 70. 73. 81. — *leviter*] *leniter* Gu. 2. Lg. 5. 16. 21. 65. 70. 73. *graviter* 76. — *attigissem*] *adtigissem* Lg. 65. 70. — *pro consule*] sic diserte scriptum Gu. 1. Rell. aut *proconsul* aut *procos.* — *Ciliciam*] *Cicilia* Lg. 17. *Siciliam* 81 corr. *Cicilíam* plures et Gu. 1. 2. — *venissem Athenas*] vulgo inv.

populari et forensi. Aliud enim mihi quoddam orationis genus esse videtur eorum hominum, de quibus paulo ante dixisti, quamvis illi ornate et graviter aut de natura rerum aut de humanis rebus loquantur. Nitidum quoddam genus est verborum et laetum, sed palaestrae magis et olei, quam huius civilis turbae ac fori. 82. Namque egomet, qui sero ac leviter Graecas literas attigissem, tamen, quum pro consule in Ciliciam proficiscens venissem Athenas, compluris tum ibi dies sum propter navigandi difficultatem commoratus. Sed cum cotidie mecum haberem homines doctissimos eos fere ipsos, qui abs te modo sunt nominati, cumque hoc nescio quomodo apud eos incre-

Secutus sum Lg. 2. 13. 36. Vict. Gu. 3. — *compluris*] sic Lg. 3. 6. 16. 17. 21. 65. 67. 70. 73. 84. 86. *cumpluris* 5. — *sum*] ponit ante *commoratus* 76. *conmoratus* 69. — *cotidie*] scripsi ex Lg. 2. 67. 81. *quottidie* 24. 76. Gu. 1. 3. hique duo sic solent. — *cumque*] *cum* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. — *hoc*] *hec* Lg. 3. 69. *hic* 67. ita corr. 32. — *eos*] om. Gu. 3. — *increbuisset*] *increbr.* Lg. 13. 20. Gu. 2. *increpuisset* 69. *increbuissent* 69. *increbr.* 93. — *pro se quisque quae poterat*] sic Henrichsenus prob. Madvig. codd. vestigia secutus. Nam *pro se quae quisque* codd. quidam Lamb. Pal. 1. 2. (et Lg. 13. 35. 36. 69. 93.) edd. antiquiss., nisi quod *pro seque* ed. s. l. e. a. Ven. *pro seque quisque ut p.* Hahn. — *pro se quisque poterat* Pal. 3. Memm. U. Z pr. m. ε. Lg. 5 corr. ut 13. 6. 21. 24. 32 add. *ut.* 65. 84. Gu. 3. *pro se ut quisque pot.* Erf. *pro se ipse quisque ut p.* Erl. 1. *pro se quantum q. pot.* δ. Gu. 1. Lg. 17. *pro se quisque eorum quantum quisque p.* codd. quidam Lamb. Havn. 1. 2. α. Pall. rel. Gu. 2. (non 1. ut Henr. dicit). *pro se quisque quantum quisque p.* codd. nonnulli Lamb. *pro se quisque eorum ut quisque pot.* codd. nonn. Lamb. Iunt. Crat. Man. Lamb. Horum pleraque ex omisso *quae* fluxere. — *et ratione*] *de* ab Henrichs. inculcatum ex codd. plerisque nulla dignitate praeter Erf. U. Z. α. δ. ε., quibus accedunt Gu. 3. et Lg. XVII., rursum delevi secundum Lg. 2. 4. 20. 36. 69. 76. 81 pr. m. 85. *oratione* Gu. 3. *de oratoris orat.* Lg. 13 corr. 69. *de oratore* 32 corr. ut 3. *de oratoris ratione* 93.

buisset me in causis maioribus, sicuti te, solere versari, pro se quisque quae poterat de officio et ratione oratoris disputabat. 83. Horum alii, sicuti iste ipse Mnesarchus, hos, quos nos oratores vocaremus, nihil esse dicebat, nisi quosdam operarios lingua celeri et exercitata; oratorem autem nisi qui sapiens esset, esse neminem; atque ipsam eloquentiam, quod ex bene dicendi scientia constaret, unam quandam esse virtutem et qui unam virtutem haberet omnis habere easque esse inter se aequalis et paris; ita, qui esset eloquens, eum virtutes omnis habere atque esse sapientem. Sed haec erat spinosa quaedam et exilis oratio longeque a nostris sensibus abhorrebat. 84. Charmadas vero multo uberius eisdem de rebus lo-

83. *sicuti*] scripsi hiatum non veritus ex Lg. XIX omnibusque pr. 76. bonis, et Gu. 3. — *iste ipse*] inv. Gu. 3. — *nihil*] *non* Lg. 2. — *operarios*] *operatores* Lg. 2 corr. *operatoris* Gu. 3. — *scientia*] *ratione* Lg. 83. — *omnis*] scripsi ex Lg. 14. 16. 17. 21. 65. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. — *easque esse*] interiicit *ipsas* Gu. 2. expunctum in 81. habent Ald. Man. aliaeque edd. — *qui esset*] *qui* om. Gu. 3. — *aequalis*] sic aut *equalis* Lg. 13. 14. 15. 20. 24. 32. 36. 65. 69. 70. 73. 84. 93. — *paris*] sic quos modo dixi praeter 36. 69. 93. — *omnis* Lg. 14. 17. 24. 35. 65. 70. 73. 81. 84. Gu. 1., in quo hic primum ea scriptura emergit.

84. *Charmadas*] sic distincte Lg. 2 corr. *Charmades.* 5 corr. *chara.* 6. 65. Z. Harl. 1. Erl. edd. post Ern. Rell. codd. in *Carneades*, *Carniades*, *Carmadas* (Lg. 21.), *Charniadas* (Lg. 70. Gu. 1.) aberrant, et *Carneades* olim vulgabatur. — *eisdem*] Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. Vict., hic cum puncto sub *e*. Gu. 2. haec ab initio sectionis ad voc. *mos* om. — *non quo*] *non quod* Gu. 3. Vict. Lg. 6. 23. 24 corr. 76. — *patrius*] *patronis* Lg. 2. om. Gu. 2. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 86. exp. 32. *achademie patrius* 35 corr. ut 2. *paterus* 81. *patruus* Gu. 3. — *sed cum maxime*] sic Z. e. Erl. 1. Lag. 32. corr. et recentt. post Ern. eodemque ducit *secum maxime* in Lg. 2. Item *maxime cum* positum habent Lg. 3. 5 corr. 6. 16. 17. 21. 23. 24 corr. 65. 67. 70. 73. 86. ita var. 93.

quebatur non quo aperiret sententiam suam: hic enim mos erat patrius Academiae adversari semper omnibus in disputando; sed cum maxime tamen hoc significabat eos, qui rhetores nominarentur et qui dicendi praecepta traderent, nihil plane tenere neque posse quemquam facultatem assequi dicendi, nisi qui philosophorum inventa didicisset.

XIX. 85. Disputabant contra diserti homines [Athenienses] et in re publica causisque versati, in quibus erat etiam is, qui nuper Romae fuit, Menedemus hospes meus. Qui cum diceret esse quandam prudentiam, quae versaretur in perspiciendis rationibus constituendarum et regendarum rerum publicarum, excitabatur homo promptus

om. *cum* Lg. 81 add. Gu. 1. Vict. Havn. 1. supr. scr. *tum al. cum.* Ceteri codd. et edd. ab antiquissimis *tum.* — *significabat*] *signumfiebat* Gu. 2. — *nominarentur*] *nominabantur* Lg. 14. 15. 69. 93 corr. *nominantur* 20 corr. ut 14. — *neque*] *nec* Lg. 67. — *quemquam*] *quenquam* Lg. XV. (13. 36. 67. 70). *quanquam* 69. *qūāquam* 2. 84. — *assequi*] *adsequi* Lg. 65. 70. — *didicisset*] *didicissent* Lg. 69. 76.

XIX. 85. *Athenienses*] uncinis inclusi manifestum additamentum; ut et Bakio placuit. — *in quibus*] sic Lg. 4. 17. 20. 36. 76. 81. 84. Vict. Gu. 1. 2. Steph. Iunt. Man. al. ita corr. 16. 32. Ceteri meorum *in quis.* — *excitabatur* — *doctrina*] nihil hic ne a meis quidem variatur; *promptus* codd. omnes, *habundanti s. e.* Lg. 2. 15. 20. 67. 76. 81. Gu. 2. — Hotomanus, ut sententiae mederetur, *excipiebatur* corrigebat, quod Lambino in ed. 1566. probatum repetita ed. 1573. in mg. exhibet; Gulielmus Schuetzio in ed. min. et Orellio sequentibus *exagitabatur.* Sed Henrichsenius iure sequitur Schuetzii in ed. mai. suspicionem verba *ab homine* uncinis includendo. v. explicationes. Latinitatem illa coniectura everti ait Bakius corrigitque *homo promptus et omni abundans doctrina.* Sed et *omnis* doctrina otiosum videtur et *doctrina abundans* non minus bene dici quam *oratio superfluens.* — *atque copia*] dedi ex Lg. XXIII bonisque omnibus. — *omnis partis*] illud Lg. 2. 4. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 84. 86. 93. (*omni senis* Gu. 3.), hoc Lg. 2. 4. 13. 14.

[ab homine] abundanti doctrina et quadam incredibili varietate rerum atque copia. Omnis enim partis illius ipsius prudentiae petendas esse a philosophia docebat neque ea, quae statuerentur in re publica de diis immortalibus de disciplina iuventutis de iustitia de patientia de temperantia de modo rerum omnium ceteraque, sine quibus civitates aut esse aut bene moratae esse non possent, usquam in eorum inveniri libellis. 86. Quod si tantam vim rerum maximarum arte sua rhetorici illi doctores complecterentur, quaerebat cur de prooemis et de epilogis et de huiusmodi nugis (sic enim appellabat) referti essent eorum libri, de civitatibus instituendis de scribendis le-

16. 17. 21. 24. 32. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 84. 86. 93. — *docebat*] sic optimi Lag. 2. 5. 13. 14. 15. 16. 21. 32. 36. 73. 76. 81. Gu. 2. 3. Angl. quidam, edd. vett. ad Ern. usque, Lg. 4 a m. sec. Contra *dicebat*, ut in plurimis est, a correctore Lg. 5. 26. 32. 86. item Vict. Gu. 1. γ. δ. ε. *Conatum docere* intellige. — *ceteraque*] *coet.* Lag. 13. 20. *caet.* VII peiores. *ceterarumque* 76. — *possent*] *possunt* Lg. 15. 21. 67. — *usquam*] *nusquam* Lg. 32 corr. *usque* 76. — *inveniri libellis*] *libris inveniri* s. *invenire* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 26. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 93.

86. *complecterentur*] *conpl.* Lg. 2. Paulo ante Lg. omnes Vict. Gu. 1. 3., ut solent meliores, *quod si* divisim. — *quaerebat*] *querebatur* Gu. 3. — *epilogis*] *prologis* Lg. 4. — *huiusmodi*] *eiusmodi* Lg. 3. 13. 84. *huiuscemodi* 67. — *referti*] *refercti* Lg. 35. *refecti* 13. 32 corr. Gu. 3. — *essent eorum*] inv. Gu. 3. — *instituendis*] *instruendis* Lg. 2 corr. *statuendis* 6. *constituendis* 14 corr. 15. Lamb. V. ad §. 36. — *de scribendis*] *et descr.* Lg. 23. *et de scrib.* 81. *de describ.* Gu. 1. Lg. 3. 5. 14. 17. 20. 24. 35. 65. 67. 76. 93. ita corr. 32. *scribundis* Vict. om. haec ad *frangendis* usque Lg. 15. — *de conformandis*] *de* addunt Lg. 2. 3. 4. 15. 23. 67. 84. 85. 93. *et conf.* Gu. 2. Rell. *de* om. Deinde *confirmandis* Lg. 2. 3. 6. 14. 15. 20. 32 corr. 67. 69. 81 corr. 84. U. *formandis* 4. *conformandisque* 17. 76. — *litera*] hic Lg. IV minus boni. — *nulla in eorum libris*] vulgo *lit. in eor. lib. nulla.* Sed sequendi fuere Lg. omnes pr. 81. 84. 85., it. Gu. 3. *nulla* post *inveniretur* p. Gu. 2.

gibus de aequitate de iustitia de fide de frangendis cupiditatibus de conformandis hominum moribus litera nulla in eorum libris inveniretur. 87. Ipsa vero praecepta sic illudere solebat, ut ostenderet non modo eos expertis esse illius prudentiae, quam sibi asciscerent, sed ne hanc quidem ipsam dicendi rationem ac viam nosse. Caput enim arbitrabatur esse oratoris, ut et ipsis, apud quos ageret, talis, qualem se ipse optaret, videretur; id fieri vitae dignitate, de qua nihil rhetorici isti doctores in praeceptis suis reliquissent: et uti ei, qui audirent, sic afficerentur animis, ut eos affici vellet orator: quod item fieri nullo modo posse, nisi cognovisset is, qui diceret,

87. *illudere*] *inludere* Lg. 32. 65. 70. 73. — *eos* om. 69. 76. 86. — *illius*] vulgo ante *expertes* legi solitum ante *prudentiae* ponunt Lg. omnes praeter 81. 84. 85., item Gu. 3. Vict., itaque corr. 81., quos sequor. — *expertis*] scripsi ex Lg. 5. 16. 17. 21. 24. 65. 70. 73. 76. 86. *expertos* 2. 4 corr. ut vulgo. — *asciscerent*] *assisteret* Gu. 1. *adscisc.* Lg. 17. 20. 21. 32 corr. ut 3., in quo et 67. & Vict. est *ascriberent*, item 65. 70. 73. — *arbitrabatur esse*] sic Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 35. 36. 67. 76. 81. Vict. Gu. 2. Vulgo inv. — *ipse opt.*] *esse opt.* Lg. 4. 13. 36. non deterius. — *uti ei — sic afficerentur animis*] hanc praestantissimam scripturam recepi ex optimorum auctoritate. Vulgo *uti eorum — sic aff. animi.* Sed *eorum* ignorant Lg. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24 corr. 32. 36. 65. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 1. 2. *ei* s. *ii* s. *hi* habent Lg. 4. 13. 32 v. u. t. 36. Gu. 1. Z. α. γ. Havn. B. Erf. Rell. quos dixi *ut qui* s. *uti qui* κ. τ. λ. Deinde *animis* Lg. 13. 20. 32 corr. 36. 81 corr. 84. Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. Z. α. γ. δ. Erf. Ald. Iunt. Crat. Man. De usu loquendi vide explicatt. — *afficerentur*] *adf.* Lg. 65. — *affici*] *adfici* Lg. 5. 65. 70. — *vellet*] *velit* Vict. Gu. 3. Lg. XIX (pr. 2. 4. 13. 15. 36) ita corr. 81. — *item*] non deterius *idem* Harl. 2. γ. edd. antiquiss., prob. Pearc. *quod ita* Steph. Lamb. *q. autem* Havn. 2. — *posse*] *aiebat* add. U. Lg. 3. 15. 67. ita corr. 32. — *cognosset*] sic Lg. 5. 13. 14. 20. 21. 36. 65. *cognoscet, cognoset, cognossent* peccant 6. 15. 17. 70. 76. Vulgo male *cognosceret.* Secundum Madvigium *cognovisset* Henr. ex Erf. — *mentes*] *mentis* Lg. 13. 32. — *quibus*] *rebus* vulgo additum ignorant optimi Lg. 2. 3. 4. 13. 36.

quot modis hominum mentes et quibus, et quo genere orationis in quamcunque partem moverentur; haec autem esse penitus in media philosophia retrusa atque abdita, quae isti rhetores ne primoribus quidem labris attigissent. 88. Ea Menedemus exemplis magis quam argumentis refellere conabatur. Memoriter enim multa ex orationibus Demostheni praeclare scripta pronuntians docebat illum in animis vel iudicum vel populi in omnem partem dicendo permovendis non fuisse ignarum quibus ea rebus consequeretur, quae negaret ille sine philosophia quemquam nosse posse.

XX. 89. Huic ille respondebat non se negare Demosthenem summam prudentiam summamque vim habuisse

67. Gud. 3. Arctius colligantur *quot modis et quibus,* iunctisque opponuntur illa *quo genere orationis.* — *quamcunque*] scripsi ex Lg. 2. 15. 69. 81. Vulgo et XV Lg. *quamque,* 3. 67. *quaque.* v. ad 12, 51. — *partem*] *parte* Lg. 3. 67. — *moverentur*] *commoverentur* Lg. 35. ita corr. 5. — *primoribus*] *prioribus* Lg. 4 corr. 13. 84. *primis* 15. Ferri haec non possunt, cum sensu, tum propter Nonii auctoritatem p. 428, 5. hoc Ciceronis loco usum. — *labris*] *libris* Lg. 2. 13. 14. 69. item 4. 32. 70 hi quidem corr. *labiis* 15. — *attigissent*] *adtigissent* Lg. 65. 70. 73.

88. *conabatur refellere*] *tredabatur* Gu. 3., unde quis coniecerit *tendebat.* Invertunt haec Lg. 2. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 86. 93. Gu. 3. — *Demostheni*] sic Pith. Z. pr. m. Lg. 13. 32 (sine *h*) 36. v. explicatt. — *pronuntians*] sic Lg. omnes. — *docebat*] unus Lg. 93. *dicebat,* quod fortasse ex ed. Rom. arripuit Ern. et sqq. *demonstrabat* Lg. 2., quae est explicatio verae scripturae. — *dicendo*] *docendo* Lg. 5 corr. 13. 32 corr. 36. — *quibus*] *in quibus* Lg. 3. 5 corr. 6. 14. 15. 21. 35. 65. 67. 69. 81. 84. Gu. 2. ita corr. 32. — *consequeretur*] *consequerentur* Lg. 3. 67. 86. — *quemquam*] *quenquam* Lg. XI., quorum sunt 13. 67. 69. 70. om. 15. — *nosse*] scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. Z. *y.* ita var. 76. eodem ducit *noscere* in Vict. Facile vulgarius *scire* in locum selectioris verbi subrepere potuit, non hoc in illius.

XX. 89. *huic ille*] sic edd. antiquiss. Ern. Sch. Henr. Codd. omnes *ille* om., fortasse recte; omittitur enim aliquando re-

dicendi; sed sive ille hoc ingenio potuisset, sive, id quod constaret, Platonis studiosus audiendi fuisset, non quid ille potuisset, sed quid isti docerent esse quaerendum. 90. Saepe etiam in eam partem ferebatur oratione, ut omnino disputaret nullam artem esse dicendi; idque cum argumentis docuerat, quod ita nati essemus, ut et blandiri et suppliciter insinuare iis, a quibus esset petendum, et adversarios minaciter terrere possemus et rem gestam exponere et id, quod intenderemus, confirmare et id, quod contra diceretur, refellere et ad extremum deprecari aliquid et conqueri, quibus in rebus omnis oratorum versaretur facultas; et quod consuetudo exercitatioque et intellegendi prudentiam acueret et eloquendi celeritatem in-

spondentis significatio; v. explicatt. *hic ille* Muell. de coni., Or. *hic* Lg. 3. 14. 15. 17 v. u. t. 20. 21. 65. 67. 70. 73. 76. Mead. δ. Havn. 2. Man. ita corr. Lg. 5. et v. 32. — *negare*] *negasse* Lg. 2. 3. 4 corr. 36. 67. Vict. Gu. 3. — *audiendi*] om. Lg. 14. 20. — *docerent*] *dicerent* 9. 23. *drent* 13. *doceret* 32 corr.

90. *ferebatur*] *ferebat* Lg. 2. corr. δ. in mg. *ferebant* 32 corr. eidemque *orationem* corr. omnes. — *omnino*] *omni modis* Lg. 2. 13. 32 corr. 36 corr. Gu. 3. memorabilis scriptura; *omnibus modis* Vict. — *blandiri et suppliciter insinuare iis a quibus*] Lg. XVI Pall. praeter 1. Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. U. α. δ. ε. *et* omittunt. Deinde *insinuare iis a* om. illorum Lg. 2. 4 add. 13. Gu. 3. non sane deterius vulgato. *insinuare* om. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 70. 20. 21. 23. 24. 32 add. et exp. Gu. 2. Pall. rell. α. δ. (om. *a*) Havn. 1. 2. eod. antiquiss. Lamb. *insinuari* Lg. 35. 36. 65. 70. 73. 81. 86. U. ε. Memm. 2. *subtiliter* corr. *suppliciter* Vict. *subtiliter* etiam Gu. 3. Pal. 1. Memm. 2. Erl. 2. Steph. U. ε. *bland. suppl. et subtiliter insinuare iis* quidam Lamb. *blandiri et subtiliter quibus esset* Z. Gu. 3. Erl. 1. Erf. — *iis*] *his* Lg. 3. 4. 21. 32. 70. 73. 84. 86. Gu. 2. om. *iis* 36 add. *is* 65. *hiis* 81. — *esset*] *aliquid esset* Lg. 93. — *minaciter*] *minis* Vict. — *possemus*] *possimus* Lg. 86. — *versaretur*] *versatur* Lg. 69. — *quod*] *cum* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 24 corr. 65. 67. 69. 70. 73. 86. Lamb. ita var. 32. Errore hoc relatum ad sequens *tum.* — *intellegendi*] scripsi ex Lg. 13. 65. — *et*] *atque* Lg. 2. 4. 32 corr. 36. 84. — *eloquendi*] *loquendi* Lg. 70. 81. 93.

citaret: tum etiam exemplorum copia nitebatur. 91. Nam primum quasi dedita opera neminem scriptorem artis ne mediocriter quidem disertum fuisse dicebat, quom repeteret usque a Corace nescio quo et Tisia, quos artis illius inventores et principes fuisse constaret; eloquentissimos autem homines, qui ista nec didicissent nec omnino scire curassent, innumerabilis quosdam nominabat; in quibus etiam (sive ille irridens, sive quod ita putaret atque ita audisset) me in illo numero, qui illa non didicissem et tamen (ut ipse dicebat) possem aliquid in dicendo, proferebat. Quorum ego alterum illi facile assentiebar nihil me didicisse; in altero autem me illudi ab eo aut etiam ipsum errare arbitrabar. 92. Artem vero negabat esse ullam, nisi quae cognitis penitusque

91. *ne mediocriter*] *non m.* Vict. *mediocri* Gu. 3. — *fuisse*] *esse* Lg. 15 corr. — *quom*] scripsi; *quam* enim habent Lg. 2. 13. 32 corr. *quem* Gu. 3. et *qua* corr. *quum* 36. — *Corace et Tisia*] varie deformantur haec nomina in libris; Lg. nullus videtur verum habere, *etesia, ectesia, ethesia, tysia, thysia, cresia, thisia* omnes. *acorace* — *Lisia* corr. *tisia* Vict. *et isia* Gu. 3. — *scire*] *scisse* codd. omnes; excipe Havn. 1. 2. Norf. Gu. 2. si fides; item edd. antiquiss. Lamb. Pearc. Ern. Or. Henr. Hoc non est Ciceronis nec sententiae convenit. — *innumerabilis*] sic Lg. 3. 13. 32 corr. 36. — *nominabat*] *in nobis* Gu. 3. — *etiam*] om. Lg. 3. 67. — *irridens*] *irrideret* Lg. 2. *inrident* 32. 65. 70. — *putaret*] *putabat* Lg. 36. — *in illo*] *in eo* Gu. 1. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 76. 81. 84. 93. ita corr. 32. *illo* om. Havn. 2. — *didicissem*] *audivissem* Lg. 17. — *qui*] *quo* Gu. 3. — *ego alterum illi*] sic Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. *ego illi alterum* Lg. ceteri, Gu. 1. 2. Vict. — *assentiebar*] *adsentiebar* Lg. 13. 32. 65. 70. *absent* 17. — *illudi*] *inludi* Lg. 65. 70. 73.

92. *contineretur*] *continetur* Lg. 2. 13. 16. 21. 24. 36. 65. 70. 73. 76. 86. Gu. 3. — *quoniam*] sic pro vulg. *cum* scripsi ex Lg. 2. 13. 32 corr. 36. 69. *q̃m.* Vict. — *ab iis*] *ab his* Lg. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 1. 2. idemque paulo post eidem praeter 14. 15. 17. 69. 76. om. 76. *ab*

perspectis et in unum exitum spectantibus et nunquam fallentibus rebus contineretur. Haec autem omnia, quae tractarentur ab oratoribus, dubia esse et incerta, quoniam et dicerentur ab iis, qui ea omnia non plane tenerent, et audirentur ab iis, quibus non scientia esset tradenda, sed exigui temporis aut falsa aut certe obscura opinio. 93. Quid multa? sic mihi tum persuadere videbatur neque artificium ullum esse dicendi neque quemquam posse, nisi qui illa, quae a doctissimis hominibus in philosophia dicerentur, cognosset, aut callide aut copiose dicere. In quibus Charmadas solebat ingenium tuum, Crasse vehementer admirari; me sibi perfacilem in audiendo, te perpugnacem in disputando esse visum.

om. id. sed add. — *omnia ea*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 86. om. *omnia* Gu. 2. — *aut falsa aut certe obscura*] *aut certe fálsa aut obscura* Lg. 3. 67. ita corr. 32. *certa* 65. — *opinio*] addit *immittenda* Lg. 93. Vict. a. m. sec. *contradenda* Gu. 3. Illud etiam edd. antiquiss. pr. Hahn.

93. *persuadere*] *persuaderi* Lg. 2. 3. 4 corr. 13. 32. 36 corr. 67. 69. 84. Vict. corr. *persuaderi tum* Gu. 3. *neque quemq.*] *nec* q. Lg. 4. *quenquam* XI Lg. qui solent; bonorum nullus. — *nisi*] *ni* Lg. 13. 32 corr. 36 corr. *nisi illa* 17. 81. — *cognosset*] *cognovisset* Lg. 2. 6. Vict. Gu. 2. *cognosceret* 84. — *in quibus Charmadas solebat ingenium tuum, Crasse, vehementer admirari; me sibi*] Recepi antiquarum editionum scripturam optimorum librorum auctoritate firmatam. Vulgo: *in quibus dicere Charm. solebat ing. t. Cr. v. admirans me sibi* etc. Sed *admirari* Erl. 1. 2. ε. Erf. Steph. edd. antiquiss., accedunt optimi Lg. 2. 13. 16. 32 corr. 36. 69. 70. 73. 93. Gu. 3. In Lg. 93. correctum est *admirans dicere*, quae manifesta est difficilioris scripturae interpretatio. *Dicere* alieno loco intrusum fuit; expunctum habent Lg. 4. 32., omittunt edd. antiquiss., item codd. una cum *in quibus* 5. 6. 14. 15. 20. 21. 23. add. ut 16. item Havn. 1. 2. Gu. 2. δ. ε. Waldarf.; *in* om. Lg., praeter 16. 70. 73. 86., qui *quin* pro *quibus* habent, item rell. libri plerique; ut

XXI. 94. Itaque ego hac eadem opinione adductus scripsi etiam illud quodam in libello, qui me imprudente et invito excidit et pervenit in manus hominum, *disertos* me cognosse non nullos, *eloquentem* adhuc neminem; quod eum statuebam disertum, qui posset satis acute atque dilucide apud mediocris homines ex communi quadam opinione hominum dicere; eloquentem vero, qui mirabilis et magnificentius augere posset atque ornare quae vellet omnisque omnium rerum, quae ad dicendum pertinerent, fontis animo ac memoria contineret. Id si est difficile nobis, quod ante, quam ad discendum ingressi sumus, obruimur ambitione et foro, sit tamen in

exstet tamen *in quibus* in edd. antiquiss. et Lg. 69. 93. De dicendi genere v. explicatt ad I. 13, 59. Lambinus ex Hotomani coniectura dedit *quibus adiicere*, Gulielmius malebat *e quibus dicere*, Pearcius *quibus subiicere*. — *Charmadas* sic Lg. 5. 14 corr. 16. 70. *Carmadas* 21. Gu. 3.; correctum *Carneadas* 24. (quod est in Gu. 1.), incertum an *Carmadas* an *Carniadas* 13. *Carniadas* corr. *Carneades* 2. 86. Rell. et vulg. *Carneades*. — *audiendo*] *dicendo* Lg. 35. 93. edd. antiquiss. pr. Hahn. ita corr. 24. var. 36., quem ad modum suadebat Lambinus.

XXI. 94. *itaque*] sic U. Z. Gu. 3. Erl. 1. 2. Erf. Sch. Henr., accedunt nunc Lg. 2. 13. 16. 32 corr. ut 3. 36. 70. 73. 84. 86. *tum* 3. 4 exp. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24 corr. ut 2. 35. 65. 67. 69. 76. 93. δ. Vict., edd. antiquiss., melius certe vulgato *tumque*, quod ab Aldo inde edd. occupavit. — *imprudente*] *inpr.* Lg. 14. 81. — *excidit*] *excitabit* Gu. 3. — *cognosse*] *cognoscere* Lg. 3. 67. 69. Vict. *cognosce* Gu. 2. 3. Lg. 17. Eidem pr. 17. et 69. *me* post infinitivum habent. — *non nullos*] divisim scripsi ut Lg. 13. 69. 81. 84. *non ullos* 67. — *mediocris*] scripsi ex Lg. 20. 32. — *ex*] *et* Vict. — *opinione hominum*] posterius a Gron. Ern. al. abest, addunt vero codd. plerique, certe Lg. omnes pr. 17., Gu. tres. Sed addunt *mirabili* Gu. 2. α. δ. ε. Lg. 3. 5. 6. 24 exp. 35 corr. ut 14. 65. 67. 76. 81., et *mirabiliter* 14. 15. 20. 69. 93. *opinione mirabili dicere* 17 corr. ut 3. *op. hom. ter* corr. *eleganter* 86. — *omnisque*] sic Lg. omnes praeter 4. 85. Gu. 1. *fontis* eidem et Gu. 3. Vict. — *nobis, quod*] vulgo *nobis, qui*. Illud sensu non minus aptum recipiendum fuit ex

re positum atque natura. 95. Ego enim, quantum auguror coniectura quantaque ingenia in nostris hominibus esse video, non despero fore aliquem aliquando, qui et studio acriore, quam nos sumus atque fuimus, et otio ac facultate discendi maiore ac maturiore et labore atque industria superiore quom se ad audiendum legendum scribendumque dederit, exsistat talis orator, qualem quaerimus, qui iure non solum disertus, sed etiam eloquens dici possit; qui tamen mea sententia aut hic est iam Crassus aut, si quis pari fuerit ingenio pluraque quam hic et audierit et lectitarit et scripserit, paulum huic aliquid poterit addere. 96. Hoc loco Sulpicius, Insperanti

Z. β. Lg. omnibus praeter 81. 84. 85. Vict. Gu. 3. — *ante quam*] ὑφ' ἓν Lg. VII, quorum 65. 70. 73. 76. — *discendum*] *dicendum* Lg. optimi 2. 3. 4 corr. 13. 20. 23. 32 corr. 36. 67. 70. 93 Z. pr. m. hic manifesto errore. — *sumus*] *simus* Lg. 84. Steph. Iunt.

95. *enim*] *autem* Lg. 23. — *auguror*] om. Gu. 1. — *nostris hom.*] inv. Vict. — *aliquando aliquem*] inv. Lg. 69. 93. *alium* p. *aliquem* Vict. — *acriore*] *acriori* Lg. 23. *acriorem* 84 corr. — *atque f.*] *ac* Lg. 17. 20. *ac etiam fac.* Gu. 3. — *discendi*] *dicendi* Lg. 4. 6. 17. 23. — *et labore*] *atque lab.* Gu. 81. — *atque industr.*] *et ind.* Lg. 23. — *quom*] sic Vict. — *audiendum legendum*] inv. Vict. *scribendum legendumque* Lg. 86. — *dederit*] sic Pal. 2. duo Lambini, Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. δ. Z. Erl. 1. 2. Erf. Lg. omnes, edd. antiquiss. Steph. Lamb. Sch. Henr. *dediderit* Pal. 1. α. β. γ. ε. et vulgo post Ald. Iunt. Ante hoc additur *maiore opera* in Havn. 1. 2. α. β. γ. δ. ε. Gu. 2. Lg. plerisque, praeter 4. 13. 32. 36. *in mai. op.* Gu. 1. — *exsistat*] *existat* Lg. omnes pr. 3. 5. — *possit*] *posset* Lg. 2. 67. 84. Gu. 2. 3. — *hic est iam Crassus*] *aut iam hic est Cr.* Gu. 1. Lg. 81. 84. *hic est Cr. iam* Vict. *est iam hic Cr.* Lg. 20. — *pari — ingenio*] inv. Lg. 14. 15. 20. 69. 93. *par* 84. — *lectitarit*] *lectitaverit* Lg. 4. 23. — *paulum*] sic uno *l* Lg. omnes pr. 5. 69. in illo est *paululum*, ut in Gu. 1. 2. Vict. — *huic*] *huc* Gu. 3. — *poterit*] *oportet* Gu. 2.

96. *mihi, inquit*] inv. Lg. 3. 4. 13. 36. 67. Gu. 3. — *cecidit*] *excidit* Lg. 17. *accidit* 76. — *delaberemini*] *dilab.* Lg. 3. 20. 35. 67. perpetua confusione. — *huc*] *huic* Gu. 3. — *iucundum*]

mihi, inquit, et Cottae, sed valde optanti utrique nostrum cecidit, ut in istum sermonem, Crasse, delaberemini. Nobis enim huc venientibus iucundum satis fore videbatur, si, cum vos de rebus aliis loqueremini, tamen nos aliquid ex sermone vestro memoria dignum excipere possemus; ut vero penitus in eam ipsam totius huius vel studii vel artificii vel facultatis disputationem paene intimam perveniretis, vix optandum nobis videbatur. 97. Ego enim, qui ab ineunte aetate incensus essem studio utriusque vestrum, Crassi vero etiam amore, cum ab eo nus-

sic Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. rell. *iocundum. si*] om. Gu. 3. *cum*] Vict. in litura, ut fuerit *tum.* — *tamen*] *iam* Gu. 3. *vestro*] *nostro* Gu. 2. — *possemus*] *possimus* Lg. 21. *vero*] *non* Gu. 3., isque *totius* om. — *intimam*] *infimam* Gu. 3. — *perveniretis*] *veniretis* Vet. Steph. Grut. Ern. Sch. et Lagomarsianorum optimi 2. 4. 13. 32. 36. 81. Quod Orellius item in quibusdam edd. inesse dicit, incompertum est. Rell. illud prius sensuque melius. *perveneritis* Gu. 1.

97. *vestrum*] *nostrum* Lg. 3. 4 corr. 32. f. *vostrum* scribendum. — *Crassi*] *Crasse* codd. ε. δ. Gu. 1. 2. Lg. 3. 5. 6. 15. 17. 20. 21. 35 corr. 65. 69. 76. 81. ita corr. 32. illi omnes *tuo vero* p. *vero*, ponuntque ita *tuo vero, Crasse, etiam* etc. Lg. 67. 93. Gu. 1. — *nunquam*] *numquam* Lg. 3. 5. — *elicere*] *dicere* Gu. 3. *eice*[e] Gu. 2. *discere* in vacuo spatio scriptum m. sec. Lg. 2. *de via ac ratione*] Ita Gonv. Lott. Pearc. Or. Henr. *d. v. ac de r.* Man. Havn. 1. 2. *ac via ac r.* Erf. *de vi ac de r.* Ald. *de vi ac r.* mei omnes dubitoque magnopere de scriptura *via* in libris reperta. — *memet ipsum*] *me ipsum* Lg. 65. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Lamb. — *per Drusum*] *pdusum* Gu. 3. — *tentassem*] *temptassem* Lg. XII. quorum 13. 65. 67. 69. Gu. 1. 2. Vict. Quanquam ea scriptura etiam in marmoribus hic illic exstat, velut n. 4425. p. 289 t. II Or. p. 946, 6 Graev., tamen eidem errori tribuenda est, cui *pedetemptim* debetur, de quo v. Heusinger ad Off. I. 33, 8. Melius Lambino (Emend. Tull. p. 219 Kl.) haec iudicat Kritz. praef. ad Sall. Iug. p. VII. — *percontanti*] sic Lg. 2 (sub *o* lineola, voluit corrector quod est in 4.). 13. 20. 23. 32 corr. ut 4. 36. 69. 84. 93. Vict. Gu. 2. *percuntanti* Lg. 4. 17 corr. *percunct.* 14 corr. ut 13. 35. 67. 76. Rell. et vulg. *percunctanti*, ut et Gu. 1. 3.

quam discederem, verbum ex eo nunquam elicere potui de via ac ratione dicendi, cum et per memet ipsum egissem et per Drusum saepe tentassem; quo in genere tu, Antoni, (vere loquar) nunquam mihi percontanti aut quaerenti aliquid defuisti et persaepe me quae soleres in dicendo observare docuisti. 98. Nunc quoniam uterque vestrum patefecit ipsarum rerum aditum, quas quaerimus, et quoniam princeps Crassus eius sermonis ordiendi fuit, date nobis hanc veniam, ut ea, quae sentitis de omni genere dicendi, subtiliter persequamini. Quod quidem

98. *vestrum*] *vostrum* Lg. 35. — *ipsarum rerum*] scripsi ex Gu. 1. Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 83. Praeterea *earum* om. 2. 32. 84 omnes corr. ut 3., item 4. add. 13. 36. *earum ipsarum rerum* Gu. 2. it. Vict. m. sec., prima enim om. *rerum* (ut Gu. 3) scripsitque *ipsum aditum*. *Ipse is is ipse* dictum illustrarunt Goer. ad Cic. de Legg. II. 14, 34. Wopk. et Hand. Lectt. Tullian. p. 390. — *persequamini*] *prosequamini* Lg. 14. 15. 16. 20. 23. 24. 65. 70. 73. 76. 84. 86. *prosequamur* 17. *prosequendi* 21 corr. ut 14. — *Lycio*] sic aut *licio* s. *Licio* aut *Lytio* s. *Litio* codd. fere omnes. *Lycio* Lg. 24 corr. *Lycio* Gu. 3. *adiicio* (p. *ac Lycio)* 32. *aglicio* Gu. 1. *aglitio* Gu. 2. *aclitio* Vict. Haec omnia firmant quod dedi. In his vocabulorum inclinamentis Graecum $\bar{\varepsilon\iota}$ referentibus tenendum quod optimi fontes suppeditant; discrimen aliud non est. De radicibus non loquor. Illorum pleraque adiectiva sunt. Igitur *Aristotelius* legitur, quantum novimus, in plurimis vel optimis de Or. III. 19, 71. 21, 80. Divers. I. 9, 23 (Orell. ex Med.). Att. II. 1, 1. Fin. III. 3, 10., ut post Gruterum editum; eodemque ducit scriptura vitiosa *Aristotelicus* et *Aristoteleius* (cf. *Eleus, Eleius)* hic illic reperta. *Carneadius* de Or. III. 19, 71. Fin. IV. 18, 49. V. 6, 16. 8, 22. sed *Carneadeus* Acad. I. 48, 148. Fin. II. 13, 42 non sine discrepantia scripturae. *Aristoneus* Fin. IV. 15, 40. *Aristippeus* Fin. II. 6, 18 et 20. *Antiochius* (a philosopho Antiocho) Ac. I. 22, 70. 31, 98. sed 36, 113 plerique libri $\bar{e}$ praeferunt. *Aristophaneus* Qu. Fr. III. 1. 6, 19. *Archilochius*, quod excusatius est, Att. II. 20. 21, 4. *Annicerius* Off. III. 33. 116. cod. Goth. ē. *Aratius* Legg. II. 3, 7. *Cylonius* Legg. II. 11, 28. *Elius* (Ἠλεῖος) Divin. II. 12, 28. Brut. 8, 30. Liv. XLII. 37. *Hesiodius* Brut. 4, 15. *Empedocleus* Tusc. I. 17, 41. *Demo-*

si erit a vobis impetratum, magnam habebo, Crasse, huic palaestrae et Tusculano tuo gratiam et longe Academiae illi ac Lycio tuum hoc suburbanum gymnasium anteponam.

critius Tusc. I. 34, 82. II. 22, 51. sed *Democriteus* ND. I. 26, 73. III. 33, 82. Divin. II. 13, 52. *Thericlius* Verr. V. 18, 38. *Praxitelius* Divin. II. 21, 48. ed. Marsi *ē*. *Prodicius* Off. I. 33, 118. *Lycurgeus* Att. I. 13, 3. *Themistocleus* Att. X. 8, 4. *Pyladeus* Fin. II. 26, 84. *Polemoneus* Ac. I. 43, 132. *Thucydidius* Or. 9, 30. *Argium* Freundius damnat, defendit Klotz. ad Tusc. I. 47, 113; recte, si quid video. Regnant autem *Epicureus, Euripideus, Pythagoreus,* saepe *Pythagoricus* scriptum. — Alia in substantivorum usum degenerarunt. Urbium nomina sunt *Alexandrea* Phil. II. 19, 48 v. Orell. 26, 64. 40, 103. XIV. 8, 23. Divers. I. 4, 2. 7, 4. VII. 17, 1. (cod. Med.) Qu. Fr. II. 3, 2. Att. II. 5, 1. IX. 9, 2. XI. 13, 1. 15, 1. 2. 16, 1. 17, 3. 25, 2. *Alexandria* minus testatum est: Acad. I. 4, 11. Fin. V. 19, 54. Apud Liv. XLV. 10 et 11. utrumque codices suppeditant. *Antiochea* Divers. II. 10, 2 (Med. v. Orell.). XII. 4, 4. 15, 7. XV. 4, 7. Att. XI. 20, 1. *Antiochia* Att. V. 20, 3. 21, 1. Liv. XXXIII. 49. *Seleucea* Divers. VIII. 14, 1 (Med.). *Epiphanea* Divers. XV. 4, 8. *Lebadia* Divin. II. 26, 56. Liv. XLV. 27. De *Cassandria* s. *ēa* v. Drak. ad Liv. XLIII. 23, 10; de *Antigonia* s. *ēa, Heraclea,* et terrae nomine *Parorea* v. a. eundem ad XXXI. 43; de *Scarphia* s. *Scarphea* ad XXXVI. 19. Regnant autem apud Livium *Apamea* (at *Apamia* mulieris nomen XLV. 47. cf. Drakenb. ad XXXVIII. 13), et *Laodicea,* contra *Elatia* et *Lysimachia.* Sed *Laudicia* s. *Laodicia* frequens est in marmoribus, ut nr. 3764. p. 169 t. II Orell. — Locorum nomina sunt *Thetidium* (Θετίδειον) Liv. XXXIII. 6. *Bendidium* XXXVIII. 41. *Heracleum* XLIII. 9. XLIV. 15. *Amalthium* Cic. Legg. II. 3, 7. Verr. V. 53, 119. 57, 125 v. Zumpt. *Musium* v. Casaub. et Oudend. ad Sueton. Claud. 42.; denique *Lycium* nostrum, quod exstat et Acad. II. 4, 17. Eadem finitione nomen urbis *Gythium* apud Livium tritum est. Ab urbis nomine usitatissimo *Heraclea,* ut Livio, non Ciceroni, semper dicitur, *Heraclienses* in Sicilia scribuntur Cic. Balb. 8, 21. 22, 50. Liv. XXIV. 20. cf. Drak. et quae Zumptius dicit ad Verr. III. 14, 35. 21, 51. 50, 125. In nominibus festorum Siculorum *Marcellia* et *Verria* (saepe vitiose *Verreia* dicuntur) praeferri oportet *Marcelleis* et *Verreis,* v. Zumpt. ad Verr. III. 63, 154. IV. 49, 114. V. 10, 24. 67, 151.

XXII. 99. Tum ille, Immo vero, inquit, Sulpici, rogemus Antonium, qui et potest facere, quod requiris, et consuevit, ut te audio dicere. Nam me quidem fateor semper a genere hoc toto sermonis refugisse et tibi

Adde barbarum nomen *Darius*, quod et ipsum saepe *Dareus* dicitur, Divers. II. 10, 2 v. Orell. Fin. V. 30, 92. et sic cod. Med. Tac. Ann. III. 63. Compositum *Areopagus* et *Areopagita* etiam per *i* scribi reperias: illo modo Rp. I. 27. hoc N. D. II. 29, 74 (Heindorf. ē), Divin. I. 25, 54 (Mars. al. ē). Att. I. 16, 5. Postremo nomen *Polycleti*, cum cetera eiusdem originis *i* praeferant, haud vana suspicio est *Polyclitus* scribendum, v. Schneider. Gr. Lat. I. p. 70. Ita legitur de Or. II. 16, 70. Verr. V. 3, 5. Liv. XXV. 25 v. Drakenb.

XXII. 99. *Immo*] *ymo* Lg. 2. *enim* 3. 4. 5. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 81 corr. *ymmo* Gu. 1. 2. *enumero inquit* 14 corr ut 3. *enim ille vero* 6 corr. ut 3. — *Sulpici*] *supplicis* Gu. 3. — *rogemus*] *rogamus* Gu. 3. — *facere potest*] inv. Lg. 20. — *quod*] vulgatum *id quod* correxi ex Lg. 2. 4. 13. 16. 20. 32. 36. 70. 73. 85. 86. ita corr. 32. *id quidem* 16 corr. *id quod*, *id quidem quod* 70. 73. 86. — *fateor*] sic Lg. 3. 67. 69. Norf. Cant. Gonv. Harl. 1. 2. Erl. 2. edd. antiquiss. Steph. Pearc. recentt. post Ern. Abest a plurimis, etiam Gu. 1. 2. 3. Ita corr. Lg. 5. 21. 86. — *semper*] om. Vict. — *ut tute*] *ut* om. Ox. omnes, Havn. 1. 2. Erl. 1. Erf. Gu. 2. Lg. X., quorum boni sunt 2. 13. 32 pr. m. 36. Addunt 4. 5. 6. 14. 15. 20. 21. 23. 32. a sec. m. 65. 67. 69. 76. 84. 86. 93. Vict. — *tu* p. *tute* Lg. 4. 23. 67. 69. 84. Plurimi *tu te* divisim. — *paulo*] sic Lg. omnes et Vict. — *neque*] *nec* Lg. 13. 36. — *quo*] om. 2 add. ut 3. 32 add. ut 3. *ut* 3. 67. 84. Vict. *quod* 13. 23. 35. 36. 81. — *cognossem*] *cognovissem* Lg. 2. 67. Vict. Gu. 3. *cognoscerem* 20. — *me Hercule*] sic divisim Vict. Gu. 3. Lg. 2. 13. 69. 81. 84. 86. 93. *me hercules* 5. 6. 14. 16. 17. 65. 70. 76. *mehercules* 73. *meherele* 20. Rell. *mehercule*, ut vulgatur. — *in arte traduntur*] sic Lg. 3. 13. 23. 36. 67. 69. Vict. Pith. Memm. 2. Cant. Harl. 1. 2. Gonv. Norf. Z. *β*. *γ*. *ε*. Erl. 1. 2. Erf. *tradentur* Pal. 2. Gu. 3. Lg. 5. 6. 21. 24 corr. 65. 76. *tradantur* 2. 35. *traduntur in arte* *α*. *δ*. U. (modo *tradentur*) Havn. 1. 2. et sic vulgo ab Ald. Iunt. *tr. arte* rell. edd. antiquiss. *in arte* om. Memm. 2. prob. Grut. — *inscitia*] *inscientia* Lg. 17 corr. ut t. 32. nonnulli ap. Grut. U. Erl. 1. 2. Lamb. male probatum Orellio.

cupienti atque instanti saepissime negasse, ut tute paulo ante dixisti. Quod ego non superbia neque inhumanitate faciebam neque quo tuo studio rectissimo atque optimo non obsequi vellem, praesertim cum te unum ex omnibus ad dicendum maxime natum aptumque cognossem, sed me Hercule istius disputationis insolentia atque earum rerum, quae quasi in arte traduntur, inscitia. 100. Tum Cotta: Quoniam id, quod difficillimum nobis videbatur, ut omnino de his rebus, Crasse, loquerere, assecuti sumus, de reliquo iam nostra culpa fuerit, si te, nisi omnia, quae percontati erimus, explicaris, dimiserimus. 101. De his credo rebus, inquit Crassus, ut in cretionibus scribi solet, QUIBUS SCIAM POTEROQUE. Tum ille: Nam quod tu non poteris aut

100. *quoniam*] *q̃m.* Gu. 3. — *de his rebus*] *iis* Lg. 23. 36. 65. 70. 73. 76. *rebus* om. 14. 15. *Crasse rebus* 4. — *loquerere*] *loquereris* Lg. Lg. 4. — *assecuti*] *adsecuti* Lg. 13. 65. 70. om. 15. *assequuti* 17. 81. — *percontati*] sic aut *percuntati* aut *percotanti* Lg. XIX, quorum 13. 32 (pr. m.) 36. 65. 69. 93. — *explicaris*] *explicari* Lg. 17. *explicaveris* 20. ita corr. 21. —

101. *de his*] abiiciendae scripturae a codd. plerisque et edd. retentae causa non erat. *his* Lg. praeter 23. 24. 35. 36. 65. 70. 73. 76. Havn. 1. v. explicationes ad II. 15, 64. — *cretionibus*] coniectura certissima Franc. Duareni lib. II. disput. anniv. c. 42. confirmari dicitur cod. Z. Erl. 1. Erf. pr. m. et sic vulgo post Grut. Meorum nullus habet. Proxime abest *critionibus* in Havn. 1. 2. Pal. 3. 4. 6. 7. *β.* Lg. 2. 13. 65. Alii *certioribus* (Pal. 1. 2. *α.* *δ.* Gu. 2 al.), *incertioribus* (Gu. 1. non *certioribus*, ut Henr. dicit) *cautionibus* in scr. *creationibus* Vict. (is est Monacensis Harlesii), *crassionibus* (Gu. 3.), *orationibus*, *conditionibus*. *nam*] sic Lg. 2. 3. 4. 13. 23 (ad mg.) 32. 35. 36. 67. Vict. Rell. *namque* s. *nanque*. v. explicatt. — *impudens*] *imprudens* Gu. 2. Lg. 2 corr. 3. 4 corr. 17. 67. 81. 84. 86. ita corr. 32. Verba *postulet* — *negare posse* om. Gu. 3. — *condicione*] scripsi. Proxime absunt 17. 20. 23. corr. 69, in quibus *condictione*. — *negare*] *negasse* Lg. 69. — *percontemini*] sic Lg. plerique (pr. 3. 4. 17. 35. 67. 70. 81. 85) Gu. 3. Vict. (is semper ita). In 17.

nescies, quis nostrum tam impudens est, qui se scire aut posse postulet? Iam vero ista condicione, dum mihi liceat negare posse quod non potero et fateri nescire quod nesciam, licet, inquit Crassus, vestro arbitratu percontemini. 102. Atqui, inquit Sulpicius, hoc primum ex te, de quo modo Antonius exposuit, quid sentias quaerimus, existimesne artem aliquam esse dicendi. Quid? mihi nunc vos, inquit Crassus, tanquam aliquoi Graeculo otioso et loquaci et fortasse docto atque erudito quaestiunculam, de qua meo arbitratu loquar, ponitis? Quando enim me ista curasse aut cogitasse arbitramini, et non semper irrisisse potius eorum hominum impudentiam, qui, quom in schola assedissent magna hominum frequentia, dicere iuberent,

35. 70. 81. est *precont. percontam. percotem. percunt.*, in Gud. 1. *perconctemini.* — *Sulpicius*] om. Gu. 3.

102. *atqui*] scripsi pro *atque* ex U. Z. *β. ε.* Lag. omnibus praeter 4. 32 pr. m. 81. 84. 85. v. explicationes. — *ex te, de quo modo Ant.*] ante haec verba *primum* om. XX Lg. bonique omnes, eoque carere possimus. Verum pro *ex te de* perperam intellectis *ostende* (sive *ostēde*) Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. U. Z. *β. ε.* (Z. pr. m. *os xtende*); ut soli 35. 67. 81. 85 verum retinuerint. Deinde pro *quo modo quae* Lg. 2. *quom* 13., *quod* 17., *modo* corr. *quomodo* 20., *q͞uō* 69. *quod modo* 93 corr. *quod* Vict. exp. *q.*; rell. quos dixi *quomodo.* — *artem aliquam*] inv. 17. — *nunc vos*] inv. Lg. pr. 2. 4. 81. 84. *vos inquit nunc* Gu. 2. *nunc* om. Gu. 1. — *aliquot*] scripsi ex Lg. 4. 6. 13. 20. 21. 32 corr. 36. Gu. 3., qui *aliquo* praebent; *aliqui* 24 corr.; *aliquoi* distincte scriptum 5. 35. 65. *Quoius, quoi* praefero, cum codd. firmatur. Sic enim non modo Augusti adhuc aetate (quanquam non hoc solum) dictum ostendunt inscriptiones eius temporis nr. 541. p. 147 t. I. Orell. p. 349. t. II. p. 406, 7 Graev.; sed puero adhuc Quintiliano ita scribendo vitabatur similitudo soni *qui* (Qu. I. 7, 27). *Pinguior*, quam sic effectum Quintilianus dicit, pronuntiatio non alia est nisi ŏ pro ŭ, quippe plenius sonantis. — *ponitis*] *imponitis* Lg. XXI, praeter 13. boni cuncti, *α. β. ε.* *irrisisse*] *in-*

si quis quid quaereret. 103. Quod primum ferunt Leontinum fecisse Gorgiam, qui permagnum quiddam suscipere ac profiteri videbatur, cum se ad omnia, de quibus quisque audire vellet, esse paratum denuntiaret. Postea vero vulgo hoc facere coeperunt hodieque faciunt, ut nulla sit res neque tanta neque tam improvisa neque tam nova, de qua se non omnia, quae dici possint, profiteantur esse dicturos. 104. Quod si te, Cotta, arbitrarer aut te, Sulpici, de iis rebus audire velle, adduxissem huc Graecum aliquem, qui vos istiusmodi disputationibus delectaret; quod ne nunc quidem difficile factu est. Est enim apud M. Pisonem adolescentem iam huic studio

risisse Gu. 32. 65. 70. 73. — *impudentiam*] *imprud.* Lg. 2. 4. 13. 32' corr. omnes, item 17. 35. 81. Gu. 2. — *quom*] scripsi, cum *quod* exstet in Lg. 32 corr. Gu. 3. — *assedissent*] *adsed.* Lg. 17. 65. 70. 73. *adscendissent* Vict. — *magna*] *ex* praemitti solitum delevi secundum Lg. 13. 20. 35. 36. 81. 93. Gu. 3. ita corr. 76. expungitur in 24. 32 corr. ut 3. Is cum 67. Vict. U. *et in*, explicationis causa additum. Quippe iungenda sunt *cum assedissent magna hominum frequentia.* — *iuberent*] *auderent* memorabilis scriptura in *γ*. *δ*. (hic modo in mg.), Lg. 3. 4 corr. 13. 24. 36. 67. 69. 81. 84. 93. Gu. 3. ita corr. 32. *auderet* U.

103. *esse paratum*] inv. Lg. 17. — *denuntiaret*] per *c* Vict., ut solet. — *improvisa*] *inprovisa* Lg. 24. *neque*] *nec* Gu. 2. — *tam nova*] *tam* om. Gu. 3. — *se non*] *non se* Lg. 3. 67. ita corr. 32., ut Lamb. — *possint*] sic Gu. 3. Erl. 1. 2. Erf. Lag. 3. 67. eoque ferunt *possent* in Z. *ε*., Lg. 13. 32 corr. 36. *psit* in 2. *possunt* (sic) 4. Vulgabatur ante Harl. et Henrichs. *possunt*, etsi sententia rectius illis tribuitur, qui de qualicunque argumento se dicturos profitebantur. — *esse dicturos*] *se dicturos* Gu. 3.

104. *iis*] *his* Gu. 1. Lg. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. — *vos*] sic pauci nec optimi, Lg. 3. 24. 35. Lamb. Ern. rell. Ceteri, puto, omnes *nos*. ut Gu. 1. 2. 3. — *disputationibus*] *delectationibus* Gu. 3. Lg. 2 corr. 86. — *ne nunc*] *nec nunc* Vict. — *adolescentem*] *adulesc.* Lg. 65. 84 Vict. isque semper ita. — *iam*] ignorant optimi Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 23. 32 add. 36. Lamb. del. U: et quin sequar non multum absum. Quippe per-

deditum summo hominem ingenio nostrique cupidissimum peripateticus Staseas homo nobis sane familiaris et, ut inter homines peritos constare video, in illo suo genere omnium princeps.

XXIII. 105. Quem tu mihi, inquit Mucius, Staseam, quem peripateticum narras? Gerendus est tibi mos adolescentibus, Crasse, qui non Graeci alicuius cotidianam loquacitatem sine usu neque ex scholis cantilenam requirunt, sed ex homine omnium sapientissimo atque eloquentissimo atque ex eo, qui non in libellis, sed in maximis causis et in hoc domicilio imperii et gloriae sit consilio linguaque princeps, cuius vestigia persequi

placet scriptura Lg. 16. 70. 73. 86. 93. qui *hominem* omittunt. Non mediocriter enim offendit, quod idem Piso *adolescens* et mox *homo* dicitur, nec placet sane *adolescentem deditum* vocari qui ab adolescentia deditus fuerit. In 2. 4 corr. 13. 32 corr. 36. U. Z. *homo* et post *cupidissimus* scribitur, quod posterius etiam ε. et Vict. habent, itaque corr. 5. expungitur *homo* in Lg. 24. Vict. — *Staseas homo*] addunt *eruditus* Lg. 14. 15. 69. 93. — *nobis*] om. Lg. 14. 69. *ac nobis* 15. — *video*] *videor* Vict.

XXIII. 105. *mihi, inquit Mucius*] sic Lg. 2. 3. 4. 13. 15. 23. 32. 36. 67. Gu. 1. 2. 3. addit *Scaevola* 84., ut Lamb. Grut. et recentt. Al. nimis concisa sententia *inquit, mihi, Mucius.* cf. 17, 74. *Mucii* nomen hic, ut assolet, a plerisque per *t* scribitur. (Lg. XXII). *Mucius* (t) *mihi Staseam* 65. corr. *mihi* om. 73. 81. post *Mucius* iterat *mihi* Gu. 3. — *gerendus*] *gerundus* Gu. 1. — *adolesc.*] *adul.* Lg. 65. 73. 86. — *alicuius*] om. Gu. 3. — *cotidianam*] scripsi secundum Lg. 2. 13. 32. 81. 86. *quottidianam* 5. 6. 65. 70. Gu. 2. *cottid.* 24 corr. ut 2. — *ex scholis*] *e sch.* Lg. 32 corr. *scolis* Lg. X, quorum 13. 15. 67. Vict. isque semper ita. — *requirunt*] *requirent* Gu. 2. — *sapientiss. atque eloqu.*] inv. Lg. 15. — *vestigia persequi cupiunt, eius*] *v. p. qui cup. eius* Erf. *v. qui p. cup. eius* Erl. 1. 2. Lg. 3. 15. 20. 67. 69. 84. 93. Vict. Iunt. Crat. Cockm. ita corr. 32. „e correctione minime necessaria; recte enim observavit Lambinus *eius* positum esse propter hyperbaton et longam interpositionem, cum praecesserit *ex homine*". *Henrichsen.* — *persequi*] *prosequi* Vict. — *eius*] *cuius* Lg. 17. om. ad fin. §. 106. usque 76. add. in mg.

cupiunt, eius sententiam sciscitantur. 106. Equidem te cum in dicendo semper putavi deum, tum vero tibi nunquam eloquentiae maiorem tribui laudem, quam humanitatis; qua nunc te uti vel maxime decet neque defugere eam disputationem, ad quam te duo excellentes ingeniis adolescentes cupiunt accedere. 107. Ego vero, inquit, istis obsequi studeo neque gravabor breviter meo more quid quaque de re sentiam dicere. Ac primum illud (quoniam auctoritatem tuam neglegere, Scaevola, fas mihi non esse puto) respondeo mihi dicendi aut nullam artem

106. *te*] om. Lg. 17. 73, add. Gu. 1. *tecum* 65. 86. — *putavi*] *patuit* VII Lg. (3. 13. 67). Gu. 3. — *deum*] *eum* Lg. 2. 67. Gu. 3. ita corr. 24. *dm.* 6. *dominum* 93. *maiorem* — *laudem*] inv. 76. — *nunc te*] *te* om. Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. expung. 32. — *neque defugere*] *denique def.* Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. *nec denique def.* 3. 67. Hi duo et 4. *decet* om. — *te duo*] inv. 24. 86. *duo* om. 36. — *excellentes ingeniis*] sic Lg. 2. 3. 4 corr. 13. 32. 36. 67. Vict. Gu. 3. Pal. 1. 2. Pith. Memm. 1. 2. U. Z. Erl. 2 pr. m. Erf. Havn. 1 m. sec. Henr. *excellentes* etiam Erl. 1. Gu. 1. — *adolescentes*] *adulesc.* Lg. 65. 73. 84. — *accedere*] *adcedere* Lg. 5. 6. 65. 70. *abducere* VI libri peiores. Lg. 3. 67. U. et a corr. 4. 32. addunt *minime decet*, imperiti inventum, qui praecedentia *vel maxime decet* sequentibus. *neque defugere* consentanea non putaret; qua de re supra etiam *decet neque* in *denique* mutatum est.

107. *nec gravabor*] *neque gr.* Lg. 69. 93. *gravabo* 13 corr. — *meo more*] *meo* om. Lg. 2 add. 3. 32. 67. 86. inv. 13. 36. corr. *modo* 32. — *neglegere*] scripsi ex Lg. 13. 65. — *fas mihi non esse puto*] sic posui secundum Lg. 2. 3. 13. 32. 36. 67. Vict. Gu. 3. *non esse m. p.* 23. *fas m. e. non puto* cett. et vulgo. — *dicendi*] *dicenti* Gu. 3. — *artem*] *esse artem* Lg. 36 corr. — *verbi*] *verbis* Gu. 3. Lg. 4 et 32 corr. 13. 35. 36. ita corr. 2. Omissurus librarius fuit *controversia*. Pro eo *controversiam* Gu. 3. Lg. 24. 35. *in controversia* 4 corr. — *positam*] *posita* Lg. 2. 13. 32. 36. U. Gu. 3. *positor* Lg. 17. Haud incommode ex his elicias hanc scripturam: *esse contentionem inter homines doctos in verbis controversia posita.*

aut pertenuem videri, sed omnem esse contentionem inter homines doctos in verbi controversia positam. **108.** Nam si ars ita definitur, ut paulo ante exposuit Antonius, ex rebus penitus perspectis planeque cognitis atque ab opinionis arbitrio seiunctis scientiaque comprehensis: non mihi videtur ars oratoris esse ulla. Sunt enim varia et ad vulgarem popularemque sensum accommodata omnia genera huius forensis nostrae dictionis. **109.** Sin autem ea, quae observantur in usu ac tractatione dicendi, haec ab hominibus callidis ac peritis animadversa ac notata,

108. *ars*] *ars ipsa* Lg. 2. *ista* 13. 23. 32 corr. Gu. 3. ita corr. 36. ita var. 5. — *ita*] om. Lg. 14. 15. 20. 93. — *paulo*] sic Lg. omnes pr. 5. et 20., hic om. — *exposuit*] *deposuit* Lg. 2. 3. 13. 32. 36. 67. *dixit* 4. 15. Vict. corr. *posuit* Lg. 20. — *planeque — seiunctis*] haec om. Gu. 2. — *comprehensis*] *conpr.* Lg. 2. *comprensis* Lg. 6 corr. Vict. — *accommodata*] *adcomm.* Lg. 65. 70. 73. *acconm.* 69.

109. *observantur*] optimam scripturam recepi ex Lg. 2. 36. Vulgo *observata sunt. sunt* om. etiam Lg. 17. 24. 86. Quae quotidie et ab omnibus dicentibus observantur, ea in artem redigere periti possunt. Si *factae* et quasi *collectae* observationes significarentur, verius erat *usu,* quam *in usu,* nec apte dicerentur *observata esse* quae perpetuo et quotidie observantur. — *tractatione*] vulgo *ratione,* de qua non agitur. Illud ex Havn. utroque, U. Gu. 1. 2. 3. Erl. 1. Erf. Erl. 2 sec. m. Ald. receperunt edd. a Schuetzio inde. Accedunt Lg. 2. 84. *tractatio dicendi* est *dictio ipsa,* τὸ λέγειν, τὸ χρῆσθαι λόγῳ. — *hominibus*] *omnibus* Gu. 3. — *ac peritis*] *et p.* Lg. 3. 4. 32. 67. 81. *atque* 17. 36. — *definita*] vulgo *designata.* Mutavi ex optimis Lg. 2. 13. 32 v. ut 4. 36. Erl. 1. Eodem ducunt *diffinita* Lg. 4 corr. Vict. corr. *distincta* 16. 70. 86. *destincta* 73. *finita* Z. γ. — *verbis definita* sqq. sic invertunt Lg. 13. 67. quos, si omitterent *distributa,* lubenter sequerer, sic distinguens *notata verbis, definita generibus, illustrata partibus.* — *illustrata*] *inlustr.* Lg. 65. 70. 73. — *id quod*] *id* om. Lg. plerique, praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. 84. 85. *idque* 13. haud male. — *potuisse fieri* inv. 13. *video potuisse fieri* 2. 3. 4. 32. 36. 67. Vict. Gu. 3. eosque secutus sum. Vulgo *fieri potuisse video.* — *intellego*] scripsi secundum Lg. 5. 6. 13

verbis definita generibus illustrata partibus distributa sunt (id quod video potuisse fieri): non intellego, quam ob rem non, si minus illa subtili definitione, at hac vulgari opinione ars esse videatur. Sed sive est ars sive artis quaedam similitudo, non est ea quidem neglegenda; verum intellegendum est alia quaedam ad consequendam eloquentiam esse maiora.

XXIV. 110. Tum Antonius vehementer se assentiri Crasso dixit, quod neque ita amplecteretur artem, ut ii solerent, qui omnem vim dicendi in arte ponerent, neque

65. 73. — *definitione*] *de fine* Lg. 2. 32. corr. *diffinit.* multi vitiose. — *at hac*] *ac* Gu. 3. — *ars*] om. Lg. 17. — *sive artis*] *sive est artis* Lg. 35. — *quidem*] om. hoc et sqq. usque ad *alia* Gu. 3. *quidem* om. Lg. 2. 13. 32. 36. *non est ea quidem* Lg. ceteri, quos sequor, quod adverbio *quidem* carere non possumus. Steph. Iunt. Man. Grut. *non est quidem ea. equidem* Lg. 81. — *neglegenda*] sic Lg. 36. 65. eidem *intelligendum.* — *est*] om. Gu. 1. idem om. *esse.*

XXIV. 110. *assentiri*] sic codd. plerique, sed non optimi Lg. 2. 3. 13. 32. 36. 65. 70. Gu. 2. 3. Vict. Sed exempla verbi deponentis plus quinquaginta Ciceroniana collecta habeo, activae formae tria, et quidem praeteriti: Divers. V. 2, 9. Q. Fr. II. 1, 2. Att. II. 1, 8.: nam *assentire* Div. I. 1, 3., quamvis in cod. Med., male scribi puto, nec recepit Orellius, et *assentires* in eodem Att. XIV. 19, 1 dudum emendatum est *assentiris* alterum sensu non ferente. Itaque solitariam formam probare non audeo. — In Lg. 4. *assentiri* legitur cum mendi suspicione, *adsentiri* in 5. 67. 70. — *amplecteretur*] *complecteretur* Lg. 17. — *ii*] *hi* Lg. 76. 84. 93. *hii* 2. 67. — *solerent*] *solerit* Lg. 2. — *rursus*] vulgo *rursum.* Alterum habent Lg. 2. 3. 4. 13. 20. 21. 36. 67. 84. Gu. 3. — *sicut*] *sicuti* Lg. 15. 20. — *repudiaret*] *repudiari* Gu. 3. — *gratum te his, Crasse facturum*] sic plerique codd. (etiam Lg. 2. 4. 13. 36. 85. 93. Gu. 3), Steph. Lamb. Grut. Ern. Henr. *hic esse, Crasse, fact.* Havn. A. Hahn. Ald. Iunt. Crat. Man. Sch. Or., quibus Lg. plerique accedunt nam *te his gratum* corr. *esse gratum* 15. *te his grat. esse fact. Crasse* 20. *te his gr. Crasse esse fact.* 3. 23. 32. 65. 67. *te his Crasse esse fact.* Havn. B. Muell. om. *Crasse,* cetera ut 2. cett. edd.

rursus eam totam, sicut plerique philosophi facerent, repudiaret. Sed existimo, inquit, gratum te his, Crasse, facturum, si ista exposueris, quae putas ad dicendum plus quam ipsam artem posse prodesse. 111. Dicam equidem, quoniam institui, petamque a vobis, inquit, ne has meas ineptias efferatis; quanquam moderabor ipse, ne ut quidam magister atque artifex, sed quasi unus ex togatorum numero atque ex forensi usu homo mediocris neque omnino rudis videar non ipse aliquid a me promisisse], sed fortuito in sermonem vestrum incidisse.

antiquiss. et Lg. 35. In 21. 24. 84. *Crasse* inscr. *o.* *exposueris*] *exposuisses* Gu. 3.

111. *quidem*] *equidem* Vict. — *efferatis*] *referatis* Lg. 2. *affer.* Gud. 2. — *quanquam*] sic Lg. XIII. (13. 69. 70. 73. 76). — *ne*] *nec* Lg. 2. 3. 13. 15. 16. 23. 32. 35. 36. 67. 70. 73. 84. 86. — *atque*] *et* Lg. 81. — *ex*] vulgatur *e.* Illud Lg. 2. 23. 32 corr. 36. U. Z. idem significat *est* 67. om. 81 add. — *togatorum*] *oratorum* Lg. 2 v. u. t. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. U. Z. *ε.* Bonorum librorum igitur pauci verum servaverunt. Corruptela ex errore scribendi *promisse* fluxit, quod in *prompsisse* correctum est. *non ipse*] *non* delendum censuit Matthiae, quod praecessit *ne;* „Est ἀνακολούθον genus ita solvendum atque explicandum: *ne ut quidam — sed quasi unus — videar dicere, atque ut videar, non ipse — sed fortuito* sqq. cf. Gernhard. ad Off. excurs. p. 448. et ad Cat. M. 3, 7.“ *Henrichsen.* Ipse postea Matthiae Ciceronem defendit diss. de Anacol. ap. Cic. in Wolfii Anall. vol. 2. p. 22. — *ipse aliquid a me*] sic vulgatur et sic codd. praeter Erf. Lg. 32 corr. Gu. 3. Hi et Lamb. Muell. Or. Henr. *ipse a me aliquid,* vereor ne fucatae elegantiae specie inducti. — *promisisse*] sic Lg. 3. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 21. 23. 24. 35 corr. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Norf. Mead. Harl. 1. Cant. U. Z. *β. γ. δ. ε.* Gu. 1. 3. Erl. 1. 2. Havn. 1. pr. m. 2 sec m., edd. antiquiss. praeter Lott. Sch. Muell. Or. Henr. Idem significat *promisse* Lg. 2 corr. ut 3. 15. Ceteri Lg. Erf. a. al. Lott. et vulg. ab Ald. Iunt. *promsisse. de me promisisse* suspicio Pearcii. v. explicationes. — *fortuito*] fortasse *fortuitu* scribendum ex Lg. 4. Gu. 3. *fortuitum* Lg. 2. De qua forma inspici possunt Sylvius ad Cic. p. Sulla p. 33 Frotsch. Oudend. ad Suet. Tib. 39. Em. ad Tac. Germ. 10. Heusinger. et Zumpt. ad Cic. Off. p. 149.

112. Equidem quom peterem magistratum, solebam in prensando dimittere a me Scaevolam, cum ita ei dicerem me velle esse ineptum; id erat petere blandius, quod, nisi inepte fieret, bene non posset fieri; hunc autem esse hominem unum ex omnibus, quo praesente ego ineptum me esse minime vellem; quem quidem nunc mearum ineptiarum testem et spectatorem fortuna constituit. Nam quid est ineptius, quam de dicendo dicere, cum ipsum *dicere* nunquam sit non ineptum, nisi cum est necessarium? Perge vero, Crasse, inquit Mucius; istam enim culpam, quam vereris, ego praestabo.

Herzog. ad Caes. B. G. p. 464. — *sermonem*] *sermone* Lg. 13. — *vestrum*] om. Lg. 3. 4 add. 32. 67.

112. *quom*] scripsi ex Gu. 3. Lg. 2. 13. 32 corr. 36. qui *quo* habent; *quom* distincte Vict. — *magistratum*] sic Lg. omnes; Gu. 1. 3. Havn. 1. 2. Erl. 1. 2. Erf. Oxon. omnes, edd. antiquiss. et recentiores ab Ernesto. *magistratus* Grut. Gron. Henrichsen. v. explicationes. — *in prensando*] *impēsando*, *impensando*, *imprensando*, *in pēsando*, *in pensando*, *in praesando*, *praesando*, *presando*, *pressando* aberrantes Lg. XVI. Gu. 2. 3. *prehensando* Lg. IV. — *cum*] *dum* Lg. 93. — *ita ei dicerem*] Gu. 3. Lg. 2. 3. 13. 23. 32. 36. 67. om. *ei* 4. Ceteri *ei ita*, insuaviore hiatu. — *esse hominem*] *semper iudicavi hominem esse unum* Vict. Lg. 3. Erl. 2. cod. Arntzenii ad Mamertini Paneg. c. 2., qui duo tamen om. *esse*. Ut Vict., edidere Sch. et Muell. *semper esse unum hominem ex omnibus iudicavi* Steph. Sed bene Matthiae ap. Henrichsen. „coniunctivi illi *quod nisi fieret, bene non posset* et haec constructio accusativi cum infinitivo rem a Crasso tantummodo cogitatam indicant.“ Bakius illum verborum ordinem probat secundum cod. Voss.: *unum hominem ex omnibus*; iniuria, si quidem *unum ex omnibus* coniungenda sunt, nec quicquam interest utrum pronomen antecesserit, nec ne. — *hominem unum* praeterea Lg. 2. 3. 13. 67. Harl. 2. γ.. Erl. 2. Lamb. Pearc. Muell. Or. Henr. Ceteri codd. omnes et edd. *unum hominem*. — *ineptum me esse*] sic U. Steph. Lamb. Or. Henr. eodem ducit *ineptum esse* in Lg. 2. 13. 36. *ineptum esse me* Gu. 3. Erl. 1. 2. Erf. Lg. 32. Cett. codd. et edd. *ineptus esse*. — *ipsum*] Lg. XX bonique omnes *id* om., quod in U. Z. δ. ε. (in δ.

XXV. 113. Sic ergo, inquit Crassus, sentio naturam primum atque ingenium ad dicendum vim afferre maximam; neque vero istis, de quibus paulo ante dixit Antonius, scriptoribus artis rationem dicendi et viam, sed naturam defuisse. Nam et animi atque ingenii celeres quidam motus esse debent, qui et ad excogitandum acuti et ad explicandum ornandumque sint uberes et ad memoriam firmi atque diuturni; 114. et si quis est, qui haec putet arte accipi posse (quod falsum est; praeclare enim res se habet, si haec accendi aut commoveri arte possunt; inseri quidem et donari ab arte non possunt:

a sec. m.) et aliis nescio quibus, item edd. Grut. Gron. al. praemittitur.

XXV. 113. *Crasse, inquit*] inv. Lg. 13. 32. 36. — *Mutius* plerique libri. — *sic ergo*] scripsi ex Lg. 2. 4, Gu. 3 (in quo *sit*). *sic sentio igitur* Lg. 5. 6. 16. 17. 21. 24. 65. 70. 73. 76. 86. sic *inquit igitur Crassus: sentio* 14. 20. 69. 81. 84. 93. Gu. 1. Praeterea *sentio censeo* 3. 4. 13. 23. 32. 35. 36. 67. 81. 84. Grut. Lamb. recentt.: quos secutus sum; *censeo* Iunt. Man. Gron. Haec etiam alibi confunduntur, velut infra III. 61, 229. Rp. I. 29., de qua sententia Moserus, etsi recte Heinrichium *censeo* scribentem secutus est, imperite tamen iudicat. — *afferre*] *adferre* Lg. 5. 13. 65. 73. — *maximam*] *maxumam* Vict. — *paulo*] sic omnes Lg. pr. 5. — *atque ingenii*] *et ing.* Lg. 3. Vict. — *celeres quidam*] inv. Gu. 3. — *qui et ad excogitandum*] *et* abest a Lg. omnibus pr. 13. 36. item a Vict. Gu. 2. — *excogitandum*] *excitandum* Gu. 3. *cogitandum* Lg. 5. 15. 17. 32 corr. Vict. Z. γ. — *et ad explic.*] *et* om. Gu. 2. Lg. 5. 6. 16. 17. 21. 24. 65. 70. 73. 76. 81. 84. 86.

114. *et si*] *sed si* Lg. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 76. 93. ut Lamb. ita corr. 81. del. U. — *putet*] *putat* Lg. 2. 3. 13. 32. 36. 67. sed potentialis modus (ὅστις ἂν νομίζοι) aptior. — *accipi*] *adcipi* Lg. 65. 70. *assequi* 15. *percipi* 36. U. γ. ε. *arte p. accepisse* Gu. 3. — *quod*] *id* Gu. 2. U. — *habet — possunt*] scripsi illud ex Lg. 4. 13. 14. 15. 20. 35. 36. 69. 93. Vict. Gu. 1. 3. eidemque praeter Gu. 1. etiam *res se*. *res habeant* 21. Vulgo *se res habeat*. *Possunt* Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 16. 20. 21. Gu. 3. ita corr. 65. *possit* 3. 67. Vulgatur *pos-*

omnia sunt enim illa dona naturae): quid de illis dicit, quae certe cum ipso homine nascuntur, linguae solutio vocis sonus latera vires conformatio quaedam et figura totius oris et corporis? 115. Neque haec ita dico, ut ars aliquos limare non possit (neque enim ignoro et quae bona sint fieri meliora posse doctrina et quae non optima aliquo modo acui tamen et corrigi posse); sed sunt quidam aut ita lingua haesitantes aut ita voce absoni aut ita vultu motuque corporis vasti atque agrestes, ut, etiam si ingeniis atque arte valeant, tamen in oratorum numerum venire non possint. Sunt autem quidam ita in eisdem rebus habiles, ita naturae muneribus ornati, ut non nati, sed ab aliquo deo ficti esse videantur. 116. Magnum

sint. — *si haec*] displicet *haec;* malim *aut.* *sunt enim*] sic omnes codd. pr. U., qui *enim* om. delevitque Henr.; Ern. *omnia,* Sch. totam sententiam. Restituto *enim* omnia recte habent. Propter asyndeton Bakius corrigebat *suntque illa dona naturae.* — *dicet*] *dicam* Lg. XXIV bonique omnes, it. Gu. 3. U. *β. δ. ε.* imparilitate vix ferenda. — *vires*] *aures* Lg. 13. 15. 67. Gu. 2. Vict. v. u. t. El. — *conformatio*] *confirmatio* Lg. 4 corr. 86. Vict. corr.

115. *neque*] *neque enim* Lg. omnes pr. 81. 84. 85, it. Vict.; haesit ex proximis. ita corr. 81. — *aliquos*] scripsi ex Lg. 2. 13. 14. 15. 20. 32 corr. 36. 69. 93. Gu. 3. Z. Vulgo *aliquid.* — *bona sint*] *bona sunt* Lg. 3. 4. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 24. 35. 65. 67. 99. 70. 73. 76. 86. 93. ita corr. 32. — *non optima*] inv. Gu. 3. — *sed sunt*] *si aut* Gu. 3. — *etiam si*] sic divisim Gu. 1. Lg. 3. 65. 69. 70. 73. 76. *et si* 4 corr. — *ingeniis* — *arte*] *in ing.* — *in arte* Gu. 2. — *numerum*] *numero* Lg. 35. 36. 69. 81. 93. — *possint*] *possunt* Lg. 3. 4. 14. 15. 17. 21. 32 corr. 67. 69. 76. 84. Vict. — *eisdem*] *hisdem* Lg. 2. 15. 17. 23. Gu. 1. 3. *isdem* 5. 6. 16. 65. 70. 86. Deinde Lg. XXI. bonique omnes, ut Grut. Ern. rec., verba ita ponunt: *ita in eisdem rebus habiles, ita naturae muneribus ornati.* Quaedam edd. antiquiores et Gron.: *ita nat. mun. in eisdem r. h. ita ornati.* — *ficti*] *facti* Gu. 2.

116. *quoddam*] *quiddam* Lg. 15. 93. *quidem* Gu. 3. — *suscipere atque*] om. Gu. 2. — *atque profiteri*] *ac pr.* Lg. 3.

quoddam est onus atque munus suscipere atque profiteri se esse omnibus silentibus unum maximis de rebus magno in conventu hominum audiendum. Adest enim fere nemo, qui non acutius atque acrius vitia in dicente, quam recta videat. Ita quicquid est, in quo offenditur, ita etiam illa, quae laudanda sunt, obruit. 117. Neque haec in eam sententiam disputo, ut homines adolescentes, si quid naturale forte non habeant, omnino a dicendi studio deterream. Quis enim non videt C. Caelio aequali meo magno honori fuisse homini novo illam ipsam, quamcunque assequi potuerit, in dicendo mediocritatem? Quis vestrum aequalem Q. Varium vastum hominem atque foedum non intelligit illa ipsa facultate,

20. 35. 67. 76. — *unum maximis*] inv. Gu. 1. — *fere nemo*] inv. Gu. 1. 2. Lg. 32 corr. 81. — *qui non*] vulgatur *quin*. Mutavi secundum Lg. omnes praeter 24. 32. 76. 81. 84. 85. Vict. Lamb. *quin* om. 24. add. ut 2. *qui* 76 corr. ut 2. — *vitia in dicente*] *vitia iudicet* Z. *β. γ. δ. ε.* Erl. 2. Lg. praeter 13. 16. 36. 69. 73. 81. 86., qui *indicet* (i. e. *i dicēt*, = *in dicente)*, ut et Gu. 3. Erl. 1. Erf. Post *quam* in edd. antiquiss. praeter Hahn. assuitur pannus ineptus *quam ea laudet, quae.* — *quam*] *quāve* Lg. 69 corr. — *recta*] *recte* Lg. 84. — *ita*] *itaque* Vict. — *quicquid*] Lg. omnes pr. 32. 81. 84. quorum hi duo *quicquam;* it. Gu. 3; isque ita perpetuo. v. ad 8. 30. — *illa quae*] *illa* om. Vict.

117. *neque*] *neque enim* Lg. 23. 24. — *adolescentes*] *adul.* Lg. 65. 70. 73. 81. 86. — *videt*] sic Grut. Lamb. Lg. praeter 14. 15. 24. 35. 69. 76. 81. 85. 93. quorum 35. 81. habent *iudicet.* Edd. Steph. Iunt. Man. al. *videat.* *C. Caelio*] sic per *ae* s. *e* VIII. mei, plerique autem *Celio.* Rectiusne nomen gentis Romanae *Coelius* scribatur, an *Caelius,* controversum est. Ex marmoribus enim utrique scripturae praesidium peti licet; alterum vide apud Graevium p. 393. 394, 2. 3. 657, 10. 774, 6. 7. 8. 9. 835, 6. 866, 13. 907, 7. 937, 1. 969, 9. 10. 1008, 1. 1025, 12. 1089, 6. 1131, 6; apud Reinesium p. 639, 84. 708, 33. 799, 18. 808, 50. 825, 38. et *Coilius* p. 392, 64. Alterum exstat Graev. p. 635, 5. 670, 8. 696, 3. 845, 9. 863, 3. 934, 7. 1107, 6. Reines. p. 407, 27. 867, 6. Zumptius ad Verr. VI. 70, 181. *oe* ex numis defendit; contrarium tuetur Niebuhrius Hist. R. I. p. 423: etsi *Caelii Vi-*

quamcunque habet, magnam esse in civitate gratiam consecutum?

XXVI. 118. Sed quia de oratore quaerimus, fingendus est nobis oratione nostra detractis omnibus vitiis orator atque omni laude cumulatus. Neque enim, si multitudo litium, si varietas causarum, si haec turba et barbaria forensis dat locum vel vitiosissimis oratoribus, idcirco nos hoc, quod quaerimus, omittemus. Itaque in iis artibus, in quibus non utilitas quaeritur necessaria, sed animi libera quaedam oblectatio, quam diligenter et quam prope fastidiose iudicamus? Nullae enim lites ne-

bennae et *Caelii* montis nomina non necessario cum gente Romana coniunguntur. — *magno*] *maximo* Gu. 2. — *homini novo*] *omnino* Vict. Vet. Steph. U. Z. Harl. 1. Havn. 1. a sec. m., quod iniuria recepit Pearcius. Nullus enim ante hunc Caelius consulatum gessit, novumque fuisse etiam Mur. 8, 17. et Verr. l. c. significatur. — *assequi*] Lg. 65. 70. ab hoc verbo usque ad *facultate* intermedia om. Gu. 3. — *aequalem*] addunt *meum* codd. praeter Gu. 1. 2. duo Steph. Gonv. Harl. 2. et Havn. 1. Ald.; hos Pearc. Ern. recentt. sequuntur, recte, nam non Crassi aequalem, sed Cottae et Sulpicii fuisse intelligitur ex Brut. 49, 182. Nunc illis accedunt testes Lg. 3. 6. 13. 36. 76 add. *Varium*] *Varum* Lg. 4. Quidam *Varrium, vanum, varrum.* — *foedum*] *fedum* multi; *fecundum* Lg. 17. — *habet*] sic meorum soli Lg. 81 corr. Gu. 1. 2. Longe plures et optimi omnes, ut ante Man. Lamb. Grut. scribebatur, *habuit.* Sed etiam tum in vivis et in civitate erat, v. explicatt. — *consecutum*] *consequutum* Lg. 5. 6. 17. 65. 70. 76. 81.

XXVI. 118. *detractis*] *detractatis* Gu. 1. — *cumulatus*] sic Lg. 3. 5. 6 corr. 15. 17. 23. 35. 36. 65. 67. 76. 81. 93. Gu. tres. ita corr. 32. Steph. corr. Iunt. Man. Lamb. Grut. recentt. Ceteri libri *cumulandus,* parum apte. — *si multitudo*] *similitudo* Gu. 3. — *varietas*] *varietates* Lg. 2. — *barbaria*] *barbaries* Lg. 20. 23 corr. *haec barbaries* 21. *barbarica* 84 corr. — *idcirco*] sic solent boni libri, *iccirco* Lg. IX. quorum 15. 69. divisim Gu. 1. Lg. 67. 70. 81. 84. 86. — *quod quaerimus*] inv. Gu. 3. — *omittemus*] *obmitt.* et *obmutt.* Gu. 3. Vict. Lg. IX minus boni. — *in iis*] *ut in his* Lg. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 24.

que controversiae sunt, quae cogant homines, sicut in foro non bonos oratores, item in theatro actores malos perpeti. 119. Est igitur oratori diligenter providendum, non uti eis satisfaciat, quibus necesse est, sed ut iis admirabilis esse videatur, quibus libere liceat iudicare. Ac si quaeritis, plane quid sentiam enuntiabo apud homines familiarissimos, quod adhuc semper tacui et tacendum putavi. Mihi etiam qui optime dicunt quique id facillime [atque ornatissime] facere possunt, tamen, nisi timide ad dicendum accedunt et in exordienda oratione perturbantur, paene impudentes videntur; tametsi id ac-

65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. *his* etiam Gu. 2. Vict. — *quaeritur*] *requiritur* Gu. 3. — *diligenter*] *indiligenter* Lg. XVI minus boni (in his 3. 35. 65. 67. 69. 76. hic inscr. *valde diligenter)* 81. 84. 93. *α. β. γ.* Gu. 2., itaque corr. 32. et 86.; haesit ex ultima litera praecedentis *quam*. In 4. et *δ*. *indilig.* sublito *in*. — *iudicamus*] *indicamus* Gu. 3. — *sunt*] *sint* Lg. 86. — *cogant*] *cogitant* Gu. 3. — *sicut*] *sic* Gu. 1.

119. *non uti*] *ne uti* Lg. 2. 65. Vict. Gu. 3. unde coniicias *ut ne*. *ut* (p. uti) Gu. 2. — *eis*] sic pro vulgato *illis* scripsi ex Gu. 3. Lg. XX bonisque omnibus, pr. 15. 93. qui *ei* corr. *eis*. — *providendum*] om. Gu. 3. — *sed ut*] om. ad *libere* 4 add. — *iis*] *his* Lg. 3. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. om. 15. *iis ipsis* Steph. Man. al. *is*. Lg. 32 corr. ut 3. *his ipsis* 84. *ipsis* Gu. 1. — *ac si*] *at* Lg. XIX bonique pr. 13. 36. ita corr. 32. — *adhuc*] divisim Gu. 1. — *etiam qui optime*] Sic Havn. 1. 2. Steph. Lamb. Muell. Or. Henr. accedunt Lg. 3. 4. 5. 6. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 2. *etiam quoque opt.* Vet. Steph. Erl. 1. 2. Gu. 3. Lg. 2. 13. 14 corr. ut 3. 32 corr. ut 3. 36. *etiam quoque qui e.* Erf. Lg. 35. 69. Hahn. *etiam quique* olim vulg. ab antiq. edd. *etiam qui quam opt.* futili coniectura Sch. Harl. — *quique id*] *id* om. Lg. 5. 6. 16. 17. 21. 23. 24 corr. 65. 70. 73. 76. 86. *qui me* (p. *quique)* Lg. 36. Gu. 3. — *atque ornatissime*] uncis inclusi *ταυτολόγον*: qui enim optime, eidem ornatissime dicunt. Bakius coniiciebat *promptissime*. — *possunt*] *possint* Lg. 73. — *accedunt*] *adcedunt* Lg. 65. 70. — *exordienda*] Lg. omnes pr. 13. 20. Ille *ordienda*, hic *exordiunda*. — *impudentes*] *imprudentes* Lg. 4

cidere non potest; **120.** ut enim quisque optime dicit, ita maxime dicendi difficultatem variosque eventus orationis exspectationemque hominum pertimescit. Qui vero nihil potest dignum re, dignum nomine oratoris, dignum hominum auribus efficere atque edere, is mihi, etiam si commovetur in dicendo, tamen impudens videtur. Non enim pudendo, sed non faciendo id, quod non decet, impudentiae nomen effugere debemus. **121.** Quem vero non pudet (id quod in plerisque video), hunc ego non reprehensione solum, sed etiam poena dignum puto. Equidem et in vobis animadvertere soleo et in me ipso saepissime experior, ut exalbescam in principiis dicendi et tota mente atque artubus omnibus contremiscam.

et 5 corr. 6. 14 corr. 16. 21. 65. 70. 73. 76. 86 corr. *inpud.* 84. — *tametsi*] *tamen etsi* Lg. 2. 16. 35 corr.

120. *quisque*] *quis* Lg. 93. — *exspectationemque hominum*] sic Lg. omnes, rell. plerique. inv. Henrichsen. cum Gu. 2. solo. — *pertimescit*] *pertimescat* Lg. 2. — *etiam sic*] sic divisim Vict. Gu. 1. Lg. XVIII bonique pr. 5. 13 et pr. m. 2., qui *quasi* p. *etiam si;* sec. m. *etiam si non.* — *commovetur*] *conm.* Lg. 2. *commoveatur* 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 93., *d. e.* Vict. ita corr. 32. *commoveretur* Z. — *impudens*] *imprudens* Lg. 4 et 24 corr. *inpudens* 17. — *videtur*] *mihi videtur* Lg. 76. — *pudendo, sed non*] haec om. Gu. 3. — *id*] om. Lg. 21. — *debemus*] *possemus debemus* Gu. 1.

121. *animadvertere*] *animum advertere* Lg. 32. Vict. uterque corr. — *artubus omnibus*] vulgo inverso ordine; sed sequendi fuere Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. — *artibus* 2 corr. 4 var. ut corr. 2. 21. 24 corr. 67. 70. Gu. 1. 2. 3. Vict. corr. *actibus* Lg. 81 corr. — *contremiscam*] *contremescam* Lg. 13. 36. 81. — *adolescentulus*] *adulesc.* Lg. 65. 69. 70. 73. 81. 84. — *initio*] *in initio* Lg. 14. 16. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 86. 93. *in nitio* 15. Idem mendum, quasi *initium* significare *προοίμιον* s. *exordium* possit, etiam alios locos occupavit. — *consilium*] *concilium* Lg. 20. — *simul ac*] sic divisim Lg. 2. 20. 65. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Gu. 3. Vict. (is *simulac* cum signo correctoris). *simul hac* 67. *simul atque* 36.

Adolescentulus vero sic initio accusationis exanimatus sum, ut hoc summum beneficium Q. Maximo debuerim, quod continuo consilium dimiserit, simul ac me fractum ac debilitatum metu viderit. 122. Hic omnes assensi significare inter se et colloqui coeperunt. Fuit enim mirificus quidam in Crasso pudor, qui tamen non obesset eius orationi, sed probitatis commendatione prodesset.

XXVII. Tum Antonius, Saepe, ut dicis, inquit, animadverti, Crasse, et te et ceteros summos oratores, quanquam tibi par mea sententia nemo unquam fuit, in dicendi exordio permoveri. 123. Cuius quidem rei cum causam quaererem quidnam esset cur, in quoquo oratore plurimum esset, ita maxime is pertimesceret, has causas

122. *omnes*] *omnis* Lg. 5. 6. 13. 16. 17. 24 corr. 32 corr. 36. 65. 70. 73. 86. Gu. 3. — *assensi*] *adsensi* Lg. 2. 5. 6. 13. 17. 65. 70. Gu. 3. *assensum*, Gruteri scriptura, nusquam reperitur in codd. — *inter se*] sic Lg. omnes praeter 13. 67. 85. 86., item Gu. 1. Alii *sese*. — *colloqui*] *conloqui* Lg. 17. 32. 65. 70. 73. Ponunt post *significare* Lg. 69. 93. Lamb. — *mirificus quidam*] inv. Gu. 1. 2. — *non obesset* — *sed prodesset*] sic dedi pro vulgata et plurimorum librorum scriptura *non modo non obesset* — *sed etiam prodesset*, fucatam et quaesitam elegantiam prae se ferente. *modo non* abest a Lg. 2. 4. 13. 15. 32 add. 36. Gu. 3. U. Z. ε. *etiam* abest a Lg. 2. 13. 15. 36. Gu. 3. Corruptelam et coniectandi licentiam indicat etiam Vict., in quo est *tantum non obesset*. — *commendatione*] *conmend*. Lg. 2. om. et add. al. m. Gu. 3.

XXVII. *animadverti*] *animum adverti* Lg. 2 a corr. in lacuna scriptum. *animum advorti* (sic punctis suppositis mendi signo), Vict. — *summos oratores*] inv. Lg. 2. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 24. 32 corr. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Gu. 3. — *par*] ponit post *sententia* Lg. 20. — *unquam*] sic Lg. omnes pr. 5. *umquam* hic et Gu. 3. — *permoveri*] *permoneri* Gu. 1. *promoveri* (sic) Vict.

123. *cuius*] *eius* Lg. 2. — *quidnam*] divisim Lg. 67. 81 corr. 87. 93. Gu. 1. ut Iunt. *curnam* 4. — *in quoquo*] egregie sic optimi. Vulgatum *ut in quoque* interpolatoris interpretis manus

inveniebam duas: unam, quod intellegerent ii, quos usus ac natura docuisset, non nunquam summis oratoribus non satis ex sententia eventum dicendi procedere; ita non iniuria, quotienscunque dicerent, id, quod aliquando posset accidere, ne tum accideret, timere 124. Altera est haec, de qua queri saepe soleo, quod ceterarum

est. Sed *ut* omittunt Lg. 2. 4. 5. 6. 13, 14. 15. 16. 17. 21. 32. 35 add. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81 add, 86. Gu. 3. *quoquo* Lg. 2. 13. 15. 23. 36. Gu. 3. Similiter *si* ante *quemcunque* inferserunt librarii c. 34, 159. — *intellegerent*] scripsi ex Lg. 13. 36. 65. — *ac*] *et* Lg. 81. — *non nunquam*] divisim secundum Lg. XIII., et per *n* secundum XXII scripsi (pr. 5, 15. 73. 81. 84. 86.) 81. et 86 *non unq.* s. *umq.* — *quotienscunque*] haec ubique est plurimorum optimorumque scriptura; hic XXIII. *quotiēcūque* Lg. 20 corr. ut. cett., et per *c* 24. 81. Gu, 1. *quotiescunque* Steph. Man. Lamb., codd. Gu. 2, 3. Vict. Illa scriptura restituetur etiam infra 27, 125. 59, 251. II. 3, 13. 30, 130, 32, 137. 46, 191, 60, 244. 61, 249. III. 31, 123. Alia Ciceroniana vide apud Freundium ad Mil. p. 23. qui quanquam iure adversatur Wundero in codice Erf. alteram scripturam nusquam, si tres locos excipias, reperiri affirmanti, tamen, cum talia non uno libro confici possint, recte eam, quam dedimus, apud Ciceronem regnare dicemus. De Verrinis v. Zumpt. ad IV. 57, 130. 70, 163. VI. 8, 21, 15, 38. *Quotiens* legitur in iudiciaria lege p. 509 Graev. it, p. 715, 10. *quinquiens* in inscr. p. 201, 9. *quadragiens*, *centiens*, *milliens* in monumento Ancyrano p. 230. et 231. Quae quam depravari in codd. potuerint perspicuum est. — *posset*] *possit* Vict. Lg. praeter 4. 69. 81, 84. 85, 93. Sed sic etiam *dicat* et *accidat* scribendum. In 4. est *potuit*. *accidere*] *adcidere* Lg. 5, 6. 65. 70. Post *accideret* 65. — *ne tum accideret*] Sic Lg. plerique, Anglici plerique. *tum ne acc*, Erl. 1. *ne tum illud ipsum* acc. et Lg. 84. Lott. Steph. Lamb. *illud ipsum* supr. scr. in δ, *ne tum id ipsum* Havn. 1. *ne illud ipsum* Havn. 2. γ. Erl. 2. rell. edd. antiquiss., Lg. 69. 93 corr. Gu. 1. *ne illo ipso* Z. Erf. Gu. 3. hic adscripto *tempore*. *ne tum illo ipso* Lg. 2, 4 corr. ut 69. *ne ipsum* 3. 67. Ex illa, quae ipsi nota erat, discrepanti scriptura colligit Madvig. legendum esse *ne tum ipsum* i. e. *ne ipso illo tempore*. Ita *tum ipsum*, *cum* Fin. II. 20. 65. et *nunc ipsum* Att. VII. 3. VIII. 9. XII, 16. 40. dicuntur. Elegans, sed non necessaria coniectura.

homines artium spectati et probati, si quando aliquid minus bene fecerunt, quam solent, aut noluisse aut valetudine impediti non potuisse consequi id, quod scirent, putantur; — *Noluit*, inquiunt, *hodie agere Roscius*; aut: *Crudior fuit*; — oratoris peccatum, si quod est animadversum, stultitiae peccatum videtur; **125.** stultitia autem

124. *quod ceterarum*] sic cod. Lamb. nemine sequenti. Sed sic Lg. 2. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 81. 86. *de cetera* 32 corr. Gu. 3. Z. *de caetu* 36 exp. de *cetu* 4 v. *de certis*. *de coetu* 13. Est forma sententiae ea, de qua dictum in explicationibus ad II. 27, 116. Asyndeton pariter improbans Bakius *et enim* scribebat. — *spectati — probati*] *spectanti — probanti* Lg. 4. v. u. t. 13. 32 corr. 36. Z. — *fecerunt*] *fecerint* Lg. 3. 6. 14. 15. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 76. ita corr. 32. 81. *si fecerint* 5. 13. 16. 17. 69. 70. 73. Vict. — *valetudine*] *valit.* Lg. praeter 5. 13. 65. 84. 93. — *impediti*] *impeditos* Lg. 3. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 93. ita corr. 32. Vict. *impeditis* 24. 86 corr. uterque ut 3. — *potuisse*] *voluisse* Vict. — *scirent*] *scire* Gu. 3. — *putantur*] *putentur* Gu. 1. — *crudior*] *crudelior* Lg. 24 corr. — *si quod*] *si quid* Lg. 3. 32 corr. ὑφ' ἕν 4. 67. — *animadversum*] *animum adv.* Lg. 4. 32 corr. *animo adv.* — *videtur*] *esse videtur* Lg. 81.

125. *non habet*] om. Gu. 3. — *quia*] *quare* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. *quāte* Gu. 3. *quante* Vossianus Bakii, qui corrigit *atque*, aptum esse *quia* negans cum non causa reddatur sed explicatio adiiciatur. Nobis excusationis causa sane videtur afferri. *quo* 24 corr. ut 3. *quam te* 32 corr. ut 3. *quoniam* 35. ita corr. 81. — *subimus*] *subiciamus* Gu. 3. — *quotiens*] sic et post *totiens* Lg. omnes, Gu. tres Vict., modo quod nonnulli *c* pro *t*. — *de nobis*] *enim de nobis* Gu. 3. — *existimatur*] *extimatur* Lg. 2. 3. 4. 21. 24. 32. 67. 86. Gu. 1. 3. *estimatur* 16. 70. 73. quae est Italorum librariorum scriptura, unde quod scioli imperiti excuderunt, *aestimatur*, legitur in 5. 6. 23. 65. Hoc bene animadvertit Herzog. ad Caes. B. G. II. 17. p. 142; conferrique possunt Drakenb. ad Liv. VI. 22, 10. XXV. 24, 8. XXVI. 19, 4. XXXIV. 2, 5. Cort. ad Luc. I. 218. Satis antiquum autem est pronuntiandi illud vitium. Nam eiusdem farinae exstant in Inscriptionibus *sescenti*, quod parum perspecte cum *Esquilino* et *Exquilino*, *Sestio* et *Sextio*

excusationem non habet, quia nemo videtur aut quia crudus fuerit aut quod ita maluerit stultus fuisse. Quo etiam gravius iudicium in dicendo subimus. Quotiens enim dicimus, totiens de nobis iudicatur; et qui semel in gestu peccavit non continuo existimatur nescire gestum; cuius autem in dicendo quid reprehensum est, aut aeterna in eo aut certe diuturna valet opinio tarditatis.

XXVIII. 126. Illud vero, quod a te dictum est esse permulta, quae orator a natura nisi haberet, non multum a magistro adiuvaretur, valde tibi assentior inque eo vel maxime probavi summum illum doctorem Alabandensem Apollonium, qui cum mercede doceret, tamen non patiebatur eos, quos iudicabat non posse oratores evadere,

componit Oudend. ad Suet. Claud. 12., etsi *Exquilinus* certe ratione et auctoritate longe inferius est; item *cressere* pro *crescere* dictum, et *obstrinserit* pro *obstrinxerit,* quae in marmore aetatis Antoninianae leguntur p. 408, 1. Graev., et *Flassina* vocabulum mulieris ex genere cognominum patronymicorum, quod *Flaccinam* significare clarum est p. 469, 1. Eodem pertinet, quod *hesternus* et *externus* confunduntur in codd., velut II. 4, 15. item *hesternus* et *extremus,* v. III. 6, 21., *lassare* et *laxare* v. var. lect. I. 60, 254. — *quid*] sic vulgatum *aliquid* correxi ex Lg. XX bonique praeter 2., in quo est *quidem.* — *reprehensum*] *reprehensus* Lg. 2. 4. 5. 6. 14 corr. 32 corr. 65. Vict. Z. — *autem*] om. Lg. 81 add. 84. Gu. 2. Schuetz. *aut* U. — *certe*] om. Lg. 4. 32 add.

XXVIII. 126. *a te*] *abs te* Lg. 69. Iunt. — *a natura nisi*] sic posui secundum Gu. 3. Lg. 2. 3. 13. 32. 67. item 4. et 36., nisi quod ille *haberent*, hic *habeat.* Vulgo *nisi a natura;* sed etiam illo modo collocatis verbis sonus in *natura* cadit. *nisi haberet a nat.* Lg. 5. 6. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 65. 70. 73. 76. 86. — *a magistro*] *a* om. Vict. — *inque*] *inquit* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. 93. *inquam* 20. 69. et hi *eoque*, inventum eius, qui falsam scripturam probabili modo explicaturus esset. — *summum illum*] inv. Lg. 3. 4. 32. 35. 67. 73. — *doceret — non posse*] om. Gu. 1. *oratores evadere* interpolatoris esse putat Bakius nec sic dici omnino *evadere.* Simili additamento *efficere* legi II. 20, 85. Quod dici potuit, non debuit protinus. De latinitate vide Brutum 34, 132; *Albucius — perfectus Epicureus*

operam apud sese perdere dimittebatque et, ad quam quemque artem putabat esse aptum, ad eam impellere atque hortari solebat. 127. Satis enim est in ceteris artificiis [percipiendis] tantummodo similem esse hominis et id, quod tradatur vel etiam inculcetur, si qui forte sit tardior, posse percipere animo et memoria custodire. Non quaeritur mobilitas linguae, non celeritas verborum, non denique ea, quae nobis non possumus fingere, facies vultus sonus. 128. In oratore autem acumen dialecticorum sententiae philosophorum verba prope poëtarum memoria iuris consultorum vox tragoedorum gestus paene summorum actorum est requirendus. Quam ob rem nihil in hominum genere rarius perfecto oratore inveniri potest.

evaserat. — *apud*] *aput* hic semel Lg. 4. — *quam quemque*] Sic duo Lamb. Gu. 3. Havn. 1. (*quam* tamen ibi add. in mg. a m. rec.) pleraeque edd. antiquiss. Man. Lamb. in not. Pearc. rec. post Ern. *quamque* Havn. 2. Vet. Steph. Pall. 1. 2. Z. α. Gu. 1. 2. Erl. 1. 2. Erf. Lg. 3. 4. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 67. 69. 70. 84. 86. *quamcunque* Pall. rell. Ox. rell. Lg. rell. Ven. et vulgo inde ab Aldo. — *impellere*] *incitare* Lg. 2. — *hortari*] *ortari* Lg. 67. 84.

127. Quomodo Lg. 4. hic ex Barzizii mente suppletus sit, v. praef. Eadem etiam Vict. habet. *satis enim est in ceteris*] vulgo *satis est enim ceteris.* Sed illo modo posita verba sunt in Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. etsi hi quatuor *esse* habent. *in* addunt Lg. XXI bonique omnes praeter 81., qui tamen ipse id a m. sec.; item U. Gu. 3. — *percipiendis*] *perficiendis* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 67. Vict. Z. γ. Uncis inclusi propter sequens *percipere animo.* — *vel etiam*] *ut leticiam* U. (idem *tardatur,* Gu. 2. *tradetur*). — *inculcetur*] *inculcet* Lg. 3. 13. 32. — *percipere*] *percurrere* Lg. 70. 73. — *nobis*] *nos* Lg. 65. — *non*] om. Lg. 3. 4. 32. 67 acd.

128. *autem*] om. Lg. 4. *āt* 65. 67. — *sententiae*] *sententia* Lg. omnes pr. 17. 23. 85., item Gu. 3; *scientia* U. — *prope*] om. Lg. 35. *prudentiam* U. Z. ε. — *poëtarum*] *prudentum* Lg. 2 corr. *prudentium* 4. 13. 36 corr. om. δ add. m. sec. *prudentum poëtarum* Gu. 3. *prudentium* β. — *iuris consult.*] sic divisim Lg. 2. 67. 76. — *gestus*] *gestum* Gu. 3. — *paene*] Lg. omnes pr. 3. 5. 13. 15. 20., quorum 13. 20. *poene.* A vocabulo *summorum* Lg. 2.

Quae enim singularum rerum artifices singula si mediocriter adepti sunt, probantur, ea nisi omnia summa sunt in oratore, probari non potest. 129. Tum Crassus, Atqui vide, inquit, in artificio perquam tenui et levi quanto plus adhibeatur diligentiae, quam in hac re, quam constat esse maximam. Saepe enim soleo audire Roscium, cum ita dicat se adhuc reperire discipulum, quem quidem probaret, potuisse neminem; non quo non essent quidam probabiles, sed quia, si aliquid modo esset vitii, id ferre ipse non posset. Nihil est enim tam insigne, nec tam ad diuturnitatem memoriae stabile, quam id, in quo aliquid offenderis. 130. Itaque ut ad hanc similitudinem huius histrionis oratoriam laudem dirigamus, videtisne quam nihil ab eo nisi perfecte, nihil nisi cum summa venustate fiat, nihil nisi ita, ut deceat et uti omnis moveat atque

lacunam habet ad c. 34, 157 usque. *summa* Lg. 4. *summo* Gu. 3. Lg. 13. 36 corr. — *actorum*] *citatiorem* Gu. 3. *auctorum* Lg. 6. Gu. 1. vac. 36. Hinc ad c. 34, 157 lacunosi sunt Lg. 4. 13. Gu. 3. — *requirendus*] vac. Lg. 36. expl. *inquirendus* 65. — *quam ob rem*] scripsi divisim. Hic in Lg. 36. et U. incipit lacuna ad vocem usque *exercitatione* c. 34, 157. — *perfecto oratore*] inv. Lg. 15. — *invenirі*] *reperiri* Vict. — *summa sunt*] *summa sint* Lg. 14. 16. 20. 69. 93. *potest*] libri *possunt*. Sequor Bakii correctionem, cum non id probari dicatur, quod ceteri artifices aut orator adepti sunt, sed ipsi artifices et orator.

129. *video*] *vide* Lg. 14. 20. 69. — *artificio perquam*] *artificio opera quam* Gu. 1. 2. Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. *α. β. γ.* *artif. et opera δ.* Lg. 17. 93. Steph. al. quaed. edd. *operam quam* Lg. 6. 65. *o. quem* 81. corr. ut 3. — *adhuc*] *ad huc* Lg. 67. — *probaret*] *probare* Lg. 20 corr. *probare potuisset* 69. 93. — *potuisset*] *reperire potuisse* Lg. 81. *potuisset* 5 et 20 corr. uterque. *reperire* supra scr. *reperisse*, om. *potuisse* Vict. — *non quo*] *non quod* Lg. 20. 23. — *ferre*] om. Gu. 1. — *nihil est*] *est* om. Lg. 15. — *nec tam*] *tamque* Lg. 67.

130. *perfecte*] *perfectum* Lg. omnes pr. 3. 81. 84. 85. Paulo ante pro *videtisne quam nihil ab eo* Gu. 1. *videtis nequam*

delectet? Itaque hoc iam diu est consecutus, ut, in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur. Hanc ego absolutionem perfectionemque in oratore desiderans, a qua ipse longe absum, facio impudenter; mihi enim volo ignosci, ceteris ipse non ignosco; nam qui non potest, qui vitiose facit, quem denique non decet, hunc (ut Apollonius iubebat) ad id, quod facere possit, detrudendum puto.

XXIX. 131. Num tu igitur, inquit Sulpicius, me aut hunc Cottam ius civile aut rem militarem iubes discere? Nam quis ad ista summa atque in omni genere perfecta potest pervenire? Tum ille, Ego vero, inquit, quod in vobis egregiam quandam ac praeclaram indolem ad dicendum esse cognovi, idcirco haec exposui omnia; nec magis ad eos deterrendos, qui non possent, quam ad vos,

nihil habeo, — nihil nisi ita] *nihil* om. Lg. omnes pr. 84. 85. — *et uti*] *et ut* Lg. omnes pr. 15. 81. 84. 85 om. 15 add. ut plurimi. Non recipio praesidio optimorum destitutus: talibus locis cautum esse oportet. — *omnis*] scripsi ex Gu. 2. Lg. 5. 6. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 81. 86. — *delectet*] *delectat* Lg. 17. 81. *deleat* 23 corr. ut 17. *delettet* 70. novitii Itali signum. Idem §. 135. *profetto.* — *iam diu*] sic divisim Lg. 24. 65. 70. 73. 81. 84. 86. 93. *iam duo* Gu. 1. — *consecutus*] *consequutus* Lg. 17. 65. 70. 81. Gu. 2. (uno *u*). — *in suo*] Lamb. *is in eo,* sine dubio rectius. Madvigii suspicio *ut, in quocunque quis artificio excelleret, is in suo* etc. vulgatis nihilo melior est. — *ipse longe*] inv. Lg. 81. — *mihi enim volo*] *volo enim* Lg. 23. — *ignosci*] *ignosco* Gu. 1. — *iubebat*] *videbat* Lg. 3. 24 corr. 67. 76 corr. 86 corr. Vict. corr. Utrumque habet et corrigit 81.

XXIX. 131. *num tu*] om. Gu. 1. — *nam quis*] *nam qui* Lg. 24 corr. — *atque*] *et* Lg. 23. — *perfecta*] *perfectam* Lg. 23 corr. om. 67. — *quandam*] om. Lg. 65 add. — *ac*] *atque* Lg. 20. *aut* 84. — *idcirco*] *iccirco* Lg. 15. 20. 69. 76. *id circo* 67. 70. 84. — *accommodavi*] *adcomm.* Lg. 17. 65. 70. 73. *acconmod.* 69. — *esse ingenium*] inv. Lg. 3. 67. — *plura fortasse*] inv. Vict.

qui possetis, exacuendos accommodavi orationem meam; et quanquam in utroque vestrum summum esse ingenium studiumque perspexi, tamen haec, quae sunt in specie posita, de quibus plura fortasse dixi, quam solent Graeci dicere, in te, Sulpici, divina sunt. 132. Ego enim neminem nec motu corporis neque ipso habitu atque forma aptiorem nec voce pleniorem aut suaviorem mihi videor audisse; quae quibus a natura minora data sunt, tamen illud assequi possunt, ut iis, quae habent, modice et scienter utantur, et ut ne dedeceat. Id enim est maxime vitandum et de hoc uno minime est facile praecipere non mihi modo, qui sicut unus pater familias his de rebus loquor, sed etiam ipsi illi Roscio, quem saepe audio dicere caput esse artis *decere,* quod tamen unum id esse, quod tradi arte non possit. 133. Sed, si placet, sermonem alio transferamus et nostro more aliquando non rhetorico loquamur. Minime vero, inquit Cotta. Nunc

132. *nec*] *neque* Lg. 21. 23. 67. — *a natura*] *ab natura* Gu. 1. — *minora data sunt*] *d. s. minora* Lg. 20 corr. — *illud*] *qui illud* Vict. Gu. 2. Lg. omnes praeter 6. 20. 85. correctum nonnulli. — *assequi*] *adsequi* Lg. 65. 70. 73. — *iis*] *his* Vict. Gu. 1. Lg. praeter 20. 21. 23. 24. 81. 85. *is* 24 corr. *his*. Defendi potest, ut sint *quae nunc habent,* s. *quae habent, ut nunc est.* — *habent*] Olim vulgabatur *habeant.* Illud, Lg. omnes praeter 85., Havn. 1. 2. Erl. 1. Gu. 2. Hahn. Ven. Sch. Muell. Or. Henr. *haberent* Gu. 1. (errat Henrichs.). *habebant* Med. 1, 2. Lott. — *dedeceat*] *deceat* Lg. 17. — *maxime*] *maxume* Lg. 73. — *minime*] *nomine* Gu. 1. — *pater familias*] Lg. 14. 67. — *ipsi illi*] inv. Lg. 15. 67. 70. 76. — *decere*] *dicere* Lg. 6. 15 corr. 70. — *tradi arte*] inv. Lg. 20. — *possit*] *posset* Lg. 81 corr.

133. *transferamus*] *conferamus* Lg. 14 corr. *transferemus* Gu. 2. — *inquit Cotta*] inv. Lg. 23. — *artem*] *partem* Lg. 21. 84 corr. — *quicquid*] Lg. praeter 3. 5. 15. 70. 81. 84., item Vict. Gu. 1. Lg. duo posteriores *quicquam,* alter corr. — *eloquentia*] *loquentia* Lg. 20. — *assequamur*] *adsequamur* Lg. 17. 70. 73. eidemque et 5. post *adsecutus. assequutus* 81.

enim te iam exoremus necesse est, quoniam retines nos in hoc studio nec ad aliam dimittis artem, ut nobis explices, — quicquid est istud, quod tu in dicendo potes; neque enim sumus nimis avidi, ista tua mediocri eloquentia contenti sumus, idque ex te quaerimus, ut ne plus nos assequamur, quam quantulum tu in dicendo assecutus es — quoniam, quae a natura expetenda sunt, ea dicis non nimis deesse nobis, quid praeterea esse assumendum putes.

XXX. 134. Tum Crassus arridens. Quid censes, inquit, Cotta, nisi studium et ardorem quendam amoris? sine quo cum in vita nihil quicquam egregium, tum certe hoc, quod tu expetis, nemo unquam assequetur. Neque vero vos ad eam rem video esse cohortandos, quos cum mihi quoque sitis molesti, nimis etiam flagrare intellego cupiditate. 135. Sed profecto studia nihil prosunt perveniendi aliquo, nisi illud, quod eo, quo intendas, ferat

XXX. 134. *arridens*] *adridens* Lg. 17. 70. 73. — *quendam*] *quemdam* Lg. 65. Hoc et *quamdam* reiicio, quippe minus testata, etsi *quemque* et affinia probo. — *cum — tum*] *tum — tum* Lg. 20. *cum* 1. 93. — *quicquam*] Lg. omnes praeter 3. 5. item Vict. — *tum certe*] *cum c.* Gu. 1. — *unquam*] sic Lg. praeter 5. — *assequetur*] *exsequetur* Lg. 3. 32. 67. 84 (s. *exequ.*). *adsequetur* 70. *assequeretur* 86. — *cohortandos*] Lg. omnes praeter 84. 86., item Gu. 2. *adhortandos.* Etiam 6. *adortandos*, 84. *ortandos.* — *intellego*] scripsi ex Lg. 17. 65. *video* 20. om. et add. 24.

135. *nihil*] *nil* Lg. 3. 32. 67. — *prosunt*] *possunt* Lg. 5. 65 corr. — *intendas*] *tendas* Lg. 81 corr. — *ferat*] *deferat* Lg. 20 corr. om. 69 add. — *quoddam*] *quiddam* Lg. 81. — *non quandam aut perreconditam*] restitui hunc codicum omnium et edd. ante Lamb. verborum ordinem; ille primus *quandam non aut p.* Male. v. explicationes ad I. 10, 39. *quantam* p. *quandam* Lg. 85 v. u. t. — *perconditam* 16. *reconditam* 69. 93. — *adolescenti*] *adul.* Lg. 17. 32. 70. 73. *adulescentuli* 65. *adolescentem* Gu. 1.

deducatque, cognoris. Qua re quoniam mihi levius quoddam onus imponitis neque ex me de oratoris arte, sed de hac mea, quantulacunque est, facultate quaeritis, exponam vobis non quandam aut perreconditam aut valde difficilem aut magnificam aut gravem rationem consuetudinis meae, qua quondam solitus sum uti, cum mihi in isto studio versari adolescenti licebat. 136. Tum Sulpicius, O diem, Cotta, nobis, inquit, optatum! quod enim neque precibus unquam nec insidiando nec speculando assequi potui, ut quid Crassus ageret meditandi aut dicendi causa non modo videre mihi, sed ex eius scriptore et lectore Diphilo suspicari liceret, id spero nos esse adeptos omniaque iam ex ipso, quae diu cupimus, cognituros.

XXXI. 137. Tum Crassus: Atqui arbitror, Sulpici, cum audieris, non tam te haec admiraturum, quae dixero, quam existimaturum tum, cum ea audire cupiebas, causam cur cuperes non fuisse. Nihil enim dicam reconditum, nihil exspectatione vestra dignum, nihil aut inauditum vobis aut cuiquam novum. Nam principio, id quod est

136. *Sulpicius*] post hoc ponit *inquit* Lg. 21 corr. — *unquam*] sic Lg. omnes. — *nec*] *neque* Lg. 17. 24. 86. Altero loco *nec* 17 solus. *modo* supra scr. Vict. — *assequi*] *adsequi* Lg. 70. 73. ita corr. 17. — *meditandi aut dicendi causa*] *dicendi* causa nihil agere potuisse Crassum Bakius ratus corrigit *discendi*. Sed meditabatur futuras dictiones. Qua re si displicet vulgata lectio eiicienda potius videntur *meditandi aut*. — *Diphilo*] *Diiphilo* aut *Diiphylo* aut vitiosius etiam Lg. plerique, Gu. 1. 2. — *esse adeptos*] *esse* om. 15. *adepturos* 93. — *iam*] om. Lg. 69. — *ex ipso*] om. 16. — *quae*] om. 3. 67. — *diu*] *tam diu* a sec. m. 69.

XXXI. 137. *atqui*] *atque* 73. *acqui* 81. *at qui* 86. — *Sulpici, cum*] *Sulpicium* Lg. 5. 65. Gu. 1. *Sulpicium cum hec audieritis* exp. *hec* 15. — *te haec*] inv. Lg. 3. om. 14. — *exspectatione*] *s* extritum in Lg. praeter 3. 5. 15. *vestra exsp. dignum* 23. *nostra* 76. om. 81 add. 84. — *id*] vulgo *illud*. Correxi ex Lg. 3. 6. 7. v. explicationes.

homine ingenuo liberaliterque educato dignum, non negabo me ista omnium communia et contrita praecepta didicisse: 138. primum oratoris officium esse dicere ad persuadendum accommodate; deinde esse omnem orationem aut de infinitae rei quaestione sine designatione personarum et temporum aut de re certis in personis ac temporibus locata. 139. In utraque autem re quicquid in controversiam veniat, in eo quaeri solere aut factumne sit aut, si est factum, quale sit aut etiam quo nomine vocetur aut, quod non nulli addunt, rectene factum esse videatur. 140. Exsistere autem controversias etiam ex scripti interpretatione, in quo aut ambigue quid sit scriptum aut contrarie aut ita, ut a sententia scriptum dissentiat; his autem omnibus partibus subiecta quaedam esse argumenta propria. 141. Sed causarum, quae sint a communi quaestione seiunctae, partim in iudiciis versari, partim in deliberationibus; esse genus etiam tertium, quod in laudandis aut vituperandis hominibus poneretur; certosque esse locos, quibus in iudiciis uteremur, in quibus aequitas

138. *dicere ad persuad.*] inv. Lg. 21 corr. — *infinitae*] *infinita* Vict. Gu. 2 — *et temporum*] *aut temporum* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24 corr. 32. 35. 65. 67. 69. 76. 81. 84. 93. Gu. 2. — *ac temporibus*] *et temp.* Lg. 81. *aut* 84.

139. *quicquid*] sic Lg. omnes, Vict. — *factumne*] *factumve* Lg. 6. *factum nescit* (p. *factumne sit*). — *non nulli*] sic divisim Lg. 67. 70. 84. 86. — *rectumne*] divisim Lg. 14. 23. 69. 93. — *esse videatur*] inv. Vict.

140. *exsistere*] *existere* Lg. praeter 3. 5. 15. 24.; hic autem *esistere,* manus novitii Itali. — *etiam ex scripti*] inv. Lg. 3 corr. 67. *et* p. *etiam* 15. om. 20. 23. — *ita ut*] *ita aut* Lg. 84. — *a sententia*] *a* om. Lg. 15. 86 add. — *scriptum*] *scriptura* Lg. omnes pr. 84. 85. — *dissentiat*] sic Lg. omnes, *α. β. γ. δ. ε.* Gu. 1. 2., omnino accurate collati omnes. Vulgatum *dissideat* ex Aldi correctione fluxisse videtur. — *subiecta — sint* §. 141. om. 15.

141. *communi*] *conmuni* Lg. 24. — *seiunctae*] *seiuncta* Lg. 20. 35. 84. Hic in 93. additur interpolatoris inventum *θέσεως*

quaereretur; alios in deliberationibus, quae omnes ad utilitatem dirigerentur eorum, quibus consilium daremus; alios item in laudationibus, in quibus ad personarum dignitatem omnia referrentur. **142.** Cumque esset omnis oratoris vis ac facultas in quinque partes distributa, ut deberet reperire primum quid diceret; deinde inventa non solum ordine, sed etiam momento quodam atque iudicio dispensare atque componere; tum ea denique vestire atque ornare oratione; post memoria saepire; ad extremum agere cum dignitate ac venustate: etiam illa cognoram; **143.** et acceperam, antequam de re diceremus, initio conciliandos eorum esse animos, qui audirent; deinde rem demonstrandam; postea controversiam constituendam; tum id, quod nos intenderemus, confirmandum; post quae contra dicerentur refellenda; extrema autem oratione ea, quae pro nobis essent, amplificanda et augenda, quaeque essent pro adversariis, infirmanda atque frangenda.

definitio. — *certosque*] *ceterosque* Lg. 21. — *uteremur*] *uterentur* Lg. 76. — *quaereretur*] sic Crat. Streb. Pearc. recentt. post Ern. Codd. (etiam Gu. 1. 2) et edd. inde ab antiquissimis *quaeritur*. — *quae omnes*] vulgatur *qui*. Correxi ex Lg. 13. 32. 69. Non *loci*, sed *deliberationes* diriguntur ad utilitatem eorum, quibus consilium damus. — *dirigerentur*] *dirigentur* Lg. 17. 67. 69. 81 corr. *diligenter*. — *idem*] *autem* Lg. 6. 17. — *referrentur*] *referentur* Lg. 17. 24. Gu. 1. — *transferentur* 84.

142. *oratoris vis*] inv. Lg. 15. *oratorum* 81. — *partis*] scripsi ex Lg. 15. 67. — *reperire*] *repperire* Lg. 20. *recipere* 15. — *atque iudicio*] *ac iud.* Lg. 14. 20. 23. 35. 93. ita corr. 81. — *componere*] *disponere* edd. plures, Steph. Iunt. Man. Lamb. Id pro *dispensare* prae se ferunt Lg. 15. 76. Pro *atque* ibidem *et* Lg. 69. 93. — *oratione*] *dictione* Lg. 2. — *saepire*] sic Lg. 81 corr. 84. Rectius sic διφθόγγως, v. Cellar. Orthogr. p. 346 Harl. — *dignitate ac venustate*] inv. Lg. 21. 32 corr.

143. *eorum esse*] inv. Lg. 20. 23. 81. — *intenderemus*] *contenderemus* Lg. 20. *id* om. idem. — *confirmandum*] *confirmanda* Lg. 73. — *contra dicerentur*] ὑφ' ἕν Lg. 65. 81. 86. 93. — *augenda*] *agenda* Lg. 65.

XXXII. 144. Audieram etiam quae de orationis ipsius ornamentis traderentur; in qua praecipitur primum, ut pure et latine loquamur; deinde, ut plane et dilucide; tum, ut ornate; post ad rerum dignitatem apte et quasi decore: singularumque rerum praecepta cognoram. 145. Quin etiam, quae maxime propria essent naturae, tamen his ipsis artem adhiberi videram. Nam de actione et de memoria quaedam brevia, sed magna cum exercitatione praecepta gustaram. In his enim fere rebus omnis istorum artificum doctrina versatur; quam ego si nihil dicam adiuvare, mentiar. Habet enim quaedam quasi ad commonendum oratorem quo quidque referat et quo intuens ab eo, quodcunque sibi proposuerit, minus aberret. 146. Verum ego hanc vim intellego esse in praeceptis omnibus, non ut ea secuti oratores eloquentiae laudem sint adepti, sed, quae sua sponte homines eloquentes facerent, ea quosdam observasse atque id egisse; sic esse

XXXII. 144. *orationis*] *oratoris* 6 corr. — *et dilucide*] *atque dil.* Lg. 85. — *post*] *tum* Lg. 15. 20. om. haec usque ad *his* §. 145. Lg. 67. — *quasi* om. Lg. 32 add. 35. exp. 81.

145. *quin etiam*] divisim XIII Lg. quaedam edd. antiquiores ὑφ' ἕν. — *tamen*] *tum* Lg. 65. — *his*] *in his* Lg. 17. 84. Gu. 1. 2. (Lamb. *iis* Lg. 23. 35. *in* exp. 84. — *adhiberi*] *adhibere* Lg. 35. 69. — *gustaram*] *cognoram* Lg. 14. 23 corr. — *omnis*] *omnibus* Lg. 67. — *ego si*] inv. 23. — *dicam adiuvare*] inv. Vict. — *commonendum*] *commovendum* Lg. 21. 24 corr. 65. Gu. 1. ita v. 81. *conmon.* 69. — *quo*] *quod* Lg. 70. *quodque* corr. *quo quid* 81. — *quidque*] *quicque* 15. 32. 67. quod intestatum cum sit, non recipio, etsi *quicquam* et *quicquid* probo. *quicquid* Vict. — *ab eo*] *ab* om. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Habent Anglici, Gu. 1. 2. Lg. 17. 32. 81. 84. 85. — *proposuerit*] *posuerit* Lg. 6.

146. *ego*] om. Gu. 1. — *intellego*] sic Lg. 17. 65. — *non ut*] *ut non* corr. *non modo* Lg. 23. — *secuti*] *sequuti* Lg. 17. 21. 23. 70. — *id egisse*] sic codd. plerique. *adegisse* Lg. 23. v. explicationes. — *esse non*] *non* om. 23. 65. ille postea *ex* in *non ex* correctum habet. — *eicio*] scripsi ex Lg. 14. 15. 20. 21.

non eloquentiam ex artificio, sed artificium ex eloquentia natum; quod tamen, ut ante dixi, non eicio; est enim, etiam si minus necessarium ad bene dicendum, tamen ad cognoscendum non illiberale. 147. Et exercitatio quaedam suscipienda vobis est; quanquam vos quidem iampridem estis in cursu: sed iis, qui ingrediuntur ad stadium quique ea, quae agenda sunt in foro tanquam in acie, possunt etiam nunc exercitatione quasi ludicra praediscere ac meditari. 148. Hanc ipsam, inquit Sulpicius, nosse volumus; attamen ista, quae abs te breviter de arte decursa sunt, audire cupimus, quanquam sunt nobis quoque non inaudita. Verum illa mox; nunc de ipsa exercitatione quid sentias quaerimus.

XXXIII. 149. Equidem probo ista, Crassus inquit, quae vos facere soletis, ut causa aliqua posita consimili causarum earum, quae in forum deferuntur, dicatis quam

23. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. ita corr. 86. *eiitio* Vict. *citio* Gu. 1. eodem ducentia. *reiicio* Lamb. — *etiam si*] sic divisim Lg. 3. 5. 14. 15., quorum postremus *etiam etsi,* it. Vict. a m. sec. Prima om. *si.* — *illiberale*] *inliberale* Lg. 5. 6. 15. 70. 73. 81. 84. ita corr. 16.

147. *et*] codd. plerique *ea,* quod probari non potest; om. Lg. 69. *eius* edd. Man. al. *praeterea* Lamb. ex libris nescio quibus, et Pearcius. *Et* ed. Lott., Strebaeus, Ern. rell. pr. Muell., qui cum *at* in ed. Lips. Thanneri repertum olim verum putasset, post de coni. scripsit *etiam. ad ea* Havn. 1. a corr., ut videtur. Bakius corrigebat *sed;* oppositum enim esse prioribus. Asseverationem potius dixerim *et* explicans *et sane.* — *suscipienda*] *suspicanda* Gu. 1. — *sed iis*] Ita cod. Lamb. Havn. 1. (*his* 2.) Lg. plerique. *sed his* Gu. 1. 2. Lg. 5. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 86. *hi* 6. *ii* 69. Erl. 1. edd. antiq. (Hahn *hi),* Ern. — *ingrediuntur ad stadium*] *studium* librorum omnium scriptura est; nam quod Henrichsenius nescio unde de Gu. 1. 2. sive, ut ille numerat, B. C. dicit, falsum est. *stadium* Med. 2. Lott. Crat. Man. Lamb. Sch. Henr. *In stadium* Grut. Ern. Sch. inventum recentiores recepere. — *possunt*] *possint* 93 a m. sec. — *praediscere*] *prodiscere* Lg. 5. 14 corr. 17. 21. 35. 65. 76. *perdiscere* 15. 20. 32. 67. 81. 84. Vict. corr. ita corr. 93. — *ac*] *atque* Lg. 20. 70. 84.

maxime ad veritatem accommodate; sed plerique in hoc vocem modo, neque eam scienter, et vires exercent suas et linguae celeritatem incitant verborumque frequentia delectantur. In quo fallit eos, quod audierunt dicendo homines, ut dicant, efficere solere. **150.** Vere enim etiam illud dicitur perverse dicere homines perverse dicendo facillime consequi. Quam ob rem in istis ipsis exercitationibus, etsi utile est etiam subito saepe dicere, tamen illud utilius sumpto spatio ad cogitandum paratius atque accuratius dicere. Caput autem est, quod, ut vere dicam, minime facimus (est enim magni laboris, quem plerique fugimus), quam plurimum scribere. Stilus optimus et praestantissimus dicendi effector ac magister; neque iniuria. Nam si subitam et fortuitam orationem commentatio et cogitatio facile vincit, hanc ipsam profecto assidua ac diligens scriptura superabit. **151.** Omnes enim,

148. *attamen*] divisim Lg. 81. 83. *ac tamen* Lg. quidam, Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. Sch. in ed. mai. — *abs te*] *a te* Lg. 6. — *quanquam*] ut solent XII Lg., 15. 67. 69. 73. 76. — *vobis*] *nobis* Gu. 2. Lg. 65. — *quoque*] om. Lg. 3. 20. 32. 67. — *non*] om. Gu. 1.

XXXIII. 149. *earum*] om. Lg. 17. — *accommodate*] *adcomm.* Lg. 17. 70. 73. *acconm.* 69. — *modo*] om. Lg. 3. 5. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 32. 65. 67. 70. 73. 76. 86. *hoc modo* Gu. 1. inverso ordine vocabulorum. — *qui aud.*] *quod aud.* Lg. 69.

150. *enim*] om. Lg. 70. — *perverse dicere homines*] om. Gu. 2. add. in mg. — *sumpto*] ita Lg. omnes et edd. pleraeque. — *paratius*] *paratiusque* Lg. 3. 67. om. *atque.* — *accuratius*] *adcur.* Lg. 73. — *scribere*] *scriberet* Lg. 6. — *stilus*] *stylus* Steph. Iunt. Man., sed liber nullus. — *optimus*] *opimus* Lg. X., in quibus 3. 5. 65. 67. 69. 76. corr. in 24 et 69. ita var. 81. — *praestantissimus*] addunt *est* Lg. 16. 70. 73. 86. — *ac magister*] *atque mag.* Lg. 14. 20. 93. *et m.* 84. — *assidua*] *adsidua* Lg. 17. *ac*] *et* Lg. 21. 23. 24. 73.

151. *sunt*] *sint* Lg. 81. 84. *ac prud.*] *atque* vulgatum mutavimus ex Lg. omnibus pr. 85. — *prudentiae*] *providentiae* *s e s. cie* Lg. VIII., quorum sunt 15. 65. 70. 73. — *inquirentibus*]

sive artis sunt loci sive ingenii cuiusdam ac prudentiae, qui modo insunt in ea re, de qua scribimus, inquirentibus nobis omnique acie ingeni contemplantibus ostendunt se et occurrunt; omnesque sententiae verbaque omnia, quae sunt cuiusque generis maxime illustria, sub acumen stili subeant et succedant necesse est; tum ipsa collocatio conformatioque verborum perficitur in scribendo, non poëtico, sed quodam oratorio numero et modo. 152. Haec sunt, quae clamores et admirationes in bonis oratoribus efficiunt, neque ea quisquam, nisi diu multumque scriptitarit, etiam si vehementissime se in his subitis dictionibus exercuerit, consequetur. Et qui a scribendi consuetudine ad dicendum venit hanc affert facultatem, ut, etiam subito

ita Havn. 1., Oxx. omnes, Gu. 1. 2. Erl. 1 a pr. m., Lg. 17. 21. 32. 65. 70. 73. Vict.; idem est *in quirentibus* 24 corr.; et sic Iulius Victor Art. rhet. p. 116. Ven. Ald. Iunt. Crat. Man: Steph. Henr. V. Gernhard. ad Off. I. 3, 9. Beier ad Off. I. 30, 105. *anquirentibus* Lg. plerique, Gu. 2. Havn. 1. Erl. 1. m. sec. pleraeque edd. antiquiss. Lamb. Grut. sqq. *an quer.* et *acquir.* Lg. nonnulli. — *acie*] om. Lg. 3. 32. 67., eidemque *ingenio.* — *ingeni*] scripsi secundum Lg. 16. 65. 70. — *maxime*] *maximeque* Lg. 84. Gu. 1. Steph. al. — *illustria*] *inlustria* Lg. 65. 70. 73. — *acumen*] *acumine* Vict. — *collocatio*] *collatio, conlatio, collatione,* Lg. XXI (praeter 17. 84. 85). Medias sic errore omissas esse vocabulorum partes tralaticia res est; velut *intus* pro *intento, inhostus* pro *inhonesto, status* pro *statuto*, v. Heins. ad Tac. Ann. V. 4. Drak. ad Liv. XXII. 37, 9. XXIV. 48, 7. XXVIII. 24, 4. XXXIX. 13, 8. — *conformatioque*] *et conformatio* Lg. 16. 23. 70. 73. 86. *et confirmatio* 3. 32. 67. *confirmatioque* 5 corr. *conformatio* 6. 21. 14 corr. 15. 20. 65. 76 corr. 81. 84. — *perficitur*] *conficitur* Lg. 21 corr. — *in scribendo*] om. Lg. 23.

152. *nisi diu*] *nisi qui diu,* ut Lambinus dedit, Lg. 20. 21. 23. 81. 84., quod omnes veritatis numeros habere videtur. — *scriptitarit*] *perscriptitarit* Lg. 24 corr. *scriptarit* 23. *scriptitaverint* Vict. — *etiam si*] sic divisim Vict. Lg. omnes praeter 76. — *subitis*] *locis subitis* Lg. 3. — *hanc affert*] inv. Lg. 20. *adfert* 73. — *dicantur*] *dicat* Lg. 20. *dicuntur* 65. — *attulerit*] *adtulerit* Lg. 70. 73. — *consequetur*] *consequitur* Lg. 65.

si dicat, tamen illa, quae dicantur, similia scriptorum esse videantur; atque etiam, si quando in dicendo scriptum attulerit aliquid, cum ab eo discesserit, reliqua similis oratio consequetur. 153. Ut concitato navigio cum remiges inhibuerunt, retinet tamen ipsa navis motum et cursum suum intermisso impetu pulsuque remorum: sic in oratione perpetua, cum scripta deficiunt, parem tamen obtinet oratio reliqua cursum, scriptorum similitudine et vi concitata.

XXXIV. 154. In cotidianis autem commentationibus equidem mihi adolescentulus proponere solebam illam exercitationem maxime, qua C. Carbonem nostrum illum inimicum solitum esse uti sciebam, ut aut versibus pro-

153. *ut*] *et ut* Bakius asyndeto offensus. Particula in simili comparando otiosa et sententiae incommoda videtur. — *concitato*] *incitato* Lg. 14. 20. 93. ita rar. 17. — *remiges*] *remigiis* Lg. 81 corr. — *inhibuerunt*] *inhibuerint* Lg. 35. 93. ita corr. 81. *sustinuerunt* Lamb. v. explicationes. — *cum scripta*] *conscripta* Lg. 6. *cum scriptum* 76., idemque *deficit*. — *obtinet*] *optinet* Lg. 17. 20. 21. 24. 65. 70. commendandum illis, qui *sed* et *aput* unice probant. V. ad 11, 48.

XXXIV. 154. *commentationibus*] sic non modo Manut. et recentt. post Sch., sed etiam Lg. 16. 23. 70. 73. 86. *condcōnibus* (sic) Erl. 1. *concionibus* Havn. 2. supra scr. *exercitationibus*. *concitationibus* Pall. Grut. Oxon. Gu. 1. 2. Havn. 1. edd. antiquiss. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 20. 21. 65. 69. 76. 81. 83. et c. var. *exercitationibus* 35. ita corr. 67. *concertationibus* Steph. Lamb. *cogitationibus* Ald. Iunt. Crat. Grut. Ern. *exercitationibus* ed. Lips. Thanneri. — Paulo ante *cotidianis* Lg. 15. 24. *cottidianis* 67. 81. 84. 86. Iunt. *quottid.* 76. Gu. 1. — *adolescentulus*] *adul.* Lg. 17. 32. 65. 70. 73. 81. 84. — *illam*] *istam* Lg. 65. — *sciebam*] *solebam* Lg. 76. — *comprehendere*] *conprendere* Gu. 1. Lg. 6. *cōpr.* 70. — *post*] *postquam* Lg. 69. Verba *quod ea — posuissem* parentheta esse vult Bakius et sermonem institutum absolvi sequentibus *ita si*. Sed *ita* ἀναχόλουθον efficeret orationem, quod post parenthesin probari nequit. — *cuiusque*] *cuiuscunque* Lg. 65. — *Gracchus*] *Graccus* Lg. X., quorum 15. 67. 69. 76. *Gracus* Vict. *Grachus* quidam. Illam priorem scripturam defendens Cortius

positis quam maxime gravibus aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria possem comprehendere, eam rem ipsam, quam legissem, verbis aliis quam maxime possem lectis pronuntiarem. Sed post animadverti hoc esse in hoc vitii, quod ea verba, quae maxime cuiusque rei propria quaeque essent ornatissima atque optima, occupasset aut Ennius, si ad eius versus me exercerem, aut Gracchus, si eius orationem mihi forte proposuissem: ita, si iisdem verbis uterer, nihil prodesse; si aliis, etiam obesse, cum minus idoneis uti consuescerem. 155. Postea mihi placuit eoque sum usus adolescens, ut summorum oratorum Graecas orationes explicarem. Quibus lectis hoc assequebar, ut, cum ea, quae legeram Graece, Latine redderem, non solum optimis verbis uterer et tamen usitatis, sed etiam exprimerem quaedam verba imitando,

ad Sall. Iug. p. 490. non meminerat sic in titulis et numis vetustioris aetatis, non Sallustianae, legi. Nec constant sibi libri, v. eundem p. 557. De aspiratione ineptit Probus p. 109. — *proposuissem*] *posuissem* Lg. 3. 5. 6. 16. 20. 21. 24 corr. 32. 35 corr. 65. 67. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. 2. Vict.; fortasse rectius. Perpetua est eorum verborum propter scribendi compendium *pponere* confusio. — *iisdem*] *isdem* Lg. 5. 6. 17. 24 corr. 65. 70. 76. 86. Gu. 1. *hisdem* alii, ut Gu. 2. Illud (aut *eisdem*) si meliores hic fontes haberem, libenter asciscerem.

155. *eoque*] *eaque* Lg. 6. *eo* 84. — *adolescens*] *adul.* Lg. 17. 32. 65. 70. 73. 86. — *orationes Graecas*] inv. Lg. 15. *litteras* (p. *oratt.*) Lg. 76. — *assequebar*] *adsequebar* Lg. 17. 70. 73. *assequar* 65. — *legeram*] sic Havn. 2. Gu. 1. Erl. 1. α. ε. Lg. omnes ed. s. l. et a. Hahn. Ven. Lott. Sch. ed. mai. Or. Henr. — *legerem* Havn. 1. β. γ. δ. al. Med. 1. 2. Ald. Iunt. Lamb. Grut. Ern. Sch. ed. min. Muell. *legerim* Crat. — *optimis*] *usitatis* Gu. 1. — *et tamen*] Lg. 15. 20. 69. *at* 93 corr. *tantum*. — *imitando*] *mutando* Lg. 3. 67. corr. *immitando*.

156. *et totius*] *ac tot.* Lg. 3. 32. 67. — *exercitationes*] *incitationes* corrigit Bakius comparans *linguae celeritatem incitare* c. 33, 149.; *artem* enim perpetuo opponi *exercitationi*. Sic est sane, eaque de causa Cicero dicit istas exercitationes arte

quae nova nostris essent, dum modo essent idonea. 156. Iam vocis et spiritus et totius corporis et ipsius linguae motus et exercitationes non tam artis indigent quam laboris; quibus in rebus habenda est ratio diligenter quos imitemur, quorum similes velimus esse. Intuendi nobis sunt non solum oratores, sed etiam actores, ne mala consuetudine ad aliquam deformitatem pravitatemque veniamus. 157. Exercenda est etiam memoria ediscendis ad verbum quam plurimis et nostris scriptis et alienis. Atque in ea exercitatione non sane mihi displicet adhibere, si consueris, etiam istam locorum simulacrorumque rationem, quae in arte traditur. Educenda deinde dictio est ex hac domestica exercitatione et umbratili medium in agmen in pulverem in clamorem in castra atque in aciem forensem; subeundus † usus omnium et

non egere. Deinde num plures sunt linguae incitationes? An sunt etiam spiritus et corporis? — *indigent*] *indiget* Lg. 16. 32. 35. 65. 81. 86. *indigeret* 84.

157. *ediscendis*] *et discendis* Lg. 17. *e disc.* 84. — *et nostris*] *ex nostris* Lg. 21. ita corr. 5. — *et alienis*] *ex al.* Lg. 21. — *exercitatione*] ab hoc vocabulo codd. optimi Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. rursus testes adhiberi possunt. — *consueris*] *consecutus fueris* Lg. 2. *consueveris* Gu. 2. 20. 81. *cum fueris* Gu. 3. — *etiam*] *et* Lg. 3. om. 4. 5. 16. 17. 21. 23. 24. 65. 70. 73. 81. 86. ita corr. 3. — *simulacrorumque*] *simulachr.* VIII Lg. quorum bonus 13. Ne a libris quidem haec scriptura satis habet patrocinii, a marmoribus plane destituitur, velut p. 187, nr. 171. Reines. *Sepulcrum* autem et *sepulchrum,* etsi hoc ratione caret, et a Cicerone una cum *lachrima* improbatur Or. 48, 160., parem al. inscriptionibus fidem habent. Illud legitur p. 638, 4. 692, 10. 826, 7. 871, 8. Graev. p. 761, 138 Reines. n. 4470, p. 296. n. 4496, p. 300. n. 4570, p. 310. Orell. Hoc p. 208. 346, 1. 672, 1. 694, 8. 717, 13. 856, 2. 866, 7. 867, 5. 871, 2. 875, 2. 879, 7. 897, 6. 964, 2. 1116, 4. Graev. nr. 4405. p. 285. Orell. 4507. p. 301. quorum titulorum pars aetate labente scripta. *Lachryma* s. *lachrima* (nam *lachruma* non comparet), paulo diversum ab illis, bona aetate indictum arbitror: v. p. 684, 6 Graev. 675, 75 Reines. —

periclitandae vires ingeni et illa commentatio inclusa in veritatis lucem proferenda est. 158. Legendi etiam poetae cognoscendae historiae omnium bonarum artium doctores atque scriptores legendi et pervolutandi, et exercitationis causa laudandi interpretandi corrigendi vituperandi refellendi; disputandumque de omni re in contrarias partis et quicquid erit in quaque re, quod probabile videri possit, eligendum [atque dicendum]; 159. perdiscendum ius civile cognoscendae leges percipienda omnis

educenda] *sed ducenda* Lg. 21. — *in clamorem*] *in* om. Lg. 69. — *in aciem*] anaphorae figura iterari praepositionem iubet, estque alia res illa, de qua diximus ad 15, 65. Addunt *in* Lg. 2. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 86., ut Lamb. Grut. recentt. — *subeundus usus omnium*] *visus omnium* Iul. Vict. p. 119. *visus hominum* Madvigius. *Usus* omnes codd. tuentur, sed *hominum* Lg. 2. 86. suppeditant. Creberrima est horum confusio orta ex spiritu initiali omisso in scriptura ceteroquin pari *oīum*; cf. etiam Drakenborch. ad Liv. III. 54, 6. Schaef. ad Plin. Paneg. 45, 5. v. explicatt. — *et periclit.*] *et* om. Lg. 2. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 13. 16. 17. 65. 70. — *illa*] *ista* Lg. 65. — *commentatio*] *commendatio* Gu. 3. *conmentatio* Lg. 2. 69.

158. *cognoscendae historiae*] scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 13. 32 corr. 36. 67. Gu. 3. U.; horum 2. *ystoriae*, 67. *hyforiae*, Gu. 1. *ystorie*. Vulgatur *cognoscenda historia*. — *artium doctores atque scriptores*] inverti secundum Lg. 2. 3. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. *doctores atque* om. Lg. 4. *Atque* pro vulgato *ac* est in Lg. omnibus praeter 20. 93. — *legendi*] *et* ante addi solitum delevi secundum Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 37. Gu. 3. — *refellendi*] om. Lg. 2. 4. 13. 32. (add. 2. m.) 36. Distinctiones mutavi. *Legendi* enim et *pervolutandi* unum sententiae incisum faciunt, alterum quae exercitationis causa fiunt, *laudandi interpretandi corrigendi vituperandi refellendi*. — *partis*] scripsi ex Lg. 3. 5. 16. 17. 21. 65. 70. 73. 76. ita corr. 32. — *quicquid*] sic Lg. omnes praeter 32. — *quaque*] *omni* Lg. 15. *quoque* 17. *quacunque* 69. 93. — *re*] om. Lamb. — *eligendum*] sic nonnulli Lamb. codd., isque pro *atque dicendum* mox *atque eliciendum* scripsit (sic Vict.); Pal. 1. 2. Pith. Memm. U. Z. Gu. 3. Erf. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. *eliciendum* codd. prae illis nulla fide, idque quomodo ortum sit, Lg. 17. docet, in quo *elicendum*. Quae sequuntur *atque*

antiquitas senatoria consuetudo disciplina rei publicae iura sociorum foedera pactiones, causa imperii cognoscenda est; libandus est etiam ex omni genere urbanitatis facetiarum quidam lepos, quo tanquam sale perspergatur omnis oratio. Effudi vobis omnia, quae sentiebam, quae fortasse, quemcunque patrem familias arripuissetis ex aliquo circulo, eadem vobis percontantibus respondisset.

XXXV. 160. Haec cum Crassus dixisset, silentium est consecutum. Sed quanquam satis iis, qui aderant,

dicendum om. nonnulli Lamb. codd., eiicienda putavit Lamb., eiecit Sch. Solum *dicendum* om. Havn. 1. 2. Pal. 3. 5. 6. 7. 8. *α. ε.* Lg. 84. Gu. 1. 2. (Errat Henrichsen.) *discendum* Lg. 4. *educendum* 15. Nobis interpretis manus videtur addita per *atque*, v. ad II. 36, 144.

159. *perdiscendum*] *perdiscendumque* Lg. 4. — *imperii*] *inperii* Lg. 67. Verba *pactiones causa imperii* om. Gu. 3. — *libandus est*] abest vulgo *est*, quod addidi ex Gu. 2. Lg. omnibus praeter 6. 67., qui om. In Vict. Lg. 4. 13. 32. 36., invertitur *est libandus ex* etc. *et libandus* Lg. 3. *est* in Gu. 3. partim expunctum. Praeterea *etiam* om. Lg. plerique, non tamen 2. 3. 14. 81. 93. Vict. et Gu. 2. id ponunt post *omni*. — *facetiarum*] *et* addunt Lg. 16. 73. 86. id supra scr. Gu. 3. — *perspergatur*] *perspargatur* Lg. XIV., quorum 3. 13. 15. 65. 67. 70. 73. Vict. Gu. 3. *aspergatur* Lg. 6. *spargatur* 69. 93. Gu. 2. *spargitur* Lg. 86. *perspargitur* 20. 32 corr. Vide ad III. 29, 114. — *oratio*] supra scr. Gu. 3. a m. sec. — *quemcunque*] *si quemcunque* Lg. 6. 15. 16. 17. 23. 24. 35. 65. 70. 76. 86. *si quandocunque* 93 corr. ut 6. Vide ad c. 27, 123. — *patrem familias*] divisim Lg. X, quorum 15. 67. 70. 76. — *arripuissetis*] *adrip.* Lg. 24. 70. 73. 86. — *percontantibus*] Gu. 2. Lg. omnes praeter 2. 81. qui *percuntantibus*. Hic semel *percunctantibus* Vict.

XXXV. 160. *consecutum*] *consequutum* Lg. 5. 17. 81. om. 6. — *iis*] *his* Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. *id* (p. *iis*) Gu. 3. — *vellent*] *mallent* Lg. 2. — *quid est*] *est* om. Lg. 23. — *inquit*] om. Lg. 15. 17. — *quod*] *quid* Lg. praeter 2. 15. 21. 23. 24. 76. 81. 86., itaque corr. 81. — *ab*] om. Lg. 4 add. *ab* 13. 21. 32. 36. ita corr. 5., quos sequor, eam formam etiam praeter locutionem *ab re*, ante consonas crebro reperiri videns. *ab sese* Verr. II. 31, 78. Caec. 2, 4. Cluent. 36. Q. Fr. II. 3, 8. Liv. XXV.

ad id, quod erat propositum, dictum videbatur, tamen sentiebant celerius esse multo, quam ipsi vellent, ab eo peroratum. Tum Scaevola, Quid est, Cotta? inquit, quid tacetis? nihilne vobis in mentem venit, quod praeterea ab Crasso requiratis? 161. Id me Hercule, inquit, ipsum attendo. Tantus enim cursus verborum fuit et sic evolavit oratio, ut eius vim et incitationem aspexerim, vestigia ingressumque vix viderim; et tanquam in aliquam locupletem ac refertam domum venerim non explicata veste neque proposito argento neque tabulis et signis propalam collocatis, sed his omnibus multis magnificisque rebus constructis ac reconditis: sic in oratione Crassi divitias

31, 4. *ab solitudine* de Or. I. 45, 199. *ab Statilio* Rosc. Com. 10. Verr. I. 17, 50. *ab senatu* II. 8, 23. Div. X. 10, 1. *ab suis sedibus* Fontei. 10. *ab republica* Verr. IV. 1, 2. *ab reo* Cael. 10, 29. *ab Rhodo* Div. XII, 15, 5. *ab liberti filio* de Or. I. 39, 176. *ab iure* 39, 179. *ab quoque* I. 49, 212. *ab spe* Liv. XXII. 15, 2. *ab nondum capta* XXI. 11, 10. *ab dominis* 15, 1. *ab Tiberio* 15, 6. *ab Druentia* 32, 6. *ab diis* Cic. Rosc. Com. 16. *ab tergo* Liv. XXI. 34, 6. XXVIII. 16, 4. *ab nobilibus* XXII. 38, 6. et quae huic nostro loco simillima sunt, *ab Quinti Fabii opibus* Liv. XXII. 34, 2. *ab Carthaginiensibus* XL. 17, 3. *ab Carano* XLV. 9, 3. *ab Clodia* Cic. Att. IX. 6, 3. *ab Caesare* X. 4, 6. XIV. 17, 3. *ab Quinto* IV. 17, 2. Conferri possunt Goer. ad Cic. Legg. III. 16, 35. ad Ac. I. 2, 8. Herzog. BG. III. 9., quem tamen errare ostendit Freund. in Iahnii Ann. philol. XIII. 3. p. 295. — *requiratis*] *requirritis* Gu. 1.

161. *id*] sic om. *immo* non modo Havn. 1. 2. U. Z. γ. δ. ε. Gu. 1. 2. 3. Erl. 1. Erf. Steph. Lamb., sed etiam Vict. et Lg. XXI., boni omnes. Quod dicit Orellius, non posse intelligi cur *immo* a librariis insertum sit, verum esset de multis aut bonis codd. — *id*] *in* Lg. 5. 14. 65. *inmehercle* 6. 20. *id* om. 13. 36. *me Hercule* (s. *herc.*), ut dedi, Lg. 2. 65. 67. 69. 70. 81. 86. *mehercle* 4. 32. *hercle* 13. 36. *in eo hercules* 84. Hic est fons illius *immo*. — *inquit*] om. 5. 6. 14. 20. 24. 35. 65. 69. 76. 81. Gu. 3. *ipsum* praemittit 23. — *attendo*] *adtendo* Lg. 17. — *cursus*] *crassus* Gu. 3. — *sic* — *incitationem*] om. Lg. 6. *sic* om. 65. — *et incit.*] dedi pro *atque* vulgato ex Lg. omnibus praeter 67. —

atque ornamenta eius ingeni per quaedam involucra atque integumenta perspexi; sed ea contemplari cum cuperem, vix aspiciendi potestas fuit. Itaque nec hoc possum dicere me omnino ignorare quid possideat neque plane nosse atque vidisse. 162. Quin tu igitur facis idem, inquit Scaevola, quod faceres, si in aliquam domum plenam ornamentorum vel in villam venisses? Si ea seposita, ut dicis, essent, tu, qui valde spectandi cupidus esses, non dubitares rogare dominum, ut proferri iuberet, praesertim si esset familiaris; similiter nunc petes a Crasso, ut illam copiam ornamentorum suorum, quam constructam uno in loco quasi per transennam praetereuntes strictim aspeximus, in lu-

aspexerim] sic, non *adspexerim*, Lg. XXI. bonique, solentque ita ante *sc* et *sp* probatissimi libri. Lg. 13. id om. — *vestigia*] om. Gu. 1. — *ingressumque*] *ingressique* Gu. 3. — *venerim*] sic omnes codd. et edd. inde ab antiquiss. Ern. *venirem*, operarum fortasse peccato. — *explicata*] *explicavisti* Gu. 3., dein om. *veste*. — *sic*] *si modo* Lg. 65. *modo* om. optimi, Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36., eosque sequor. — *neque tabulis*] om. Gu. 3. — *atque ornamenta*] *ac orn.* Lg. XVII., in quibus sunt 2. 65. 69. 70. 73. et 76. — *ingeni*] dedi ex Lg. 13. 16. 36. 65. *ingenii eius* 20. 73. — *integumenta*] *integmenta* Lg. 2 corr. 6. *integimenta* Gu. 2. 5. 16. 17. 21. 24. 65. 73 corr. 76. 86. ita corr. 32. *integimentis* 23. De illis formis permixtis v. Drak. ad Liv. XXXVI. 32, 6. — *perspexi*] *prospexi* Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 81. 86. 93. ita corr. 32. — *contemplari cum*] vulgo inv. Mutavi ex Lg. 2. 3. 16. 13. 23. 32. 36. 67. 76. Gu. 3. Paulo ante *ea* om. Vict. — *aspiciendi*] *aspiciundi* Lg. 21. — *itaque*] scripsi pro vulg. *ita* ex Lg. 2. 3. 4. 13. 32 corr. 35. 36. 67. 86. 93. ita corr. 69. — *nec*] scripsi ex Lg. 13. 32 corr. 35. 36. 69. 93. Vulgo *neque*. om. 14. 15. 86. — *atque vidisse*] sic pro *ac* Lg. XXI. bonique omnes praeter 2., qui *neque*. Pro *vidisse* Lg. 2. 3. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. *invidisse*.

162. *vel in villam*] scripturae *villamve* fons nullus ostendi potest. *ullam* Lg. 2 corr. *in villam;* porro 4. v. *in villam;* 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 76. 81. 84. *villam* 13. 32 corr. ut 3. 36. *illam* 16. 70. 73. 86. Ox. Steph. Iunt. om. 69. *vel illam invenisses* U. *villamque* ceteri. Putida videtur villae mentio

cem proferat et suo quicque in loco collocet. 163. Ego vero, inquit Cotta, a te peto, Scaevola (me enim et hunc Sulpicium impedit pudor ab homine omnium gravissimo, qui genus huius modi disputationis semper contempserit, haec, quae isti forsitan puerorum elementa videantur,

Bakio. *vel in villam,* ut Lambinus, Lg. 3. 67. 93., idque recipiendum, cum simul originem vitii monstret: *vel* omissum fuit propter similitudinem proximorum. — *si ea*] *ea* om. Vict. — *tu qui*] vulgo *tuque.* Recepi egregiam scripturam, ἦθος orationi addentem ex Lg. omnibus praeter 20. 69. 81. 84. 93. itaque iam Lambinus. Est *tu, quippe qui cupidus esses, pro tua cupiditate,* ἅτε ἐπιθυμῶν. — *si esset*] *si esses* dimidia pars codd. nec minus boni, Havn. 1. 2. Cant. Norf. Mead. Harl. 2. Gonv. α. γ. δ. ε. Erl. 1. Gu. 2 (?). Lg. 3. 5. 6. 13. 16. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. ita corr. 32. ed. Hahn. Wald. Pearc. Ern. Sch. Muell. *esset* Lg. 2. 4. 14. 15. 17. 20. 32 m. pr. 93. Pall. aliquot, Pith. U. Z. β. Erf. Gu. 1. 3. pleraeque edd. antiquiss. et vulgo ante Ern.; restituere Or. Henr. — *petes*] sic Havn. 1. 2. Cant. ε. Erl. 1. Gu. 1. 3. Lg. 3. 5. 16. 17. 21. 23. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. ita corr. 32. edd. Hahn. Wald. vulg. ab Aldo ad Grut.; restituit Pearc. et recentt. post Ern. *petis* Lg. ceteri plerique, Pall. aliquot, Pith. Ox. plerique Erf. Grut. De Gu. 3., (quem A. nominat) errat Henrichsenus. *petas* Lg. 4. 93. quod non deterius recepto; idem 24. sed *a* sublito. *potes* Vict. Gu. 2 (?). Lg. 14. 15 corr. ut 3. 35. *quin petis* Lamb. *pete* Nonius v. *transenna* p. 180 et 512. fortasse recte. — *illam copiam*] vulgo *eam.* Mutavi secundum Lg. 2. 3. 6. 13. 35. 36. 67. Gu. 3. itaque Lamb. om. 4 add. ut 2. it. 32. — *constructam*] *constrictam* Lamb. — *transennam*] add. *navim* Gu. 1. *sentina qi (= quasi) navem* Vict. adscr. vulg. p. var. *quā sennam quasi navem* Gu. 3. *navem* Lg. 15. *transenam, trassennam, transsennam, transcenam, transitum* aberrantes Lg. 14. 15. 17. 23. 32. 35 corr. 65. 69. 76. 84. 93. — *praetereuntes*] *praetereuntem* Gu. 3. Lg. 32 et 86 corr. uterque. — *striotim*] *vix* 23. — *aspeximus*] *conspeximus* Lg. 36. *adsp.* 21. a m. sec. — *quidque*] *quicque* Lg. IX. quorum est 70. *quicquam* X. quorum 3. 5. 13. 15. 65. 67. 69. 76. *quicquid* 81. A prima manu *quicquam* etiam 2. 4. 32. 36. a secunda *quandoque* 2. idem inscr. et expunctum rursus in 32. 36. — *in loco*] sic Lg. omnes praeter 15. et post Ern. recentt. Olim *in suo quidque loco* nonnullae edd. et codd. Ox. — *collocet*] *conlocet* Lg. 65. 70. 73.

exquirere); sed tu hanc nobis veniam, Scaevola, da; perfice, ut Crassus haec, quae coartavit et peranguste refersit in oratione sua, dilatet nobis atque explicet.
164. Ego me Hercule, inquit Mucius, antea vestra magis hoc causa volebam, quam mea; neque enim tanto opere

163. *huius modi*] *huiuscemodi* Lg. 17. — *contempserit*] sic, ut solent, cum litera *p* Lg. pr. 5., Gu. 3. Vict. — *forsitan*] *forsan* Lg. 14. 15. 69. 93. *forsam* 35 corr. ut 14. — *tu hanc nobis veniam, Scaevola, da; et perfice*] „hanc Madvigii emendationem meliores codd. confirmant; nam: *tu h. nob. ven. Sc. perfice* Cod. Cler. ap. Lamb. Pal. 1. 2. Memm. (V. St.) Pith. Gu. A (= 3) U (modo *profice)* Z (modo *nobis hanc)*, in quibus *da* post *la* excidit (ita et Lg. 2. 4. 13. 32 corr.) *tu hanc nobis ven. Scaevola . . . . . et perfice* (VIII. fere litterarum spatio relicto). Erf. *tu veniam nobis da, Scaevola et perfice* Ven. Lott. *tu nobis hoc da, Scaevola, et perfice* Lamb. Vulgo: *tu hoc nobis da, Scaevola, et perfice.*“ *Henrichsen.* — *coartavit*] sic Lg. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 32. 36. 65. 67. 79. 70. 73. 93 corr. Gu. 2. 3. it. 24 sublito *a.* *cohartavit* 2. 15. 76. 81. 84. 86. *coarctavit* pauci accurate collatorum, Gu. 1. Lg. 21. 23. 35. — *nobis atque*] *nobisque* Lg. 81.

164. *me Hercule* (s. *h.)* Lg. 2. 67. 69. 70. 76. 81. 86. 93. *me hercle* 4. 20. Vict. *me hercules* 84. — *antea*] *a natura* Gu. 3. — *vestra magis*] om. Lg. 36. *magis haec vestra* 81. — *tanto opere*] sic Lg. 4. Gu. 3. et post *quanto opere* 93. Gud. 3. isque semper divisim, quae omnino scriptura aut a plurimis aut ab aliquo saltem bonorum praesidium habere solet. Eam ubique recepi; sine dubio enim divisim scriptum, cum elisione pronuntiatum est. Editorum quidem quid in codicibus exstet incuriosorum altum plerisque locis silentium est. In libris de Inventione *magno* et *tanto opere* Turicensem librum secutus dedit Orellius I. 23, 33. 41, 76. II. 1, 1. 3, 9. 6, 21. et fortasse 25, 75. in epistolis codicem Mediceum exprimens Div. II. 4, 1. III. 2, 1. IV. 5, 4. V. 12. 2. 18, 1. 19, 1. VI. 12, 3. 18, 4. VIII. 1, 2. IX. 24, 1. XII. 14, 7. XIV. 4, 4. XV. 1, 4. Q. Cic. de pet. cos. 11, 41. Att. 1, 20. II. 1, 5. III. 8, 2. IV. 17, 2. XII. 35, 2. XIV. 7, 2. XV. 5, 1. XVI. 13, 9. Contra in aliis scriptis aut ne hiscit quidem aut sibi non constat. — *magnopere* dedit Her. II. 22, 34. et locis praeterea innumeris. Verior forma legitur etiam Verr. III. 40, 98 v. Zumpt. IV. 87, 201. Mur. 10, 23. Arch. 6, 12 et 14. Planc. 2, 4. Sext. 49, 145. Vatin. 17, 41 (ex cod. Barb.). Balb. 18, 41.

haec a Crasso disputationem desiderabam, quanto opere in causis oratione delector; nunc vero, Crasse, mea quoque etiam causa rogo, ut, quoniam tantum habemus otii, quantum iam diu nobis non contigit, ne graveris exaedificare id opus, quod instituisti. Formam enim totius negotii opinione meliorem maioremque video, quam vehementer probo.

XXXVI. 165. Enimvero, inquit Crassus, mirari satis non queo etiam te haec, Scaevola, desiderare, quae neque ego teneo, ut ii, qui docent, neque sunt eius generis, ut, si optime tenerem, digna essent ista sapientia ac tuis auribus. Ain tu? inquit ille. Si de istis communibus

Rab. Posl. 8, 21. Ac. I. 19, 63. 35, 112. Fin. II. 27, 85. 32, 106. Tusc. I. 42, 100. III. 6, 12. 8, 16. 9, 19. Republ. I. 8. 14. 18. ND. III. 1, 3. Cat. M. 11, 38. Off. I. 1, 3 (sed v. Heus. et Gernh.). 11, 35. 26, 90. II. 16, 56. Eandem, sed ut delectum nullum fecerint, ex Livio enotant Drak. ad XXVIII. 18, 4., ex Caesare Oudend. ad B. G. I. 14, 5. ex Suetonio idem et Graevius ad Caes. 1. cf. Calig. 5. Vespas. 2. In his libris ita scribitur II. 13, 55. 23, 98. 31, 133. 40, 172. 60, 244. 70, 310. — *in causis*] *eius* praemitti vulgo solitum delevi ex Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. 65 add. Gu. 3. *in eius causis* 81. Facile subauditur genitivus ex prioribus. — *iam diu*] sic divisim XIII Lg. (65. 67. 69. 70. 73. 76.) Vict., qui semper ita, Gu. 3. — *contigit*] hoc ante Gruterum vulgatum a Sch. Muell. Or. Henr. restitutum praebent Lg. 2. 3. 4. 14. 16. 17. 20. 23. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 93. Vict. Gu. 3. *contingit* cett. Lagomarsini, Havn. 2. Erf. al. Grut. Ern., male. — *graveris*] *gravere* Lg. plerique, non tamen 2. 4. 13. 32. 36. Ita corr. 32. edidit Lambinus. *gravare* Gu. 1. *graviter* Vict. — *exaedificare*] *exaedificari* Lg. 3. 5. 16. 20. 65. 67. 70. 73. Gu. 3 *(exhed.)*. — *meliorem maioremque*] sic transposui ex Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. Vict. Gu. 3.

XXXVI. 165. *enimvero*] divisim Gu. 3. Lg. 2 corr. — *tum vero* 32. v. et corr. ut 2. 67. 70. 76. 81. 84. Vict. — *uti*] *ut* Lg. 23. 35. 70. 81. 84. Ga. 1. — *ii*] om. Vict. *et a te* (pro *ego teneo) nec uti qui docent* Gu. 3. — *optime*] *optume* Lg. 5. 17. 70. 73. recipiendum, si boni fontes conspirant. — *neglegere*] sic Lg. 13. 36. 65. — *dixisti*] *duxisti* Lg. 6. 20 corr. — *quibus hominum*]

et pervagatis vix huic aetati audiendum putas, etiamne illa neglegere possumus, quae tu oratori cognoscenda esse dixisti, de naturis hominum de moribus de rationibus iis, quibus hominum mentes et incitarentur et reprimerentur, de historia de antiquitate de administratione rei publicae, denique de nostro ipso iure civili? Hanc enim ego omnem scientiam et copiam rerum in tua prudentia sciebam inesse; in oratoris vero instrumento tam lautam supellectilem nunquam videram. **166.** Potes igitur, inquit Crassus, (ut alia omittam innumerabilia et immensa et ad ipsum tuum ius civile veniam) oratores putare eos, quos multas horas exspectavit, cum in cam-

quō hom. Lg. 2. Gu. 3. *quomodo hom.* 4. 36. om. ab *de moribus* usque ad *hominum* 13. *de moribus de rationibus iis* om. Gu. 3. — *iis*] *his* Lg. 5 corr. 6. 24. 69. 70. 76. 84. 93. — *et incitarentur*] *et* om. Lg. 15. 81. 84. Vict. Gu. 2. *incitantur* 14. 15. 20. 69. 93. *citarentur* 17. — *reprimerentur*] *reprimuntur* Lg. 14. 15. 20. 69. 93. — *de nostro*] *de* om. Gu. 3. *ipso nostro* Lg. 5. 6. 14. 15. 20. 69. 76. 93. — *hanc enim ego*] *h. ego enim* Lg. 3. 4. 20. 67. 70. 84. om. *enim* 14. 15. 32 add.

166. *igitur, inquit*] inv. Gu. 1. *petes* Gu. 3. idem om. *igitur.* — *omittam innumerabilia et immensa*] Sic Havn. A. Lg. omnes, edd. antiquiss. et vulgo post Grut. *om. quae sunt inn. et imm.* duo Steph. codd. Dresd. Man. *om. quae s. immensa* Vict. Gu. 2. Havn. B. Z. δ. β. γ. ε. Ald. mg. Crat. Steph. Lamb. — *et ad*] *et ut ad* Lg. 15. 81. 84. Gu. 2. *ut et* 69. ita corr. 14. — *ius tuum civ.*] *civile ius tuum* Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 65. 69. 70. 73. 76. 93. *ius tuum civ.* 35. *et* ante om. Vict. — *putare*] *putarem* Lg. 2 corr. *putares* 23. — *exspectavit*] *spectavit* 70. *spectavi* 24. 73. *expectavi* et postea *properarem* Gu. 2. 3. 5. 6. 14 corr. 16. 20. 21. 35. 65. 67. 69. 84. 86. 93. hoc etiam 70. 73. 76. 81. ita corr. 32. *properare* 17. *properarent* Vict. — *Hypsaei,* nomen in XXII. Lg. (2. 3. 5. 65. 73. 76) varie depravatum. Paulo ante *ridens secum* Gu. 1. — *praetore*] om. quidam, ut Gu. 3. alii *p̄r. praet. pater patri* etc. *a M. Crasso pr.* om. Gu. 2. — *causa*] *causae* Lg. 3 corr. 5. 14. 17. 21. 23. 35. 65. 67. 81. Gu. 1. ita corr. 32. *cedere a causa* 2 corr. — *causa caderet*] ut supr. et 69. *cause cederet* Vict. —

pum properaret, et ridens et stomachans Scaevola, cum Hypsaeus maxima voce plurimis verbis a M. Crasso praetore contenderet, ut ei, quem defendebat, causa cadere liceret; Cn. autem Octavius homo consularis non minus longa oratione recusaret, ne adversarius causa caderet ac ne is, pro quo ipse diceret, turpi tutelae iudicio atque omni molestia stultitia adversarii liberaretur. 167. Ego vero istos, inquit, (memini enim mihi narrare Mucium) non modo oratoris nominei, sed ne foro quidem dignos putarim. Atqui non defuit illis patronis, inquit Crassus, eloquentia neque dicendi ratio aut copia, sed iuris civilis scientia; quod alter plus lege agendo petebat, quam quantum lex in XII tabulis

turpi tutelae] *turpitudine* Lg. 2. 6. *turpitule* 3. corr. ut 15. 70. 86. Gu. 3. *turpitulae* s. — *laee* 5. 13. 14. 16. 17. 36. 65. 67. 73. 76. *turpicule* 15. 23. 93 et sublito *c* 4. *iudici* idem et 13. et Gu. 3. *turpicule* corr. *turpitule* 32. *turpitutele* Gu. 3. *turpitudele* inscr. *t.* Gu. 2. Aldus primus emendasse videtur. — *adversarii*] *adversari* Lg. 17. 32 corr. Gu. 3.

167. *istos, inquit*] inv. Lg. 35. 76. — *non modo*] *non puto* Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 24. 32. 36. 65. 70. 73. 76. Gu. 3. U. *oratores esse non puto* 3. 67. *oratores non esse puto* 69. *non puto oratores* 81. *or. non puto* 93. — *ne foro*] *ne* om. Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 81. 84. 86. ita corr. 32. — *quidem*] om. Lg. 2. 81. 84. — *putarim*] *putarem* Steph. Iunt. Lamb. al. *vix putarem* Lg. 5. 14 corr. ut 3. 17. 21 corr. ut 3. 35. 65. 84. 86. Gu. 1. 2. *vix putare* 3. 6. 15. 16. 20. 23. 69. 70. 73. *vix putari* Gu. 3. Lg. 4. 13. 32 corr. ut 5., 36. 76. 81. vitia ex praegressorum interpolatione orta, cum probabilis haec cum verbo *memini* coniungendi ratio quaereretur. — *scientia*] vulgo *prudentia*. Emendavi ex Lg. 2. 4. 13. 14. 15. 20. 32 corr. 35. 36. 69. 81. 93. Gu. 3. U. Z. mg. δ. — *quam*] om. Lg. 13. 32 add. *quam cum lex* Gu. 3. *quanquam tum* s. *tunc* 3. 67. — *permiserat*] *permittebat* Lg. 24. *permiserit* 81. 84. — *causa*] *causae* Lg. 3 corr. 5. 13. 14. 17. 21. 65. 67. 69. 81. Gu. 1. 2 (e). Z. δ. ε. — *quod esset*] codd. optimi *erat*. Sed cum haec sententiae obliquae esse videantur, secutus sum Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76.

permiserat; quod cum impetrasset, causa caderet; alter iniquum putabat plus secum agi, quam quod esset in actione, neque intellegebat, si ita esset actum, litem adversarium perditurum.

XXXVII. 168. Quid? his paucis diebus nonne nobis in tribunali Q. Pompei praetoris urbani familiaris nostri sedentibus homo ex numero disertorum postulabat, ut illi, unde peteretur, vetus atque usitata exceptio daretur CUIUS PECUNIAE DIES FUISSET? quod petitoris causa comparatum esse non intellegebat, ut, si ille infitiator probasset iudici ante petitam esse pecuniam, quam esset coepta deberi, petitor, rursus cum peteret, ne exceptione excluderetur QUOD EA RES IN IUDICIUM ANTE VENISSET.

81. 84. 86. 93. Havn. 1. 2. al., itaque Lamb. Muell. Or. Henr. — *intellegebat*] sic Lg. 13. 65. 70.

XXXVII. 168. *his*] *in* addunt Lg. 2. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. ita corr. 32. *his* om. 17. *hic* Gu. 1. — *Pompei*] sic Gu. 3. Lg. 2. 3. 17. 20. 23. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 93. — *praetoris*] nonnulli varie prave, propter siglam PR. — *urbani*] *urbis* 6. 16. 20. 23. 35. 76. 81. plerique per compendium. — *numero disertorum*] inv. Lg. 3. 32. *(diss.)* 67. — *illi*] *illud* om. Gu. 3. *usitata* om. idem. — *cuius*] *eius* Lg. 2 corr. *quod* 15. *cum* 16. *cuius* var. *quis* 93. — *dies fuisset*] *dies non fuisset* Lg. 86. ita corr. 3. — *comparatum*] *comperatum* Gu. 1. librarii Itali signum. — *non intell.*] *non* om. Gu. 3. *intellegebat* scripsi ex Lg. 13. 65. — *infitiator*] per *c* omnes codd., etsi de Anglicis nihil dicitur. *inficiaretur* Lg. 3 corr. ut rell. *inficiatur* 6. — *esse pecuniam*] inv. Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 81. 84. 86. et praeterea *quae* pro *quam* 5. 14. 16. 17. 65. 76. 81 corr. u. t. *quare* 70. — *ne exceptione*] sic Lg. omnes praeter 13. 36. 69. 70., Havn. 1. 2. Erl. 1. Gu. 2. 3. α. β. γ. δ. ε. Ald. Iunt. Crat. Man. Lamb. Muell. Or. Henr. *ne* om. Lg. ceteri, Gu. 1. Pall. 1. 2. Memm. Pith. Z. edd. antiquiss. Grut. Ern. Sch. v. explicationes. — *ante*] scripsi ex Lg. 2. 6. 24. 32 corr. 36. 69. 81 corr. *non antea* 5. — *venisset*] sic Gu. 3. Lg. 2. 4. 5. 13. 32 corr. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Pall. duo, Memm. Pith. Z. Erf. pleraeque edd. antiq. Man. Lamb. Grut. recentt. post. Ern. *non venisset*

169. Quid ergo hoc fieri turpius aut dici potest, quam eum, qui hanc personam susceperit, ut amicorum controversias causasque tueatur laborantibus succurrat aegris medeatur afflictos excitet, hunc in minimis tenuissimisque rebus ita labi, ut aliis miserandus, aliis irridendus esse videatur? 170. Equidem propinquum nostrum P. Crassum illum Divitem et multis aliis rebus elegantem hominem et ornatum et praecipue in hoc efferendum et laudandum puto, quod, cum P. Scaevolae frater esset, solitus est ei persaepe dicere neque illum in iure civili satis illi arti facere posse, nisi dicendi copiam assumpsisset (quod quidem hic, qui mecum consul fuit filius eius est con-

Lg. ceteri, Havn. 1. 2. α. β. γ. δ. ε. Erl. 1. Gu. 1. 2. Hahn. Ald. Iunt. Crat.

169. *quid ergo hoc*] *hoc ergo* Lg. 35. — *turpius*] *turpius fieri potest* 84. *fieri t. potest* 81. — *succurrat*] *subcurrat* Lg. 70. 73. — *afflictos*] *adflictos* Lg. 70. — *irridendus*] *inridendus* Lg. 5. 32. 70. 73.

170. *propinquum nostrum*] om. Gu. 1. — *illum Divitem*] insititium putat Bakius; non dici enim eo cognomento hominem de Or. III. 33, 134. Brut. 19, 77. nec praemitti *ille* cognominibus. Sed postponitur II. 70, 284., quod hic fieri propter sensus ambiguitatem non potuit; nemo enim *Divitem* pro cognomine haberet. Deinde doctius illud est quam pro glossatoris ingenio. — *et multis — et praecipue*] scripsi illud ex Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Norf. Mead. Harl. 2. Cant. α. γ. Erl. 1. et Lagomarsini omnibus praeter 32. pr. m. edd. antiquiss. Ald. Iunt. Crat. Pearc. Muell.; hoc ex illis plerisque, quos dixi praeter Gu. 2 (errat Henrichsen.); sed Lag. solis 4. 81. 84. Illo loco *cum* Gu. 3. Ox. plerique, Steph. Lamb. Grut. et recentt. omnes pr. Muell.; hoc Lg. plerique, al. *quoniam* Erf.; v. Wunder. praef. p. XCVIII. Sed om. *tum* Erl. 1. Erf. Gu. 3. Ox. plerique, edd. antiquiss. Grut. sqq. Deinde *multis aliis rebus* omisso *in* dedi ex Cant. Ox. omnibus, Erl. 1. Gu. 1. 3. (de 2. errat Henrichs.) Erf. edd. antiquiss., et Lg. ad unum omnibus, ut iam Grut. Ern. Sch. fecere. Longe lectius hoc vulgato: v. explicatt. ad I. 3, 12. — *efferendum*] plerique codd. et edd. *ferendum,* quod non addito *laudibus* verum esse non potest. Illud in solis Lg. 84. 93 reperi, deditque iam Lambinus ex mg.

secutus), neque se ante causas amicorum tractare atque agere coepisse, quam ius civile didicisset. 171. Quid vero *ille* M. Cato? nonne et eloquentia tanta fuit, quantam illa tempora atque illa aetas in hac civitate ferre maximam potuit, et iuris civilis omnium peritissimus? Verecundius hac de re iam dudum loquor, quod adest vir in dicendo summus, quem ego unum oratorem maxime admiror; sed tamen idem hoc semper ius civile contempsit. 172. Verum, quoniam sententiae atque opinionis meae voluistis esse participes, nihil occultabo et quoad potero vobis exponam quid de quaque re sentiam.

XXXVIII. Antoni incredibilis quaedam et prope sin-

Crat., dein Pearc. Sch. Muell. Or. Henr. *laud. et fer.* inv. Lg. 20. — *P. Scaevolae*] sic (aut *Scevolae* s. *Scevulae)* Lg. XX., in quibus 2. 15. 65. 69. 70. 73. 76. Gu. 1. 2. sed 3. *Scevola*, ut olim vulgatum. Dein post *solitus* addunt *est* Lg. 2. 6. 23. 81. 84. Gu. 2. ut dederunt Steph. Iunt. Lamb. Alii ante Ern.: *cum P. Scaevola frater esset solitus ei persaepe dicere*, in qua scriptura neque apodosis cernitur, nec sententia constat. Nam non cadit in Scaevolae personam ius civile discere voluisse ante causas agendas, cum ea scientia illius gentis patrimonium fuerit, neque L. Crassus cum P. Crassi Divitis filio, sed cum P. Scaevolae Pont. M. filio cognomine consulatum gessit. — *illi arti*] *illi arte* Gu. 1. Lg. 2. 69. uncis inclusere Ern. Or. om. Sch. Muell. v. explicatt. — *assumpsisset*] sic Lg. omnes (cum *p*). *adsumpsisset* 5. 17. 65. 69. — *mecum consul*] inv. Lg. 6. 21. — *consecutus*] *consequutus* Lg. 17. 70. 81 corr. 93. *secutus* 65 corr. — *se antea*] *se ante* Lg. 23. — *ius civile*] inv. Lg. 84. om. *ius* 86.

171. *M. Cato*] *M.* om. optimi omnium Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. nescio an recte. — *ferre*] *efferre a*. Lg. 81. v. u. t. Gu. 2. *afferre* 84. — *maximam*] *maxime* vitiose quamvis optimi, Lg. 2. 4. 13. 23. 32 corr. 36. 67. Gu. 3. U. Z. de verbis *illa aetas* suspectis v. ad II. 34, 144. — *iam dudum*] sic divisim Lg. 65. 67. 70. 73. 81. 84. 93. — *contempsit*] sic cum *p* Lg. omnes praeter 5.

172. *quoniam*] q̃m̃. Gu. 3. soletque ita.

XXXVIII. *Antoni*] *M. Antonii* Lg. 4. Quod dedimus, Lg. 6 inscr. *o*. 16. 21 ut 6. *o*. 36. 65. 70. 76. 84 ut 6. 86. Gu. 1. —

gularis et divina vis ingenii videtur etiam si hac scientia iuris nudata sit, posse se facile ceteris armis prudentiae tueri atque defendere. Quam ob rem hic nobis sit exceptus; ceteros vero non dubitabo primum inertiae condemnare sententia mea, post etiam impudentiae. 173. Nam volitare in foro haerere in iure ac praetorum tribunalibus iudicia privata magnarum rerum obire, in quibus saepe non de facto, sed de aequitate ac iure certetur, iactare se in causis centumviralibus, in quibus usucapionum tutelarum gentilitatum agnationum alluvionum circumluvionum nexorum mancipiorum parietum luminum stillicidiorum,

etiam si] sic Lg. 2. 32. 84. 86. *etsi* s. *et si* 16. 67. 69. 70. 73. *si* 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24 corr. 35. 65. 76. 81. 93. Vict. — *posse se*] *se* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Lamb. Etsi aliquando excidit pronomen, proniores ad omittendum hic librarios fuisse verisimile propter verbum praecedens. — *facile*] om. Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 70. 73. 76. 81 add. 84. 86. — *tueri*] *causas tueri* edd. antiquiores omnes praeter Iunt., item Z. α. β. δ. ε. Sed om. *causas* Lg. omnes et Gu. 1. 2. 3. — *atque*] *ac* Lg. 3. — *ceteros*] *coet.* Lg. 13. 20. 67. *caet.* VI. minus boni. — *dubitabo*] *dubito* Lg. 3. 14. 67. — *impudentiae*] *inpudentiae* Gu. 3.

173. *centumviralibus*] *centum iurabilibus* (s. *vir.*) Lg. 2 corr. ut 4. *coniecturalibus* 4 corr. quidam divisim. — *usucapionum*] divisim Lg. 2. *ususcap.* Gu. 1. et Lg. XIII. ita corr. 32. — *alluvionum* et *circumluvionum* plures corrupte, ut tamen in 17. 21. 65. 70. 73. illud constet. Alterum XIX codd. om., in quibus 15. 65. 70. 73. 76. item Vict. — *luminum*] *fluminum* Gu. 3. et Lg. XIV, quorum sunt 3. 5 corr. 13. 15. 67. 69. 70. *luminum fluminum* 16. 73. — *ruptorum aut ratorum*] ita Havn. 1. 2. Harl. 1. 2. α. β. γ. mg. δ. Erl. 1. Gu. 2. (errat de 1. et 3 Henrichs.) Erf. Lg. 5. 14. 21. 23. 24. 65. 69. 84. 93. edd. ante Grut. Pearc. Ern. Or. *test. raptorum aut ratorum* δ. *t. rupt. aut raptor.* Pal. 1. Tosan. Memm. 1. (V. Steph.) Z. U. (is *et* p. *aut*) ε. Vict. Gu. 1. 3. Lg. IX, in quibus 3 inscr. *) 13. 67. ita corr. 32. *test. raptorum* omissis ceteris Pal. 2. *test. ruptorum* omissis cett. Memm. 2. Pith. Lg. ceteri, Grut. Verba *ruptorum aut ratorum* Ernesto suspecta delevere Sch. Muell., nos cum Henrichs. uncinis clausimus. In ipsa oppositione, quod Schuetzio visum, vitium

testamentorum [ruptorum aut ratorum] ceterarumque rerum innumerabilium iura versentur, cum omnino quid suum quid alienum qua re demum civis aut peregrinus servus aut liber quispiam sit ignoret, insignis est impudentiae.
174. Illa vero deridenda arrogantia est in minoribus navigiis rudem esse se confiteri, quinqueremis aut etiam maiores gubernare didicisse. Tu mihi cum in circulo decipiare adversarii stipulatiuncula et cum obsignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id sit scriptum, quo ille capiatur: ego tibi ullam causam maiorem committendam putem? Citius Hercule is, qui duorum scalmorum

non est: v. Isid. Origg. V. 24. Gai. II. 138. Inst. II. tit. 17; nec concinnitatis lex violatur, ut ait Henrichsen., quod fieret, si alterutrum adderetur. Verum quod *ratorum* quidem, sed non *ruptorum* testamentorum iura sunt, additamentum arguit. — *demum*] pro vulgato *denique* scripsi ex Lg. 2, 4. 13. 36. Gu. 3. U. Z. Ea in libris non raro confunduntur. Sed bene constat sententia. Quaeritur quo modo demum (δῆτα) civis fiat, si id agatur, ut hoc sciatur. — *civis*] *ius* Gu. 3. — *impudentiae*] sic Lg. omnes, 4 a m. sec. *inpud.* 6, 15. 17. 81. Gron. et al. edd. quaed. *imprudentiae*.

174. *deridenda*] *irridenda* Lg. 21. — *arrogantia*] *adrog.* Lg. 17. 65. 70. 73. *est* praem. 32. — *quinqueremis*] sic aut *quinque remis* Lg. 2. 4. 20. 36. 69. 81. 84. qua de re antiquam accusativi scripturam restitui. *qn qui* (hoc al. m.) *remes* Gu. 3. — *maiores*] *maioris* Lg. 5, 16. 17. 21. 65. 69. 70. 73. 76. *maioribus* 13. *maiorem* 84. *maiorum* 86 corr. add. *naveis* Lamb. — *tu*] *tum* Lg. 2. 4. 5 corr. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 24 corr. *tu in.* 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76 corr. *tun* Vict. *tunc* 93. — *decipiare*] *decuplare* Lg. 13. 14 corr. 20. 36. Vict. *decipiare* v. ad mg. *deciplare* Gu. 3. — *adversarii*] *adversari* Lg. 3. 13. 32. 67. Gu. 3. om. 23. — *et cum*] sic Lg. omnes pr. 13, 32, pr. m. Al. *et* om. — *obsignes*] *ob insignes* Lg. 13. 36. 81 v. u. t. Vict. *insignes* 16. — *in tabellis*] om. Lg. 81. Vict. Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. Ald. Steph. add. Crat. Man. al., v. explicationes. *tabulis* Lamb. — *quo*] *quod* Gu. 3. — *committendam*] *conm.* Lg. 69. *conmictendam* 2. — *Hercule is*] *herculis* Gu. 3. — *scalmorum*] *psalmorum*, *scaltrinorum*, *scaltriorum*, *selmorum*, *scalinorum*

naviculam in portu everterit, in Euxino ponto Argonautarum navem gubernarit. 175. Quid? si ne parvae quidem causae sunt, sed saepe maximae, quibus certatur de iure civili: quod tandem os est eius patroni, qui ad eas causas sine ulla scientia iuris audet accedere? Quae potuit igitur esse causa maior quam illius militis? de cuius morte cum domum falsus ab exercitu nuntius venisset et pater eius re credita testamentum mutasset et quem ei visum esset fecisset heredem essetque ipse mortuus: res delata est ad centumviros, cum miles domum revenisset egissetque lege in hereditatem paternam [testamento exheres filius]. In ea causa quaesitum est de iure civili possetne paternorum bonorum exheres esse filius, quem pater testamento neque heredem neque exheredem scripsisset nominatim.

Lg. VIII. Vict. varie aberrantes. — *portu*] *portum* Gu. 3. — *everterit*] *everterat* Lg. 2. *evertit* 3. *everteret* 65. — *gubernarit*] *gubernaverit* Lg. 14 corr. *gubernabit* 4. Vict. *gubernarat* Gu. 1.

175. *ne*] *nunc* Gu. 3. — *quibus*] delevi *in* vulgo additum secundum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. v. explicatt. I. 3, 12. — *os*] *mos* Lg., praeter 13 (is *in os)* 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24 (hi duo om.) 73. 76. 81. 84. Gu. 3. — *eius*] scripsi pro *illius* ex Lg. omnibus pr. 5. 6. 69. 93., item Gu. 2. *illius* om. Gu. 1. — *eas*] *eius* Gu. 3. — *audet*] *audeat* Lg. 32 corr. *auderet* 81. — *quae*] *qua* Gu. 3. — *nuntius*] omnes codd. sic per *t.* — *ei visum*] *ei* om. Vict. — *fecisset heredem*] inv. Lg. 69. 93. Lamb. — *revenisset*] *venisset* Lg. 3. 4. 32. 36. hi duo corr. *revertisset* Vict. — *testamento exheres filius*] haec merito suspecta sunt omnibus, et abesse ab uno cod. Lamb. dicit, idemque de quibusdam exemplaribus affirmat Talaeus. Notorum quidem et collatorum nullus est, qui non habeat. — *in ea*] vulgo praecedens *nempe* delevi secundum duo Pall. duo Gall. U. Z. Erf. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Turbat sententiam. — *testamento*] add. *in* Lg. 4. om. 73. — *scripsisset nominatim*] inv. Lg. 4.

XXXIX. 176. *qua de re*] *quaque d. r.* Lg. praeter 4. 81. 93. *ea* inscr. *quod* 4. *qa* corr. 81. *qui* Gu. 3. — *iudicarunt*] *iudicaverunt* Lg. 2. 6. *iudicarint* 20. 67. — *ab*] *ac* Lg. 2. om. 6.

XXXIX. 176. Quid? qua de re inter Marcellos et Claudios patricios centumviri iudicarunt, cum Marcelli ab liberti filio stirpe, Claudii patricii eiusdem hominis hereditatem gente ad se redisse dicerent: nonne in ea causa fuit oratoribus de toto stirpis et gentilitatis iure dicendum? 177. Quid? quod item in centumvirali iudicio certatum esse accepimus, cum Romam in exsilium venisset, cui Romae exsulare ius esset, si se ad aliquem quasi patronum applicavisset, intestatoque esset mortuus: nonne in ea causa ius applicationis obscurum sane et ignotum patefactum in iudicio atque illustratum est a patrono? 178. Quid? nuper cum ego C. Sergi Oratae contra hunc nostrum Antonium iudicio privato causam defenderem, nonne omnis nostra in iure versata defensio est? Cum enim M. Marius Gratidianus aedis Oratae vendidisset,

a 14. 15. 20. 23. 69. *A* corr. *Auli* 24. 93. — *liberti*] *liberto* 84. — *filio*] *filii* Lg. 24. 93. — *hominis*] sic Havn. 1. 2. Erf. Erl. 1. Gu. 1. 2. 3. codd. reg. ap. Leclercq. Lg. omnes praeter 17. in quo *homines* et 32. in quo est *nominis*, sed corr. u. cett., it. edd. antiq. Ald. Iunt. Crat. Man. Ern. Or. Henr. — *nominis*] Steph. Lamb. Grut. Sch. — *redisse*] scripsi cum Henr. secutus Erf. Havn. 2. Gu. 1. 2. 3. Lg. omnes praeter 6. (it. om.) et edd. antiq. Vulgo *rediisse*. *dicerent redisse* Gu. 3. Lg. XVI, quorum sunt 2. 13. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 93. — *et gentil.*] sic pro *ac* restitui ex Lg. XIX (pr. 15. 69. 86.), it. Gu. 2. 3.

177. *certatum*] *certum* Gu. 3. Lg. XX, quorum sunt 3. 13. 15. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. — *accepimus*] *adcepimus* Lg. 70. — *cum Romam*] correxi ex coniectura; v. explicationes. — *exsilium*] *exilium* Lg. pr. 5, et post *exulare* omnes, quae non recipio, quia certa est veterum de originando vocabulo sententia. — *Romae*] *Roma* Lg. 6. *Romam* Gu. 3. Lg. cett. praeter 2. et alios IV; in 4 *Romam* supra scr. *e*. — *applicavisset*] *adplicuisset* Lg. 5. 17. 73. *appl.* U. Z. et post *adplicationis* 17. 73. — *illustratum*] *inlustr*. Lg. 65. 70. 73. — *patrono*] *patronis* Gu. 1.

178. *Sergi*] scripsi ex Lg. 13. 16. 17. 36. 65. 70. 73. Vict. — *Oratae*] sic Henr. ex ε. mg. δ. et infra ed. s. l. et a. Ven., ut scribitur Off. III. 16, 67. Fin. II. 22, 70. frg. vol. IV. p. II. p. 484.

neque servire quandam earum aedium partem in mancipi lege dixisset: defendebamus, quicquid fuisset incommodi in mancipio, id si venditor scisset neque declarasset, praestare debere. 179. Quo quidem in genere familiaris noster M. Buculeius homo neque meo iudicio stultus et suo valde sapiens et ab iuris studio non abhorrens simili quodam modo nuper erravit. Nam cum aedes L. Fufio venderet, in mancipio lumina, uti tum essent, ita recepit.

Sic etiam Lg. 14. 20. 93. — *iudicio*] *in iudicio* Lamb — *in iure versata*] om. Gu. 3. — *M. Marius*] praenomen a Grut. Gron. al. omissum Gu. 2. 3. et Lg. XIX bonique pr. 4. 36. (hi *Varius*) omnes exhibent. V. ad III. 1, 4. *Gratidiani* nomen varie corruptum est in Lg. omnibus, quorum qui *Cratidianus* (15.) et *Gradicianus* exhibent, proxime a vero absunt. Optimi 2. 4. 36. *Gaditanus,* Gu. 3. *Gatidanus.* — *aedis*] scripsi secundum Lg. 2. 4. 36., qui *edis.* — *quicquid*] scripsi ex Lg. XXI. bonisque pr. 4. 13. — *incommodi*] *inconmodi* Lg. 69. *in manc. incommodi* inverso ordine Vict. — *debere*] *deberet* Lg. 3. 5. 6. 14. 20. 21. 23. 24 corr. 65. 67. 69 corr. 76. 81 corr. 84. 93. ita corr. 32. om. 13.

179. *M. Buculeius*] *Mbuculeius* Lg. 4. 36. *Buchulerius* 81 corr. *Buchuleius,* ut est in 21. *Buculerius* 84. *Buculeius* scribendum fuit secundum Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 23. 65. 67. 69. 73. 76. Vict. Gu. 1. 2. 3. U., idemque paulo post in XVIII Lg. exstat, quorum sunt 2. 3. 4. 5. 6. 13. 16. 20. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. Gu. 2. 3. Nam Gu. 1. hic duplicat *c.* Nomen in marmoribus semel repertum, sed ibi quoque quod praetulimus legitur. — *meo iudicio*] inv. Gu. 3. — *ab iuris*] scripsi ex Lg. 2. 4. 5. 13. 16. 20. 21. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 2. 3. (Lg. 2. *abiuris)* v. ad c. 35, 160. — *simili quodam modo*] vulgo post *simili* inculcata *in re* omisi secundum edd. antiq. codd. Havn. 1. 2. *a.* Gu. 2. Vict. Lg. XVII, quorum sunt 2. 36 add. 65. 73. 76. *in iure* Lg. 67. 69. 84. 86. *iure* Gu. 3. Lg. 3. 4. 13. „Nam quod dicit Schuetzius, haec vocc. omitti non posse propterea, quod nondum alius cuiusquam, qui erraverit, facta sit mentio, is alius fuit M. Marius Gratidianus.“ *Henrichsen.* — *Fufio*] *Fuffio* et post *Fuffius* Lg. 15. 17. hoc etiam 14. 35. Gu. 3. (is ante *Fussio,* ut Vict.); eodemque spectant *Suffio* in Lg. 2. 14. 35. Hoc nomen nullum fuit; v. Zumpt. ad Acc. in Verr. I. 43, 109. *Fusio* et post *Fusius* Lg. XIV. (3. 5. 16. 21. 23. 32. 67. 69. 70. 76) Gu. 1. al.; perpetua enim haec est confusio nominum, qua ne Zumptius

Fufius autem, simul atque aedificari coeptum est in quadam parte urbis, quae modo ex illis aedibus conspici posset, egit statim cum Buculeio, quod, cuicunque particulae caeli officeretur, quamvis esset procul, mutari lumina putabat. 180. Quid vero? clarissima M'. Curi causa Marcique Coponi nuper apud centumviros quo concursu hominum, qua exspectatione defensa est? cum Q. Scaevola aequalis et collega meus homo omnium et disciplina iuris

quidem abstinuit *Fustum* Aquilii accusatorem nominans Div. in Caec. 21, 69., quem ipsum illum, qui hic commemoratur, fuisse coniectura satis verisimilis est (v. III. 13. 30. Brut. 49, 182). Vide Bentl. ad Hor. Serm. II. 3, 60. Heusinger. ad Off. II. 14, 9. Etiam in describendis marmoribus ita peccatur; v. n. 3731. p. 162. t. I. Orell. Nam *Fustum* nomen ad illa tempora, quibus dicta sunt *Valesius lases clamos*, ablegat Quintilianus I. 4, 13. *Fufius* nunc ex bonis codd. legitur II. 22, 91. III. 13, 50. — *lumina*] *limina* Lg. 15 corr. — *uti*] *ut* Lg. 2. 4. *ut ita* (p. *uti tum*) 4. 17 corr. *esset ita*. *ut itum* Gu. 3. — *essent*] *esset* Lg. XII., quorum sunt 13. 15. 65. 67. 70. 73. 76. — *Fufius autem*] *Fufius enim* Erl. 1. Lg. 3. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. *F. licet* Gu. 3. *vero* Lamb. quidam. V. ad II. 58, 237. om. *autem* unus Lamb. Lg. 4. 17. — *simul atque*] sic divisim Lg. 2. 73. 76. 93. ita corr. 84. — *aedificari*] *exedificari* Lg. 15. — *posset*] *possit* Lg. XVIII., quorum sunt 4. 5. 6. 13. 15. 65. 69. 70. 73. 76. — *cuicunque*] *quicunque* Lg. 2 corr. *cuique* 6. 15 corr. Gu. 3. — *caeli*] sic Lg. 13. 23. 24. 36. *celi*, quod idem, 17. 21. Magis placet hoc, quam *coelum* scribere. *coeli* Lg. XII. — *quamvis*] *via quamvis* Gu. 3. Z. *sua* 9. U. — *mutari*] om. Lg. 4. supra scr. *obscurari*, ad mg. *mutari*. *mutata* Lg. 84. Vict. Gu. 1. ut edidit Lamb. — *lumina*] *limina* Lg. 15 corr.

180. *Curi*] dedi secundum Lg. 16. 17. 24 corr. 32. 65. 70. 73. et mox *Coponi* ex 5. 6. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 86. quo ducunt *componi* in 17. 23., *copi* Gu. 3. Lg. 2. 13. Z. Ox., *capi* var. *cepi* 4. Sueto mendo *M.* pro *M'.* Gu. 1. edd. Steph. Iunt. Man. Lamb. al. *Marci* Vict. — *exspectatione*] *s* extritum in Lg. praeter 3. 5. — *cum Q. Scaevola*] *cumque Scaev.* Lg. 3. 5. 17 (*cunque*). 23. 65. 67. 76. 86. ita corr. 23. *cumque Q. Scaevola* 4. De illo mendi genere v. Drakenb. ad Liv. XXII. 31, 7. cf. XXIII. 30, 18. — *collega*] *conlega* Lg. 70. 73. — *meus*] *eius* Gu. 3. Lg. 4. 36. — *limatus*] *elimatus* Gu. 3. sublito *e.* — *iuris peri-*

civilis eruditissimus et ingenio prudentiaque acutissimus et oratione maxime limatus atque subtilis atque, ut ego soleo dicere, iuris peritorum eloquentissimus, eloquentium iuris peritissimus, ex scripto testamentorum iura defenderet negaretque, nisi postumus et natus et, antequam in suam tutelam veniret, mortuus esset, heredem eum esse posse, qui esset secundum postumum et natum et mortuum heres institutus; ego autem defenderem hac eum tum mente fuisse, qui testamentum fecisset, ut, si filius non esset, qui in suam tutelam veniret, M'. Curius esset heres. Num

torum] ἐφ' ἓν Lg. 73. 81. 84. — *postumus*] *posthumus* Lg. 14. 21. 93. St. Iunt. Ald. Man. ita corr. 23. *postumius* 24. — *suam tutelam*] inv. Lg. 69. 93. *tutellam* 4. Cf. Schneideri Gr. Sat. vol. I. 2. p. 414. — *veniret*] restitui plurimorum scripturam; sic enim Erl. 1. Gu. 3. Erf., al. ap. Pearcium, Lg. omnes praeter 4. 81 corr. 84. *Venisset* nulla re potius est; agitur enim de regula iuris constituenda ex re iudicata: v. nostram comm. de formis enunt. conditt. L. L. p. 40. Id legitur in Norf. Harl. 2. α. γ. Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Lg. tribus, Ald. Iunt. Crat. Man. Lamb. Pearc. recentt. post Ern. — *esse posse*] *esse non posse* Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. Gu. 1. 2. ita corr. 32. — *postumum*] *postumus* Lg. 69. de scr. *posthumus* v. supr. — *et natum*] *et* om. Lg. 67. — *ego autem defenderem*] Ita Havn. 1. 2. Z. α. γ. Erl. 1. Erf. Gu. 1. 2. Vict. Lg. 4. 15. 16. 24. 70. 73. 81 corr. ut 2. 84. 86. et vulgo ab Ald. ad Grut.; restituerunt Sch. Or. (qui uncinis tamen clausit) Henr. *ego licet def.* U. β. δ. ε. Vet. Steph. Gu. 3. Hahn. Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 14. 17. 20. 21. 23. 35. 36. 67. 69. *sed* 32. *videlicet* Lg. 93. rell. edd. antiquiss. marg. Crat. *ego voluntatem def.* de Camerari coni. Grut. Muell. — *hac eum tum*] *eum hac tum* Lg. 3. 5. 6. 13. 23. 65. 70. 73. 86. 93. *eum actum* Gu. 3. *eum ea tum* 4. *tum* om. Gu. 1. 2. Havn. 2. Vict. Ald. Iunt. Crat. Man. Steph. Lamb.; uncinis clausit Or. *eum cum* Havn. 1. *eum hac cum* Erl. 1. *eum hac tamen* Lg. 14. 69. Hahn. — *ut si*] *si* om. Lg. 2. 13. 32 add. Gu. 3. *ut filius si* 36. — *veniret*] *non iret* Lg. 14. 15. 20. Hahn. *iret* 93. rell. edd. antiq. *venisset* Lamb. Ern. Sch. *qui — veniret* om. U. Z. Erf. Lg. 4. 13. 32 add. 36. — *M'. Curius*] *M. Curius* hic Lg. omnes praeter 3., item Vict. — *esset heres*] inv. Lg. 3. 23. 32. 67.

destitit uterque nostrum in ea causa in auctoritatibus in exemplis in testamentorum formulis, hoc est in medio iure civili versari?

XL. 181. Omitto iam plura exempla causarum amplissimarum, quae sunt innumerabilia; capitis nostri saepe potest accidere ut causae versentur in iure. Et enim si C. Mancinum nobilissimum atque optimum virum atque consularem, cum eum propter invidiam Numantini foederis pater patratus ex S. C. Numantinis dedidisset eumque illi non recepissent posteaque Mancinus domum revenisset

XL. 181. *omitto*] *obmitto* Gu. 3. — *potest accidere*] inv. Lg. 15. *accedere* 17. *adcidere* 73. — *et enim*] Sic divisim Lg. 2. 67. 69. 84. 86. 93. Gu. 1. — *si*] Havn. 1. 2. et Lg. 2. 3. 4. 5. 13. 23. 24. 32. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 81. edd. antiquiss. Ald. probant Madvig. et Henr., ut apodosis incipiat a verbis *quam possumus* §. 182., ne illa nimis abrupte prioribus inferantur. Legebatur *sic*. — *atque*] vulgatum *ac* mutavi secundum Lg. omnes praeter 2. 17 (is *et*) 81. 84. 93., item Gu. 3. Erl. 1. Erf. — Havn. 1. 2. Vict. Gu. 1. 2 plane omittunt particulam. — *cum*] additum *eum* ignorant Havn. 1. Ox. omnes, Gu. 1. 2. 3. Erf. Lg. XX., quorum boni 4. 36. sunt; Vict. Fortasse verius est *quem*. — *pater patratus*] *p. probatus* Lg. 65. *paratus* 67. — *dedidisset*] *dedisset* Lg. praeter 14. 86. 93. sed 3 corr., item Vict. Gu. 1. 2. 3. ita corr. 14. *dixisset* 86. — *revenisset*] *venisset* Lg. 93. U. v. expl. ad II. 22, 94. — *P. Rutilius*] *P.* abest a Lg. 2. 3. 4. 13. 23. 32. 36. 65. 67. 69. Gu. 3. Praeterea *Rupilius* 3. 6. 14. 17. 20. 23. 35. 67. 69. 76. 81. 84. ita corr. 5. *Ruphilius* 15. *utilius* 32 corr. ut 3. Pro *M. F. memtus* Lg. 3. 67. *enim* 4. *in* 16. *Menius* 32. *Menius F.* Vict. Pro *F.* locum vacuum habet 2. — *de senatu*] om. Lg. 2. 13. 14. 16. 17. 32. 35. 65. 70. 73. 76. 86. Havn. 1. 2. Z. β. γ., it. α. δ. pr. m., Gu. 2. 3. Erf. et recentt. post Sch. *de* solum om. Lg. 5. 6. 15. 20. 21. 23. 24. 36. *iussit de senatu educi* Gu. 1. — *memoria*] *memoriae* Lg. 23. 69. 81. 84. Gu. 1. — *populusve*] *aut populusve* Lg. 20. — *vendidisset*] *dedidisset* Lg. 20. — De *patris patrati* nomine v. supra annotata. — *dedidisset*] sic recte Lg. 2. 5. 6. 14. 67. 73. 81. 93. Vict. ita corr. 3. 32. Ceteri Lg. *dedisset*. — *esse*] *esset* Vict. — *postliminium*] divisim Lg. 2. 32. 65. 69. quidam alio modo vitiose.

neque in senatum introire dubitasset, P. Rutilius M. F. tribunus plebis iussit educi, quod eum civem negaret esse; quia memoria sic esset proditum, quem pater suus aut populus vendidisset aut pater patratus dedidisset, ei nullum esse postliminium: 182. quam possumus reperire ex omnibus rebus civilibus causam contentionemque maiorem, quam de ordine de civitate de libertate de capite hominis consularis? praesertim cum haec non in crimine aliquo, quod ille posset infitiari, sed in civili iure consisteret. Similique in genere inferiore ordine, si quis apud nos servisset ex populo foederato seseque liberasset et postea domum revenisset, quaesitum est apud maiores nostros num is ad suos postliminio redisset et amisisset

182. *reperire*] *repperire* Lg. 36. *experire* 65. — *de ordine, de civ.*] *de ordinanda civ.* Lg. 2. 3. 67. ita corr. et exp. 32. ita corr. 84. et Gud. 3. — *praesertim cum haec non*] *eum praesertim tam hoc* Lg. 4. unde quis extundat *cum praesertim hoc non tam.* — *posset*] *possit* Lg. omnes praeter 16. 70. 73. 81. — *infitiari*] per *c* Lg. omnes praeter 5. 70., item Gud. 1. 2, 3. — *civili iure*] inv. Lg. 65 corr. — *consisteret*] *consisterent* Lg. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24 corr. 35. 76. 81. 93. — *inferiore*] *inferioreque* Lg. 3. 5. 6. 16. 17 corr. ut 14. 21. 23. 24. 65. 67. 73. 76. 86. ita corr. 32. Erl., unde Muellerus exsculpsit *inferiori ex,* nescio quo artificio. *inferiorique* 14. 15. 20. 69. 93. *inferiori* 36. — *et postea*] hic pro *ac postea* scribendum fuit ex Lg. XXII bonisque praeter 69. omnibus. — *revenisset*] *venisset* 21. — *redisset*] sic contracta forma Lg. omnes praeter 20. Gu. 2. 3. *venisset* Vict. v. u. t. — *amisisset*] *admisisset.*

183. *esse nullum*] inv. Lg. 2. 15. — *iure civili*] inv. 2. — *contentio*] *contemptio* Lg. 2. 69. *correptio* 67. — *quaeritur*] *quaeretur* s. *queretur* Lg. 13. 36. Gu. 3. — *continuone, an ubi lustrum sit conditum, liber sit*] Sic, omisso tamen contra Ciceronis usum priore *sit*, e membranis Cuiacii (Obss. lib. XVII. 20) Grut. et recentt. Libri scripti in diversa abeunt, ita quidem ut plurimi errores ex perverse scripto aut lecto *ubi* fluxerint. Nam *continuone an tibi lustrix conditum, liber sit* Pith. Z. *continuone ante lustro condito liber sit* Vet. Steph. *cont. an tribus lustris conditum liber sit* β. *cont. an tribus lustris conditis*

hanc civitatem. 183. Quid? de libertate, quo iudicium gravius esse nullum potest, nonne ex iure civili potest esse contentio, cum quaeritur, is, qui domini voluntate census sit, continuone, † an ubi lustrum sit conditum, liber sit? Quid? quod usu memoria patrum venit, ut pater familias, qui ex Hispania Romam venisset, cum uxorem praegnantem in provincia reliquisset Romaeque alteram duxisset neque nuntium priori remisisset, mortuusque esset intestato, et ex utraque filius natus esset: mediocrisne res in controversiam adducta est? cum quaereretur de duobus civium capitibus et de puero, qui ex posteriore natus erat, et de eius matre, quae, si iudicaretur certis quibusdam verbis, non novis nuptiis fieri

liber sit Memm. unus, Pal. 1. 2. 3. 8. U. (qui ante *an* add. *tam)* ed. Wald. Lg. 4. 5. 16. 20. 24. 35. 67. 70. 73. item, sed altero *sit* omisso, 69. *lustris* etiam 13. 36, qui non *tribus*, sed *ter*. *conditis* 36 non habet. *cont. an ubi tam ter lustrum cond. liber sit* Memm. alter. *census sit, si non sit conditum lustrum, sitne liber* α. γ. Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. (in 2. add. post *lustrum tribus)* Ald. Iunt. Man. Lamb.; quae scriptura prope vera videatur, etsi sic alia sententia nascitur. Notum enim est censum saepe non peractum, sive *lustrum conditum non esse;* quo facto servus nonnullis videbatur rite manu missus non esse. Alii libri confusam ex utroque genere scripturam monstrant. - *si non conditum lustrum sitne liber continuone an tribus lustris cond. liber sit* Lg. 3. 15. 21. 23. 65. ita corr. 32. Idem 67. modo *continuo*. — *si non cond. lustr. sit, sitne liber, continuone an tribus lustr. cond. liber* 76. Similia sunt in cett. codd. et edd. antiquiss. — *pater familias*] sic divisim Lg. 2. 65. 67. — *intestato*] *in testamento* Lg. 15 corr. *intestatus* Lamb. — *et ex*] *et* om. Gu. 3. — *adducta*] *delata* Lg. 84. *deducta* U. — *est*] om. Gu. 3. In ea sententiae forma: *ut pater familias — natus esset* vitium latere visum Henrichsenio; sed secus est. v. explicatt. — *cum quaereretur*] *cumque quaer*. Lg. 15. 21. 23. 24 corr. 35. 65. 67. 69. 76. ita corr. 32. *cunque q*. 17. 93. — *duobus*] *duorum* Lg. 20. — *de puero*] *de pueri* Lg. 2. 5. 6. 17. 20. 24 corr. 65. 70. 73. 76. 81. 86. ita corr. 32. — *eius matre*] *huius m*. Lg. 14. 15. 69. 93. — *certis*] *coeteris* aut *ceteris* Lg. 3. 17. 21. 67. De his confusis

cum superiore divortium, in concubinae locum duceretur. 184. Haec igitur et horum similia iura suae civitatis ignorantem erectum et celsum alacri et prompto ore atque vultu huc atque illuc intuentem vagari cum magna caterva toto foro praesidium clientibus atque opem amicis et prope cunctis civibus lucem ingeni et consili sui porrigentem [atque tendentem] nonne in primis flagitiosum putandum est?

XLI. 185. Et quoniam de impudentia dixi, castigemus etiam segnitatem hominum atque inertiam. Nam si esset ista cognitio iuris magna atque difficilis, tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impellere. Sed, o di immortales, non dicerem hoc audiente Scaevola, nisi ipse dicere soleret nullius artis faciliorem sibi cognitionem videri. 186. Quod quidem

v. Drak. ad Liv. XXXIV. 36, 4. Klotz. ad Cic. Lael. p. 188. — *non novis*] *non* om. Gu. 3. — *divortium*] *devortium* Lg. 13. 32. Lamb. *divortio* 4 corr. — *in concub. locum*] *in conc. loco* Lg. 2. 81. 84. Vict. Gu. 1. 2. 3. *in* om. 69.

184. *haec igitur*] *haec ergo* Gu. 3. — *et celsum*] *et* om. Lg. 4 add. *excelsum* Vict. — *atque vultu*] sic pro *ac* scripsi ex Lg. XVIII, quorum sunt 2. 3. 4. 5. 6. 13. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 76. it. Gu. 2. 3. — *cum magna*] vulgo inv. Mutavi ex Lg. omnibus praeter 81. 84. 93. — *ingeni et consili*] scripsi ex Lg. 2. 65. 70. — *porrigentem atque tendentem*] alterum pro interpretamento habeo per *atque* particulam adiecto: v. ad II. 33, 144. — *in primis*] ὑφ' ἓν Lg. 76. 84 (hic *impr.); v. explicatt. ad II. 22, 94. — *est*] om. Gu. 3.

XLI. 185. *impudentia*] *imprudentia* Lg. 3. 4. 14. 15. 21. 67. 76. ita corr. 5. var. 32. — *etiam*] om. Vict. ponit post *atque* Gu. 1. — *segnitatem*] *segnitiam* Lg. 13. 32 corr. Lamb. *segnium* Gu. 3. Restituimus quod Nonius habet p. 174, 20. — *atque difficilis*] vulgo *ac;* mutavi secundum Lg. XX, quorum praeter 2. boni sunt omnes, et Gu. 2. — *o di*] scripsi secundum Lg. 5. 15. 70. — *immortales*] *inmortales* Lg. 24. 69. 86. — *dicere soleret*] inv. Vict. — *sibi*] ponit post *nullius* Vict. Gu. 2. Lg. 81. 84. Steph. Iunt. Man. *nullius igitur artis* Gu. 1.

certis de causis a plerisque aliter existimatur; primum quia veteres illi, qui huic scientiae praefuerunt, obtinendae atque augendae potentiae suae causa pervulgari artem suam noluerunt: deinde, postea quam est editum expositis a Cn. Flavio primum actionibus, nulli fuerunt, qui illa artificiose digesta generatim componerent. Nihil est enim, quod ad artem redigi possit, nisi ille prius, qui illa tenet, quorum artem instituere vult, habeat illam scientiam, ut ex iis rebus, quarum ars non dum sit, artem efficere possit. Hoc video, dum breviter voluerim dicere, dictum a me esse paulo obscurius; sed experiar et dicam, si potero, planius.

XLII. 187. Omnia fere, quae sunt conclusa nunc artibus, dispersa et dissipata quondam fuerunt; ut in musicis numeri et voces et modi; in geometria linea-

186. *existimatur*] *nominatur* Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. U. Z. — *obtinendae*] *optin.* Lg. 5. 20. 21. 32 corr. 70. 73. 76. — *potentiae suae*] *suae* om. Lg. 24. — *postea quam*] sic Lg. 67. 69. 70. 73. 84. 86. 93. *postquam* U. Lg. 2. 6. Gu. 3. — *expositis*] *expositum* Lg. 65 corr. om. 84. *expositionis* Gu. 3. — *Flavio*] *Fabio* Lg. 2. 4. v. u. t. 13. 14. 20. 32 corr. 36. 69. 93. *Fulvio* 15. *a|c.* (sic) *N. Fabio* Gu. 3. correctione manifesta. — *illa*] *illam* Lg. 4. *ista* 65. *ea* 81. om. 84. Vict. — *instituere*] *instruere* Vict. — *habeat*] auctor huius scripturae, quae vera videtur, non comparet. Codd. Lg. omnes et Gu. 2. 3. *habet.* — *ex iis*] *ex his* Lg. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Gu. 1. 3. — *non dum*] sic divisim Lg. 2. 67. 69. 70. Iunt. al. — *a me esse*] inv. Lg. 23. 36. — *paulo*] sic, ut solent, Lg. omnes Gu 1. 3.

XLII. 187. *numeri*] *et* addunt Lg. non pauci, non tamen 2. 4. 13. 32. 36. 67. 81. 84. ita corr. 32. Paulo ante *ut* ante *in mus.* om. Gu. 3. — *lineamenta*] addit *et* Gu. 3. *liniamenta* plerique etiam boni vitiose. — *astrologia caeli*] inv. Lg. 6. 13. 32. 36. Praeterea *caeli* aut *cęli* 4. 5. 17. 23. 24. 26. 65. 69. 84. — *motusque*] *motus* Lg. 15. — *historiarum*] *historiae* aut *historie* et *hystoriae* s. e. Lg. 21. 76. 81 corr. 86. Gu. 1. 2. 3. — *verborum*] om. Gu. 3. — *pronuntiandi*] per *c* soli Lg. 84. 93. Lamb. — *ratione*] *oratione* Vict. — *ignota — et diffusa*] *diffuse*

menta formae intervalla magnitudines; in astrologia caeli conversio ortus obitus motusque siderum; in grammaticis poëtarum pertractatio historiarum cognitio verborum interpretatio pronuntiandi quidam sonus; in hac denique ipsa ratione dicendi excogitare ornare disponere meminisse agere † ignota quondam omnibus et diffusa late videbantur. 188. Adhibita est igitur ars quaedam extrinsecus ex alio genere quodam, quod sibi totum philosophi assumunt, quae rem dissolutam divulsamque conglutinaret et ratione quadam constringeret. Sit ergo in iure civili finis hic, legitimae atque usitatae in rebus causisque civium aequabilitatis conservatio. 189. Tum sunt notanda genera et ad certum numerum paucitatemque revocanda; — genus autem est id, quod sui similis communione quadam,

U. Gu. 3. *et* om. idem. *ignota* non esse aptum in ed. mai. Sch. probasse fertur coniecitque *infinita*, quod Madvigio placet. v. explicationes.

188. *quaedam*] om. Gu. 3. item *ex*. — *extrinsecus*] *et extrinsecus* Lg. 4. 13. 36. — *quod*] *quam* et mox *totam* Bakius. Quasi dici non possit *aliud genus artis sibi assumere*. — *assumunt*] *adsumunt* Lg. 5. 17. 70. 73. 93. ante hoc ponitur *totum* in Gu. 1. 3. — *divulsamque*] *confulsam* Lg. 3. 67. *divulsam* 13. *divisamque* 14. 15. 20. — *sit ergo*] *sic ergo* Lg. 3. 4. 13. 16. 21. 23. 24 corr. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 76. 86 corr. ita var. 2. — *atque usit.*] *ac usit.* Gu. 3. — *aequabilitatis*] *aequalitatis* Lg. praeter 2. 5. 6. 13. 32. 36. item *α. γ. δ. ε.* ita corr. 32.

189. *est id, quod*] *est idem quod* Gu. 3. Lg. praeter 2. 3. 14. 32. 36. ut Lamb. al. — *similis*] scripsi secundum Lg. omnes praeter 2. 4. 32. — *specie*] *species* Gu. 3. — *differentis*] scripsi ex Lg. praeter 3. 4. 16. 32. 35. 65. 67. ita corr. 32. contra ac 2. *differentiis* 16. — *complectitur*] *amplectitur* Lg. 20. — *pluris* — *partis*] suppeditarunt Lg. 5. 16. 21. 24. 65. 70. 73. — *sunt, quae generibus iis, ex quibus*] *hec sunt generibus ex quibus* Gu. 3. pro *iis* est *his* in Lg. 15. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 1. — *manant*] vulgarem scripturam *emanant* cedere iussi ei, quam suppeditant optimi codd. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *Emanare* de origine alicunde capta Ciceronis non est, nisi figura

specie autem differentis duas aut pluris complectitur partis; partes autem sunt, quae generibus iis, ex quibus manant, subiciuntur; — omniaque, quae sunt vel generum vel partium nomina, definitionibus quam vim habeant est exprimendum. Est enim definitio earum rerum, quae sunt eius rei propriae, quam definire volumus, brevis et circumscripta quaedam explicatio. **190.** Hisce ego rebus exempla adiungerem, nisi apud quos haec haberetur oratio cernerem. Nunc complectar quod proposui brevi. Si enim aut mihi facere licuerit, quod iam diu cogito, aut alius quispiam aut me impedito occuparit aut mortuo effecerit, ut primum omne ius civile in genera digerat, quae perpauca sunt, deinde eorum generum quasi quaedam membra dispertiat, tum propriam cuiusque vim de-

addito *fontis* vocabulo tolerabilior fiat, velut de Inv. II. 2. Cael. 8, 19. Ut hic, ita emendandus locus est III. 18, 68. nec aliter statuendum de Or. 14, 47., dum modo codices plures accurate inspecti exstarent. — *subiciuntur*] scripsi secundum Lg. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 24. 32 corr. 65. 69. 70. 73. 76. 86. Gu. 3. Ita solent emendatiorum semper aliqui, velut de Suetonio testis est Oudend. ad Suet. Caes. 51. quanquam vitiosum existimans, de Cicerone Heusingerus ad Off. I. 41, 11., de aliis Cortius ad Sall. Catil. p. 150. Idem in Oratore Ciceronis saepe oblatum a cod. Viteb. sprevit Meyerus. Iam ea de causa *abicere* et *abiicere, conicere* et *coniicere, obicere* et *obiicere* iuxta tolerari oportebit, quod utroque utuntur poëtae; altero, cum producta, altero, cum correpta syllaba opus est; v. Lucan. VIII. 796. Nam paulo calidius Wunderi decretum pleniores formas in codd. nusquam legi prudenter, ut solet, castigavit Freundius ad Cic. p. Mil. p. 35. — *definitionibus*] bis hoc (*diffin.* scriptum) quippe etiam ante *omniaque* positum habet Gu. 3., idemque cum Lg. pluribus *omnia queque* pro *omniaque quae.* — *habeant*] *habent* Lg. 69. — *earum rerum*] inv. Vict. et Lg. XIX., quorum sunt 13. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. — *circumscripta*] *circumspecta* Gu. 3. non inepte.

190. *ego*] *ergo* Lg. 3. 4. 5 corr. 6. 32. v. u. t. 65. 67. 69. 84. — *brevi. Si enim*] *brevis enim* Gu. 3. — *iam diu*] *iam*

finitione declaret: perfectam artem iuris civilis habebitis, magis magnam atque uberem, quam difficilem atque obscuram. Atque interea tamen, dum haec, quae dispersa sunt, coguntur, vel passim licet carpentem et colligentem undique repleri iusta iuris civilis scientia.

XLIII. 191. Nonne videtis equitem Romanum hominem acutissimo omnium ingenio, sed minime ceteris artibus eruditum, C. Aculeonem, qui mecum vivit semperque vixit, ita tenere ius civile, ut ei, cum ab hoc discesseritis, nemo de iis, qui peritissimi sunt, anteponatur?

Gu. 3. Lg. 4. 13. 32 corr. 36. divisim, ut dedi, 2. 3. 5. 6. 14. 16. 23. 67. 81. — *aut alius*] *ac alius* Gu. 3. — *occuparit*] *occuparet* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14 corr. 21. 23. 32 corr. 35. 36. 65. 67. Gu. 3. *occupaverit* 84. — *mortuo*] *me mortuo* Gu. 1. — *digerat*] *eligat* Gu. 1. idemque *genere.* — *dispertiat*] *dispartiat* Lg. 6. 14. 24. 69. 81 corr. 93. Gu. 1. v. ad III. 29, 114. — *cuiusque*] *cuique* Lg. 2. 4 corr. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. fortasse rectius. — *digeram* — *dispertiam* — *declarem* Vict. — *et obscuram*] *atque obsc.* Lg. 14. 15. 17. 20. 81. 93. Steph. Iunt. al. — *sunt*] *sint* Iunt. — *coguntur*] *colliguntur* Lg. 4. U. mg. *δ.* ita corr. 2. *dum cogantur* Sch. ex Ern. coniectura. — *colligentem*] *conligentem* Lg. 4. 65. 70. 73. *colligantem* Gu. 1. — *repleri*] *replere* Lg. 2 corr. *repellere* 3. 4. 20. 23. 24. 32 corr. 36. 65. 84. ita corr. 5. — *iusta*] *ista* Lg. 3. 4. 5. 13. 14. 15. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. Gu. 1. Oxx. tres, ut iam Iunt. Man. Lamb. al. *istam* et postea *scientiam* U. Z. *ε.* Lg. 2. 3. 4. 5. 14. 15. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 3. ita corr. 93. *iusta scientia*, ut vulgo legitur, Lg. 16. 17. 81 soli. V. explicationes.

XLIII. 191. *acutiss. omnium*] *omnium* etiam ante *acutissimo* ponit Gu. 3. post *omnium* Lg. 4. — *ceteris*] *coet.* Lg. 13. 20. 76. *caet.* Lg. VII. — *C. Aculeonem*] *culeonem* Lg. 3. 5. 21. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 86. ita corr. 23. *Tuleonem* 16. *caculeonem* 2. 4. 13. 36. Gu. 3 al. sueto vitio in unum contrahendorum nominum et praenominum, de quo notarunt Reines. ad Inscr. p. 838. Drakenb. ad Liv. XXXVIII. 35, 1. — *discesseritis*] *discesseris* Gu. 2. Lg. 14. 15. 20. 69. 81. 84. 93. ut iam Steph. Iunt. Lamb. al. — *de iis*] *de his* Lg. 20. 21. 67. 69. 76. 84. 93. Vict. Gu. 1. 3.

192. Omnia sunt enim posita ante oculos collocata in usu cotidiano in congressione hominum atque in foro neque ita multis literis aut voluminibus magnis continentur. Eadem enim elata sunt primum a pluribus, deinde paucis verbis commutatis etiam ab eisdem scriptoribus scripta sunt saepius. 193. Accedit vero, quo facilius percipi cognoscique ius civile possit, quod minime plerique arbitrantur, mira quaedam in cognoscendo suavitas et delectatio. Nam sive quem haec † aliena studia delectant, plurima est et in omni iure civili et in ponti-

192. *sunt enim*] sic Lg. 4. 6. 13. 32 corr. 33. 84. Gu. 3. (de Gu. 2. errat Henr.) Havn. 1. 2. — *posita*] *supposita* Lg. 93. — *collocata*] *conlocata* Lg. 65. 70. 73. — *cotidiano*] scripsi ex Lg. 2. 4. 6. 32. 81. 84. 86. Gu. 3. *quottid.* Gu. 1. Lg. 3. 5. 67. 76. *cott.* 24. — *in foro*] om. *in* Lg. 69. 93. — *literis*] sic soli Lg. 3. 6. 17. 81. 84. ita corr. 32. — *aut*] *atque* Lg. 15. 76. 81. *ac* 69. 93. — *continentur*] *contineretur* Lg. 3. 5. 13. 17. 20. 21. 23. 32. 65. 67. 76. 86. *continetur* 4. 14. 35. 36. — *eadem*] *eidem* Gu. 3. Vulgatum *eadem enim sunt elata* Beierus solita sibi superstitione olim correxit *eadem sunt enim el.* (ad Off. I. 3, 9); rectius idem (ad Off. II. 8, 30) *eadem enim elata sunt*, et sic Erl. 1. Vet. Steph. Z. (modo *clara* p. *elata)*, quibus nunc longe maior fides accedit a Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 17 corr. *clara* 20. 21. 23. 24 corr. 35. 36. 67. 78. 86. Gu. 3. *clara sunt* 32 corr. ut 2. *dicta sunt* 70. 73. — *a pluribus*] *a* om. Lg. 2. 3. 4. 13. 36. 69. Vict. qui *pluribus* habet post *enim.* — *verbis commut.*] inv. Lg. 14. 15. 16. 69. 81. 84. 93. om. *commutatis* 16. 65. 70. 73. 86. Vict. *conmutatis* 2. — *etiam*] *que* Gu. 3. — *eisdem*] sic Lg. 3. 4. 24. 32. 36. 67. 70. 84. *isdem* 76. *hisdem* aliquot, in quibus est Gu. 3.

193. *accedit*] *accidit* Lg. 32 corr. — *percipi*] *perspici* Lg. 21. hoc et *cognosci* inv. Gu. 1. — *in cognosc. suav.*] inv. Lg. 3. 5. 6. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. ita corr. 32. — *sive quem*] *si quem* Lg. 69. 81. 93. Steph. Iunt. ita corr. 14. *sine* Gu. 3. — *haec aliena*] magnopere placet Madvigi coniectura *haec Aeliana*. *haec* enim vulgo post Aldum omitti solitum plurimi, etsi non optimi codd. habent (carent eo Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67.); in *aliena* ad unum omnes consentiunt, nisi quod *atica* cod. Reg., unde Wyttenb. Bibl. Cr. I. p. 14. eruit *antiqua*

ficum libris et in XII tabulis antiquitatis effigies, quod et verborum vetustas prisca cognoscitur et actionum genera quaedam maiorum consuetudinem vitamque declarant; sive quis civilem scientiam † contemplatur, quam Scaevola non putat oratoris esse propriam, sed cuiusdam ex alio genere prudentiae, totam hanc descriptis omnibus civitatis utilitatibus ac partibus XII tabulis contineri videbit;

quod in Havn. 2. a m. rec. supra scr. et in mg. ed. Man. ap. Orell. repertum est; sed non recte *antiqua studia* dicerentur, quae sunt *antiquitatis*. Orellius prudenter suspicatus fuerat latere nomen aliquod hominis, velut *Catoniana* s. *Longiniana*. Tamen in verbis scriptoris nihil mutavi. v. explicationes. — *delectant*] *delectent* Lg. 4. 32 corr. Lamb. — *est et in omni*] *et* om. Lg. 2. 13. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 86. Gu. 3. quod non multum absum, quin probandum ducam; aliquam enim iuris civilis et pontificii necessitudinem esse ipse Cicero posuit Legg. II. 19. Pro *et in omni* Lg. 81. *etenim in omni* om. Lg. 14. 15. 69. 93. *omne* 65. — *civili*] om. Gu. 2. Lg. 84. Vict. — *vetustas prisca*] sic inverso ordine dedi ex Lg. omnibus praeter 14. 15. 32. 69. 81. 93., item ex Gu. 3., hic, ut aliis locis, nativum ordinem quaesito et artificiali cessisse existimans. — *sive*] *seu* Lg. 14. 15. 69. 93. — *quis*] *quod* Gu. 1. Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. ita corr. 2 et 32. *qui* Vict. *quem* Gu. 3. quae ipsa quoque signa sunt sententiae corruptae et perturbatae et quasi praemonstrant lacunam in bonis libris statim incipientem. — *contemplatur*] hoc ab optimis libris abest, Pall. omnibus, Pith. Havn. 1. Z. β. γ. ε. Erl. Erf. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 16. 17. 20. 21. 23. 32 add. et exp. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. Gu. 2. 3. (de Gu. 2. errat Henrichs. *contemplatur* exstare ratus). *contempletur* Gu. 1. Lg. 4. 14. 24. 69. 86. 93. Havn. 2. δ a m. rec. et sic vulgo ab edd. antiquiss. De sententia v. explicatt. Est vero nihil hoc nisi coniectura qualiscunque ad explendam antiquam codd. lacunam. Ceterum *complectitur* Lg. 15. Ante *civili scientia* Pith. Z. Erf. — *omnibus*] om. Lg. 4. 13. 32 add. 36. hoc et *civitatis* om. Gu. 3. — *videbit*] sic Lg. 2. 4. 6. 13. 14. 24. 32 corr. 36. 69. Gonv. Harl. 1. Z. U. β. Erf. edd. antiq. Pearc. et recentt. post Ern. *videbitis* Lg. cett. Vict. Havn. 1. 2. Gu. 2. Erl. 1. al. et vulgo ab Ald. Iunt., inepte defensum nuperrime. — *ista praepotens*] inv. Lg. 2. 5. 6. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. Gu. 3. quod reciperem, si de toto loco

sive quem ista praepotens et gloriosa philosophia delectat (dicam audacius), hosce habet fontis omnium disputationum suarum, qui iure civili et legibus continentur. **194.** Ex his enim et dignitatem maxime expetendam videmus quum verus et iustus [atque honestus] labor honoribus et praemiis [splendore] decoratur, vitia autem hominum atque fraudes damnis ignominiis vinclis verberibus exsiliis morte mul-

certius constaret. — *habet*] sic codd. et edd. omnes ad Ern. usque, quem coniectantem *habebit* secuti sunt Sch. Muell. — *fontis*] scripsi ex Lg. 65. 81. — *iure*] *in iure* Lg. 14. 15. 69. 81. 93. Post *civili* lacunosi sunt vett. libri; certe Lg. 2. 4. 13. 32. Gu. 3. ad II. 5, 19 usque, ut tamen in 4. 32. et Gu. 3. sequatur 14, 61. a verbo *scrip* (hoc deest adhuc) *serunt voluerunt*, usque ad illa *a doctore tradantur* c. 16, 69. Deinde excipit c. 5, 19 a verbis *tum Catulus*, ut tamen post v. *arte* c. 7, 30 turbatus sit ordo et sqq. ad principium usque capitis 8, ponantur c. 12, 50 post verba *obiurgatio cohortatio;* exstant inde c. 8, 31 ad usque ad verba *quod quidem* 10, 39.; deinde desunt §. 50 extr. usque ad §. 61 extr. Et ante c. 16, 69 in Gu. 3. exstat spatium unius versus vacuum, ut error et incertitudo librarii agnoscatur. In Lg. 36. lacuna finitur II. 4, 13., nec ab hoc absunt §. 50—61.

194. *his*] *iis* Lg. 24. 65. 67. 70. 73. 86. — *verus et iustus*] *et* addidi ex Lg. omnibus, qui lacunosi non sunt, Gu. 1. Steph. Havn. 1. Erl. 1. edd. antiquiss., quo facto non violatur Zumptii (Gr. §. 783) et Madvigi observatum Ciceronem in coacervandis tribus membris aut repetita coniunctione uti aut extremo quoque loco omittere aut denique ponere *que; et, atque, ac* plane excludi. Tamen idem Zumptius intactum reliquit *vastavit vexavit ac perdidit* Verr. I. 4, 12. Nec videtur causa posse cogitari, cur non in pluribus etiam quam ternis membris idem observetur; etsi legitur *cum ad me ita suaviter diligenter officiose et humaniter scripseris* Att. I. 20, 1. *tutum inexpugnabilem saeptum atque munitum* Tusc. V. 14, 41. Cf. explicationes ad II. 34, 145. — Post *verus* add. *amicus* Lg. 6. scribitur *vero* in 14. 15. 32 corr. 69. 93. Post *atque splendore* Lg. 3. 5. 6. 20. 32. 84. et edd. quaedam vett. Cett. om. Madvigio ap. Henrichs. locum corruptum iudicanti, quod in ed. omnib. (it. Med. 1. 2. Ven. Lott.) legatur *tum vero* pro *cum verus*, in iis, quos supra memoravi *et iustus*, denique, quod *cum* causale cum indicativo dictum sit, assentiri non possum. *Cum* non est causale, sed significat ἐπειδάν, effectu

tantur; et docemur non infinitis concertationumque plenis disputationibus, sed auctoritate nutuque legum domitas habere libidines coercere omnis cupiditates nostra tueri ab alienis mentis oculos manus abstinere.

XLIV. 195. Fremant omnes licet, dicam quod sentio; bibliothecas me Hercule omnium philosophorum unus mihi videtur XII tabularum libellus, si quis legum fontis et capita viderit, et auctoritatis pondere et utilitatis ubertate superare. 196. Ac si nos, id quod maxime debet, nostra patria delectat; cuius rei tanta est vis [ac tanta natura], ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati ante poneret: quo amore tandem inflammati esse debemus in eiusmodi patriam, quae una in omnibus terris domus est virtutis imperii dignitatis? Cuius primum nobis mens mos disciplina nota esse debet vel quia est patria parens omnium nostrum vel quia tanta sapientia fuisse in iure

rei ab inspiciendis et considerandis legibus suspenso. Sed seclusi *atque honestus* et *splendore*. — *vinclis*] ita dedi ex Lg. omnibus praeter 24. 69. 81. 93., item Gu. 1. 2. om. Lg. 24 add. ut 3. Ea forma Verr. VI. 8, 18. 61, 159 in omnibus codd. comparet, Lg. 29. excepto; item Caec. 34, 100. Divers. V. 15, 2. Tusc. I. 49, 118. Lael. 4, 14. v. Orell. Off. III. 5, 23. in his libris I. 52, 226. II. 6, 22. Ita pr. m. Rep. I. 26. p. 111 Mr. coll. Cort. ad Sall. Iug. p. 439. Heusinger. ad Off. p. 186. Zpt. — *multantur*] *mulctantur* Vict. Lg. XIV. — *tueri*] *intueri* Vict. — *omnis*] sic Lg. 81 solus, idemque *mentis*.

XLIV. 195. *me Hercule*] divisim Lg. 17 corr. *me hercle* Vict. *me hercules* 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. 93. *mehercle* 23. — *fontis*] Lg. 81. — *utilitatis*] *ubertate* inv. 14. 15. 69. 81. 93.

196. *delectat*] *delectet* Lg. 84. — *ac tanta natura*] uncinis clausi: v. ad II. 34, 144. — *Ithacam*] varie prave multi, *uthica* Lg. 3. *thicam* 67. *itacham* Vict. — *tanquam*] sic per *n* omnes Lg. pr. 70. — *nidulum*] *in circulum* Vict. — *affixam*] *adfixam* Lg. 5. 17. 70. — *immortalitati*] *inmortal.* Lg. 24. 69. 76 corr. 84. 86. — *patriam*] *patria*] Lg. 3. 5. 67. Vict. — *est patria* —

constituendo putanda est, quanta fuit in his tantis opibus imperii comparandis. 197. Percipietis etiam illam ex cognitione iuris laetitiam et voluptatem, quod, quantum praestiterint nostri maiores prudentia ceteris gentibus, tum facillime intellegetis, si cum illorum Lycurgo et Dracone et Solone nostras leges conferre volueritis. Incredibile est enim quam sit omne ius civile praeter hoc nostrum inconditum ac paene ridiculum: de quo multa soleo in sermonibus quotidianis dicere, cum hominum nostrorum prudentiam ceteris omnibus, et maxime Graecis antepono. His ego de causis dixeram, Scaevola, iis, qui perfecti oratores esse vellent, iuris civilis cognitionem esse necessariam.

XLV. 198. Iam vero ipsa per sese quantum afferat iis, qui ei praesunt, honoris gratiae dignitatis quis ignorat? Itaque ut apud Graecos infimi homines mercedula adducti ministros se praebent in iudiciis oratoribus ii, qui apud

sapientia] om. Lg. 14. 15. *est* om. 81. *omnium — sapientia* om. 81. — *nostrum*] *nostrorum* Lg. 6. — *comparandis*] *conp.* Lg. 81.

197. *illam*] *illa* Lg. 17. 70. 73. 84. — *intellegetis*] scripsi secundum Lg. 5. — *cotidianis*] scripsi ex Lg. 73. 81. Iunt. *quottid.* 76. — *omnibus*] *hominibus* Lg. 14. 15. 17. 21. 23. 69. 81. 93. Vict. Gu. 1. Steph. Iunt. Lamb. al. V. ad I. 3, 9. — *antepono*] *anteponam* Lg. 69. — *ego*] *ergo* Vict. — *iis, qui*] *his qui* Lg. 15. 17. 20. 65 69. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. Gu. 1. — *cognitionem esse*] inv. Lg. praeter 69. 81. 93., item Vict. Gu. 1.

XLV. 198. *afferat*] *adferat* Lg. 70. 73. — *sese*] *se* Lg. 6. 23. 35. 70. dtvisim 69. — *iis*] *his* Vict. Gu. 1. — *praesunt*] *prosunt* Vict. — *itaque ut*] *it. non ut* plerique codd. et edd. antiquiss., etiam Lg. praeter 15. 17. 81., qui omittunt *ut*, postremus tamen corr. u. t., item Gu. 1. 2. Schuetz. hac scriptura ascita post *civitate* finaliter distinguit. Abest *non* a codd. α. ε. edd. Ald. Iunt. Recte tamen Matthiae ap. Muell. *non* additum putat ab imperito, qui nesciret particulis *ut — sic* non similia tantum et cognata, sed opposita etiam et repugnantia copulari. — *πραγματικοί*] Lg. omnes Gu. 1. Vict. literis latinis, fortasse rectius. —

illos πραγματικοί vocantur: sic in nostra civitate contra amplissimus quisque et clarissimus vir, ut ille, qui propter hanc iuris civilis scientiam sic appellatus a summo poëta est,

Egregie cordatus homo, catus Aelius Sextus,

multique praeterea, qui, cum ingenio sibi [auctore] dignitatem peperissent, perfecerunt, ut in respondendo iure auctoritate plus etiam, quam ipso ingenio valerent. 199. Senectuti vero celebrandae et ornandae quod honestius potest esse perfugium, quam iuris interpretatio? Equidem mihi hoc subsidium iam inde ab adolescentia comparavi non solum ad causarum usum forensem, sed etiam ad decus atque ornamentum senectutis, ut, cum me vires (quod fere iam tempus adventat) deficere coepissent,

et clariss.] *atque cl.* Lg. 69. 93. — *Aelius*] Recte codd. *s.* in edd., quae circumferuntur, elidi solitum retinent. Ex Ciceronis enim verbis Or. 48, 161, subtractam literam sibilantem a loquentibus perspicuum est, non a scribentibus. Nec pugnat cum illo, qui in eius verba commentatur, Quintilianus IX. 4, 38; confirmatur autem nostra ratio auctore Maximo Victorino p. 1964., ex cuius dictis quamvis confusis constat nonnullis illud *s* sequenti consonae alligari placuisse, velut *infantibu' sparvis;* quod etsi falsum est, excogitari tamen non potuit, si etiam scriptum *s* excidisset. — *dignitatem*] Omnes codd. praemittunt *auctore,* quod cum ex sqq. facile adhaerere potuerit, a Pearcio damnatum, a Sch. et Henr. abiectum est. Contra *dignitatem* Ciceronis manum esse negantes *auctoritati* cedere iusserunt Huldricus et Matthiae, ut coni. Man. et exstat in mg. *δ*. *veritatem* (pro *dignitate) β.* — *peperissent*] *reperissent* codd. plerique (*repperisset* Lg. 3. *repperissent* 3. 5. 6. 16. 21. 35. 67. 70. 73. 76 corr. *sibi repperissent* 20.) et vulg. ab Ald. Iunt. *Reperissent* cod. Lamb. pleraeque edd. antiq. mg. Crat. Ern. Sch. Or. Henr. Prius defendit contra Ern. Matthiae, sed non probavit dici *sibi reperire aliquid.* — *iure*] sic codd. Ald. Iunt. vulg. *de iure* rell. edd. antiq. Ern. Sch. Bene prius defendit Matth.

199. *inde*] hoc om. Lg. 21. 81. edd. quaedam. *iam pridem* 21. *inde* pro *iam* 84. — *adolescentia*] *adulesc.* Lg. 5. 65. 70. 73. 86. — *comparavi*] *comperavi* Vict. Italici scribae vestigium. —

ista ab solitudine domum meam vindicarem. Quid est enim praeclarius, quam honoribus et rei publicae muneribus perfunctum senem posse suo iure dicere idem, quod apud Ennium dicat ille Pythius Apollo, se esse eum *unde sibi,* si non *populi et reges,* at omnes sui cives *consilium expetant,*

Suarum rerum incerti, quos ego ope mea
Ex incertis certos compotisque consili
Dimitto, ut ne res temere tractent turbidas.

200. Est enim sine dubio domus iuris consulti totius oraculum civitatis. Testis est huiusce Q. Muci ianua et vestibulum, quod in eius infirmissima valetudine affectaque iam aetate maxima cotidie frequentia civium ac summorum hominum splendore celebratur.

forensem] *forensium* quaedam edd. antiq. Ern. Sch. Muell. — *ornamentum*] *ad* addunt Lg. 5. 17. 21. 70. 73. 81 corr. ita corr. 14. — *ista*] om. Lg. 69. 93. Iunt. Crat. Man. fortasse recte: molestum est enim propter ambiguitatem sententiae. — *ab*] *a* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 69. 93. v. ad 35, 160. — *idem*] *id* Lg. 23. Steph. Crat. Man. — *sui*] *summi* Gu. 1. mg. 2. — *expetant*] *expectant* Lg. 3. 6. 17. 21. 24 corr. 35 corr. 67. 69. 86. Vict. corr. Gu. 1 corr. *expetunt* 65. *exspectant* 81 corr. ut 3. — *suarum*] *summarum* Lg. omnes, quod haud cunctanter reciperem, si vetustiores hic fontes exstarent. Utrumque iuxta exhibet Gu. 2. Verba *quos — certos* om. Lg. 3. — *ego ope mea ex*] sic de Hermanni sententia in diss. de R. Bentleio Opusc. II. p. 275 edidit Henr. Vulgo *mea ope.* Primam literam in *ex* elidendi cum Henr. causa non est. — *compotisque*] sic dedi pro *compotesque,* ut decet poetam antiquum. Particulam om. Lg. XIX, quorum sunt 3. 5. 14. 15. 65. 67. 69. 70. 73. 76. Gu. 1. — *consili*] sic Lg. omnes praeter 84. 86.

200. *iuris consulti*] sic divisim Lg. 65. 67. 69. 70. 81. 84. 93. — *oraculum*] *orandum* Gu. 1. — *et vestibulum*] om. Lg. 15. — *valetudine*] sic Lg. 3 corr. 16. 20. 73. 93. Steph. Ald. Iunt. Crat. Man. Lamb. — *affectaque*] *adfectaque* Lg. 5. 17. 73. *affecta* 65. *affecta quam* Vict. *effecta effeta* et ἰταλικῶς *affetta* alii pauci. — *maxima*] *maxime* Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 2. — *cotidie*] sic Lg. 81.

XLVI. 201. Iam illa non longam orationem desiderant quam ob rem existimem publica quoque iura, quae sunt propria civitatis atque imperii, tum monumenta rerum gestarum et vetustatis exempla oratori nota esse debere. Nam ut in rerum privatarum causis atque iudiciis depromenda saepe oratio est ex iure civili et idcirco, ut ante diximus, oratori iuris civilis scientia necessaria est: sic in causis publicis iudiciorum contionum senatus omnis haec et antiquitatis memoria et publici iuris auctoritas et regendae rei publicae ratio ac scientia tanquam aliqua materies iis oratoribus, qui versantur in re publica, subiecta esse debet. 202. Non enim causidicum nescio quem neque clamatorem aut rabulam hoc sermone nostro conquirimus, sed eum virum, qui primum sit eius artis antistes, cuius cum ipsa natura magnam homini facultatem daret, tamen † esse deus putatur, ut ipsum, quod erat hominis proprium, non partum per nos, sed divinitus ad nos delatum videretur; deinde qui possit non tam cadu-

XLVI. 201. *iam*] vulgo additum *vero* delevi, quod ab omnibus fere codd. abest, Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Erl. Ox. Vict. Lg. omnibus praeter 14. 15. 69. 70. 93. — *illa*] *illam* Lg. 17. 70. ista 65. — *monumenta*] *monimenta* Steph. Iunt. Ald. Crat. Man. — *oratio est — idcirco*] om. Lg. 84. *id circo* 69. — *et sic in causis*] om. Lg. 17. — *ante*] *antea* Lg. 6. — *sic*] *sic hic* Lg. 3. 5. 6. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 81. 86. — *contionum*] sic Lg. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. — *et antiquitatis*] om. *et* Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 86. *ex* 84. — *ac scientia*] *et sc.* Lg. 14. 15. 69. 81. — *iis*] *his* Lg. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. — *debet*] Lambinianam scripturam in hac codd. incerta auctoritate non muto; *debent* omnes Lg. praeter 76. 81. quorum ille *debeant*, hic *deberet*.

202. *clamatorem*] sic correxi vulgatum *proclamatorem*, quod nulli Latinorum dictum est. — *hoc serm.*] *hoc* om. Lg. 65. — *cuius*] hic in Lg. 17. incipit lacuna ad vocem usque *perturbor* 51, 219. — *tamen esse deus putatur*] ita codd. et edd.

ceo quam nomine oratoris ornatus incolumis vel inter hostium tela versari; tum qui scelus fraudemque nocentis possit dicendo subicere odio civium supplicioque constringere idemque ingeni praesidio innocentiam iudiciorum poena liberare idemque languentem labentemque populum aut ad decus excitare aut ab errore deducere aut inflammare in improbos aut incitatum in bonos mitigare; qui denique, quemcunque in animis hominum motum res et causa postulet, eum dicendo vel excitare possit vel sedare. 203. Hanc vim si quis existimat aut ab iis, qui de dicendi ratione scripserunt, expositam esse aut a me posse exponi tam brevi, vehementer errat neque solum inscientiam meam, sed ne rerum quidem magnitudinem perspicit. Equidem vobis, quoniam ita voluistis, fontis unde hauriretis atque itinera ipsa ita putavi esse demonstranda, non ut ipse dux essem (quod et infinitum est et non necessarium), sed ut commonstrarem tantum viam et, ut fieri solet, digitum ad fontis intenderem.

non constante sententia. v. explicationes. — *ut ipsum*] vulgatum *ut et ipsum* sensu cassum correxi ex Lg. 20. 69. 93. ed. s. l. et a. *ut id ipsum* 23., ut volebat Heusingerus. — *erat*] *est* Lg. 69. 93. — *hominis*] *hominum* Lg. 16. — *partum*] *natum* Lg. 14. 15. *factum* 59. 93. — *delatum*] *perlatum* Lg. 69. 93. — *subicere*] recepi ex Lg. 16. 20. 24. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. Vict. Gu. 1. — *iudiciorum*] om. Lg. 14. 69. 81. ita corr. 24. *iudicii* 15. — *languentem labentemque*] inv. Lg. 69. 93. — *in improbos*] *in* om. Gu. 1. — *postulat*] *postulant* Lg. 69. *postulari* corr. *postularit* 93.

203. *existimat*] *existimet* Lg. 3. 21. 67. *extimat* 20. — *iis*] *his* Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 1. — *scripserunt*] *scripserint* Lg. 84. — *dux essem*] *duxissem* Gu. 1. 2. Vict. — *commonstrarem*] *conmonstrarem* s. *conmostr.* Lg. 69. 76. 81. 84. — *ut fieri solet*] Ernestus, cum hanc omnium librorum scripturam commode explicari posse negaret, coniecit *ut dici solet*; Herelii suspicionem *ut ferri solet*, quod mirere, cum sensus ita plane nullus exsistat, probarunt Muell. et Orell. v. explicatt.

XLVII. 204. Mihi vero, inquit Mucius, satis superque abs te videtur istorum studiis, si modo sunt studiosi, esse factum. Nam ut Socratem illum solitum aiunt dicere perfectum sibi opus esse, si qui satis esset concitatus cohortatione sua ad studium cognoscendae percipiendaeque virtutis; quibus enim id persuasum esset, ut nihil mallent esse se quam bonos viros, iis reliquam facilem esse doctrinam: sic ego intellego, si in haec, quae patefecit oratione sua Crassus, intrare volueritis, facillime vos ad ea, quae cupitis, perventuros ab hoc aditu ianuaque patefacta. 205. Nobis vero, inquit Sulpicius, ista sunt pergrata perque iucunda; sed pauca etiam requirimus in primisque ea, quae valde breviter a te, Crasse, de ipsa arte percursa sunt, cum illa te et non contemnere et didicisse confiterere. Ea si paulo latius dixeris, expleris omnem exspectationem diuturni desiderii nostri. Nam nunc quibus studendum rebus esset accepimus, quod ipsum est tamen magnum; sed vias earum rerum

XLVII. 204. *sunt*] *sint* Lg. 16. 20. 70. 73. — *sibi opus*] inv. Lg. 21. *esse* om. Lg. 3. 15 add. 23. 67. — *si qui*] *sic* Lg. 3. 5. 16. 24 corr. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 81. Gu. 1. *siqui* 86. Cett. et olim vulg. *si quis*, nec deterius. — *percipiendaeque*] *perfic.* Lg. 3. 67. *perspic.* 21. *periclitandaeque* 84. scriptura memorabilis et fortasse vera. — *esse se*] sic Henr. ex Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. al. Lamb. praeeuntibus Sch. et Or.; accedunt Lg. 3. 5. 6. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. is vocum positus in Vict. indicatur supra positis literulis a. b. Olim inv. — *iis*] *is* Lg. 5. 65. *his* 6. 69. 76. 81. 84. — *intellego*] sic Lg. 20. — *cupitis*] *vultis* Lg. 35. ita corr. 81.

205. *perque*] *atque* Lg. 35. — *inprimisque ea*] om. Gu. 1. divisim VIII codd., quorum sunt 65. 67. 81. 93. *inprimis* 24. — *confiterere*] *confitere* Vict. *confiteare* Lg. 24 corr. — *paulo*] sic Vict. et Lg. omnes praeter 3. 5. — *exspectationem*] *s* non agnoscunt Lg. omnes praeter 3. 5. — *accepimus*] *adcepimus* Lg. 5. — *est tamen*] inv. Lg. 23.

206. *adhuc*] divisim Lg. 67. — *iam dudum*] sic divisim

rationemque cupimus cognoscere. 206. Quid? si, inquit Crassus, quoniam ego, quo facilius vos apud me tenerem, vestrae potius obsecutus sum voluntati, quam aut consuetudini aut naturae meae, petimus ab Antonio, ut ea, quae continet neque adhuc protulit, ex quibus unum libellum sibi excidisse iam dudum questus est, explicet nobis et illa dicendi mysteria enuntiet? Ut videtur, inquit Sulpicius. Nam Antonio dicente etiam quid tu sentias intellegemus. 207. Peto igitur, inquit Crassus, a te, quoniam id nobis, Antoni, hominibus id aetatis oneris ab horum adolescentium studiis imponitur, ut exponas, quid iis de rebus, quas a te quaeri vides, sentias.

XLVIII. Deprehensum equidem me, inquit Antonius, plane video [atque sentio], non solum quod ea requiruntur a me, quorum sum ignarus atque insolens, sed quia, quod in causis valde fugere soleo, ne tibi, Crasse, succedam, id me nunc isti vitare non sinunt. 208. Verum hoc ingrediar ad ea, quae vultis, audacius, quod idem

Lg. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 93. Gu. 1. isque sic perpetuo. — *enuntiet*] *enunc.* Lg. 73. 93. Vict., isque sic solet. — *quid tu*] *quod tu* Lg. 69. 70. 81 corr. — *sentias. intellegemus*] omnes codd. et edd. antiquiss. *intelligas* (s. *intellegas*, ut Lg. 20.), *sentiemus.* Alterum est ex Manutii coniectura, quam recentiores post Ern. secuti sunt.

207. *inquit Crassus*] inv. Lg. 3. 5. 6. 16. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. — *oneris*] post *id nobis* posuit Sch. — *adolescentium*] *adulesc.* Lg. 5. 65. 70. 73. — *imponitur*] *inponitur* Lg. 67. — *exponas*] addit *hic* Lg. 3. 67. *his* Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 84. Vict. — *vides, sentias*] inv. Gu. 1.

XLVIII. *equidem me*] inv. Lg. 20. 81. om. 67. 69. 93. — *atque*] *ac* Lg. 20. Verba *atque sentio* uncinis clausi; v. ad II. 34, 144. — *me nunc*] inv. Lg. 3. 5. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 84. Gu. 1. om. *me* Gu. 3.

208. *hoc ingrediar*] *ego ingr.* Lg. 14. 15. 81 corr. 93. — *exspectetur*] *s* abest a Lg. praeter 3. 6. *expetetur* 76 corr. ut

mihi spero usu esse venturum in hac disputatione, quod in dicendo solet, ut nulla exspectetur ornata oratio. Neque enim sum de arte dicturus, quam nunquam didici, sed de mea consuetudine; ipsaque illa, quae in commentarium meum retuli, sunt eius modi, non aliqua mihi doctrina tradita, sed in rerum usu causisque tractata; quae si vobis hominibus eruditissimis non probabuntur, vestram iniquitatem accusatote, qui ex me ea quaesieritis, quae ego nescirem, meam facilitatem laudatote, cum vobis non meo iudicio, sed vestro studio inductus non gravate respondero. 209. Tum Crassus, Perge modo, inquit, Antoni. Nullum est enim periculum ne quid tu eloquare, nisi ita prudenter, ut neminem nostrum poeniteat ad hunc te sermonem impulisse. Ego vero, inquit, pergam et id faciam, quod in principio fieri in omnibus disputationibus oportere censeo, ut quid illud sit, de quo disputetur, explanetur, ne vagari et errare cogatur oratio, si ii, qui inter se dissenserint, non idem [esse] illud, quo

ceteri. — *retuli*] *rettuli* Lg. 14. 21. 23. 70. ita corr. 16. fortasse rectius. — *eius modi*] sic divisim Lg. 67. 93. — *probabuntur*] *probantur* Lg. 16. — *accusatote*] *adcus.* Lg. 5. 65. 70. 73. *adcusatore* 3. *accusator* Gu. 2. — *quaesieritis*] *quesiveritis* Lg. 69. 93. *quesieritis* 84. — *facilitatem*] *facultatem* Lg. 69. 81. 84. 93. — *respondero*] *respondeo* Lg. 23. *respondeto* Vict.

209. *modo, inquit*] inv. Lg. 14. 15. 81. *inquit* post *Crassus* positum habent 69. 93. — *periculum*] *crimen* Lg. 76. — *censeo*] *sentio* Lg. 84. — *si ii*] *ii* om. Lg. 3. 67. *hi* 5. 6. 24. 65. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 1. 2. — *esse*] delevere Sch. Muell., uncinis clauserunt Or. Henr. — *quo de agitur*] hoc feruntur Havn. 1. 2. Ox. omnes aliique exhibere secutique sunt Grut. et recentt.; abiicere non audeo, etsi Lg. omnes Vict. Gu. 1. *de quo agitur.* — *intellegant*] sic de coni. Ern. recentt. Codd. omnes *intelligent* contra sermonis, ut videtur, legem. V. explicatt.

210. *quis esset imp.*] *quid e. i.* Lg. 3. 67. *qui* 5. 6. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 86. Gu. 2. ita var. 81. — *collationibus*] *conlat.* Lg. 70. 73. *collocationibus* 3. 20. 21. 23.

de agitur, intellegant. 210. Nam si forte quaereretur quae esset ars imperatoris, constituendum putarem principio, quis esset imperator; qui cum esset constitutus administrator quidam belli gerendi, tum adiungeremus de exercitu de castris de agminibus de signorum collationibus de oppidorum oppugnationibus de commeatu de insidiis faciendis atque vitandis de reliquis rebus, quae essent propriae belli administrandi; quarum qui essent animo et scientia compotes, eos esse imperatores dicerem utererque exemplis Africanorum et Maximorum; Epaminondam atque Hannibalem atque eius generis homines nominarem. 211. Sin autem quaereremus quis esset is, qui ad rem publicam moderandam usum et scientiam et studium suum contulisset, definirem hoc modo: qui, quibus rebus utilitas rei publicae pareretur augereturque teneret iisque uteretur, hunc rei publicae rectorem et consilii publici auctorem esse habendum; praedicaremque P. Lentulum principem illum et Ti. Grac-

65. 67, 76. *conlocat.* 5. — *commeatu*] *conm.* Lg. 69. — *vitandis*] *iuvandis* Vict. — *animo*] *anima* Lg. 65. — *dicerem*] *dicere* Lg. 5. 76. — *Hannibalem*] *Annibalem* s. *Anibalem* Lg. 6. 15. 84. 93. Steph. Iunt. Man. Lamb.

211. *moderandam*] *morandam* Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 20. 22. 23. 25. 65. 67. 70. 73. 76 inscr. *moribus exornandam* 81. 86. — *contulisset*] *attulisset* Lg. 3. 67. — *pareretur*] scripsi ex Gu. 2. Lg. 3. 24. 86. it. sec. m. 76. idemque est *pateretur* in 23 corr. 65. 67. Iam Lamb. lectius hoc vulgato *pararetur* praetulit. om. ad voc. *rectorem* 5. — *augereturque*] *augeretur* Lg. 6. 14. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. *augerent* Gu. 2. om. ad vb. *esse habendum* 15. — *teneret*] om. Lg. 3. 67. *teneretur* 6. 14. 16. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2. — *iisque*] *iis* Lg. 3. 67. *hisque* Lg. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24 corr. 35. 65. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. Gu. 2. — *rectorem*] *doctorem* Lg. 69. — *Ti*] *T.* Lg. 3. 6. 20. 21. 67. 76. quos tam paucos mirere, cum nihil sit in libris illo mendo usitatius. Mox *Africani* et *Laelii* nomina

chum patrem et Q. Metellum et P. Africanum et C. Laelium et innumerabiles alios cum ex nostra civitate tum ex ceteris. 212. Sin autem quaereretur quisnam iuris consultus vere nominaretur, eum dicerem, qui legum et consuetudinis eius, qua privati in civitate uterentur, et ad respondendum et ad agendum et ad cavendum peritus esset; et ex eo genere Sex. Aelium, M'. Manilium, P. Mucium nominarem.

XLIX. Atque ut iam ad leviora artium studia veniam, si musicus si grammaticus si poëta quaeratur, possim similiter explicare quid eorum quisque profiteatur et quo non amplius ab quoque sit postulandum. Philosophi denique ipsius, qui de sua vi ac sapientia unus omnia paene profitetur, est tamen quaedam descriptio, ut is, qui studeat omnium rerum divinarum atque humanarum vim naturam causasque nosse et omnem bene vivendi rationem tenere et persequi, nomine hoc appelle-

inv. Lg. 86. — *cum*] Ex Erl. 1. Gu. 2. (ego ex hoc nihil enotatum video) edd. antiq. Henrichs. scripsit *tum*, quod est etiam in Lg. 14. 15. 69. 81. 84. 86. 93.; manifesto errore.

212. *quisnam*] divisim, ut solet talia, Gu. 1. — *iuris consultus*] sic divisim Lg. 6. 65. 67. 70. 73. 84. 86. 93. Iunt. Lamb. *iure consultus* 81. — *eum*] *tum* Lg. 14. 15. 81 corr. *cum* 76. — *et consuetudinis*] *consuetudinisque* Lg. 93. *et* om. 69. — *et ad resp.*] usque ad verba *atque ut* c. 49. om. Lg. 3. 67. *et* om. 14. 15. 69. 93. *respondendum agendum cavendum* Vict. Pro *agendum* Ern. coni. *scribendum*, conferentesque Cic. Mur. 9, 19. sequuntur Sch. Muell. Male. — *M'. Manilium*] libri omnes sueto mendo *M. Mamilium* Lg. 21. Iunt.

XLIX. *iam*] om. Gu. 1. — *leviora*] *leviorum* Lg. 14. — *quaeratur*] *queretur* Lg. 6. *quaeritur* 14. 15. — *possim*] *possum* Lg. 15. 69. 73. 81. 93. Gu. 1. — *similiter*] *simpliciter* Lg. 5. 6. — *quid*] *quod* Lg. 6. 70. — *et quo*] *quo* om. Lg. 6. *et quod* 14. 15. 69. 93. — *ab quoque*] *a quoque* Lg. 3. 6. 14. 15. 20. 23. 35. 67. 69. 93. *quoquam* Lg. 14. 15. 20. 23. 93. — *ipsius*] *ipsi* Lg. 3. 5. 6. 20. 21. 24 corr. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81 corr. 86. —

tur. 213. Oratorem autem, quoniam de eo quaerimus, equidem non facio eundem, quem Crassus, qui mihi visus est omnem omnium rerum atque artium scientiam comprehendere uno oratoris officio ac nomine; atque eum puto esse, qui et verbis ad audiendum iucundis et sententiis ad probandum accommodatis uti possit in causis forensibus atque communibus. Hunc ego appello oratorem eumque esse praeterea instructum voce et actione et lepore quodam volo. 214. Crassus vero mihi noster visus est oratoris facultatem non illius artis terminis, sed ingeni sui finibus immensis paene describere. Nam et civitatum regendarum oratori gubernacula sententia sua tradidit; in quo per mihi mirum visum est, Scaevola, te hoc illi concedere, cum saepissime tibi senatus breviter impoliteque dicenti maximis sit de rebus assensus. M. vero Scaurus, quem non longe ruri apud se esse audio, vir regendae rei publicae scientissimus si audierit

unus] *unius* Gu. 1. — *omnia paene*] inv. Lg. 65. *pene* Lg. omnes pr. 5. — *atque humanarum*] *humanarumque* Lg. 67. — *appelletur*] *appellatur* Lg. 3. *adpelletur* 5. 65.

213. *officio*] *obficio* Lg. 5. — *et verbis*] *ut v.* Lg. 3. 67. om. *et* Grut. Ern. Sch. Muell.; sed necessariam particulam ex plurimis codd. (etiam Gu. 1. 2. Lg. omnes pr. 3. 67. habent) restituerunt Or. Henr. — *accomodatio*] *acconmod.* — *communibus*] *conmun.* Lg. 69. 84. — *appello*] *adpello* Lg. 65. — *actione*] *oratione* Lg. 6 corr. 69. 93.

214. *mihi noster*] inv. Lg. 3. 67. Lamb. *mihi* om. 15. — *illius artis*] inv. Lg. 15. *arctis illis* 6. — *ingeni*] scripsi secundum Lg. 16. 65. 70. — *immensis*] *inmensis* Lg. 6. 24. 69. 70. 76. 81. — *nam et*] *et* anacoluthon efficit orationem, qua de causa *etiam* commendarunt Man. al. Sed v. explicatt. — *per mihi mirum*] *permirum mihi* Lg. 15. 20. 35. 76. om. 24 add. *per* om. Gu. 2. — *te*] om. Lg. 65 add. — *impoliteque*] *politeque* Lg. 84. — *assensus*] *adsensus* Lg. 5. 70. 73. itaque saepe legi, sed a se neque notatum esse semper neque notatum iri Lagom. scripsit in excerptis primis, in quae incidi, antequam confectos

hanc auctoritatem gravitatis et consilii sui vindicari a te, Crasse, quod eam oratoris propriam esse dicas: iam, credo, huc veniat et hanc loquacitatem nostram vultu ipso aspectuque conterreat; qui quanquam est in dicendo minime contemnendus, prudentia tamen rerum magnarum magis quam dicendi arte nititur. 215. Neque vero, si quis utrumque potest, aut ille consilii publici auctor ac senator bonus ob eam ipsam causam orator est aut hic disertus atque eloquens, si est idem in procuratione civitatis egregius, aliquam scientiam dicendi copia est consecutus. Multum inter se distant istae facultates longeque sunt diversae atque seiunctae neque eadem ratione ac via M. Cato P. Africanus Q. Metellus C. Laelius, qui omnes eloquentes fuerunt, orationem suam et rei publicae dignitatem exornabant.

L. 216. Neque enim est interdictum aut a rerum natura aut a lege aliqua atque more, ut singulis homi-

variae scripturae commentarios consulendi facultas data est. — *apud se esse*] *abesse* Lg. 6. — *regendae*] *gerendae* Lg. 67. 76., quod ne quis recepto lectius existimet, magistratuum omnium, sed non viri in re publica principis esse moneo. — *a te*] *abs te* Lg. 69. — *oratoris*] *oratoriam* Lg. 69. *oratorum* 93. — *dicas*] *dicis* Lg. 15. — *quanquam*] sic Lg. XIII., quorum 69. 73. 81. 93. *quiquam* 76. (ex *q̇quam*). — *dicendo*] *iudicio* Lg. 6.

215. *ac senator*] *aut sen.* Lg. 21. — *atque eloquens*] *aut eloq.* Lg. 6. 24 corr. 69. 76. 93. Steph. Iunt. — *idem*] om. Lg. 15. — *aliquam*] sic aut *aliqua* (Lg. 5. 14. 15. 23. 93. eidemque *scientia)* codd. omnes. *copiam* cod. Grut. Ox. omnes Erl. 1. Vict. Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24 corr. 69. 70. 73. 81. 84 corr. 86. 93. Gu. 1. et edd. antiquiss. v. explicationes. — *consecutus*] *secutus* Lg. 6. *consequutus* 21. 93 et uno *u* 81 corr. — *diversae — seiunctae*] inv. Lg. 6. — *ac via*] *atque* Lg. 20. — *C. Laelius*] *Cecilius* Lg. 6. *C. Elius* 23. *Celius* et *Lelius* alii quidam.

L. 216. *rerum natura*] inv. Lg. 15. 69. 93. — *atque more*] *aut m.* Lg. 6. 21. *ac m.* 35. — *singulas*] *singulis* Lg. 70.

nibus ne amplius quam singulas artis nosse liceat. Quare non, etsi eloquentissimus Athenis Pericles idemque in ea civitate plurimos annos princeps consilii publici fuit, idcirco eiusdem hominis atque artis utraque facultas existimanda est; nec, si P. Crassus idem fuit eloquens et iuris peritus, ob eam causam inest in facultate dicendi iuris civilis scientia. 217. Nam si quisque, ut in aliqua arte et facultate excellens aliam quoque artem sibi assumpserit, † ita perficiet, ut, quod praeterea sciet, id eius, in quo excellet, pars quaedam esse videatur; licet ista ratione dicamus pila bene et duodecim scriptis ludere proprium esse iuris civilis, quoniam utrumque eorum P. Mucius optime fecerit; eademque ratione dicantur et quos φυσικούς Graeci nominant iidem poëtae, quoniam Empedocles physicus egregium poëma fecerit. At hoc ne philosophi quidem ipsi, qui omnia [sicut propria] sua esse atque a se possideri volunt, dicere audent geo-

caeteras 84. — *artis*] scripsi ex Lg. 16. 21. 70. 73. 76. 86. — *et si*] sic divisim Lg. XIX (3. 5. 15. 65. 67. 69. 73.) Vict. Gu. 2. *et* 70. 81. *si* Lamb. — Additur *sit* in Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 93. — *Pericles*] *Perides* Lg. 67. 81. 84. Vict. Gu. 1. — *idcirco*] divisim Lg. 67. 70. 84. 93. *iccirco* 15. 20. 69. 76. Lamb. al. — *existimanda*] *extimanda* Lg. 20. 35. 67. v. ad 27, 125. — *iuris peritus*] iunctim solus Lg. 81.

217. *nam si*] *non si* Vict. — *quisque*] *quisquam* Lg. 84. 93. ita corr. 24. — *aliam*] *aliquam* Lg. 67. — *assumpserit*] sic addito *p* Lg. praeter 67. *assumperit* 5. *adsumpserit* 70. 73. *asumpsnt* Gu. 2. — *ita perficiet*] sic Lamb. Ern. sqq. de illius coniectura. Codd. *is perf.* ed. Wald. *iis.* ed. Lips. Thanneri *id.* A. Matthiae l. c. *is* servandum censet ἀνακολούθῳ oratione. *ita* om. Havn. 1. Nobis *ita, is, iis, id* ex perperam intellecta extrema parte verbi praecedentis orta videntur et scribendum: *Nam si quisquis — assumpserit, perficiet,* uti significavimus ad c. 27, 123. Ceterum *proficiet* Lg. 81. — *bene*] om. Lg. 3. — *et duod.*] *ex d.* Lg. 65. *et* om. 76. — *scriptis*] *scrupis* Lg. 93. ita corr.

metriam aut musicam philosophi esse, quia Platonem omnes in illis artibus praestantissimum fuisse fateantur. 218. Ac si iam placet omnis artis oratori subiungere, tolerabilius est sic potius dicere, ut, quoniam dicendi facultas non debeat esse ieiuna atque nuda, sed aspersa atque distincta multarum rerum iucunda quadam varietate, sit boni oratoris multa auribus accepisse multa vidisse multa animo et cogitatione multa etiam legendo percucurrisse neque ea ut sua possedisse, sed ut aliena libasse. Fateor enim callidum quendam hunc et nulla in re tironem ac rudem nec peregrinum atque hospitem in agendo esse debere.

LI. 219. Neque vero istis tragoediis tuis, quibus uti philosophi maxime solent, Crasse, perturbor, quod ita dixisti neminem posse eorum mentis, qui audirent, aut inflammare dicendo aut inflammatas restinguere, cum eo maxime vis oratoris magnitudoque cernatur, nisi qui

24. et edidere Ald. Steph. Iunt. Crat. — *optime*] *bene* Lg. 81 v. u. t. 84. Vict. — *φυσικούς*] nullus cod. literis Graecis. — *nominant*] *vocant* Lg. 69. 93. Man. — *iidem*] *idem* Lg. 5. 6. 16. 20. 21. 23. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 89. 93. Gu. 1. 2. — *at*] *ad* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 20. 21. 24. 65. 69. 70. 73. 76. 84. 86. — *sicut propria*] haec suspecta sunt et interpretandis sequentibus *ut sua* adiecta videntur; verum enim erat *tanquam* s. *quasi propria*. Uncinis clausi. Longe aliud est quod §. 218. legitur *ut sua possedisse*. Quippe *ut* et *sicut* et *velut* significat. — *volunt*] *nolunt* Lg. 3. — *omnes*] *omnis* Lg. 84. *omnibus omnes* 86. — *fateantur*] *profiteantur* Lg. 14. 15. 93 corr. *confiteantur*.

218. *ac*] *at* Lg. 81. 84. Vict. — *omnis*] sic Gu. 1. 2. Vict. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 73. 84. 86. — *artis*] sic Lg. 21. 65. 76. 76. — *subiungere*] *subiicere* Lg. 20. — *debeat*] *debet* Lg. 14. 15. 23. 67. 69. 76 corr. 93. — *atque nuda*] *ac nuda* Lg. 20. *inuida* 81 corr. — *sed*] *set* emicat hic in Lg. 23. 24. — *atque distincta*] *ac dist.* Lg. 15. — *varietate*] *veritate* Lg. 93. — *accepisse*] *percepisse* Lg. 84. — *vidisse*] *audisse* Lg. 14. 15. 93. om. 86. — *etiam*] *et* Lg. 6. — *percucurrisse*]

rerum omnium naturam mores hominum atque rationes penitus perspexerit, in quo philosophia sit oratori necessario percipienda: quo in studio hominum quoque ingeniosissimorum otiosissimorumque totas aetates videmus esse contritas; quorum ego copiam magnitudinemque cognitionis atque artis non modo non contemno, sed etiam vehementer admiror; nobis tamen, qui in hoc populo foroque versamur, satis est ea de moribus hominum et scire et dicere, quae non abhorrent ab hominum moribus. 220. Quis enim unquam orator magnus et gravis, cum iratum adversario iudicem facere vellet, haesitavit ob eam causam, quod nesciret quid esset iracundia, fervorne mentis an cupiditas puniendi doloris? Quis, cum ceteros animorum motus aut iudicibus aut populo dicendo miscere atque agitare vellet, ea dixit, quae a philosophis dici solent? qui partim omnino motus negant in animis ullos esse debere, quique eos in iudicum

scripsi ex Lg. 3. 5. 20. 65. 76. Vict. *pervenisse* Gu. 2. vulgo *percurrisse*. — *callidum quendam*] inv. Lg. 14. et a corr. 81. qui a pr. m. *quandam calidum;* ita Vict. — *atque hospitem*] *ac hosp*. Lg. 14. 15. 23. 35. 69. 93.

LI. 219. *maxime*] om. Lg. Vict. — *ita*] *ista* Gu. 1. — *mentis*] sic Lg. 35. 81. 93. *mentem* 3. 5. 6. 16. 20. 21. 65. 67. 70. 73. — *dicendo*] *in dic*. Lg. 67. — *restinguere*] *restringere* Lg. 65. 81. 85 corr. — *eo*] *in eo* Lg. 6. 92. *eo* corr. *adeo* 69. — *perspexerit*] *perspexit* Lg. 69. 70. *prospexerit* 81 corr. — *quoque*] *quo* Gu. 2. Lg. 3. 5. 21. 24 corr. 65. 76. 81 exp. — om. 16. 17. 20. 35. 70. 73. 84. 86. Vict. — *non modo non*] alterum *non* om. Lg. 6. 16. — *et scire* et sqq. ad §. 220 usque om. Lg. 70. — *abhorrent*] *abhorreant* Vict. Gu. 1.

220. *et gravis*] *atque gr*. 67. — *nesciret*] om. Lg. 65. — *fervorne*] *fervorve* Lg. 65. 76. *fervor vementis* 6. — *an*] *ac* Lg. 17. *aut* 76. — *quique*] *qui cum* Lg. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Gu. 2. ex male intellecto *qq*. — *mentibus concitent*] inv. Lg. 69. 93. — *volunt*] haec usque ad *potius* om. Lg. 65. — *accedere*] *adcedere* Lg. 67. 70.

mentibus concitent, scelus eos nefarium facere; partim, qui tolerabiliores volunt esse et ad veritatem vitae propius accedere, permediocris ac potius levis motus debere esse dicunt. 221. Orator autem omnia haec, quae putantur in communi vitae consuetudine mala ac molesta et fugienda, multo maiora et acerbiora verbis facit; itemque ea, quae vulgo expetenda atque optabilia videntur, dicendo amplificat atque ornat; neque vult ita sapiens inter stultos videri, ut qui audiant aut illum ineptum et Graeculum putent aut, etiam si valde probent ingenium, oratoris sapientiam admirentur, se esse stultos moleste ferant; 222. sed ita peragrat per animos hominum, ita sensus mentesque pertractat, ut non desideret philosophorum descriptiones neque exquirat oratione summum illud bonum in animone sit an in corpore virtute an voluptate definiatur, an haec inter se iungi copularique possint, an vero, ut quibusdam visum, nihil certum sciri, nihil plane cognosci et percipi possit. Quarum rerum fateor magnam multiplicemque esse disciplinam et multas copio-

221. *itemque*] *item* Lg. 23. 69. — *expetenda*] *expetibilia* Lg. 21. *sunt expetenda* Gu. 1. — *dicendo — vult*] haec om. Lg. 65. — *audiant*] *audiunt* Lg. 70 corr. — *et Graeculum*] secutus sum Pearcii correctionem. Libri *aut Gr.*, sed hic eis non multum est fidei. — *putent*] *esse putent* Lg. 23. 67. — *etiam si*] sic divisim Lg. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Steph. Iunt. Ald. Crat. Man. Lamb. — *ingenium, oratoris sapientiam*] sic post Ald. Iunt. Ald. Crat. Man. Vict. Lamb. distinxi cum Or. et Henr. Vulgo *ingenium; oratoris sapientiam.* — *sapientiam oratoris* Havn. 2. *orat. sapient. animi* edd. antiquiss. et Lg. 69. — *ferant*] *ferunt* Lg. 65.

222. *hominum*] ponitur post *sensus* in Lg. omnibus praeter 67., item in Gu. 2. placetque. — *oratione*] *rationes* Lg. 6. 67. ita var. 24. — *an voluptate*] *aut vol.* Lg. 84. — *possint*] *possit* Lg. 86. — *visum*] *est* additur in Lg. 3. 14. 23. 35. 67. 69. 76. 93. Lamb. — *disciplinam*] *doctrinam* Lg. 24. *doctrinam discipli-*

sas variasque rationes; sed aliud quiddam, longe aliud, Crasse, quaerimus.

LII. 223. Acuto homine nobis opus est et natura usuque callido, qui sagaciter pervestiget quid sui cives iique homines, quibus aliquid dicendo persuadere velit, cogitent sentiant opinentur exspectent; teneat oportet venas cuiusque generis aetatis ordinis et eorum, apud quos aliquid aget aut erit acturus, mentes sensusque degustet; 224. philosophorum autem libros reservet sibi ad huiuscemodi Tusculani requiem atque otium: ne, si quando ei dicendum erit de iustitia et fide, mutuetur a Platone, qui, cum haec exprimenda verbis arbitraretur, novam quandam finxit in libris civitatem; usque eo illa, quae dicenda de iustitia putabat, a vitae consuetudine et a civitatum moribus abhorrebant. 225. Quod si ea probarentur in populis atque in civitatibus, quis tibi, Crasse, concessisset clarissimo viro et amplissimo et principi civitatis, ut illa diceres in maxima contione tuorum civium, quae dixisti? „Eripite nos ex miseriis, eripite

nam Vict. — *copiosas variasque*] inv. Lg. 17. — *longe*] om. Lg. 67.

223. *acuto — teneat*] om. Lg. 65. — *iique*] *hique* Lg. 76. 81. 84. 86. — *sentiant*] *sciant* Lg. 76. — *exspectent*] *expectent* Lg. omnes praeter 5. 65. it. Gu. 2.

LII. *aget*] *agit* Cant. de Gu. 1. (non 2.) recepit Pearc. *agat* Crat. — *mentes*] nullus liber hic *mentis*.

224. *ne, si*] *nec si* de coni. Heerenii et Schuetzii ediderunt recentt., idque est in Lg. 23. 67. v. explicationes. — *mutuetur*] *mutetur* Lg. 15 corr. *mutuentur* 76 corr. — *exprimenda*] *expetenda* Lg. 6 corr. *verbis exprim.* 35 corr. Coniecturam Bakii *uberius* pro *verbis* silentio praeterire par est. — *eo*] *adeo* Lg. 86. — *vitae*] *vice* Lg. 65. *turis* Gu. 2. — *civitatum*] *civitatis* Vict.

225. *atque*] *ac* Lg. 17. 20. *aut* 21. — *in civitatibus*] *in* om. Lg. 6. 20. 24. 69. 81. 84. videturque probabilius; v. ad 15, 65. — *concessisset*] *consensisset* Lg. 65 corr. *consesisset*. — *et prin-*

ex faucibus eorum, quorum crudelitas nostro sanguine non potest expleri; nolite sinere nos cuiquam servire, nisi vobis universis, quibus et possumus et debemus." Omitto *miserias*, in quibus, ut illi aiunt, vir fortis esse non potest; omitto *fauces*, ex quibus te eripi vis, ne iudicio iniquo exsorbeatur sanguis tuus, quod sapienti negant accidere posse; *servire* vero non modo te, sed universum senatum, cuius tum causam agebas, ausus es dicere? 226. Potestne virtus, Crasse, servire istis auctoribus, quorum tu praecepta oratoris facultate complecteris? quae et semper et sola libera est quaeque, etiam si corpora capta sint armis aut constricta vinclis, tamen suum ius atque omnium rerum impunitam libertatem tenere debeat. Quae vero addidisti, non modo senatum servire *posse* populo, sed etiam *debere*, quis hoc philosophus tam

cipi] addidi *et* secundum Bakium. Dici non potest *amplissimus princeps*, nec *princeps* ἀσυνδέτως inferri. — *illa*] *ista* Lg. 65. — *contione*] sic Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 17. 23. 35. 65. 70. 73. 76. 84. 86. 93. ita corr. 69. Vict. alias non ita solitus. *conctione* 6. 67. — *ex faucibus*] Vulgo praemissum *nos* omittunt codd. fere omnes et recte, Vet. St. Havn. 1. 2. α. δ. ε. Gu. 1. 2. Erl. 1. Lg. omnes, edd. antiq. Sch. Muell. Henr. — *nos*] *vos* et postea *nobis* Vict. — *nos cuiquam*] om. Lg. 35. — *cuiquam*] *quopiam* Lg. 65. i. e. *quoiquam*, quod clare scriptum in 5., receptumque a me foret, si antiquiores hic libros haberemus. *quodam* 21. — *ne iudic.*] *ne* om. Gu. 1. Mox *s* in *exsorbeatur* abest a codd. meis omnibus praeter Lg. 3. 5. — *vero*] correctoris esse puto et abiiciam libenter. — *causam*] *causas* Lg. praeter 17. 20. 35. 70. 73. 86., item Vict.

226. *Crasse*] om. Lg. 67. — *etiam si*] sic divisim Lg. 5. 6. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 93. Gu. 1. ut is solet. ita corr. 76. *etiam et si* Vict. — *vinclis*] scripsi ex Lg. omnibus praeter 6. 76. 81. 84., quorum ille tamen *vinolis*. v. ad 43, 194. — *debeat*] *debet* Lg. 20., quod Sch. Muell. de coniectura scripserunt probatque Muell.; vulgatum defendit Orellius quasi ex philosophorum opinione dictum, quod et falsum est nec necessarium; nam etiam protasis coniunctivo enuntiatur. *debebat* Gu. 2. — *omnia ad*]

mollis tam languidus tam enervatus tam omnia ad voluptatem corporis doloremque referens probare posset senatum servire populo, cui populus ipse moderandi et regendi sui potestatem quasi quasdam habenas tradidisset?

LIII. 227. Itaque haec cum a te divinitus ego dicta arbitrarer, P. Rutilius Rufus homo doctus et philosophiae deditus non modo parum commode, sed etiam turpiter et flagitiose dicta esse dicebat. Idemque Servium Galbam, quem hominem probe commeminisse se aiebat, pergraviter reprehendere solebat, quod is L. Scribonio quaestionem in eum ferente populi misericordiam concitasset, cum M. Cato Galbae gravis atque acer inimicus aspere apud populum Romanum et vehementer esset locutus; quam orationem in Originibus suis exposuit ipse. 228. Reprehendebat igitur Galbam Rutilius, quod is C. Sulpici

inv. Vict. — *senatum*] *centum* Gu. 1. — De sententiae et verborum ratione coniecturaque Schuetzii iudicanda v. explicationes.

LIII. 227. *haec*] *hoc* Gu. 1. om. Lg. 3. 20. — *ego*] *et* in nonnullis edd. vett. additum libri mei omnes ignorant. — *Rufus*] om. Lg. 65. 70. — *non modo*] *modo* om. Lg. omnes praeter 93., Gu. 2. Vict. proboque, sed in ea codd. condicione non recipio. *non tantum* Lg. 93., ut Steph. — *idemque*] *idem Q.* Gu. 2. Lg. praeter 14. 15. 16. 17. 20. 21. 24. v. Drakenb. ad Liv. XXII. 31, 7. — *Ser.*] *Sergium* Lg. 6. 20. 76. *Servium* Gu. 2. *Servilium* Gu. 1. Vict. — *commeminisse*] in edd. quibusdam vett. praemissum *nosse et* omittunt Lg. omnes praeter 84. 93., item Man. Lamb. al. — *conminisse* Gu. 1. *conmeminisse* Lg. 81. *meminisse* 69. 93. — *se*] *sese* Vict. — *apud*] *aput* Lg. 81. — *Romanum*] om. Lg. 3. 5. 6. 20. 21 add. 35. 86. Ex compendio enim P. R. in multis factum *praetorem*, velut in 3. 6. 16. 20. 24 corr. 35., item *pr.* in 5. 21. 65. 70. 73. 86. De illo vitio item contrario consuli possunt Drak. ad Liv. XXXI. 11, 4. Buechner. ad Cic. Rosc. Am. p. 162. et his antiquior Lambinus Emend. Tull. p. 308. Klein. — *et vehementer*] *et* om. Lg. 16. 65. 69 70. 73. — *esset loc.*] *est* Lg. 16. 17. 70. 73. 86. *esse* 65. *loquutus* Lg. 21. 69. 70. 81 corr. 93. — *ipse*] om. Lg. 14. 15. 16. 93.

228. *quod is*] *quis* Lg. 65. — *Sulpici*] dedi ex Lg. 5. 16.

Galli propinqui sui Q. pupillum filium ipse paene in humeros suos extulisset, qui patris clarissimi recordatione et memoria fletum populo moveret, et duos filios suos parvos tutelae populi commendasset ac se, tanquam in procinctu testamentum faceret sine libra atque tabulis, populum Romanum tutorem instituere dixisset illorum orbitati. Itaque cum et invidia et odio populi tum Galba premeretur, hisce eum tragoediis liberatum ferebat; quod item apud Catonem scriptum esse video *nisi pueris et lacrimis usus esset, poenas eum daturum fuisse.* Haec Rutilius valde vituperabat et huic humilitati dicebat vel exsilium fuisse vel mortem anteponendam. 229. Neque vero hoc solum dixit, sed ipse et sensit et fecit. Nam cum esset ille vir exemplum, ut scitis, innocentiae cumque illo nemo neque integrior esset in civitate neque sanctior, non modo supplex iudicibus esse voluit, sed ne ornatius quidem aut liberius causam dici suam, quam

35. 65. 70. 76. *sulpitti* 21. — *paene*] *pene* codd. plerique. — *moveret*] *movebat* Lg. 23 corr. — *commendasset*] *comm.* Lg. 14. — *procinctu*] *procincturum* Lg. 23 corr. u. t. *promptu* Gu. 1. *promtu* Gu. 2. — *populum Rom.*] *pater, pr. ptoris* (Gu. 1.) pr. r. quaedam. *praetoris* Gu. 2. — *instituere — orbitati*] *instruere — orbati* Gu. 1. — *tum*] *cum* Lg. 16. 65. — *hisce*] sic de Heusingeri coni. Sch. Henr. Codd. nonnulli *his* (Erl. 1.) *isque* (Lg. 3. 5. 20. 21. 24 corr. ut 67. 35 corr. ut 6. 65.) *iis* (Lg. 6. 16. 23. 70. 73. 86.) *iisque* (Lg. 17. Gu. 2. Vict.) Vulgo *his quoque* ex Med. 1. 2. Ven. Ald. *his quasi* Lott. mg. Crat. Vict. Muell. Or. „Sed *tragoedias* hoc sensu sine *quasi* ponere solet Cicero (cf. I, 51, 219. II, 51, 205. 55, 225) et offendit *quasi* alieno loco ante *eum* collocatum." *Henr.* Rectius fortasse scripseris quod est in Erl. 1. — *eum*] *cum* Erl. 1. Lg. 65. — *lacrimis*] sic Lg. 14. 15. 17 corr. *lacrymis* 20. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 86. — *humilitati*] *utilitati humilitati* Vict. — *exsilium*] *s* non agnoscunt Lg. praeter 3. 5. 93. pr. m. — *exsulium* Lamb.

229. *ipse*] om. Lg. 15. — *et sensit*] *etiam sensit* Lg 73. — *ille*] *iste* Lg. 65. — *nemo*] om. Vict. — *voluit*] scripsi ex Gu.

simplex ratio veritatis ferebat. Paulum huic Cottae tribuit partium disertissimo adolescenti sororis suae filio. Dixit item causam illam quadam ex parte Q. Mucius more suo nullo apparatu pure et dilucide. 230. Quod si tu tunc, Crasse, dixisses, qui subsidium oratori ex illis disputationibus, quibus philosophi utuntur, ad dicendi copiam petendum esse paulo ante dicebas, et si tibi pro P. Rutilio non philosophorum more, sed tuo licuisset dicere: quamvis scelerati illi fuissent, sicuti fuerunt, pestiferi cives supplicioque digni, tamen omnem eorum importunitatem ex intimis mentibus evellisset vel orationis tuae; nunc talis vir amissus est, dum causa ita dicitur, ut si in illa commenticia Platonis civitate res ageretur. Nemo ingemuit, nemo inclamavit patronorum, nihil cuiquam doluit, nemo est questus, nemo rem publicam imploravit, nemo supplicavit. Quid multa? pedem nemo in illo iudicio supplosit, credo, ne Stoicis renuntiaretur.

1. 2. Havn. 1. Lg. 6. 14. 15. 16 corr. 35. 67. 69 corr. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Hahn. ed. s. l. et a. Med. 1. Iunt. Crat. et defendi posse putat Orellius, quod mihi quoque videtur, etsi adversatur Henr. V. explicationes ad I. 30, 136. Rell. libri *noluit.* — *ratio*] sic Lg. 16. 20. 70. 73. 86. Iunt. Man. Alii *oratio.* — *paulum*] sic Lg. omnes praeter 3. 5. *paululum* Gu. 2. — *adolescenti*] *adulesc.* Lg. 5. 17. 65. 70. 73. 86. — *apparatu*] *adparatu* Lg. 65.

230. *quod si*] sic Lg. omnes praeter 65., in quo est *quos.*, item Steph. Iunt. Crat. Man. Lamb. Grut. Apud Gron. et Ern. ed. 1. exstat *quid.* Certe interrogandi signo distingui debebat. — *tunc*] *nunc* Lg. 3. 67. *tum* Crat. Man. om. Vict. — *oratori*] *oratoris* Lg. 69. — *paulo*] Lg. omnes praeter 3. 5. — *licuisset dicere*] inv. Lg. 15. *licuisse* Gu. 1. — *sicuti*] *sicut* Lg. 81. — *omnem*] om. Lg. 65. — *dum*] *cum* Lg. 16. 73. *tum* 65. 70. *quom* 86. — *dicitur*] *dicta sit* Lg. 16. 70. 73. 86. — *illa*] *ista* Lg. 65. — *commenticia*] *conment.* Lg. 14. 39. Per *t* omnes, praeter 3. 5. 15. 67. — *cuiquam*] *quoiquam* Lg. 5. *quoquam* 21. 86. *quoipiam* 65., quae quo ducant, vides; sed ut nunc est,

LIV. 231. Imitatus est homo Romanus et consularis veterem illum Socratem, qui, cum omnium sapientissimus esset sanctissimeque vixisset, ita in iudicio capitis pro se ipse dixit, ut non supplex aut reus, sed magister aut dominus videretur esse iudicum. Quin etiam, cum ei scriptam orationem disertissimus orator Lysias attulisset, quam, si ei videretur, edisceret, ut ea pro se in iudicio uteretur, non invitus legit et commode scriptam esse dixit; sed, inquit, ut, si mihi calceos Sicyonios attulisses, non uterer, quamvis essent habiles et apti ad pedem, quia non essent viriles, sic illam orationem disertam sibi et oratoriam videri, fortem et virilem non videri. Ergo ille quoque damnatus est, neque solum primis sententiis, quibus tantum statuebant iudices damnarent an absolverent, sed etiam illis, quas iterum legibus ferre debebant.

nihil muto. *cuique* 81 corr. — *renuntiaretur*] *renunciaretur* Lg. 73. 84. 93. Iunt. Man. Lamb. al.

LIV. 231. *ipse*] *ipso* Lg. 35. 67. 70. 86. — *sed magister*] *sed ut magister* Lg. 93. Steph. Man. al. — *in iudicio*] *in* om. Gu. 1. — *et commode*] *et* om. Vict. *conmode* Lg. 14. — *scriptam*] *scriptum* Lg. 16. 65. 70. — *attulisses*] *adtul.* Lg. 17. 67. 70. — *et apti*] *atque apti* Gu. 2. Lg. praeter 14. 15. 23. 69. 76. 93. — *pedem*] *pedes* Lg. 65. *essent habiles — quia non* om. Gu. 1. *quamvis — illam* om. Vict. — *absolverent*] *solverent* Gu. 1. Lg. 15 corr. 20. — *enim*] *autem* Gu. 1. — *poena*] addunt *ea* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 67. 70. 73. 76. 86. 93. — *si fraus — sententia*] om. Gu. 1. — *aestimatio*] *extimatio* Lg. 3. 6. 17. 67. 70. 76. Vict. *existimatio* 5 corr. *exstimatio* 15. 20. 23. 84. *estimatio* alii quidam.

232. *et sententia*] sic edd. antiq. et rec. post Ern., quibus accedunt Lg. 15. 23. 24. 76. *haec* Lamb. *ea* coni. Orell. Vulgo *ex.* — *aestimationem*] *existim.* Lg. 6. 23. 67. 69. 76. *destinationem* 81. corr. *extimat.* *extimationem* alii plures. — *meruisse*] *conmeruisse* Lg. 69. scriptura memorabilis. — *sese*] *se* Lg. 14. 15. 23. 69. 76. 93. — *et ut*] *ut* om. Lg. 20. — *cotidianus*] sic Lg. 67. 81. 84. Iunt. *quottid.* 70. *equidianus* 3 corr. *quodrianis* Gu. 1. — *prytaneo*] *prutaneo* Lg. 3. 5. 20 corr. ut 6. 35. 65. 67.

Erat enim Athenis reo damnato, si fraus capitalis non esset, quasi poenae aestimatio; 232. et, sententia cum iudicibus daretur, interrogabatur reus quam quasi aestimationem commeruisse se maxime confiteretur. Quod cum interrogatus Socrates esset, respondit sese meruisse, ut amplissimis honoribus et praemiis decoraretur, et ut ei victus cotidianus in Prytaneo publice praeberetur; qui honos apud Graecos maximus habetur. 233. Cuius responso sic iudices exarserunt, ut capitis hominem innocentissimum condemnarent. Qui quidem si absolutus esset (quod me Hercule, etiam si nihil ad nos pertinet, tamen propter eius ingeni magnitudinem vellem), quonam modo istos philosophos ferre possemus, qui nunc, cum ille damnatus est nullam aliam ob culpam, nisi propter dicendi inscientiam, tamen a se oportere dicunt peti

69 corr. ut 6. 81. 84. 93 corr. ut 6. Gu. 2. *imprutaneo* (p. *in pryt.)* Gu. 1. *pritaneo* Lg. 6. et IX alii. — *honos*] *honor* Lg. praeter 14. 15. 21. 23. 93. Gu. 2. Quod in alia codd. ratione non cunctarer recipere. Minime perpetuus est alterius formae apud Ciceronem usus. — *habetur*] hanc Ernesti coniecturam recentiores secuti sunt; codd. *haberetur*, quod olim defendi ex attractione temporum (ad Brut. 32, 124.), iterumque eandem rem attigi expl. ad I. de Or. 42, 190. Ne nunc quidem repudiarem, quamvis saepe eas formas commutari sciam, nisi incerta codd. fides obstaret. Quod Henr. ait verba illa minime posse implicari Socratis dictis, ipsum est, quod nego.

233. *sic iudices*] inv. Lg. 3. 5. 5. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 81. 84. 86. — *hominem innoc.*] inv. Lg. 69. 93. — *me Hercule*] sic (aut *herc.)* Lg. 17 corr. *mehercules* 67. 69. 70. 76. 84. 86. Gu. 1. *me hercle* 6. 20. Vict. rell. ὑφ' ἕν. — *etiam si*] sic divisim Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. ut solet, Steph. Iunt. Man. Lamb. *si* 17. *etiam* 20. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 16. 65. — *quonam*] divisim Lg. 67. 76. *quoniam* 3. — *inscientiam*] *insciam* Lg. 6. 14. 15. *inscitiam* 84. Steph. Ald. Crat. Man. *scientiam* Lg. 70. — *possemus*] Bakii coniectura *possumus* quo modo cum prioribus *qui si absolutus esset* conveniat non video. — *quibuscum*] divisim Lg. XIV. (quo-

praecepta dicendi? Quibuscum ego non pugno utrum sit melius aut verius; tantum dico et aliud illud esse atque hoc et hoc sine illo summum esse posse.

LV. 234. Nam quod ius civile, Crasse, tam vehementer amplexus es, video quid egeris; tum, cum dicebas, videbam. Primum Scaevolae te dedisti, quem omnes amare meritissimo pro eius eximia suavitate debemus; cuius artem cum indotatam esse et incomptam videres, verborum eam dote locupletasti et ornasti. Deinde quod in ea tu plus operae laborisque consumpseras, cum eius studii tibi et hortator et magister esset domi, veritus es, nisi istam artem oratione exaggerasses, ne operam perdidisses. Sed ego ne cum ista quidem arte pugno, 235. Sit sane tanta, quantam tu illam esse vis. Et enim

rum sunt 65. 67. 69. 70. 73.) Vict. Gu. 1., apud quem haec scriptura regnat, item Iunt.; quod probarem, si ullam eius rei significationem reliquisse viderentur grammatici veteres. — *aut verius*] *an verius* Lg. 5. 15. 20. 21. 81. — *sine illo*] *sine isto* Lg. 65. *sine ullo* Vict. idemque *esse summum.*

LV. 234. *quod*] *quid* Lg. 70 corr. — *cum*] sic codd. omnes. — *videbam*] *non videbam* Steph. Lamb. *et cum dicebas, videbam* Vet. St. *et tum, eum dicebas, videbam* Muell., quod ex edd. vett. recepisse se ait; sed praeter Manutium nemo sic scripsit: edd. antiquiss. exhibent *tuncque, cum dic., videbam.* Sch. in ed. mai. ea verba delevit. v. explicationes. — *dedisti*] sic Lg. 15. 16. 17. 21. 65. 67. 69. 81. 86. 93. Gu. 1. 2. Vict. Man. Lamb. Alii quidam *dedidisti,* inepte. — *meritissimo*] *meritissimum* Lg. 35. 81. *meritissime* Vict. — *debemus*] *debamus* supra scr. *eb.* (i. e. *debebamus*). — *incomptam*] sic Lg. praeter 3. 5. item Vict. Olim praemittebatur his *et incomitatam,* quod mero errori debetur, sed in omnibus codd. excepto Norf. videtur legi; habent etiam Lg. omnes praeter 69. (is *immeritam*), item Vict. Gu. 1. 2. — *tu plus*] *tu* om. Lg. 67. — *consumpseras*] sic addito *p* omnes Lg. praeter 5. — *hortator*] *orator* Gu. 1. *ortator* Gu. 2. — *cum ista quidem*] *istam* (om. *cum* et *quidem*) Vict.

235. *esse*] om. Gu. 1. — *et enim*] sic divisim Lg. 67. 86. 93. — *et studio*] *eius studio* Lg. 5. *et stud.* 6. 23. — *etiam*]

sine controversia et magna est et late patet et ad multos pertinet et summo in honore semper fuit et clarissimi cives ei studio etiam hodie praesunt; sed vide, Crasse, ne, dum novo et alieno ornatu velis ornare iuris civilis scientiam, suo quoque eam concesso et tradito spolies atque denudes. 236. Nam si ita diceres, qui iuris consultus esset, esse eum oratorem itemque qui esset orator, iuris eundem esse consultum; praeclaras duas artis constitueres atque inter se paris et eiusdem socias dignitatis. Nunc vero iuris consultum sine hac eloquentia, de qua quaerimus, fateris esse posse fuisseque plurimos; oratorem negas, nisi illam scientiam assumpserit, esse posse. Ita est tibi iuris consultus ipse per se nihil, nisi leguleius quidam cautus et acutus praeco actionum cantor

et Lg. 3. 5. 6. 14. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 73. 76. 81. 84. 86. Erl. 1. om. *etiam* 70. Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Hahn. Ald. Man. Lamb. Grut. Ern. *et semper praefuerunt et hodie praesunt* pleraeque edd. antiquiss., Muell. Or., et sic etiam duo codd. Lambini, Lg. 93. Iunt. Crat., nisi quod ante *hodie* addunt *etiam.* „Sed *semper praefuerunt* repetitio est eorum, quae antecedebant, *summo in honore semper fuit,* quod cum sentiret Schuetzius, e coniectura edidit *ei studio et olim praefuerunt et hodie praesunt.*“ *Henrichsen.* — *ne dum*] *nedum* Lg. 65. 81. 86.

236. *iuris consultus*] sic divisim Lg. 65. 70. 73. 76. Lamb. Paulo ante *quis* Vict. — *esse*] *et esse* Lg. praeter 6. — *iuris*] *civilis* addunt Lg. 14. 15. 23. 67. 69. 76. 93. — *artis*] dedi ex Lg. 3. 5. 14. 16. 20. 21. 65. 67. 70. 73. 86. 93. — *paris*] dedi ex Lg. 3. 5. 16. 20. 21. 65. 70. 73. 84. 86. — *eiusdem*] *eiusmodi* s. *eius modi* Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 20. 24. 35. 65. 67. 73. 81. 84. 86. Vict. *huiusmodi* 14. 15. 76. *huiuscemodi* 69. 93. *eiusdemmodi* Lamb. — *iuris consultum*] sic divisim Lg. 65. 67. 70. 73. 84. 86. 93. Vict. Lamb. eidemque mox iterum. — *sine*] *nisi* Lg 65. *si* 81. — *hac*] addit *aliqua* Vict. — *assumpserit*] sic cum *p* Lg. omnes praeter 3. 5. *adsumpserit* Lg. 61. 69. 70. 73. 76. 86. — *ita est tibi*] vulgatum *ita et tibi* sic correxit Ern. secutique recentiores. — *leguleius*] *leguleus* Lg. 6. 20. 67. *reguleius* 69. *legale ius* Vict. Gu. 1. 2. — *cantor*] *cautor* Lg. 3. 17. Gu. 2.

formularum auceps syllabarum; sed quia saepe utitur orator subsidio iuris in causis, idcirco istam iuris scientiam eloquentiae tanquam ancillulam pedisequamque adiunxisti.

LVI. 237. Quod vero impudentiam admiratus es eorum patronorum, qui aut, cum parva nescirent, magna profiterentur aut ea, quae maxima essent in iure civili, tractare auderent in causis, cum ea nescirent nunquamque didicissent: utriusque rei facilis est et prompta defensio. Nam neque illud est mirandum, qui quibus verbis coëmptio fiat nesciat, eundem eius mulieris, quae coëmptionem fecerit, causam posse defendere; nec, si parvi navigi et magni eadem est in gubernando scientia, idcirco qui quibus verbis erctum cieri oporteat nesciat, idem erciscundae familiae causam agere non possit.

ita corr. 35. — *auceps*] *anceps* Lg. 17. 65. 81 corr. 84. Gu. 2. — *utitur*] *utatur* Bakius. Non opus ex Crassi sententia haec dici cogitare. — *idcirco*] *iccirco* Lg. VIII., in his 15. 69. 76. divisim 70. 84. 93. — *pedisequamque*] hanc rectiorem per *s* unum scripturam (vide Schneideri Gr. Lat. II. 2. p. 440) soli meorum tuentur 6. 67. *pedisecamque* 81 corr. u. t. *pedissecamque* Vict. *pedisechamque* Gu. 1.

LVI. 237. *quod*] *qui* Vict. *quid* Gu. 2. — *profiterentur*] *profitentur* Lg. 69. — *aut ea*] *et ea* Gu. 1. — *nunquamque*] sic Lg. 14. 15. 21. 23. 24. 84. 102. *nunquam* 65. 70. Pauci praeterea mendose. — *facilis est et prompta*] *et pr. est et facilis* Lg. 67. *prompta* omnes praeter 3. 5. — *qui*] *quid* Lg. 17. 20. 21. 24. 35 corr. 65. — *coëmptio*] sic cum *p* codd. omnes et sic paulo post etiam; *cōptio* Lg. 6. *contemptio* 84 corr. ut illi. — *nec si*] *nam et si* Lg. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 23. 24. 67. 70. 73. 86. 93 corr. ut 84. *nam* pro *nec* 15. 21. 35 corr. 69. 76. ita corr. 81. *neque* 84. Pro *si* praeterea *etsi* Lg. 69. 76. *et si* 81 corr. *si et*. — *parvi*] *et parvi* 35. *magni et parvi* locis inv. 15. — *navigi*] scripsi ex Lg. 16. 65. 70. ponunt post *magni* 14. 23. 69. 76. 93. — *in gubernando*] *gubernandi* Lg. 6. *in* om. Gu. 1. — *idcirco*] v. §. 236. — *erctum cieri*] haec Victorii emendatio Var. Lectt. XXXV. 1. inde a Grutero recepta est, videturque ex multorum codd. Pall. et Ox. scriptura ducta. Iam ed. Lott. *heretum*

238. Nam quod maximas centumvirales causas in iure positas protulisti, quae tandem earum causa fuit, quae ab homine eloquente iuris imperito non ornatissime potuerit dici? quibus quidem in causis omnibus, sicut in ipsa M'. Curi, quae abs te nuper est dicta, et in C. Hostili Mancini controversia atque in eo puero, qui ex altera natus erat uxore non remisso nuntio superiori, fuit inter peritissimos homines summa de iure dissensio. 239. Quaero igitur quid adiuverit oratorem in his causis iuris scientia, cum hic iuris consultus superior fuerit discessurus, qui esset non suo artificio, sed alieno, hoc est non iuris scientia, sed eloquentia sustentatus. Equidem hoc saepe audivi, cum aedilitatem P. Crassus peteret eumque maior natu et iam consularis Ser. Galba

cieri; in Lg. 5. clare legitur *erctum,* dein (ut et in 16. 65. 81.) *ceri* ab eadem m. supra scr. *i.* Proxima sunt *cretum* Lg. 6. 14. 15. 23. 65. 86 corr. *ercitum iri* 3. *erectum* c. Hahn. *ercium* Lg. 73. — *hirasceri* 84. *herciscundae cieri* Ven. *herciscimderi* Med. 1. 2. *herciscondert* Vict. Alii longius aberrant. *herciscert* Ald. Iunt. Crat. al. *ercisci cieri* Lamb. ex codd. non nullis. *dividi familiam* Havn. 1. ex interpretatione. — *erciscundae*] sic Lg. 3. *herciscunde* 5. Vict. Gu. 1. *ercunde* 70. inscr. *dividende* 76.

238. *maximas*] *maxumas* Lg. 5. 70. 73. om. Gu. 1. — *eloquente*] *eloquenti* Lg. 21. 23. 67. — *potuerit*] *potuerunt* Lg. 65. — *M'*] *M.* omnes mei. — *Curi*] dedi ex Lg. 3. 5. 16. 35. 65. 70. 73. 86. — *abs te*] *a te* Lg. 17. — *et in*] *ut in* Lg. omnes praeter 14. 84., quod ferri non potest. — *C.*] *T.* Lg. XVII. *Titi* 67. — *Hostili*] *Lucili* Lg. 3. 5. 16. 35. 65. 70. 73. *Luci* 17. *Luculi* 86., quos in asciscenda finitione nominis secutus sum. *Lucilii* praeterea 6. 14. 21. 23. 24. 69. 70. 93. Gu. 1. *Lucii* Gu. 2. om. 15. 84. — *nuntio*] per *c* Lg. 73. 86. Crat. Man. Lamb.

239. *quid*] *quod* Lg. 67. 70. — *iuris consultum*] v. §. 235. — *sustentatus*] *substentatus* Lg. 3. 6. 67. 81. 84. 93. Gu. 1. Illa *ab hoc est* ad *sustentatus* non iniuria pro insititiis habet Bakius. — *eumque*] *cumque* Lg. 3. 70. — *et iam*] sic correxit Orell. vulgatum *etiam,* — *Ser.*] *Sergius* Vict. Gu. 1. 2 et Lg. XVI (praeter 3. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 67. 81.). — *assectaretur*] *assentar.* Lg.

assectaretur, quod Crassi filiam C. filio suo despondisset, accessisse ad Crassum consulendi causa quendam rusticanum; qui cum Crassum seduxisset atque ad eum retulisset responsumque ab eo verum magis quam ad suam rem accommodatum abstulisset, ut eum tristem Galba vidit, nomine appellavit quaesivitque qua de re ad Crassum retulisset. Ex quo ut audivit commotumque ut vidit hominem, Suspenso, inquit, animo et occupato Crassum tibi respondisse video; 240. deinde ipsum Crassum manu prehendit et, Heus tu, inquit, quid tibi in mentem venit ita respondere? Tum ille fidenter homo peritissimus confirmare ita se rem habere, ut respondisset, nec dubium esse posse. Galba autem alludens varie et copiose multas similitudines afferre multaque pro aequitate contra ius dicere; atque illum, cum disserendo par esse non posset (quanquam fuit Crassus in numero disertorum,

14. 23. 76 corr. 93. *adsectar.* 16. 67. 70. 73. 86. *sectaretur* 81. — *Crassi*] *Crassus* Lg. 1. — *despondisset*] *despopondisset* Lg. 81. Gu. 2. — *accessisse*] *adcessisse* Lg. 67. 70. — *rusticanum*] *rusticum* Lg. 15. 24. om. 20. — *accommodatum*] *adcomm.* Lg. 67. 70. 73. 84. *acconmod.* 69. — *ut eum*] *ut cum* Lg. 65. — *retulisset*] *rettulisset* Lg. 23. *pertulisset* Gu. 1. — *commotumque*] *conmot.* Lg. 14. 69. — *ut vidit*] non multum absum, quin *ut* ex prioribus literis verbi sequentis ortum putem. Paulo post *comiter* coniecit pro *nomine* Bakius; nec enim notum Galbae rusticanum fuisse nec *nomine appellare* sic dici. — *occupato*] *occupatum* Lg. 5 corr. 20. — *Crassum tibi*] inv. Lg. 65 corr. *Cr. respondisse tibi* 76.

240. *prehendit*] *prendit* Lg. 15 corr. — *in mentem venit*] inv. Lg. 15. — *tum ille fidenter homo*] sic codd. et vulg. post Ald. Iunt. *tum ille Crassus fidenter homo* Hahn. et *tum illi Cr.* rell. ed. antiq. *illi* etiam mg. Crat. Man. Muell. O. — *alludens*] *adludens* Lg. 20. 70. 73. 86. — *afferre*] *adferre* Lg. 67. 70. 73. 84. — *atque illum*] *denique illum* Bakius. *Atque* connectit consequentia cum prioribus, ut *igitur*. — *quanquam*] sic Lg. X., quorum sunt 69. 81. 84. 93. it. Gu. 1. 2. — *Muci*] dedi ex Lg. 16. 65. 70. 86. Vict. qui *M. P. Muci* (i. e. IN P. MVCI). —

sed par Galbae nullo modo), ad auctores confugisse et id, quod ipse diceret, et in P. Muci fratris sui libris et in Sex. Aeli commentariis scriptum protulisse ac tamen concessisse Galbae disputationem sibi probabilem et prope veram videri.

LVII. **241.** Attamen quae causae sunt eiusmodi, ut de earum iure dubium esse non possit, omnino in iudicium vocari non solent. Num quis eo testamento, quod pater familias ante fecit, quam ei filius natus esset, hereditatem petit? Nemo; quia constat agnascendo rumpi testamentum. Ergo in hoc genere iuris iudicia nulla sunt. Licet igitur impune oratori omnem hanc partem iuris † in controversiis ignorare, quae pars sine dubio multo maxima est. **242.** In eo autem iure, quod ambigitur inter peritissimos, non est difficile oratori eius partis, quamcunque defendet, auctorem aliquem invenire;

Aeli] sic (aut *eli*) Lg. 16. 21. 65. 70. 76. *eui* Gu. 1. — *commentariis*] *conment.* Lg. 14. 69. — *ac tamen*] *attamen* Lg. 3. 5. 6. 20. 21. 23. 35. 65. 69. 70. 76. 86. Vict. ita corr. 16. *atque* 73. *at* 14. 15. 17. 24. 67. 93. om. a vb. *concessisse* usque ad *quae* §. 241. Lg. 16.

LVII. 241. *attamen*] divisim Lg. 6. 67. Ego hoc semper iunctim scribo, cum alterius compositi partis significatio quiescat. — *pater fam.*] sic divisim Lg. 67. 76. 84. — *ei filius*] *eius fil.* Lg. 24. 65. — *agnascendo*] *agnoscendo* Lg. 3. 5 corr. 65. 67. 70. 73. 76 corr. 81. 86. Gu. 2. ita corr. 69. *agnatione* 21. — *in controversiis*] hanc codd. et edd. ante Lamb. scripturam restituit Orellius, qui in Addend. Vol. II. p. I. p. 586 e geminationis regulis fortasse legendum esse putat *iuris his in controversiis* Lamb. Gr. Ern. al. de illius coniectura *incontroversi*; Ern. tamen uncinis clausit. Recte, puto. Ceterum *in controversis* Lg. 14 corr. ut 70., qui cum 86. *in controversiis* ὑφ' ἕν.

242. *non est difficile*] sic Lg. praeter 14. 15. 20. 23. 69. 76. 93., in quibus *non esse d.* — *defendet*] sic Lg. praeter 14. 15. 23. 67. 69. 76. 93. *defendit* 67. *defendat* rell. — *auctorem*] *oratorem* Lg. 65. — *invenire*] *inveniri* Lg. 3. 5. 6. 17. 21. 35. 65. 76. 81. 84. Vict. — *amentatas*] *adm.* Gu. 1 (divisim). 2. Lg. 5.

a quo cum amentatas hastas acceperit, ipse eas oratoris lacertis viribusque torquebit. Nisi vero (bona venia huius optimi viri dixerim [Scaevolae]) tu libellis aut praeceptis soceri tui causam M'. Curi defendisti, non arripuisti patrocinium aequitatis et defensionem testamentorum ac voluntatis mortuorum. **243.** Ac mea quidem sententia (frequens enim te audivi atque affui) multo maiorem partem sententiarum sale tuo et lepore et politissimis facetiis pellexisti, cum et illud nimium acumen illuderes et admirarere ingenium Scaevolae, qui excogitasset nasci prius oportere quam emori, cumque multa colligeres et ex legibus et ex senatus consultis et ex vita ac sermone communi non modo acute, sed etiam ridicule et facete, ubi, si verba, non rem sequeremur, confici nihil posset. Itaque hilaritatis plenum iudicium ac laetitiae fuit; in quo quid tibi iuris civilis exercitatio profuerit non intellego; dicendi vis egregia summa festivitate et venustate coniuncta profuit. **244.** Ipse ille Mucius paterni iuris

6 corr. *adamentatas* 21. 35. 65. 81. 84. 86. — *acceperit*] *adcep.* Lg. 70. — *Scaevolae*] uncinis nomen clausimus cum Or. Henr. om. Man. Sch. Muell. Est enim ineptum additamentum. — *M'*] *M.* codd. omnes. — *Curi*] dedi ex Lg. 3. 5. 16. 17. 65. 70. 73. 86. *marcii* Gu. 1. — *arripuisti*] *adripuisti* Lg. 20. 67. 70. 73. *Non* pro *nonne* dedi ex Bakii coniectura. Brevem illam sententiam Cicero intulit ἀσυνδέτως. In pluribus coacervandis et oratorie amplificandis facere potuit. — *voluntatis*] *voluntates* Lg. 76. 81. Gu. 2.

243. *ac*] *at* Lg. 81. — *affui*] *adfui* Lg. 5. 67. 70. 73. 86. *abfui* 3. — *politissimis*] *lepidissimis* Lg. 21. memorabile. — *illuderes*] *inlud.* Lg. 73. — *qui excogitasset*] *quod exc.* ex interpretamento Lg. praeter 35. 81. 93. — *cumque*] *cum* Vict. — *colligeres*] *conlig.* Lg. 73. — *et ex legibus*] sic mei omnes et edd. antiq. pleraeque. Gron. *et* om. — *senatus consultis*] sic divisim Lg. 65. (is *consultus*) 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. — *et facete*] sic pro *ac* dedi ex Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 21. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 81. 84. 86. *atque* 15. verba *ac facete* non exstant in Gu. 2. — *nihil*] sic Lg. omnes praeter 16. 81., qui *nichil.* Grut.

defensor et quasi patrimonii propugnator sui quid in illa causa, cum contra te diceret, attulit, quod de iure civili depromptum videretur? quam legem recitavit? quid patefecit dicendo, quod fuisset imperitis occultius? Nempe eius omnis oratio versata est in eo, ut scriptum plurimum valere oportere defenderet. At in hoc genere pueri apud magistros exercentur omnes, cum in eiusmodi causis alias scriptum, alias aequitatem defendere docentur. 245. Et, credo, in illa militis causa, si tu aut heredem aut militem defendisses, ad Hostilianas te actiones, non ad tuam vim et oratoriam facultatem contulisses. Tu vero, vel si testamentum defenderes, sic ageres, ut omne omnium testamentorum ius in eo iudicio positum videretur; vel si causam ageres militis, patrem eius, ut soles, dicendo a mortuis excitasses; statuisses ante oculos; complexus esset filium flensque eum centumviris commendasset; lapides me Hercule omnes flere ac lamentari coëgisset, ut totum illud UTI LINGUA NUNCUPASSIT non in XII tabulis,

Gron. al. *nil.* — *intellego*] sic Lg. 70. 81. — *et venustate*] *ac ven.* Lg. 14. 15. 23. 67. 69. 76. 93. om. utrumque 17. *et urbanitate* 65.

244. *sui*] *fuit* Lg. 17. — *attulit*] *adtulit* Lg. 67. 70. — *depromptum*] ignorant *p* soli Lg. 6. 20. Lamb. — *imperitis*] *in peritis* Lg. 81. 84. *imperitus* 65. — *occultius*] *occultus* Gu. 1. — *magistros*] *magistrum* Lg. 5. 20. — *docentur*] *videntur* Lg. 67.

245. *heredem*] *hereditatem* Vict. — *oratoriam*] *ad orat.* Lg. 3. 5. 16. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 84. — *contulisses*] *retulisses* Vict. — *omne*] *omnem* Lg. 15. — *commendasses*] *comm.* Lg. 14. 17. 24. — *me Hercule*] sic divisim Gu. 1. Lg. 69. 70. 76. 81. 84. 86. *me hercle* 20. 67. Vict. — *lamentari*] *lacrimari* Lg. 35. om. 65. — *coëgisset*] *coëgisses* Lg. 35. Havn. 2. qui supra *complexus esses* et *commendasses*, ut coni. Ern. *cogissent* s. *cogisset* Lg. 81 corr. Gu. 1. Vict. *cogitasset* 67. *Coëgisses* probat Bakius, cetera non item. — *nuncupassit*] sic Man. Lamb. recentt. Libri, puto, omnes *nuncupasset*. „Similis confusio iam in antiquissimis codicibus reperitur; sic *legasset* pro *legassit* est in Gaii Ms. Veronensi II. 224.“ *Henrichsen.*

quos tu omnibus bibliothecis anteponis, sed in magistri carmine scriptum videretur.

LVIII. 246. Nam quod inertiam accusas adolescentium, qui istam artem primum facillimam non ediscant; quae quam sit facilis illi videant, qui eius artis arrogantia, quasi difficillima sit, ita subnixi ambulant, deinde etiam tu ipse videris, qui eam artem facilem esse dicis, quam concedis adhuc artem omnino non esse, sed aliquando, si quis aliam artem didicerit, ut hanc artem efficere possit, tum esse illam artem futuram; deinde, quod sit plena delectationis, in qua tibi remittunt omnes istam voluptatem et ea se carere patiuntur, nec quisquam est eorum, qui, si iam sit ediscendum sibi aliquid, non Teucrum Pacuvii malit quam Manilianas venalium vendendorum leges ediscere. 247. Tum autem, quod amore patriae censes nos nostrorum maiorum inventa nosse debere: non vides veteres leges aut ipsas sua vetustate consenuisse aut novis legibus esse sublatas? Quod vero

LVIII. 246. *adolescentium*] *adulesc.* Lg. 65. 70. 73. 84. *adolescentum* Vict. Gu. 1. — *quam*] *quamvis* Lg. 76. — *viderint*] *videant* Lg. 6. — *arrogantia*] *adrog.* Lg. 65. 70. 73. — *etiam tu*] *et tu* Lg. 67. — *adhuc*] divisim Lg. 76. — *possit*] *posset* Lg. omnes praeter 84. pr. m. et 93. ita corr. 84. verba a *didicerit usque ad illam artem* om. Gu. 2. — *in qua*] *in quo* Gu. 1. Ern. Sch. Muell. Or. — *omnes*] *omnem* Lg. 21. — Hanc totam sententiam propter duriusculum anacoluthon Henr. non plane sanam esse existimat, quod idem iam Ernestus iudicarat; v. explicatt. Quod si verum est, facillima medela videtur omisso *quae* ante *quam sit facilis.* — *Manilianas*] varie peccant codd.; *mamillianas* Lg. 3. 5. 14. 16. 24 corr. 65. 70. 73. 86. Vict. *mamillonianas* 15. *mamilianas* 17. 20. 21. 67. 76. Gu. 1. *mallianas* 23 v. ut 93. *manlianas* 26 corr. ut 17. ita Lamb. *mamillianarum* 35 corr. ut 3. *manillianis* 69 corr. ut 3. *mammillianas* 93. *mantllianas* Gu. 2.

247. *tum*] *tu* Lg. 14. 20. 23. 67. 69. 93. Steph. Crat. Lamb. ita corr. 24. — *nostrorum*] *nostrum* Lg. XVII. (praeter 15. 69. 76.

viros bonos iure civili fieri putas, quia legibus et praemia proposita sint virtutibus et supplicia vitiis: equidem putabam virtutem hominibus, si modo tradi ratione possit, instituendo et persuadendo, non minis et vi ac metu tradi. Nam ipsum quidem illud etiam sine cognitione iuris quam sit bellum cavere malum scire possumus. **248.** De me autem ipso, cui uni tu concedis, ut sine ulla iuris scientia tamen causis satisfacere possim, tibi hoc, Crasse, respondeo neque me unquam ius civile didicisse neque tamen in iis causis, quas in iure possem defendere, unquam istam scientiam desiderasse. Aliud est enim esse artificem cuiusdam generis atque artis, aliud in communi vita et vulgari hominum consuetudine nec hebetem nec rudem. **249.** Cui nostrum nunc licet fundos nostros obire aut res rusticas vel fructus causa vel delectationis invisere? Tamen nemo tam sine oculis, tam sine mente vivit, ut quid sit sementis ac messis, quid arborum putatio ac vitium, quo tempore anni aut quo modo ea fiant,

81. 84. 86. 93) ortum ex compendio *nrum.* *meorum* Vict. — *ipsas*] *ipsa* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24 corr. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 93. Vict. Gu. 1. 2. — *quod vero*] *qui vero* Vict. — *proposita*] *posita* Lg. 6. — *sint*] *sunt* Lg. 65. — *vi ac*] om. Lg. 67. — *illud*] *istud* Lg. 65. — *cognitione iuris*] *iuris scientia* Lg. 6.

248. *uni*] om. Gu. 1. — *possim*] *possem* Lg. 3. 5. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 65. 70. 73. 81. 84. Vict. Gu. 1. 2. — *in iis*] *in his* Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Gu. 2. — *possem*] *possim* Lg. 69. 93. *posset* 81 corr. — *communi*] *conmuni* Lg. 69. — *nec hebetem*] *non heb.* Lg. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 65. 70. 73. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. (is *habentem)* 2. Hoc non dubitarem praeferre in alia codicum condicione.

249. *nunc licet*] libri omnes *non.* Recepi Schuetzii coniecturam, ab Henrichsenio probabiliter defensam, facilemque propter crebro confusa *un unc um* et *on*, ut est in *nunc num non tunc tum percunctari percuntari percontari.* Ea confunduntur et II. 31, 134. 37, 154. — *si cui*] otiose *sicubi* Orellius coniicit, sed

omnino nesciat. Num igitur, si cui fundus inspiciendus aut si mandandum aliquid procuratori de agricultura aut imperandum villico sit, Magonis Carthaginiensis sunt libri perdiscendi, an hac communi intellegentia contenti esse possumus? Cur ergo non iidem in iure civili, praesertim cum in causis et in negotiis et in foro conteramur, satis instructi esse possumus ad hoc duntaxat, ne in nostra patria peregrini atque advenae esse videamur? 250. Ac si iam sit causa aliqua ad nos delata obscurior, difficile, credo, sit cum hoc Scaevola communicare; quanquam ipsi omnia, quorum negotium est, consulta ad nos et exquisita deferunt. An vero, si de re ipsa, si de finibus, cum in rem praesentem non venimus, si de tabulis et perscriptionibus controversia est, contortas res et saepe difficilis necessario perdiscimus: si leges nobis aut si hominum peritorum responsa cognoscenda sunt, veremur

non magis placet Bakii *si qui.* — *Magonis*] *magis* Gu. 1. — *sunt*] *sint* Lg. 14. 69. 93. — *communi*] *conmuni* Lg. 69. — *iidem*] *idem* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 1. Vict. om. 35 add. ut 3. — *instructi*] *instituti* Lg. 73. — *possumus*] *possimus* Lg. 14. 15. 17. 20. 23. 76. 93. Crat. Man. — *duntaxat*] *dumtaxat* aut idem divisim Lg. 15. 17. 21. 24. 67. 70. 73. 76. 84. 93.

250. *communicare*] *conm.* Lg. 69. — *quanquam*] sic Lg. 14. 23. 35. 69. 73. 76. Lamb. — *deferunt*] *differunt* Gu. 1. — *cum in rem*] *tum in rem* Lg. praeter 14. 15. 21. 23. 67. 69. 81. 93. item Vict. Gu. 1. 2. — *praesentem*] *praestantem* Gu. 1. — *perscriptionibus*] sic pro olim divulgato *proscriptionibus* post Pearcium dudum legitur ex duobus Lamb. codd. Norf. Cant. Mead. α. δ. ε. Gu. 1. 2. ed. s. l. et m. Hahn. Med. 1. Ven. Man. Lamb.; accedunt nunc Lg. 3. 5. 6. 17. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93. et sec. m. 76. *praescriptionibus* Havn. 1. 2. Erl. 1. Med. 2. Lott. et vulgo olim post Ald. Iunt. v. explicationes. — *difficilis*] scripsi ex Lg. 5. 16. 21. 65. 70. 73. 84. 86. *diffilis* 3. — *leges*] *lege* Lg. 3. 5. 17. 20 corr. 21. 24 corr. 35. 65. 81. — *cognoscenda*] *nobis cogn.* Lg. 20. — *sunt*] om. Lg. 67. — *adolescentia*] *adulesc.* Lg. 65. 70. 73. 84. — *iuri*] *iure* Lg. 3. 5. 14 corr. 16. 17.

ne ea, si ab adolescentia iuri civili minus studuerimus, non queamus cognoscere.

LIX. Nihilne igitur prodest oratori iuris civilis scientia? Non possum negare prodesse ullam scientiam ei praesertim, cuius eloquentia copia rerum debeat esse ornata; sed multa et magna et difficilia sunt ea, quae sunt oratori necessaria, ut eius industriam in plura studia distrahere nolim. 251. Quis neget opus esse oratori in hoc oratorio motu statuque Roscii gestum et venustatem? Tamen nemo suaserit studiosis dicendi adolescentibus in gestu discendo histrionum more elaborare. Quid est oratori tam necessarium, quam vox? Tamen me auctore nemo dicendi studiosus Graecorum more [et tragoedorum] voci serviet, qui et annos compluris sedentes declamitant et cotidie, ante quam pronuntient, vocem cubantes sensim excitant eandemque, cum ege-

21. 23. 35. 65. 67. 70. 76. 81. 84. 86. — *cognoscere*] *agnoscere* Lg. 16. 20. 65. 70. 73. 86.

LIX. *ullam*] *illam* Lg. 16. 70. 73. 86. — *copia*] *et copia* Lg. 15 corr. *copiarum* 67. qui om. *rerum.* — *debeat*] *debet* Lg. 6. 73. — *ut*] *at* Gu. 1. 2. Lg. praeter 17. — *distrahere*] *distrahi* Lg. 86. Ald. Crat. Man.

251. *gestum*] *gestu* Lg. 14. 15. *statum* 15. — *et venustatem*] *ac ven.* Lg. 21. *venustate* 14. 15. 93. — *dicendi* et *discendo* confunduntur in multis Lg., ut in 3. 5. 6. 20. 21. 24 corr. 65. 76. 84. — *discendo* insititium Bakio videtur. — *adolescentibus*] *adulesc.* Lg. 5. 65. 70. 73. 84. 93. *adulescentulis* 86. — *quid est*] *quid enim* Lg. 15. — *et tragoedorum*] sic plerique codd. et edd., etiam Gu. 1. 2. Vict. Lg. omnes praeter 16. 73. 86., qui *et* omittunt, ut iam Lambinus tres suos codd. secutus fecerat. Probat Pearcius. Verum non solum Graeci tragoedi, sed etiam Romani voci serviebant. *aut tragoed.* Pal. sept. Uncis clausi, v. explicatt. — *compluris*] scripsi secundum Lg. 3. 5. 16. 20. 23. 65. 70. 73. item 14., in quo *conpluris* (*conplures* 81.) et 93., in quo *quampluris*. Verba *qui declamitant* om. Gu. 1. *clamitant* Lg. 16. — *cotidie*] sic Lg. 35. 67. 73. 81. — *ante quam*] *antea quam* Lg. 14. 15. 69. 93. — *pronuntient*] per *c* Lg. 73. Vict. (is ita semper). —

runt, sedentes ab acutissimo sono usque ad gravissimum sonum recipiunt et quasi quodam modo colligunt. Hoc nos si facere velimus, ante condemnentur ii, quorum causas receperimus, quam totiens, quotiens praescribitur, paeanem aut † munionem citarimus. 252. Quod si in gestu, qui multum oratorem adiuvat, et in voce, quae una maxime eloquentiam vel commendat vel sustinet, elaborare nobis non licet ac tantum in utroque assequi possumus, quantum in hac acie quotidiani muneris spatii nobis datur: quanto minus est ad iuris civilis perdiscendi occupationem descendendum? quod et summatim percipi sine doctrina potest et hanc habet ab illis rebus dissimilitudinem, quod vox et gestus subito sumi et aliunde

eandemque] *eandem* Lg. 14. 15. 23. 76. — *egerunt*] *egerint* Lg. 21. — *quodam modo*] iunctim Lg. 23. 26. 81. 86. 93. ita corr. 76. *quomodo* 15. Ego semper scribo divisim, ut omnia, quorum partes suam utraque vim retinent, velut *quo modo, quem ad modum, quam ob rem.* — *colligunt*] *conligunt* Lg. 65. 70. 73. — *si facere*] inv. Lg. 16. 65. 70. 73. 86. — *velimus*] *volumus* Lg. 69. 93. — *ii*] *hi* Lg. 84. Gu. 2. *hii* Gu. 1. — *totiens — quotiens*] sic Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 2 (modo quidam per *c*, ut Lg. 81. Gu. 1.), v. ad §. 123. — *praescribitur*] hoc pro vulgato *perscribitur* dederunt Man. Lamb., probantibus Pearcio Heindorfio ad Hor. Serm. I. 3, 7. Orellio aliis; adde auctoritatem Lg. 6. 14 corr. 81. *scribitur* 23. *scribunt* 76 v. u. t. — *munionem*] sic aut *munitionem* (Lg. 70. 76) *in unionem* (93.) *muniorem* (cod. Turnebi) *enionem* (γ) codd. et vulgo edd., corruptela manifesta. *Minuritionem* corrigunt Turnebus Animadv. I. 2. et Sirmondus ad Sidon. Apoll. epp. II. 2.; Talaeus *Nomionem,* hymnum in Apollinem interpretatus, quorum illud de cantus genere, hoc de cantu omnino non dicitur. Alii de pedibus metricis cogitarunt, velut Gesnerus *etiam ionem,* Buenavius *monogenem* i. e. epitritum quartum corrigentes. Omnium infelicissima est Frenzelii nescio cuius suspicio *murmurationem.* Lambinus annotavit esse, qui *nomium* scribi velint secundum Athenaeum genus cantionis sic appellantem. Id ab Schuetzio et Muellero receptum. Magis probabile est *nomum,* quod Orellio et Bakio placet, secundum Photium Bibl. p. 320. b. v. 23 Bekk.

arripi non potest, iuris utilitas ad quamque causam quamvis repente vel a peritis vel de libris depromi potest. 253. Itaque illi disertissimi homines ministros habent in causis iuris peritos, [cum ipsi sint imperitissimi, eos] qui, ut abs te paullo ante dictum est, *pragmatici* vocantur. In quo nostri omnino melius multo, quod clarissimorum hominum auctoritate leges et iura tecta esse voluerunt. Sed tamen non fugisset hoc Graecos homines, si ita necesse esse arbitrati essent oratorem ipsum erudire in iure civili, non ei pragmaticum adiutorem dare.

LX. 254. Nam quod dicis senectutem a solitudine vindicari iuris civilis scientia, fortasse etiam pecuniae magnitudine; sed nos non quid nobis utile, verum quid

252. *adiuvat*] *iuvat* Lg. 67. om. Vict. — *commendat*] *conmendat* Lg. 14. 24. — *assequi*] *adsequi* Lg. 65. 67. 70. 73. 86. — *spatii*] *spatium* Lg. 69. 93. — *et aliunde — utilitas*] om. Lg. 67. — *aliunde*] *alicunde* Gu. 2. Lg. praeter 15. 67. quorum tamen ille sic corr. m. sec. — *arripi*] *adripi* Lg. 5. 65. 70. 73. — *quamque*] *quamcunque* Lg. 16. 70. — *quamvis*] divisim Gu. 1.

253. *habent*] *habuerunt* Lg. 15 corr. — *imperitissimi*] Lambini inventum est Pearcio et recentioribus probatum. Libri *peritissimi.* Henrichsenio totum illud *cum ipsi sint imperitissimi* iure videtur ab aliquo addita esse importune; qua de re uncinis clausit. Hunc ita sequor, ut etiam quod sequitur *et* sive *eos* (hoc Manutius excogitavit) abiiciam. *Et,* sive retinueris sive damnaveris illa priora, pariter absurdum est; *eos,* si illa excluseris, minime necessarium. Contra Orellius hanc voculam solam a verbis scriptoris abire iussit, quamvis male sit sententia constet. Antonius enim ita loquitur, ut significet se id nomen, nisi a Crasso audisset, ignoraturum fuisse. Bakius vulgatam defendit nullo, si quid video, argumento. Inculcandam fuisse dicit illorum hominum imperitiam. — *paulo*] sic Lg. omnes. — *tecta*] *recta* Lg. 93. — *voluerunt*] *voluerint* Lg. 67. — *in iure*] *in* om. Lg. omnes, Gu. 2.; nescio quis primus repererit. Etsi sane orator iure civili, quippe discendo, erudiri potest, praepositionem tamen in hac codd. condicione abiicere non audeo.

LX. 254. *etiam pecuniae*] *et pec.* Lg. 67. — *non quid*] *quid iam* Vict. — *quanquam*] sic Lg. 21. 23. 24. 70. 73. 86. —

oratori necessarium sit quaerimus. Quanquam, quoniam multa ad oratoris similitudinem ab uno artifice sumimus, solet idem Roscius dicere se, quo plus sibi aetatis accederet, eo tardiores tibicinis modos et cantus remissiores esse facturum. Quod si ille astrictus certa quadam numerorum moderatione et pedum tamen aliquid ad requiem senectutis excogitat, quanto facilius nos non laxare modos, sed totos mutare possumus? 255. Neque enim hoc te, Crasse, fallit, quam multa sint et quam varia genera dicendi, quod haud sciam an tu primus ostenderis, qui iam diu multo dicis remissius et lenius, quam solebas; neque minus haec tamen tua gravissimi sermonis lenitas, quam illa summa vis et contentio probatur; multique oratores fuerunt, ut illum Scipionem audimus et Laelium, qui omnia sermone conficerent paulo intentiore,

se] *de* Vict. — *accederet*] *adcederet* Lg. 65. 67. 70. 73. *accedere* 20. — *tardiores*] *tardioris* Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 21. 23. 65. 67. 70. 73. 78 corr. 86. 93. ita corr. 84. *tardioreis* Man. — *astrictus*] sic Lg. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2. *d* in bonis codd. ante *sp* et *st* semper abiicitur. — *laxare*] *lassare* Lg. 20. Vict. Gu. 1. 2. — *sed totos*] *et totos* Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 20. 21. 23. 35 corr. 65. 70. 73. 76. 86. om. 81. vac. *sed* 84. — *mutare*] *multa* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 35 corr. *multare* 65. 67. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 2. *in vita* 16. 70. 73. — *possumus*] *possimus* Lg. 70. Vict. corr.

255. *quod haud sciam*] libri omnes *et* praemittunt. *id quod* coni. Heus. probant Sch. Muell. Or. *et* eiecit Lamb. probat Henrichsen. Non minus probabiliter *et* retento *quod* abieceris. — *iam diu*] sic divisim Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. — *lenius*] *levius* Lg. 69. 81. 93. Gu. 2. — *neque minus*] *nec minus* Lg. 20. 21. 23. — *lenitas*] *levitas* Vict. *gravissima* pro *gravissimi* corrigit Bakius, ne id cum *sermone*, sed cum *lenitate* coniungatur; displicet. — *illa summa*] inv. Lg. 3. *ista* Lg. 65. — *et contentio*] *et illa cont.* Lg. 69. *contemptio* Gu. 1. — *probatur*] *probabatur* Lg. 3. 5. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. — *audimus*] *audivimus* Lg. 3. 14. 15. 23. 67. 69. 76. 84. 86. 93. ita corr. 24. scripsit Lambinus. Non opus. *Audimus*, quippe

nunquam, ut Ser. Galba, lateribus aut clamore contenderent. Quod si iam hoc facere non poteris aut noles, vereris ne tua domus talis et viri et civis, si a litigiosis hominibus non colatur, a ceteris deseratur? Equidem tantum absum ab ista sententia, ut non modo non arbitrer subsidium senectutis in eorum, qui consultum veniant, multitudine esse ponendum, sed tanquam portum aliquem exspectem istam, quam tu times, solitudinem. Subsidium enim bellissimum existimo esse senectuti otium. 256. Reliqua vero etiam si adiuvant, historiam dico et prudentiam iuris publici et antiquitatis † iter et exemplorum copiam, si quando opus erit, a viro optimo et istis rebus instructissimo familiari meo Longino mutuabor. Neque repugnabo, quo minus, id quod modo hortatus es, omnia legant, omnia audiant, in omni recto studio atque hu-

fuisse eos tales; tunc enim adhuc fama notum erat. — *paulo*] sic Lg. omnes praeter 3. — *Ser.*] *sergius* Lg. 17. 84. 93. *serg.* 76. Vict. *Sex.* Gu. 1. — *noles*] *voles* Lg. 70. 73. 81. — *arbitrer*] *arbitror* Vict. — *exspectem*] *s* ignorant Lg. praeter 3. 5. — *existimo*] *esse istimo* Lg. 15. Itali librarii manus.

256. *etiam si*] sic divisim Lg. praeter 3. 5. 15. 16. 20. quorum 16. *si* omittit, 20. *et si* habet. — *iuris publ.*] *iuris civilis publici* Lg. 73. *puplici* 76. — *antiquitatis iter*] offendit Henrichsenium cum genitivus, tum etiam zeugma. v. explicatt. — *istis rebus*] *ab istis rebus* Lg. 23. fortasse melius. *in istis* 65. — *Longino*] codd. et edd. inde ab Aldo *Longo*. *longe* Lg. 23. 93 *loco* in litura Gu. 1., ut videatur fuisse *lògo*. Illud probabili coniectura Nic. Grucchius assecutus est secundum Cic. Planc. 24, 58., ubi aliquis Cassius Longinus tunc iam mortuus commemoratur, homo antiquitatis peritus. *Congus* s. *Concus* nescio quis, quem commemorant scholia Vaticana l. c., nomen suum errori debet. v. Wunderum p. 156. — *quo minus*] sic divisim Vict. Lg. praeter 73. 81. — *versentur*] sic hic etiam Vict., alias *versari* exhibens. Pro *recto studio* Bakius corrigit *eruditione*, desiderans addi cuius rei studium significetur. Sed *studium* Ciceroni non est quod nos *Studium* vocamus, sed *Bestrebung*. Deinde quid est *in eruditione versari?* — *me Hercule*] sic (aut *h.*) Lg. 69. 70.

manitate versentur; sed me Hercule non ita multum spatii mihi habere videntur, si modo ea facere et persequi volent, quae a te, Crasse, praecepta sunt; qui mihi prope etiam nimis duras leges imponere visus es huic aetati, sed tamen ad id, quod cupiunt, adipiscendum prope necessarias. 257. Nam et subitae ad propositas causas exercitationes et accuratae et meditatae commentationes ac stilus ille tuus, quem tu vere dixisti perfectorem dicendi esse ac magistrum, multi sudoris est; et illa orationis suae cum scriptis alienis comparatio et de alieno scripto subita vel laudandi vel vituperandi vel comprobandi vel refellendi causa disputatio non mediocris contentionis est vel ad memoriam vel ad imitandum.

LXI. 258. Illud vero fuit horribile, quod me Hercule

81. 84. 86. *ne hercule* 67. *me hercle* 76. Vict. — *non ita*] *non tam* Lg. 5. — *habere videntur*] sic Havn. 1. *f*. Lg. 69. 93 edd. ant. Sch. Muell. Or. Henr. 2. *videntur*, sed om. *habere* Lg. praeter illos et 3. 24., quorum hic *videntur* omittit, *habere* tenet. Inde vulgaris scriptura orta *mihi videtur*. — *volent*] *volunt* Lg. 69. — *a te*] *abs te* Lg. 69. — *prope etiam*] *prope iam* Lg. 3. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. fortasse verius. *prope uni* 5. — *sed tamen—prope* om. Vict.

257. *et subitae*] *et* om. Lg. 67. — *accuratae*] *adcurate* Lg. 65. 67. 70. 73. — *et meditatae*] *ac m*. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 86. 93. Gu. 2. — *meditate*] illi supra memorati praeter 67. it. 93. — *commentationes*] *commendat*. s. *comend*. Lg. 3. 5. 14. 15. 20. 21. 23. 24 (corr. *conmend.*) 35. 65. 67. 69. 76. 81. 84. 93. Gu. 2. — *ille tuus*] *iste t*. Lg. 65. — *dicendi esse ac mag.*] *ac dicendi magistrum* om. *esse* Lg. 35 corr. — *suae*] *tuae* Lg. 67. 69. 93. Vict. Lamb. — *comprobandi*] *conpr*. Lg. 14. 84. *probandi* 15. om. 16. — *refellendi*] *repellendi* Lg. 14 corr. 15.

LXI. 258. *me Hercule*] sic Lg. 67. 69. 70. 81. 84. 86. Gu. 1. *me hercle* Lg. 76. *mehercle* Lg. 3. Vict. Hoc, cum scripturam mihi probatam semper aliqui libri eique non spernendi exhibere soleant, non notabo posthac. — *deterrendum*] *terrendum* Lg. 23. 67. 81. 84. — *enim*] om. Lg. 6. — *unumquemque*] divisim

vereor ne maiorem vim ad deterrendum habuerit quam ad cohortandum. Voluisti enim in suo genere unumquemque nostrum quasi quendam esse Roscium dixistique non tam ea, quae recta essent, probari, quam quae prava, fastidiis adhaerescere; quod ego non tam fastidiose in nobis quam in histrionibus spectari puto. 259. Itaque nos raucos saepe attentissime audiri video; tenet enim res ipsa atque causa; at Aesopum, si paulum irrauserit, explodi. A quibus enim nihil praeter voluptatem aurium quaeritur, in iis offenditur, simul atque imminuitur aliquid de voluptate. In eloquente autem multa sunt, quae teneant; quae si omnia summa non sunt, et pleraque tamen magna sunt, necesse est ea ipsa, quae sunt, mirabilia videri. 260. Ergo ut ad primum illud revertar, sit

Lg. 67. 69. 70. 76. 84., quod non probo secundum illam, de qua dixi ad 59, 251., regulam. — *quae prava*] vulgo *quae prava sunt;* sed *sunt,* praesertim eum praecesserit *essent,* ferri nequire intellexit Ern., qui id uncinis clausit; delerunt Sch. Muell. Henr. restituit alienissima comparans. *sunt* in Lg. exstat XII., ut erret Henrichsenius ex editorum silentio omitti in plerisque suspicatus; verum verba *probari — fastidiis* om. Havn. 1. Pall. omnes, *α. δ. ε.* Lg. 3. 5. 16. 20. 24 add. 35 add. 65. 70. 73. 81. 84. Vict. Gu. 2. In Havn. 2. legitur: *recta essent, delectare, quam quae turpia, fastidiis adhaerescere.*

259. *attentissime*] *adtent.* Lg. 65. 67. 70. 73. — *irrauserit*] codd. omnes praeter duos *irraucuerit* (Lg. 20. 70. 73.) *irracuerit* (Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 24 corr. ut 20. 21. 35. 65. 67. 69 corr. ut 20. 76. 84. 86 corr. ut 20. 93.) *iracuerit* (Lg. 6. 23. 81.) *ira venerit* (Lg. 17.) *inraucurrit* (Gu. 1.) *iura venerit* (Gu. 2.) Vera scriptura ex Prisciano constat X. p. 904. firmaturque Pal. 8. et Vict., in quo quidem *irrauxerit* legitur. — *in iis*] *in his* Lg. 23. 56. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. — *simul atque*] sic divisim Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. — *imminuitur*] *inmin.* Lg. 21. 69. — *eloquente*] sic pro *eloquentia* ex Lg. 6. 17. 24 corr. dedi, ut desiderant opposita *a quibus enim nihil praeter voluptatem aurium quaeritur.* Idem placuit Bakio.

260. *is, qui*] *is* om. Gu. 1. — *accommodate*] *adcomm.*

orator nobis is, qui, ut Crassus descripsit, accommodate ad persuadendum possit dicere. Is autem concludatur in ea, quae sunt in usu civitatum vulgari ac forensi, remotisque ceteris studiis, quamvis ea sint ampla atque praeclara, in hoc uno opere, ut ita dicam, noctes et dies urgeatur imiteturque illum, cui sine dubio summa vis dicendi conceditur, Atheniensem Demosthenem, in quo tantum studium fuisse tantusque labor dicitur, ut primum impedimenta naturae diligentia industriaque superaret; cumque ita balbus esset, ut eius ipsius artis, cui studeret, primam literam non posset dicere, perfecit meditando, ut nemo planius esse locutus putaretur; 261. deinde cum spiritus eius esset angustior, tantum continenda anima in dicendo est assecutus, ut una continuatione verborum (id quod eius scripta declarant) binae ei contentiones vocis et remissiones continerentur; qui etiam, ut memoriae proditum est, coniectis in os calculis summa voce versus multos uno spiritu pronuntiare consuescebat neque is consistens in loco, sed inambulans atque ascensu ingrediens

Lg. 65. 70. 73. *acconmod.* 69. — *et dies*] *atque dies* Lg. 20. — *urgeatur — imitetur*] *urgeantur — imitentur* Lg. 14. 23. 69. 93., illud etiam 21. 67. 76 corr. 81. *urgueatur* 35. 65. 70. 73. fortasse verius, sed rarum in his libris est. — *superaret*] sic Lg. omnes praeter 69. 93 (hi *superasset*) Vict. *superarit* Gu. 2. Gron. al. — *planius esse locutus*] sic Vet. Steph. Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Vict. Lg. 69. 93. *pl. eo esse locutus* Lg. XX., Lamb., modo quod hic *locutus esse*, ut Lg. 76. Vulgatum ab Aldo inde *planius eo locutus.*

261. *contentiones*] *contentioneis* Lg. 6. — *remissiones*] *remissionis* Lg. 65. — *pronuntiare*] per *c* Lg. 73. Vict. — *in loco*] *in* om. Lg. 14. 15. 23. 67. 69. 76. 93. exp. 26. — *ascensu*] sic Lg. praeter 6. 67. 84., quorum primus *ad descensu*, alter *ascessu*, tertius *a sensu;* item Gu. 2.

262. *ego*] om. Lg. 6. *ergo* Gu. 1. — *et ad laborem*] *ad* om. Lg. 20. 23. 67. 86. — *assentior*] *adsentior* Lg. 65. 70. 73.

arduo. 262. Hisce ego cohortationibus, Crasse, ad studium et ad laborem incitandos iuvenes vehementer † assentior; cetera, quae collegisti ex variis et diversis studiis et artibus, tametsi ipse es omnia consecutus, tamen ab oratoris proprio officio atque munere seiuncta esse arbitror.

LXII. 263. Haec cum Antonius dixisset, sane dubitare visus est Sulpicius et Cotta utrius oratio propius ad veritatem videretur accedere. Tum Crassus: Operarium nobis quendam, Antoni, oratorem facis atque haud scio an aliter sentias et utare tua illa mirifica ad refellendum consuetudine, qua tibi nemo unquam praestitit; cuius quidem ipsius facultatis exercitatio oratorum propria est, sed iam in philosophorum consuetudine versatur maximeque eorum, qui de omni re proposita in utramque partem solent copiosissime dicere. 264. Verum ego non solum arbitrabar his praesertim audientibus a me informari oportere qualis esse posset is, qui habitaret in subselliis neque quicquam amplius afferret, quam quod causarum

86. *adscentior* 17. Non iniuria suspectum hoc Bakio videtur, cum Crassus nihil de incitandis iuvenibus dixerit; quá de causa corrigit *censeo*, quod cum, ut saepe factum est, in *sentio* transiisset, inde factum *assentior*. Sed non probo quod *assentiri* cum infinitivo et accusativo poni potuisse negat. Quidni potuerit, ut alia verba cogitandi et dicendi? — *collegisti*] *conlegisti* Lg. 65. 70. 73. — *tametsi*] *tamen et si* Lg. 6. — *ipse*] *et ipse* Lg. 86. — *omnia*] *omnino* Lg. 14. 15. 23. 69. 76. 93.

LXII. 263. *videretur*] *videtur* Gu. 1. — *accedere*] *adcedere* Lg. 67. 70. 73. — *oratorem*] *oratorium* Lg. 23. — *tua illa*] inv. Lg. 5. 67. 76. — *unquam*] sic Lg. omnes praeter 3. 5. 70. — *ipsius*] om. Lg. 76. 86. exp. 69.

264. *informari*] *infirmari* Gu. 2. Lg. 3. 5. 14. 65. 81. 84. 86. 93. *insinuari* Vict. — *esse posset*] inv. Lg. 67. 81. 84. *possit* 16. 65. 70. 73. — *quicquam*] Lg. omnes praeter 3. 5. — *quam quod*] *quanq̃* (i. e. *quanquam*) Vict. — *praesertim*] *maxime*

necessitas postularet; sed maius quiddam videbam, cum censebam oratorem praesertim in nostra re publica nullius ornamenti expertem esse oportere. Tu autem, quoniam exiguis quibusdam finibus totum oratoris munus circumdedisti, hoc facilius nobis expones ea, quae abs te de officiis praeceptisque oratoris quaesita sunt; sed, opinor, secundum hunc diem. Satis enim multa a nobis hodie dicta sunt. 265. Nunc et Scaevola, quoniam in Tusculanum ire constituit, paulum requiescet, dum se calor frangat, et nos ipsi, quoniam id temporis est, valetudini demus operam. Placuit sic omnibus. Tum Scaevola, Sane, inquit, vellem non constituissem in Tusculanum me hodie venturum esse Laelio. Libenter audirem Antonium. Et cum exsurgeret, simul arridens, Neque enim, inquit, tam mihi molestus fuit, quod ius nostrum civile pervellit, quam iucundus, quod se id nescire confessus est.

Lg. 20. — *re publica*] sic divisim solus Lg. 81. — *tu — circumdedisti*] om. Lg. 84. *finibus* om. 14. 15. 23. — *oratoris*] *oratorium* Lg. 17. 20. — *abs te*] *ab hoste* Lg. 67. — *a nobis hodie*] inv. Lg. 24.

265. *paulum*] sic Lg. 14. 15. 20. 23. 69. 93. *paululum* 3. 5. 6. 16. 17. 21. 24. 35. 65. 70 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 2. Vict. — *valetudini*] *valitudini* Lg. 6. 14. 15. 17. 20 corr. 21. 23. 24. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Vict. Gu. 2. — *tum Scaevola*] *videlicet Scaevola* Lg. 84. — *vellem non constituissem*] *v. n. constituisse me* Lg. 15. Sic, sed omisso *me* 6. 14. 16. 17. 21. 23. 69. 70. 73. 76. 86. 93. — *venturum esse*] inv. Lg. 20. De interpolatione suspectum Lipsio et nuper Bakio fuit Schol. Hyp. vol. II. p. 114., nec iniuria. V. explicationes. — *Laelio*] Quis hic sit, non liquet. De Laelio Sapiente Scaevolae socero propter tempora cogitari non potest, cum is quinquaginta annis ante consul fuerit. Qua re probabiliter *L. Aelio* coniecit Orellius in Addendis vol. II. p. 1. p. 586. V. explicationes.

M. TULLI CICERONIS
DE ORATORE
LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

1. Magna nobis pueris, Quinte frater, si memoria tenes, opinio fuit L. Crassum non plus attigisse doctrinae, quam quantum prima illa puerili institutione potuisset, M. autem Antonium omnino omnis eruditionis expertem atque ignarum fuisse; erantque multi, qui, quanquam non ita se rem habere arbitrarentur, tamen, quo facilius nos incensos studio discendi a doctrina deterrerent, libenter id, quod dixi, de illis oratoribus praedicarent: ut, si homines non eruditi summam essent prudentiam atque incredibilem eloquentiam consecuti, inanis omnis noster esse labor et stultum in nobis erudiendis patris nostri

I. 1. *Quinte*] *o* inscr. Lg. 21. — *attigisse*] *adtigisse* Lg. 5. 70. 73. — *prima illa*] inv. Lg. 15. *ista* 65. — *expertem*] *expertum* Lg. 17 corr. — *non ita*] negandi particulam, qua certissime opus est, om. Lg. 3. 5. 17. 20. 21. 65. 67. 76. 81. 84. Vict. Gu. 1. 2. ita corr. 6. 14. — *se rem*] inv. Lg. 81. *sese* 93. — *rem habere*] *removere* Lg. 3. om. 17. — *discendi*] ita Lg. omnes, Havn. 2. Ox. (?) Ald. Iunt. Crat. Man. Lamb. Pearc. Or. Henr. *dicendi* Vet. Steph. edd. antiq. Vict. Grut. Ern. Sch. Muell. — *esse*] *esset* Lg. XIV. ita var. 5. et corr. 24. — *ac prudentissimi*] *atque* pr. Lg. 3. 23. 67. 84. *et* 76.

optimi ac prudentissimi viri studium videretur. 2. Quos tum ut pueri refutare domesticis testibus patre et C. Aculeone propinquo nostro et L. Cicerone patruo solebamus, quod de Crasso pater et Aculeo (quocum erat nostra matertera), quem Crassus dilexit ex omnibus plurimum, et patruus, qui cum Antonio in Ciliciam profectus una decesserat, multa nobis de eius studio doctrinaque saepe narravit; cumque nos cum consobrinis nostris Aculeonis filiis et ea disceremus, quae Crasso placerent, et ab iis doctoribus, quibus ille uteretur, erudiremur, etiam illud saepe intelleximus, [cum essemus eius modi] quod vel pueri sentire poteramus, illum et Graece sic loqui, nullam ut nosse aliam linguam videretur, et doctoribus nostris ea ponere in percontando eaque ipsum omni in sermone tractare, ut nihil esse ei novum, nihil inauditum videre-

2. *quos tum*] *quod tum* Vict. — *ut*] *et* Lg. 20. 67. — *de Crasso*] *de* om. Lg. 3. 5. 16. 65. 70. 73 add. 86 add. *et* 76. — *quoquo*] divisim Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 93. — *nostra matertera*] inv. Lg. 84. — *Ciliciam*] *Siciliam* Lg. 81 v. u. t. Gu. 1. — *profectus*] *est profectus* Lg. 17. 21 corr. — *una*] om. Lg. 76. — *decesserat*] *discesserat* Lg. 15. *dec.* inscr. *iam mortuus est* 76. — *doctrinaque*] *et doctrina* Lg. praeter 17. 20. 21. 76. 93., item Vict. om. Gu. 2. Bakius *studio doctrinae* corrigit, quod doctrina non sit nisi eorum, qui tradunt, aut eorum, quae traduntur docendo. Sed est etiam eorum, qui docti sunt. Quo modo aliter intelligas, si quis *vir multa doctrina* dicitur? — *narravit*] *narrarunt* Lamb — *ab iis doctoribus*] Lg. 23. 24. 35. Man. Lamb. Or. Henr. Ceteri *his;* v. Orell. ad Acad. II. 2. 7. Madvig. ep. ad Orell. p. 21. Wünder. in censura ed. Muelleri orationis p. Sestio in Iahni Ann. V. 2. p. 174. De loco, quem Henr. correxit, §. 3., aliter sentio. — *illud*] *istud* Lg. 65. — *cum essemus eiusmodi*] sic codd. omnes. Ernestus, quod in acerrimo indicativi orationis obliquae hoste mirere, coniecit *cum esset eiusmodi;* ita autem ferri *poteramus* non potest. Quae exempla Pearcius attulit, aliena sunt, cum etiam Manil. 2, 6 codd. et pleraeque edd. recte exhibeant *deleat.* Uncinis inclusi. V. explicationes. — *nullam ut*] inv. Lg. 23. — *percontando*] sic Lg.

tur. 3. De Antonio vero quanquam saepe ex humanissimo homine patruo nostro acceperamus quem ad modum ille vel Athenis vel Rhodi se doctissimorum hominum sermonibus dedisset: tamen ipse adolescentulus, quantum illius ineuntis aetatis meae patiebatur pudor, multa ex eo saepe quaesivi. Non erit profecto tibi, quod scribo, hoc novum: nam iam tum ex me audiebas mihi illum ex multis variisque sermonibus nullius rei, quae quidem esset in his artibus, de quibus aliquid existimare possem, rudem aut ignarum esse visum. 4. Sed fuit hoc in utroque eorum, ut Crassus non tam existimari vellet non didicisse, quam illa despicere et nostrorum hominum in omni genere prudentiam Graecis anteferre; Antonius autem probabiliorem hoc populo orationem fore censebat suam, si omnino didicisse nunquam putaretur; atque ita

omnes praeter 81., et Vict. — *sermone*] *genere* Lg. 67. — *esse ei*] *ei esse* Lg. 23. *esset* 86. *ei* om. 15. 23.

3. *accepimus*] *adcepimus* Lg. 67. 70. — *dedisset*] *dedidisset* Gu. 2. Lg. praeter 6. 17. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 76. 81. 84. *dedidisse* 23. — *tamen ipse*] *tamen ille* Lg. 3. 5. 17. 81 exp. 86 corr. Vict. *iste* 65. om. 20. 35. — *adolescentulus*] *adulesc.* Lg. 16. 17. 65. 76. Illud hic Vict., sibi non constans. Non opus est de hac scriptura, quae semper in non nullis, raro in optimis libris invenitur, posthac annotare. — *variisque*] *variis* Lg. 6. 16. 65. 70. 73. — *his artibus*] inv. Lg. 16. *iis* 23. *hiis* 81. om. Vict. *iis* correxit Henrichsen. Non probo. *Hic* non est *is*, sed a propinquitate loci tralatione facta primum ad tempus, dein ad necessitudinem quandam inter nos et res sermone tractatas refertur; *hae artes* sunt igitur quae me iam puerum aliquantum tenebant, quas puer discebam, quibus puer animum adverteram. Rell. vide in explicatt. ad II. 15, 64. — *existimare*] *exstimare* Lg. 17, *extimare* 35. — *possem*] *possum* Lg. 20 corr.

4. *nunquam*] sic Lg. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 76. 84. 93. eidemque statim §. 5. *unquam*, praeterea etiam 17. 20. 69. 73. 81. — *ita se*] inv. Lg. 20. Vict. — *videretur*] *putaretur* Lg. 81 v. u. t.

se uterque graviorem fore, si alter contemnere, alter ne nosse quidem Graecos videretur. 5. Quorum consilium quale fuerit nihil sane ad hoc tempus. Illud autem est huius institutae scriptionis ac temporis neminem eloquentia non modo sine dicendi doctrina, sed ne sine omni quidem sapientia florere unquam et praestare potuisse.

II. Et enim ceterae fere artes se ipsae per se tuentur singulae; bene dicere autem, quod est scienter et perite et ornate dicere, non habet definitam aliquam regionem, cuius terminis saepta teneatur. Omnia, quaecunque in hominum disceptationem cadere possunt, bene sunt ei dicenda, qui hoc se posse profitetur, aut eloquentiae nomen relinquendum est. 6. Quare equidem et in nostra civitate et in ipsa Graecia, quae semper haec summa duxit, multos et † ingeniis et magna laude dicendi sine summa rerum omnium scientia fuisse fateor; talem vero exsistere eloquentiam, qualis fuit in Crasso et Antonio

5. *unquam*] v. §. 4. *nunquam* Gu. 2.

II. *et enim*] sic Lg. 67. 84. 86. 93. Gu. 1. qui ita solet. — *saepta*] liber nullus hanc rectiorem scripturam suppeditat. — *se posse*] *saepe* Vict.

6. *et in nostra*] *et* om. Lg. 84. — *et ingeniis et magna laude*] corruptelam agnoscunt omnes. Non enim potest *magnis* desumi ex sequenti *magna* et *ingeniis* addi. Muellerus aut *ingenii*, quod non intelligo, aut *floruisse* pro *fuisse* scribendum suspicatur, quod probat Henrichsen. Ego corrigo levicula transpositione *ingeniis magnos et laude dicendi;* ut illud ex male intellecto scripturae compendio *magn*, in *magna* abierit. — *rerum omnium*] inv. Lg. 14. 15. 23. 69. 93. — *qualis fuit*] sic Erl. 1. Sch. Or. Henr. Codd. cett. *fuerit*, non spernendum propter se, sed quia in pari sententia statim sequitur *quanta in illis fuit*. *fuerat* Lg. 24 corr. — *quanta in illis fuit*] *q. i. i. fuerit* Gu. 2. — *Antonio*] *in Antonio* Lg. 84. — *pertinerent*] *pertineret* Lg. 21. 67. Paulo ante *in* pro *ad* Vict.

7. *quo*] *quod* Lg. 17. 21. — *illi quondam*] inv. Lg. 14. 15. 23. 69. 93. — *de his*] *hiis* Lg. 24. 70. *iis* 65. 73. — *vel ut*]

non cognitis rebus omnibus, quae ad tantam prudentiam pertinerent, tantamque dicendi copiam, quanta in illis fuit, non potuisse confirmo. 7. Quo etiam feci libentius, ut eum sermonem, quem illi quondam inter se de his rebus habuissent, mandarem literis; vel ut illa opinio, quae semper fuisset, tolleretur alterum non doctissimum, alterum plane indoctum fuisse; vel ut ea, quae existimarem a summis oratoribus de eloquentia divinitus esse dicta, custodirem literis, si ullo modo assequi complectique potuissem; vel me Hercule etiam, ut laudem eorum iam prope senescentem quantum ego possem ab oblivione hominum atque a silentio vindicarem. 8. Nam si ex scriptis cognosci ipsi suis potuissent, minus hoc fortasse mihi esse putassem laborandum; sed cum alter non multum, quod quidem exstaret, et id ipsum adolescens, alter nihil admodum scripti reliquisset; deberi hoc a me tantis hominum ingeniis putavi, ut, quom etiam nunc vivam

veluti Lg. 3. 5. 21. 35 corr. ut 6. 65. 76. — *velut* 70. 73. Vict. *vel uti* 6. — *plane*] om. 67. add. *sane.* — *vel ut*] *veluti* corr. *vel uti* Lg. 20. *velut* Lg. 65. 70. 73. 86. — *assequi*] *adsequi* Lg. 67. 70. 73. — *complecti*] *conplecti* Lg. 14. 81. — *etiam*] om. Lg. 21. Lamb. — *ut*] om. 6. 24 add. 76. — *possem*] *possum* Lg. 6. — *atque*] *et* Lg. 76. — *a silentio*] *a* om. Lg. 76. fortasse recte. — *vindicarem*] *vendic.* Lg. VIII. Gu. I. usitato mendo.

8. *suis*] *et suis* Lg. praeter 6. 17. 35. 76. 81. 84. om. *suis* 35. — *hoc fortasse*] inv. Vict. — *laborandum*] *elaborandum* Lg. 15. 20. 67. non minus recte, est enim ἐκπονητέον εἶναι, cum alterum significet μελητέον εἶναι. — *lab. putassem*] inv. Lg. 14. 23. 35. 69. 93. *putarem* 86 corr. — *quidem*] *equidem* Lg. 6. 24. — *nihil*] *aliquid* Lg. 67. — *quom*] haec scriptura hic post longum intervallum emergit. Sic habent Lg. 3. 14. Eodem spectat *quo* in Lg. 5. 6. 16. 17. 20. 21. 24. 65. 69. 70. 73 corr. ut 23. 76. 81 corr. 86. Gu. 1. 2. *quomodo* 23. 93. *quemadmodum quō* 15 corr. ut 3. — *teneremus*] *tenemus* Lg. 65. — *immortalem*] *immortalitatem* s. *inmortal.* Lg. 24. 69.

illorum memoriam teneremus, hanc immortalem redderem, si possem. 9. Quod hoc etiam spe aggredior maiore ad probandum, quia non de Ser. Galbae aut C. Carbonis eloquentia scribo aliquid, in quo liceat mihi fingere, si quid velim, nullius memoria iam refellente; sed edo haec iis cognoscenda, qui eos ipsos, de quibus loquor, saepe audierunt, ut duos summos viros iis, qui neutrum illorum viderint, eorum, quibus ambo illi oratores cogniti sint, vivorum et praesentium memoria teste commendemus.

III. 10. Nec vero te, carissime frater atque optime, rhetoricis nunc quibusdam libris, quos tu agrestis putas, insequor, ut erudiam; quid enim tua potest oratione aut subtilius aut ornatius esse? sed [quoniam] sive iudicio, ut soles dicere, sive, ut ille pater eloquentiae de se Isocrates scripsit ipse, pudore a dicendo et timiditate ingenua quadam refugisti, sive, ut ipse iocari soles, unum putasti satis esse non modo in una familia rhetorem, sed paene in tota civitate; non tamen arbitror tibi hos libros

9. *aggredior*] *adgredior* Lg. 20. 67. — *maiore*] *m.* corr. *maiori* Lg. 93. Verba a *spe* ad *Ser.* (Galbae) om. Vict. — *Ser.*] *Sergii* Lg. 24. 69. 93. — *velim*] *velit* Lg. 17. — *iam*] om. Lg. 17. — *refellente*] *me refellente* Lg. 6. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. 2. Erl. 1. Havn. 1. 2. Cant. Norf. Harl. 2. *α. β. δ. ε.* edd. antiquiss. pleraeque, Pearc. — *edo*] *dedo* Lg. praeter 6. 17. 24. 67. 81. 84. in 14. 73 corr. u. t. id pro var. in 24. *credo* Vict. — *iis*] *is* Lg. 65. *his* 67. 69. 70. 73. 84. 86. Gu. 1. 2. Vict. Hi tres etiam altero loco *his*, sed Lg. soli 23. 65. — *sint*] *sunt* Lg. 6 corr. 15. 23. 76. — *praesentium*] *presentum* Vict.

III. 10. *agrestis*] sic Lg. omnes praeter 6. et 24., qui ita corr. — *enim*] om. Lg. 6. — *esse*] om. Lg. 23 et Vict. — *quoniam*] ferri propter sententiam non potest. Unus cod. Erl. 1., si fides, omittere dicitur. *quanquam* Ern. coniecturam secuti sunt Sch. Muell. Nos cum Henr. uncinis clausimus. Mox e Pearcii quadam suspicione *ut soleo* ediderunt Ern. Sch. Muell., sine

in eo fore genere, quod merito propter eorum, qui de dicendi ratione disputarunt, ieiunitatem bonarum artium possit illudi. 11. Nihil enim mihi quidem videtur in Crassi et Antoni sermone esse praeteritum, quod quisquam summis ingeniis acerrimis studiis optima doctrina maximo usu cognosci ac percipi potuisse arbitraretur; quod tu facillime poteris iudicare, qui prudentiam rationemque dicendi per te ipsum, usum autem per nos percipere voluisti. Sed quo citius hoc, quod suscepimus, non mediocre munus conficere possimus, omissa nostra adhortatione ad eorum, quos proposuimus, sermonem disputationemque veniamus. 12. Postero igitur die, quam illa erant acta, hora fere secunda, cum etiam tum in lecto Crassus esset et apud eum Sulpicius sederet, Antonius autem inambularet cum Cotta in porticu, repente eo Q. Catulus senex cum C. Iulio fratre venit. Quod ubi audivit, commotus Crassus surrexit omnesque admirati maiorem aliquam esse causam eorum adventus suspicati

causa. — *Isocrates*] *Socrates* Lg. 3. 5. 17. 20. 21. 65. 67. 81 v. u. t. 84. Vict. Gu. 1. ita corr. 23. *Insocrates* 6. Alii quidam *Ysocrates*. — *timiditate ingenua*] *ingenuitate timore* Lg. 15 corr. — *ing. quadam*] inv. 20. 23 corr. — *disputarunt*] *disputaverunt* Lg. 6. 14. 15. 23. 76. — *ieiunitatem*] *ieiunitate* Lg. 3. 5. 14. 15. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 76. 86. 93 corr. *de ieiunitate* Gu. 2. — *bonarum*] *verborum* Gu. 2. — *possit*] *possum* Lg. 6 corr. *possint* 21. ita corr. 24. — *illudi*] *inludi* Lg. 5. 70. 73.

11. *Antoni*] scripsi secundum Lg. 65. 70. 76. 86. — *summis*] *a summis* Man. et al. quaed. edd. — *usum autem*] *usum vero* Lg. 14. 15. 69. 93. — *quo*] *quod* Lg. 14. 23.

12. *postero*] *postremo* Lg. 3. — *etiam tum*] *etiamnum* Lg. 24. — *inambularet*] *ambularet* Lg. 5. 81 corr. *iam ambularet* 69. — *in porticu*] *in porticus* Gu. 2. (*importicus* Gu. 1.) Lg. 3. 5. 17. 35. 65. 84. Vict. *porticis* 81 corr. ut 3. ita corr. 21. — *commotus*] *conmotus* Lg. 14. 69.

sunt. 13. Qui cum inter se, ut ipsorum usus ferebat, amicissime consalutassent, Quid vos tandem? Crassus, num quidnam, inquit, novi? Nihil sane, inquit Catulus; et enim vides esse ludos; sed (vel tu nos ineptos licet vel molestos putes) cum ad me in Tusculanum, inquit, heri vesperi venisset Caesar de Tusculano suo, dixit mihi a se Scaevolam hinc euntem esse conventum, ex quo mira quaedam se audisse dicebat; te, quem ego totiens omni ratione tentans ad disputandum elicere non potuissem, permulta de eloquentia cum Antonio disseruisse et tanquam in schola prope ad Graecorum consuetudinem disputasse. 14. Ita me frater exoravit ne ipsum quidem a studio audiendi nimis abhorrentem, sed me Hercule

13. *amicissime*] *amicissume* Lg. 70. Talia probo, cum plurimum et bonorum auctoritate tuta praestantur. — *vos*] *nos* Lg. 17. *duos* 84. — *num quidnam*] Plures codd. *numquid nam* s. *nunquid nam* et similia. — *inquit*] *inquam* Lg. 81 corr. — *et enim*] sic Lg. 67. 70. 76. 84. 86. 93. — *licet*] vulgo in codd. sequens *inquit* Sch. Muell. delerunt, et cum his ego; Or. Henr. uncinis circumdederunt. Ferri sane tantulo intervallo ter dictum non potest. Etiam paulo infra *inquit* ante *heri* Ernesto suspectum delevit Sch. — *audisse*] *audiisse* Lg. 76. — *totiens*] sic Lg. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. Vict. Gu. 1. 2. *tociens* 81. om. 76. 81. — *tentans*] *temptans* Lg. 20. 21. 65. 81. 86. 93. Vict. *tantas* Gu. 1. — *tanquam*] codd. omnes.

14. *Ita me*] *Itaque* om. *me* Lg. 16. 70. 73. 93. Lamb. *me* addunt Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 35. 36. 65. 67. 69. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. 2. Vict. et ceteri codd. omnes. Vulgo omittitur *me*. — *exoravit*] *excitavit* Lg. 36. Pal. ap. Grut. — *ne ipsum quidem*] sic Pal. ap. Grut. Harl. 1. Gu. 1. (de Gu. 2. errat Henr.) Lg. 36. Pearc. recentt. post Sch. *me ipsum non quidem* Lg. ceteri Havn. 1. 2. Ox. reliqui, Erl. 1. Erf. et vulgo inde ab antiquissimis edd. *ipsum non quidem* Lg. 15. *ne ipsum non quidem* Gu. 2. Vulgatam ortam interposito *non* ab eo qui *me* corruptum ex *ne* intelligere cuperet, clarum est. *non ipsum quidem* Lamb. in mg. ed. repet. *exoravit me ipsum quidem a stud. aud. non nimis* Ern. de coniect. — *nimis*] *minus* Lg.

verentem ne molesti vobis interveniremus, ut huc secum venirem. Scaevolam enim ita dicere aiebat bonam partem sermonis in hunc diem esse dilatam. Hoc tu si cupidius factum existimas, Caesari attribues; si familiarius, utrique nostrum. Nos quidem, nisi forte molesti intervenimus, venisse delectat.

IV. 15. Tum Crassus: Equidem, quaecunque vos causa huc attulisset, laetarer, quom apud me viderem homines mihi carissimos et amicissimos; sed tamen, vere dicam, quaevis mallem fuisset, quam ista, quam dicis. Ego enim (ut quem ad modum sentio loquar) nunquam mihi minus quam hesterno die placui; magis adeo id facilitate, quam alia ulla culpa mea contigit, qui, dum

35 corr. 36. — *verentem ne*] sic Cant. Mead. Harl. I. Erl. 1. Lg. omnes praeter 93. edd. antiq. Pearc. Ern. Sch. rell. *verentem tum ne* Havn. 1. 2. Vulgo *verentem tamen ne.* Orellius *tamen* uncinis saepsit. — *interveniremus*] *intervenerimus* Lg. 6 corr. *interveniemus* 84. — *Scaevolam enim*] *etenim Scaevolam* (s. *et enim*, ut Gu. 2.) Havn. 1. 2. *β. γ.* Gu. 1. 2. Vict. Steph. Ald. Man., quod praeferendum censet Madvig. Eodem ducunt vestigia cod. Erf., in quo *veniret enim Scaevola,* et Lg. 67. 70. 73. 76. 84. 93. in quibus est *et Scaevolam.* Idem cod. Erf. servavit verborum ordinem fortasse meliorem, *hoc tu si.* Vulgo *hoc si tu.* — *dilatam*] *delatam* Lg. 76. — *existimas*] *existimes* Lg. 3. 84. — *attribues*] *attribuas* Lg. 21.

IV. 15. *vos causa huc*] vulgo *causa vos huc.* Illud rectius est in Erl. 1. Erf. Lg. omnibus praeter 81. 84., edd. antiq. *nos causa huc* 84. *huc* om. Gu. 1. — *attulisset*] *adtulisset* Lg. 65. 70. 73. — *quam dicis*] *q. dicitis* Gu. 2. — *apud me*] *me* om. Vict. — *quom*] scripsi, quod Lg. 17. 24 corr. 36. habent *quoniam.* — *carissimos*] *kariss.* Lg. 20. per *ch* III codd. — *quem ad modum*] sic divisim Lg. 67. — *sentio*] *sentiam* Lg. omnes praeter 81. fortasse rectius. — *hesterno*] *externo* Lg. 6. 15 corr. *extremo* 17. v. ad. I. 27, 125. — *alia ulla*] inv. Lg. 17. om. *ulla* 21. 36. *aliena mea* Vict. — *contigit*] uncis includi Bakio placuit propter orationem abruptam, quae Ernesto suspecta visa et Lambino causam dedit corrigendi *magisque.* — *esse*] om. Lg. 5. 6. 69 add. 76. — *oblitus sum fecique*] sic verba posui,

obsequor adolescentibus, me senem esse oblitus sum fecique id, quod ne adolescens quidem feceram, ut iis de rebus, quae doctrina aliqua continerentur, disputarem. Sed hoc tamen cecidit mihi peropportune, quod transactis iam meis partibus ad Antonium audiendum venistis. 16. Tum Caesar, Equidem, inquit, Crasse, ita sum cupidus in illa longiore te ac perpetua disputatione audiendi, ut, si id mihi minus contingat, vel hoc sim cotidiano tuo sermone contentus. Itaque experiar equidem illud, ut ne Sulpicius familiaris meus aut Cotta plus quam ego apud te valere videantur et te exorabo profecto, ut mihi quoque et Catulo tuae suavitatis aliquid impertias. Sin tibi id minus libebit, non te urgebo neque committam, ut, dum vereare tu ne sis ineptus, me esse iudices. 17. Tum ille, Ego me Hercule, inquit, Caesar, ex omni-

cum vulgo esset *sum oblitus*, secundum Lg. praeter 6. 17. 81. om. *sum* 6. — *id*] *hoc* Gu. 1. 2. — *iis*] *his* Lg. 67. 69. Gu. 2. — *cecidit mihi*] inv. Lg. 6. 24. Vict. Verba ab *sed hoc* usque ad *partibus* om. 17.

16. *inquit*] om. Lg. praeter 3. 5. 6., item Vict. Gu. 1. fortasse rectius. — *in illa longiore te*] hoc ordine Erl. 1. Erf. Lg. omnes praeter 15. 17. 20. 23., quod praeeuntibus Lambino, Madvigio et Henrichsenio vulgato praetuli *te in illa longiore*. Vict. Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. om. *te*. Post *oratione* ponit Lamb. in mg. ed. repetitae. — *mihi*] om. Lg. 36. Lamb., fortasse melius; post *minus* ponit Vict. — *cotidiano*] scripsi ex Lg. 17. 67. 81. 84. *quottid.* 76. — *tuo*] om. Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Vict. — *experiar equidem*] *experiare quidem* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 35 corr. 36. 65. 67. 69. 76. 84. 93. — *illud*] *istud* Lg. 65. om. 36. — *videantur*] Sic plerique codd. et edd. inde ab antiquiss. *Videatur* Cant. ε. α. pr. m. Lg. 3. 15. 35. 67. 76. „Sed vide Heusing. ad Off. I. 41, 10. Schaef. ad Plin. Paneg. 75, 2. et Matth. ad Eur. Hec. 84.“ *Henrichsen.* — *suavitatis aliquid*] inv. Lg. 20. — *impertias*] *impartias* Lg. 6. 24 corr. 84. *inpartias* 81. ut 6., ita corr. Gu. 1. — *libebit*] *licebit* Lg. 3. 6. 15. 35. 36. 65. — *committam*] *conmittam* s. *conmictam* Lg. 14. 69. 81. — *tu ne sis*] sic plerique

bus Latinis verbis huius verbi vim vel maximam semper putavi. Quem enim nos *ineptum* vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum, quod *non* sit *aptus*, idque in sermonis nostri consuetudine perlate patet. Nam qui aut tempus quid postulet non videt aut plura loquitur aut se ostentat aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis vel commodi rationem non habet aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is *ineptus* dicitur. 18. Hoc vitio cumulata est eruditissima illa Graecorum natio. Itaque quod vim huius mali Graeci non vident, ne nomen quidem ei vitio imposuerunt. Ut enim quaeras omnia, quomodo Graeci *ineptum* appellent non reperies. Omnium autem ineptiarum, quae sunt innumerabiles, haud scio an nulla sit maior, quam, ut illi solent, quocunque in loco, quoscunque inter homines visum est, de rebus

codd. et edd. antiquiss., item vulgo post Grut. *ne tu sis* Cant. Norf. Harl. 2. Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Vict. Lg. 16. 81. Iunt. Crat. Vict. Man. Lamb. Pearc.

17. *Caesar*] *Crassus* Lg. 16. 36. 70. 73. 86., quod sine mora probarem, si codd. ceterorum optimorum 2. 4. 13. hic iam liceret auctoritate uti. Aptius est enim loquentis quam colloquentis nomen commemorari. — *vocamus*] *putamus* Lg. 36. 67. *notamus* pro v. l. 86. — *ductum*] *dictum* Lg. 21. 67. Gu. 2. — *perlate*] *late* Lg. 67. — *tempus quid*] *tempus quod* Lg. 3. 5. 6. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 81. 86. — *commodi*] *conmodi* Lg. 14. 69. — *in aliquo genere*] *in* om. Vict. — *ineptus dicitur*] *Esse* addunt codd. plerique. Omittunt Lg. 14. 15. 23. 81 add. 84. 93. Gu. 1. 2. edd. recentt. — *dicitur*] *videtur* Lg. 76 supr. scr. u. t.

18. *quod*] om. Lg. 6. 36. 81. Gu. 2. — *Graeci*] om. Lg. 15. 23. — *ne*] *nec* Vict. — *reperies*] *repperis* Lg. 3. *repperies* 6. 20. — *haud scio*] *haud sciam* Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 70. 20. 21. 23. 24. 65. 70. 73 corr. 84. 86. Erl. Erf. — *an*] om. Lg. 67. — *nulla*] sic Erl. 1. Lg. 15 corr. 23. 67. 84 corr. Lamb. in mg. ed. rep. Ern. Sch. Muell. Henr., probante Matth. in Seebodi Misc. Crit. I. p. 679. cf. Handium in Tursell. I. p. 322. Ceteri libri (etiam Gu. 1. 2. Vict.) et edd. *ulla*. — *quam, ut illi solent*] sic

aut difficillimis aut non necessariis argutissime disputare. Hoc nos ab istis adolescentibus facere inviti et recusantes heri coacti sumus.

V. 19. Tum Catulus, Ne Graeci quidem, inquit, Crasse, qui in civitatibus suis clari et magni fuerunt, sicuti tu es nosque omnes in nostra re publica volumus esse, horum Graecorum, qui se inculcant auribus nostris, similes fuerunt: nec in otio sermones huius modi disputationesque fugiebant. 20. Ac si tibi videntur qui temporis qui loci qui hominum rationem non habent inepti, sicut debent videri: num tandem aut locus hic non ido-

plerique codd. (*quam quod i. s.* Pal. 4. *ut* om. Havn. 2.); mei omnes. *quam illorum qui solent* edd. antiquiss. Steph. Lamb. Ern. Id p. var. est in Lg. 84. — *quoscunque*] *quosque* Lg. 6. 17. 35. 36. 93. *quousque* 16.

V. 19. *inquit, Crasse*] inv. Lg. 76. *inq. Crassus* 86. — *clari et magni*] inv. Lg. 14. 15. 16. 69. 93. — *nec*] quod vulgo additur *tamen,* delevi secundum optimos codd., quorum hic tandem fide rursus niti licet, Lg. 2. 6. 13. 32. 36. in 32 *tamen* addidit corrector. Idem faciemus c. 15, 62. — *huius modi*] *huiuscemodi* Lg. 20.

20. *ac*] *at* Lg. 2. 4. 67. — *videntur*] *videatur* Lg. 4. *videtur* 6. — *num*] *non* Lg. 3. 4 corr. 13. 32. 36. v. ad I. 58, 249. — *nunc ambulamus*] haec optimorum scriptura restituenda fuit, cum speciosae correctioni *inambulamus* cesserit, quae exstat in Lg. omnibus praeter 2. 4. 13. 36., item in Vict. Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. α. β. γ. δ. ε. edd. antiquiss. et vulgo ante Grut.; hos secuti sunt Sch. Muell. Or. Henr. *ubi ambulamus* Grut. Ern. Quod reposui exstat in Vet. Steph. Z. Erl. 1. Erf. Lg. 4. 13. 36. eodemque redit *nihil* c. var. *nunc ambul.* in Lg. 2. Quippe haec omnia orta ex male intellectos cribendi compendio $\overline{nc}$. — *sessiones gymnasiorum et Graecarum disput.*] *sess. gymn. Graecorum et disp.* δ. Lamb. probatum Pearcio in ed. 1. *Graecorum* sane codd. plerique, Gonv. Z. β. Erl. 1. Erf. Havn. 1. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. Gu. 3. g. *ad Graecorum disputationem* Vet. Steph. Lg. 3. 13. 36. 84. *ad* etiam Havn. 1. Gu. 2. Lg. 32 corr. Praeterea *sessiones* ante *gymnasiorum* ponitur in Lg. 36. Scribitur *tot gymnasiorum locis*

neus videtur, in quo porticus haec ipsa, ubi nunc ambulamus, et palaestra et tot locis sessiones gymnasiorum et Graecarum disputationum memoriam quodam modo commovent? aut importunum tempus in tanto otio, quod et raro datur et nunc peroptato nobis datum est? aut homines ab hoc genere disputationis alieni, qui omnes ii sumus, ut sine his studiis vitam nullam esse ducamus? 21. Omnia ista, inquit Crassus, ego alio modo interpretor, qui primum palaestram et sedes et porticus etiam ipsos, Catule, Graecos exercitationis [et delectationis] causa [non disputationis] invenisse arbitror. Nam et seculis multis

sess. in 3. 84. *loci* 14. 15. 23. 67. 69. 93. *et* ante Graecarum om. Lg. 69. sed add. m. sec. Ne Lambiniana quidem scriptura improbabilis; significantius tamen *Graecae disputationes* dicuntur, quam *Graeca gymnasia;* haec enim gentis peregrinae esse iam nomen indicabat. — *commovent*] *conmovet* Lg. 2. *commoveri* 3. *commonent* 20. 93. *conmovent* 32. 69. *conmoverit* 36. — *importunum*] restitui probam plurimorum et optimorum librorum scripturam, de cuius sententia v. explicationes. *inopportunum* s. *inoportunum* et *in oportunum* Mead. Norf. *β. γ. δ. ε.* Havn. 1. 2. Lg. 3. 6. 15. 16. 17. 21. 24. 35. 65. 70. 76. 86. ita corr. 81.; item Lamb. in mg. ed. rep. Pearc. Sch. Or. Henr. *num importunum* (p. *aut imp.)* Erl. 1. prob. Ern. *nunc import.* Vet. Steph. — *ii sumus*] sic Gu. 1. 2. 3. Lg. 24. 35. 36. 76. Man. Lamb. Ceteri *hi* aut *hii.* — *vitam nullam*] *nullam tum* Gu. 2. Illo positu Lg. omnes praeter 2. 81. *ullam* 23. Alii invertunt. — *ducamus*] *dicamus* Lg. 15 corr. 16. 21. 32 corr. 67

21. *ego alio*] inv. Gu. 1. — *etiam*] om. Lg. 2 add. — *et delectationis*] om. Lg. 2. 4. 13. 32. 36. nescio an recte. Nam inventa est ars gymnastica solius corporis exercitandi causa, ad quam rem post accessit fortuita delectatio. Quod deinde sequitur a Graecis, qui tum essent, levissimae delectationi gravissimam utilitatem posthaberi, cum hoc tempore verum, antiquo falsum esset, causam illa verba inferciendi videtur praebuisse. — *causa* om. Lg. 15. — *non disputationis*] haec ab omnibus Lg. et fortasse etiam ab aliis absunt itaque a me uncinis clauduntur. — *invenisse*] *instituisse* Lg. 69. 93. — *seculis*] sic *(e)* Lg. praeter 2. 3. 4. 5. 6. Vict. Gu. 1. 3. In 2. et Gu. 3. est *sedis;* illud

ante gymnasia inventa sunt, quam in iis philosophi garrire coeperunt, et hoc ipso tempore, cum omnia gymnasia philosophi teneant, tamen eorum auditores discum audire quam philosophum malunt; qui simul ut increpuit, in media oratione de maximis rebus et gravissimis disputantem philosophum omnes unctionis causa relinquunt. Ita levissimam delectationem gravissimae, ut ipsi ferunt, utilitati anteponunt. Otium autem quod dicis esse, assentior; verum otii fructus est non contentio animi, sed relaxatio.

VI. 22. Saepe ex socero meo audivi, cum is diceret socerum suum Laelium semper fere cum Scipione solitum rusticari eosque incredibiliter repuerascere esse solitos,

minus usitatum quam *vinclum*, de quo dictum ad I. 43, 194. — *gymnasia*] hic et supra quidam codd., ut Gu. 1., *ginnasia*, Itali manus. *gipnasia* Gu. 3., iis commendandum, qui *temptare* amant. — *simul ut*] *ut* om. Lg. 20. 35. — *increpuit*] *crepuit* Gu. 1. — *dicis*] *dicitis* Gu. 3. — *contentio*] *contentionum* Gu. 3. — *assentior*] *adsentior* Lg. 70. 86.

VI. 22. *rusticari*] additur *auspicari* in Gu. 1. 2. Vict. Lg. 3. 5. 6. 21. 24 corr. 67. 81 corr. 84. ita corr. 32. Huius mendi originem aperit *ruspicari* in 65. — *eosque*] *eos* Lg. 6. — *incredibiliter*] *intolerabiliter* Lg. 81 v. u. t. — *repuerascere*] *repuerescere* Lg. 2. 4. 13. 20. 35. 36. 69. Alii quidam *repuascere*, *repuerassere*, *repuescere*. — *esse solitos*] *esse* om. Lg. 20. — *e*] *ex* Lg. 69. 76. 81. 84. Steph. Ald. Iunt. Man. — *vinclis*] dedi ex Lg. omnibus praeter 4. 17. 20. 69. 76. 81. 84., et Gu. 2. v. ad I. 43, 194. — *narrare*] *narrari* Lg. 2. 4. 13. — *umbilicos*] *umbellicos* s. *umbelicos* Gu. 2. 4 inscr. *lapillos parvos* 65 corr. *umbiculos*. *ublicos* 32 corr. *umbilitos* 70. *umtilicos* inscr. *sunt genera piscium apta esui* 76. *umblicos* 81. — *Caietam*] *Gaietam* Lg. 35. 69. *Cai* 32. *Caietam* corr. *Caiectam* 93. *Cautum* 2 corr. Ex hoc, quod *Lavinium* interpretati sunt, *lavenium* fluxit in Gu 2., sed in mg. eadem manu corr. u. t., et *lavernum* in Gu. 1. *Lucrinum* edd. quaedam vett. — *et ad Laur.*] *ad* om. Lg. 2. 35. 76. 81. Vict. — *consuesse*] *consuescere* s. *consuesce* Lg. 76.

23. *res sese habet*] vulgo *se res habet*, cum falsa elegantiae specie. Illud exhibent Lg. 2 (modo *haberet*) 6. 13. 14. 15. 23.

cum rus ex urbe tanquam e vinclis evolavissent. Non audeo dicere de talibus viris, sed tamen ita solet narrare Scaevola conchas eos et umbilicos ad Caietam et ad Laurentum legere consuesse et ad omnem animi remissionem ludumque descendere. 23. Sic enim res sese habet, ut, quem ad modum volucris videmus procreationis atque utilitatis suae causa effingere et constituere nidos, easdem autem, cum aliquid effecerint, levandi laboris sui causa passim ac libere solutas opere volitare, sic nostri animi negotiis forensibus atque urbano opere defessi gestiant ac volitare cupiant vacui cura ac labore. 24. Itaque illud, ego quod in causa Curiana Scaevolae dixi, non dixi secus ac sentiebam. „Nam si," inquam,

24. 32. 36. 69. 93. Vict. Gu. 3. *sese* praeterea 3. 16. 17. 20. 21. 35. 67. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 2. *res se habet* 4 corr. ut 6. Illorum quidam *se se* divisim. — *volucris*] dedi ex Lg. 36. Gu. 3. *volueris* 13., quod eodem redit. — *effingere et constituere nidos*] sic vulgatum *fingere et construere nidos* mutavi secundum Lg. omnes praeter 81., et Gu. 3. *constituere* p. var. est in 81. In *effingendo* inest solertiae et artificii significatio. Sed vide ad II. 33, 144. — *causa*] *gratia* Lg. 3. 5 corr. 16. 67. 70. 73. 84. ita var. 32. — *negotiis forensibus*] sic ponendis verbis cum χιασμοῦ figura secutus sum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 14. 24. 32. 36. 67. Gu. 3. — *ac labore*] sic mei omnes. Gron. Ern. *atque*. — Cum in principio sententiae secundum omnes libros legatur *ut quemadmodum*, quod cum sequentibus non recte convenit, Lambinus *ut* delevit, Henrichsenius Ernestum secutus uncinis inclusit. Cui non videtur anacoluthon ferri posse in sententia ceteroqui rite procedente, quanquam ita visum Matthiae in Wolf. Anall. II. 20. Gernhardo et Beiero ad Off. III. 10, 45., longe rectius cum Pearcio scribet *gestiant* et *cupiant*. Hoc, cum codd. Paris. Regii 7704 et 7753. exhibeant, Schuetzium Muellerum et Orellium secutus recipere non dubitavi. Permultis enim locis verborum modi confusi sunt, particulae *ut* inculcandae causa idonea non reperitur. Id probare video etiam elegantis iudicii virum Handium ad Wopk. Lectt. Tull. p. 403.

24. *ego quod*] sic iam Lamb., eumque sequor propter auctoritatem Lg. 2. 4. 6. 13. 24. 32 corr. 36. Gu. 3. *ego* om. 15. —

„Scaevola, nullum erit testamentum recte factum, nisi quod tu scripseris, omnes ad te cives cum tabulis veniemus, omnium testamenta tu scribes unus. Quid igitur?“ inquam; „quando ages negotium publicum? quando amicorum? quando tuum? quando denique nihil ages?“ Tum illud addidi: „Mihi enim liber esse non videtur, qui non aliquando nihil agit.“ In qua permaneo, Catule, sententia meque, cum huc veni, hoc ipsum nihil agere et plane cessare delectat. 25. Nam quod addidisti tertium vos eos esse, qui vitam insuavem sine his studiis putaretis, id me non modo non hortatur ad disputandum, sed etiam deterret. Nam ut C. Lucilius homo doctus et perurbanus dicere solebat ea, quae scriberet, neque se ab indoctissimis neque a doctissimis legi velle, quod alteri nihil intellegerent, alteri plus fortasse quam ipse; quo etiam scripsit:

Persium non curo legere;

ac sentiebam] *atque s.* Lg. 69. — *inquam*] *unquam* Lg. XVI. et Gu. 3. *inquiunt* Gu. 1. — *omnes*] *omnis* Lg. 24. — *tu*] *merito tu* Lg. 3. 67. ita corr. 2. 32. quod ex perperam lecto *testamenta* ortum. — *scribes*] *scribis* Lg. 14. 24 corr. 69. — *inquam*] *unquam* Lg. 36. — *denique*] om. Lg. 4. — *nihil*] *nil* Lg. 4. et sic mox iterum. — *hoc ipsum*] *in hoc ipsum* Gu. 3.

25. *C. Lucilius*] *Gracus Lucilius* Gu. 1. *G. Lucius* VII Lg. et Gu. 3. *G. Lutius* Vict. *C. Lucillius* Lg. 6. et Lamb. De qua scriptura v. explic. ad III. 43, 171. — *doctus et*] haec verba om. Gu. 3. — *ea quae scriberet*] om. membr. Memm., Pith. Pal. 1. U. Z. Gu. 3. Erl. 1. Erf. — *neque se ab*] vulgo *se* ponitur post *indoctissimis*. Selectiorem verborum ordinem restituimus ex Lg. omnibus praeter 6. 81., et Gu. 3. Ita Lambinus. *se* om. Gu. 2. Vict. — *a doctissimis*] vulgo *ab d.,* quod mutavi secundum Lg. 2. 4. 6. 13. 14. 15. 20. 21. 23. 24. 32. 36. 65. 76. Lamb. om. Gu. 1. Lg. 69. Vict. — *intellegerent*] sic Lg. 2. 13. — *alteri plus*] om. Gu. 3. — *ipse: quo*] sic Waldarf. Ern. recentt. *ipse de se: quo* Havn. 1. 2. Lg. omnes, Vict. Gu. 2. 3. Med. 2. et vulgo inde ab Ald. Iunt. *ipse: de quo* Memm. 1. 3. Pith. Pal. 1. Ox. quatuor, Cant. Mead. Harl. 1. 2. Gonv. Erl. 1. Erf. pleraeque edd. antiq. Pearc. *quam ipse de se intelligi vellet: quo* Lamb. — *Persium*] *Perseum*

hic enim fuit, ut noramus, omnium fere nostrorum hominum doctissimus;

Laelium Decumum volo,

quem cognovimus virum bonum et non illiteratum, sed nihil ad Persium: sic ego, si iam mihi disputandum sit de his nostris studiis, nolim equidem apud rusticos, sed multo minus apud vos. Malo enim non intellegi orationem meam quam reprehendi.

VII. 26. Tum Caesar, Equidem, inquit, Catule, iam mihi videor navasse operam, quod huc venerim. Nam haec ipsa recusatio disputationis disputatio quaedam fuit mihi quidem periucunda. Sed cur impedimus Antonium, cuius audio esse partis, ut de tota eloquentia disserat, quemque iam dudum et Cotta et Sulpicius exspectat? 27. Ego vero, inquit Crassus, neque Antonium verbum facere patiar et ipse obmutescam, nisi prius a vobis

Lg. 6. 16. om. 65 add. — *hic fuit enim*] vulgo *hic enim fuit.* Secutus sum Lg. omnes praeter 93., item Gu. 2. 3. — *ut noramus*] *ut notamus* Lg. 2 corr. *ut putamus* 4 corr. *volaterranus* 36 (!). — *Decumum*] sic in Lucilii versu etiam sine codd. puto scribendum esse; habent autem Lg. 13. 32 corr. 36. *decium* Gu. 3. — *volo*] *nolo* Lg. 20. 65. ita corr. 32. — *non illiteratum*] *non* om. Gu. 1. *illiteratum* hic mei omnes praeter Gu. 1. Vict. Lg. 2. 20. 23. 24. 35. 36.; miror, cum contrarium regnare soleat. — *multo minus apud vos*] haec om. Vict. — *intellegi*] sic Lg. 13.

VII. 26. *navasse*] *levasse* v. u. t. Lg. 13. 36. *narrasse* 70. *novasse* 81 v. u. t. — *disputationis*] om. Gu. 3. — *cuius*] *quovis* (i. e. *quoius*) Vict.; illud reciperem, si meliores testes haberet. — *partis*] scripsi ex Lg. omnibus praeter 4. 15. 76. 81. — *quemque*] *quenquam*] Lg. 13. *q̃q₃* 32 corr. *queque,* quod est in 4. — *iam dudum*] sic divisim Lg. 2. 13. 14. 16. 32. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 93. om. 4. et refert ante vb. *exspectat.* — *et Cotta et Sulpicius exspectat*] vulgo *Cotta et Sulpicius exspectant.* Verum *et* addunt Z. Gu. 1. Erf. Lg. 2 (is *Cocta).* 4. 6. 13. 24. 36. ita corr. 32. *exspectat* Lg. 2. 4. 13. 36. U. *γ.* Erl. 1. V. explicationes. *s* ignorant libri.

27. *obmutescam*] *ommutescam* Lg. 21. 23. 67. *commut.*

impetraro . . . Quidnam? inquit Catulus. Ut hic sitis hodie. Tum, cum ille dubitaret, quod ad fratrem promiserat, Ego, inquit Iulius, pro utroque respondeo: sic faciemus; atque ista quidem condicione, vel ut verbum nullum faceres, me teneres. 28. Hic Catulus arrisit et simul, Praecisa, inquit, mihi quidem est dubitatio, quoniam neque domi imperaram et hic, apud quem eram futurus, sine mea sententia tam facile promisit. Tum omnes oculos in Antonium coniecerunt; et ille, Audite vero, audite, inquit. Hominem enim audietis de schola atque a magistro et Graecis literis eruditum. Et eo quidem loquar confidentius, quod Catulus auditor accessit, cui non solum nos Latini sermonis, sed etiam Graeci

76. om. 81. — *impetraro*] *impetrabo* Lg. 2. 4. 13. 14. 23. 32 corr. 35. 36. 69. Gu. 3. *impetrato* 81 corr. ut 2. Reciperem, nisi obstaret quod dictum est *prius*. — *quidnam*] *quid nam* Lg. 67. 69. 70. 76. 84. 93. Vict. Gu. 3. — *respondeo*] *respondebo* Lg. 5. 84. — *condicione*] sic Lg. 2. *condictione* Lg. 20. — *vel ut*] *veluti* Lg. 2. Gu. 3, *velut* Lg. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 32 corr. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 86.

28. *arrisit*] *adrisit* Lg. 20. 67. 70. 73. 86. — *est dubitatio*] sic inverso ordine Lg. praeter 20. 23. 76. 81. *est* om. Gu. 3. — *neque*] om. 17. *ne* 20. *nec* 23. — *imperaram*] *imperaveram* Lg. 2. *imperarem* 84 corr. *imperata* 4 corr. ut 84. — *sententia*] *scientia* Lg. 2. Gu. 3. — *promisit*] *permisit* Lg. 13. 32 corr. 36. ortum ex confusis *p̄misit* et *p̈misit*. — *audite vero*] *aud. enim* Lg. 4. *eum* 73. — *de schola*] *e schola* Lg. 69. 93. — *a magistro*] *a* om. Lg. 3. 16. 36. 70. 73. — *literis*] Lg. 2. 14. 23. 36. — *loquar*] *loquor* Lg. 5. 14. 15. 23. 67. 93. — *accessit*] *adcessit* Lg. 67. 70. 86. — *non solum nos*] *non nos s.* Gu. 2.

29. *quia tamen*] vulgo *tamen quoniam*. Praestantissimam scripturam ascivi ex Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. et fortasse Gu. 3., in quo est *q; tamen*. Egregie sic aptum est *tamen* ad ironiam sententiae reddendam, de qua in explicationibus dicemus ad II. 21, 91. — *quicquid*] sic Lg. praeter 3. 13. 32. 81., item Gu. 2. v. ad I. 8, 30. *quid quod* 13. *quid quidem* omisso *est* Gu. 3. — *id quod*] *id* om. Havn. 1. 2. Lg. plerique, sed non optimi, edd. antiq. Lamb. Ern. Sch. Sed addunt Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 84.

ipsi solent suae linguae subtilitatem elegantiamque concedere. **29.** Sed quia tamen hoc totum, quicquid est, sive artificium sive studium dicendi, nisi accessit os, nullum potest esse: docebo vos, discipuli, id quod ipse non didici quid de omni genere dicendi sentiam. **30.** Hic posteaquam arriserunt, Res mihi videtur esse, inquit, facultate praeclara, arte mediocris. Ars enim earum rerum est, quae sciuntur; oratoris autem omnis actio opinionibus, non scientia continetur. Nam et apud eos dicimus, qui nesciunt, et ea dicimus, quae nescimus ipsi. Itaque et illi alias aliud isdem de rebus et sentiunt et iudicant et nos contrarias saepe causas dicimus, non modo ut Crassus contra me dicat aliquando aut ego

93. aliique plures, dein vulgo ab Ald. Iunt., item Muell. Or. Henr. V. ad I. 14, 62. — *dicendi*] om. Gu. 3. Interpolatum putat Bakius; *omne* enim *dicendi genus* significare omnes partes eloquentiae. Et ipsa tamen *de omni genere* interpretatur *quid universe de illa re statuendum sit.* Quid obstat ergo, quo minus *de omni dicendi genere* interpretemur *quid de dicendo* s. eloquentia *universe sentiam?*

30. *posteaquam*] *postquam* Lg. 2. 36. *postea quam* 67. 70. 73. 76. *postea* Gu. 3. — *arriserunt*] *adriserunt* Lg. 13. 67. 70. 73. 86. *arriserint* Gu. 3. — *esse, inquit*] om. *esse* Lg. 32. *inquit esse* 35. — *facultate*] *in facultate* Lg. 4. — *mediocris*] ab hoc vocabulo sequentia usque ad illa *eloquentem vel optime,* quae sunt in §. 39., hic omittuntur in Lg. 2. 4. 13. 32. Gu. 3., sed redduntur §. 50 post verba *obiurgatio cohortatio.* — *et apud*] *et* om. Gu. 3. — *et illi*] *ut illi* Vict. — *ea*] *illa* Gu. 1. — *isdem*] scribendum fuit ex optimis fontibus Lg. 2. 13. 16. 17. 32. 36. *hisdem* 4. 14. 15. 21. 23. 69. *idem* Gu. 3. Goerenzi decretum a Cicerone nunquam dictum *iis* sed *eis* vel *is* (ad Acad. II. 32, 105) recte refutavit Orellius. Ipsum illud Ciceronis decretum *iisdem* propter sonum malum fugi dicentis Or. 47, 157., pronuntiationem, non scripturam spectari ostendit. Nec solum *Dis* et *Deis* in titulis comparent, quae haud dubie recte cum illo pronomine conferuntur, sed etiam *Diis* legitur, v. p. 548, 9. 549, 3. Graev. Recipiendae autem formae breviores sunt, cum librorum fide nituntur. — *alterutri*] divisim Gu. 2,

contra Crassum, cum alterutri necesse sit falsum dicere; sed etiam ut uterque nostrum eadem de re alias aliud defendat, cum plus uno verum esse non possit. Ut igitur in eius modi re, quae mendacio nixa sit, [quae ad scientiam non saepe perveniat,] quae opiniones hominum et saepe errores aucupetur, ita dicam; si causam putatis esse, cur audiatis.

VIII. 31. Nos vero, et valde quidem, Catulus inquit, putamus atque eo magis, quod nulla mihi ostentatione videris esse usurus. Exorsus es enim non gloriose; magis, ut tu putas, a veritate, quam nescio qua dignitate. 32. Ut igitur de ipso genere sum confessus, inquit Antonius, artem esse non maximam, sic illud affirmo praecepta posse quaedam dari peracuta ad pertractandos

alteri Lg. 76. 86. *alterum* Vict. *alterum tibi* Gu. 3. — *sed etiam*] *si etiam* Gu. 3. *alterutrum* Lamb. — *verum*] *vero* Lg. 14. 15. 23. 67. 69. 76. om. 84 add. 93. — *eius modi*] *huius modi* Lg. 14 corr. 21. 76. 81. divisim 67. — *ita dicam — audiatis*] haec om. Gu. 3. Paulo ante uncinis saepsi verba *quae ad scientiam non saepe perveniat*, quae ineptam priorum de mendacio explicationem continere videntur, cum latine dici non possint, nisi de eo qui scientiae cupidus est. Bakius correxit *quae scientiam saepe pervertat* sententia a re plane aliena.

VIII. 31. *Catulus inquit*] inv. Lg. 73. v. explicationes ad I. 33, 149. — *es enim*] inv. Lg. 4. 17. 76. Lamb. *enim* om. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 76. 81. *es* om. Gu. 3. — *magis*] sic Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 14. 15. 23. 24. 32. 35. 36. 69. 84. 86. post *veritate* ponit 4. *magis a veritate, ut putas* Gu. 3. *magis ad veritatem* 67. Quaedam edd. et codd. *magisque*. — *nescio qua*] vulgo additum *a* ante *nescio* optimi ignorant Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24 corr. 32. 36. 84. *an* 5. 20. 65. 81 corr. *ad* 21. Vide ad I. 9, 36.

32. *maximam*] *magnam* Lg. 4. 32 corr. 76. Vict. ita corr. 2. — *illud*] *istud* Lg. 65. — *affirmo*] *adfirmo* Lg. 67. 70. 73. 86. — *hominum animos*] dedi pro vulgato ordine *animos hominum* secutus Lg. 2. 4. 6. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. — *excipiendas*] *explendas* Lg. 2. 13. 32 corr. 36.

hominum animos et ad excipiendas eorum voluntates. Huius rei scientiam si quis volet magnam quendam artem esse dicere, non repugnabo. Etenim cum plerique temere ac nulla ratione causas in foro dicant, nonnulli autem propter exercitationem aut propter consuetudinem aliquam callidius id faciant: non est dubium, quin, si quis animadverterit quid sit qua re alii melius quam alii dicant, id possit notare. Ergo id qui toto in genere fecerit, is si non plane artem, at quasi artem quandam invenerit.
33. Atque utinam, ut mihi illa videor videre in foro atque in causis, ita nunc quem ad modum ea reperirentur possem vobis exponere! Sed de me videro; nunc hoc ego propono, quod mihi persuasi, quamvis ars non sit, tamen nihil esse perfecto oratore praeclarius. Nam ut

Gu. 3. *expellendas* 4 corr. ut 2. *expediendas* 16. 70. 73 corr. *excipiendas esse* 21. *captandas* ex interpretamento Steph. Ald. Man. *excipiendas* inscr. *calide devolvendas* 76. v. explicationes. — *quandam*] om. Lg. 15. — *esse*] om. Vict. — *non nulli*] sic divisim Lg. 2. 67. 70. 84. 86. — *exercitationem aut propter*] haec om. Gu. 3. — *si quis animadverterit*] *cum animadv.* Gu. 3. — *alii melius*] *illi m.* Vict. — *quandam*] ante *artem* ponitur in Lg. 67. — *at*] *aut* Lg. 2. 13. 23. 32 corr. *ac* 36. Gu. 3. *et* 6. 21. — *invenerit*] *invenit* Lg. 35.

33. *utinam ut mihi*] *utique natura* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. *ubique nam fuit* 4. *uti quae natura fiunt* Vict. *utinam quae nostra fuit* Gu. 2. — *videor videre*] ordinem inverti secundum Lg. omnes praeter 14. 15. 23. 69. 76. 81., item Gu. 3. *videor illa videre* quatuor priores illi. — *ita*] *item* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. — *reperirentur*] *reperientur* Lg. 14. 69. ita v. 32. *reperiantur* 23. 93. edd. antiq. *repperiantur* 16. 67. — *possem*] *possum* 2. 4. 13. 32 corr. 36. Pal. 1. Pith. membr. Memm. U. Z. Erl. 1. *possim* Ald. Iunt. Crat. Vict. Man. Iniuria *reperiantur* — *possim* de Schuetzii coniectura recepit Muellerus, quam magis adhuc esset amplexus, si etiam codicibus quibusdam niti scivisset. — *exponere*] *exquirere* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *sed*] *set* Lg. 2. — *hoc ego propono*] *ego* vulgo abest; restitui ex Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. — *quamvis*] *licet* Lg. 4. — *et libera*] *ac lib.* Lg. 14. 15.

usum dicendi omittam, qui in omni pacata et libera civitate dominatur, tanta oblectatio est in ipsa facultate dicendi, ut nihil hominum aut auribus aut mentibus iucundius percipi possit. **34.** Qui enim cantus moderata oratione dulcior inveniri potest? quod carmen artificiosa verborum conclusione aptius? qui actor imitanda, quam orator suscipienda veritate iucundior? Quid autem subtilius quam crebrae acutaeque sententiae? quid admirabilius quam res splendore illustrata verborum? quid plenius quam omni genere rerum cumulata oratio? Neque enim ulla non propria oratoris res est, quae quidem ornate dici graviterque debet.

69. 93. *et libera et pacata* 67. — *oblectatio est*] *oblectatione* Gu. 3. — *aut mentibus*] om. Lg. 86.

34. *qui*] *quis* Lg. 2. Gu. 3. Steph. Ald. Iunt. Man. al. — *moderata oratione*] hoc restitui, quia testatissimum est sensuque non deterius. Habent optimi omnium libri Lg. 2. 4. 13. 32 (add. *pronuntiatione)* 36., praeterea 3. 5. 16. 21. 65. 67. 70. 73 add. ut 32. 86. Pal. 1. Pith. mbr. Memm. U. Z. Erl. 1. Erf. — *moderata pronuntiatione*, quae est manifesta *orationis* explicatio, ne quis de *oratione habita* s. scripta, λόγῳ cogitaret, ε. edd. antiquiss., mg. Crat. — *moderatae orat. pronuntiatione* Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Ox. non nulli et vulgo post Aldum. *moderatae orationis* (om. *pronuntiatione)* Pal. 3. a pr. m. Quod Man. et recentiores post Sch. dederunt, *moderata orationis pronuntiatione* nulla fide censendum est; non enim ita Gu. 3. (quem A. dicit Henr.), sed *moderationi orationis pronuntiatione:* interpolatione aperta. — *conclusione*] *confusione* Gu. 3. Lg. 2 corr. et var. ut 24. et 93., in quibus est *constructione.* 3 corr. 4 v. ut 93. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. *compositione* 76. v. ut 2. Explicuit hoc nescio quis in Lg. 4. *commixtione verborum. Conclusione* igitur meorum Gu. 1. 2. Lg. 17. 23. 32. 81. — *imitanda — suscipienda*] *in* utrobique additum sustuli secundum Lg. 2. 4. 13. 32. 36. priore loco addidit m. sec. in 4. altero in 2. 32. V. explicatt. ad I. 3, 12. — *crebrae acutaeque sententiae*] sic ordinem usitatum *acutae crebraeque* inverti secundum codd. meos omnes, et sic dici oportuit nomine generali praecedente, speciali subsequente. — *quid admirabilius*]

IX. 35. Huius est in dando consilio de maximis rebus cum dignitate explicata sententia; eiusdem et languentis populi incitatio et effrenati moderatio; eadem facultate et fraus hominum ad perniciem et integritas ad salutem vocatur. Quis cohortari ad virtutem ardentius, quis a vitiis acrius revocare, quis vituperare improbos asperius, quis laudare bonos ornatius, quis cupiditatem vehementius frangere accusando potest, quis maerorem levare mitius consolando? 36. Historia vero testis temporum lux veritatis vita memoriae magistra vitae nuntia vetustatis qua voce alia, nisi oratoris, immortalitati commendatur? Nam si qua est ars alia, quae verborum

inseritur *autem* in Lg. plerisque praeter 2. 4. 6. 13. 24. 32. 36. 67.; item in Gu. 1. 2. — *illustrata*] *inlustrata* Lg. 70. 73. — *genere rerum*] vulgo *rerum genere*, quod invenit cui displiceret sonus iuxta positorum *re re*. Sed ita scribitur in optimis, Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 35. 36. 67. 84. — *neque enim*] non multum absum quin *enim* abiiciam secundum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Sic oratio breviter et cum vi concluditur; addita particula causa priorum redditur. — *ulla*] *nulla* Lg. 15. — *non*] om. Lg. 4. Gu. 2. — *res est*] vulgo inv. Ascivi ordinem Lg. 2. 3. 6. 13. 15. 24. 32. 36. 67. 84. Gu. 3. — *debet*] vulgo *debeat*. Correxi ex Lg. 2 corr. 4. 13. 32 corr. 36. *debebat* 17. Coniunctivi usus hic nullus est.

IX. 35. *explicata*] *explicita* Lg. 24. 32 corr. Gu. 3. ita corr. 73. — *et languentis*] *etiam gentis* Gu. 3. — *et fraus*] *et* om. Lg. 76. Vict. Ald. al. — *quis — acrius*] om. Gu. 1. — *vituperare*] *reprobare* Lg. 4. — *accusando*] *adcusando* Lg. 5. 65. 67. 70.

36. *vita memoriae*] *vita maiore* Gu. 1. *vitae memoriae* Lg. 4. *vitae* om. 84 Schuetzii suspicio *via memoriae* tamen ferri nequit. De sententia v. explicationes. — *immortalitati*] *immortalitate* Lg. 2. 4. 5. 13. 14. 16. 20. 21. 24. 32. 35. 65. 70. 73. 84. 86. 93. *immortalitate* 3. *in mortalitatis* 6. *in mortalitate* 69. 81. — *commendatur*] *commendant* Vict. — *ars alia*] *ars aliqua* Lg. 14. 15. 69. — *faciendorum aut*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. *innovandorum* (p. *fac.*) 76. — *deligendorum*] *legendorum* Lg. 4. 32 corr. ut 3. Gu. 3. *delegen-*

aut faciendorum aut deligendorum scientiam profiteatur; aut si quisquam dicitur, nisi orator, formare orationem eamque variare et distinguere quasi quibusdam verborum sententiarumque insignibus; aut si via ulla, nisi ab hac una arte, traditur aut argumentorum aut sententiarum aut denique descriptionis atque ordinis: fateamur aut hoc, quod haec ars profiteatur, alienum esse aut cum alia aliqua arte esse commune. 37. Et si in hac una est ea ratio atque doctrina: non, si qui aliarum artium bene locuti sunt, eo minus id est huius unius proprium; sed ut orator de iis rebus, quae ceterarum artium sunt, si modo eas cognovit, ut heri Crassus dicebat, optime potest

dorum 3. 5. 16. 17. 21. 23. 24 corr. 35. 65. 70. 73. 76. 81. 86. *eligendorum* 84. — *aut si quisquam*] Lg. omnes, Gu. 1. 2. 3. Quaedam edd. om. *aut.* — *dicitur*] *dicit* Lg. 2. 4. 13. 14 corr. 16. 20. 21. 24 corr. *didicit* (id est p. v. in 3. 5) 35. 36. 65. 70. Gu. 3. ita corr. 32. *discit* Vict. Omnia illa orta ex compendio scribendi *dicit*. — *atque ordinis*] *aut ord.* Lg. 3. 5. 16. 21. 65. 67. 70. 73. 84. 86. 93. Vict. ita corr. 32. Perpetua est ea confusio a scriptura *at.* repetenda. V. codd. scripturam I. 5, 18. 8, 32. 15, 65. 49, 215. II. 13, 55. 15, 63. 17, 72. 35, 150. 77, 315. III. 2, 7. 38, 153. 154. 49, 190. 191. cf. Cort. ad Sall. Iug. 82, 2. Heusinger. ad Off. II. 17, 2. et nos infra ad III. 2, 7. — *hoc, quod*] *hoc quidem* Gu. 2. Lg. 3. 4. 32. 67. Ante haec inseritur vocabulum *insignibus* in Gu. 3. *fateamur* om. Gu. 1. — *cum alia aliqua*] sic pro vulgato *aliqua alia* Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 23. 32. 35. 36. 67. 69. 70. 73. 84. 86. Erl. 1. Sch. Muell. Or. Henr. *alia et aliqua* 4. *alia* om. 21. 65. Sch. in ed. mai. Paulo ante verba *aut hoc quod haec ars profiteatur* om. Vict.

37. *Et*] scripsi pro vulgato *sed* ex Lg. 2. 4. 13. 32 corr. *set.* 36. Vict. Gu. 3. Qui *sed* correxerunt, ignorarunt altera particula consequentia cum antecedentibus arctius connecti. *Sed si una ea ratio atque doctrina* Bakius corrigit vulgatam scripturam mire interpretatus, ut absurdam esse ostenderet: *si illud bene dicere profiteatur alia quaedam ars, non haec oratoris.* At *una* illa *ars* ipsa est oratoria. — *ea ratio*] *ea* om. Lg. 2. 4. 5. 13. 17 v. u. t. 32 corr. 36. 86. et videtur facile posse subaudiri. Sed excidit propter praecedens *est.* In Gu. 3. legitur *et si haec*

dicere, sic ceterarum artium homines ornatius illa sua dicunt, si quid ab hac arte didicerunt. 38. Neque enim, si de rusticis rebus agricola quispiam aut etiam, id quod multi, medicus de morbis aut de pingendo pictor aliquis diserte dixerit aut scripserit, idcirco illius artis putanda est eloquentia; in qua, quia vis magna est in hominum ingeniis, eo multi etiam sine doctrina aliquid omnium generum atque artium consequuntur; sed quid cuiusque sit proprium etsi ex eo iudicari potest, cum videris quid quaeque doceant, tamen hoc certius esse nihil potest, quam quod omnes artes aliae sine eloquentia suum munus praestare possunt, orator sine ea nomen suum ob-

in hac una est ratio. Ceterum *oratio* Gu. 1. 3. Lg. 4. 13. 17 v. u. t. 21. 32 corr. 36. ita var. 15. *oratio ratio* 65. — *non*] *nisi* Gu. 3. — *locuti*] *loquuti* Lg. 17. 21. 69. 70. 73. 81 corr. 86. — *sed*] *set* Lg. 2. *si* 4. 32 corr. — *iis*] *his* Lg. 23. 67. 69. 70. 73. 84. Gu. 2. 3. — *cognovit*] Sic Havn. 1. 2. Ox. omnes, Gu. 1. 2. 3. Sch. Muell. Henr.; accedunt nunc Lg. omnes praeter 4. 93.; ille *cognorit*, hic *cognoverit*. Alterum Orellius restituit, alterum edd. antiq. et Lambinus.

38. *rusticis rebus*] inv. Lg. plerique (XIX) sed si excipias 2. non optimi; sic iam Lambinus. — *medicus*] *medici* Lg. praeter 65. 67. 69., item Gu. 2. 3. et alii sine dubio plurimi. — *de pingendo*] *si de pingendo* Lg. 2. 35. 36. 69. 76. 93. *si depingendo* 4. 13. 14. 15. 23. 32 corr. — *aliquis*] *aliquid* Lg. 2. 6. Gu. 3. — *aut scripserit*] *vel scr.* Lg. 4. — *idcirco*] *iccirco* Lg. 20. 36. *id circo* Vict. — *est*] vulgo *sit*. Illud dedi ex Lg. omnibus praeter 6. 24. 65. 81. quorum 24. om. sed add., item Gu. tribus. — *quia vis*] *quamvis* Lg. 2 corr. *quia* om. 17 add. — *in*] om. Gu. 2. — *eo multi*] *emolumenti* Gu. 3. — *consequuntur*] *consecuntur* hic semel optimi Lg. 2. 4. 36., praeterea 15. 20. Vict. Sed non recipio, cum ceteri boni, Lg. 13. 32. Gu. 3. vulgatam scripturam referant. — *sed*] *set* Lg. 2. — *quid cuiusque*] *quod cuiusque* Lg. omnes vitiose. In Gu. 3. legitur *quid que* et sequitur mediis omissis *tamen hoc certius*. — *etsi*] divisim Lg. 69. 70. 76. 81. 84. 86. 93. *et* corr. *et si* 2. 23 exp. Vict. — *esse nihil*] vulgo invertitur ordo. Quo dedi Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 15. 17. 21. 23. 24. 32. 36. 65. 69. 70. 73. 86. 93. — *nomen*

tinere non potest; ut ceteri, si diserti sint, aliquid ab hoc habeant, hic, nisi domesticis se instruxerit copiis, aliunde dicendi copiam petere non possit.

X. 39. Tum Catulus, Etsi, inquit, Antoni, minime impediendus est interpellatione iste cursus orationis tuae, patiere tamen mihique ignosces. *Non enim possum, quin exclamem,* ut ait ille in Trinummo; ita oratoris mihi vim cum exprimere subtiliter visus es, tum laudare copiosissime; quod quidem eloquentem vel optime facere oportet, ut eloquentiam laudet; debet enim ad eam laudandam ipsam illam adhibere, quam laudat. Sed perge porro; tibi enim assentior vestrum esse hoc totum diserte dicere idque si quis in alia arte faciat, eum assumpto aliunde uti bono, non proprio nec suo. 40. Et Crassus, Nox te, inquit, nobis, Antoni, expolivit hominemque reddidit. Nam hesterno sermone unius cuiusdam operis,

suum] inv. Lg. 3. 15. 23. 67. 69. 93. — *obtinere*] *prestare* Lg. 6. 20.

X. 39. *etsi*] divisim Lg. 2. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. — *ignosces*] *ignoscas* Lg. 16. 17. Pro *mihique* in Gu. 3. est *nihilque*, in Gu. 2. om. *que*. — *Trinummo*] *trimino* Lg. 2 corr. *trivio*. *trinumo* s. *trinunio* (haec enim cum *i* raro punctum sustineat, aegre dignoscas) Gu. 1. 3. *tritumnio* Vict. — *oratoris mihi vim*] vulgatum ordinem *mihi vim oratoris* mutavi secundum Lg. omnes. *mihi* om. Vict. — *cum exprimere*] *tum* vitiose Lg. omnes praeter 23. 32, in quo posteriore *tum* m. sec. Contra *cum* correctum in 5. 24. Praeterea verior scriptura, de qua post Stuerenburgi expositionem ad Arch. p. 164. controversia esse nulla potest, in Gu. 2. 3. exstat. — *quidem*] in Lg. 2. 4. post hanc vocem, in 13. post *eloquentem* sequuntur quae in §. 69. 70. leguntur, a verbis *primarum et certarum* ad *arbitror*. — *optime*] *optume* Lg. 20. — *ipsam*] *illam* inv. Lg. 35. 81. Vict. Gu. 1. *illam* om. 76. — *assentior*] *adsentior* Lg. 13. 65. 67. 70. 73. 86. — *arte*] *re* Lg. 3. 5 mg. u. t. 14 mg. u. t. 16. 21. 23. 65. 67. 69. 84. 86. 93. ita v. 32. *a re* 15. 17 v. u. t. — *assumpto*] *p* tenent mei omnes praeter 3. 4. 5. 6. ita Lamb. *adsumpto* 65. 70. 73. 86. Vict.

ut ait Caecilius, remigem aliquem aut baiulum nobis oratorem descripseras inopem quendam humanitatis atque inurbanum. Tum Antonius, Heri enim, inquit, hoc mihi proposueram, ut, si te refellissem, hos abs te discipulos abducerem; nunc Catulo audiente et Caesare videor debere non tam pugnare tecum, quam quid ipse sentiam dicere. 41. Sequitur igitur, quoniam nobis est hic, de quo loquimur, in foro atque in oculis civium constituendus, ut videamus quid ei negotii demus cuique eum muneri velimus esse praepositum. Nam Crassus heri, cum vos, Catule et Caesar, non adessetis, posuit breviter in artis distributione idem, quod Graeci plerique posuerunt neque sane quid ipse sentiret, sed quid ab illis diceretur ostendit: duo prima genera quaestionum esse, in quibus eloquentia versaretur, unum infinitum, alterum certum. 42. Infinitum mihi videbatur id dicere, in quo aliquid

40. *et Crassus*] *at Cr.* Lg. 69. 93. — *nox*] *vox* Lg. 2. 76. 81. ita var. 4. *nos* 3 corr. 21. 67. — *expolivit*] *expolit* Lg. 3. 13. 32. 36. 84. alii quidam *expolit* et *expoluit*. — *hesterno*] *externo* Gu. 3. — *unius cuiusdam*] *uniuscuiusque* Lg. 3. 5. 15. 16. 20. 23. 86. et divisim 65. 67. 69. 70. 73. 84. 93. ita corr. 32. *cuiusdam* eiici vult Bakius. — *inurbanum*] *urbanum* Lg. 2 corr. om. 36. *in urbanum* 81. — *Antonius*] ferri non potest *M. Antonius*, etsi in optimis legitur Lg. 2. 3. 4. 13. 36. 67. 84. v. explicatt. ad III. 1, 4. — *inquit*] om. Lg. 20. 24. *mihi hoc, inquit* 36. *mihi hoc etiam* 84. *hoc* om. Vict.

41. *nobis*] *vobis* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. — *loquimur*] *loquitur* Gu. 3. — *praepositum*] *propositum* Lg. 3. 5. 16. 17. 20. 21. 23. 32 corr. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. — *adessetis*] *affu etis* Gu. 3. supr. scr. a m. sec. *iss*. — *idem*] *id* Lg. 2. 4. 32 corr. 76. — *illis*] *aliis* Lg. 15. ita corr. et exp. 32. *his* 69. 93. — *prima*] *primum* Lg. 2. 13. 32 corr. 36.

42. *videbatur*] *videtur* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Ald. Iunt. Crat. Man. ita corr. 32. — *expetendane*] *expectanda esset ne* Gu. 1. — *expetendine*] *petendine* Vict. — *constituta re*] vulgo additum *in* nec per se necessarium est; est enim constituta et definita res

generatim quaereretur, hoc modo: Expetendane esset eloquentia? expetendine honores? certum autem, in quo quid in personis et in constituta re et definita quaereretur; cuius modi sunt, quae in foro atque in civium causis disceptationibusque versantur. 43. Ea mihi videntur aut in lite oranda aut in consilio dando esse posita. Nam illud tertium, quod et a Crasso tactum est, et, ut audio, ille ipse Aristoteles, qui haec maxime illustravit, adiunxit, etiam si opus est, minus est tamen necessarium. Quidnam? inquit Catulus, an laudationes? id enim video poni genus tertium.

propter personas ipsas, quae in ea versantur, de quo loquendi genere dictum ad I. 15, 65; et ablativi rationem absolutum sequi possunt. Abest *in* a codd. Lg. praeter 76. 81., item ab Gu. 3. edd. Ald. Crat. Man. Lamb., sed non licet horum sectam sequi, quod optimi 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. inferciunt *in* ante *definita.*

43. *oranda*] *ordinanda* codd. fere omnes; *ornanda* Pall. praeter 1. Pith. mbr. Memm. (i. e. tres Lambini) Erl. 1. Z. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13 corr. ut vulg. 32. 36. 70. Illa Gulielmii coniectura recentioribus post Sch. probata est. — *et a Crasso*] *et* om. Lg. praeter 2. 24. 36. 76. 81. — *tactum*] *tractatum* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 70. Gu. 2. 3. non deterius. *tacitum* 3. 5 v. ut 2., in quo ipso est corr. ut text. — *haec*] *hoc* Vict. corr. — *etiam si*] sic divisim Lg. 2. 21. 65. 69. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. Ald. Man. Lamb. — *minus est tamen*] hunc selectiorem ordinem restitui ex Lg. 2. 4. 6. 13. 24. 32 corr. 36. Gu. 3. *tamen est minus* Vict. Gu. 2. — *quidnam*] divisim Vict. Lg. 2. 69. 70. 76. 93. Man. Lamb. — *an*] *in* Gu. 3. mire.

XI. 44. *affuerunt*] *adfuerunt* Lg. 2. 5. 65. 67. 70. 73. 86. — *a te*] sic Lg. 2. 4. 13. 21. 32 corr. 36. Gu. 3. — *Popilia*] *Popillia* Man. V. explic. ad III. 43, 171. — *vestra*] *nostra* Lg. 67. 86 corr. vestigium fortasse scripturae *vostra.* — *et ad praecepta*] *ad* om. Lg. 14. 16. 23. 69. 70. 73. 93. Lamb. eoque careremus aequo animo.

45. *his*] *iis* Lg. 23. 35. 70. 73. 86. Crat. Man. Henr. *is* 65. *hiis* 2. 81., quod magis aptum est ad *iis*, quam ad *his* firmandum. — *omnia ornamenta dicendi*] sic probabili emendatione Muell. Or. Henr. Vulgatur *omnia ornate dicendi praecepta*, et *praecepta* in omnibus libris exstat; *ornate dicendi* in Havn. 1. Gu. 1. 2.

XI. 44. Ita, inquit Antonius; et in eo quidem genere scio et me et omnes, qui affuerunt, delectatos esse vehementer, cum a te est Popilia mater vestra laudata; cui primum mulieri hunc honorem in nostra civitate tributum puto. Sed non omnia, quaecunque loquimur, mihi videntur ad artem et ad praecepta esse revocanda. 45. Ex his enim fontibus, unde omnia ornamenta dicendi sumuntur, licebit etiam laudationem ornare neque illa elementa desiderare; quae ut nemo tradat, quis est, qui nesciat quae sunt in homine laudanda? Positis enim iis rebus, quas Crassus in illius orationis suae, quam contra collegam

Lg. praeter illos, quos statim dicam. Nam *ad omnia ornamenta dicendi praecepta* Vict. Steph. Z. β. δ. Gu. 3. Erf. Lg. 2. 3. 4. 13. 17. 20. 24 corr. 32. 36. 67. 84. Unus 6. *ad omnia ornate dic. pr.* Pro *ad* Erl. I. *et;* omittit Havn. 2. Ut Lg. optimi, dedit Schuetzius. *Praecepta* ascriptum videtur ab eo, qui fontes ornamentorum dicendi explicaturus esset; quod cum in verba scriptoris irrepsisset, secuta est altera interpolatio *ad*. Praeterea luce clarius est quod Orellius monuit, *elementa* statim dici praecepta rhetorum, eaque *ornamentis* opponi. — *sumuntur*] *sumentur* Havn. 1. 2. Vict. Ald. Iunt. Crat. Man. De Gu. 1. 2. errat Henrichsen. Aptum non est, quia generatim dicitur et ἀορίστως, non de certa quadam sumendorum ornamentorum causa et condicione. — *laudationem*] *orationem* Lg. 3. 23. 67. — *tradat*] *tradit* Lg. 17. — *sunt*] vulgatum *sint*, quod per se non minus bonum est, correxi ex Lg. 2. 4. 32 corr. 36. Gu. 3. om. 13. *Quaé*, i. e. *ea quae*. — *positis*] *poscit* Lg. 2. *possit* 4. 13. 32 corr. 36. *posscit* Gu. 3. *possitis* 5. 21. 24 corr. 65. 84. — *iis*] *in* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. Gu. 3., quod sane magis favet recepto quam scripturae *his*, quae est in 69. Gu. 1. *in his* 6. 24 corr. *hiis* (om. *in*) 81. *hi* 84. — *suae*] om. Gu. 3. — *collegam*] *conlegam* Lg. 65. 70. 73. Rarius et in paucioribus libris hoc reperiri certum est, etsi non nulli adamarunt. Omnino formam assimilatione affectam sperni non debere, si librorum fidem revereare, clare ostendit contra Wunderum Freundius ad Cic. p. Mil. p. 26.; etsi non omnia a praepositione *cum* composita pari dignitate putanda sunt. Nam *conmunis* et *conparo* tenuissima auctoritate sunt; longe firmioribus radicibus nituntur *conlatus conlocare conlega;* posterius assimilata praepositione scribi propter alia saepius integram servantia damnat

censor habuit, principio dixit: *Quae natura aut fortuna darentur hominibus, in iis rebus se vinci posse animo aequo pati; quae ipsi sibi homines parare possent, in iis rebus se vinci pati non posse;* qui laudabit quempiam intelleget exponenda sibi esse fortunae bona. 46. Ea sunt generis pecuniae propinquorum amicorum opum valetudinis, formae virium ingeni et ceterarum rerum, quae sunt aut corporis aut extraneae; si habuerit, bene rebus his usum;

Niebuhrius in conspectu orthographiae Ciceronis de Re publica; defendit Muellerus ad Varr. L. L. p. XXXVII. Iure. Utraque scriptura Augusti aetatis fuit nec minus utraque valuit sequentibus seculis. *Conlapsus* in inscriptionibus Dacicis, igitur non antiquioribus Traiano legitur p. 7, 2. 24, 6. item Valeriani aetatis p. 158, 8. nec antiquiora sunt *conlocare* p. 177, 6. p. 476, 7 (et a. p. Ch. 345). *conlatus* p. 366, 1. p. 417, 4 (ex a. u. 1091). 474, 3. 1032, 1. 1072, 3. *conlatio* p. 129, 1. 428, 6. Graev. *conlega* et *conlegium* nr. 3793. p. 176 Orell. p. 649, 8 Graev. sed longe frequentiora sunt *collega* et *collegium;* p. 1014, 1. 1072, 3. 1074, 2. 1083, 10. 1088, 1. 1091, 11. 1101, 1. et aliis locis multis. Eadem plane res est in vocula *in; illustrare* et *inlustrare, illatus* et *inlatus* pari iure fuerunt, eaque ipse Romae in palatii Vaticani ambulatione, cuius parietibus Inscriptiones plurimae Marini opera affixae sunt, centies oculis ursurpavi. Suavitatis causa adscita esse *collegit* et *pellexit* Quintilianus dicit XI. 3, 35.; quin iam Lucilii temporibus magis placuisse *pellicere* quam *perlicere* auctor est Velius Longus p. 2227., cf. Intpp. Festi p. 603 ed. Lindem. Omnis in hac re incertitudo cum codicum tum grammaticorum inde repetenda, quod assimilatio pronunciationis erat, cum aliter scriberetur non ab omnibus, sed a multis. Hoc clare probatur verbis Quintiliani I. 7, 7. Iam hac tota disputatione quid efficitur? Scilicet non alterum unice probandum esse, ut antiquariis inter philologos placuit, nec retinendum, quod quoque loco plurimi libri tuentur, sed illud asciscendum esse, quod in singulis veterum scriptorum operibus optimos testes habet. Nunquam igitur in his libris a me scribitur *conlega* et *conlegium* et *conlatus* et *conlegit* et *conlabi* et *conmunis*, quod hae scripturae in paucis et plerisque deterioribus codicibus nec semper iisdem nec perpetuo emergunt. — *principio*] *in principio* Lg. 4. 13. 36. primus addito *dicendi;* nec tamen hi supra praepositionem omittunt. — *in iis*] *in hiis* Lg. 2. 81. *in his* 13. 20. 21. 23. 24. 67. 69. 76. 84. Vict. Gu. 2. *is* 86. —

si non habuerit, sapienter caruisse; si amiserit, moderate tulisse; deinde quid sapienter is, quem laudet, quid liberaliter quid fortiter quid iuste quid magnifice quid pie quid grate quid humaniter quid denique cum aliqua virtute aut fecerit aut tulerit. Haec et quae sunt eius generis facile videbit, qui volet laudare; qui vituperare, contraria. 47. Cur igitur dubitas, inquit Catulus, facere hoc tertium genus, quoniam est in ratione rerum? Non

se vinci] inv. Lg. 3. 4. 32. 67. Lamb. — *animo aequo*] inv. Lg. 15. 69. — *in iis*] *in his* Lg. 20. 21. 24. 36. 67. 69. 76. 84. Gu. 2. *hiis* 2. 81. — *se vinci pati non posse*] *se pati non posse vinci* Lg. 4. 6. 13. 20. 24 et 32 corr. 36. Gu. 3. Man. Lamb. *se vinci non posse animo aequo pati* Lg. 70. Alterum *vinci* eiici Bakius vult propter ingratiorem infinitivorum concursum. — *intelleget*] scripsi ex Lg. 13. 36. 65. *intelligit* 81. Gu. 1. *intell. exponenda*] *posset dici expona* Gu. 3.

46. *sunt generis*] *huius generis sunt* Lg. 67. — *valetudinis*] *valitudinis* Lg. 4. 6. 14. 21. 24. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. 1. 2. Vict. ita corr. 73. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 13. 16. 65. — *et ceterarum*] ascivi ex Lg. 2. 4. 13. 32 corr. Gu. 3. pro vulgato *ceterarumque*. — *rerum*] om. Gu. 3. — *extraneae*] *externae* Lg. 84. — *rebus his*] vulgo omittitur *rebus*, quod agnoscunt Lg. 2. 3. 4. 13. 23. 32. 35. 36. 67. 70. 76. horum *hiis* 2. *his* 3. 4. 13. 32. 36. 67. *iis* ceteri. — *magnifice quid pie quid*] haec om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. Gu. 3. — *humaniter*] *humiliter* Gu. 3. — *haec et*] *et haec* 4. *et* om. 16. 32 corr. 35. 36. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. — *sunt*] sic pro vulgato *sint* Gu. 2. 3. Lg. 2. 4. 13. 32. 35. 36. 81. Havn. I. 2. Lamb. Sch. in ed. mai.; est enim circumlocutio significans *cetera eius generis*. — *laudare*] vulgo sequens *quempiam* delevi secundum Lg. 2. 4. 13. 32 add. Gu. 3. — *qui*] vulgatur *et qui*. *et* eieci secundum Lg. 2. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 86. Gu. 3. *qui* om. Gu. 1.

47. *est*] scripsi pro *inest* ex Lg. 2. 4. 6. 13. 14. 24. 32 corr. 36. Gu. 3., quorum 2. 13. 36. Gu. 3. etiam *rationem* habent. Quod etsi probari nequit, *esse* tamen pro *positum esse, niti consentaneum esse* longe elegantius dicitur quam vulgata scriptura. V. explicationes. Bakius corrigit *inest ratio rerum*. Sed *ratio* est *μέθοδος*, quod ipse quoque vidit, *res* autem sunt illae, quae in oratorio munere et provincia insunt. — *ratione*] *oratione*

enim, si est facilius, eo de numero quoque est excerpendum. Quia nolo, inquit, omnia, quae cadunt aliquando in oratorem, quamvis exigua sint, ea sic tractare, quasi nihil possit dici sine praeceptis suis. 48. Nam et testimonium saepe dicendum est, ac non nunquam etiam accuratius, ut mihi necesse fuit in Sex. Titium seditiosum civem et turbulentum; explicavi in eo testimonio dicendo omnia consilia consulatus mei, quibus illi tribuno plebis pro re publica restitissem, quaeque ab eo contra rem publicam facta arbitrarer exposui. Diu retentus sum, multa audivi, multa respondi. Num igitur placet, cum de eloquentia praecipias, aliquid etiam de testimoniis dicendis quasi in arte tradere? Nihil sane, inquit Catulus, necesse est.

XII. 49. Quid? si, quod saepe summis viris accidit, mandata sint exponenda aut in senatu ab imperatore aut ad imperatorem aut ad regem aut ad populum aliquem a senatu: num, quia genere orationis in huius modi

Lg. 69. 86 corr. om. 17. — *quamvis*] *quantum* Lg. 6. 24. — *exigua*] *eximia* Lg. 76. *egregia* Ald. Man. al.

48. *et testimonium*] Sch. ex coni. Heusingeri *etiam*: sed oratio, quam alterum *et* excepturum erat, multis interpositis *ἀνακόλουθος* facta resumitur §. 49. — *non nunquam*] sic codd. optimi, Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 36. 70. Vict., modo quod *non unquam* nonnulli. *nunquam* 84. — *ut mihi*] additur *etiam* in Lg. 2. 3. 4. 13. 36. 67. 84. Gu. 3. — *seditiosum*] *sed illo sedit.* Gu. 3. *sed illum sedit.* Vict. — *testimonio*] *testimonium* Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 15. 20. 23. 32. 35. 36. 65. 67. 76. 81. 84. — *consilia*] om. Vict. — *restitissem*] *prestitissem* Gu. 1. Vict.

XII. 49. *summis viris*] *viris* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *mandata*] *et mandata* Lg. 3. 67. 84. ita corr. 32. — *huius modi*] *eiusmodi* Lg. 3. 32. 36. 84. — *num quia*] *non quia* Gu. 1. *num quid* Gu. 3. cf. ad I. 58, 249. — *ex ceteris*] *et c.* Lg. 6. *et ex* 17. 35. 69. 81. — *comparata*] *comparanda* Gu. 3. Verba *ex ceteris rebus* om. Lg. 2. 4. 13. 24 add. 32 add. 36.

causis accuratiore est utendum, idcirco pars etiam haec causarum numeranda videtur aut propriis praeceptis instruenda? Minime vero, inquit Catulus. Non enim derit homini diserto in eiusmodi rebus facultas ex ceteris rebus et causis comparata. 50. Ergo item, inquit, illa, quae saepe diserte agenda sunt et quae ego paulo ante, cum eloquentiam laudarem, dixi oratoris esse, neque habent suum locum ullum in divisione partium neque certum praeceptorum genus et agenda sunt non minus diserte, quam quae in lite dicuntur, obiurgatio cohortatio consolatio; quorum nihil est, quod non summa dicendi ornamenta desideret? sed ex artificio res istae praecepta non quaerunt. Plane, inquit Catulus, assentior. 51. Age vero, inquit Antonius, qualis oratoris et quanti hominis in dicendo putas esse historiam scribere? Si, ut Graeci scripserunt, summi, inquit Catulus; si, ut nostri, nihil opus est oratore; satis est non esse mendacem. Atqui, ne nostros contemnas, inquit Antonius, Graeci quoque

50. *item*] *enim* Gu. 2. — *agenda sunt*] inv. Vict. — *diserte*] *diserta* Gu. 3. — *paulo*] sic Lg. omnes et Vict., praeter 3. 4. 5. 6. Lamb. — *suum locum*] *suum* om. Vict. — *ullum*] *illum* Lg. 3. 32 corr. — *cohortatio consol.*] inv. Lg. 15. 20. Gu. 1. *consol. obiurgatio cohort.* Lg. 4. — Hic in Lg. 2. 4. 13. 32. Gu. 3. post §. 30—39, quae bibliopegae errore hic ponuntur, lacuna incipit pertinens ad §. 60 extr. et verba *sed ne latius.* — *dicendi ornamenta*] inv. Lg. 14 corr. 15. — *desideret*] *consideret* Lg. 81 corr. — *assentior*] *adsentior* Lg. 65. 67. 70.

51. *oratoris et*] si abesset, nemo profecto requireret. Puto adscripsisse qui interpretaturus esset illud *qualis et quanti hominis in dicendo.* — *historiam scribere. Si, ut*] *sicut* cum prioribus continuatum Lg. 3. 5. 6. 20. 21. 24. 35 corr. 65. 67. 70. 73. 76 84. *sicuti* 14. 15. 23. 69. — *scripserunt*] *scriptitarunt* Lg. 76. 84. — *si, ut nostri*] *sunt nostri*] Lg. 67. 86 corr. u. t.; idem sed non correctum 3. 5. 6. 20. 21. 84. *sicut* 14. 15. 16. 23. 24 corr. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. om. *si, ut nostri* 67. —

ipsi sic initio scriptitarunt, ut noster Cato, ut Pictor, ut Piso. 52. Erat enim historia nihil aliud nisi annalium confectio, cuius rei memoriaeque publicae retinendae causa ab initio rerum Romanarum usque ad P. Mucium pontificem maximum res omnis singulorum annorum mandabat literis pontifex maximus referebatque in album et proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi; ii qui etiam nunc annales maximi nominantur. 53. Hanc similitudinem scribendi multi secuti sunt, qui sine ullis ornamentis monumenta solum temporum hominum locorum gestarumque rerum reliquerunt. Itaque qualis apud Graecos Pherecydes Hellanicus Acusilas fuit aliique permulti, talis noster Cato et Pictor et Piso, qui neque tenent, quibus rebus ornetur oratio (modo enim huc ista sunt importata), et, dum intellegatur quid dicant, unam dicendi laudem putant esse brevitatem.

Graeci quoque ipsi] sic Havn. 1. Gu. 2. Lg. omnes, qui hic lacunosi non sunt, Steph. Lamb. Muell. Or. Henr. *quoque* om. Havn. 2. Ox. omnes et vulgo post Gruterum. — *scriptitarunt*] *scriptitaverunt* Lg. 21.

52. *nihil aliud*] *nil aliud* Lg. 15. 23. 69. 76. 93. Gu. 1. — *Romanarum*] *humanarum* Lg. 3. 16. 23. 67. 73. — *P. Mucium*] *q. p. mutium* Gu. 1. 2. *C. s. G. mutium* Vict. Lg. omnes praeter 14. 24. 93. — *omnis*] scripsi secutus Lg. 3. 5. 16. 20. 65. 67. 70. 73. 84. 86. — *mandabat literis*] om. Vict. *literis* uno *t* Lg. 3. 14. 17. 81. 93. — *referebat*] haec Lambini coniectura omnium fere plausum tulit. Libri *efferebat;* ex optimis, si lacunosi non essent, fortasse aliquid praesidii peti posset. — *album*] additur in Lg. 73: *proprie tabula, ubi po. r. scribebantur actiones,* fortasse ex scholiis Gasparini Barzizii. — *altum*] Vict. corr. — *ii qui*] *hique* Lg. 20. 93. Lamb. *hi qui* 21. 24. 65. 70. 73. 76. 84. 86. *iique* 36. *hii* 67. V. ad I. 14, 62. — *etiam*] om. Lg. 93.

53. *monumenta*] *monimenta* Lg. praeter 6. 14. 20. 35. 81. 84. 93. — *gestarumque rerum*] inv. Lg. 35. — *Pherecydes Hellanicus Acusilas*] ineptissimi errores plerorumque librorum sunt in his nominibus. — *ornetur*] sic Erl. 1. Lg. praeter 36. 81. 84. omnes, edd. antiq. Lamb. Henr. Sed vulgatum *ornatur* nihilo

XIII. 54. Paululum se erexit et addidit historiae maiorem sonum vocis vir optimus Crassi familiaris Antipater. Ceteri non exornatores rerum, sed tantummodo narratores fuerunt. Est, inquit Catulus, ut dicis. Sed iste ipse Caelius neque distinxit historiam varietate locorum neque verborum collocatione et tractu orationis leni et aequabili perpolivit illud opus; sed ut homo neque doctus neque maxime aptus ad dicendum, sicut potuit, dolavit; vicit tamen, ut dicis, superiores. 55. Minime mirum, inquit Antonius, si ista res adhuc nostra lingua illustrata non est. Nemo enim studet eloquentiae nostrorum hominum, nisi ut in causis atque in foro eluceat; apud Graecos autem eloquentissimi homines remoti a causis forensibus cum ad ceteras res illustris, tum ad scribendam historiam maxime se applicaverunt. Namque et Herodotum illum, qui princeps genus hoc

est deterius, modo testatius esset; nec, si adiuvaremur hic a lacunosis Lg. 2. 4. 13. 32. Gu. 3., restituere dubitarem. — *intellegatur*] dedi ex Lg. 65. 67. *intelligantur* Gu. 2. — *quid*] *quod* Lg. 23. — *dicendi*] *eligendi* Lg. 3. 67.

54. *paululum* et *paulum* (hoc 6. 35. 81. 84. paulo 36) Lg. omnes praeter 3., item Gu. 2. Vict. — *vocis*] mallem abesse. V. explicationes. — *tantummodo*] non scribo divisim, quiescit enim alterius partis vis. *solummodo* Lg. 21.

XIII. *Caelius*] sic Lg. 20. 36. 65. 76. 86. Lamb. Ceterorum plerique *Celius*. — *locorum — verborum*] inv. Lg. 21. De sententia vide explicationes. — *collocatione*] *conlocatione* Lg. 65. 70. 73. *collatione* 76. 81. — *leni*] *levi* Lg. 5. 16. 23. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 81. *laevi* 20. V. explicationes ad III. 52, 201. — *et aequab.*] *atque aeq.* Lg. 76. 84. — *maxime*] om. Lg. 36. 84.

55. *inquit Antonius*] inv. Lg. 6. — *illustrata*] *inlustrata* Lg. 5. 65. 70. 76. 86. — *atque in foro*] *aut in f.* Lg. 21. *ut in f.* Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 35. 65. 67. 70. 73. 84. om. 36. v. ad II. 9, 35. — *eluceat*] *educat* Vict. — *cum ad cet.*] *tum* Lg. 21 corr. 86. Gu. 1. — *illustris*] *inlustres* Lg. 65. 70. 73. — *tum*] *tamen* Lg. 81. — *scribendam*] *scribendum* Lg. 3. 5. 17. 20. 67. 69. 76. 81. Vict. Gu. 2. — *maxime se*] inv. 15. om. *se* 36. — *ap-*

ornavit, in causis nihil omnino versatum esse accepimus; atqui tanta est eloquentia, ut me quidem, quantum ego Graece scripta intelligere possum, magno opere delectet; 56. et post illum Thucydides omnis dicendi artificio mea sententia facile vicit; qui ita creber est rerum frequentia, ut verborum prope numerum sententiarum numero consequatur, ita porro verbis aptus et pressus, ut nescias utrum res oratione an verba sententiis illustrentur. Atqui ne hunc quidem, quanquam est in re publica versatus, ex numero accepimus eorum, qui causas dictitarunt; et hos libros tum scripsisse dicitur, cum a re publica remotus atque, id quod optimo cuique Athenis accidere solitum est, in exsilium pulsus esset. 57. Hunc con-

plicaverunt] *applicuerunt* Lg. 15. 16. 17. 24. *adplicaverunt* 65. 67. 73. *adplicuerunt* 70. *applicarunt* 84. — *namque*] *nam* Lg. 6. 20. 21. *nanque* X codd. Lg. et Vict. — *accepimus*] *adceptmus* Lg. 65. 70. — *atqui*] *atque* Lg. 17. 20. *acqui* 81. — *magno opere*] codd. mei omnes; v. ad I. 35, 164.

56. *omnis*] scripsi secundum Lg. omnes praeter 5. 14. 21. 36. 84., item Gu. 1. 2. — *vicit*] *vincit* Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. *superavit* 20. — *creber est*] inv. Lg. 14. 15. 23. 69. 93. — *ut verborum*] *et v.* Lg. 21. 65. 67. — *numerum*] *numero* Lg. 6. 24. 36. — *consequatur*] *sequatur* Lg. praeter 17. 81. 84. — *aptus*] *est aptus* Lg. 14. 15. 23. 35. 36. 67. 69. 81. 93. *aptis* 6. idemque *pressis. pressus est* 67. — *illustrentur*] *inlustrentur* Lg. 65. 70. 73. 86. — *accepimus*] *adcepimus* Lg. 67. 70. 73. — *dictitarunt*] *dictarent* Lg. 3. *dictitarent* Lg. 5. 6. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 86. *dictarunt* 69. 93. Man. *dictitarint* 81. 84. — *re publica*] *ὑφ' ἓν* Lg. omnes praeter 86. — *atque*] eiicit Bakius ex *id quod* corruptum existimans. — *accidere*] *adcidere* Lg. 65. 70. 73. — *est*] om. Lg. 6. *esset* 86. — *exsilium*] *s* non habent Lg. praeter 93., qui ita corr. *exsulium* Man. Lamb., ut solent.

57. *consecutus*] *sequutus* 86. — *Syracusius*] *Syracosius* Lg. 5. 16. 86. et *syracosios* 65, quae probanda viderentur, si firmiores testes haberent. *syracusanus* 76. — *cum*] *quoniam* Lg. 36., sed hic solitarium est. — *consumpsit*] cum *p* codd. mei praeter 3. 5. 6. omnes. — *quasi ex clarissima rhetoris officina*]

secutus est Syracusius Philistus, qui cum Dionysii tyranni familiarissimus esset, otium suum consumpsit in historia scribenda maximeque Thucydidem est, sicut mihi videtur, imitatus. Postea vero [quasi ex clarissima rhetoris officina] duo praestantes ingenio, Theopompus et Ephorus, ab Isocrate magistro impulsi se ad historiam contulerunt; causas omnino nunquam attigerunt.

XIV. 58. Denique etiam a philosophia profectus princeps Xenophon Socraticus ille, post ab Aristotele Callisthenes comes Alexandri scripsit historiam; et hic quidem rhetorico paene more; ille autem superior leniore quodam sono est usus et qui illum impetum oratoris non habeat; vehemens fortasse minus, sed aliquanto tamen

uncinis clausi spuria indicans cum Ruhnkenio hist. cr. orat. Gr. p. 87., quippe quae, ut sensum haberent, poni oportuerit post *impulsi:* ut nunc leguntur, ineptam balbutiem referunt. Est etiam in libris plus incertitudinis, quam in verbis adeo paucis exspectaveris. *Quasi* om. Lg. 36. 67. ponit ante *rhetoris* 86. Harl. 1. Erl. 1.; probat Pearcius. Pro *ex* Havn. 2. *in*, pro *rhetoris* Havn. 1. 2. *oratoris;* pro *clarissima* Lg. 20. *clarissimi, rhetorum* Muell. *ex cl. rhet. quasi officina* ego olim conieci ad Brut. p. 36., quia, si quid est, quod adverbio ad audaciam figurae leniendam addi solito opus habet, profecto *officina* est. Nunc haec aliter iudico. In nominibus Graecis varie vitiose codd.; in primis multi *Socratem* pro *Isocrate* habent.

XIV. 58. *denique*] *quin etiam* corrigit Bakius, nec enim ultimum Xenophontem nec eos commemorari, qui a philosophia profecti sint. At vero Timaeus longo temporis spatio a prioribus seiunctus quasi appendicis causa additur; in *denique* autem inest quaedam admiratio, cum illi priores rebus publicis praefuissent aut ab oratoria arte profecti essent, Xenophon et Callisthenes philosophos magistros habuerint. — *Callisthenes*] utrumque aliquot libri vitiose. — *et hic quidem*] *et is quidem* Lg. 36., quod paene recipere ausim; veri enim simile est etiam ab optimis Lg. 2. 4. 13. 32. Gu. 3. praesidium habiturum, dummodo hi ne lacunosi essent. — *superior*] om. Lg. 3. 5 add. — *leniore*] *leviore* vel *leviori* (id 23. et corr. 93) Lg. omnes praeter 3. 23. 76. 84. 93 pr. m. v. explicatt. ad III. 52, 201. — *qui*] *quia* Lg. 93. — *habeat*]

est, ut mihi quidem videtur, dulcior. Minimus natu horum omnium Timaeus, quantum autem indicare possum, longe eruditissimus et rerum copia et sententiarum varietate abundantissimus et ipsa compositione verborum non impolitus magnam eloquentiam ad scribendum attulit, sed nullum usum forensem. 59. Haec cum ille dixisset, Quid est, inquit, Catule? Caesar; ubi sunt, qui Antonium Graece negant scire? quot historicos nominavit? quam scienter quam proprie de unoquoque dixit? Id me Hercule, inquit Catulus, admirans illud iam mirari desino, quod multo magis ante mirabar, hunc, cum haec nesciret,

habet Lg. 3. 14. 15. 17. 23. 69. *habebat* 67. — *tamen est*] *est* a pluribus esse libris abesse testatur Orellius; quos qui sint ignoro cum Henrichsenio. — *horum omnium*] inv. Lg. 14. 69. 93. Gu. 2. — *possum*] *possim* Lg. 76. — *et — abundantissimus*] om. Lg. 36. — *impolitus*] *incompositus* Lg. 36. *ita politus* Gu. 2.

59. *Catule*] *Catulo* Lg. 3. 5. 6. 14. 17. 20. 21. 23. 24 corr. 36. 67. 69. 70. 76. 81 corr. 93., modo quod quidam *Catullo*, ut Gu. 1. — *de unoquoque*] *uno quoque* divisim recte Lg. 36. 67. 76. 81. 84. Vict. edd. quaedam antiquae. — *admirans*] *ammirans* Lg. 17. 81. ἰταλικῶς. *admiratus* 21. — *mirari*] *admirari* Lg. 23. 36. — *non nullos*] sic Vict. Gu. 1.

60. *quid ergo? est, fatebor, aliquid tamen;*] Lg. 24. 36. *quid est ergo*, Lambinus *fateor*. Distinguendi rationem secutus sum, quam Lambinus et Pearcius in ed. tertia asciverunt, vulgatam (*quid ergo est? fatebor: aliquid tamen*) idoneo sensu carere arbitror. v. explicationes. — *etiam si*] sic divisim Lg. 17. 65. 67. 69. 73. 76. 81. 93. Ald. Iunt. Crat. Man. verba *etiam si — fieri* om. 6. 15. *Fieri* in *fit* mutat Bakius dure infinitivum a verbo *sentio* suspendi ratus nec quenquam sentire se sole colorari. Multi sentiunt, opinor. — *ob aliud*] *ego ob aliam causam* Lg. 3. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 73. 93. *ego aliam ob causam* Gu. 2. vulgo *aliam ob causam* omisso *ego*. Recepi optimam scripturam codicis Lg. 36., in qua *aliud* longe selectius est vulgato, quod interpretationis causa ascriptum in verba Ciceronis irrepsit. Hinc etiam incerta sedes voculae *ob* unde explicanda sit intelligitur. — *tamen natura*] sic posui secundum Lg. 6. 24. 36. vulgo *natura tamen*. — *colorer*] *colores* Lg. 3. 5. 21. 36. 65. *calores* 70. Inde ineptum fluxit interpretamentum *calorem sentiam*

in dicendo posse tantum. Atqui, Catule, inquit Antonius, non ego utilitatem aliquam ad dicendum aucupans horum libros et non nullos alios, sed delectationis causa, cum est otium, legere soleo. **60.** Quid ergo? est, fatebor, aliquid tamen; ut, cum in sole ambulem, etiam si ego ob aliud ambulem, fieri tamen natura, ut colorer, sic, cum istos libros ad Misenum (nam Romae vix licet) studiosius legerim, sentio illorum † cantu orationem meam quasi colorari. Sed ne latius hoc vobis patere videatur, haec duntaxat in Graecis intellego, quae ipsi, qui scripserunt, voluerunt vulgo intellegi; **61.** in philo-

in Lg. 20. *coloretur* 24 corr. *coloret* 73. — *studiosus*] om. Lg. 6. — *legerim*] *legero* Lg. 5. 14. 15. 16. 17 corr. 20. 21. 23. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. Vict. Gu. 1. fortasse rectius, si quidem certum est futurum exactum oratione obliqua non ita affici, ut coniunctivus ei subrogetur; v. Comment. de formis enuntiatt. condicionall. ling. Lat. p. 62. *Si legero* est ἐὰν ἀναγνῶ, *si legerim* εἰ ἀναγνοίην. Bakius *ambulo* et *lego* corrigit, causam coniunctivorum nullam esse ratus. — *illorum cantu orationem meam quasi colorari*] restitui codd. tantum non omnium et scripturam et verborum ordinem. *Cantum* cum intelligere desperaret Ernestus, *tactu* recepit ex cod. Erl. 1., de cuius scripturae fide dubito magnopere, etsi in Lg. 76. 81. 84. idem legi videatur, nisi forte in transscribendis schedis Lagomarsini a me erratum est. Sed ceteri Lg. omnes, nisi qui, quod hic in primis doleas, lacunosi sunt (a verbis *sed ne latius* rursum verba scriptoris exhibent Lg. 2. 4. 13. 32. Gu. 3.), item Vict. Gu. 1. Havn. 1. 2. et quicquid fere praeterea librorum collatum est diligentius, exhibent quod dedimus et eo ordine; nec hactenus dissidet Erl. 1. De Gu. 2. tamen, collato cum ed. Ernesti, nihil notari video. Iniuria igitur factum, quod vulgo legitur hoc ordine: *orationem meam illorum* etc. De sententia vide explicationes. — *intellego*] dedi ex Lg. 36. 65. 67. 70. 73. 86. — om. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35 add. — *voluerunt*] om. Gu. 3. — *vulgo*] *a* additum in edd. om. Lg. 2. 4. 6. 13. 24. 32 add. 36. Gu. 3. longe melius; delevi igitur. Idem Bakio placet. — *intellegi*] scripsi ex Lg. 13.

61. *vestros*] *nostros* Lg. 2. 4. 6. 20. 84., quod vix dubium est, quin *vostros* latere indicet. *vero* Lamb.; ita corr. 35. — *si quando*] *sequendo* Lg. 2. — *incidi*] *incidere* Lg. 13. 32. 36. *incidere* 81.

sophos vestros si quando incidi deceptus indicibus librorum, qui sunt fere inscripti de rebus notis et illustribus, de virtute de iustitia de honestate de voluptate, verbum prorsus nullum intellego; ita sunt angustis et concisis disputationibus illigati. Poëtas omnino quasi alia quadam lingua locutos non conor attingere; cum his me, ut

Gu. 3. v. §. 60. *inciderimus* 4. — *librorum qui*] scripsi secundum Lg. omnes praeter 32. 81. 84. 93. vulgo *quod.* — *fere*] om. Lg. 4. *forte* 81. — *inscripti*] *scripti* Lg. 2. 3. 76. *conscripti* 73. — *illustribus*] *inlustribus* Lg. 65. 70. 73. — *prorsus*] *prorsum* Lg. 6. om. 15. — *intellego*] dedi secutus Lg. 13. 20. 36. 65. — *angustis et concisis*] *concisis angustis* Lg. 20. *longis* (p. *concisis*) Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. ex male intellecto scribendi compendio natum. — *illigati*] *inligati* Lg. 65. 70. 73. — *quasi alia quadam*] sic Lg. plerique, Vict. Gu. tres (modo *quedam* 3.) Havn. 1. 2., al. idque in duobus suis libris repertum a Lambino et probatum inde a Grutero receptum est. Ante hunc erat *quasi aliena quadam,* quod est in Lg. 14. 15. 23. 69. 93. *quadam alia* 32. 76. — *locutos*] *loquutos* Lg. 17. 21. 65. — *attingere*] *adtingere* Lg. 65. 67. 70. 73. — *his*] *hiis* Lg. 2. 81. *iis* 23. 35. 36. Crat. Man. v. explicatt. ad c. 15, 64. — *aut orationes*] *qui* interpositum delevi secundum Lg. 2. 4. 13. 21. 32 add. 36. Gu. 3., itaque Lambinus recte intelligens hoc membrum priori subiici, non esse pari dignitate cum primo et tertio. V. explicationes. — *aut qui ita*] *atque ita* Lg. 4. — *locuntur*] scripsi ex Lg. 2. 20. 21. 32 corr. 36. 65. Gu. 3. faciamque semper, ubi libri testes addicunt; v. Mueller. ad Varr. L. L. p. XXXVIII. et p. 14. Cort. ad Lucan. I. 80. Intpp. Festi p. 582. Nec tamen damno, ut Muellerus, *sequuntur, loquuntur*; quippe quod is et alii Romano ore ne dici quidem potuisse arbitrantur, multis titulis tamen et marmoribus testatum est. Ego in eorum sententiam concedo, qui sonum *u* consonae, quam *vau* dicimus, cum antiquitus tenuis et leniter aspiratus esset, ut Anglorum *wh,* post aliquanto spissius pronunciatum putant, ut Graecorum *β*, nostrum *w;* qua de re fortasse iam vivo Cicerone, certe sub Caesaribus scribi coeptum *servus vulnus.* De codicibus Ciceronianis et Plautinis optime exposuit Freundius ad Cic. Mil. p. 14. sqq., Wunderum refellens, qui, quae indicta Romanis esse sibi persuasit, ne in libris quidem scripta videre solet; de Livio vide Drakenb. ad XXXIX. 53, 2. Antiquata illa post esse docent praeter grammaticos a Freundio adductos Quin-

dixi, oblecto, qui res gestas aut orationes scripserunt suas aut qui ita locuntur, ut videantur voluisse esse nobis, qui non sumus eruditissimi, familiares.

XV. 62. Sed illuc redeo. Videtisne, quantum munus sit oratoris historia? haud scio an flumine orationis et varietate maximum; neque eam reperio usquam separa-

tilianus I. 7, 26. et Priscianus p. 554. Nam *os* et *om* antiquiores erant formae sed adhuc seculo secundo et tertio p. Ch. n. subinde obviae, sive *u* consona, sive alia litera praecedente. Nam *duomvir perpetuom arduom suom Volteios aeternom*, ut leges veteres et Scta taceam, in titulis reperiuntur n. 2287. p. 399 Orell. n. 2489. p. 433. n. 2530. p. 441. n. 3892. p. 194. t. II. n. 4498. p. 300. n. 4860. p. 355. ib. p. 356. item p. 207. 444, 8. 769, 9. 101, 5. 1002, 6. 1123, 2. 1156, 10 Graev. Ita etiam in eiusdem aetatis titulis leguntur *quom, voltis vivos salvos Flavos clivos milvos aequom clarom avonculus iniquom Calvos parvom primitivos* v. nr. 3. p. 67. nr. 4370 p. 279 (anni 159 p. C.) n. 4374 p. 280. Orell. p. 150. 1. 2. 3. 164, 1. 245, 2. 303. 320, 3. 376, 2. 428, 5. 607, 1. 642, 9. p. 645, 7. 672, 5. 675, 4. 681, 9. 699, 1. 715, 10. 752, 10. 753, 2. 773, 9. 804, 5. 826, 7. 831, 4. 1002, 6. 1152, 2 Graev. item in Reinesianis p. 695, 133. 804, 36. 812, 63. 848, 118.; et rursum *clivus vivus lascivus primitivus primaevus*, v. p. 152, 6. 431, 9. 432, 4. 437, 3. 449, 7. 608, 3. 609, 1. 640, 4. 631, 2. 733, 3. 742, 5. 753, 7. 790, 8. 818, 11. 831, 6. 861, 13. 876, 2. 907, 7. 984, 19. 991, 4. 1139, 12. p. 378, 39. 450, 112. 678, 86 Reines., quo etiam pertinent *vibus* et *vius* p. 586, 8 (ex Augusti aetate) p. 804, 9. 806, 9. 812, 8. 635, 76 Reines. (vɪVs legitur). — *voluisse esse*] *esse* om. Lg. plerique praeter 2. 3. 4. 24. 76. 84., item Gu. 1. ponitur ante *familiares* in 17. 35. 93. ita corr. 70. — *eruditissimi*] *prudentissimi* Lg. 4. 6. 17. v. u. t. 20. 32 corr. 36. Gu. 3.

XV. 62. *quantum munus sit*] *sit munus* Henr. ex Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. dedit, itaque etiam Vict. Sed de Gu. 2. nil video notari, nec ratio est libris minimi pretii parere. — *varietate*] *claritate* Lg. 15. *veritate* 67. — *neque*] *nec* Lg. 81. — *maximum; neque*] *maximeque* Gu. 3. *tamen*, quod vulgo sequitur, delevi propter consensum Gu. 3. Lg. omnium praeter 14. 15. 23. 67. 69. 76. 93. ita et Crat. Man. v. explicationes ad II. 5, 19. — *reperio*] *repperio* Lg. 20. 32. — *usquam*] *unquam* Lg. 2. 13. 36. *usque* 3. — *sita*] *ita* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 84. Gu. 1. 2. 3.

tim instructam rhetorum praeceptis: sita sunt enim ante oculos. Nam quis nescit primam esse historiae legem, ne quid falsi dicere audeat? deinde ne quid veri non audeat? ne qua suspicio gratiae sit in scribendo? ne qua simultatis? 63. Haec scilicet fundamenta nota sunt omnibus. Ipsa autem exaedificatio posita est in rebus et verbis. Rerum ratio ordinem temporum desiderat, regionum descriptionem; vult etiam, quoniam in rebus magnis memoriaque dignis consilia primum, deinde acta, postea eventus exspectantur, et de consiliis significari quid scriptor probet, et in rebus gestis declarari non

manifesta erroris causa. — *falsi dicere*] inv. Gu. 3. — *veri*] *vere* Lg. praeter optimos 2. 3. 4. 13. 24 corr. 32 corr. 36. *Veri* iam Man. Lamb. et a sec. m. Lg. 84. — *non audeat*] *non* expung. 2. *ne quid veri tacere audeat* Lg. 4. Vict. et Gu. 1. modo is *vere*. — *ne qua*] *neque* Lg. 4. 13. 32 corr. Gu. 3. *nequid* 67. Altero loco *neque* pro *ne qua* est in Lg. omnibus praeter 2. 16. 70. 84. 86. in 5 corr. u. t. — *simultatis*] *simultas* Lg. 4 v. u. t. *simultates* Lg. 5 corr. 6. 65. 76. ita corr. 14. 32.

63. *in rebus*] *in* om. Lg. 20. — *verbis*] *in verbis* Lg. 81. — *quoniam*] *quod tamen* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. ut 3. 36. *q.. tamen* 3. 5. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 35. 65. 69. 70. 73. 86. 93. ita corr. 76. *que* 24 corr. *q̃m* Vict. i. e. *quoniam*. *quod* Lamb., quem non sequor, quia error commissus est ab illis qui QVONIAM et QVOD TAMEN confunderent. — *rebus magnis*] om. Lg. 36. — *memoriaque dignis*] *memoria digna* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. *memoria* praeterea 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. v. ad II. 27, 114. *dignis memoria* 36. fortasse recte. — *postea*] *post* Lg. 76. 81. 84. — Mox *expectentur* Lg. 2. 3. 4. 32 corr. *expetentur* 13. 36. unde quis suspicetur in illo *quod* s. *q. tamen* latere male intellectum *quom* s. *cum*. — *declarari non solum*] inv. Lg. 15. — *quomodo*] *q̃uo* Lg. 2. 81. 86. *quae* 69. 93 v. *quae ipse probet et quae dici aut fieri possent*. — *et cum*] *et cur* Lg. 4. 32 corr. — *omnes*] om. 4. — *hominumque*] *hominum* Lg. 4. — *ac nomine*] *aut nomine* Lg. 2. 67. *et* 76 v. *ac*. *non solum ac* 13. 32. statim pro *atque* Lg. 2. *aut*, 4. 15. 35 corr. 81. *ac*. — *de vita*] praepositionem a Pearcio damnatam, ab aliis eiectam uncinis clausi; fieri enim non potest, ut tantillo intervallo

solum quid actum aut dictum sit, sed etiam quo modo; et cum de eventu dicatur, ut causae explicentur omnes vel casus vel sapientiae vel temeritatis hominumque ipsorum non solum res gestae, sed etiam, qui fama ac nomine excellant, [de] cuiusque vita atque natura. 64. Verborum autem ratio et genus orationis fusum atque tractum et cum lenitate quadam aequabili profluens sine hac iudiciali asperitate et sine sententiarum forensibus aculeis persequendum est. Harum tot tantarumque rerum videtisne ulla esse praecepta, quae in artibus rhetorum reperiantur? In eodem silentio multa alia oratorum officia

ratio verborum plane mutetur. — *vita*] om. Gu. 1. supra scr. *genere*.

64. *autem*] *etiam* Lg. 69. *aut* 81 corr. — *lenitate*] *levitate* Lg. 13. 32 corr. 36. — *aequabili*] *aequabiliter* Gu. 3. Z. excerpta δ. mg. Crat. Sch. in ed. mai. *equali* Gu. 2. — *forensibus*] Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32 corr. et rursus exp. *causarum forensibus*. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. Hoc vulgatae scripturae *forensium* eo certius praeferendum erat, quo elegantior figura metalepseos nascitur, de qua apud Graecos poëtas reperta et alii dixere et ego in lex. Sophocl. v. μεσόμφαλος. De Latinis v. explicatt. ad I. 45, 199. Paulo ante pro *sententiarum* in pluribus, ut Gu. 3., est *essentiarum*, et *essentia rerum*. — *tantarumque*] *tantarum* Lg. 4. — *ulla*] grave mendum sustulimus, *nulla* enim legebatur. Quod dedimus exstat in Lg. 3. 4. 13. 14. 15. 23. 35. 36. 67. 69. 84. 93. itaque corr. 24. 32. 76. Qui *nulla* dedere, sibi persuasisse videntur *ne* interrogare ita, ut responsum sit affirmans, cum nihil sit nisi formula rogandi respondenti liberum aiendi negandive potestatem concedens. In illa scriptura retinenda sententia sequens *quae in artibus rhetorum reperiantur* sic enuntiari non debuit, sed tota sic institui: *videtisne nulla esse in rhetorum artibus praecepta* sive *nulla in rhetorum artibus reperiri praecepta*. *Quae* enim est *quae quidem*, et sententia talis: ἆρ' ὁρᾶτε περὶ τούτων τινὰ διδάσκεσθαι ὑπὸ τῶν ῥητόρων; Quaestioni autem perapte adiicitur *quae* i. e. *quae quidem*. — *reperiantur*] *repperiantur* Lg. 20. *reperiuntur* 81 corr. — *tacuerunt*] *tacuerunt* codd. Lg. XIX minus boni (sed et 4.) Gu. 1. 2. — *admonita*] *monita* Lamb. et sic Lg. 76. *monitaque* 84. — *his*

iacuerunt, cohortationes consolationes praecepta admonita, quae tractanda sunt omnia disertissime, sed locum suum in his artibus, quae traditae sunt, habent nullum. 65. Atque in hoc genere illa quoque est infinita silva, quod oratori plerique, ut etiam Crassus ostendit, duo genera ad dicendum dederunt: unum de certa definitaque causa, quales sunt quae in litibus, quae in deliberationibus versantur; addat, si quis volet, etiam laudationes; alterum, quod appellant omnes fere scriptores, explicat nemo, infinitam generis sine tempore et sine persona quaestionem. Hoc quid et quantum sit, cum dicunt, intellegere mihi non videntur. 66. Si enim est oratoris, quaecunque res infinite posita sit, de ea posse dicere, dicendum erit ei quanta sit solis magnitudo, quae forma terrae; de mathematicis de musicis rebus non poterit, quin dicat, hoc onere suscepto recusare. Denique ei, qui profitetur, esse

artibus] vulgatur *illis*. Sed *hiis* Lg. 2. *his* 4. 13. 32 corr. Gu. 3. *iis* 36. *his* haud paulo rectius; id est, quae nunc adhuc circumferuntur, adhuc in manibus tractantium sunt. Cf. explicatt. — *artibus*] *partibus* Lg. 21. 81 corr. Crat. Man.

65. *illa*] *ea* Lg. 15. — *quoque*] om. Lg. 32 add. — *est*] om. Lg. 67. post *silva* ponit 4. *est quoque silva infinita* 84. — *definitaque*] *finitaque* Lg. 4 corr. ut 84 (in quo est *diffinitaque*). 76. *de infinitaque* 69. — *si quis*] *etiam si quis* Lg. 5. *si qui* 32 corr. *etiam* ante *volet* ponit 81. — *laudationes*] sic Lg. 2. 5. 17. 20. 67. 76. 84. Ceteri et pleraeque edd. vett. *laudationis*. Totum locum ita distinxit Bakius, ut apodosis esset in eis, quae sequuntur: *hoc quid et quantum*. Quippe sibi persuaserat illo *quod oratori plerique* et sqq. causam priori reddi; sed definitioni *infinitae silvae* adduntur. — *cum dicunt*] *iam dic.* 3. ita corr. 32. *dicant* 76. — *intellegere*] scripsi ex Lg. 13. 36.

66. *quaecunque*] *queque* Lg. 69. 93. — *posita*] *proposita* Lg. 2. — *sit*] *sed* Gu. 3. — *dicendum* — *terrae*] haec om. 17. — *ei*] *enim* Lg. 69. *etiam* 93. *et* 2. 4. 15. 32 corr. 36. *et et* praeterea 3. 5. 6. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 93. — *quanta sit*] *sit* om. Gu. 3. — *magnitudo*] *plenitudo*

suum non solum de eis controversiis, quae temporibus et personis notatae sunt, hoc est de omnibus forensibus, sed etiam de generum infinitis quaestionibus dicere, nullum potest esse genus orationis, quod sit exceptum.

XVI. 67. Sed si illam quoque partem quaestionum oratori volumus adiungere vagam et liberam et late patentem, ut de rebus bonis aut malis, expetendis aut fugiendis, honestis aut turpibus, utilibus aut inutilibus, de virtute de iustitia de continentia de prudentia de magnitudine animi de liberalitate de pietate de amicitia de fide de officio de ceteris virtutibus contrariisque vitiis dicendum oratori putemus; idemque de re publica de imperio de re militari de disciplina civitatis de hominum moribus: assumamus eam quoque partem, sed ita, ut sit circumscripta modicis regionibus. 68. Equidem omnia, quae pertinent ad usum civium morem hominum, quae

Gu. 3. — *onere*] *genere* Lg. 2. 13. 14. 15. 32 corr. 93. *suscepto genere* 4. *onore* 17. — *suscepto*] *perfecto* Lg. 81 v. u. t. — *ei*] *hi* s. *hii*, *ii*, *illi* Lg., praeter 2. 4. 5. 6. 13. 21. 24. 32. 36. 67. 81. *his* 21. Vict. *iis* 24. Nam post *profitentur* 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. — *de eis*] scripsi pro *de iis* secundum Lg. 2. 4. 32 corr. 36. *his* 14. 16. 21. 23. 67. 69. 76. 93. Vict. Gu. 1. 2. *hiis* 24. 81. — *notatae*] est coniectura Manutii et Lambini, cuius vide annotationem probavere Pearc., qui similia contulit ad Part. Or. 18, 61. 30, 106., et recentiores post Ern. Codd. etiam mei omnes *notae*, extrita syllaba media, errandi genere satis vulgari. V. ad I. 33, 151. — *omnibus*] iners videtur et suspectum.

XVI. 67. *illam*] *illam moralem* Vict. — *volumus adiungere*] *adiungimus* Lg. 2. 32., quod pene verum putaverim. — *de virtute de iustitia*] inv. Lg. 76. 84. — *de prudentia*] *aut de pr.* Lg. 3. — *putemus*] *putamus* Lg. praeter 3. 35. 81. 84., item Gu. 3. — *itemque*] *item* Lg. 6. 24. *idemque* Gu. 3. — *assumamus*] *adsumamus* Lg. 13. 65. 73.

68. *morem*] *moremque* Gu. 2. — *sensu hominum*] *hominis* Lg. 2. 4. 6. 13. 24. 32 corr. 36. Gu. 3. — *comprehendenda*]

versantur in consuetudine vitae in ratione rei publicae in hac societate civili in sensu hominum communi in natura in moribus comprehendenda esse oratori puto; si minus, ut separatim de his rebus philosophorum more respondeat, at certe, ut in causa prudenter possit intexere; hisce autem ipsis de rebus ut ita loquatur, uti ei qui iura qui leges qui civitates constituerunt, locuti sunt, simpliciter et splendide, sine ulla serie disputationum et sine ieiuna concertatione verborum. 69. Hoc loco ne qua sit admiratio, si tot tantarumque rerum nulla a me praecepta ponentur, sic statuo: ut in ceteris artibus, cum tradita sint cuiusque artis difficillima, reliqua, quia aut faciliora aut similia sint, tradi non necesse

conpr. Lg. 32. — *de his*] *de hiis* Lg. 2. 81. *de iis* 23. — *philosophorum more resp.*] *resp. ph. more* Lg. 14. 15. 23. 69. 93. — *at certe*] *ac* scribitur in Lg. 3., om. optimi facili errore, Lg. 2. 4. 6. 13. 24 add. 32 add. 36. 81. Gu. 3. — *in causa*] *in* om. Lg. 6. 24. *causam* Lg. 6. *causas* 24. — *prudenter possit*] inv. Lg. 4. Vict. — *intexere*] *texere* Lg. 4. *interesse* 86. — *uti ei*] Vulgo *ut ii.* Quod dedimus, *uti,* est in Lg. omnibus praeter 3. 4., item in Gu. 3. *ita uti* 6 corr. ut rell. om. 24 add. *et* Gu. 3. Lg. 2. 4. 6. 15. 16. 17. 23. 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. *hi* Gu. 2. Vict. Lg. 13. 21. — *ulla — sine*] haec om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *et*] om. Gu. 3. *sine* om. Lg. 3. 6. 24.

69. *ne qua*] *nequaquam* Lg. 36. — *ponentur*] *putentur* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. idem est in 4. sed lineola posita sub syllaba prima, mendi signo. — *tradita sint*] sic Erl. 1. edd. antiq. Lg. omnes praeter 5. 6. 36. 81. 84. 93. ita corr. 84. Ceteri codd., quos nunc nemo *plerosque* dicet cum Henrichsenio, et vulgo ante Ern. *sunt.* Paulo infra *similia sint* codd. plerique et edd. vulgo post Aldum. *sunt* edd. antiquissimae, quos sequuntur Sch. Muell. Or., itaque Lg. 3. 5. 6. 13. 14. 15. 23. 24. 65. 67. 76., iique ut edd. antiq. addunt *cuiusque artis.* *sunt* etiam 13. 35. 36. 73. 69. 93., et *sunt cuiusque* 4 corr. ut 3. 32. In prioribus *rei* (p. *artis*) Lg. 3. edd. Ald. Man. ita var. 32. — *necesse esse*] sic codd. omnes (Lg. XXVI.; solus 32 id a m. sec.; *necesse est* Lamb. Grut. Sch. in ed. mai.; item post *posse eum — neque esse periculum* codd. et edd. omnes praeter Lambinum, qui cum codicum

esse — ut in pictura, qui hominis speciem pingere perdidicerit, posse eum cuiusvis vel formae vel aetatis, etiam si non didicerit, pingere neque esse periculum, qui leonem aut taurum pingat egregie, ne idem in multis aliis quadrupedibus facere non possit; neque est omnino ars ulla, in qua omnia, quae illa arte effici possunt, a doctore tradantur; sed qui primarum et certarum rerum genera ipsa didicerunt, reliqua non incommode persequuntur;) —: 70. similiter arbitror in hac sive ratione sive exercitatione dicendi qui illam vim adeptus sit, ut eorum mentes, qui aut de re publica aut de ipsius rebus aut de iis, contra quos aut pro quibus dicat, cum aliqua statuendi potestate audiant, ad suum arbitrium movere

ope scripsisse se dicit *potest — neque est,* ingenium pro codicibus venditavit. Haec qui legit, iam existimabit de ineptis *φιλοσοφήμασι* nuperi *vulgatae*, quam sibi finxit, *scripturae* defensoris. De sententia et verbis ordinandis vide explicationes. — *in pictura qui*] *qui in pictura* Gu. 3. — *hominis speciem*] *hominum sp.* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. — *perdidicerit — pingere*] haec om. Gu. 2. — *etiam si*] sic divisim Lg. 2. 69. 76. 81. 84. 93. *et si* 3. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 67. 70. 73. 86. Lamb. *etsi* 65. Gu. 3. *et* 4. 32 corr. ut 3. — *pingat*] *pingit* Lg. 4. — *neque*] *enim* addunt Mead. Gu. 1. 2. Steph. Lamb. Pearc. Or. Henr. Sed sensui nocet, quod etiam Bakius vidit. — *est omnino*] inv. Lg. 4. 76. — *possunt*] *possint* Lg. 3. 5. 6. 13. 17. 21. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 93. ita corr. 16. 81. — *certarum*] *ceterarum* Lg. 3 corr. 4. 5 corr. u. t. 14. 15. 17 corr. 32. 67. 73. 86. *coet.* 13. 20 corr. *caet.* 36. 69. 84. — *non incommode*] om. Havn. 2. Z. δ. ε. Gu. 2. 3. Lg. praeter 2. 4. 5. 6. 35. 36. Quod vulgo praemittitur *per se,* in Man. Steph. Lamb. Sch. Or. Henr. legitur, sed codicum fidem nullam habet nec sententiae necessarium est, ut putat Henr. Exclusi igitur. — *persequuntur*] *persecuntur* Gu. 1. *p* (cum lacuna) Gu. 3. Quod de huius scriptura dicit Henr., errat.

70. *ratione*] *oratione* Lg. 2 corr. 35 corr. 67. 69. Gu. 3., qui prius *sive* om. utrobique *sine* Lg. 2. — *sit adeptus*] *sit* om. Lg. 3. *est* 84. — *ipsius*] *ipsis* Lg. 2. 5. 6. 14. 15. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. Gu. 2. — *de iis*] *de his* Gu. 2. 3. Lg. 6. 13.

possit, hunc de toto illo genere reliquarum orationum non plus quaesiturum esse quid dicat, quam Polyclitum illum, cum Herculem fingebat, quem ad modum pellem aut hydram fingeret, etiam si haec nunquam separatim facere didicisset.

XVII. 71. Tum Catulus: Praeclare mihi videris, Antoni, posuisse, inquit, ante oculos quid discere oporteret eum, qui orator esset futurus, quid, etiam si non didicisset, ex eo, quod didicisset, assumeret. Deduxisti enim totum hominem in duo genera solum [causarum], cetera innumerabilia exercitationi et similitudini reliquisti. Sed vide ne in istis duobus generibus hydra tibi sit et pellis, Hercules autem et alia opera maiora ne in illis rebus, quas praetermittis, relinquantur. Non enim mihi minus operis videtur de universis generibus rerum quam

14. 15. 17. 20. 21. 32. 81. 84. — *hunc*] *illum* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3., quod reciperem, nisi proxime sequeretur *illo*. — *illo genere*] inv. Lg. 2. 36. — *Polyclitum*] scripsi secundum Lg. 13. 32. 36. Gu. 2. Alii varie vitiose, ut tamen *i* in pluribus compareat. v. ad I. 21, 98. — *quem ad modum*] sic divisim 67. — *etiam si*] sic divisim Lg. XIX, quorum sunt boni 2. 13. 32. 36. 65. 81. Vict. Gu. 1. *etiam hec si* Gu. 3. — *haec*] *hoc* Lg. 6. 24 corr. 32 corr. — *nunquam*] *unquam* 81 corr.

XVII. 71. *posuisse, inquit, ante oculos*] *inquit*, cum vulgo absit, addidi eo loco secundum Lg. 2. 3. 6. 24. 36. 76. *ante oculos inquit* 81. 84. — *oporteret*] *oportet* Lg. 3. 4. *posset* Gu. 1. — *etiam si*] sic divisim Lg. omnes praeter 2. 3. 4. 13., item Gu. 3., isque ita semper. Sic aut *etiamsi* omnes Gruteri codd., edd. antiq. Ald. Vict. Lamb. Grut. Or. Henr. *quid etiam, si* Pearc. Ern. Harl. — *assumeret*] *assumere* Ern. coniecit itaque legitur in Lg. 21. *adsumeret* 70. 73. 86. — *deduxisti*] *diduxisti* Vict. eoque ducit *dilexisti* in Lg. 67. Illud iam mg. Lamb. rep., probatque Matthiae in Seebodi Misc. Cr. I. p. 681. — *genera solum*] sic Lg. 2. 4. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 69. 70. 86. 93. Gu. 3. *genera causarum solum* 3. 20. 32. 73 corr. ut 2. *solum* om. 6. 67. Non placet *causarum* et uncis inclusi. — *sed*] *set* Lg. 2. om. 4. — *vide*] sic optimi Lg. 2. 4. 13. 32 corr.

de singulorum causis, ac multo etiam maius de natura deorum quam de hominum litibus dicere. **72.** Non est ita, inquit Antonius. Dicam enim tibi, Catule, non tam doctus, quam, id quod est maius, expertus. Omnium ceterarum rerum oratio, mihi crede, ludus est homini non hebeti neque inexercitato neque communium literarum et politioris humanitatis experti: in causarum contentionibus magnum est quoddam opus atque haud sciam an de humanis operibus longe maximum, in quibus vis oratoris plerumque ab imperitis exitu et victoria iudicatur. Ubi adest armatus adversarius, qui sit et feriendus et repellendus; ubi saepe is, qui rei dominus futurus est, alienus atque iratus aut etiam amicus adversario et inimicus tibi est; cum aut docendus is est aut dedocendus aut reprimendus aut incitandus aut omni ratione ad tem-

36. Gu. 1. 3. Havn. 1. Ven. Lott. Steph. Lamb. Sch. Muell. Or. Henr. *video* Gu. 3. Lg. 5. 21. 69. *videro* 14. 15. *videto* Lg. ceteri, Havn. 2. ed. s. l. et a. Med. et vulgo inde ab Aldo. — *ne in istis*] *in* om. Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 70. 86. — *tibi sit*] inv. Lg. 5. om. *tibi* 17. 69. 93. *sit* om. 17. — *autem*] non male omitteretur, et deest in plurimis codd., Lg. XXII., Havn. 1. 2. duobus Steph. *α. β. δ.* Gu. 2. edd. antiq. Lamb. Sed non sequor, quia habetur *autem* in Lg. 2. 4. 13. 32. 36. — *et alia*] *aut al.* Lg. 4. 32 exp. Gu. 3. qui et *herculis.* — *opera*] om. Lg. 4. *maiora* om. 6. — *mihi*] ponitur post *operis* in Lg. 81. *opus* mg. Lamb. rep. — *generibus rerum*] om. Lg. 32.

72. *in exercitato*] *in exercitatione* Lg. 2. 4. 13. 32. 36. *inexercitanti* 24. — *literarum*] sic codd. meorum nullus nisi 32 a m. sec. — *experti*] *experto* Lg. 2. 36. 84. *expertio* Gu. 2. *inexperto* Gu. 1. 2. Lg. 3. 4. 86. *inexperti* Vict. — *quoddam*] om. Lg. 6. — *operibus*] abest Lg. 16. 70. 73. 81 add. 86. *operis* 21. 32 corr. — *imperitis*] *inp.* Lg. 69. — *feriendus*] *refferiendus* Lg. 2 corr. *refellendus.* *efferendus* 3. 5 corr. 13. 16. 20. 21. 24. 65. 70. 73. 86. *ferendus* 6. 14. 15. 23. 35 corr. 36. 67. 69. Ab eis, qui *efferendus* habent, etiam *et* abesse puto, ut a Gu. 1., et si a me enotatum non est. — *aut etiam*] *aut et* Lg. XVIII. Gu. 1. om. 20. *et* 86. Illud Lg. 2. 4. 13. 17. 20. 32. 36. 86. 93. — *aut*

pus ad causam oratione moderandus (in quo saepe benevolentia ad odium, odium autem ad benevolentiam deducendum est), aut tanquam machinatione aliqua tum ad severitatem tum ad remissionem animi tum ad tristitiam tum ad laetitiam contorquendus: 73. omnium sententiarum gravitate, omnium verborum ponderibus est utendum; accedat oportet actio varia vehemens plena animi plena spiritus plena doloris plena veritatis. In his operibus si quis illam artem comprehenderit, ut tanquam Phidias Minervae signum efficere possit: non sane quem ad modum, ut in clipeo idem artifex, minora illa opera facere discat laborabit.

XVIII. 74. Tum Catulus: Quo ista maiora ac mira-

docendus — *dedocendus*] om. Lg. 32 add. *is est* om. Gu. 1. om. illa usque ad *reprimendus* 81 add. — *aut omni* — *moderandus*] om. Lg. 20. *moderandus est* 4. 76. *oratione* om. Vict. — *benevolentia*] soli sic meorum Lg. 23. Gu. 2. Ita scribi et ratio vocabuli iubet ex *bene* et *velle* compositi, quod recte dicit Kritz. ad Sall. Catil. 3. p. 18., et testantur Quintilianus I. 5, 68 et Probus p. 327. in *malevolus i* in *e* conversum ratus. — *aut tanquam*] sequor Madvigi emendationem. Vulgo sine signis parenthesis medie distinguitur post *deducendum est* et sequitur *qui tanquam*. Illud Madvigius effinxit ex Vet. Steph. et Gu. 3., in quibus est *qui ut;* insigne praesidium accedunt Lg. 2. 4. 13 32. 36., in quibus *ut* legitur, *qui* non est. Apodosin cum Bakio a verbis *omnium sententiarum* ordior, nec plene tamen distinguo, cum Orellio ante *cum aut docendus*, sed ante *ubi adest*, duplicem protasin ponens alteram ab *ubi*, altera am *cum* incipientem. Bakii correctiones *autem* uncinis includentis et addentis *qui* ante *cum aut*, *est* post *contorquendus*, *tum* ante *accedat*, minime necessariae sunt.

73. *omnium*] *tum omnium* Lg. 14. 15. 86. — *gravitate* — *verborum*] haec om. Lg. 17. — *veritatis*] *varietatis* Lg. 2 v. ut Steph. 6. 14. 15. 23. *severitatis* Steph. corr. Man. *virtutis* 69. 81 v. u. t. 93. — *si quis*] *si qui* Lg. 3. — *comprehenderit*] *conpr*. Lg. 15. — *ut*] necessario sequor Ernesti coniecturam probatam Wyttenbachio Bibl. Cr. vol. I. 1, 19. et recentioribus editoribus praeter Orellium; v. explicationes. A libris abest *ut*.

biliora fecisti, eo me maior expectatio tenet quibusnam rationibus quibusque praeceptis ea tanta vis comparetur; non quo mea quidem iam intersit (neque enim aetas id mea desiderat et aliud genus quoddam dicendi nos secuti sumus, qui nunquam sententias de manibus iudicum vi quadam orationis extorsimus ac potius placatis eorum animis tantum, quantum ipsi patiebantur, accepimus); sed tamen ista tua nullum ad usum meum, tantum cognoscendi studio adductus requiro. 75. Nec mihi opus est Graeco aliquo doctore, qui mihi pervulgata praecepta decantet, cum ipse nunquam forum, nunquam ullum iudicium aspexerit; ut peripateticus ille dicitur Phormio, cum Hannibal Carthagine expulsus Ephesum ad Antiochum

Bakius contra *discat* abiicit, quod sententiae contrarium esse dicit. Sed in *discendo* inest peritiae discendo partae assignificatio. — *clipeo*] sic per *i* Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 67. 69. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. 2. *clepio* Gu. 1. — *idem*] vulgo additum *ille* omisi secundum optimos fontes Lg. 2. 3. 4. 13. 32 add. 36. *eidem* Gu. 3. quod scriptor retulit ad *clipeum; artifex* enim post sequitur ante vocabulum *opera*. — *laborabit*] *elaborabit* Lg. 4. et sec. m. 2.

XVIII. 74. *quibusque*] dedi pro *quibusve* secutus Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 23. 24. 32. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. Gu. 2.; idque ad sententiam potius est: ex *ratione* enim (τέχνῃ, μεθόδῳ) sequuntur *praecepta* singularum rerum. — *comparetur*] *compararetur* Lg. 2. 13. 36. *comparatur* 4. — *non quo*] *non quod* Lg. 4. 17. 20. 23. 32 corr. 69. 76. Gu. 1. om 84. *cum* Gu. 3. — *mea*] om. Lg. 17. — *quidem*] *quicquam* corrigit Bakius. — *iam intersit*] inv. Lg. 4. 24. *iam* om. 35 add. — *genus quoddam*] ita posuimus secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. *dic. genus quoddam* 17. — *dicendi nos*] inv. Gu. 3. — *placatis*] *pacatis* Lg. 73. *possessio* Gu. 3. mire. — *accepimus*] *adcepimus* Lg. 65. 67. 70. — *sed*] *set* Lg. 2. — *ista*] *vi* Lg. 13. *vi ista* 32 corr. *tua* om. Vict. — *studio*] *studium* Gu. 3.

75. *nunquam ullum*] *nullum unquam* Lg. 4. haud male cum figura χιασμοῦ. *nunquam iudicem ullum* Vict. *iudicium ullum* Lg. 20. om. *ullum* 81. 84. — *aspexerit*] sic Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 2. 3. — *Phormio*] post hoc nomen leviter distinxi,

venisset exsul proque eo, quod eius nomen erat magna apud omnis gloria, invitatus esset ab hospitibus suis, ut eum, quem dixi, si vellet, audiret, cumque is se non nolle dixisset: locutus esse dicitur homo copiosus aliquot horas de imperatoris officio et de omni re militari. Tum, cum ceteri, qui illum audierant, vehementer essent delectati, quaerebant ab Hannibale, quidnam ipse de illo philosopho iudicaret. Hic Poenus non optume Graece, sed tamen libere respondisse fertur multos se deliros

quia post resumitur oratio verbis *locutus esse dicitur homo copiosus*, in quibus *homo copiosus* ἀνακολούθως infertur pluribus interpositis. Qui praeterea ante *ut peripateticus* plene distinguunt, omnino non habent, quo *Phormionem* referant, nam verba *iudicium nullum aspexisse* sic ab hominis mentione seiunguntur. — *Hannibal*] *Annibal* s. *Anibal* hic et infra bis librorum meorum soli 15. 17. 93., altero loco etiam 84 corr. *Hann.* — *Carthagine*] *Cartagine* Lg. 2. 15. 23. 24. 32. 67. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 3. quod ab antiquariis profectum, qui Gellii et Frontonis aetate in scriptores veteres grassabantur studiose ignorantes Ciceronis ipsius praeceptum Or. 48, 160.; ita in codd. paulo accuratius ex antiquioribus descriptos irrepsit. *Karthagine* Lamb. itaque Lg. 21. *a Carthagine* 16. *Carthagini* 13. — *exsul*] ita cum *s* litera soli Lg. 3. 4. ita corr. 93. — *omnis*] scripsi ex Lg. 2. 32 corr. 36. 84. Gu. 2. — *invitatus*] *militatus* Gu. 3. — *hospitibus*] *hostibus* Lg. 6. 24 corr. — *eum*] *enim* Lg. 6. om. 3. — *cumque is*] *is* om. edd. antiquiss. Lamb. vulg. post Grut., sed minime omnes codd., habent enim Lg. 2. 3. 13. 36. 84. et restitui propter usum paulo selectiorem, quod nemini addere, multis tollere in mentem venire potuit. Vide explicationes ad II. 17, 72. Retinuerunt Ald. Iunt. Crat. Man. Muell. Or. *ipse* Lg. 4. 32. hic omisso *se*. Ceterum *cum* Lg. *quumque* 69. — *locutus*] *loquutus* Lg. 17. 21. 70. — *dicitur*] om. Gu. 3. — *imperatoris*] *imperii* Lg. 2. 4. 13. 32 v. u. t. *impio* i. e. *imperio* Gu. 3., unde quis eliciat *imperatorio*. Sed veri similius est in codicibus eorum, qui hodie exstant, fontibus scriptum fuisse *imp.* probabilique coniectura suppletum. Eidem, quos dixi, et praeterea Lg. 20. *omni* ante *re militari* ignorant, ne id quidem improbabiliter. — *ipse*] *ille ipse* Lg. omnes praeter 2. 32., item Gu. 1. 2. Vict. ita corr. 32. — *hic Poenus*] sic codd. omnes. *hic* om. Ern. Sch.; *his* coni.

senes saepe vidisse, sed, qui magis quam Phormio deliraret, vidisse neminem. Neque me Hercule iniuria. 76. Quid enim aut arrogantius aut loquacius fieri potuit, quam Hannibali, qui tot annis de imperio cum populo Romano omnium gentium victore certasset, Graecum hominem, qui nunquam hostem, nunquam castra vidisset, nunquam denique minimam partem ullius publici muneris attigisset, praecepta de re militari dare? Hoc mihi facere omnes isti, qui de arte dicendi praecipiunt, videntur;

Muell.: alterum altero inutilius. — *optume*] scripsi secundum bonos codd. Lg. 13. 36. 65. 70.; sine eorum praesidio, etsi sine dubio saepe obliteratum est, recipi non debere recte censet Muellerus ad Varr. L. L. p. XXXVII. Quippe cum Varro *u* probaret, C. Caesar *i* scribendum praeciperet, utrumque iam Ciceronis aetate usitatum fuisse necesse est, sicuti post etiam altero diu probato alterum tamen reperitur in titulis. *optumus* p. 23, 2. 372, 4 (Augustales in eo marmore commemorantur). 474, 4 (inscr. Helvetica). 815, 11. 1116, 5 Graev. p. 475, 11 Reines. (decretum anni 800 ab urbe). 719, 67 (Flavius Augusti libertus qui memoratur, Vespasiani aut filiorum eius videtur). 765, 153. *maxumus* exstat p. 253, 6 (Antonino Pio dicatus titulus). 790, 9 (n. pr.). *maritumus* p. 395, 10 (inscr. Hispaniensis) Graev. *acerbissumum* in laudatione funebri aetatis Augusti p. 349 t. II. Orell. *aestumatio* n. 4860. p. 355 t. II. Ratio igitur non est, etsi Handio visum *(de Stilo lat.* p. 106), prae recepta consuetudine spernere quae fontes probatissimi suppeditant, etsi ferri non potest, quod non nulli omnia ad unam quasi normam dirigi volunt. Apud Livium vulgaris consuetudo adhuc inviolata mansit, etsi saepe mutari debuit; v. Drakenb. ad II. 59, 11. IX. 37, 5. XXVII. 32, 11. XXVIII. 33, 1. XXXVII. 2, 12. — *sed*] *set* Lg. 2. — *se*] post *senes* ponit Lg. 4. — *deliraret*] *delectaret* Gu. 3. — *neque*] *enim* addit Lg. 15. — *me Hercule*] sic Lg. 2. 67. 69. 70. 84. 86. 93. Gu. 3. isque semper ita. *me hercle* 76. *mehercle* Vict.

76. *arrogantius*] *adrog.* Lg. 13. 65. 67. 70. 73 corr. — *annis*] recepi ex Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3: vulgatur *annos.* — *cum populo*] om. Gu. 3. — *nunquam*] secundo loco omittitur in 2. 3. 4. 13. 32 add. *nunquam hostem* om. Gu. 3. — *ullius*] *illius* Lg. 14. 15. 21. 23. — *attigisset*] *adtigisset* Lg. 65. 67. 70. 86. — *dare*] *daret* Gu. 1. — *hoc*] *hoc enim* Lg. 4. ita corr. 2. — *id*

quod enim ipsi experti non sunt, id docent ceteros. Sed hoc minus fortasse errant, quod non te, ut Hannibalem, sed pueros aut adolescentulos docere conantur.

XIX. 77. Erras, Catule, inquit Antonius; nam egomet in multos iam Phormiones incidi. Quis enim est istorum Graecorum, qui quemquam nostrum quicquam intellegere arbitretur? Ac mihi quidem non ita molesti sunt; facile omnis perpetior et perfero: nam aut aliquid afferunt, quod mihi non displiceat, aut efficiunt, ut me

docent] *hoc d.* Gu. 3. — *sed*] *set* hic et post Lg. 2., nec notabo posthac, nisi ubi alteram scripturam is liber exhibet. — *ut Hannibalem*] sic codd. plerique, etiam Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 2. 3. Havn. 1. 2 m. sec. et vulgo inde ab antiquiss. edd. *ut ille Hannibalem* S. Z. a m. recent. Pearc. Sch. Or., hic tamen voculam inutilem uncinis circumdedit. *Phormiones*, hoc est homines, qualis Phormio, Hannibalem docere conati sunt. *aut Hannibalem* inutilissima Muelleri coniectura reperitur in Havn. 2 pr. m., ducitque eodem *aud* in Gu. 3. — *adolescentulos*] *adulescent.* Lg. 65. 70. 73. 76., quod, cum paucorum et deteriorum librorum esse soleat, non amplius notabo, nisi cum in optimis repertum fuerit. *adolescentes* 14. 15. Ante *aut* om. Vict.

XIX. 77. *egomet*] *ego met* Lg. 2. 67. 76. 81. 84. 93. — *in multos*] inv. Lg. 84. — *iam*] om. Gu. 2. — *quis enim est*] Lamb. Muell. Henr. *quis est enim* propter falsum illud de secundo loco verbo substantiae assignando decretum contra libros omnes praeter Havn. 2., qui *enim* omittit. — *quemquam*] *quenquam* Lg. praeter 2. 3. 4. 5. 6. 13. — *quicquam*] sic XX Lg. et boni omnes, item Gu. 1. 2. — *intellegere*] scripsi secundum Lg. 13. 65. — *non ita*] *ne ita* Vict. isque etiam *sint* pro *sunt*, sicut Lg. 4. 76. ita var. 32. — *omnis*] scripsi secutus Lg. 36. 84. Gu. 1. 2. — *aut aliquid*] *ante aliq.* Gu. 3. *ut al.* Vict. — *afferunt*] *adferunt* Lg. 65. 67. 70. — *non displiceat*] *non* om. Gu. 3. — *me non*] *moneant* Gu. 3. — *Hannibal*] *Anibal* s. *Annibal* Lg. 15. 93. *anibalem* 4 corr. *anibale.* — *etiam negotii*] *et neg.* Lg. 4. *etiam* om. 6. 23. post *negotii* ponitur in 81. *negoti* a nullo libro monstratur. — *iudicare possum*] inv. Lg. 4. *possim* 76. — Has sententias aliter, ac vulgo fit, distinxi. V. explicationes.

non didicisse minus poeniteat; dimitto autem eos non tam contumeliose, quam philosophum illum Hannibal, et eo fortasse plus habeo etiam negotii. Sed tamen est eorum doctrina, quantum ego iudicare possum, perridicula. 78. Dividunt enim totam rem in duas partis, in causae controversiam et in quaestionis. Causam appellant rem positam in disceptatione reorum et controversia; quaestionem autem rem positam in infinita dubitatione. De causa praecepta dant; de altera parte dicendi mirum

78. *partis*] scripsi ex Lg. 13. — *quaestionis*] *quaestiones* (s. *questiones)* Gu. 1. Lg. 2. 4. 13. 20. 32 corr. ut 3., qui cum 76. et Vict. *questionem.* — *appellant*] *adpellant* Lg. 65. 73. — *reorum*] *rerum* codd. plerique. Praestantissimam scripturam in Havn. 2. Erl. 1. repertam et a Sch. Muell. Or. Henr. receptam firmant etiam Lg. 36., in quo idem legitur, et 2. 4. in quibus est *eorum.* Improbat Bakius, bis infra eo vocabulo usum esse Ciceronem, sed interpretatione addita dicens, nec credibile videri in communi sermone de iis usurpatum esse, quorum res ageretur, ut in definitionem asciverit Antonius. Qua de re corrigit *in disceptatione et certa controversia.* At non opus est alios posuisse in definitione, si Antonius hic brevitatis studiosus vocabulo usus est. Deinde c. 79, 321. subiicit quidem definitionem, sed ita, ut postquam universe dixit *ex reo aut ex adversario aut ex re aut ex iis apud quos agetur,* ita pergat: *Ex reo (reos appello quorum res est), quae significent.* Ergo si ea speciatim non esset exsecutus, definitionem omissurus erat. Deinde sine definitione dicuntur *res, quae ad oratorem a causa atque a reis* deferuntur 27, 120., quo quidem loco Bakius perversae scripturae *a re* defensor sese dixisse ait *reos* sic in communi sermone non appellari. Vellem probasset; dicendo quidem nihil conficitur. Lambinus *rerum controversarum,* Ernestus *personarum* coniecit, suspectum ratus, quod sequitur, *et controversia;* Heusingerus denique *personarum et temporum controversia.* — *in inf.*] *in* om. Lg. 4. 13. 32 add. 36. 69. *infinitam* 2. 13. 32 corr. 36. — *dubitatione*] *divisionis dubitationem* corr. *dubitatione* Lg. 2. 13. 32 corr. u. t. 36. 84. *dionis* (=) *dub.* 4. — *dicendi*] om. Lamb. v. explicationes. — *silent. est*] *est* om. Gu. 2. Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 35. 36. 69. 81. 93. item Ald. Iunt. Crat. Man. *merum* pro *miro* legi Bakius vult.

silentium est. 79. Deinde quinque faciunt quasi membra eloquentiae; invenire quid dicas, inventa disponere, deinde ornare verbis, post memoriae mandare, tum ad extremum agere ac pronuntiare; rem sane non reconditam. Quis enim hoc non sua sponte viderit neminem posse dicere, nisi et quid diceret et quibus verbis et quo ordine diceret haberet et ea meminisset? Atque haec ego non reprehendo, sed ante oculos posita esse dico, ut eas item quattuor, quinque sexve partis, vel etiam septem

79. *deinde*] vulgatur *denique*. Illud ab Henrichsenio memoratum ex Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Ald. Iunt. Crat. Vict. Schuetzioque suavioris soni causa placitum recipere non dubitavi, cum etiam a Lg. omnibus exhibeatur praeter 5. 6. 35. 69. 93. — *ac pronuntiare*] *et pron.* Lg. 4. 5. 6. 65. 67. 69. 73. 81. 86. 93. *pronuntiare* per *t* scribitur in codd. omnibus. — *rem — reconditam*] *cognitam* Lg. 4 corr. *incognitam*. *conditam* 13. 32 corr. *inconditam* 73. — *sua sponte*] inv. Lg. 6. 24. — *viderit*] *videret* Lg. XVIII, Gu. 2. sed non 2. 3. 4. 13. 32. 36. — *dicere*] *apte d.* Ald. Iunt. Crat. Man. Gron. al. Gu. 2. *aperte* Vict. Gu. 1. sed om. multi alii et Lg. omnes praeter 3. 76. 84. — *atque haec*] *haec* om. Lg. 2. — *posita esse*] inv. Lg. 4. — *dico*] *duco* Lg. 3 corr. — *item*] om. Lg. 6. 13. — *quattuor*] solus sic Lg. 32. — *sexve*] *sex* Lg. 4. 13. 32 corr. 36. 76. Gu. 3. *sexne* 84. Gu. 2. — *partes*] om. Lg. 4. 13. 32 add. 36. 76. Gu. 3. *partis* 2. 76. Perverse plane haec Vict. ita habet: *ut eas item partem dicant quatuor quinque sex vel etiam septem.* — *digeruntur*] *diliguntur* Lg. 3 v. u. t. *eligerentur* Gu. 1. qui et *ab* om. — *his*] *iis* Lg. 20. 76. cf. ad I. 1, 3. — *omnis*] *omnibus* Lg. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86.

80. *benevolum*] hic nullus meorum *e.* — *attentum*] *adtentum* Lg. 67. 70. 73 corr. — *ut aperta*] *ut* om. Lg. 13. — *ut brevis*] *et brevis* Lg. 2. 4. 6. 13. 36. quod probarem, nisi ante bis exstaret *ut.* — *proponere*] *promere* p. var. 32. — *nostra*] *nostram* Gu. 3. — *denique*] *demum* Lg. 13. — *alii conclusionem*] inv. Lg. 4. — *collocant*] *conlocant* Lg. 32. 65. 70. 73. — *ante quam*] sic divisim Lg. 2. 67. 84. Gu. 3. *anteaquam* 23. — *ornandi aut augendi*] *orandi aut agendi* Gu. 3. — *degredi*] mutare non audeo ab Lg. 2. 13. 32 (is *deggredi* corr. u. t.). 36. exhibitum, ut dederat Lambinus, quem olim secutus unice pro-

(quoniam aliter ab aliis digeruntur), in quas est ab his omnis oratio distributa. **80.** Iubent enim exordiri ita, ut eum, qui audiat, benevolum nobis faciamus et docilem et attentum; deinde rem narrare ita, ut veri similis narratio sit, ut aperta, ut brevis; post autem dividere causam aut proponere, nostra confirmare argumentis ac rationibus, deinde contraria refutare. Tum autem alii conclusionem orationis et quasi perorationem collocant; alii iubent, ante quam peroretur, ornandi aut augendi

babam *degredi*, *degressio*, cum dicitur *τεχνικῶς*, ut hoc loco: nunc libros discrepantes conciliari non posse video. Facile negotium est in omnibus illis compositis, quae loci significatum proprium habent, etsi etiam ea in scriptis libris confundi testes sunt Drak. ad Liv. XL. 22, 5. Schaeferus ad Plin. Epp. I. 5, 10. Igitur *degredi* dicitur necessario, cum quis *deorsum graditur* i. e. descendit; v. Liv. XL. 22, 5. et 7. Tac. Ann. IV. 49. XIII. 54. Hist. III. 67. Sallust. Hist. IV. apud Arusianum p. 223. Eadem res est in *delabendo* v. Ern. ad Tac. Ann. II. 38. Cic. de Or. II. 60, 246. *defluendo* v. Cort. ad Sall. Iug. p. 410. *deripiendo* v. Graev. ad Cic. p. Sull. p. 16. Frotsch. Cort. ad Luc. I. 410. Etiam ea *de* servare debebunt, in quibus tralatio et figura reperitur a locis proxime desumpta, velut *despicere ἀπὸ τοῦ ἄνω εἰς τὸ κάτω βλέπειν*, deinde *καταφρονεῖν*, v. Schaefer. l. c.; *decedere* de via, de provincia, v. Plin. Epp. II. 2, 4.; *demetiri* (*ἀπομετρεῖσθαι*) quod differt a *dimetiendo* (*ἐκμετρεῖσθαι*) v. Lamb. Em. Tull. p. 131 Klein.; *demovere* onus aut molestiam, Cic. de Or. II. 51, 208. *demittere* caput II. 66, 267. Sed longe aliter habet in *separandi* significatione figurata, ut est in *distringendo* s. *destringendo* quorum utrumque sat exemplorum habet, plura tamen prius, v. Graev. l. c. Cort. ad Luc. IV. 317. Ern. ad Tac. Ann. XII. 3. Oudendorp. ad Caes. BG. p. 64. et Herzog. l. c. p. 58. Heindorf. ad Hor. Serm. II. 1, 41. Peerlkamp. ad Hor. Carm. p. 242.; item in *dimovendo* s. *demovendo*, cum non dicitur deorsum aliquid moveri, velut *de re publicae praesidio demovere* Cic. Muren. 38, 42. *oculos litore* v. Intpp. ad Hor. Carm. IV. 5, 12. v. Intpp. et cf. Peerlkamp. p. 4.; deinde in *divertendo* s. *devertendo* v. Drak. ad Liv. XXXIX. 53, 1. XLIV. 43, 2.; denique in *diminuendo* s. *deminuendo*, quae cum differre dixisset Oudend. ad Suet. Caes. 5., unde sua nuper pleraque

silentium est. 79. Deinde quinque faciunt quasi membra eloquentiae; invenire quid dicas, inventa disponere, deinde ornare verbis, post memoriae mandare, tum ad extremum agere ac pronuntiare; rem sane non reconditam. Quis enim hoc non sua sponte viderit neminem posse dicere, nisi et quid diceret et quibus verbis et quo ordine diceret haberet et ea meminisset? Atque haec ego non reprehendo, sed ante oculos posita esse dico, ut eas item quattuor, quinque sexve partis, vel etiam septem

79. *deinde*] vulgatur *denique*. Illud ab Henrichsenio memoratum ex Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Ald. Iunt. Crat. Vict. Schuetzioque suavioris soni causa placitum recipere non dubitavi, cum etiam a Lg. omnibus exhibeatur praeter 5. 6. 35. 69. 93. — *ac pronuntiare*] *et pron.* Lg. 4. 5. 6. 65. 67. 69. 73. 81. 86. 93. *pronuntiare* per *t* scribitur in codd. omnibus. — *rem — reconditam*] *cognitam* Lg. 4 corr. *incognitam*. *conditam* 13. 32 corr. *inconditam* 73. — *sua sponte*] inv. Lg. 6. 24. — *viderit*] *videret* Lg. XVIII, Gu. 2. sed non 2. 3. 4. 13. 32. 36. — *dicere*] *apte d.* Ald. Iunt. Crat. Man. Gron. al. Gu. 2. *aperte* Vict. Gu. 1. sed om. multi alii et Lg. omnes praeter 3. 76. 84. — *atque haec*] *haec* om. Lg. 2. — *posita esse*] inv. Lg. 4. — *dico*] *duco* Lg. 3 corr. — *item*] om. Lg. 6. 13. — *quattuor*] solus sic Lg. 32. — *sexve*] *sex* Lg. 4. 13. 32 corr. 36. 76. Gu. 3. *sexne* 84. Gu. 2. — *partes*] om. Lg. 4. 13. 32 add. 36. 76. Gu. 3. *partis* 2. 76. Perverse plane haec Vict. ita habet: *ut eas item partem dicant quatuor quinque sex vel etiam septem.* — *digeruntur*] *diliguntur* Lg. 3 v. u. t. *eligerentur* Gu. 1. qui et *ab* om. — *his*] *iis* Lg. 20. 76. cf. ad I. 1, 3. — *omnis*] *omnibus* Lg. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86.

80. *benevolum*] hic nullus meorum *e*. — *attentum*] *adtentum* Lg. 67. 70. 73 corr. — *ut aperta*] *ut* om. Lg. 13. — *ut brevis*] *et brevis* Lg. 2. 4. 6. 13. 36. quod probarem, nisi ante bis exstaret *ut*. — *proponere*] *promere* p. var. 32. — *nostra*] *nostram* Gu. 3. — *denique*] *demum* Lg. 13. — *alii conclusionem*] inv. Lg. 4. — *collocant*] *conlocant* Lg. 32. 65. 70. 73. — *ante quam*] sic divisim Lg. 2. 67. 84. Gu. 3. *anteaquam* 23. — *ornandi aut augendi*] *orandi aut agendi* Gu. 3. — *degredi*] mutare non audeo ab Lg. 2. 13. 32 (is *deggredi* corr. u. t.). 36. exhibitum, ut dederat Lambinus, quem olim secutus unice pro-

(quoniam aliter ab aliis digeruntur), in quas est ab his omnis oratio distributa. **80.** Iubent enim exordiri ita, ut eum, qui audiat, benevolum nobis faciamus et docilem et attentum; deinde rem narrare ita, ut veri similis narratio sit, ut aperta, ut brevis; post autem dividere causam aut proponere, nostra confirmare argumentis ac rationibus, deinde contraria refutare. Tum autem alii conclusionem orationis et quasi perorationem collocant; alii iubent, ante quam peroretur, ornandi aut augendi

babam *degredi, degressio*, cum dicitur *τεχνικῶς*, ut hoc loco: nunc libros discrepantes conciliari non posse video. Facile negotium est in omnibus illis compositis, quae loci significatum proprium habent, etsi etiam ea in scriptis libris confundi testes sunt Drak. ad Liv. XL. 22, 5. Schaeferus ad Plin. Epp. I. 5, 10. Igitur *degredi* dicitur necessario, cum quis *deorsum graditur* i. e. descendit; v. Liv. XL. 22, 5. et 7. Tac. Ann. IV. 49. XIII. 54. Hist. III. 67. Sallust. Hist. IV. apud Arusianum p. 223. Eadem res est in *delabendo* v. Ern. ad Tac. Ann. II. 38. Cic. de Or. II. 60, 246. *defluendo* v. Cort. ad Sall. Iug. p. 410. *deripiendo* v. Graev. ad Cic. p. Sull. p. 16. Frotsch. Cort. ad Luc. I. 410. Etiam ea *de* servare debebunt, in quibus tralatio et figura reperitur a locis proxime desumpta, velut *despicere ἀπὸ τοῦ ἄνω εἰς τὸ κάτω βλέπειν*, deinde *καταφρονεῖν*, v. Schaefer. l. c.; *decedere* de via, de provincia, v. Plin. Epp. II. 2, 4.; *demetiri* (*ἀπομετρεῖσθαι*) quod differt a *dimetiendo* (*ἐκμετρεῖσθαι*) v. Lamb. Em. Tull. p. 131 Klein.; *demovere* onus aut molestiam, Cic. de Or. II. 51, 208. *demittere* caput II. 66, 267. Sed longe aliter habet in *separandi* significatione figurata, ut est in *distringendo* s. *destringendo* quorum utrumque sat exemplorum habet, plura tamen prius, v. Graev. l. c. Cort. ad Luc. IV. 317. Ern. ad Tac. Ann. XII. 3. Oudendorp. ad Caes. BG. p. 64. et Herzog. l. c. p. 58. Heindorf. ad Hor. Serm. II. 1, 41. Peerlkamp. ad Hor. Carm. p. 242.; item in *dimovendo* s. *demovendo*, cum non dicitur deorsum aliquid moveri, velut *de re publicae praesidio demovere* Cic. Muren. 38, 42. *oculos litore* v. Intpp. ad Hor. Carm. IV. 5, 12. v. Intpp. et cf. Peerlkamp. p. 4.; deinde in *divertendo* s. *devertendo* v. Drak. ad Liv. XXXIX. 53, 1. XLIV. 43, 2.; denique in *diminuendo* s. *deminuendo*, quae cum differre dixisset Oudend. ad Suet. Caes. 5., unde sua nuper pleraque

causa degredi, deinde concludere ac perorare. 81. Ne haec quidem reprehendo. Sunt enim concinne distributa; sed tamen, id quod necesse fuit hominibus expertibus veritatis, non perite. Quae enim praecepta principiorum et narrationum esse voluerunt, ea in totis orationibus sunt conservanda. 82. Nam ego mihi benevolum iudicem facilius facere possum cum sum in cursu orationis, quam cum omnia sunt inaudita; docilem autem, non cum polliceor me demonstraturum, sed tum, cum doceo et explano; attentum vero crebro tota actione excitandis mentibus iudicum, non prima denuntiatione efficere possumus. 83. Iam vero narrationem quod iubent veri similem esse et apertam et brevem, recte nos admonent; quod haec narrationis magis putant esse propria quam totius oratio-

Gruberus delibabat, probavit Meyerus ad Cic. Brut. 1, 1., sed sibi ne in hoc quidem libro constitit. *Diligere* et *deligere* etsi ipsa quoque in libris perpetuo miscentur, satis certo dignoscuntur, v. Lambin. l. c. p. 49. Nam pro *deligendo* et *delectu* persaepe *diligere* et *dilectum*, nunquam fere pro *diligendo* i. e. amando *deligere* reperias.

81. *concinne*] *continue* Lg. 13. 24 corr. — *expertibus*] *expertis* Lg. 67. — *perite*] *peri* Gu. 3. — *principiorum et narrat.*] inv. Lg. 21.

82. *ego*] *et ego* Lg. 2. 13. 36. 84. Ald. Iunt. Crat. Man. add. 32 sed corr. — *benevolum*] omnes codd. per *i.* — *possum*] *possim* 76. — *cum sum in cursu*] recepi scripturam codd. Gu. 3. Vict. Lg. 2. 4. 13. 36. 84. Ald. Iunt. Man. eodemque pertinet *cusum in cursu* in 32. Commendatur concinnitate parium membrorum. Vulgo *cum sum* abest. — *in cursu*] *in concursu* Lg. 4. *incursus* Gu. 2. idemque *oratione*. *incursu* Lg. 69. om. 76. — *sunt*] *sint* Lg. 14. 15. 23. 67. 70. 81. Vict. — *cum polliceor*] *c̄opolliceor* Lg. 2. *conpolliceor* 81 corr. i. e. fortasse *quom polliceor*. — *demonstraturum*] *demonstraturus* Lg. 23. om. et add. 35. — *attentum*] *adtentum* Lg. 65. 67. 70. 73. — *crebro*] *credo* Lg. omnes praeter 81 (is illud p. var.) 81., item Vict. Gu. 3. *crebor* Gu. 1. unde corruptelae origo intelligitur. *crebro* etiam Gu. 2. — *actione*] *oratione* Lg. 4. — *denuntiatione*] *enunt.*

nis, valde mihi videntur errare. Omninoque in hoc omnis est error, quod existimant artificium esse hoc quoddam non dissimile ceterorum, cuius modi de ipso iure civili hesterno die Crassus componi posse dicebat; ut genera rerum primum exponerentur, in quo vitium est, si genus ullum praetermittatur; deinde singulorum generum partes, in quo et deesse aliquam partem et superare mendosum est; tum verborum omnium definitiones, in quibus neque abesse quicquam decet neque redundare.

XX. 84. Sed hoc si in iure civili, si etiam in parvis aut mediocribus rebus doctiores assequi possunt: non idem sentio tanta hac in re tamque immensa posse fieri. Sin autem qui arbitrantur, deducendi sunt ad eos, qui haec docent; omnia iam explicata et perpolita as-

Lg. 14. 15. 23. 67. per *c* scribitur in 73. 76. edd. Man. Lamb. *nuntiatione* Lg. 93. — *possumus*] *poscimus* Lg. 4. 16.

83. *quod iubent*] *quam iubent* Lg. 2. 4. Gu. 1. — *quod haec*] *qui haec* Lg. 2 corr. ut 3. *sed qui* 3. *qui* 4. corr. *sed.* 13. 36. *q. autem* 17. 93. om. 32 add. ead. m. *sed qui,* var. alt. m. *quia.* — *omnis est*] inv. Lg. 23. 81. — *error*] om. Vict. — *esse hoc*] inv. Lg. 81. — *quoddam quiddam*] Lg. 67. — *cuius modi*] *eius modi* Gu. 3. — *iure civili*] om. Lg. 14. 15. 23. — *primum*] *primo* Lg. 4. 16. 67. 84. — *exponerentur*] *exponerent* Lg. 93. *exponentur* Vict. *exponantur* scribi Bakius vult de temporum consequentia timens. Non vidit igitur *exponerentur* ex mente Crassi dici, cuius dictis quasi sua quaedam observata Antonius addat *in quo vitium est* et *neque abesse quicquam decet.* — *praetermittatur*] *praetermittitur* Gu. 3. — *partes*] *partis* corr. u. t. Lg. 2. 4. sine correctione Gu. 3. Lg. 13. 36. *partes generum* 3. 6. 24. 32 corr. ut 13. — *definitiones*] *diffin.* codd. multi, ut Lg. 2. 13. 21. 32. Gu. 2. Vict., ut solent fere semper; de quo non monebo posthac. — *quicquam*] sic XXII Lg. et boni omnes, Gu. 2.

XX. 84. *doctiores*] *doctores* Gu. 1. 2. 3. Lg. omnes. Verum invenisse Lambinum puto. — *assequi*] *adsequi* Lg. 65. 67. 70. 73. eidemque mox et 2. 86. *adsequentur.* — *immensa*] *inmensa* Lg. 69. — *explicata*] *explicita* Gu. 3. — *perpolita*] *proposita* Lg. 4. 32 corr. ita corr. 2. — *assequentur*] hoc aut

sequentur; sunt enim innumerabiles de his rebus libri neque abditi neque obscuri. Sed videant quid velint, ad ludendumne an ad pugnandum arma sint sumpturi. Aliud enim pugna et acies, aliud ludus campusque noster desiderat. Attamen ars ipsa ludicra armorum et gladiatori et militi prodest aliquid; sed animus acer et praesens et acutus idem atque versutus invictos viros efficit non difficilius arte coniuncta. 85. Quare ego tibi oratorem sic iam instituam, si potero, ut quid efficere possit ante perspiciam. Sit enim mihi tinctus literis; audierit aliquid legerit ista ipsa praecepta acceperit: tentabo quid deceat quid voce quid viribus quid spiritu quid lingua

assequantur (Lg. 4.) aut *sequentur* (Gu. 2. Lg. 20.) codd. omnes; v. explicationes. *nanciscentur* coniecit Schuetz., *apiscentur* Schaeferus. *a se* sublata distinctione post *docent* Bakius inerti additamento; si qua enim hic rhetorum irrisio est, est etiam illis non additis. Mox *enim* ineptum esse affirmans corrigit *etiam*. Perpolita illa erant non modo a doctoribus, sed etiam libris. — *de his*] *de iis* Lg. 70. — *videant*] *indicant* Gu. 3. — *sumpturi*] sic cum *p* Gu. 1. 2. Lg. omnes praeter 3. 4. 5. 6. *sunt* Gu. 1. — *attamen*] divisim Lg. 2. 3. 13. 17. 20. 21. 32. 35. 36. 67. Vict. quod cur non probem significavi. — *idem atque*] *idemque* Lg. 3. 20. 76.

85. *tibi oratorem*] inv. Lg. 2. 3. 24. ita corr. 32. — *si potero*] plerosque codd. habere *potuero*, quod ab Aldo ad Ern. receptum et a Muell. Or. Henr. restitutum est, notitia Lagomarsinianorum facta dubito valde. Ego *potero* scripsi secundum Gu. 2. Lg. 2. 3. 4. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Havn. 2. edd. antiquiss. Steph. Lamb., in quibus praeter Gu. 3. est quidquid fere bonorum librorum exstat. Ita corr. 32. — *quid*] *quicquid* Lg. 2. 3. 4. 13. 32 *(quidquid)* 36. 86. om. 5. 6. 24. add. 65. — *perspiciam*] *prospiciam* Lg. 4. — *sit enim*] *si enim* Vict. Gu. 1. — *tinctus*] *auctus* Lg. 2. — *tentabo*] *temptabo* Lg. 5. 13. 21. 32 corr. 65. 67. 69. 70. 73. 86. Gu. 3. — *possit*] *ante perspiciam* additur in Lg. 35. 69. ita corr. 81. — *intellegam*] scripsi ex Lg. 13. 65. — *non solum hortabor*] *hortabor non solum* Lg. 2. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 86. Gu. 3. *cohortabor* 35. 69. 93. — *elaboret*] *laboret*

efficere possit. Si intellegam posse ad summos pervenire, non solum hortabor, ut elaboret, sed etiam, si vir quoque bonus mihi videbitur esse, obsecrabo. Tantum ego in excellente oratore et eodem bono viro pono esse ornamenti universae civitati. Sin videbitur, cum omnia summa fecerit, tamen ad mediocris oratores esse venturus; permittam ipsi quid velit, molestus magno opere non ero. Sin plane abhorrebit et erit absurdus, ut se contineat aut ad aliud studium transferat, admonebo. 86. Nam neque is, qui optime potest, deserendus ullo modo est a cohortatione nostra neque is, qui aliquid potest, deterrendus; quod alterum divinitatis mihi cuius-

Lg. 76. — *vir quoque bonus mihi videbitur esse*] scripsi ex Lg. praeter 2. 4. 5. 6. 81. 84. item ex Vict. Gu. 3. Vulgo abest *esse* et ponitur *mihi bonus*. — *bono viro*] vulgo inverso ordine; secutus sum Lg. omnes praeter 5. 6. 69. 81. 84. 93., item Gu. 3. — *civitati*] *civitatis* Lg. 2. 3. 6. 13 corr. 32 corr. 36. 76. Gu. 3. ita corr. 4. — *sin videbitur*] *invidebar* Gu. 3. *sin vid. impar* Vict. Lg. 3. 4. 86. 93. ita corr. 15. 32. — *cum*] eorum, qui *impar* addunt, *et qui* habent 3. 86. Vict. ita corr. 32. *cui* 4 corr. illi. Veri simile hinc est. *quom* scribendum esse. — *omnia summa*] sic codd., quantum scio omnes, praeter Harl. 1. 2. Cant. Z. ε, Gu. 1., in quibus est *omnia summe*. — *ad mediocris*] *et m.* Lg. 2. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Gu. 1. 2. eidemque *orator* praeter 2. 81. (is add. sec. m.); contra *orator* etiam exstat in 15. 35. 84. *mediocris* Lg. omnes praeter 4. 32. 35. *mediocris esse orator* Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. 81. ita corr. 32; manifesta eius correctione, qui, cum *mediocris* nominativum esse putaret, *oratores* in *orator* corrupit et *ad* in *et*. Simile genus depravationis commemorat Muell. ad Varr. de L. L. p. XXXVIII. — *esse venturus*] *se venturum* Lg. 2 corr. *si quis se vent.* Gu. 3. addit *speraverit* 4. *se* pro *esse* etiam 13. 32 corr. 36. — *molestus*] *molestusque* Lg. 3. 4. 76. Vict. — *magno opere*] scripsi, ut iam Henr., ex Lg. 2. 13. Gu. 3. — *ad aliud*] *ad* om. Lg. 3. 13. 32 corr. 36. ut 4.

86. *ullo modo*] post nostra ponunt Lg. 14. 15. 16. 21. 23. 65. 67. 70. 73. om. 86. *nullo modo* Gu. 3. Verba a *deserendus* usque ad *potest* absunt a Gu. 2. — *deterrendus*] additur *est* in

dam videtur, alterum, vel non facere quod non optime possis, vel facere quod non pessime facias, humanitatis; tertium vero illud, clamare contra quam deceat et quam possit, hominis est, ut tu, Catule, de quodam clamatore dixisti, stultitiae suae quam plurimos testes domestico praeconio colligentis. 87. De hoc igitur, qui erit talis, ut cohortandus adiuvandusque sit, ita loquamur, ut ei tradamus ea dumtaxat, quae nos usus docuit, ut nobis ducibus veniat eo, quo sine duce ipsi pervenimus, quoniam meliora docere non possumus.

XXI. 88. Atque ut a familiari nostro exordiar, hunc ego, Catule, Sulpicium primum in causa parvula adole-

Lg. 3. 32. *detrahendus* 4 corr. — *non pessime*] *non* om. Lg. 67 corr. *optume* et *pessume* recipere non audeo quia non sunt nisi in mediocri bonitate libris Lg. 5. 65. 70. — *contra quam*] *c. quem* Lg. 3. 4 corr. 32 v. u. t. Vict. v. u. t. — *deceat*] *non deceat* Lg. 24 corr. — *et quam*] *et quem* Lg. 3. — *possit*] *possis* Lg. 4 corr. 6. Havn. 2. a m. sec. ed. Lips. Thanneri, Ern. ita corr. 24. — *clamatore*] *declamatore* vulgatam scripturam pessimam correxi ex Lg. 2. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 35. 36. 67. 69. 81. 86. 93. Gu. 3. Eodem spectant *clamore (clamōre = clamatore)* in Lg. 6. 21. Gu. 1. 2. Vide explicationes. Idem probavit Bakius. — *suae — testes*] *haec* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. eidemque et 3. 6. 24 corr. 70. 73. 76. 86. *domesticos* habent. — *colligentis*] *conligentis* Lg. 65. 70. 73. 86.

87. *sit*] ante *cohortandus* ponitur in Lg. 3. ita corr. 32. om. Gu. 3. — *loquamur*] *eloquamur* Gu. 1.

XXI. 88. *a familiari*] *a* om. Lg. 2. add. *de. ut a* om. Gu. 3. — *primum*] *cum primum* Lamb. Sch. Etiam Pearc. in ed. 1. assensus Lambino in ed. 3. vulgatum tuetur. Ern. verba *primum — audivi* parentheta fecit coniecitque *ut primum.* Alii aliter distinguunt. Sed in scriptura nihil mutandum. — *aptis*] sic Havn. 1. Z. α. β. γ. δ. Lg. 2. 3. 14. 15. 16. 17 corr. 20. 21. 23. 24. 26 corr. 32 v. u. t. 36. 65. 67. 70. 73. 84. 86. Gu. 2. 3. Ald. Iunt. Crat. Vict. Lamb. *ad hoc aptis* om. *munus* 13 corr. ut 2. *aptum* Havn. 2. ε. edd. antiq. Man. Grut. Ern. Muell. itaque rell. Lg. et Gu. 1. — *ingenti*] scripsi ex Lg. 16. 36. 65. 70. 86. *ingentis* Gu. 3. isque mox *sed.* — *effervescentibus*] *eferv.* Lg. 2.

scentulum audivi voce et forma et motu corporis et reliquis rebus aptis ad hoc munus, de quo quaerimus, oratione autem celeri et concitata, quod erat ingeni, et verbis effervescentibus et paulo nimium redundantibus, quod erat aetatis. Non sum aspernatus; volo enim se efferat in adolescente fecunditas. Nam sicut facilius in vitibus revocantur ea, quae sese nimium profuderunt, quam, si nihil valet materies, nova sarmenta cultura excitantur, ita volo esse in adolescente unde aliquid amputem. Non enim potest in eo esse sucus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutum. 89. Vidi statim indolem neque dimisi tempus et eum sum cohortatus, ut forum

exfervescentibus 3. 4. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 93. Vict. Gu. 2. *exeffervescent.* 21. *et fervesc.* 81 corr. u. t. *exferventibus* Gu. 1. Lg. 86 corr. ut 3. *exfervesce (= exfervescere)* Gu. 3. Haec non efficiunt, ut scribatur *ecfervescentibus*, quod non nullis antiquariis placet. — *paulo*] sic omnes Lg. praeter 3. 4. 5. 6. Vict. Gu. 2. — *fecunditas*] *facunditas* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. — *sicut facilius*] vulgo inv. Illud Gu. 3. Lg. 2. 3. 13. 36. Sch. Muell. Henr. Certe verba sic sunt ordinanda; sin distinguitur, ut solet, post *facilius*, sententia concidit. — *sese*] *se* Lg. 4. 20. 32 corr. 84. divisim 69. 70. 76. 81. 86. 93. om. Gu. 3. — *profuderunt*] *prodiderunt* vitiose hic codd. optimi Lg. 2. 4. 6. 13. 24 corr. 32 corr. Gu. 3. — *excitantur*] *excidantur* Lg. 84. Vict. Gu. 2. id p. var. 4. 32. — *ita*] *idem* Gu. 3. — *sucus*] scripsi ex Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 15. 16. 21. 24. 35. 65. 70. 73. 81. 86. probaturque magis a grammaticis Pierio ad Virg. Ecl. III. 6. Schneidero Gr. Lat. I. 2, p. 402., quanquam adversatur nulla de causa vulgari consuetudini patrocinatus Drakenb. ad Sil. Ital. VII. 169. Ceterum antiquum verborum ordinem *esse sucus* restitui, cum soli eorum Lg. 3. 81. Lamb. ea invertant. — *assecutum*] *exsecutum* Lg. 15 corr. *executus*, quod est in VIII. aliis et Gu. 3. *consecutus* 13. Vict. corr. *assecutus*. *adsecutum* Gu. 1. 2.

89. *indolem*] *indocilem* Lg. 2. corr. al. m. *docilem*. 13. 36. Gu. 3. illa perversa correctio est in Lg. 4. 32 v. u. t. *indolem* (sic cum lineola) 84.; unde apparet suspectum visum librariis, qui putarint compendium lineolae supra poni solitae omissum esse

sibi ludum putaret esse ad discendum, magistrum autem quem vellet eligeret, me quidem si audiret, L. Crassum. Quod iste arripuit et ita sese facturum confirmavit atque etiam addidit gratiae scilicet causa me quoque sibi magistrum futurum. Vix annus intercesserat ab hoc sermone cohortationis meae, cum iste accusavit C. Norbanum defendente me. Non est credibile quid interesse mihi sit visum inter eum, qui tum erat, et qui anno ante fuerat. Omnino in illud genus eum Crassi magnificum atque praeclarum natura ipsa ducebat; sed ea non satis proficere potuisset, nisi eodem studio atque imitatione intendisset atque ita dicere

in eo exemplari, unde sua descripserunt. — *eum — ut*] om. Lg. 32. *sum* om. Gu. 3. Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 21. 23. 24. 32 corr. ut 3. 65. 70. 73. 86. *eum* om. 3. 15. 20. — *forum*] *eorum* Gu. 2. — *sibi*] om. Lg. 6. post *ludum* ponit Vict. post *putaret* Lg. 20. — *discendum*] sic Lg. omnes, Vict. al. vulgoque ab Aldo ad Ern., revocarunt Sch. et Orell. *dicendum* Havn. 1. 2. Ox. V. Gu. 1. 3. (Henrichsenius de tribus praedicat, sed errat) Erl. 1. edd. antiq. Ern. Muell. Henr. Manifestus error est; v. explicatt. Sed Bakius insititia putat verba *ad discendum*. — *arripuit*] *adripuit* Lg. 65. 67. 70. 73. 86. — *sese*] divisim Lg. 69. 93. *se* Lg. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. — *etiam*] om. Lg. 15. — *addidit*] Lg. 2. 4. 13. 24 corr. 32. Vict. Gu. 3. — *sibi*] om. Lg. 17. post *magistrum* ponit 69. 93. — *accusavit*] *adcusavit* Lg. 65. 67. 70. 73. — *C. Norbanum*] *Q. Norbanum* Lg. 4. — *visus*] *visum* Gu. 3. — *ante*] *antea* Lg. 3. ita corr. 32. — *illud*] *id* Lg. 14. 15. 23. 76. *illum* 32 corr. *istud* 65. ante id *in* om. Gu. 3. — *eum*] *cum* Gu. 3. — *sed ea*] *sed ad ea* Gu. 1. — *proficere*] *perficere* vitiose Gu. 1. 3. Lg. omnes praeter 13. 84. et 32 pr. m.; nam secunda ad illum modum correxit. *Ea* librarii accusativum esse putarunt. — *intendisset*] omnes puto libri *incidisset*, nam duos illos Lambinianos, qui alterum habere dicuntur, extra eius ingenium non exstitisse persuasum habeo. *intendisset* Med. 2. mg. Crat. Asc. Man. Lamb. et vulgo post Ern., idque retineo, quod *incidere* pro *incumbere ad aliquid* non videtur dici. *Incepisset* unus cod. Lambini, Lg. 93. ed. s. l. et a. Med. 1. Ven. *incubuisset* ed. Lips. Thanneri, Lott. itaque coni. Lamb.

consuesset, ut tota mente Crassum atque omni animo intueretur.

XXII. 90. Ergo hoc sit primum in praeceptis meis, ut demonstremus, quem imitetur, atque ita, ut, quae maxime excellent in eo, quem imitabitur, ea diligentissime persequatur. Tum accedat exercitatio, qua illum, quem delegerit, imitando effingat atque exprimat, non ut multos imitatores saepe cognovi, qui aut ea, quae facilia sunt, aut etiam illa, quae insignia ac paene vitiosa, consectantur imitando. 91. Nihil est facilius, quam amictum imitari alicuius aut statum aut motum. Si vero etiam vitiosi aliquid est, id sumere et in eo † vitiosum esse,

XXII. 90. *quem imitetur*] *quae im.* Lg. 84. *imitemur* Gu. 3. 5. 32 corr. 35. 69. 70. 81. 93. ita corr. et exp. 2. — *excellent*] sic cum Schuetzio mutavi vulgatum *excellant* secundum Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. Hanc sententiam subditiciam et ex simili in §. 92. confictam putant; v. explicatt. — *imitabitur*] *elegerit imitabitur* 4. *imitetur* 23. *imitabimur* 35. 69. 93. *inmitabar* Gu. 3. — *persequatur*] *prosequatur* Lg. 86. *persequamur* 93. — *accedat*] *adcedat* Lg. 65. 67. 70. 73. 86. — *delegerit*] *ante* praemitti solitum delevi secundum Lg. omnes, Vict. Gu. 2. 3. — *delegerat* 2. *elegerat* 20. 35. 69. 93. *delegerit* c. var. *delegeris* 32. *diligerit* 86. — *exprimat*] vulgo additum *ita* sustuli, ut suadebant Lg. 2. 4. 13. 16. 32 add. 35. 36. 84. Gu. 3. Particula inepta est et sensum turbat. Nam significat imitatione effingendo effici, ut exprimamus eum, quem imitemur; nec probamus eatenus Matthiae interpretationem Misc. Cr. I. p. 681. ex anacolutho: orationem enim ita institutam, ac si sequeretur *sed ut, quem probamus, in eo — persequatur.* Post verbum *exprimat* in Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. lacuna est ad verba *quid enim causae,* quae sunt in §. 92. Eam in 32. explevit alia manus. — *non*] om. 3. 5. 17. 20. 24 add. 65. 84. quorum pro *non* habent *ita* 5. 65. 84. Gu. 2. *nec ita* 6. 70. 73. 86. *ita ut* 14. 15. 21. 23. — *consectantur*] *consectentur* Lg. praeter lacunosos et 14. 15., in quibus scriptum *confitentur.*

91. *vitiosi*] sic Man. Lamb. Or. Henr.; in libris est *vitiose.* Sch. de coniectura *insigne.* — *in eo vitiosum esse*] haec affecta esse clarum est. *in eo vitio esse* suspicio Muelleri; male, quia

non magnum est; ut ille, qui nunc etiam amissa voce furit in re publica, Fufius, nervos in dicendo C. Fimbriae, quos tamen habuit ille, non assequitur, oris pravitatem et verborum latitudinem imitatur. Sed tamen ille nec deligere scivit cuius potissimum similis esset et in eo ipso, quem delegerat, imitari etiam vitia voluit. 92. Qui autem ita faciet, ut oportet, primum vigilet necesse est in deligendo, deinde, quem probavit, in eo, quae maxime excellent, ea diligentissime persequatur. Quid enim causae censetis esse cur aetates extulerint singulae singula prope genera dicendi? quod non tam facile in nostris oratoribus possumus iudicare, quia scripta, ex quibus iudicium fieri posset, non multa sane reliquerunt, quam

esse non potest significare *iactare se.* Melius idem in Seebodi Misc. Cr. II. 509 coni. *vitio totum esse.* Mihi placet *in eo ipsum vitiosum esse*, quod *ipse* iuxta *is* positum saepe excidit. Bakius corrigit *et in ipso vitio non suum esse*, artificiosius, puto, quam verius. — *Fufius*] sic Pall. plerique, Gu. 2. Lg. 6. 21. 32. (ex optimis est, quanquam lacuna hic alia manu expleta) 35. 70. 76. ita corr. 24. *Fuffius* Vict. sueto mendo, *Fufulius* Gu. 1. v. ad I. 39, 179. — *habuit*] *habuerit* Lg. 5. 15. 16. 20. 21. 23. 32. 65. 70. 73. 76. 86. — *ille*] *iste* Lg. 65. — *assequitur*] *adsequitur* Lg. 65. 70. 73. 86. — *tamen*] om. Lg. 67. — *ille*] *iste* Lg. 65.

92. *ita faciet*] *ita* om. Lg., qui non lacunosi sunt, omnes praeter 65. 81. 84. — *deligendo*] *dilig.* Lg. 6. 17. *deleg.* 67. 69. 81. 93. — *excellent*] *excellunt* Lg. 3. 32. *excellant* 67. 76. — *persequatur*] *assequatur* Lg. 81 corr. — *aetates*] post *singulae* ponit Lg. 15. *aetatis* 17. — *extulerint*] *extulerunt* Lg. 15. 81. — *possumus*] *possum* Lg. 2. 4. — *multa*] *multum* Lg. 23. *multo* 32 corr. — *quam*] *quamvis* Lg. 4. — *voluntasque*] *voluptasque* Lg. 3. 4. 32. quod unde natum sit docet 2., in quo est *volūptas* = *volumptas*, iis commendandum, qui *temptare* defendunt. — *intellegi*] scripsi ex Lg. 13.

93. *constent*] *constant* Lg. 4. Steph. *exstent* (s. *extent*) 76. Lamb. — In nominibus Graecis iam sequentibus peccatur in libris varie. — *sententiisque*] vulgo abest *que*, quod secundum Lambinum addidi ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 36. 81. — *abundantes*] *habund.* tritissimum vitium est in Lg. 2. 20. 32 corr. 67. 69. 76.

in Graecis, ex quorum scriptis cuiusque aetatis quae dicendi ratio voluntasque fuerit intellegi potest. **93.** Antiquissimi fere sunt, quorum quidem scripta constent, Pericles atque Alcibiades et eadem aetate Thucydides, subtiles acuti breves sententiisque magis quam verbis abundantes. Non potuisset accidere, ut unum genus esset omnium, nisi aliquem sibi proponerent ad imitandum. Consecuti sunt hos Critias Theramenes Lysias. Multa Lysiae scripta sunt, nonnulla Critiae, de Theramene audimus. Omnes etiam tum retinebant illum Pericli sucum, sed erant paullo uberiore filo. **94.** Ecce tibi exortus est Isocrates, [magister istorum omnium], cuius e ludo tanquam ex equo Troiano meri principes exierunt; sed

81. 84. — *non potuisset*] *et non p.* Lg. 2. 4. 6. 24 corr. *potuisse* 6. 13. 24 corr. 36. *potuit* Vict. — *accidere*] *adcidere* Lg. 65. 70. 73. 86. — *unum genus esset omnium*] vulgo *genus* ponitur post *omnium*, fucata et fortasse recentioris correctoris elegantia, quam sustulimus secundum Gu. et Lg. omnes praeter 65. 73., quorum tamen 73. *hominum* pr. *omnium* corr. ut rell. Nomina inde propria varie depravantur; unum memoro *lisyas* et *lisye* in Gu. 3. aliisque. — *audimus*] sic Havn. 1. 2. Gu. 3. Sch. Muell. Or. Henr.; accedunt iam Lg. 3. 13. 36. v. explicationes; de loco I. 60, 255. cum ab Henrichsenio dissentiamus, consule quae in comm. crit. attulimus. — *Pericli*] sic aut *Peridi* Lg. omnes praeter 3. 4. 13. 17. (is *Periclius*) 32. 70. et sec. m. 2. 20.; item Vict. Gu. 1. 3. (in 2. est *periculi*) Havn. 1. Erl. 1. Pall. plerique, duo Gall., codd. Rivii ap. Grut. Lamb. Grut. v. explicatt. ad I. 19, 88. eodem ducit *Pericly* in Lg. 13. 32 corr. — *sucum*] sic Lg. XVI. omnesque optimi praeter 36., in quo est *sulcum*. *fucum* 6. v. ad II. 21, 88. — *paulo*] omnes sic Lg. praeter 3. 4. 5. 6.

94. *Isocrates*] *socrates* Lg. 2. 4. ille corr. *Ysocr.*, ut alii multi habent. — *magister istorum omnium*] uncinis clausimus, delevit Sch., ex mg. in verba scriptoris irrepsisse putant Lamb. Ern. Ruhnk. hist. Cr. or. Gr. p. LXI., et sane a Cicerone esse omnino non possunt, etsi non in libris solum omnibus leguntur, sed etiam apud Nonium p. 344. Merc. Paulo ante *est exortus* Lg. 2. — *meri principes*] ex Nonio l. c. v. *merum* praeeunte Victorio Var. Lectt. XVIII. 5. Lambinus et post Gruterum pleri-

eorum partim in pompa, partim in acie illustres esse voluerunt.

XXIII. Atqui et illi Theopompi Ephori Philisci Naucratae multique alii naturis differunt, voluntate autem similes sunt et inter sese et magistri; et ii, qui se ad causas contulerunt, ut Demosthenes Hyperides Lycurgus Aeschines Dinarchus aliique complures, etsi inter se pares non fuerunt, tamen omnes sunt in eodem veritatis imitandae genere versati. Quorum quam diu mansit imitatio, tam diu genus illud dicendi studiumque vixit;
95. postea quam exstinctis eis omnis eorum memoria

que, quod nunc probo, non quod Nonius semper incorruptis libris usus sit, nec quod librorum scriptura semel dicti causa suspecta sit, sed quia res talis est, in qua Nonii tempore vix errari potuerit. Libri omnes (non *plerique*, ut dicit Henrichsenius) *innumeri*, de quo vide explicationes. — *partim in pompa*] *in pompa partim* Vict. cum chiasmi figura. — *illustres*] *inlustres* Lg. 5. 65. 70. 73. *illustris* 2. 6. 13. 24. 36.

XXIII. *atqui*] scripsi secundum Lg. 2. 4. 13. 32 v. u. t. 36., in quibus, ut Lambinus dederat, *atque* legitur, itaque corr. 81. Vulgatum *itaque* sententiam evertit. Quomodo enim quod diversa studiorum genera secuti sunt efficere potuit, ut omnes inter se et magistri similes essent? Quin contra mirari quis possit, cur in ea operis sui diversitate similes tamen fuerint; quippe voluntate: et hoc ipsum Cicero significat. — In nominibus Graecis multis modis peccatur; sed singulari numero, quem desiderabat Henrichsenius, dederunt Ald. Iunt. Vict. Crat. Man. Lamb., in perpaucis libris nec idoneis exstant. *Naucrates* Vict. Havn. 2. *Philisci* scripsimus cum Henr. ex em. Goelleri de situ et orig. Syracus. p. 110. v. explicationes. — *naturis*] *viris* Gu. 3. corruptum ex *nris*, quod et *nostris* et *naturis* significat. — *sese*] *se* Lg. 23. Lamb., qui ante *ipse* addit. — *et magistri*] *et* sententiae necessarium abest ab optimis codd. Lg. 2. 3. 4. 13. 14. 20. 21. 32. 36. 67. 69. Gu. 3. — *et ii*] *et hi* Lg. 81. 84. Lamb. *et alii* 2. — *Hyperides*] *hipericles, pericles, perides*, dein *aschines* (Gu. 3) et *demarchus* (Lg. 93) in plurimis libris videas. — *etsi*] divisim Lg. 2. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. — *omnes sunt*] dedi ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 36. Gu. 3.; vulgo inv. *omnes* om. 76. — *veritatis*]

sensim obscurata est et evanuit, alia quaedam dicendi molliora ac remissiora genera viguerunt. Inde Demochares, quem aiunt sororis filium fuisse Demostheni, tum Phalereus ille Demetrius omnium istorum mea sententia politissimus aliique eorum similes exstiterunt. Quae si volemus usque ad hoc tempus persequi, intellegemus, ut hodie etiam Alabandensem illum Meneclem et eius fratrem Hieroclem, quos ego audivi, tota imitetur Asia, sic semper fuisse aliquem, cuius se similes plerique esse vellent. 96. Hanc igitur similitudinem qui imitatione assequi volet, cum exercitationibus crebris [atque magnis]

De coniecturis VV. DD. hic prostantibus v. explicationes. — *quam diu*] sic Lg. 2. 84. 86. 93. post *tam diu* 2. 65. 69. 81. 84. 93.

95. *postea quam*] sic divisim Lg. 2. 67. 81. 84. *postquam* 14. 15. — *eis*] non minus bonum est *his* plerorumque codd. et edd.; τούτων ἀποθανόντων, cum illud sit ἀποθανόντων αὐτῶν: sed obsequendum fuit melioribus libris Lg. 2. 4. 6. 13. 24 corr. *hiis*: 32 corr. 36. Gu. 3. *iis* 35. Gu. 2. — *sensim*] om. Lg. 15. *sensum* 17. *sensū* 81 corr. — *dicendi molliora*] inv. Lg. 36. — *Demostheni*]] *Demosthenis* codd. deteriores Lg. 3. 14. 17. 23. 35. 69. 76. 93. Gu. 2. Vict. ita corr. 32. Pauci praeterea vitiose *Demosteni* aut *Demoscheni; Demosthenem* 70. — *Phalereus*] *Phalerius* sueto vitio Lg. 2. 32. 35. 36. 69. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. 2. 3. Vict. Alii aliter vitiose. — *politissimus*] *potentissimus* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *eorum*] *horum*, non deterius illud, Lg. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. ita corr. 21. *hominum* 32 corr. ut 5. — *exstiterunt*] *s* litera carent Lg. praeter 3. 4. 5. 6. — *intellegemus*] scripsi ex Lg. 13. 65. *intelligimus* 70. — *hodie etiam*] *etiam* additi ex Lg. omnibus praeter 3. 24. 84., item Gu. 3. — *Meneclem*] pluris codd. *Menedemum*, quod factum ex aliorum mendo *Menedē* (Gu. 1.) *Meneden* (Vict.) *Menedem* (Gu. 3. Lg. 21. 67.) Ita *hierodem hyerodem hirodem hyrodem herodem* (Lg. 76. 81.) multi libri. — *imitetur*] *imitatur* Lg. 3. Havn. 2. Z. pr. m. Lamb. Pearc. — *se*] om. Gu. 1. — *similes*] *similem* Lg. 35. — *plerique*] om. Lg. 15. 93.

96. *assequi*] *adsequi* Lg. 65. 67. 70. 73. ita corr. 86. — *volet*] *vellet* Lg. 2. *volit* 69. — *cum exercitationibus*] sic pro

tum scribendo maxime persequatur. Quod si hic noster Sulpicius faceret, multo eius oratio esset pressior, in qua nunc interdum, ut in herbis rustici solent dicere, in summa ubertate inest luxuries quaedam, quae stilo depascenda est. 97. Hic Sulpicius, Me quidem, inquit, recte mones idque mihi gratum est; sed ne te quidem, Antoni, multum scriptitasse arbitror. Tum ille, Quasi vero, inquit, non ea praecipiam aliis, quae mihi ipsi desint; sed tamen ne tabulas quidem conficere existimor. Verum et in hoc ex re familiari mea et in illo ex eo, quod dico, quantulum id cunque est, quid faciam iudicari potest. 98. Atque esse tamen multos videmus, qui neminem imitentur et suapte natura quod velint sine cuiusquam similitudine recte consequantur; quod et in

vulgato *tum* scripsi ex Lg. 4 corr. 13. 20. 32 corr. 81. Vict. Quae sequuntur *atque magnis*, cum intelligi non possint *exercitationes magnae*, uncinis inclusi: v. ad II. 33, 144. Deberi puto inepto inepte explicaturo *crebras*. — *persequatur*] *persequetur* Lg. 14. 15. 23. ut coniecit Bakius. *prosequetur* 81 corr. — *hic noster*] *hic* om. Lg. plerique, sed non meliores 2. 3. 4. 13. 32. 36. 84. — *Sulpicius*] *Sulpitius* Lg. X. deteriores, ut solent. — *rustici solent dicere*] suspectum erat *dicere* Heusingero ad Off. III. 17. p. 695. cui assentitur Beierus ib. p. 307. — *quae stilo*] *questio* Lg. 13. 36. *que stio* Gu. 3. — *depascenda est*] inv. Lg. 2. *est* om. 5. 21. 23. 65.

97. *Sulpicius*] *Sulpitius* Lg. X. quorum potiores sunt 15. 67. 69. — *ne*] *nec* Lg. 2. 3. 5. 6. 14. 21. 23. 24. 65. 67. 69. Vict. Gu. 1. *recte* (pro *ne te*) 4. 13 corr. 36. Gu. 3. *recte quidem* corr. *te nec quidem* 32. — *equidem*] Lg. 3. 6. 14. 21. 23. 24. 65. 67. 69. om. 5. *equidem te* 15. 20. (hi etiam *nec*). *te* ante *multum* ponitur in 3. 6. 24. — *vero*] om. Lg. 15. 81. — *desint*] sic Lg. 2. 4. 13. 14 corr. 16. 32 corr. 36. rell. codd. et edd. pleraeque *desunt*. — *tamen*] om. Lg. 84. — *verum et*] *verum etiam* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. Vict. — *quantulum id cunque*] figura tmesis in optimis praeter 2. 36. non exstat. Nam *quantulumcunque* Lg. 4. 6. 13. 32. 81. Gu. 3. *id* om. Gu. 2. Lg. 24

vobis animadverti recte potest, Caesar et Cotta, quorum alter inusitatum nostris quidem oratoribus leporem quendam et salem, alter acutissimum et subtilissimum dicendi genus est consecutus. Neque vero vester aequalis Curio patre mea sententia vel eloquentissimo temporibus illis quemquam mihi magno opere videtur imitari; qui tamen verborum gravitate et elegantia et copia suam quandam expressit quasi formam figuramque dicendi. Quod ego maxime iudicare potui in ea causa, quam ille contra me apud centumviros pro fratribus Cossis dixit, in qua nihil illi defuit, quod non modo copiosus, sed etiam sapiens orator habere deberet.

XXIV. 99. Verum ut aliquando ad causas deducamus illum, quem constituimus, et eas quidem, in quibus

add. — *quid faciam*] *quod fac.* Gu. 3. et Lg. omnes praeter 16, 32. 73. 81. 86. quorum 32. *quidem* corr. *quod.*

98. *tamen*] *tum* Vict. — *vobis*] *nobis* Lg. 20 corr. 81. — *animadverti*] *animi adverti* Gu. 3. — *nostris quidem oratoribus*] sic pro vulgato *quidem nostris or.* Henrichsenius scripsit secundum edd. antiq., firmaturque id Lg. omnibus praeter 14. 15. 36. 81. 84. quorum 14. 15. *nostris quoque*, tertius *a nostris quidem* corr. ut potiores. Verba *leporem quendam et salem* om. Lg. 76. — *dicendi genus*] inv. Lg. 5. — *vester*] *videtur* Gu. 3. — *Curio*] om. Lg. 84. — *patre*] *pater* Lg. 13. 35. 69. 76. 93. ita corr. 2. — *eloquentissimo*] *eloquentissimus* Lg. 35. 69. 81. 93. — *quemquam*] *quenquam* Lg. praeter 2. 3. 4. 5. 6. 13. — *quandam*] *quamdam* Lg. 5. — *iudicare potui*] sic inverti vulgatum ordinem secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 36. 76. Vict. Gu. 3. — *centumviros*] sic aut *Cviros* codd. mei. Divisim non magis scribi potest quam *duumvir triumvir*, cum ab omnibus iis compositis nomina *duumviratus triumviratus triumviralis centumviralis* ducuntur. — *Cossis*] *coscis* Lg. 2. 3. 4 corr. *cositis*, *cosis* 17. *cositis* 32 v. *positis* exp. *cossitis* 6. 24. 84 corr. ut 35 in quo et 76. 93. est *cossit.* Haec mendosa visa emendaturus in 13. scripsit *consctis*, in 36. *consoctis.*

XXIV. 99. *constituimus*] *instituimus* contra codd. omnes Lamb. Ern. Sch. Muell. „Est quem exhibemus, inducimus." *Orell.*

plusculum negotii est, iudiciorum atque litium (riserit aliquis fortasse hoc praeceptum; est enim non tam acutum quam necessarium magisque monitoris non fatui, quam eruditi magistri): hoc ei primum praecipiemus, quascunque causas erit tractaturus, ut eas diligenter penitusque cognoscat. 100. Hoc in ludo non praecipitur; faciles enim causae ad pueros deferuntur. Lex peregrinum vetat in murum ascendere; ascendit, hostis reppulit, accusatur. Nihil est negotii eius modi causam cognoscere. Recte igitur nihil de causa discenda praecipiunt. [Haec est enim in ludo causarum fere formula.] At vero in foro tabulae testimonia pacta conventa stipulationes cognationes affinitates decreta responsa vita denique eorum, qui in causa versantur, tota cognoscenda est; quarum rerum neglegentia plerasque causas et maxime privatas (sunt enim multo saepe obscuriores) videmus amitti. 101. Ita

Melius erat *quem fingimus* quasi ante considerantium oculos constituentes. — *riserit aliquis*] *riserint aliqui* Lg. 32 corr. *aliquid* Gu. 3. — *non tam*] *magis* Lg. 15. *non* om. 20. — *hoc enim*] *hoc ei* Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 2. 3. usitatum quidem mendum, sed quod in plerosque tamen codd. irrepsisse mireris. — *erit*] om. Lg. 5. 14. 15. 21. 23. 65. 67. *eris* Gu. 3. — *tractaturus*] lectius hoc scripsimus secundum Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 v. u. t. 36. Vulgatum *acturus* interpretis est. — *cognoscat*] *cognoscas* Gu. 3.

100. *ascendere* et post *ascendit* Lg. omnes praeter 3. 4. 5. 6. 20. 21. 81. *matrimonium* (pro in *murum)* Gu. 3. — *hostis*] scripsi secundum Lg. 2 corr. 6. 13. 32 corr. 36. *hostem* 3. *host'* 24. — *reppulit*] sic Lg. 5. 13. 15. 16. 21. 23. 35. 36. 65. 67. 70. 73. ita corr. 32. Sic et *rettulit* et *repperit* codicibus addicentibus scribendum; sine libris unice probandum non est. Leguntur haec in Verr. II. 23, 96. 39, 98. 55, 144. p. Sulla 14, 40. 16, 47. ubi Orellius nihil monuit; 30, 83. 32, 91. Div. XIV. 3, 8. Att. III. 15, 1. infra II. 67, 271. Sed unus alterve liber etiam aliis locis exhibet; v. II. 29, 127. 38, 159. 67, 271. — *eius modi*] scripsi secutus Lg. 2. 3. 13. 32. 36. vulgo *huiusmodi*. — *fere formula*] inv. Lg. 2. 4 (is *fore)* 6. 13. 24 corr. 32. 36., quos quamvis optimos in tali positu particulae sequi non ausim. Sed

non nulli, dum operam suam multam existimari volunt, ut toto foro volitare et a causa ad causam ire videantur, causas dicunt incognitas. In quo est illa quidem magna offensio vel neglegentiae susceptis rebus, vel perfidiae receptis; sed etiam illa maior opinione, quod nemo potest de ea re, quam non novit, non turpissime dicere. Ita dum inertiae vituperationem, quae maior est, contemnunt, assequuntur etiam illam, quam magis ipsi fugiunt, tarditatis. 102. Equidem soleo dare operam, ut de sua quisque re me ipse doceat et ut ne quis alius assit, quo liberius loquatur, et agere adversarii causam, ut ille agat suam et quicquid de sua re cogitarit in medium proferat. Itaque cum ille discessit, tris personas unus sustineo summa animi aequitate, meam adversarii iudicis. Qui locus est talis, ut plus habeat adiumenti quam incommodi, hunc iudico esse dicendum; ubi plus mali quam

tota illa sententia nihil habet, nisi priorum iterationem et alieno quidem loco positam; qua de re uncinis inclusi. Idem Bakio placuit. — *affinitates*] *adfin.* Lg. 65. 67. 70. 73. 86. — *cognoscenda*] *agnoscenda* Vict. — *neglegentia*] sic Lg. 13. 73.

101. *non nulli*] sic divisim Lg. 2. 67. 70. 84. Vict. — *videntur*] *videantur* Lg. 4. — *dicunt*] *sciunt* Gu. 3. — *incognitas*] *incogitatas* Lg. 6 corr. — *neglegentiae*] *e* recepi ex Lg. 13. qui *neglegentia;* nominativus etiam in 6. legitur, sed corr. — *non turpissime*] *non* om. Gu. 3. — *assequuntur*] *assecuntur* Lg. 3. 14. 15. 20. 21. 24. *adsequuntur* 65. 67. 70. 73. 86. *assequitur* 81 corr.

102. *ut de sua*] *ut et de sua* Lg. 70. — *assit*] sic Lg. 2. 4. 16. 20. 24. 36. 69. 93. *absit* 15 corr. Gu. 1. 2. *assum* iam Plauti aetate dictum oportet propter lusum quem facit hoc verbo et *assa carne.* — *quicquid*] sic Lg. XXII. v. ad I. 8, 30. — *proferat*] *adducat* Lg. 84. — *tris*] scripsi secundum Lg. 36. 76. 81. 84. Gu. 2. 3. — *sustineo*] *substinent* Lg. 13. 14. 17. 21. 23 corr. 24. 35. 67. 76. 93. — *ubi*] *ut* Gu. 3. — *boni esse reperio*] *esse* addidi ex Lg. 2. 4. 36. — *abdico*] praestantissima scriptura Vet. St. et ed. Ven. a Sch. Muell. Or. recepta exstat etiam in Lg. 2. 13. 36. *eudico* 17. *ab iuditio* Gu. 3. *adiudico* Lg. 6. 84. 86 corr.

boni esse reperio, id totum abdico atque eicio. 103. Ita assequor, ut alio tempore cogitem quid dicam et alio dicam; quae duo plerique ingenio freti simul faciunt. Sed certe eidem illi melius aliquanto dicerent, si aliud sumendum sibi tempus ad cogitandum, aliud ad dicendum putarent. 104. Cum rem penitus causamque cognovi, statim occurrit animo quae sit causa ambigendi. Nihil est enim, quod inter homines ambigatur, sive ex crimine causa constat, ut facinoris, sive ex controversia, ut hereditatis, sive ex deliberatione, ut belli, [sive ex persona, ut laudis] sive ex disputatione, ut de ratione vivendi, in quo non aut quid factum sit aut fiat futurumve sit quaeratur aut quale sit aut quid vocetur.

Havn. 2. Ceteri libri et edd. *abiudico.* — *eicio*] sic Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 32 corr. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 86. Vict. Gu. 3. Havn. 1. 2. Pall. Gallic. Ox. omnes et vulgo inde a Grutero. *eitio* Gu. 1. vulgo *reticio,* in quo unum *i* monstrant Lg. 24. 76. v. ad I. 42, 189.

103. *ita*] *itaque* Lg. 20. 73. — *assequor*] *adsequor* Lg. 65. 67. 70. 73. — *cogitem*] om. Gu. 3. — *quid*] *quiquid* Gu. 3. — *eidem*] recepi pro vulgato *iidem* ex Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 32. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. Vict. Gu. 2. 3. v. ad II. 7, 30. — *illi melius*] inv. Gu. 3. — *cogitandum*] *excogitandum* Lg. 69. 93. *vel cogitandum* Gu. 1.

104. *ambigendi*] vulgo *ambigui.* Illud praeter duos St. Z. Gu. 1. 2. suppeditant etiam Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 84. et sic Lamb. Sch. Muell. Or. Henr. — *ambigatur*] *ambigitur* Lg. 35 corr. *non amb.* 67. 76. 81. 84. Gu. 2. ita corr. 23. — *constat*] vulgo *constet.* Emendavi secundum Lg. omnes praeter 17. 23. 35. 76. 81. 93., item ex Gu. 3., qui *constat causa.* Verbum *constat* minime ad proximum coniunctivum refertur, sed ad sententiam primariam *nihil est enim;* coniunctivi igitur ponendi causa non erat. Videbis statim, si nomen idem quod *ambigere* significans in sententiam introduxeris: *nulla est enim inter homines controversia, sive* etc. — *sive ex persona, ut laudis*] uncinis inclusi haec, delevit Sch.; hic in ed. min. etiam sequentia usque ad *vivendi* delenda censet. Nam neutrum videtur cadere in oratorem, et genus laudativum s. ἐπιδεικτικόν ipse Antonius ab oratoris officio excluserat c. 11, 47. Tamen priora illa sola

XXV. 105. Ac nostrae fere causae, quae quidem sunt criminum, plerumque infitiatione defenduntur. Nam et de pecuniis repetundis, quae maximae sunt, neganda fere sunt omnia et de ambitu raro illud datur, ut possis liberalitatem atque benignitatem ab ambitu atque largitione seiungere; de sicariis de veneficiis de peculatu infitiari necesse est. Id est igitur genus primum causarum in iudiciis, ex controversia facti: in deliberationibus plerumque ex futuri, raro ex instantis aut facti. 106. Saepe etiam res non sit necne, sed qualis sit quaeritur: ut cum L. Opimi causam defendebat apud populum audiente me C. Carbo consul, nihil de C. Gracchi nece negabat, sed id iure pro salute patriae factum esse di-

ignorant Gu. 3. Lg. 2. 4. 6. 13. 32 add. 36.; et iure. V. explicationes. — *futurumve*] *futurumque* Lg. 3. 4. 32. 69. 76. 93. *futurumne* 13. 81. Gu. 2. — *sit*] om. Lg. 69. *sic* 81.

XXV. 105. *infitiatione*] Lg. omnes per *c* praeter 3. 4. 15. 65. 69. 84. eidemque post *inficiari*. Gu. 3. priore loco *t*, altero *c*. — *repetundis*] *repetendis* Lg. 23. 32 v. u. t. — *atque*] sic pro vulgato *ac* scribitur in Lg. omnibus praeter 2. 4. 13. 32. 36., qui *ac benignitatem* omittunt; addidit in 32 m. sec. — *largitione*] *a* addunt Lg. 5. 14. 15. 16. 21. 23. 65. 67. 70. 73. 84. 86. Gu. 1. 2. ita corr. Lg. 32. — *veneficiis*] *veneficis* Lg. 5. 14. 16. 20. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 93. *beneficiis* 69. Gu. 1. — *genus primum*] inv. Lg. 81. 84. Paulo ante pro *id est* Gu. 3. *idem* (ex *id ẽ*). — *ex controversia*] om. Vict. *in contr.* Lg. 21. 93. — *facti*] *factis* Lg. 3. 4. 6. 13. 17. 20 corr. 24 corr. 32 corr. 35. 36. 69. 76. 81. 86. 93. *fcĩs* Gu. 3. — *in deliberationibus*] *ex delib.* Gu. 1. — *raro ex instantis*] *etiam* vulgo addi solitum, sed sententiae nocens omittitur in Z. Gu. 3. Lg. 2. 3. 36. *instantis* Lg. 2. 3. 13. 17. 32. 36. 67. 76. 81. 84. ita corr. 76. Gu. 1. 2. 3. rell. mei *instanti;* in solo 4. est *instantibus*. — *facti*] *factis* Lg. 4. 13. 35 corr. Gu. 3.

106. *etiam*] sic correxi quod legitur, *autem,* ex Lg. 2. 3. 4. 13. 20. 32. 36. *ante* Gu. 2. *autem* Gu. 3. — *non*] *num* Vict. Lg. 65. — *Opimi*] scripsi secundum Lg. 2. 5. 16. 21. 65. 69. 70. 73. 86. *optimi* 67. *Opiõni* 4 corr. ut 2. *optimis* Gu. 3. — *audiente me*] *audientem* Gu. 1. exp. *m.* et 3. — *id*] om. Vict. —

cebat; ut eidem Carboni tribuno plebis alia tum mente rem publicam capessenti P. Africanus de Ti. Graccho interroganti responderat iure caesum videri. Iure autem omnia defenduntur, quae sunt eius generis, ut aut oportuerit aut licuerit aut necesse fuerit aut inprudentia aut casu facta esse videantur. 107. Iam quid vocetur quaeritur, cum quo verbo quid appellandum sit contenditur: ut mihi ipsi cum hoc Sulpicio fuit in Norbani causa summa contentio. Pleraque enim de iis, quae ab isto obiciebantur, cum confiterer, tamen ab illo maiestatem minutam negabam; ex quo verbo lege Appuleia tota illa

alia] *alias* Lg. 14. 17. — *tum*] *cum* Lg. 4. 21. 32 v. u. t. 86. *tamen* 84. — *mente*] om. Lg. 14. 15. — *capessenti*] *capescenti* Lg. IX., quorum sunt optimi 4. 13. 32. Gu. 3. — *Ti. Graccho*] *C. Graccho* Lg. 2 corr. ut 3. 13. 36. *T.* 3. et VIII. alii minori dignitate. — *responderat*] *respondebat* Bakius ut Lambino placuerat. Plane falsum hoc; patet ex addito *alia tunc mente rem. publ. capessenti.* — *eius*] *eiusdem* Lg. 76. — *videantur*] *videntur* Gu. 3.

107. *quid*] post *cum* ponitur in Lg. 4 v. u. 3. Gu. 3. *tum quid* Lg. 3. Vict. *quod* 69. — *appellandum*] *adpell.* Lg. 65. 73. — *contenditur*] *conditur* Gu. 1. *coceditur* Gu. 3. — *Sulpicio*] per *t* Lg. XIV., quorum ex optimis est 2.; sed manifesto falsam et dudum ex titulis Graecisque auctoribus convictam scripturam posthac non notabo. — *iis*] *his* Gu. 1. 2. 3. Lg. 13. 14. 20. 21. 32. 84. — *obiciebantur*] dedi ex Lg. 2. 13. 14. 16. 20. 21. 32 corr. 36. 65. 69. 70. 73. 81. 86. Gu. 1. 2. 3. *obiciebant* 67. *abiciebantur* Vict. — *cum*] om. Lg. 5. 20. 21. 65. Gu. 2., in quo *confitear.* — *minutam*] sic Lg. 2. 3. 5. 13. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. 2. 3. *minutatam* 4. *munitam* 6. rell. *imminutam*, et sic etiam edd. Ald. Iunt. Crat. Vict. Man. Lamb. — *Appuleia*] sic Lg. 5. 16. 17. 24 v. *accia.* 35. 65. 69. 70. 73. 86. *apcia* Gu. 1. et corr. *appia* 32. *apia* 2. 4 (in illo lineola supposita ad signum mendi). *aptia* 13. 36. *appia* Vict. Rell. et vulgo *Apuleia.* Quomodo id nomen scribendum sit non constat, quanquam Wolfius in Anall. Lit. olim risit eos, qui *Apuleium* scriberent, quasi etiam *Apium* pro *Appio* dicturi. Nam ratio ad *Apulum* referri iubet; id vero num recte litera duplicata

causa pendebat. 108. Atque in hoc genere causarum non nulli praecipiunt, ut verbum illud, quod causam facit, lucide breviterque uterque definiat. Quod mihi quidem perquam puerile videri solet. Alia est enim, cum inter doctos homines de iis ipsis rebus, quae versantur in artibus, disputatur, verborum definitio: ut, cum quaeritur quid sit ars, quid sit lex, quid sit civitas. In quibus hoc praecipit ratio et doctrina, ut vis eius rei, quam definias, sic exprimatur, ut neque absit quicquam neque supersit. 109. Quod quidem in illa causa neque Sulpicius fecit, neque ego facere conatus sum. Nam quan-

scribatur controversum est, v. Peerlkamp. ad Horat. p. 262. In titulis utrumque comparet; *Apuleius* n. 2675. p. 467 t. I. Orell. p. 584, 2. 756, 10. Graev.; *Appuleius* p. LXXVI. 4. 756, 6. et 8. 209, 2. 961, 2. Gr.; p. 616, 24. 867, 3. Reines.

108. *non nulli*] sic divisim Lg. 2. 67. 70. 76. 84. 93. — *lucide breviterque uterque definiat*] sic Steph. (om. *que)* mg. Crat. Lamb. (sed hi *dilucide)* Pearc. Or. Henr. *diluc̈ide* 15. Lott. mg. Cr. Lamb. *absolute br.* Gu. 1. Vict. Lg. 76. *lucide breviterque definiat* Lg. 2. 3. 13. 36. 84. Gu. 3. unde si quis *definiatur* scripturus est, quod Pal. 2. ed. Lott. ostendunt, me non habebit adversantem. Sed *breviter uterque* diserte legitur in Lg. ceteris omnibus, Gu. 1. 2. Vict. Havn. 1. 2. *α. β. γ. δ. ε.* plerisque edd. antiq., et facile intelligitur quomodo in aliis libris *que*, in aliis *uterque* excidere potuerit. *lucide* om. Lg. praeter 2. 3. 13. 36. 84. Gu. 3. Havn. 1. 2. *α. β. δ. γ.* edd. antiq. pleraeque Erl. 1. Z. Mox ab Gu. 3. verba *iis ipsis* absunt. Omnia complexus Muellerus *lucide absolute breviter uterque* scripsit. — *est enim*] *etenim* Lg. 14. 13. 36. *et* (corr. *ut) enim* 32 corr. — *cum*] om. Lg. 2 add. *quum* 69. — *iis ipsis*] *his ipsis* Lg. 13. 14. 16. 20. 21. 24. 32. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. v. explicatt. ad II. 15, 64. — *versantur in artibus*] inv. Lg. 2. — *disputantur*] *in artibus* inculcat Lg. 2 corr. 6. (is om. *in)*. — *praecipit*] *praecepit* Lg. 65. 86. Vict. — *et doctrina*] scripsi pro vulgato *atque* ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. — *quicquam*] sic Lg. XXV bonique omnes. — *neque supersit*] om. Gu. 3.

109. *quod*] om. Lg. 32 add. — *quid esset*] *ut qui ess.* Lg. corr. ut 4. *ut quid esset* 4. 13. 32 corr. 36. *quidquid* 17. —

tum uterque nostrum potuit, omni copia dicendi dilatavit quid esset maiestatem minuere. Et enim definitio primum reprehenso verbo uno aut addito aut dempto saepe extorquetur e manibus; deinde genere ipso doctrinam redolet exercitationemque paene puerilem; tum in sensum et in mentem iudicis intrare non potest. Ante enim praeterlabitur, quam percepta est.

XXVI. 110. Sed in eo genere, in quo quale sit quid ambigitur, exsistit etiam ex scripti interpretatione saepe contentio, in quo nulla potest esse, nisi ex ambiguo, controversia. Nam illud ipsum, quod scriptum a sententia discrepat, genus quoddam habet ambigui,

et enim] sic divisim Lg. 2. 67. 69. 70. 73. 84. 86. 93. Gu. 3. Sed Vict. hic ὑφ' ἕν. *ut enim* 21. — *addito*] *abdito* Lg. 32 corr. Vict. Gu. 3. *adito* 17. *apposito* 2. 13. 36. quod reciperem, nisi 4. et quae in 17. et 32 leguntur quamvis corrupta dissuaderent. — *dempto*] ita cum *p* litera codd. Lg. praeter 5. omnes. — *e manibus*] *ex man.* Lg. 17. 20. — *genere*] *de genere* Lg. praeter 2. 4. 6. 24. 32. 81. 84. 93. ita corr. 32. *e generē* 24 corr. *de g.* — *paene*] sic omnes praeter 5. — *tum in sensum*] *cum sensum* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. *tum et in sensum* Lg. ceteri omnes, Gu. 3. edd. antiq. Ald. Pearc. Ern. *et* uncinis inclusit Orell.; abest a Gu. 2. Havn. 1. 2. Lamb. Grut. Sch. Muell. Henr. idque verum videtur. Nam si de duobus pariter aliquid, non de duobus iunctis praedicare voluisset scriptor, dicturus fuisse videtur *nec in sensum nec in mentem.* — *intrare manere* Lg. 3. ita var. 32.; unde elegantissimam scripturam quis exsculpat *manare*, cuius *intrare* explicatio fuerit, quodque non minus bene dici potuisse videtur, quam *influere* s. *instillari.* Confundi ea docent Intpp. ad Cic. N. D. I. 15. p. 69 Mr.

XXVI. 110. *in quo*] *in* om. Lg. 17 add. *genere* paulo ante om. Gu. 1. — *sit quid*] inv. Lg. 14. 15. 23. 67. — *ambigitur*] *ambigatur* Lg. 2. — *exsistit*] *existit* Lg. praeter 5. — *etiam*] *et* Lg. 84. — *ex scripti*] *rescripti* Lg. 4. *ex scriptis* Gu. 3. — *interpretatione*] *certi* corr. *incerti ratione* Lg. 2. *disputatione* 4. inscr. *l'. incertatione* (ita 32 corr.) *l'. certatione.* — *in certa ratione* 13. *incerti ratione* 36. *inertatione* Gu. 3. Emendatiores igitur hic novitii. — *quod*] vulgatur *cum.* Illud scripsi ex Lg. 2.

quod tum explicatur, cum ea verba, quae desunt, suggesta sunt, quibus additis defenditur sententiam scripti perspicuam fuisse; ex contrariisque scriptis si quid ambigitur, non novum genus nascitur, sed superioris generis causa duplicatur. Idque aut nunquam diiudicari poterit aut ita diiudicabitur, ut referendis praeteritis verbis id scriptum, quodcunque defendemus, suppleatur. Ita fit, ut unum genus in iis causis, quae propter scriptum ambiguntur, relinquatur, si est scriptum aliquid ambigue.
111. Ambiguorum autem cum plura genera sunt, quae mihi videntur ii melius nosse, qui dialectici appellantur, hi autem nostri ignorare, qui non minus nosse debeant,

4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3.; cave enim subaudias *genus;* nam *illud ipsum* dicitur substantive. minus bene inde coniicias scribendum esse *quom.* — *habet*] *habetur* Lg. 2. 32 corr. om. 84 add. — *ambigui*] *ambiguum* Gu. 3. — *tum*] *tunc* Lg. 4. 32 corr. — *suggesta*] *subgesta* Lg. 24. 65. 67. 70. 73. 86. — *sententiam scripti*] inv. Lg. 6. — *ex contrariisque*] sic vulgatum *et ex contrariis* emendavi ex Lg. plerisque, Vict. Gu. 3. Nam *et* om. Lg. praeter 13. 65. 81. 84.; item Vict. Gu. 3. *contrariisque* habent omnes, praeter 24. 67. 76. Longe melius hoc; additur enim prioribus corollarium ex re principali consequens, non iunguntur pondere paria. — *non novum*] *non* om. 2. 4. 13. 32 add. 36. Vict. Gu. 2. 3. eique etiam *sed* statim sequens omittuut. — *idque*] ita mei codd. omnes. Gron. al. *itaque.* — *referendis*] *de referendis* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 84. Gu. 2. 3. Vict. — *defendemus*] optimam scripturam iam Lambino placitam reperi in Lg. 2. 4. 32. *preferimus vel defendemus* Gu. 3. *proferamus* p. var. 13. 32. *proferamus vel defendamus* Lg. 76. Vict. Gu. 1. v. explicationes ad II. 43, 182. — *in iis*] *in his* Lg. 13. 14. 16. 20. 21. 24. 32. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2. 3.

111. *cum plura*] *quam plura* Lg. 4. *β. cum quamplura* 5. et ὑφ' ἓν haec tria 14. 15. 16. 23. 24. 65. 67. 70. 86. *cum quamplurima* 21. *cōplura* v. *quamplura* 32. *cum plura* 35 corr. *complura* 81. *complura* olim vulgatum et sic plerique codd., unde scribendum videtur *quom plura.* — *sunt*] *sint* Lg. 14. 15. 23. 67. Gu. 1. ita corr. 24. — *ii*] *hi* Lg. 3. 4. 6. 13. 84. ita var. 32. om. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 86.

tum illud est frequentissimum in omni consuetudine vel sermonis vel scripti, cum idcirco aliquid ambigitur, quod aut verbum aut verba sint praetermissa. 112. Iterum autem peccant, cum genus hoc causarum, quod in scripti interpretatione versatur, ab illis causis, in quibus qualis quaeque res sit disceptatur, seiungunt. Nusquam enim tam quaeritur quale sit genus ipsum rei, quam in scripto, quod totum a facti controversia separatum est. 113. Ita tria sunt omnino genera, quae in disceptationem et controversiam cadere possint: *Quid fiat factum futurumve sit; aut quale sit; aut quo modo nominetur.* Nam hoc qui-

Vict. Gu. 1. 2. *in* Gu. 3. — *appellantur*] *adpell.* Lg. 65. 70. 73. — *hi autem*] *ii a.* Lg. 36. Steph. Iunt. Vict. — *tum*] *quum* s. *cum* Lg. 69. 93. — *consuetudine*] om. Lg. 20. — *idcirco*] divisim Lg. 67. 70. 84. *iccirco* 15. 20. 36. 69. Ald. Man. — *ambigitur*] *ambigatur* Lg. 76. *ambigetur* 81. Vict. Gu. 1. — *sunt*] *sint* Lg. 4. 6. 21.

112. *autem*] om. Lg. 2. 6. Gu. 2. nec sane necessarium est iuxta posito *iterum.* — *scripti*] *scriptione alias scripti* Lg. 36. — *qualis quaeque*] *qualiscunque* Lg. 4. — *nusquam*] *nunquam* Lg. 4. 76. — *tam*] *tantum* male Lg. praeter optimos 2. 4. 13. 32 (is ita corr.) 36.; item Vict. Gu. 1. 2. — *rei*] om. Lg. 6. — *quale*] *quasi* Gu. 3. — *quam*] *quantum* Lg. 20.

113. *tria sunt*] inv. Lg. 67. *sunt* om. 4. — *omnino*] *omnia* Lg. 24. 86. — *possint*] non deterius est vulgatum *possunt*, sed parendum fuit Lg. 2. 4. 5. 13. 16. 21. 24 corr. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 81. 86. Gu. 1. 2. 3. ita corr. 32. — *aut quale sit*] *aut* om. Lg. praeter 2. 4. 13. 36., item Vict. tria autem illa verba absunt a codd. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. — *quo modo*] *quo* Gu. 3. — *nam hoc*] vulgo *nam et illud.* Verum *et* abest a Vet. St. (is *id*) Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Ald. Iunt. Crat., quibus accedunt Lg. omnes praeter 2. 13. 24. 93. Gu. 3. Uncis *et* inclusit Or., om. Henr. Sed scribendum *hoc* ex Lg. 2. 13. 36. *hi* Gu. 3. *id* 3. 4. 32. — *quidem*] uncinis circumdedit Muell., et abest a Gu. 1. (de 2. Henr. errat) et Lg. plerisque, nec tamen melioribus 2. 3. 4. 13. 14. 21. 23. 24. 32. 36. 67. 84. — *rectene*] divisim Vict. — *quale sit*] sic scripsi ex Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. Z. γ. Vet. Steph. *quo quale sit quaerimus* Mead. Lg. 3. Lamb. Sch. Or. Henr. ex mera inter-

dem, quod quidam Graeci adiungunt: *Rectene factum sit* totum in eo est *quale sit*. Sed iam ad institutum revertar meum.

XXVII. 114. Cum igitur accepto causae genere et cognito rem tractare coepi, nihil prius constituo, quam quid sit illud, quo mihi sit referenda omnis illa oratio, quae sit propria quaestionis et iudicii. Deinde illa duo diligentissime considero, quorum alterum commendationem habet nostram aut eorum, quos defendimus, alterum est accommodatum ad eorum animos, apud quos dicimus, ad id, quod volumus, commovendos. 115. Ita omnis

polatione. *quod* ceteri codd. *quod est quale* Lg. 6. — *revertar meum*] inv. Lg. 13 corr. *revertamur* 6.

XXVII. 114. *igitur*] *ergo* Lg. 15. om. 20. — *accepto*] *adcepto* Lg. 65. 67. 70. 73. — *et cognito*] *et* om. Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 16. 20. 21. 24. 32 add. 36. 65. 70. 73. 84. duo Steph. Havn. 1. 2. Z. α. γ. mg. δ. Erl. 1. Gu. 1. 2. 3. Iunt. Crat. *cognitam* Lg. 2. 4. 6. 13. 24 corr, 32 corr. 36. 84. Gu. 2. 3. et ceteri modo dicti. Sequi tamen eos non ausim, quia et *res accepto genere cognita* male et vix Latine dici videtur et memini quot locis nomina vocabulorum proximorum inclinationibus accommodata fuerint. Id etiam hic factum puto, cum iniuria scribentium excidisset *et*, cf. 27, 116. 118. 29, 129. 40, 169. 43, 184. 52, 211. 59, 242. 71, 289. III. 10, 39. 20, 77. 30, 121. 40, 160. Bakius violenter corrigit *accepta causa et genere cognito*, quod genus causae non accipi sed oratoris ipsius iudicio reperiri dicit. Verum non est. Cum cliens nos patronos adit, nondum scimus quicquam, nec causam nec genus cognovimus: cum causa audienda simul genus quale sit intelligimus. — *quid sit illud*] om. 32 add. *illud quo* om. 13. — *sit referenda*] sic inverti vulgatum *referenda sit* secundum Lg. omnes praeter 3. 69. 84. 93., item Gu. 2. 3. — *omnis*] *verbis* Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. — *commendationem*] *commemorationem* Lg. 4 v. u. t. *conmend.* 14. — *accommodatum*] *adcomm.* Lg. 17. 65. 67. 70. 73. 86. — *commovendos*] *commovendo* Gu. 3. *conmovendos* Lg. 69.

115. *omnis ratio*] sic inverti secundum optimos libros Lg. 2. 3. 6. 13. 32. 36. *oratio* 4. Gu. 3. sed eodem vocabulorum positu. — *esse quae*] vulgatum *esse ea quae* correxi secundum Lg. 2. 4. 6.

ratio dicendi tribus ad persuadendum rebus est nixa: ut probemus vera esse quae defendimus; ut conciliemus eos nobis, qui audiunt; ut animos eorum ad quemcunque causa postulabit motum vocemus. 116. Ad probandum autem duplex est oratori subiecta materies: una rerum earum, quae non excogitantur ab oratore, sed in re positae ratione tractantur, ut tabulae testimonia pacta conventa quaestiones leges senatus consulta res iudicatae decreta responsa reliqua, si quae sunt, quae non ab oratore pariuntur, sed ad oratorem a causa atque a reis

13. 15. 17. 20. 24. 32 add. 35. 36. 69. 76. 93. Vict. Gu. 2. ita Lambinus. Additum est *ea* ab iis, qui sequi viderent altero membro *eos qui*. — *eos nobis*] vulgo invertunt. Correxi ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 81. om. *eos* 24 add. — *postulabit*] *postulat* Lg. 6. *postulet* 35.

116. *oratori*] *oratoris* Lg. 4. 13. *subiecta oratori* Gu. 1. — *quae non*] *non* om. Lg. 17. 24 add. — *positae*] *posita* Vict. Lg. 24 et 81 corr. *proposita* 84. — *reliqua*] vulgo praemissum *et* om. Lg. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 81. Gu. 1. 2., qui eo certius sequendi erant, quo magis pro eis ratio pugnat. *aut* Gu. 3. sed *a* in rasura scripto. — *reliqua*] *reliquae* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3.; sed non sequor quamvis bonos; non quod *reliquae* etsi pluribus nominibus neutris interpositis referri non possit ad *res*, sed quia *reliquae* ad sequens *quae* accommodatum videtur errore scribentium, v. §. 114. — *ab oratore pariuntur*] verissima scriptura non optimos testes habet, inest enim in Havn. 1. 2. edd. antiq. et Lg. plerisque, sed non in 2. 4. 13. 32. 36. 67. 76. 81. 84. 93. Gu. 3. Hi enim et Vict. exhibent *reperiuntur* s. *repperiuntur*. Cum haesisset *re* ex ultima proximi vocabuli syllaba, consecuta correctio est et *a* in *e* mutatum. Monstrant hoc ed. s. l. et a., in quo *periuntur*, et Lg. 93., in quo *periuntur* corr. *repperiuntur* legimus. *Pariuntur* etiam α. β. γ. δ. ε. Gu. 2., sed de ordine non liquet. *reperiuntur ab oratore* Pal. 1. 2. Memm. Pith. Gu. 1. 3. Z. Grut. Sch. — *atque a*] Sic Havn. 1. pr. m. Havn. 2. α. β. γ. δ. et vulgo ab antiq. edd.; accedunt Lg. plerique et optimi. Opus est praepositione cum et *causa* et *rei* separatim cogitentur, non coniuncti. *a* om. Gu. 2. Vict. Lg. 4. 14. 15. 17. 23. 32 add. 81. *a rebus* Gu. 1. *rebus* Vict. *a re* Havn. 1. a corr., Vet. St. Z. ε. Erl. 1. Gu. 3.

deferuntur; altera est, quae tota in disputatione et in argumentatione oratoris collocata est. 117. Ita in superiore genere de tractandis argumentis, in hoc autem etiam de inveniendis cogitandum est. Atque isti quidem, qui docent, cum causas in plura genera secuerunt, singulis generibus argumentorum copiam suggerunt. Quod etiam si ad instituendos adolescentulos magis aptum est, ut, simul ac posita causa sit, habeant quo se referant, unde statim expedita possint argumenta depromere: tamen et tardi ingeni est rivulos consectari, fontis rerum non

Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36., quod recepit Ern. *rei* quinam dicerentur ignorans, v. ad II. 19, 78. *reis* ceteri codd. v. Comm. Cr. ad II. 19, 78. *Res* iuxta *causam* positu plane ταυτολόγον est. — *deferuntur*] *referuntur* Vict. — *et in argumentatione*] addidi praepositionem qua carere sane possimus, quia disputationem et argumentationem et iuncta et divisa cogitari licet, ex Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 86. ita corr. 32. — *est*] del. Ern. Sch. in ed. min. v. explicationes. — *collocata*] *conlocata* Lg. 24 corr. 65. 70. 73. *collocata* 81.

117. *in superiore*] *in* om. Lg. 17. *superiori* 4. 15. — *etiam*] om. Lg. 4. add. Vict. — *isti quidem, qui docent*] sic codd. et vulg. edd. *ista quidem qui* coni. Ern., quem sequuntur Sch. Muell. Verum *isti qui docent* contemptim dicuntur rhetores, in quarum arte refutanda dudum versatur Antonius. — *etiam si*] sic divisim Lg. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. Lambinus. *etsi* 35. Man. *etiam* Lg. 2. 3. 4. 13. 23. 32. 36. 81 corr. — *simul ac*] sic divisim Lg. 2 corr. 65. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Ald. Man. Lamb. *simul hac* Lg. 67. — *posita causa sit*] vulgo *posita sit causa*. Secuti sumus Lg. 2. 13. 32. Vict. — *habeant*] *habent* Lg. 2. 6. 13. 32 corr. 36. 76. Vict. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 13. 65. 70. — *rivulos*] *rivos* Lg. 13. 32 corr. 36. ex *riuuos* ortum, quod habet Lg. 4. — *consectari*] *sectari* Lg. 15. — *fontis*] scripsi ex Lg. omnibus praeter 4. 20. 21., item Gu. tribus et Vict. — *rerum*] om. Lg. 4. — *et tam*] *et* Lg. 17. — *quod velimus*] *quo v.* Gu. 3. Lg. 5. 14. 15. 16. 17 corr. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 86. *quae* 76. — *accersere*] scripsi ex Lg. 2 corr. 13. 36. 81. Vict. ita corr. 17. *arcescere* 4. Illam scripturam bonis libris addicentibus revocabo etiam III. 24, 92. 38, 156. Et *arcessere* et *accersere* in optimis libris leguntur, ut tamen hoc saepe pro corrupto habitum fuerit,

videre, et iam aetatis est usus que nostri a capite quod velimus accersere et unde omnia manent videre. 118. Et primum genus illud earum rerum, quae ad oratorem deferuntur, meditatum nobis in perpetuum ad omnem usum similium rerum esse debebit. Nam et pro tabulis et contra tabulas et pro testibus et contra testes et pro quaestionibus et contra quaestiones et item de ceteris rebus eiusdem generis vel separatim dicere solemus de genere universo vel definite de singulis temporibus hominibus causis; quos quidem locos (vobis hoc, Cotta et Sulpici, dico) multa commentatione atque meditatione

v. c. ab Oudendorpio ad Suet. Caes. 2. Tib. 53. Calig 35. eodemque ad Caes. B. G. V. 11, 3. Graevio ad Suet. Tib. l. c. Ernesto ad Tac. Hist. I. 14. Cortio ad Lucan. I. 66. Orellio ad Cic. Catil. III. 3, 6. IV. 2, 4. ND. I. 6, 15., quibus omnibus refutatur Manutius ad Divers. VII. 23. p. 773 *arcessere*, non *accersere* vetustiorum librorum esse dicens. Quanquam dicit ipse grammaticos duo verba *arcessere* et *accersere* agnovisse, nec id sane negari potest inspicientibus Charisium, Diomedem, Papinianum ap. Cassiod. Orthogr. *accersere* advocandi, *arcessere* ab *arcendo* dictum repellendi s. prohibendi significatione praeditum esse affirmantibus. Horum autem plerisque longe antiquiores Velius Longus et Terentius Scaurus utroque modo apud veteres scriptum esse fassi usquam alterum vi *prohibendi* dictum esse negant. Paulo longius iusto progressus Lambinus etiam *arcire* pro *accire* dictum Ciceroni vindicatum ibat ad Att. V. 1. Prudentius igitur Orellio et Klotzio ad Tusc. IV. 1, 3 *accersere* plebeium et vulgare fuisse putantibus Schneiderus Gr. Lat. I. 1. p. 257. et Kritzius ad Sall. Catil. p. 190. optimos ubique libros sequendos censent. *Accersitus* legitur in Inscr. 4724. p. 330 Orell. Nam nupera Stuerenburgii sententia *accersere* pro advocando, *arcessere* pro accusando Ciceronis esse dicentis et libris refutatur, et ratione caret. — *manent*] sic Havn. 1. Erl. 1. Gu. tres, Lips. Thanneri et edd. post Ern.; accedunt nunc Lg. 2. 4 corr. 5. 6. 13. 14. 15 corr. 16. 17. 20. 21. 23. 32 corr. 65. 70. 73. 81 corr. 84. ita corr. 24. *maneant* 3. *manantur* 69. vulgo *manant*, quod propter *velimus* praecedens probari non potest.

118. *in perpetuum*] *imperp.* Lg. 2. 6. 17. 35. 67. 81. — *omnem*] *omnium* Lg. 36. — *et pro tabulis*] addidimus *et* ex Lg.

paratos atque expeditos habere debetis. 119. Longum est enim nunc me explicare qua ratione aut confirmare aut infirmare testes tabulas quaestiones oporteat. Haec sunt omnia ingeni vel mediocris, exercitationis autem maximae; artem quidem et praecepta dumtaxat hactenus requirunt, ut certis dicendi luminibus ornentur. 120. Itemque illa, quae sunt alterius generis, quae tota ab oratore pariuntur, excogitationem non habent difficilem, explicationem magis illustrem perpolitamque desiderant. Itaque cum haec duo nobis quaerenda sint in causis, primum quid, deinde quo modo dicamus: alterum, quod totum

omnibus, Vict. Gu. tribus. Eidem praeter Lg. 3. *et pro testibus*, rursusque eidem praeter 17. 24. 35. 93. *et pro quaestionibus*. Omisit corrector speciem concinnitatis secutus. Verba *et contra testes* om. Gu. 3. — *eiusdem generis*] *eisdem* om. *generis* Lg. 84. v. ad §. 114. — *de genere*] *vel de genere* Lg. 4. ita corr. et rursus exp. 32. — *vobis*] *nobis* Lg. 84. *hoc vobis, Cotta* 84. *vobis Cotta hoc* Gu. 1. — *commentatione*] *conment.* Lg. 2. 24. — *et meditatione*] om. Gu. 3 idemque mox *praeparatos*. — *debetis*] *debebitis* Lg. 76. Vict. Gu. 1.

119. *longum*] *longe* Lg. 69. — *nunc*] om. Lg. 13. *me* ante *nunc* ponitur in 65. — *ratione*] *oratione* Gu. 2. Lg. IX., quorum sunt 13. 69. — *testes*] om. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *quaestiones*] *quaestionesque* Lg. 3. 36. 84. ita corr. 32. — *oporteat*] sic Lg. praeter 3. 4. 35. 36. 69. 86. 93., Man. Lamb. Alii *oportet*. — *ingeni*] scripsi secundum Lg. 13. 36. 65. 70. — *autem*] *aut* Lg. 2. 4. 13. 32 exp. 36. 69. Gu. 3. om. 3. *haud* 6. — *maximae*] *vel maxime* (i. e. *vel maximae*) Lg. 3. 5. 14. 16. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. quod, si melioribus sponsoribus tutum praestaretur, praeferrem. Sed ut nunc est, non est veri simile in tam exigua re paritatem membrorum tam accurate servari debere. — *certis*] *ceteris*, *coet.* *caet.* Lg. omnes praeter 24. 76., quorum ille *ceris*. — *ornentur*] *ortemur* Gu. 3.

120. *itemque*] *itaque* Lg. 5. — *pariuntur*] *patiuntur* Lg. 4 corr. *paruntur* 24 corr. — *magis*] *nobis* additur in Lg. 6 corr. — *illustrem*] *inlustrem* Lg. 24. 65. 70. 73. — *perpolitamque*] *expolitamque* Lg. 4. — *quaerenda sunt*] *q. sint* Lg. 4. 17. 20 corr. 24. 81 corr. — *quo modo*] *quō* Lg. 20. 67. 81. 84. 86. divisim soli librorum 35. 76. — *arte*] om. Lg. 20. *in arte* 67. In 32 est

arte tinctum videtur, tametsi artem requirit, tamen prudentiae est paene mediocris, quid dicendum sit videre; alterum est, in quo oratoris vis illa divina virtusque cernitur, ea, quae dicenda sunt, ornate copiose varieque dicere.

XXVIII. 121. Quare illam partem superiorem, quoniam semel ita vobis placuit, non recusabo, quo minus perpoliam atque conficiam (quantum consequar, vos iudicabitis): quibus ex locis ad eas tris res, quae ad fidem faciendam solae valent, ducatur oratio, ut et concilientur animi et doceantur et moveantur; haec sunt enim tria [numero]. Haec vero quem ad modum illustrentur praesto est qui omnes docere possit, qui hoc primus in nostros

var. *non est arte.* — *tinctum*] in Lg. 2. adscribitur var. *tractum.* *intinctum* Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24 corr. ut 93. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 86. ita corr. 32. 81. *incinctum* 93. *nixum* coni. Bakius. v. explicatt. ad II. 20, 85. — *tametsi*] *tamen et si* Lg. 24. 32 corr. — *copiose*] *copioseque* Lg. 3.

XXVIII. 121. *partem*] *artem* Lg. 70. — *vobis placuit*] *conplacuit* Lg. 4. *nobis pl.* Vict. Gu. 2. 3. *vobis* om. Gu. 1. — *quantum*] praemittitur *interim* in Lg. 3. ita corr. 32. *quam* 6. — *iudicabitis*] *videbitis* Gu. 1. — *tris*] dedi secundum Lg. 13. 16. 70. 73. *tres res* inv. 67. — *valent*] *valeant* Lg. 32 corr. 76. — *ducatur*] *ducantur* Lg. 6 corr. 36 var. *ducitur.* — *ut*] om. Lg. 81. — *concilientur*] *conciliantur* 4. — *moveantur*] *moneantur* Lg. 17. 20. — *tria numero. ea vero quem ad modum*] locus affectus. *Numero* haud dubie falsum est et subditicium; abest a codd. plurimis, Havn. 1. 2. Vet. St. α. δ. ε. Z. Erl. 1, Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 20. 21. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. 1. 2. 3. Vict., et conflictum videtur ex sequentibus. Quippe non *ea vero*, sed *nec* legitur in Lg. 2 (var. *nunc*) 4. 13. 32 v. u. t.; *haec* in 36., idque genuinum est et male scriptum *hec vero* peperit illa *nec*, *nunc*, *numero*. Pro *vero* exstat *autem* in Vict. Seclusi igitur illud *numero*, cetera posse defendi videntur. Muellerus totam sententiam *ut et concilientur animi et doceantur et moveantur, haec sunt enim tria numero* deleturus erat. — *illustrentur*] *illustrantur* Lg. 17 corr. *inlustr.* 24. 65. 70. 86. *vero illustr.* 32 a m. sec. — *primus*]

mores induxit, qui maxime auxit, qui solus effecit. 122. Namque ego, Catule, (dicam enim non reverens assentandi suspicionem) neminem esse oratorem paullo illustriorem arbitror neque Graecum neque Latinum, quem aetas nostra tulerit, quem non et saepe et diligenter audierim; itaque si quid est in me (quod iam sperare videor, quoniam quidem vos his ingeniis homines tantum operae mihi ad audiendum datis), ex eo est, quod nihil quisquam unquam me audiente egit orator, quod non in memoria mea penitus insederit. Itaque ego is, qui sum, quantuscunque sum ad iudicandum, omnibus auditis oratoribus sine ulla dubitatione sic statuo et iudico neminem omnium tot et tanta, quanta sint in Crasso,

primum Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 69. 93. ita corr. 81. — *auxit*] *hausit* Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24 corr. 32. 65. 70. 73. *ausit* 35. 67. — *effecit*] *efficit* 6. 24. 67.

122. *assentandi*] *absectandi* Lg. 2 corr. *adsent.* 13. 24. 65. 70. 73. 86. *adsectandi* 67. — *paulo*] sic codd. omnes praeter Lg. 3. 5. post *illustriorem* ponitur in Lg. 20. 93. — *illustriorem*] *inlustr.* Lg. 65. 70. 86. — *tulerit*] *intulerit* Gu. 3. — *non et — audierim*] *et* om. Lg. 4. 76. Gu. 1. *audierimus* Gu. 1. 2. *tulerim* miro errore Lg. omnes et Gu. 3., praeter illorum 35. 76. 84., quorum primus et tertius sic corr., secundus ita var. In 93. corrigitur *viderim.* *tuleram* praeterea Lg. 13. — *itaque*] *ita* Lg. 81. — *tantum operae*] *tantopere* Lg. 2. 13. 86. — *memoria mea*] inv. Lg. 81. 84. Gu. 1. — *vel ea* (p. *mea)* Gu. 3. — *itaque*] sic correxi vulgatum *atque* Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. ita iam ed. Lamb. II. Non est cur iterato *itaque* offendamur, dum ante *itaque si quid est* non plene, sed medie distinguatur, ut fecimus. Aliquid male cohaerere in his sententiis videns Bakius, cum aliter distinguendo tum omittendis verbis *neque Graecum neque Latinum* et *quantuscunque sum ad iudicandum,* item *neque enim esse oratorem* corrigendo pro *neminem esse oratorem* sententiae opem ferre conatus est. — *quantuscunque*] *quantus quisque* Lg. 84. Gu. 2. *quantuluscunque* Vict. — *sint*] scripsi ex Lg. omnibus praeter 14. 15. 20. 20. 21. 67. 70. 76., item Gu. 3. *sit* 67. Non deterius *sunt,* sed sequendi fuerunt optimi libri.

habuisse ornamenta dicendi. 123. Quam ob rem, si vos quoque hoc idem existimatis, non erit, ut opinor, iniqua partitio, si, cum ego hunc oratorem, quem nunc fingo, ut institui, crearo aluero confirmaro, tradam eum Crasso et vestiendum et ornandum. 124. Tum Crassus, Tu vero, inquit, Antoni, perge, ut instituisti. Neque enim est boni neque liberalis parentis, quem procrearis et eduxeris, eum non et vestire et ornare; praesertim cum te locupletem esse negare non possis. Quod enim ornamentum quae vis qui animus quae dignitas illi oratori defuit, qui in causa peroranda non dubitavit excitare reum consularem et eius diloricare tunicam et iudicibus cicatrices adversas senis imperatoris ostendere? qui idem, hoc ac-

123. *quam ob rem*] hic soli sic Lg. 13. 76. 86. — *cum*] *tum* Gu. 1. 3. — *crearo*] *crebro* Gu. 3. — *aluero*] *adiuvero* Lg. 4. 13. 32 corr. *alluero.*, Vict. Gu. 1. — *confirmaro*] *confirmabo* Lg. 4 v. *confirmavero*. 13. 32 corr. ut v. 4. *conformaro* 17. — *vestiendum*] *instituendum* Lg. 21.

124. *neque enim*] *enim* om. Lg. 2. 4. 6. 13. 32 corr. Gu. 3. forte factum propter sequens *est,* quod post *boni* ponunt Lg. 69. 93. Ald. Man. — *procrearis — eduxeris*] vulgo — *rit.* optimam scripturam eleganter ad Antonii personam conversione orationis facta restitui ex Lg. 2. 4 (is *procreaveris)* 13. 32. 36., modo quod 4. *tu educaveris.* — *et vestire*] *et* om. Lg. 4. 15. 16. 21. 76. 81. Vict. — *eius diloricare tunicam*] *eius digitis dilor.* Lg. 2. *digitis dil.* 4. 32 (om. *eius). ditis dil.* 13 corr. ut 2. *dius* s. *duis* 36. *dilodicari* 2 corr. ut 3. 13. 36. *disloricare* 3. 4. 32. *deloricare* 81. *dilodilari* Gu. 3. *Diloricare* etsi apud Ciceronem semel dictum est, latinum tamen fuisse ex Apuleio et Nonio constat. Ex librorum vestigiis alioqui scribendum quis suspicetur *et digitis lacerare tunicam.* Sed cum ex *et eius* factum esset *dius* s. *diūs,* fluxerunt inde *ditis* et *digitis.* — *senis*] om. Vict. Gu. 1. — *idem*] *eidem* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *quidem* (p. *qui idem)* Vict. Gu. 1. — *accusante*] *adcus.* Lg. 65. 67. 70. 73. — *furiosumque*] *curiosumque* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *esse*] *fuisse* Lg. 35. om. 93. — *praestare*] *parare* Lg. 2. *probare* 32. utrumque ex *pstare* ortum. — *posset*] sic dedi ex Lg. 2.

causante Sulpicio cum hominem seditiosum furiosumque defenderet, non dubitavit seditiones ipsas ornare ac demonstrare gravissimis verbis multos saepe impetus populi non iniustos esse, quos praestare nemo posset; multas etiam e re publica seditiones saepe esse factas, ut cum reges essent exacti, ut cum tribunicia potestas constituta; illam Norbani seditionem ex luctu civium et ex Caepionis odio, qui exercitum amiserat, neque reprimi potuisse et iure esse conflatam? 125. Potuit hic locus tam anceps tam inauditus tam lubricus tam novus sine quadam incredibili vi ac facultate dicendi tractari? Quid ego de Cn. Malli, quid de Q. Regis commiseratione dicam? quid de aliis innumerabilibus? in quibus non hoc maxime

4. 13. 32. Gu. 3., non, quod Henrichs. affirmat, loci rationem postulare, sed testium fide motas. v. explicationes. — *etiam*] *enim* Lg. 2. — *e re publica*] *rei publica* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35 (add. *e* m. sec.) 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. Gu. 3. In Lg. 93. scriptum *in rep.* ut corr. 76. Probarem, dum constaret *rei publicae* pro *in rei publicae commodum* dici. — *ut cum tribunicia*] *ut* om. Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Vict. *tum* Lg. 93. *tribunitia* scribitur in Lg. praeter 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. — *esset,* quod statim vulgo sequitur, expunxi, cum facile ex prioribus subaudiatur, secutus Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *ex Caepionis*] *exceptionis* s. *exceptionis* Lg. 4. 17. Gu. 3. *cipionis* Vict. *cepionis* plerique. *ex* om. Gu. 2. — *amiserat*] *miserat* Gu. 3. — *potuisse et*] *potuisset* Lg. 2. 4. 13. 32. 36.

125. *lubricus*] om. 21. 86. Hoc et *novus* invertuntur in Lg. 15. — *ego*] *ergo* Lg. 14. 15. 76. — *Cn. Malli*] *Mallium* dici hominem iussimus secundum Lg. 2. 4. 20. eodemque ducunt Gu. 2. (*Manilii malli*) et Lg. 32 (*malli*). *Manili* 5. 24. 65. 70. 73. 86., unde finitionem nominis ascivimus. *Manilii* 3. 6. 14. 15. 23. 35. 67. 69. 76. 93. Vict. — *Q. Regis*] *Regini* Lg. 20. In 32 supra scriptum *Regis* nomini a m. sec. *Pruscie* (voluit *Prusiae*), et om. *Q.* — *non hoc*] *hoc non* codd. et meliores nec pauciores. Rectior ordo est in Lg. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. *non hoc magis maxime* 17 corr.

enituit, quod tibi omnes dant, acumen quoddam singulare, sed haec ipsa, quae nunc ad me delegare vis, ea semper in te eximia et praestantia fuerunt.

XXIX. 126. Tum Catulus, Ego vero, inquit, in vobis hoc maxime admirari soleo, quod, cum inter vos in dicendo dissimillimi sitis, ita tamen uterque vestrum dicat, ut ei nihil neque a natura denegatum neque a doctrina non delatum esse videatur. Qua re, Crasse, neque tu tua suavitate nos privabis, ut, si quid ab Antonio aut praetermissum aut relictum sit, non explices, neque te, Antoni, si quid non dixeris, existimabimus non potuisse potius, quam a Crasso dici maluisse. 127. Hic Crassus, Quin tu, inquit, Antoni, omittis ista, quae proposuisti, quae nemo horum desiderat, quibus ex locis ea, quae dicenda sunt in causis, reperiantur; quae quanquam a te novo quodam modo praeclareque dicuntur,

ut. 5. *non maxime hoc* Gu. 2. *hoc m. non* Gu. 3. — *delegare*] *delegere* Lg. 3. *deligere* 16. — *et*] *atque* Lg. 81. — *fuerunt*] *fuere* Lg. 15.

XXIX. 126. *tum*] *cum* Gu. 1. — *ego vero*] *age v.* Lg. 6. — *in dicendo*] *in* om. Lg. 3. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. ita corr. 32. v. explicationes ad I. 3, 12. *dicemus* Vict. — *dissimillimi*] *dissimiles* Lg. 35. 69. — *vestrum*] *nostrum* Gu. 3. — *delatum*] *datum* Lg. 76. — *videatur*] *iudicatur* Lg. 17. — *neque tu*] *tu* om. et add. Lg. 2. 32. 65. om. 17. 20. — *in tua* 32 corr. — *dixeris*] *dixerit* Lg. 4.

127. *quin*] *quid* Gu. 3. — *proposuisti*] *posuisti* Lamb. (sec. puto), non recte, quia non dicitur hic de decreto, sed de explicando argumento et disputatione. — *horum*] om. Lg. 20. *eorum* 35. — *dicenda sunt*] sic pro *sint*, quod per se non minus recte dicitur, scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 14. 17 corr. 23. 32 corr. 36. 65. 69. 81. 93. Gu. 2. 3. In talibus a libris standum. — *reperiantur*] *repperiantur* Lg. 20. 32. v. ad II. 24, 100. — *quae*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. 76. Gu. 3. *quam* 24 corr. *nunquam* 5. — *a te*] pro *abs te* recipiendum fuit ex Lg. 2. 4. 13. 32 corr. Gu. 3. — *deprome*] *depromas* Lg. 84. — *afferas*] *efferas* Lg. 3. ita corr. 32. *adferas* 13. 21. 65. 67. 70. 73. 86.

sunt tamen et re faciliora et praeceptis pervagata; illa deprome nobis unde afferas, quae saepissime tractas semperque divinitus. 128. Depromam equidem, inquit, et quo facilius id a te exigam, quod peto, nihil tibi, a me postulanti recusabo. Meae totius orationis et istius ipsius in dicendo facultatis, quam modo Crassus in caelum verbis extulit, tres sunt rationes, ut ante dixi: una conciliandorum hominum, altera docendorum, tertia concitandorum. 129. Harum trium partium prima lenitatem orationis, secunda acumen, tertia vim desiderat. Nam hoc necesse est, ut is, qui nobis causam adiudicaturus sit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos aut defensionis argumentis adducatur aut animi permotione cogatur. Sed quoniam illa pars, in qua rerum ipsarum explicatio ac defensio posita est, videtur omnem huius generis quasi doctrinam continere, de ea primum loque-

128. *depromam*] *deprimam* Lg. 21. — *inquit*] additur *Antonius*, quod expunxi secundum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. v. explicatt. I. 20, 89. — *et quo*] *et quod* Lg. 14. 32 corr. Gu. 3. — *istius ipsius facultatis*] priora duo vocabulo transponuntur in Lg. 2. 4. 6. 15. 67. non deterius. Deinde quae leguntur verba *in dicendo* ab interprete profecta in scriptoris verba irrepsisse eo similius veri est, quod ante *orationis* ponuntur in Havn. 1. 2. Vet. Steph. Z. *α. β. δ. ε.* Gu. 1. 2. 3. Vict. Lg. omnibus praeter 2. 4. 13. 15. 67. edd. antiq. — *caelum*] sic aut *celum* s. *cælum*, quae idem significant, Lg. XXII et meliores omnes. Potiore hoc esse fide ostendit Marinus ad Acta fratr. arval. p. 256. et 358. — *sunt rationes*] *sibi rationes* Gu. 3.

129. *prima*] *altera* Lg. 20 corr. — *lenitatem*] *levitatem* Lg. 4. 81. Gu. 2. — *orationis*] post *partium* poni vult Bakius. — *is*] om. Lg. 70. *in his* 84. *his* 2 et 17 uterque corr. — *adiudicaturus sit*] *adi. est* Lg. 76. 81. 84 (hic *adiudicatus*). Vict. Gu. 2. — *inclinatione*] *inclinatioris* Vict. Gu. 1. 2. v. ad II. 27, 114. — *defensionis argumentis*] *defensione argumentorum* Lg. 4. scriptura memorabilis. — *animi*] *ab animi* Gu. 3. — *in qua*] *in* om. Lg. 2. 4. 6. 13. 32 add. 36. — *loquemur*] *loquamur* Lg. 84. — *quasi notata habere videamur*] sic Havn. 2. Cant.

mur et pauca dicemus. Pauca enim sunt, quae usu iam tractata et animo quasi notata habere videamur.

XXX. 130. Ac tibi sapienter monenti, Crasse, libenter assentiemur, ut singularum causarum defensiones, quas solent magistri pueris tradere, relinquamus, aperiamus autem capita ea, unde omnis ad omnem et causam et orationem disputatio ducitur. Neque enim, quotiens verbum aliquod est scribendum nobis, totiens eius verbi literae sunt cogitatione conquirendae nec, quotiens causa dicenda est, totiens ad eius causae seposita argumenta revolvi nos oportet; sed habere certos locos, qui, ut literae ad verbum scribendum, sic illi ad causam explicandam statim occurrant. 131. Sed hi loci ei demum oratori prodesse possunt, qui est versatus in rebus vel

Norf. Harl. 1. Z. γ. ε. Lg. 81. 84. Lamb. Pearc. Sch. Muell. Or. Henr. vulgo *notata quasi h. v.* *et animo quasi notata* om. Lg. 32 add. *nota* 67. 76. *videamur* Lg. 32 corr. Sed haec cum prioribus male habentur in libris aliis. Quippe *quae vix viam (= usu iam) tractatam habere videantur* omissis mediis Lg. 2. *quae vis* (s. *ius) viam tract. h. videantur* 4. Gu. 3. *quae vis* (s. *ius) via tractata h. videantur* 13. Idem, modo *tracta* pro *tractata*, legitur in 36.

XXX. 130. *ac*] *at* Lg. 3. 32. — *Crasse*] vulgo additum *L.* delevi secundum libros quamvis non optimos, Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 81. 86. Vict. Gu. 1. Secundum sermonis legem praenomen tolerari non potest; v. explicationes ad III. 1, 4. *L. Crasso* quidam codd., ut Gu. 3. — *assentiemur*] *adsentiemur* Lg. 13. 24. 65. 67. 70. 73. 86. *assentimur* corrigit Bakius; bene, si libri iuvarent: ut nunc est, nihil novandum censes. — *aperiamus*] *aperiemus* Lg. 4. — *capita ea*] sic invertimus ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. quae inani hiatus metu transposita fuerunt. — *et causam*] *et* om. Lg. 76. 81. Vict. Gu. 2. — *quotiens — totiens*] hic et paulo infra Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 33 (is posteriore loco *totius)* 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. 2. 3 (non noto, si qui libri per *c* scribunt, ut Gu. 1. 3.) — *eius*] *est ius* Lg. 2. et mox *set* pro *sunt*. *est vis verbi s. literae* 13. 16 (modo is *sed* p. *sive)*. — *causam*] *carm.* (= *carmen*, ortum ex male intellecto *cām)* Gu. 3.

usu, quem aetas denique affert, vel auditione et cogitatione, quae studio et diligentia praecurrit aetatem. Nam si tu mihi quamvis eruditum hominem adduxeris, quamvis acrem et acutum in cogitando, quamvis ad pronuntiandum expeditum, si erit idem in consuetudine civitatis in exemplis in institutis in moribus ac voluntatibus civium suorum hospes, non multum ei loci proderunt illi, ex quibus argumenta promuntur. Subacto mihi ingenio opus est, ut agro non semel arato, sed [novato et] iterato, quo meliores fetus possit et grandiores edere. Subactio autem est usus auditio lectio literae. 132. Ac primum naturam causae videat, quae nunquam latet, factumne sit quaeratur, an quale sit, an quod nomen habeat; quo perspecto statim occurrit naturali quadam prudentia, non

131. *hi*] *hii* Lg. 2. 81. *ii* 16. 23. 24. 65. 70. 73. 86. — *et* om. Lg. 2. 32 add. — *rebus*] *rerum* Lg. 2 corr. *rerum cognitione.* 4. 13. 32 corr. 36. — *usu*] *usum* Lg. 4. *in usu* 6. — *affert*] *adferet* Lg. 13. *adfert* 24. 65. 67. 70. *afferet* 36. ita corr. 32. — *adduxeris*] *eduxeris* Gu. 3. — *quamvis* — *cogitando*] totam sententiam om. Lg. 17. — *in cogitando*] *ad cogitandum* Lg. 4. isque et 69. 76. 93. verba *ad pronunt. expeditum* invertunt. — *erit idem*] inv. Lg. 2. *eidem* 4. 13. 32 corr. 36. om. 6. — *in consuetudine*] *in* om. Lg. 32 add. — *in institutis*] *in* om. plerique meorum, etiam Lg. 2. 3. 4. 13. 32 (add.) 35. 36. Gu. 3. Contra *in voluntatibus* 23. 67. (hi ante *in* retinent). — *opus est*] *est* om. Lg. 84. — *sed iterato*] uncinis includendis verbis *novato et* manum scriptoris restituisse videor ex Lg. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. Illa ex interpretamento fluxisse suspicor propter Lg. 2., in quo scriptum *sed novato iterato.* Quippe imperitus homo cum *semel arare* dici *novare* non vidisset, deesse aliquid iudicabat, cum ager nisi ante *novatus* non posset *iterari.* v. explicationes. — *fetus*] sic scribitur in Lg. 2. 13. 14. 15. 21. 23. 32. 35. 36. 67. 73. 76. Gu. 1. 2. — *subactio*] *subacto* Gu. 3. — *literae*] sic Lg. IV deteriores.

132. *latet*] *lateat*, quod ediderunt Vict. Lamb., exstat in cod. Vict. Lg. 69. 76. 81. 84. 93. Gu. 2. — *habeat*] *habet* Lg. 4. — *perspecto*] *perfecto* Lg. 4. 5. 14. 15. 69. 93. *prospecto* 67. Vict. — *his*] *iis* Lg. 23. Manut. — *subductionibus*] *subactionibus* Lg. 2.

his subductionibus, quas isti docent, quid faciat causam, id est, quo sublato controversia stare non possit; deinde quid veniat in iudicium, quod isti sic iubent quaerere: „Interfecit Opimius Gracchum. Quid facit causam? Quod rei publicae causa, cum ex senatus consulto ad arma vocasset. Hoc tolle, causa non erit. At ipsum negat contra leges licuisse Decius. Veniet igitur in iudicium licueritne ex senatus consulto servandae rei publicae causa.“ Perspicua sunt haec quidem et in vulgari prudentia sita; sed illa quaerenda, quae ab accusatore et a defensore argumenta ad id, quod in iudicium venit, spectantia debent afferri.

XXXI. 133. Atque hic illud videndum est, in quo

5 corr. 13. 14. 15. 16. 23. 24. 32 v. u. t. 36. 70. 73. 84. 86. Gu. 3. — *faciat*] *facit* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *faciant* Gu. 2. Deinde tres versus integros ab *id est* usque ad *causam? Quod rei p.* (his non comprehensis) om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Aberravit scribentis oculus aut voluntas a priore *causam* ad alterum. — *Gracchum*] *graccum* Lg. 15. 32. 76. 86. Lamb. — *rei p. causa*] *rp. causam* Lg. 13. 32 corr. 36. — *cum*] *tum* Lg. 14. 23. 67. *cum* 21 corr. 76. Man. Lamb. Sequentia ad vb. usque *perspicua* om. Lg. 70. — *senatus cons.*] sic divisim Lg. 2. 65. 67. 69. 73. 76. 81. 84. 93. — *at*] *ac* Lg. 3 corr. 4. 5. 20. 21. 24 corr. 32 corr. 65. ita v. 17. — *ipsum*] *id* delevi secundum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. crebra omissione nec abiicienda, de qua in explicationibus agemus. — *leges*] *legem* Lg. 14. 15. *legis* Gu. 1. — *Decius*] *P. Decius* Lg. 23. *set equius* 2. *sed ecuius* Gu. 3. *Detius* 93. — *senatus cons.*] sic divisim Lg. 65. 67. 73. 81. 86. 93. — *spectantia*] *spectanti* Lg. 2. 4. 13. 14. 32 corr. ut 3. 36. 69. Gu. 3. *spectanti ea* 3. 5. 15. 16. 20. 21. 65. 67. 70. 73. 76. 81 corr. ut 17. 86. 93. Vict. *spectant* 6. *spectant ea* 17. *spect'a ea* Gu. 2. — *debent*] scripsi pro *debeant* ex Lg. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. Gu. 3. — *afferri*] *adferri* Lg. 65. 67. 70. 73. 86.

XXXI. 133. *istorum*] *illorum* Lg. 67. 81. — *non quo*] *non quod* Lamb. — *magno opere*] sic Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. v. ad I. 34, 164. — *pertineat*] *pertinet* Lg. 4. *pertineant* 6. — *ut videatis*] *ut* om. Gu. 1. 3. *videamus* Lg. 81. — *quam*] *quale*

summus est error istorum magistrorum, ad quos liberos nostros mittimus, non quo hoc quidem ad dicendum magno opere pertineat, sed tamen ut videatis quam sit genus hoc eorum, qui sibi eruditi videntur, hebes atque impolitum; constituunt enim in partiendis orationum modis duo genera causarum; unum appellant, in quo sine personis atque temporibus de universo genere quaeratur, alterum, quod personis certis et temporibus definiatur, ignari omnis controversias ad universi generis vim et naturam referri. **134.** Nam in ea ipsa causa, de qua ante dixi, nihil pertineat ad oratoris locos Opimi persona, nihil Deci. De ipso enim universo genere infinita quaestio est num poena videatur esse afficiendus qui

Lg. 2. 3. 4. 13. 36. Gu. 3. — *videntur*] om. Vict. — *de universo — temporibus*] haec om. Gu. 3. — *alterum — ignari*] Lambinus ex cod., ut dicit, Memmiano hunc locum sic scriptum exhibuit: *alterum, quod propriis nominibus personarum locorum ac temporum distinctum est, in quo uno illi occupati sunt; superius vero illud, quod totum in ratione generis positum, quasi non necessarium sit, nullis praeceptis aperiunt; ignari* sqq. Gruterus autem quae hic mutet addatque Lambinus neque in Pall. nec in Pith. aut Memmianos, quos excusserit Gulielmius, apparere annotat; neque in alio libro ullo reperta sunt. Sed etiam ed. Lott. haec habet: *alterum, in quo uno illi occupati sunt, quod propriis nominibus,* rell. deinde ut Lambinus. Videntur igitur sane ex margine libri alicuius nunc ignoti fluxisse et manum interpretis, qualis Gasparinus Barzizius fuit, referre. — *personis*] *in personis* Lg. 2. 4. — *definiatur*] *diffin.* Lg. XVII sed deteriores, item Vict. — *omnis*] sic bene Gu. 1. 2. 3. Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 16. 20. 21. 24. 32 corr. 36. 65. 67. 70. 73. 81. *ōmis* 4. *omnibus* 17 corr. ut 2. — *controversias*] *controversiam* Lg. 4. Gu. 3. *et controversia* 32. *controversia* 81.

134. *pertineat*] vulgo *pertinet*, nihilo deterius, sed parui Lg. 2. 4. 6. 13. 32 corr. 36. Gu. 3., in quo *ne* pro *nihil.* — *Opimi*] sic Lg. 5. 15. 16. 17. 35. 65. 67. 70. 73. 86. Gu. 1. idem significat *optimi* in Lg. 2 corr. ut 5., 13. 21. 32 corr. 36. Gu. 3. Mox *Deci* Lg. 5. 13. 16. 65. 70. 73. — *num*] *non* Lg. 4 corr. Gu. 3. v. ad I. 58, 249. — *afficiendus*] *adficiendus* Lg. 13. —

civem ex senatus consulto patriae conservandae causa interemerit, cum id per leges non liceret. Nulla denique est causa, in qua id, quod in iudicium venit, reorum personis, ac non generum ipsorum universa dubitatione quaeratur. 135. Quin etiam in his ipsis, ubi de facto ambigitur ceperitne pecunias contra leges P. Decius, argumenta et criminum et defensionis revocentur oportet ad genus et ad naturam universam: quod sumptuosus, de luxurie; quod alieni appetens, de avaritia; quod seditiosus, de turbulentis et malis civibus; quod a multis arguitur, de genere testium; contraque quae pro reo dicentur omnia necessario a tempore atque homine ad communis rerum et generum summas revolventur.

senatus consulto] sic divisim Lg. 2. 65. 67. 70. 73. 81. 86. 93. Vict. — *interemerit*] *interemit* Lg. 16. 70. 73. *interfecerit* Lg. 76. 81. Vict. Gu. 1. 2. Ald. Lamb. — *reorum personis*] *ex* vulgo additum expunxi secutus Lg. omnes praeter 3. 16. 23 (in 32 *ex* add. m. sec.); item Gu. 1. 3. Longe lectius hoc vulgato, v. explicationes ad I. 3, 12. — *ac non*] *ac* vulgo non lectum addidi ex Lg. omnibus, Vict. Gu. 1. 2. 3. Ald. Iunt. Man. Lamb. v. explicationes. — *dubitatione*] sic vulgatum *disputatione* correxi ex duobus Steph. Z. δ. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 17 v. u. t. 21. 32 v. u. t. 36. 65. 67., ut fecerat Sch. in ed. mai.. Quod Henrichsenus opponit 32, 138., id ad probandum accommodatum non est; quod de *oratione* dicitur ad universi generis disputationem relata, non de *causa* constituenda, in qua quid ius sit necne sit ambigitur sive *dubitatur*.

135. *in his*] pronomen manifestius restitui ex Lg. 2. 4. 6. 13. 21. 32. 36. 67. 69. 76. 84. Gu. 2. 3. Vict. Vulgo *iis;* dicuntur de quibus nunc ipsum disputatur. — *ceperitne pecunias contra leges*] vulgarem verborum ordinem *contra leges pecunias* rectiori iussi cedere secundum Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. Gu. 2. 3. Praeterea pro *P. Decius* Gu. 3. Lg. 2. 13. *de cuius,* unde suspicio nascitur de praenomine, quo sane non egemus, delendo. v. explicationes ad III. 1, 4. — *et ad naturam*] *ad* om. Lg. 4. 13. 23. 32 add. — *sumptuosus*] sic cum *p* Lg. XXIV bonique omnes, praeter 4. — *appetens*] *adpetens* Lg. 65 corr. 67. 70. 86. — *contraque*] *contra* Lg. 2.

136. Atque haec forsitan homini non omnia, quae sunt in natura rerum, celeriter animo comprehendenti permulta videantur, quae veniant in iudicium tum, quom de facto quaeratur; sed tamen criminum multitudo est, non defensionum aut locorum infinita.

XXXII. 137. Quae vero, cum de facto non ambigitur, quaeruntur qualia sint, ea si ex reis numeres, et innumerabilia sunt et obscura, si ex rebus, valde et modica et illustria. Nam si Mancini causam in uno Mancino ponimus, quotienscunque is, quem pater patratus dediderit, receptus non erit, totiens causa nova nascetur. Sin illa controversia causam facit videaturne ei, quem pater patratus dediderit, si is non sit receptus, post-

3. 32. Gu. 3., sed suspectum propter sequens *quae*. — *communis*] scripsi secutus Lg. 2 corr. 13. 32 corr. Gu. 3. item *conmunis* 24. *comunis* 36. *communium* 4.

136. *celeriter animo*] inv. Lg. 4. om. haec ad *permulta* 15. — *videantur*] *videntur* Gu. 3. — *quom*] scripsi propterea, quod Lg. 3. 4. 5. 13. 14.-16. 17. 20. 21. 32. 35 corr. 36. 65. 70. 73. 93 corr. Gu. 3. referunt *quod*, ortum ex *q̄uō*, ut apparet, si 3. 13. 32. Gu. 3. statim non *de*, sed *e* exhibere consideraveris. — *tamen*] om. Lg. 81 add. — *criminum multitudo est*] sic invertimus (vulgatur *cr. est multitudo)* secundum Lg. 2. 3. 4. 32. 36. Gu. 3. *est* om. 13 add. ut 2. — *defensionum*] *defensorum* Lg. 2. 13. 32 corr. Gu. 3.

XXXII. 137. *qualia sint*] *q. sunt* Lg. 4. 20. 70. *qualis* Gu. 3. — *ex reis*] *ex eis* Lg. 23. 32 corr. Gu. 2. — *et innumerabilia*] *et* om. Lg. 4. — *illustria*] *inlustria* Lg. 65. 70. 73. 86. — *quotienscunque*] *quotiens* Lg. 2. illud (vel per *c* scriptum) Lg. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 35. 36. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. 2. 3. eidemque postea *totiens* (s. *tociens)* praeter 20. 36. Gu. 2., sed habent 13. 24. — *pater patratus*] divisim sic Lg. 2. 13. 16. 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. cett. et edd. pleraeque antiquiores iunctim. — *dediderit*] *reddiderit* Lg. 21. postea *dederit* Lg. 4 corr. 6. 81 corr. 84. — *sin illa*] Ern., qui non vidisset *controversiam* sic significare *quaestionem controversam* de coniectura edidit *sin in illa*. — *si is*] inv. Lg. 6. *ne* (p. *si)* Lg. 2. Gu. 3.

liminium esse: nihil ad artem dicendi nec ad argumenta defensionis Mancini nomen pertinet. 138. Ac si quid affert praeterea hominis aut dignitas aut indignitas, extra quaestionem est et ea tamen ipsa oratio ad universi generis disputationem referatur necesse est. Haec ego non eo consilio disputo, ut homines eruditos redarguam; quanquam reprehendendi sunt, qui in genere definiendo istas causas describunt in personis et in temporibus positas esse. 139. Nam etsi incurrunt tempora et personae, tamen intellegendum est non ex his, sed ex genere quaestionis pendere causas. Sed hoc nihil ad me; nullum enim nobis certamen cum istis esse debet. Tantum satis est intellegi ne hoc quidem eos consecutos,

138. *ac*] *at* Lg. 23. 35. 67. 76. 93. Vict. — *affert*] *afferet* Lg. 21. *adfert* 65. 67. — *hominis*] *aut hominis vita* Lg. 13. ita corr. 2. 32. — *aut indignitas*] om. Lg. 2 add. *vita*. 4. 13. 16. 32. 36. *vita* ex male lecto *aut* ortum videtur. — *oratio*] sic meorum soli Lg. 2. 13. 36. *ordine et ratione* 4. 32. *oratione* reliqui omnes, etiam Gu. 3. Mox verba *ad universi generis disputationem* absunt ab Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. Corrigit Bakius: *quod extra quaestionem sit, ea tamen ipsa oratio,* nullo sententiae discrimine, verbis non elegantioribus, sed quaesitis. — *eo consilio*] *eo* om. Gu. 3. utrumque om. Lg. 15. — *qui*] *hi* s. *hii* qui Lg. 3. 4. 6. 13. 84. Gu. 2. 3. *ii qui* 36. — *definiendo*] *diffin.* Vict. et Lag. XVI., nec tamen 2. 4. 5. 13.

139. *intellegendum*] sic Lg. 13. 36. — *ex his*] sic scripsi ex Lg. 35. 36. 67. 69. 76. 84. Gu. tribus, ut dudum oportuit propter opposita sequentia. *hiis* 2. 17 corr. ut 35. 81. — *pendere*] *dare* Lg. 6. *dere* 21. *vel pendere* 15. 86. *prendere* 24. — *certamen*] post *istis* ponitur in Lg. 4. et ed. Lamb. — *intellegi*] scripsi ex Lg. 13. — *potuerunt*] *poterant* Bakius suadet; nulla quidem de causa. — *etiam*] *et* Lg. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 86. talia ostendunt quam saepe hoc iniuria substitutum illi sit. — *paulo*] sic Lg. omnes praeter 3. 4. 5. 6.

140. *hoc*] *haec* Lg. 84. Gu. 2. — *ut dixi*] *ut* om. Gu. 3. — *ac multo*] *ac* om. Vict. mox *etiam* om. Lg. 23., ante *multo* ponit 32. — *quo modo*] sic Lg. 76. 93. ut Man. Lamb. *quo,*

quod in tanto otio etiam sine hac forensi exercitatione efficere potuerunt, ut genera rerum discernerent eaque paulo subtilius explicarent. 140. Verum hoc, ut dixi, nihil ad me. Illud ad me ac multo etiam magis ad vos, Cotta noster et Sulpici: quo modo nunc se istorum artes habent, pertimescenda est multitudo causarum; est enim infinita, si in personis ponitur: quot homines, tot causae; sin ad generum universas quaestiones referuntur, ita modicae et paucae sunt, ut eas omnis diligentes et memores et sobrii oratores percursas animo et prope dicam decantatas habere debeant; nisi forte existimatis a M'. Curio causam didicisse L. Crassum et ea re multa attulisse, quam ob rem postumo non nato Curium tamen

quod alias *quom* significat, Lg. 2. 69. 81. 84. Gu. 3. — *ponitur*] *ponuntur* Lamb. Sch. Muell. — *quot*] *quotquot* Lg. 81 corr. *quod* 32 corr. *tot* 36 corr. — *sin*] *sint* Lg. 2 v. u. t. — *universas*] *universa* Lg. 2 corr. 4. 6. 13. 32 corr. 36. — *quaestiones*] *quaestionis* Lg. 4. 32 corr. 36. Gu. 3. — *referuntur*] *si referuntur* Lg. 2. 6. *referantur* 4. *referrentur* 5. 15. 16. 21. 24. 65. 70. 73. 86. *si referentur* 13. 36. *referentur* 14. 17. 20. 23. 35. 67. 69. 76. 93. — *ut eas omnis*] Sic Havn. 1. 2. Cant. Z. β. δ. Lg. XVI, quorum sunt optimi plerique; *ut omnis* Lg. 13. 36. 65. 81. om. *omnis* Gu. 3. Alii *omnes eas*, quod probat Or., ne *omnes diligentes* a legentibus coniungatur; quae causa evanescit, si scribitur *omnis*, ut fecimus. *diligentes* ante *eas* positum in Lg. VIII. — *percursas*] *perversas* Lg. 69. *percussas* 76 corr. Gu. 1. *percursuras* Vict. *per curas* Gu. 3. — *prope dicam*] sic V. Steph. Z. Erl. 1. Gu. 3. Lg. 13. 36. Vulgo et a plurimis abest *dicam*. — *M'. Curio*] praenomen recte scribitur, sed quinque literis in Lg. 6. 17. 20. 21. 35. 65. 69. 76 corr. *Marco.*; item sic corr. 5. Rell. mei *M.* et *Marco*. — *multa*] *multum* Lg. plerique, sed non optimi 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. ita corr. 32. — *attulisse*] *adtulisse* Lg. 5. 24. 65. 67. 70. 73. 86. — *postumo*] *posthumo* Lg. 14. 21. 93. — *Coponi*] hoc in solis reperi Lg. 3. 4. 15. Gu. 3. alii *Pomponi*, ut Lg. 5. *Pomponii*, ut Gu. 1. 2. Vict. Lg. 15., *Cepioi*, *Capioi*, *Copioni*, ut Lg. 13. — *oporteret*] *oportet* Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 86. Gu. 3.

heredem Coponi esse oporteret. **141.** Nihil ad copiam argumentorum neque ad causae vim ac naturam nomen Coponi aut Curi pertinuit: in genere erat universo rei negotiique, non in tempore ac nominibus omnis quaestio. Cum scriptum ita sit: SI MIHI FILIUS GENITUR ISQUE PRIUS MORITUR et cetera, TUM MIHI ILLE SIT HERES: si natus filius non sit, videaturne is, qui filio mortuo institutus heres sit, heres esse: perpetui iuris et universi generis quaestio non hominum nomina, sed rationem dicendi et argumentorum fontis desiderat.

XXXIII. **142.** In quo etiam isti nos iuris consulti

141. *ac*] *atque* Lg. 6. 15. 36. 67. 81. *et* 69. 93. In nomine Coponii deinde illae mendae recurrunt, verum autem in nullo meorum exstat. *nomen Coponi* om. Vict. — *aut*] sic Lg. omnes praeter 23. 32. 86. *aut aut* 23. *ac* 32. 86. — *Curi*] scripsi ex Lg. 5. 16. 24. 36. 65. 70. om. Vict. — *negotiique*] *negotioque* s. *negocioque* Lg. 2. 6. *negotio quae* 13. *negotii* 15. *negotio* 32 corr. ut t. 69. 70. 73. 76. Paulo ante *rei* om. Gu. 3. — *nominibus*] *personis* Lg. 21. 23. 67. 69. certis personis 24. id p. var. 65. *n̄obibus* Gu. 3., idemque paulo ante *interponere* pro *in tempore*. — *genitur*] plurimi codd. et veteres omnes *genitus*. *gignitur* Lg. 3. Ald. Iunt. Man. *genitur* primus Lambinus reperit, idque legitur in Gu. 1. 2. Lg. 13. 36. 76. — *moritur*] om. Gu. 1. — *tum mihi*] *ut*, quod in edd. nonnullis interponitur, abest a Lg. omnibus praeter 32., in quo expunctum est, 36. 81. 84. ita iam Lambinus dederat, nec ferenda erat directa et liquida oratio confusa. *ille* ante *mihi* ponitur in Lg. 3. 15. 81. omnia illa ab *si mihi* usque ad *sit heres* hoc comprehenso absunt a Vict. — *non sit*] *postea non sit* Lg. 84. — *videatur*] *ut videatur* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. om. usque ad *heres esse* 6. — *is qui*] *is ne qui* Lg. 2 corr. *neque*. *is nequi* 4. 32 corr. 36. om. 36. — *heres sit*] inv. Lg. 3. *heres* om. 4. 32 add. ut 3. 36. Gu. 3. *sit* om. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 24 add. 32 add. ut 3. Etiam alterum *heres* om. Lg. 2. 13. 20. 24 add. Gu. 3. *heres esse* om. Gu. 1. — *sed rationem*] *sed* om. Lg. praeter 3. 4. 17. 69. Gu. 3. addidit corrector nescio qui in 20. 32. 81. — *fontis*] scripsi ex Lg. 2 corr. Gu. 3., in hoc est *fortis*. *formas* 13. 36. *forma* 4. Totum locum rectius distinguendum Bakius docuit. Nec tamen cum eodem

impediunt a discendoque deterrent. Video enim in Catonis et in Bruti libris nominatim fere referri quid alicui de iure viro aut mulieri responderint; credo, ut putaremus in hominibus, non in re consultationis aut dubitationis causam aliquam fuisse, ut, quod homines innumerabiles essent, † debilitati a iure cognoscendo voluntatem discendi simul cum spe perdiscendi abiceremus. Sed haec Crassus aliquando nobis expediet et exponet descripta generatim. Est enim, ne forte nescias, heri nobis ille hoc, Catule, pollicitus ius civile, quod nunc diffusum et dissipatum est, in certa genera coacturum et

corrigendum erat *cum scriptum ita sit* (p. *est); quippe* *cum* oratione obliqua interrogationis afficitur.

XXXIII. 142. *iuris consulti*] sic divisim Lg. 65. 67. 69. 73. 76. 84. 93. — *deterrent*] *decurrent* Gu. 3. — *in Bruti*] sic bene Lg. omnes praeter 2. 23., item Vict. Cum de duobus idem praedicatur, velut hi libros scripsisse dicuntur, sic vitatur ambiguitas, quasi iuncta opera scripsissent. — *aut mulieri*] *ac m.* Lg. 2. *et* 4. — *responderint*] *responderit* plerique codd. — *consultationis*] *consultationes* Lg. 14. *consultationi* 23., qui et *dubitationi*. *consulta rois (= rationis)* Gu. 3. — *essent*] transposui secundum Lg. 2. 4 (is *sit)* 13. 32 corr. 36. Gu. 3., qui omnes *sint*, natum errore propter praecedens *innumerabiles*. — *debilitati a iure*] sic codd. omnes et vulgo edd.; suspectum propter *debilitando* admistam *deterrendi* vim. Pearc. e vestigiis Cant. et ε., in quibus est *deb. a me a iure,* legendum censet *debilitati metu a iure,* nihilo melius. Schuetzius coniecit *in iure cogn.* aut *mole iuris cognoscendi*. Melior his coniectura videtur *debilitati ad ius cognoscendum*, ἀμβλυνθέντες πρὸς τὴν μάθησιν. cf. Or. 1, 3. *debilitati numero* suspicio Bakii est. — *abiceremus*] scripsi secundum Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 24. 32 corr. 36. 65. 70. 73. 81. 86. Vict. Gu. 1. 3. v. ad I. 42, 189. — *ille*] om. Lg. 2. — *hoc*] *haec* Lg. 36. om. 70. — *ius civile*] vulgo additum *se* omisi secundum Lg. 2. 4. 13. 17. 32 add. 36. Gu. 3. — *esset*] scripsi pro vulgato *est* ex Lg. 2. 13. 32 corr. 36. *esse* Gu. 3. — *facilem*] Sic Havn. 1. Gu. 1. Vict. Lamb. et rec. post Sch., addi nunc possunt Lg. 13. 36. 81. Vict. Vulgatum *facile* adeo offendit Ernestum, ut secludendum putaret.

ad artem facilem redacturum. **143.** Et quidem, inquit Catulus, haudquaquam id est difficile Crasso, qui et quod disci potuit de iure didicit et quod iis, qui eum docuerunt, defuit, ipse afferet, ut quae sint in iure vel acute describere vel ornate illustrare possit. Ergo ista, inquit Antonius, tum a Crasso discemus, cum se de turba et a subselliis in otium, ut cogitat, soliumque contulerit. **144.** Iam id quidem saepe, inquit Catulus, ex eo audivi,

143. *et quidem*] *equidem* Lg. 5. 14. 23. 24. 67. 69. 76. — *iis qui*] *his qui* Lg. 3. 13. 16. 21. 67. 70. 73. 81. 86. Gu. 1. 2. 3. *is* 4. 14 et 32 corr. ut 3. 65. 84. — *afferet*] *adferet* Lg. 13. 65. 67. *afferret* Gu. 3. *affert* Gu. 2. — *acute*] *apte* in solo Erl. 1. et pr. m. Lg. 32. legitur; ceteri quod restituimus cum Pearcio. *apte* Steph. Lamb. Grut. et recentiores post Ern. v. explicationes. — *illustrare*] *inlustrare* Lg. 24. 65. 70. 73. *inlustrari* 86. — *a subselliis*] *a* om. Lg. 15. 17. 20. 69. 76. Lamb. Contra *a turba* scribitur in Vict. Gu. 1. 2. — *soliumque*] sic Pal. 1. 2. Pith. Z. Erl. 1. Lg. 4. et 32 pr. m. et recte vulgo post Gruterum. Ceteri codd. et edd. ab antiquis inde pleraeque *solitudinemque*, cui scripturae adversatur locus I. 45, 199. v. explicationes.

144. *id quidem*] *id quod* Lg. 2. 6. 84. *id* ponitur ante *diceret* in Vict. — *ipsi*] *ipse* Lg. 6 corr. *ipsis* 21 corr. — *neque enim*] quod vulgo sequitur, *ipse*, omisi secundum Lg. 2. 4. 6. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Oppositum enim *civitas* pronomen, etsi gratum est, non desiderat. — *bonis*] om. Gu. 1. ante *viris* ponit Gu. 2. — *aequo animo*] inv. Lg. 76. *aequo id animo* 81. Gu. 2. — *feret*] *ferat* Lg. 4. 32 corr. *ferret* 13. 36. — *quodam*] *quodam modo* Lg. 3. 4. 32. — *se*] vulgatum *sese* correxi secundum Lg. 2. 4. 6. 13. 23. 32 corr. 36. Gu. 3. — *spoliatam*] *expoliatam* Gu. 3. — *nam*] *iam* Lg. 14. 23. 67. — *pistrino*] vox librariis ignota cum corrupta esset in *pristino*, interpolationem traxit *instituto*, quae iuncta leguntur in Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 36. 65. 69. 70. 73. 81 v. u. t. 86. 93. Gu. 3. *pristrino inst.* Lg. 15. *pristino* solum Vict. Gu. 1. *instituto pistrino* Gu. 2. *pistr. inst.* Lg. 15 corr. ut 2. 67. — Rectam igitur scripturam meorum solus Lg. 84. habet, etsi facilis erat secundum codd. correctio. — *oscitantem*] vulgo additum *et dormitantem* (Havn. 2. ε. *et dormientem*), cum absit a Pal. 1. 2. Memm. Pith. Z. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3., et sequentibus

cum diceret sibi certum esse a iudiciis causisque discedere; sed, ut ipsi soleo dicere, non licebit. Neque enim auxilium suum saepe a viris bonis frustra implorari patietur neque id aequo animo feret civitas, quae, si voce L. Crassi carebit, ornamento quodam se spoliatam putabit. Nam hercle, inquit Antonius, si haec vere a Catulo dicta sunt, tibi mecum in eodem est pistrino, Crasse, vivendum; et istam oscitantem sapientiam Scae-

Crassi dictis damnari videatur, abire a Ciceronis verbis iussi; uncinis incluserat Henrichsenus. Particula *et* cum cognatis plus semel inferciendis additamentis idonea visa est, ut Graecorum *καί*. Cic. Divin. II. 63 extr.: *Chrysippus quidem divinationem definit his verbis: vim cognoscentem ac videntem et explicantem signa, quae a dis hominibus portendantur.* Verba *ac videntem* inepta sunt et recte uncinis saepsit Hottingerus, cum a Davisii cod. ψ abesse illa videret. 67 med.: *hi* (animi) *cum sustinentur membris ac corpore et sensibus.* Iure Davisius seclusit *et corpore* secundum codd. Reg. et Cantabr. De Or. II. 48, 199: *animos — ad Q. Caepionis odium — renovabam atque revocabam.* Ultima nunc secundum bonos libros secludentur. III. 59, 221: *haec est una pars corporis* (oculi), *quae, quot animi motus sunt, tot significationes et commutationes possit efficere.* Seclusi *et commutationes* secundum bonos libros omnes; nec enim *oculi commutationes efficiunt*, sed ipsi mutantur, et omnis commutatio etiam significatio est. Etiam c. 38, 152. *atque explicandum* suspectum est v. annot. crit. Sed plurimis locis non minus suspectis nihil codices discrepant. de Or. I. 37, 171: *eloquentia tanta fuit* (Cato), *quantam illa tempora atque illa actas in hac civitate ferre maximam potuit.* Subdititia videntur *atque illa aetas.* 40, 184: *lucem ingeni et consili sui porrigentem atque tendentem.* Ultima inepta sunt et seclusi sine libris. 44, 196: *cuius rei tanta est vis ac tanta natura.* Natura eadem vis est. 48, 207: *deprehensum me — plane video atque sentio.* Exclusi *atque sentio* nulla re commendabile. 59, 251: *nemo — Graecorum more et tragoedorum voci serviet.* Addidit *et tragoedorum,* qui *vocem paene tragoedorum* oratori tribui meminisset. Nec de actoribus post ibi agitur, sed de solis oratoribus. II. 6, 23: *volucres videmus procreationis atque utilitatis causa effingere et constituere nidos.* Suspecta habeo *atque utilitatis.* 19, 78. *in disceptatione reorum et controversia.* Ultima suspecta: ex dis-

volarum et ceterorum beatorum otio concedamus. Arrisit hic Crassus leniter et, Pertexe modo, inquit, Antoni, quod exorsus es. Me tamen ista oscitans sapientia, simul atque ad eam confugero, in libertatem vindicabit.

XXXIV. 145. Huius quidem loci, quem modo sum exorsus, hic est finis, inquit Antonius, quoniam intellegitur non in hominum innumerabilibus personis neque in infinita temporum varietate, sed in generum causis atque naturis omnia sita esse, quae in dubium vocarentur, genera autem esse definita non solum numero, sed etiam paucitate, ut eam materiem orationis, quae cuiusque esset generis, studiosi qui essent dicendi omnibus locis descriptam instructam ornatamque comprehenderent, rebus dico et sententiis. 146. Ea vi sua verba parient, quae semper satis ornata mihi quidem videri solent, si eius

ceptatione enim reorum controversia oritur. 23, 96: *hanc similitudinem — exercitationibus crebris atque magnis — persequatur.* Illa *atque magnis* manifestarum ineptiarum tenentur. 48, 199: *non — id C. Norbano in nefario crimine atque in fraude capitali esse ponendum. In nefario crimine* addidit fraudem capitalem interpretaturus. 49, 201: *quod — perquam breviter perstrinxi atque attigi.* Ultimis videtur illud *breviter perstrinxi* explicari. III. 4, 13. *ac sensimus* iuxta ad *pertulimus* positum non probo. 26, 103: *silva rerum ac sententiarum comparanda est.* Sententiae ipsae *res* sunt, quae iure Henr. seclusit. 36, 144: *plus enim aliquanto attulisti, quam tibi erat attributum a nobis ac denuntiatum.* Hoc imperiosius vocabulum est, quam quod ab eis dici potuerit, quibus Crassus ipse gratificaretur. Sed longius progressus Bakius illo loco, qui nos huc detulit, etiam verba *Scaevolarum et ceterorum* excludit; non decere enim Scaevolae vitam rideri. At nec ridet, sed iocatur Antonius, nec aderat ille. — *leniter*] *leviter* non inepte Lg. praeter 4. 15. 16. 32. 36. 67. 84. sec. m. 76. et Gu. 3. v. explicatt. ad III. 52, 201. — *simul atque*] sic divisim omnes libri boni praeter Lg. 13.

XXXIV. 145. *intellegitur*] dedi ex Lg. 5. 13. 65. *intelligeretur* 2. 32 v. u. t. 36. Lamb. *intelligeret* ultimo *e* in rasura

modi sunt, ut ea res ipsa peperisse videatur. Ac si verum quaeritis, quod mihi quidem videatur (nihil enim aliud affirmare possum, nisi sententiam et opinionem meam), hoc instrumentum causarum et generum universorum in forum deferre debemus neque, ut quaeque res delata ad nos erit, tum denique scrutari locos, ex quibus argumenta eruamus; quae quidem omnibus, qui ea mediocriter modo considerarint, studio adhibito et usu pertractata esse possunt; sed tamen animus referendus est ad ea capita et ad illos, quos saepe iam appellavi, locos, ex quibus omnia ad omnem orationem inventa ducuntur. 147. Atque hoc totum est sive artis sive animadversionis sive consuetudinis nosse regiones, intra quas venere et pervestiges quod quaeras. Ubi eum locum omnem cogitatione saepseris, si modo usum rerum

Gu. 3. — *in infinita*] *in* om. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 21. 24. 36. Gu. 3. — *sita*] *posita* Lg. 3. *sit* Gu. 3. — *descriptam*] *scriptam* Lg. 6.

146. *ea — parient*] nescio quid hic vitiosi reperiens Bakius corrigit *eaque* (materia) *vi sua verba pariet.* — *ea*] sic vulgatum *eae* correxi ex Lg. omnibus et Gu. tribus. Transitur a certo subiecto ad infinitum: v. explicationes ad I. 6, 20. — *parient*] sic VSt. Lg. omnes, edd. inde ab Aldo. *pariant* 3. 23. 81. 93. Havn. 1. 2. Gu. 2. *rapiant* Gu. 1 (errat Henr.). Lg. 84. *rapient* *a.* alter Steph. et Sch. non animadvertens loci a se comparati Fin. III. 5, 19. diversissimam rationem esse. — *eiusmodi sunt*] *e. sint* Lg. 3. Lamb. ita v. 32. — *possum*] *possim* Lg. 32. — *in forum*] errore propter priora om. Lg. 2. 4. 13. Gu. 3. — *deferre*] *referre* Lg. 4. — *considerarint*] *consideravit* Lg. 2. *considerantur* Gu. 3. — *sed tamen*] *sed tum* Lg. 2. 4. ex male intellecto scribendi compendio. — *ducuntur*] *dicuntur* Gu. 2. 3.

147. *sive consuetudinis*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. Gu. 3. *sive* om. 36. idemque *consuetudinem.* — *venere*] *venire* Gu. 3. Lg. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 23 corr. ut 17., in quo est *veneris.* Cogitabant de *veniendo,* unde interpolatio profecta *venire debeat* in Lg. 2. 35. 36. — *et*] om. Lg. 2. 35. 36. 69. 81. 93. *ut* Ald. Iunt. Man. Lamb. — *ubi*] *enim* addit Lg. 2. — *usum rerum*]

percallueris, nihil te effugiet atque omne, quod erit in re, occurret atque incidet.

XXXV. 148. Et sic, cum ad inveniendum in dicendo tria sint, acumen, deinde ratio, quam licet, si volumus, appellemus artem, tertium diligentia: non possum equidem non ingenio primas concedere, sed tamen ipsum ingenium diligentia etiam ex tarditate incitat; diligentia, inquam, quae cum omnibus in rebus tum in causis defendendis plurimum valet. Haec praecipue colenda est nobis, haec semper adhibenda, haec nihil est quod non assequatur. Causa ut penitus, quod initio dixi, nota sit, diligentia est; ut adversarium attente audiamus atque ut eius non solum sententias, sed etiam verba omnia ex-

sic libri Lg. et alii plerique. *usu* enim non omnes, ut Orellio visum, sed Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Lg. 81 corr. 84. sec. m. 17. Damnant illud: v. explicationes.

XXXV. 148. *in dicendo*] om. Gu. 3. *in* om. Lg. 15. 32 add. — *tria sint*] *sunt tria* Lg. 2. *haec tria sint* Lamb. *tria sunt* Lg. praeter 36. 81. 93. — *tertium*] *te enim* Gu. 3. *tertio* Lg. 6. — *primas*] *primis* Gu. 3. — *quae cum*] *quae* meorum soli habent 4. 13. 36. 69. 84. *tum* (p. *cum*) 24. 32. — *attente*] *adtente* Lg. 24. 67. 70. 73. *attenti* 81. 84. Vict. — *atque ut*] *ut* om. Lg. 69. 93. — *excipiamus*] *perspiciamus* Lg. 15. 86. *percipiamus* 32 corr. Gu. 3. — *omnis*] dedi ex Lg. 36. 81. 84. Gu. 1. 2. — *indicant*] *iudicant* Lg. 4 corr. 32. 65. 70. Gu. 3. *iudicet* 76.

149. *id tamen — prudentia est*] de his vide explicationes. Tamen sententia aliquatenus constabit, si uncinis incluso et illo *tamen* asciscas scripturam *diligentia* pro *prudentia* ex Lg. 2. 23. 67. Sic certe et ὁμοιοτέλευτον servatur et inepta interpellatio tollitur. Sed manus correctoris tamen videtur ipsam similiter cadentis sententiae formam consectantis. — *in iis*] *in* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. *his* 3. 4. 13. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. Vict. Gu. 2. 3. — *pervolvatur*] *revolvatur* Vict. Gu. 3. Lg. omnes praeter 76. 81. 84., quod recte explicari posse non videtur. — *ut penitus insinuet*] vulgo addi solitum *se* abest ab Havn. 1. 2. VSt. Mead. Harl. 1. Oxoniensibus omnibus Traiectino apud Drakenb. ad Liv. IX. 2, 8. Gu. tribus Lg. omnibus Vict.

cipiamus, vultus denique perspiciamus omnis, qui sensus animi plerumque indicant, diligentia est; 149. [id tamen dissimulanter facere, ne sibi ille aliquid proficere videatur, prudentia est;] deinde ut in iis locis, quos proponam paulo post, pervolvatur animus, ut penitus insinuet in causam, ut sit cura et cogitatione intentus, diligentia est; ut his rebus adhibeat tanquam lumen aliquod memoriam ut vocem ut vires † diligentia est. 150. Inter ingenium quidem et diligentiam perpaulum loci reliquum est arti. Ars demonstrat tantum ubi quaeras atque ubi sit illud, quod studeas invenire; reliqua sunt in cura attentione animi cogitatione vigilantia assiduitate labore; complectar uno verbo, quo saepe iam usi sumus, diligentia: qua

edd. antiq. Eiecit Pearc. in secunda editione et Henrichsenus, quos sequor; uncis inclusit Orellius. V. explicationes ad I. 20, 90. *ut p. insinuetur* cod. Barberinianus minimi preti (ipse eum vidi Romae) apud Garatonum ad Phil. V. 3. *insigniret* Gu. 3. — *in causam*] in omittunt Lg. 4 add. 13. 36. 67. — *his rebus*] *in his rebus* Lg. 3. 67. ita corr. 32. *iis* 23. 69. *rebus* om. 15. — *vocem*] *voces* Lg. 4. — *vires*] *auris* Lg. 13. 36. *aures* 24 corr. ita corr. et exp. 32. — *diligentia est*] hanc Ernesti coniecturam recepi cum Sch. Or. Henr. Vulgatur *haec magna sunt*, quae cum ab Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Z. Erl. 1. absint, lacunam a librariis qualicunque modo expletam esse suspicio est. Non inepta Bakii suspicio est *utque his rebus* corrigendis; eundem *denique* pro *deinde* scribentem paulo ante sequi ratio non videtur.

150. *quidem*] om. Lg. 20. 76 add. *autem* 36. — *perpaulum*] scripsi secundum Lg. 2. 6. 13. 15. 16. 24. 32 corr. ut 3. 36. 65. 81. 84. 86. Gu. 1. accedunt *perpaullum* 20. *paulum* 67. Gu. 3. Ceteri, qui vulgatum *perpaululum* servant, uno certe *l* scriptum monstrant. — *arti*] *artis* Lg. 2. statim *ars* om. Lg. 2. 4 add. sec. m. 13. 32. 36. Gu. 3. — *tantum*] *tamen* Lg. omnes praeter 4. 13. 32. 76. 81. 84., item Vict. ita corr. 32. Quippe *tm̄* et *tamen* et *tantum* significat. — *atque ubi*] *aut ubi* Lg. 4. 24. — *attentione animi, cogitatione*] inv. Lg. 4. *adtentione* 24 corr. 65. 67. 70. 73. *in attentione* 81. Pro altero *cognitione* est in Lg. 20. 76. Gu. 2. — *complectar*] *complector* Gu. 3. Lg. 2. 4. 32 corr. 36. — *usi sumus*] inv. Lg. 4. 81. *usi* om. Gu. 3.,

una virtutes reliquae continentur. 151. Nam orationis quidem copia videmus ut abundent philosophi, qui, ut opinor (sed tu haec, Catule, melius), nulla dant praecepta dicendi nec idcirco minus, quaecunque res proposita est, suscipiunt, de qua copiose et abundanter loquantur.

XXXVI. 152. Tum Catulus, Est, inquit, ut dicis, Antoni, ut plerique philosophi nulla tradant praecepta dicendi et habeant paratum tamen quid de quaque re dicant. Sed Aristoteles, is quem ego maxime admiror, posuit quosdam locos, ex quibus omnis argumenti via non modo ad philosophorum disputationem, sed etiam ad hanc orationem, qua in causis utimur, inveniretur; a quo quidem homine iam dudum, Antoni, non aberrat oratio tua, sive tu similitudine illius divini ingeni in

sed manus secunda *sumus* adscriptis literis duabus sic mutavit: *sum*[*usus*. — *virtutes reliquae*] vulgo *virtute omnes virtutes*. Eieci inutilia vocabula, illud secundum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. alterum secundum Gu. 3. et Lg. omnes praeter 81. 84. Sic sermo longe elegantior exsistit.

151. *orationis*] *oratoris* Lg. 81 corr. — *tu*] om. Lg. 15 add. — *haec*] *hoc* Lg. 81. — *nulla*] om. Lg. 4. — *res proposita*] inv. Gu. 1. et om. *est*.

XXXVI. 152. *inquit*] *ita inquit* Lg. 20. — *paratum*] *partum* Gu. 1. — *ego maxime*] sic Lg. 3. 4. 13. 20. 21. 32 corr. 36. 67. 81. 84. quos sequor; vulgo inv. — *posuit*] vulgatur non deterius *proposuit*. Cum tamen non necesse sit ad sententiam dici Aristotelem locos illos in usus studiosorum verbis declarasse *(vortragen)*, correxi ut legitur in Gu. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. Sensus est eum invenisse et constituisse, *καταστῆσαι (aufstellen)*. — *argumenti via*] sic Pal. 1. 2. Pith. membr. Memm. edd. antiq. pr. Lott. Steph. et recentt. post Gruterum, idque nunc firmatur Lg. 4. 36. *argumentum* Lg. 2. non deterius. *argumenti* om. *via* Z., cuius mg. rec. m. adscr. *vis et ratio*, deinde Lg. 13. *argumenti ratio β. δ.* (supr. scr. *argumentatio)* Lg. 3. 6. 17. 21. 65. 67. 76. Gu. 3. Lamb. ita var. Lg. 32. *argumentandi ratio* duo codd. Lambini, mg. repet. Lamb. *argumentandi via* unus

eadem incurris vestigia sive etiam illa ipsa legisti atque didicisti, quod quidem mihi magis verisimile videtur. Plus enim te operae Graecis dedisse rebus video, quam putaramus. 153. Tum ille, Verum, inquit, ex me audies, Catule. Semper ego existimavi iucundiorem et probabiliorem huic populo oratorem fore, qui primum quam minimam artificii alicuius, deinde nullam Graecarum rerum significationem daret. Atque ego idem existimavi pecudis esse, non hominis, cum tantas res Graeci susciperent profiterentur agerent seseque et videndi res obscurissimas et bene vivendi et copiose dicendi rationem daturos hominibus pollicerentur, non admovere aurem et, si palam audire eos non auderes, ne minueres apud tuos civis auctoritatem tuam, subauscultando tamen excipere voces eorum et procul quid narrarent attendere. Itaque

cod. Lamb. *ratio argumento* Havn. 2. *argumentatio* Havn. 1. (in mg. *argumentandi vis) δ. γ. ε.* Gu. 1. 2. Vict. Lg. 14. 15. 16. 20. 23. 24. 32. 35. 69. 70. 73. 81. 84. 86. Lott. Ald. Iunt. Crat. Man. *argumentio* Lg. 5. *argumenti via ac ratio* Muellerus, *argumentorum vis* Bakius coniecerunt. — *hanc orationem*] addidi, quod vulgo abest, *orationem,* necessaria correctione ex Lg. omnibus praeter 3. 6. 84. ut iam Lamb. fecerat. Eodem redit *rationem* in Lg. 6. Gu. 3. Verba *sed etiam ad hanc* absunt a Gu. 2. — *iam dudum*] sic divisim Lg. 2. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 93. *dudum* 32 corr. — *ingeni*] ita Lg. 13. 16. 65. statim omittitur *in* in Lg. 4. — *mihi magis*] addidi *mihi* ex Lg. omnibus praeter 16. 86., item Gu. 2. 3. — *putaramus*] *putaremus* Lg. 2. 4. 6. 13. 24 corr. 32 corr. 35. 36. 76. 81. 93. *putaram* Vict. Lg. 84. Ald. Iunt. Man. Lamb., inutili paritatis servandae studio.

153. *ego*] om. Lg. 17. — *existimavi*] *extimavi* Gu. 3. — *nullam*] om. Vict. — *idem*] *quidem* Lg. 20. — *seseque*] *seque* Lg. 4. 21. 32 corr. Gu. 3. *se se* 67. *semperque* 2. 36. *semper* 13. — *vivendi*] *videndi* Vict. Gu. 2. — *daturos hominibus*] sic inv. Lg. 2. 6. 13. 32 Gu. 3. et primus quidem *homini* corr., quod 6. 13. item 32 pr. m. habent. In 36. om. *hominibus*. — *admovere*] *admonere* Gu. 1. — *palam*] *ipsam iam* Lg. 2. *ipsa iam* 4. 13. 32. corr. et cum var. *eos iam* 36. *ipsa* Gu. 3. —

feci, Catule, et istorum omnium summatim causas et genera ipsa gustavi.

XXXVII. 154. Valde Hercule, inquit Catulus, timide, tanquam ad aliquem libidinis scopulum, sic tuam mentem ad philosophiam appulisti, quam haec civitas aspernata nunquam est. Nam et referta quondam Italia Pythagoreorum fuit tum, cum erat in hac gente Magna illa Graecia; — ex quo etiam quidam Numam Pompilium regem nostrum fuisse Pythagoreum ferunt, qui annis ante permultis fuit quam ipse Pythagoras; quo etiam maior vir habendus est, cum illam sapientiam constituendae civitatis duobus prope seculis ante cognovit, quam eam Graeci natam esse senserunt; — et certe non tulit ullos haec civitas aut gloria clariores aut auctoritate graviores aut humanitate politiores P. Africano C. Laelio L. Furio,

civis] scripsi ex Lg. 5. 13. 14. 15. 16. 23. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 86. — *voces*] *vocis* Lg. 5. 13. 15. 16. 21. 32. 36. 65. 70. 73. 76. 86. — *attendere*] *adtendere* Lg. 65. 67. 70. 73. 86. Paulo ante *pararent* pro *narrarent* Gu. 1. 2.

XXXVII. 154. *Hercule*] *hercle* Lg. 3. 4. 15. 16. 67. 70. Vict. — *appulisti*] *adpulisti* Lg. 24. 65. 67. 86. *applicuisti* 36. — *nunquam*] *nusquam* Lg. 4 p. var. *unquam* Gu. 1. — *nam*] *non* Lg. 2. 3. 4. 15. v. ad I. 58, 249. — *referta*] *refercta* suetum vitium in Lg. 3. 14. 17. 20. 21. 35. 36. — *illa Graecia*] *illa* om. Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. 84. item Iunt. Man. — *etiam*] *et* Lg. 4. — *regem*] *illum regem* Lg. 81. 84. Steph. Ald. Lamb. — *annis ante permultis*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. *permultis annis ante* Lamb. *annis permultis ante* plerique codd. et edd. rell. omnes. Huius exempli *ante* inter adiectivum et substantivum positi multa similia repertum iri, cum libri diligentius excutiantur, existimo, nec recte usus nostro loco Handius Tursell. I. p. 373. Ipse reperi *aliquot ante annis* Cic. Tusc. I. 2, 4. Nec ratio est vetitum in hac praepositione putare quod in *post* multis exemplis testatum est. — *seculis*] sic Lg. XV bonique omnes. *sclis* Gu. 3. — *cognovit*] nullus codex *cognorit*, nec opus; v. explicatt. — *natam*] *notam* Lg. 4. 32 corr. *notum* Gu. 2. — *senserunt*] *senserint* Lg. 14. 23. — *clariores* —

qui secum eruditissimos homines ex Graecia palam semper habuerunt. 155. Atque ego hoc ex istis saepe audivi, cum dicerent pergratum Atheniensis et sibi fecisse et multis principibus civitatis, quod, cum ad senatum legatos de suis rebus maximis mitterent, tris illius aetatis nobilissimos philosophos misissent Carneadem et Critolaum et Diogenem. Itaque eos, dum Romae essent, et a se et ab aliis frequenter auditos: quos tu cum haberes auctores, Antoni, miror cur philosophiae, sicut Zethus ille Pacuvianus, prope bellum indixeris. 156. Minime, inquit Antonius; ac sic decrevi philosophari potius, ut Neoptolemus apud Ennium, *paucis; nam omnino haud placet.* Sed tamen haec est mea sententia, quam videbar exposuisse. Ego ista studia non improbo, moderata modo sint; opinionem istorum studiorum et suspicionem artificii apud eos,

graviores] *clarioris* — *gravioris* Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. eidem et 6. *politioris.*

155. *ego*] om. Lg. 15. *hoc* addidi ex Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. ita Lambinus. — *ex istis*] *ex his* Lg. 3. 6. 13. 14. 15. 17. 20. 21. 32. 36. 67. 69. 86. *iis* 5. 16. 23. 24. 65. 73. 76. 93. Vict. *eis* 4. *hiis* Gu. 3. — *Atheniensis*] dedi ex Lg. 2. 3. 13. 15. 16. 32 corr. 36. 65. 67. 70. 73. 86. Vict. — *rebus maximis*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 36. Gu. 2. 3. in Gu. 2. *legatos* ponitur inter *suis* et *maximis.* — *tris*] scripsi ex Lg. 36. 84. Gu. 2. 3. — *eos, dum Romae essent*] ignorant Lg. 2. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 70. 73. 76. 81 add. Gu. 2.; quod factum errore propter proximum *et*, cum *essent* scribatur *ēēnt; dum* abest ab aliis multis; nam pro *dum Romae essent* scribitur *Romae esse tum* in Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 81 corr. ut 4. 86. Gu. 2. ita corr. 39. *essent tum* Gu. 1. *cum* pro *dum* scriptum in 4. 35. 69. 93. Lamb. — *tu cum*] *tum* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 67. 69 corr. 76. *tamen cum* Gu. 3. — *haberes*] *habere* Lg. 4. *haberet* 67. — *auctores*] om. Lg. plerique, exceptis 15. 69. 81. 84. 93., item Vict.

156. *minime*] addit Lamb. *vero.* — *ac*] *at* Lg. 3. 5. 24 corr. — *sic*] *si* Lg. 2. 6. 32 corr. 69. Vict. Gu. 3. *se* 67. — *nam omnino*] om. Lg. 6. — *haud*] *aut* Lg. 32 corr. Gu. 3. —

qui res iudicent, oratori adversariam esse arbitror. Imminuit enim et oratoris auctoritatem et orationis fidem.

XXXVIIII. 157. Sed ut eo revocetur, unde huc declinavit oratio, ex tribus istis clarissimis philosophis, quos Romam venisse dixisti, videsne Diogenem fuisse, qui diceret artem se tradere bene disserendi et vera ac falsa diiudicandi, quam verbo Graeco διαλεκτικὴν appellaret? In hac arte, si modo est haec ars, nullum est praeceptum quo modo verum inveniatur, sed tantum est quo modo iudicetur. 158. Nam et omne, quod eloquimur, fit, ut id aut esse dicamus aut non esse; et si

suspicionem] additur *omnem*, ut in ed. Lambini, in Lg. 4. et a m. sec. 32. — *enim*] om. 6. 20. *est enim* 24 corr.

XXXVIII. 157. *eo*] *eodem* Lg. 20. om. Vict. — *huc*] *hec* Lg. 6. — *Diogenem*] *eum* addunt Havn. 1. 2. Mead. Cant. Z. δ: sec. m. ε. Erl. Gu. 2. 3. Steph. Lamb. Pearc. Muell. A Lg. omnibus abest et delevi; uncis clauserat Or. — διαλεκτικήν] hoc in plerisque libris meis omittitur aut perperam scribitur; graecis quidem literis διαλετηκήν unus habet Lg. 84. *dialecticen* Lg. 3. 5. 13. 16. 36. 65. 69. 70. 73. 81. — *appellaret*] *adpellant* Lg. 65. 70. *appellant* 15. 86. — *quo modo*] iunctim Lg. 2. 65. 70. 73. 76. 86. *quō* = *quom* 20. 69. 81. 84. Gu. 3. *quȯ* i. e. *quod* Gu. 1. Mox *quō* 2. 20. 81. 84. *quomodo* 65. 67. 70. 73. 76. — *tantum*] *tamen* Lg. 4. 14. 36. 67. v. ad II. 35, 150.

158. *fit*] hac praeclara scriptura, quae nota erat ex Pal. 1. Memm. γ. edd. antiq., sed spreta ab recentioribus, nunc in ordinem recepta, quod eandem suppeditant Lg. 2. 3. 4. 21. 24 corr. 69. 84. 93. Vict., deinde uncinis clauso altero *iudicent*, quod ascripsit is, qui monere lectorem vellet quid praeterea susciperent dialectici, item virgula distinguendo post *eloquimur* et media distinctione posita post *non esse* locum a nemine satis intellectum sanasse videmur. Vulgaris scriptura est: *nam et omne, quod eloquimur sic, ut id aut esse dicamus aut non esse, et si simpliciter dictum sit, susc. dial., ut iudicent verumne sit an falsum; et si coniuncte* sqq. In ea merito offendit *nam et omne,* quod non habet quo referatur, perdura ut sit Matthiae explicatio in Seebodi Misc. Cr. I. p. 681., qui dicit haec sibi membra respondere: *et omne, quod eloquimur — et ad extremum;* priori tanquam generi subiecta haec esse: *et si simpliciter dictum sit* —.

simpliciter dictum sit, suscipiunt dialectici, ut iudicent verumne sit an falsum; et si coniuncte sit elatum et adiuncta sint alia, [iudicent] rectene adiuncta sint et verane summa sit uniuscuiusque rationis; et ad extremum ipsi se compungunt suis acuminibus et multa quaerendo reperiunt non modo ea, quae iam non possint ipsi dissolvere, sed etiam quibus ante exorsa et potius detexta prope retexantur. 159. Hic nos igitur Stoicus, iste nihil adiuvat, quoniam quemadmodum inveniam quid dicam non docet; atque idem etiam impedit, quod et multa reperit, quae negat ullo modo posse dissolvi et genus

et si coniuncte. *Et* ante *omne*, quod a Gu. 3. abest, delendum censuit Ern., delerunt Sch. et Muell., ediderunteque hi de coniectura *id si simpliciter* pro *et si s.* Non probabiliora sunt quae Wyttenb. in Bibl. Cr. I. 1. p. 20. et P. Faber Pearcio probatus coniecere; et ille quidem *nam est omne*, hic *nam et omne, quod eloquimur, eloquimur sic, ut* etc. Secundum nostram rationem *et* — *et* — *et* enumerationi constituta sunt ut τὰ μὲν — τὰ δὲ — τὰ δέ, et indicant primum et secundum et tertium membrum, quae acervatio paulo commotiorem Antoni animum dialecticos contemnentis inprimis decet. Sic igitur sententia decurrit: omnia dicta aut affirmantia esse aut negantia; si sola per se talia dicantur, verane an falsa sint dialecticum iudicare; si iuncta cum aliis proponantur, eiusdem officium esse, ut iudicet rectene illa adiungantur an secus; verum quia spinosa et nimis subtilis sit ea distinctio, nimio acumine saepe fieri, nihil ut distinguatur. Lenior longe et probabilior nostra correctio videtur, quam Bakii delentis *et* ante *si simpliciter* scribentisque *dictum sit, sit elatum, adiuncta sint*, et altero, quo legitur, loco *iudicant.* — *ut id*] *ut* om. Lg. 3 add. 21. *aut* 5. 13 corr. *id* om. 17. 21. 35. 76. 81. haec sic ponuntur in 17. 76: *non esse id aut esse;* in Gu. 2. sic: *aut esse dicamus id aut non esse.* — *et si*] om. Lg. 6. 15. 20. 76 add. — *alia*] *alteri* Gu. 3. is etiam proxime *iudicant.* Paulo ante *elatum* Lg. 4. — *uniuscuiusque*] divisim Lg. 2. 67. 84., quos non sequor. — *reperiunt*] *repperiunt* Lg. 20. — *possint*] *possunt* Lg. 3. 4. 5. 67. — *potius*] *post* Gu. 3. ex errore propter praecedens *ante* ortum.

159. *igitur*] *ergo* Gu. 3. — *dicam*] *dicat* Gu. 3. — *reperit*] *repperit* Lg. 13. 15. 16. 17. 20. 32. 36. 65. 70. 73.

sermonis affert non liquidum, non fusum ac profluens, sed exile aridum concisum ac minutum. Quod si quis probabit, ita probabit, ut oratori tamen aptum non esse fateatur. Haec enim nostra oratio multitudinis est auribus accommodanda, ad oblectandos animos, ad impellendos, ad ea probanda, quae non aurificis statera, sed populari quadam trutina examinantur. 160. Quare istam artem totam dimittemus, quae in excogitandis argumentis muta nimium est, in iudicandis nimium loquax. Critolaum istum, quem cum Diogene venisse commemoras, puto plus huic nostro studio prodesse potuisse. Erat enim ab isto Aristotele, a cuius inventis tibi ego videor non longe aberrare. Atque inter hunc Aristotelem (cuius et

84. 86. 93 corr. Vict. — *quae negat*] *qui n.* Gu. 3. *negat* Mead. Harl. 1. 2. Cant. Norf. Z. *β. δ. ε.* Erl. Gu. 3., quibus nunc accedunt Vict. et Lg. omnes praeter 15. 32. 81. 84. *negant* 15 corr. ut ceteri plerique. *neget* Havn. 1. 2. et vulgo praeter antiquiss. edd. Pearc. Muell. Henr. — *affert*] *adfert* Lg. 20. 65. 67. 70. 73. *afferret* Vict. — *ac minutum*] *atque m.* Lg. 3. 32. *et* 24. 81. 84. — *si quis*] ex paucis codd. Havn. 1. Gu. 1. 2. 3. Henr. praeeunte Orellio scripserat *si qui;* ego vulgatum reduxi ex Lg. omnibus praeter 36., in quo *si quidem*, et Vict. — *multitudinis est*] inv. Lg. 4. *multimodis* 32 m. sec. — *accommodanda*] *adcomm.* Lg. 65. 70. 73, *adcomodata* 67. — *impellendos*] *implendos* Lg. 6 corr. Bis *et* pro *ad* Gu. 2. — *aurificis*] *artificis* Lg. plerique, sed non optimi 2. 4. 13. 32. 36. 69. 84. in 32 id sec. m. scripsit. — *populari quadam trutina*] sic posui secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3., in quo postremo *trutinatur* scriptum. *statera* hic Lg. 3.

160. *dimittemus*] sic correxi vulgatum *dimittamus* ex Lg. 2. 4. 32. *dimittimus* (s. *ct*) 13. 20. 36. Gu. 3. — *muta*] *multa* Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. — *quem cum Diogene*] eieci inutile *simul,* quod vulgo ante *cum* inculcatur, secutus Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *commemoras*] *conmem.* Lg. 69. — *puto*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *nostro studio*] sic inverti secundum Lg. omnes praeter 67. 69. 73. 93., item Vict. Gu. tres. — *ab isto*] *ab ipso* Vict. — *Aristotele*] *ae* Gu. 3. — *atque inter*] *inter* om. Lg. 4. 14. 23. — *artis*] scripsi secutus Lg. 2 v. *argis.* 13,

illum legi librum, in quo exposuit dicendi artis omnium superiorum, et illos, in quibus ipse sua quaedam de eadem arte dixit) et hos germanos huius artis magistros hoc mihi visum est interesse, quod ille eadem acie mentis, qua rerum omnium vim naturamque viderat, haec quoque aspexit, quae ad dicendi artem, quam ille despiciebat, pertinebant. Illi autem, qui hoc solum colebant, habitarunt in hac una ratione tractanda, non eadem prudentia, qua ille, sed usu in hoc uno genere studioque maiore. 161. Carneadi vero vis incredibilis illa dicendi et varietas perquam esset optanda nobis; qui nullam unquam in illis suis disputationibus rem defendit, quam non probarit, nullam oppugnavit, quam non everterit.

14. 15. 16. 23. 24 corr. 32 corr. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. *omnes artes* 81 om. sq. *omnium. artem* 93. — *quaedam — dixit*] displicet Bakio, *exposuit* desideranti; nec *quaedam* illa Aristotelica recte dici posse. Utrumque Cicero paulo fastidiosius effert Antonii ore, quod philosophus artis dicendi arcana non potuerit nisi mediocri prudentia explicare. *Suam quandam artem edidit* ille correxit, nemo facile probabit. Mox idem correxit *scilicet despiciebat* pro *ille d.*, hoc non dici nisi in alio ac praecedentis verbi subiecto ratus. Quam verum hoc sit exemplorum, quae in explicationibus ad I. 41, 186. collegi, docent de Or. II. 14, 58. Rull. 18. — *aspexit*] scripsi pro vulgato *adspexit* ex Lg. 2. 4. (is *aspexitque* pro *aspexit, quae)* 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Ald. Iunt. Man. Lamb. — *ille*] om. Lg. 4. — *hoc solum*] *hunc solum* Gu. 1. — *colebant*] optimam scripturam pro vulgata *colendum ducebant* recepi ex Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. — *habitarunt*] *habitare* Gu. 3. *laboraverunt* Lg. 3. 4. — *una ratione*] inv. Lg. 32. 81. *oratione* Lg. 3. 4. 32. 69 corr. Gu. 3. — *eadem prudentia*] *eandem prudentiam* Gu. 3.

161. *Carneadi*] sic Havn. 1. quatuor Ox. Gu. 3. Lg. 2 corr. 5. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24 corr. 32 corr. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. 93. v. explicatt. ad I. 19, 88. — *nullam unquam*] *nunquam ullam* Lg. 20. — *in illis*] *in istis* Lg. 67. — *probarit*] *probavit* Lg. 81. — *oppugnavit*] *oppugnarit* Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 35. 36. 67. 69. 70. 73. 86. 93. Gu. 3.

Sed hoc maius est quiddam, quam ab iis, qui haec tradunt et docent, postulandum sit.

XXXIX. 162. Ego autem, si quem nunc plane rudem institui ad dicendum velim, his potius tradam assiduis uno opere eandem incudem diem noctemque tundentibus, qui omnes tenuissimas particulas atque omnia minima mansa, ut nutrices infantibus pueris, in os inserant. Sin sit is, qui et doctrina mihi liberaliter institutus et aliquo iam imbutus usu et satis acri ingenio esse videatur, illuc eum rapiam, ubi non seclusa aliqua acula teneatur, sed unde universum flumen erumpat; qui illi sedes et quasi domicilia omnium argumentorum commonstret et ea breviter illustret verbisque definiat. 163. Quid enim est, in quo haereat, qui viderit omne,

nec spernendum, dum ante exstaret *defenderit*. *expugnarit* Lg. 4 corr. ut 2. *obpugnarit* 5. 24. 32. 65. — *quam ab iis*] *quam ut* Lg. plerique, sed non 2. 3. 4. 13. 20. 21. 32. 36. 69. 93., deinde Gu. 1. 2. Porro *his* 3. 6. 14. 15. 16. 17. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. Gu. 1. 2. 3. *illis* corr. *iis* Vict. Illa scriptura non displiceret, nisi statim sequeretur *haec*.

XXXIX. 162. *his*] *hiis* Lg. 2. 24 corr. ut 23, in quo *iis*. Paulo ante *rudem plane* Gu. 3. — *assiduis*] *adsiduis* Lg. 65. 73. — *incudem*] *in eundem* Lg. 67. — *omnes*] hic nullus meorum liber *omnis*. — *minima*] *minuta* Lg. 14. *nomina* Gu. 1. *mansa* om. Lg. 5. 6. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24 add. 65. 67. 70. 73. 76. 81 add. 86. Gu. 1. Vict. — *ut nutrices*] *ut aiunt nutrices* Lg. 5. 6. 15. 16. 17. 20. 21. 24 corr. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. Gu. 2. — *os*] *omnes* Gu. 3. (ex compendio *oes*). — *sin*] add. *vero* Lg. 3. ita corr. 32. add. *autem* 4. — *qui et*] *qui quidem* Lg. 2. 4. — *acri*] *acer* Lg. omnes praeter 2. 4. 13. 14. 32. 36. 81. 84. ita corr. 32. quod, si vetustiores libri addicerent, haud cunctanter reciperem. — *ingenio*] *ingenii* Lg. 4. — *acula*] scripsi ex Lg. 13. 36. Gu. 3. — *unde*] om. Gu. 1. — *universum*] *immensum* Lg. 81. — *qui illi*] *qui et illi* Lg. 84. Steph. Ald. *ut* Iunt. Man. — *et quasi*] *atque* Lg. 3. 4. 32., qui vulgatum *tanquam* retinent, quod correxi secundum Lg. 2. 13. 17. 20. 35. 36. 69. 76. 93. Gu. 3. — *commonstret*] *conm.* Lg. 14. *demonstret* 20.

quod sumatur in oratione aut ad probandum aut ad refellendum, aut ex sua sumi vi atque natura aut assumi foris? Ex sua vi, cum aut res quae sit tota quaeratur aut pars eius aut vocabulum quod habeat aut quippiam, rem illam quod attingat; extrinsecus autem, cum ea, quae sunt foris neque inhaerent in rei natura, colliguntur. 164. Si res tota quaeritur, definitione universa [vis] explicanda est sic: *Si maiestas est amplitudo ac dignitas civitatis, is eam minuit, qui exercitum hostibus populi Romani tradidit, non qui eum, qui id fecisset, populi Romani potestati tradidit.* 165. Sin pars, partitione, hoc modo: *Aut senatui parendum de salute rei publicae fuit aut aliud consilium instituendum aut sua sponte faciendum. Aliud consilium superbum; suum arrogans. Uten-*

monstret 35. 69. 93. *cum monstret* 36. — *illustret*] *inlustret* Lg. 65. 70.

163. *quid est enim*] Muell. Henr. sine ullius libri praesidio *enim est,* praecepta opinione posituræ elegantioris, quae nulla est. V. explicationes ad III. 30, 119. — *haereat*] *hec eant* Gu. 3. — *aut ad probandum aut ad ref.*] utrobique *aut ad* om. Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36., alterum etiam 5. 16. 17. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 93. Vict., unde suspicor scribendum esse *probandum refellendumve;* quippe compendio *refellendūue* persimili vulgato *refellendum.* — *sumi — cum aut*] haec om. Gu. 1. — *atque natura*] *ac n.* Lg. 20. *et n.* 24. — *assumi*] *adsumi* Lg. 13. 65. 70. 73. *adsummi* 24. 32 corr. — *quippiam*] *quidpiam* Lg. 2. 16. 24. 65. 67. 70. 73. 86. *quodpiam* 4. — *rem illam quod*] *quod r. i.* Lg. 16. 73. *quod* om. 84. — *quae sunt*] *q. sint* Lg. 23. 67. 69. ita var. 32. — *inhaerent*] *haberent* Gu. 3. — *colliguntur*] *conliguntur* Lg. 65. 67. 70. 73.

164. *universa*] quod sequitur *vis* uncis inclusimus, quod abest a Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Ferri non potest, nisi addito *eius.* V. explicationes. — *tradidit*] *potestati tradidit* Lg. 70.

165. *sin pars, partitione*] *sed (set* Lg. 2.) *in partitione* 2. 3. 13. 36. *sed in paratone* Gu. 3. orta haec ex male intellectis scribendi compendiis *si ptiōe,* quem ad modum scriptum in Lg. 4.; *pars* omissum propter proxime sequens vocabulum. — *arrogans*]

dum igitur fuit consilio senatus. Si ex vocabulo, ut Carbo: *Si consul est, qui consulit patriae, quid aliud fecit Opimius?* 166. Sin ab eo, quod rem attingit, plures sunt argumentorum sedes ac loci. Nam et coniuncta quaeremus et genera et partis generibus subiectas et similitudines et dissimilitudines et contraria; et consequentia et consentanea et quasi praecurrentia et repugnantia; et causas rerum investigabimus et ea, quae ex causis orta sint; et maiora paria minora quaeremus.

XL. 167. Ex coniunctis sic argumenta ducuntur: *Si pietati summa tribuenda laus est, debetis moveri, cum Q. Metellum tam pie lugere videatis.* Ex genere autem:

adduntur verba *sponte sua temerarium fuisset* in Lg. 3. ita corr. 32. *adrogans* 24. 65. 67. 70. 73. *abrogans* 84. *sive* (p. *suum)* Vict. Gu. 3. — *si ex vocabulo*] sic Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Sch. Muell. Or. Henr.; vulgo *sin,* quod plane barbarum est. Prius *sin* opponitur ei, quod antecessit, *si;* hoc neutri. *Vocabulum rei* enim etsi a re diversum, tamen non est contrarium, ut *pars toti.* — *Carbo*] *cavos* Gu. 3. — *si consul est*] *et consulem* Gu. 3. ex male lecto *si* et *consul ē* contracto in *consule. si est consul* 4.

166. *sin*] om. Lg. 4. 6. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *attingit*] ita vulgatum *attingat* correxi ex Lg. 2 *(actingit)* 3. 4. 13. 32. 36. 84. Lamb. item *adtingit* 24 corr. ut 65. *adtingat* 65. 67. 70. 73. 86. *attigerit* Gu. 3. In eadem sententiae ratione §. 164. et 168. indicativus exstat. — *coniuncta*] *coniugata* Lg. 16. 73. ita var. 2. — *quaeremus*] *quaerimus* Lg. 32 corr. 69. Ald. Iunt. Man. Lamb. — *partis*] scripsi propter fidem Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *consequentia*] *sequentia* Lg. 2. 4. 6. 13. 35 corr. 36. *frequentia consequentia* 15. 86. *consequentiam* Gu. 3. Paulo ante *contrarias* Lg. 4. *etiam* Gu. 2. om. 17. 24 add. — *praecurrentia*] *percurrentia* Lg. 21. 65. 81 corr. — *repugnantia*] *repugnantias* Lg. 23. 67. — *investigabimus*] scripsi secutus Lg. XIX bonosque omnes, Vict. Gu. 3. Vulgatum *vestigabimus* apud nullum prosae orationis scriptorem satis tutum est; solet enim vocales, inprimis *i* subsequi, qua de re praepositionem omitti pronum fuisse clarum est. Ceterum vide explicationes ad II. 22, 94. — *ex causis*] *ex* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *orta sint*]

Si magistratus in populi Romani esse potestate debent, quid Norbanum accusas, cuius tribunatus voluntati paruit civitatis? 168. Ex parte autem ea, quae est subiecta generi: *Si omnes, qui rei publicae consulunt, cari nobis esse debent, certe in primis imperatores, quorum consiliis virtute periculis retinemus et nostram salutem et imperii dignitatem.* Ex similitudine autem: *Si ferae partus suos diligunt, qua nos in liberos nostros indulgentia esse debemus?* 169. At ex dissimilitudine: *Si barbarorum est in diem vivere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent.* Atque utroque in genere et similitudinis et dissimilitudinis exempla sunt ex alio-

vulgatum *sunt* correxi secundum Lg. 2. 4. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 86. 93. ita corr. 3. Alia hic ratio ac supra. Ibi enim generatim definitio ponitur non admista loquentis existimatione; hic perapte significantur quae dicenti videantur ex rerum causis fluere potuisse. — *quaeremus*] *quaerimus* Lg. 76.

XL. 167. *ex coniunctis*] *de coniugatis* Lg. 15. 16. 70. 73. 86. ita var. 2. — *ducuntur*] *queruntur ducuntur* Lg. 4. *queruntur* 14. *dicuntur* 69. 93. *ducantur* Gu. 2. 3., si recte coniicio de priore; enotatum enim video *ducuntur*, quod quia cum vulgata convenit, aut *ducantur* aut *dicuntur* significare potuit. — *tam pie*] *tam* om. Lg. 2. *lugere tam pie* 65. *ita pie* 84. *pie* om. 67. 70. — *videatis*] *videtis* Gu. 3. — *potestate*] ponitur ante *populi* in Lg. 6. 84. om. Gu. 1. — *esse potestate*] sic inverti secutus Lg. omnes praeter 6. 23. 32. 73. 81. 84., item Vict. Gu. 3. — *accusas*] *adcusas* Lg. 65. 67. 70. 73. 86.

168. *est subiecta generi*] *subi. generi sunt* Gu. 1. *est* om. Gu. 2. — *omnes*] *omnis* Lg. 13. 36. — *nobis*] *vobis* Lg. 13. 36. 84. om. 76. — *esse*] om. Lg. 13. — *in primis*] sic Lg. omnes praeter 36. 69. 76. 86., qui *imprimis*. — *periculis*] *et periculis* Lg. 4. — *indulgentia*] ante *liberos* ponitur in Lg. 84.

169. *at*] *ac* Lg. 69. 70. — *dissimilitudine*] *similitudine* Lg. 17. — *in diem*] *in dies* Lg. 20. *indiem* 81. — *sempiternum*] *sempiterna* Lg. 14. 23. *in sempiterna* 81 corr. 84. Gu. 1. v. ad II. 27, 114. In ceteris meis *in* non est. — *atque*] *at* Lg. 2. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. *que* omissum est propter proximum *utroque*. —

rum factis aut dictis aut eventis et fictae narrationes saepe ponendae. Iam ex contrario: *Si Gracchus nefarie, praeclare Opimius.* 170. Ex consequentibus: *Si et ferro interfectus ille et tu inimicus eius cum gladio cruento comprehensus in illo ipso loco et nemo praeter te ibi visus est et causa nemini et tu semper audax: quid est, quod de facinore dubitare possimus?* Ex consentaneis et praecurrentibus et repugnantibus, ut olim Crassus adolescens: *Non si Opimium defendisti, Carbo, idcirco te isti bonum civem putabunt. Simulasse te et aliquid quaesisse perspicuum est, quod Ti. Gracchi mortem saepe in contionibus deplorasti, quod P. Africani necis socius*

aliorum] *alienis* Lg. 4. — *eventis*] *eventus* Lg. 17 corr. *eventibus* 93. — *et fictae*] *aut fictae* Lg. 14. 23. — *narrationes*] *orationes* Lg. 15. 86. — *iam*] *tum* Lg. 3. 14. 15. 16. 23. 24. 67. 70. 73. 86. ita var. 76. *iam* 4. 5. 6. 21. 32 corr. ut 3. 36. 65. 69. Verba *ponendae — contrario* om. Gu. 3. — *Gracchus*] *T. Graccus* Lg. 2. *T. Gracchus* 13. 36. *C. Gracchus* 4. Verba *nefarie — Opimius* om. Lg. 2. 13. 32 add. 36. Gu. 3. *opimus* 17. 76 corr.

170. *si*] *ut si* Lg. 3. ita corr. 32. — *inimicus eius*] *in. ei* Lg. 2. 13. 36. Hinc factum *et* omisso pronomine in Lg. 5. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93. ita corr. 16. — *comprehensus*] *es* vulgo addi solitum omisi secutus Lg. XXII bonosque omnes, item Vict. Gu. 3. — *visus est*] *v. fuit* Lg. 21 corr. *est.* om. 81 add. 84. Gu. 1. — *tu*] *tu ne* Gu. 3. — *quod*] *quid* Gu. 3. — *possimus*] *possumus* Lg. 2 corr. 4. 13. 21. 24 corr. 32. 36. 69. 84. — *et praecurrentibus*] *ex pr.* Lg. 2. 13. 15. 17. 20. 21. 32. 65. 67. 70. 73. 86. Vict. Gu. 1. 3. Eidem deinde praeter 13. 20. 32. Gu. 1., sed ut accedant 5. 6. 16., *ex repugnantibus.* — *adolescens*] *adul.* Lg. 65. 70. 73. 86. ibi *olim* om. Gu. 3. — *idcirco*] divisim Lg. 2. 67. 70. 84. 93. *iccirco* 15. 20. 69. Ald. Iunt. Man. — *te isti*] inv. Lg. 32 corr. *te* om. 84. — *simulasse te*] *te* om. Lg. 15. statim *et* om. 20. 24. — *aliquid*] sic VSt. Gu. 3. Lg. 2. 13. 32 corr. ut 3. 36. vulgo *aliud quid.* Sed *quid* om. Lg. 3. 4. 6. 17. 20. 76. Gu. 1. v. explicationes. — *Ti.*] hoc s. *tib.* et *tiberii* in solis reperi Lg. 15. 76. 81. 84. Plerique *T.* sueto mendo. — *contionibus*] sic Lg. praeter 3. 4. 5. 6.

fuisti, quod eam legem in tribunatu tulisti, quod semper a bonis dissedisti. **171.** Ex causis autem rerum sic: *Avaritiam si tollere vultis, mater eius est tollenda luxuries.* Ex iis autem, quae sunt orta de causis: *Si aerarii copiis et ad belli adiumenta et ad ornamenta pacis utimur, vectigalibus serviamus.* **172.** Maiora autem et minora et paria comparabimus sic: ex maiore: *Si bona existimatio divitiis praestat et pecunia tanto opere expetitur, quanto gloria magis est expetenda?* Ex minore:

Hic parvae consuetudinis
Causa huius mortem tam fert familiariter;
Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?

Ex pari: *Est eiusdem et eripere et contra rem publicam*

17. 21. 24. 32., item Vict. Gu. 2. — *P.*] *publi* Lg. 69. *P. N.* Vict. — *socius*] *conscius* Lg. 15. 16. 70. 73. 86. it. 24 corr. *consocius*, interpretis inventa. — *eam legem*] *eam* om. Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. (is *leges*). *tam* 69. — *a bonis*] om. Lg. 6. 23. — *dissedisti*] optimam scripturam praeter Memm. Pith. Z. Erl. Gu. 3. firmant Lg. 2. 13. 36., receperunt recentiores post Sch. Legebatur *dissensisti. cesisti* Lg. 4. *assensisti* Gu. 1. is et Gu. 2. *a* omittunt. *discessisti* Pighii cod. nescio qui.

171. *rerum sic*] *cum si* Gu. 1. — *ex iis*] *ex his* Gu. 2. 3. Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. — *quae*] *etiam* Gu. 3., qui deinde *orta* om. *de causis orta* Gu. 1. — *ornamenta pacis*] inv. Lg. 20. — *utimur*] *videntur* Gu. 3.

172. *comparabimus*] om. Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. 84., item Gu. 1. *comparavimus* 36. — *existimatio*] *extimatio* quidam codd., in quibus est Gu. 3., qui mox *divinis* pro *divitiis*. — *tanto opere*] dedi cum Henr. secundum Gu. 3. Lg. 13. 36. 81. v. ad I. 35, 164. — *est expetenda*] inv. Lg. 2. 4. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. *magis* hic om. Gu. 3., idemque mox *sic*. — *tam fert*] sic Terenti codd. et edd., Havn. 1. 2. Gu. 2. 3. Lg. 2. 3. 4. 6. 13 (is *fere*). 20. 21. 32 (is *tan*). 36. 81. 84. *tam fam. fert* 5. 14. 15. 16. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 86. Vict. Gu. 1. (errat Henrichs.). *ita fert* 76. Legebatur ante Lambinum et Orellium *fert tam.* — *mihi hic*] *hic mihi* s. *michi* Lg. omnes praeter 20. 81. 84. totum hunc versum solis initialibus indicat Gu. 1.: *q. s. i. a. q. m. h. f. p.* — *ex pari*] *sic* vulgo additum hic et paulo ante post *minori* delevimus secuti

largiri pecunias. 173. Foris autem assumuntur ea, quae non sua vi, sed extranea sublevantur, ut haec: *Hoc verum est; dixit enim Q. Lutatius. Hoc falsum est; habita enim quaestio est. Hoc sequi necesse est; recito enim tabulas.* De quo genere toto paulo ante dixi.

XLI. 174. Haec ut brevissime dici potuerunt, ita a me dicta sunt. Ut enim si aurum cui, quod esset multifariam defossum, commonstrare vellem, satis esse

Lg. XXII. bonosque omnes et Gu. 1. 3., hoc posteriore loco etiam 2. Havn. 1. 2. VSt. Erl. Sch. in ed. mai. Sed Gu. 3. tria verba illa *ex pari sic* non habet. — *et eripere et contra rem publicam largiri pecunias*] ita VSt. Mead. Norf. γ. (hi tres *publicam* omittunt), δ. ε. (corr. *elargiri* et sic Pearc.) Gu. 3. Pearc. recentt. post. Sch. Accedunt nunc Lg. 2. 13. 32.; qui utroque loco *et* habent; expunctum est in 32. Vulgo enim legitur *et eripere contra remp. et largiri.* Quin ter ponitur in Z. Erl. Harl. 1. *et eripere et contra r. p. et largiri. elargiri* Lg. 4. quod si Cicero pro iniusta largitione usquam dixisse videretur, utique recipiendum esset. Quippe sic intelligitur quomodo *et* in eum locum delatum sit. Ceterum quod Henrichs. dicit largitionem non per se vitiosam esse, sed sic tantum, cum contra rem publicam fiat, ad hanc sententiam aptum non est. Clarum est enim verba *contra rem publicam,* utcunque ponantur, ad utrumque membrum posse referri, ὑπερβάτως: v. Explicatt. ad I. 10, 39.

173. *assumuntur*] *adsumuntur* Lg. 32. 65. 70. 76. 86. (quidam horum duobus *m*). *assumentur* 84. — *ut haec*] *haec* om. Gu. 3. — *Lutatius*] plerique per *c,* quidam libri *Luctatius* s. *Luctacius* scriptum habent; *que lutacius* Gu. 3. *que* etiam Gu. 2. — *falsum est*] *est* om. Gu. 1. 3. — *questio est. Hoc*] *questione hoc* Lg. 3. 4. 13. 32 corr. ita corr. 2. quippe ex *questio ē* contractum in unum *questiōē.* — *sequi*] *consequi* Vict. — *paulo*] sic Lg. codd. XXIV bonique omnes. Proxime praecedens *toto* abest a Gu. 1.

XLI. 174. *si aurum cui*] *si* om. Lg. 4. *cui* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Lamb. Puto hanc librorum omissionem antiquae scripturae *quoi* deberi, quae proximo *quod* nimium similis esset; certe *quo id quod* (= *quoi quod*) scribitur in Gu. 3. Verum etiam in verbis *ille sibi ipse foderet* omittitur *ille* in Lg. 2. 3. 4. 13. 14. 15. 16. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 73. 86. 93., quo

deberet, si signa et notas ostenderem locorum, quibus cognitis sibi ipse foderet et id, quod vellet, parvo labore nullo errore inveniret: sic has ego argumentorum volui notas quaerenti demonstrare ubi sint; reliqua cura et cogitatione eruuntur. 175. Quod autem argumentorum genus cuique causarum generi maxime conveniat non est artis exquisitae praescribere, sed est mediocris ingenii iudicare. Neque enim nunc id agimus, ut artem aliquam

cum retento superiore *cui* aequo animo carere possimus, delevi. Paulo ante *conmonstrare* Lg. 2. 13. 14. 69., et pro *si ostenderem* omissa particula *ostendere* Lg. 15. *si* om. etiam 86. — *sibi ipse*] *sibi* om. Lg. 6. *ipsi* 20. *ipse sibi* Vict. — *parvo*] ita vulgatum *parvulo* correxi secundum Lg. XXIII bonosque, et Vict. — *sic has ego argumentorum volui notas quaerenti demonstrare*] sic ex libris locum affectum persanasse videor; partem emendationis Gruterus occuparat. Plerique codd. et vulgo edd. sic: *sic has ego argumentorum novi notas, quae illa mihi quaerenti demonstrant,* sententia perinepta, cum non id agitur quid ipse in suum usum notaverit Antonius, sed quomodo discentibus opem ferri voluerit. Hoc iam ex simili de auro commonstrando clarum est. *Novi*, quod non ex illo, quod sequitur, *notas* ortum, sed ex *volui* corruptum est, non legitur in VSt. Lg. 2. 13. 20. 36. 76. 93. Horum *volui* exhibent Lg. 2 corr. ut 35., 13. 20. In 36. vacuum spatium est et expletum ut in 35. 93, in quibus est *erui*, lectum etiam in Pal. 1. 8. *ε*. ed. s. l. et a. Ven. mg. Crat. Lg. 76 habet *nolui* corr. *non*. Deinde *quae illa mihi* non exstant in Pal. 1. 2. Pith. Z. Erl. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36.; *illa mihi* om. VSt. Nec *demonstrant* legitur sed *demonstravi* in Pal. 1. et Z. m. sec.; *demonstrari* in Lg. 2. 4. 13. 36., unde correxi *demonstrare,* quando quidem Antonius non universe, sed de sua docendi provincia loquitur. Gruterus, quem probat Henr., correxit *sic has ego arg. notas quaerenti demonstravi;* Pearcius *s. h. e. arg. quasi notavi notas, quae quaerenti dem.;* Schuetz. et Muell. *s. h. e. arg. notavi notas, quae illa quaerenti demonstrant.* Addo pro *novi notas* vulgato legi *novitas* in Gu. 1.; dein *ubi sunt* in Lg. 69. 93. Gu. 3. *eruuntur* corr. *cernuntur* 2. *exuuntur* 17.

175. *praescribere*] *perscribere* Lg. 3. 4. 15 corr. 17. 35 corr. 36. Gu. 1. *describere* 84. — *nunc id*] inv. Lg. 6. 14. Vict. *nunc*

dicendi explicemus, sed ut doctissimis hominibus usus nostri quasi quaedam monita tradamus. His igitur locis in mente et cogitatione defixis et in omni re ad dicendum posita excitatis nihil erit, quod oratorem effugere possit, non modo in forensibus disceptationibus, sed omnino in ullo genere dicendi. 176. Si vero assequetur, ut talis videatur, qualem se videri velit, et animos eorum ita afficiat, apud quos aget, ut eos quocunque velit vel trahere vel rapere possit: nihil profecto praeterea ad dicendum requiret. Iam illud videmus nequaquam satis esse reperire quid dicas, nisi id inventum tractare possis.

om. Gu. 3. — *doctissimis*] *doctis* Lg. 84. — *quasi quaedam*] inv. Lamb. — *monita*] *admonita* s. *ammonita* Lg. 81. 84. Gu. 1. 2. *munimenta* sec. m. 32 exp. — *locis*] *monitis* Lg. 76 v. u. t. — *excitatis*] *exercitatis* Lg. 6. ita corr. 24. — *disceptationibus*] *disputationibus* Lg. 6. 17. 21. — *in ullo*] *in nullo* Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32 corr. 35 corr. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Vict. ita corr. 81. Idem fuit in Gu. 3., sed *n* expunctum est; est et in Gu. 1. sed omisso *in*.

176. *assequetur*] *assequitur* Lg. 3. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 76. 81. Gu. 1. 2. *assequatur* 4. 15. 24 corr. ut 3. 32 corr. ut 3. *adsequitur* 5. 65. 67. 70. 73. — *se*] om. Lg. 2. 3. 13. 32. 36. Gu. 3. male. — *afficiat*] sic Mead. Harl. 1. 2. Ox. omnes, Erl. edd. antiq. Ald. Iunt. Crat. Man. rec. post Ern. Nunc accedunt Lg. omnes praeter 4. 6. 21. 32. 65. 73. 81. Horum *efficiat* 4. 6. *deficiat* 65. *adficiet* 73. *efficiet* 81 corr. ut 2 et rell. *Afficiet* vulgatum in ceteris est, etiam Gu. 1. 3. Havn. I. Lamb. — *apud*] *aput* Lg. 24. — *quocunque*] *quoscunque* Lg. 32 corr. — *velit vel*] om. Lg. 15 add. *vel* om. 3. — *requiret*] *requirit* Lg. 4. 67. 70 corr. *et requiret* Gu. 3. — *iam illud*] *nam illud* Gu. 2. *iam id* Lg. 65. — *reperire*] *repperire* Lg. 14.

177. *esse debet*] inv. Lg. 81. 84. — *cognoscat*] *agnoscat* Vict. Lg. 6. quod Bakio placet, sed necessarium non est, cum non *animadvertendi* modo, sed etiam introspiciendi vis ad sententiam conveniat. *cognoscatur* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3., eidemque *item* pro *artem*. — *audit*] sic pro *audiat* scripsi ex Lg. 4. 13. — *defatigetur*] *fatigetur* Lg. 4. *offendatur aut defatigetur* 3. ita corr. 32. — *afferas*] *adferas* Lg. 24. 65. 67.

177. Tractatio autem varia esse debet, ne aut cognoscat artem qui audit aut defatigetur similitudinis satietate. Proponi oportet quid afferas et qua re ita sit ostendere et ex isdem illis locis interdum concludere, relinquere alias alioque transire; saepe non proponere ac ratione ipsa afferenda quid proponendum fuerit declarare; si cui quid simile dicas, prius ut simile confirmes; deinde quod agitur adiungas; puncta argumentorum plerumque ut occulas, ne quis ea numerare possit, ut re distinguantur, verbis confusa esse videantur.

XLII. 178. Haec et properans ut apud doctos et

70. 73. 86. — *et qua re*] vulgatum *et id quare* correxi ex Lg. 2. 4. 6. 13. 24. 36. 76. Gu. 3. *id* post *qua re* ponitur in Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73 86. 93. *ad* 17. *id ita* supra scr. 32. *ita* om. 23. 35 add. contra *et* om. Gu. 1. — *ex isdem*] *ex* in omnibus codd. est; excidit in ed. Ern. errore; ut videtur, qui in alias edd. influxit. *isdem* scripsi ex Lg. 2. 13. 32. Gu. 3. *eisdem* 4. *hisdem* 14. 36. 67. 84. Gu. 1. 2. — *relinquere alias*] *interdum relinquere* Lg. 3. ita corr. 32. — *alioque*] *alioquin* Lg. 2. 4 v. *aliorsum*, ut corr. in 2.; 6. 13. 36. Gu. 3. — *afferenda*] *deferenda* Gu. 2. Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. *adferenda* 13. *deferenda* var. *afferendum* 32. *differenda* 81. *defendere afferenda* 2. — *cui quid*] *quicquid* Lg. 4. 36. Gu. 3. *quid* 4. 13. 32 corr. *quidquid* 13. Haec indicant scripturam *quoi quid.* Dein *simile* om. Gu. 3. — *quod agitur*] *quid agitur* Lg. 2. — *puncta*] *interpuncta* Gu. 2. Lg. 3. 6. 14. 15. 17. 20. divisim 5. 21. 35. 67. 76. 86. ita corr. 32. eo redit Nonii scriptura *interiuncta* p. 148. *Interpuncta* quid sit nemo dixerit. Librarius nescio qui vocabulum ipsi familiarius ignotiori substituisse videtur. *item puncta* 4. — *occulas*] contra Nonii fidem *occultes* Lg. 3. 13. 24. 36. 94. Vict. Gu. 3., qui *ut* om., ut Gu. 2. *occulta* 4. *occultas* 5. 21. 69. *ocultas* 65. — *re*] *nec* Lg. 3. ita v. 32. *res* 4. *nec* post verbis add. Gu. 3. — *distinguantur*] *discernatur* Lg. 4. *distinguatur*, et post *videatur*, illud Lg. 13. 14. 21. 24. 32 corr. 35. 36., hoc et illi et praeterea 4. 5. 65. 69. 70.

XLII. 178. *haec ut et properans et apud doctos et semidoctus ipse percurro*] Etsi libri non discrepant magnopere (ut

semidoctos ipse percurro, ut aliquando ad illa maiora veniamus. Nihil est enim in dicendo, Catule, maius, quam ut faveat oratori is, qui audiet, utque ipse sic moveatur, ut impetu quodam animi et perturbatione magis quam iudicio aut consilio regatur. Plura enim multo homines iudicant odio aut amore aut cupiditate aut iracundia aut dolore aut laetitia aut spe aut timore aut errore aut aliqua permotione mentis, quam veritate aut praescripto aut iuris norma aliqua aut iudicii formula aut legibus. 179. Qua re, nisi quid vobis aliud placet, ad illa pergamus. Paulum, inquit Catulus, etiam nunc deesse videtur iis rebus, Antoni, quas exposuisti, quod sit tibi ante explicandum, quam illuc proficiscare, quo te dicis intendere. Quidnam? inquit. Qui ordo tibi placeat,

properans Vict. Gu. 2. *praeparans* Gu. 1., *semidoctos* Lg. XIV., quorum boni sunt 2. 4. 32 corr. item Vict. Gu. 1.), non impetro tamen a me ut haec sana esse credam. Quid est enim *haec percurro ut apud doctos?* Deinde *haec percurro ut properans* mera balbuties est; omnis enim currens properat. Denique quo modo haec inter se opponi possunt: *et properans et apud doctos percurro?* Sensit Schuetzius, coniecitque *haec ego properans ut apud doctos;* contra male Muellerus *haec autem et properans apud doctos.* Bene Schuetzius, modo scripsisset *haec et properans.* Causa redditur cur properet duplex; altera, quod apud doctos in re nota morari non sit opus, altera, quod ipse quippe semidoctus imperfectam eius notitiam habeat. — *illa maiora*] *alia m.* Gu. 3. — *qui audiet*] *qui audiat* Lg. 15. 65. 69 corr. 70. 73. 86. — *ut que*] *utique* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3., bene, sed suspectum videtur. *ut* 6. — *aut amore*] *atque amore* Lg. 76. — *aut errore*] *aut terrore γ. δ.* Sch. sine causa. Eadem confusio, sed omnes codices occupavit Brut. 2, 7. — *iudicii*] *iudicum* Gu. 3.

179. *nisi quid*] *quid* om. Lg. 20. 76. — *vobis*] om. Lg. 4. *nobis* 13. 32 corr. 36. 81 corr. Gu. 3. — *paulum*] sic Lg. XXII. bonique omnes et Gu. 1. 2. 3. *paululum* Lg. 5. 76. — *iis rebus*] *his r.* Lg. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. *is* 32 corr. ut 24. 93. *istis* Gu. 1. 2. — *ante explicandum*] inv. Lg. 4. —

inquit Catulus, et quae dispositio argumentorum, in qua tu mihi semper deus videri soles. 180. Vide quam sim, inquit, deus in isto genere, Catule. Non Hercule mihi nisi admonito venisset in mentem; ut possis existimare me in ea, in quibus non nunquam aliquid efficere videor, usu solere in dicendo vel casu potius incurrere. Ac res quidem ista, quam ego, quia non noram, sic tanquam ignotum hominem praeteribam, tantum potest in dicendo, ut ad vincendum nulla plus possit. Sed tamen mihi videris ante tempus a me rationem ordinis et disponendarum rerum requisisse. 181. Nam si ego omnem vim oratoris in argumentis et re ipsa per se comprobanda posuissem, tempus esset iam de ordine argumentorum et de collocatione aliquid dicere; sed cum tria sint a me

placeat] sic Lg. XII, sed optimorum soli duo 13. 32. Sed XVI alii et Gu. 3. *placet;* verum interrogatio directa, quam vocant, minime apta est. — *mihi semper*] inv. Lg. 15. 86. Pro *tu* in Gu. 3. scribitur *via.*

180. *quam sim*] *quam sum* Lg. omnes praeter 81. 84., item Gu. 3. — *inquit, deus in isto genere, Catule*] hoc positu Lg. omnes praeter 4. 6. 17. 76. 81. 84., item Gu. 1. *deus, inquit* 4. 6. rell. ut supr. Vulgo inutili et falsa elegantia *in isto genere, inquit, Catule, deus.* — *Hercule*] sic pro *mehercule* Lg. omnes praeter 2. 4. 20. 73. 76. 81. 84.; item Gu. 3. Illorum partim firmant nostram scripturam, *hercle* enim 2. 4. 20. 23. 76. Vict. — *non nunquam*] sic divisim Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 21. 23. 35. 36. 67. 69. 70. 84. *nunquam* 24. Gu. 3. — *dicendo, ut ad vincendum*] *dicendo ad vincendum ut* Lg. 67. — *nulla*] *nulla res* Lg. 3. ita corr. 2. 32. om. 36.

181. *oratoris*] *orationis* Lg. 6 corr. om. 20. — *et re*] praepositionem *in* sustuli secundum Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. v. ad I. 15, 65. — *per se*] om. Vict. Lg. 36. 76. *pro se* 69. 81 v. u. t. 93. — *comprobanda*] *probanda* Lg. 2. 13. 32. Gu. 3. *comprobandam* 3. *probando* 4. *quam probanda* 65. — *collocatione*] *collatione* s. *conlatione* Lg. 2. 4. 5. 13. 16. 17. 20. 21. 24. 32 corr. 35. 36. 65. 69. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. 2. 3. hic compendio *coll'oē,* ex quo male intellecto etiam ceterorum corruptela

proposita, de uno dictum: cum de duobus reliquis dixero, tum erit denique de disponenda tota oratione quaerendum.

XLIII. 182. Valet igitur multum ad vincendum probari mores et instituta et facta et vitam eorum, qui agent causas, et eorum, pro quibus, et item improbari adversariorum; animosque eorum, apud quos agetur, conciliari quam maxime ad benevolentiam cum erga oratorem tum erga illum, pro quo dicet orator. Conciliantur autem animi dignitate hominis rebus gestis existimatione vitae, quae facilius ornari possunt, si modo sunt, quam fingi, si nulla sunt. Sed haec adiuvant in oratore, lenitas vocis vultus pudoris significatio verborum comitas, si quid persequare acrius, ut invitus et coactus facere

fluxit. — *proposita*] *postta* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. Sed de dividendo et tractando argumento alterum Ciceroni usitatum est: alia igitur ratio huius loci et c. 36, 152. — *cum*] *quod* corr. *cum* (= *quom*) Gu. 3.

XLIII. 182. *vincendum*] *dicendum* Lg. praeter 3. 15. 17. 24. 81. 84., item Gu. 3. *discendum* Lg. 86. — *et instituta*] *et* addidi ex Lg. omnibus praeter 65. 81. 84., item Gu. 2. ita corr. Lg. 81. Aut non debuit, aut singulis membris aut ultimo soli apponi debuit *et*. — *et vitam eorum*] *vitam et eorum* Lg. deteriores XIX; ita corr. 32. edidit Lambinus. *et vitam et* excludit Bakius. *Facta* intellige de rebus quae ad hominum notitiam pervenerunt; his et *moribus* et *institutis* conficitur *vita*, qua prioribus cumulus additur. Nemo vituperaret, si scriberetur *vitam denique omnem*, sed opus non est. — *apud*] *aput* Lg. 24. — *agetur*] sic Lg. plerique (quanquam *agitur* 2. 4. 15. 35. 36), Vict. Gu. 1. 3. VSt. Harl. 1. Pearc. in ed. III. Sch. Or. Henr.; videtur aptius propter idem tempus et praegressum et sequens. — *benevolentiam*] sic Lg. IX., in quibus sunt 36. 73. — *cum erga oratorem*] vitiose *tum* correxit Henr., quod sane legitur in bonis libris Lg. 2. 4. 13. 15 corr. 24 corr. 35. 36. 81. 84. 93. Vict. Gu. 3. Havn. 1. ed. s. l. et a. ita corr. Lg. 32. — *lenitas*] *levitas* Lg. 76. 81. — *vultus pudoris significatio*] Pearc. Sch. Or. conferentes II. 82, 333., ubi legitur *ingenii ostentationis suspicio*, interpretantur *significatio pudoris in vultu*. In qua explicandi ratione non claret, *vultus* num genitivum an nominativum esse voluerint. Utut est, distingui

videare. Facilitatis liberalitatis mansuetudinis pietatis grati animi non appetentis non avidi signa proferri perutile est; eaque omnia, quae proborum demissorum non acrium non pertinacium non litigiosorum non acerborum sunt, valde benevolentiam conciliant abalienantque ab iis, in quibus haec non sunt. Itaque eadem sunt in adversarios ex contrario conferenda. 183. Sed genus hoc totum orationis in iis causis excellit, in quibus minus potest inflammari animus iudicis acri et vehementi quadam incitatione. Non enim semper fortis oratio quaeritur, sed saepe placida summissa lenis, quae maxime commendat reos. Reos autem appello non eos modo, qui arguuntur, sed omnis, quorum de re disceptatur; sic

hic nusquam debet; nec enim id asyndeto convenit nec appositioni. Bakius corrigit *vultus pudor*. — *comitas*] *concinnitas* Lg. 24. ortum ex alio vitio *comunitas*, quod est in Gu. 2. — *persequare*] *persequere* Lg. 3. 24 corr. 69. *prosequare* 32 corr. — *acrius*] *aptius* Lg. 4. — *videare*] *videaris* Lg. 15 corr. om. 21. *facere videare* om. Vict. — *facilitatis liberal.*] *facilitas lib'* Gu. 3. — *grati animi*] *gratia* Lg. 36. — *appetentis*] *adpet.* Lg. 65. 70. 73. 86. — *proferri*] *proferre* Lg. 2. 4. 13. 15. 24 corr. 32 corr. 36. 69. 70 corr. 86. 93. ita corr. 81. — *non pertinacium*] *et non p.* Gu. 3. — *benevolentiam*] sic Lg. VII., sed deteriores. — *abalienantque*] *alienantque* Lg. 76. — *ab iis*] *ab his* Gu. 1. 2. Vict. Lg. 13. 14. 16. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. — *non sunt*] *non* om. Lg. omnes praeter 3. 81. 84. — *conferenda*] *referenda* Lg. 3. 81 corr. Gu. 3. (addit *vel*). ita corr. 4. 32. om. 23 add.

183. *iis causis*] *his c.* Lg. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 2. 3. — *excellit*] sic vulgatum *excellet* correxi ex Lg. 2. 3. 4. 6 corr. 13. 17. 20. 32 corr. ut 5. 36. 76. 84. Gu. 2. *excellent* 5. 24 corr. 65. Tota oratio sequens praesentibus temporibus decurrit. — *summissa*] soli *submissa* Lg. 14. 16. Vict. Gu. 1. — *lenis*] *levis* Lg. 21. 69. 81. — *appello*] *adpello* Lg. 65. 70. 73. Paulo ante *reos* om. Gu. 3. — *omnis*] scripsi secundum Lg. 2. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 23. 24 corr. 32 corr. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 1. 2. *omnino* Lg. 6. — *loquebantur*] *vocabantur* Lg. 4.

enim olim loquebantur. 184. Horum igitur exprimere mores oratione, iustos integros religiosos timidos perferentis iniuriarum mirum quiddam valet; et hoc vel in principiis vel in re narranda vel in perorando tantam habet vim, si est suaviter et cum sensu tractatum, ut saepe plus quam causa valeat. Tantum autem efficitur sensu quodam ac ratione dicendi, ut quasi mores oratoris effingat oratio. Genere enim quodam sententiarum et genere verborum adhibita etiam actione leni facilitatemque significanti efficitur, ut probi ut bene morati ut boni viri esse videantur.

XLIV. 185. Huic autem est illa dispar adiuncta ratio orationis, quae alio quodam genere mentis iudicum permovet impellitque, ut aut oderint aut diligant aut in-

184. *religiosos*] *rellig.* Lg. 84. — *perferentis*] scripsi secutus Lg. 2. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 86. *perferendis* corr. *t* Gu. 3. *perferendarum* Lg. 3. *perferendos* 4. *proferendis* 32 corr. ut 3. *proferentis* 67. — *perorando*] sic optime optimi, Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. *opando* = *operando* Gu. 3. Vitium *peroranda* tale est qualia commemorata sunt ad II. 27, 114. Ego *causam* perorari scio, *rem* nescio. — *leni*] *levi* Lg. 69. 81. 84. om. 20. — *facilitatemque significanti*] *facilitateque significandi* Lg. omnes praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36., modo quod *significandi* est etiam in 4.; *significati* 13. In ea corruptela primus inventor sine dubio se iactavit.

XLIV. 185. *mentis*] scripsi ex Lg. 2 v. u. t. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24 corr. 32 corr. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 86. Vict. — *sperent*] sic soli meorum Lg. 81. 93. Steph. Ald. et vulgo inde pleraeque edd. *sperant* Lg. 6 corr. 84. *aspernant* 3. v. ut 81. Rell. *spernant;* om. a verbis *aut cupiant* ad usque *misereantur* Lg. 65. 69. *aut ut cupiant* Gu. 3. — *maereant*] emendatior haec scriptura firmatur eo, quod plerique codd. habent *mereant.* *metuant* Lg. 81 corr. *mereant.* — *deducantur*] sic Havn. 1. cod. in mg. Lamb. rep., Gruteriani et Oxon. omnes, Mead. Harl. 1. 2. Erl. (pr. m. *diduc.*) Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. Gu. 3. firmat id *deducentur* in Havn. 2. Gu. 1. *deducant* in Lg. 2. 4. 13. 32 corr. — *ad-*

videant aut salvum velint aut metuant aut sperent aut cupiant aut abhorreant aut laetentur aut maereant aut misereantur aut punire velint aut ad eos motus deducantur, si qui finitimi sunt et propinqui his ac talibus animi permotionibus. 186. Atque illud optandum est oratori, ut aliquam permotionem animorum sua sponte ipsi afferant ad causam iudices ad id, quod utilitas oratoris feret, accommodatam. Facilius est enim currentem, ut aiunt, incitare, quam commovere languentem. Sin id aut non erit aut erit obscurius, sicut medico diligenti, prius quam conetur aegro adhibere medicinam, non solum morbus eius, cui mederi volet, sed etiam consuetudo valentis et natura corporis cognoscenda est: sic equidem, cum aggredior in ancipiti causa et gravi ad animos iudi-

ducantur, quod non malum est, Cant. Lg. 35. 69. 93. Ald. Iunt. Crat. Man. et rec. post Ern. *abducantur* Grut. Gron. nescitur unde. Ceterum v. explicationes. — *finitimi sunt*] *fin. sint* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 32. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. — *propinqui his*] *de propinquis* Lg. quos modo apposui et 13. Gu. 3., sed non Lg. 67. *propinquis* 23. *his* om. et 36. — *animi permotionibus*] *animi* om. Vict. Alterum sumpsi ex Lg. omnibus praeter 35. 81. 93., quorum tamen 81. *promotionibus*. Ineptum foret fugere *motus* et *permotiones* non sane magno intervallo disiuncta. Vulgo legitur *perturbationibus*.

186. *permotionem*] *promotionem* Lg. 32 et 81 corr. uterque. — *afferant*] om. Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. *adferant* 24. 65. 67. 70. 73. 86. — *accommodatam*] *adcomm*. Lg. 17. 65. 67. 70. 73. *accommodata* Gu. 3. — *commovere*] *commoveri* (s. *conmov.* ut 69. 84.) Lg. 5. 6. 13. 14. 20. 23. 24. 32 v. u. t. 35. 65. 67. 76. Vict. Gu. 3. — *id*] om. Lg. 4. — *aut*] om. Lg. 4. *autem* 15. 24. 73. — *sicut*] *sicuti* Gu. 1. — *diligenti*] *fideli et diligenti* Lg. 6. — *prius quam*] sic divisim Lg. 67. 69. 73. 76. 81. 84. 93. Gu. 3. — *morbus*] *morbi* Lg. praeter 2. 4. 13. 17. 32. 35. 36. 93., item Vict. Gu. 2. *moribus* 32 corr. *morbi*. — *eius*] om. Lg. 23. statim *cui mederi volet* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. *velit* Lg. 73. — *cum aggredior*] *quod agg.* Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *adgredior* 73. — *in ancipiti causa*

cum pertractandos, omni mente in ea cogitatione curaque versor, ut odorer quam sagacissime possim quid sentiant quid existiment quid exspectent quid velint quo deduci oratione facillime posse videantur. 187. Si se dant et, ut ante dixi sua sponte quo impellimus incumbunt atque propendent: accipio quod datur et ad id, unde aliquis flatus ostenditur, vela do. Sin est integer quietusque iudex, plus est operis; sunt enim omnia dicendo excitanda nihil adiuvante natura. Sed tantam vim

et gravi] sic locum corruptum correxi. Quippe *in ancipi* Gu. 3. *in ancipiti* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36., eidemque etiam *gravi* et *causa. in ancipitem* Lg. 3. Possit quis scribendum suspicari *cum ingredior in ancipitem causam et gravem;* nam *aggredi* cum praepositione *in* non dicitur. Sed manet sic eadem, quae in vulgata scriptura est, difficultas. Quid est enim *causa gravis ad iudicum animos pertractandos?* Animos potius iudicum pertractare ad causam grave est. Ut nos correximus, ea, quae deinde dicuntur de sententiis existimatione exspectatione iudicum optime congruunt cum munere oratoris, ut animos pertractare aggrediatur; a vulgata scriptura haec convenientia plane abest. — *odorer*] *odorem* Lg. XXII., quorum sunt ex optimis duo, 2. et 4.; item Gu. 3. *colorem* 6. *oderit* 13. *odoret* 32 corr. ut 2. Optimorum igitur solus 36. veram scripturam servavit. — *possim*] *possum* Lg. 4 corr. 69. 81. — *exspectent*] *s* abest a Lg. XXIII. *expetent* 70 corr. ut rell. Gu. 1. — *oratione*] *orationes* Gu. 3. Lg. 13. 32 corr. *oratio* 6. — *videantur*] *iudicantur* Lg. 6.

187. *se dant*] *sedeant* quidam Lg., hoc etiam Gu. 3. — *et ut*] *ita ut* Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 86. 93. Gu. 1. 2. — *quo impellimus*] *si quo imp.* Gu. 1. 2. *quo impelluntur* Lg. 4. — *incumbunt*] praestantem scripturam reperi in Lg. 2. ex eaque non recte lecta *incurrunt* fluxit in 13. 36. *incit* Gu. 3. *inclinant* recepta scriptura est. V. explicationes. — *propendent*] *propendunt* Lg. XX. bonique plurimi, etiam Vict. Gu. 3. *pendunt* Gu. 2. — *accipio*] *adcipio* Lg. 65. 70. 73. *aiũ* = *animum* Gu. 3. — *vela do*] *vela addo* (vel *ado)* Lg. 13. Gu. 3. et alii quidam. — *flexanima atque*] *flexatque animi* corr. *flexeratque* et var. *animam naturam* et hoc rursus exp. Lg. 2. *flex atque anima* Gu. 3. *flex* etiam Lg. 13. 36. deinde *animi natura* 13. *animina* 36. *flexissima* 6. *flexamina* 23. 67. 70. 76 corr. 84. Gu. 1. *flexanimina* 32 v. u. t.

habet illa, quae recte a bono poëta dicta est *flexanima atque omnium regina rerum*, oratio, ut non modo inclinantem excipere aut stantem inclinare, sed etiam adversantem ac repugnantem, ut imperator bonus ac fortis, capere possit.

XLV. 188. Haec sunt illa, quae me ludens Crassus modo flagitabat, quom a me divinitus tractari solere diceret et in causa M' Aquili Gaique Norbani nonnullisque aliis quasi praeclare acta laudaret; quae Hercule

atque om. 2. 32 add. *at* 24 corr. — *inclinantem excipere*] Recte sic Pal. 1. 2. Memm. Pith. Z. Gu. 3. Erl. Lg. 2. 13. 32 v. *erigere*. 36. *accipere* 4. Vulgatur *erigere*, idque codd. mei ceteri omnes, Havn. 1. 2. Ox. plerique. *eripere* VSt. *impellere* ex Crevieri coni. Lall. Ern. Sch. Muell. Orellius et Henrichsenus *excipere* scripsere, sed non explicuere probabiliter; v. explicatt. — *et repugnantem*] *ac rep.* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 36. 65. 73. 76. 81. 84. 86. om. 32. — *bonus ac fortis*] inv. Gu. 3. et habet *atque*; a Lg. 2. 3. 4. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93 verba *bonus ac* abesse videntur. — *capere*] *rapere* corrigit Bakius; quasi hoc imperatoris boni sit.

XLV. 188. *sunt illa*] *sunt enim illa* Lg. praeter 4. 32. 81. 84, et Gu. 3. Illorum 32. 81. id a correctore habent. — *quom a me*] *quae a me* Lg. 2. 4. 13. 24. 35. 36. 84. quod eo minus dubito ex *quom* ortum esse, quia *quam* est in 32, corr. u. t. Ceterum *ea a me* Muell. Or. scripsere contra codd. et nulla de causa. *Quae* comparatis diversissimis defendit Klotz. ad Lael. p. 150. attractionis nescio cuius nomine, cum in iteratis *quae* — *quae* anaphorae potius species legentibus ostendatur a sententia plane abhorrens. — *divinitus*] *diviniter* Lg. 81. — *tractari*] *tractare* Gu. 3. — *causa*] *causam* Lg. 2. 4. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 32 corr. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. Vict. Gu. 3. Praenomen sequens vitium genuit. — *M' Aquili*] *Aquili* uno *l* dedi et antiqua simul genitivi forma ex Lg. 13. 15. 16. 17. 24. 32 corr. 65. 67. 70. 73. 86. Vict. ita corr. 23. *aquilii* Gu. 1. 2. *acquili* Gu. 3. V. explicationes III. 43, 171. In praenomine omnes peccant, *C. M. Marci Marcii* prae se ferentes. — *Gaique*] scripsi ex Lg. 4. 67. 81. illi quidem duo *Caique*. Ceteri meorum *Cque*, quod genus scribendi plane improbo. — *laudaret*] *laudari* Gu. 3. — *Hercule*] sic vulgatum *mehercule* correxi usus Lg. 2. 13. 32. 36. *mehercle* 3. 20. Vict. ita corr. 32. *hercle* 4. *me Hercule* 67. 69.

ego, Crasse, cum a te tractantur in causis, horrere soleo. Tanta vis animi, tantus impetus, tantus dolor oculis vultu gestu, digito denique isto tuo significari solet, tantum est flumen gravissimorum optimorumque verborum, tam integrae sententiae, tam verae, tam novae, tam sine pigmentis fucoque puerili, ut mihi non solum tu incendere iudicem, sed ipse incendi videaris. 189. Neque fieri potest, ut doleat is, qui audit, ut oderit, ut invideat, ut pertimescat aliquid, ut ad fletum misericordiamque deducatur, nisi omnes illi motus, quos orator adhibere volet iudici, in ipso oratore impressi esse atque inusti videbuntur. Quod si fictus aliquis dolor suscipiendus esset et si in eius modi genere orationis nihil esset nisi falsum atque imitatione simulatum, maior ars aliqua

70. 76. 81. 84., non deterius. Mox *ego* om. 3. 23. — *tantus impetus*] om. Gu. 3. — *vultu*] *vultuque* Lg. 81. — *digito isto*] *isto* om. Vict. — *flumen*] *fulmen* Lg. 65. — *gravissimorum*] *doctissimorum* Lg. 69. — *pigmentis*] *figmentis* Lg. 4. — *incendi*] scripsi ex Lg. 2. in quo corr. *incensus*, et 36., quorum ille *videaris* praeponit. *incensus* 4. *incensus esse* Lamb. *Incendi* et *ardere*, de oratore alterum, alterum de audiente dictum, opponuntur etiam 45, 190. Or. 38, 132. *Ardere* coniectura est lacunam expleturi.

189. *neque*] *neque enim* Lg. 3. ita corr. 32. — *ut pertimescat*] om. Lg. 16. 70. 73. — *ad fletum misericordiamque*] *affectet misericordiaque* Gu. 3. illud etiam Gu. 2. — *deducatur*] *ducatur* V. St. Gu. 1. — *omnes*] *omnis* Lg. 13. 23. 32. 36. — *illi*] sic pro vulgato *ii* scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. *hi* 6. 14. 23. 67. 69. 76. 84. Gu. 2. *hii* Gu. 1. — *orator adhibere volet*] *oratorem adhibere volo* Lg. 2. 32 corr. ut 3., qui *vult;* item 36. *oratorem* etiam 13. — *inusti*] *immixti* Lg. 13. 36 *(imixti)*. ita corr. 2. — *eius modi*] *huiusmodi* Lg. 17. 20. 76. Vict. — *esset*] *esse* Gu. 3. — *aliqua*] om. Gu. 3. — *accidat*] *adcidat* Lg. 65. 67. 70. 73. — *prudentissimos*] *doctiss.* Lg. 4. Cum sq. *amicissimos* locis permutatur in Lg. 21. — *amicissimos*] *familiarissimos* Lg. 4. — *me Hercule*] divisim scripsi secundum Lg. 2. 3. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 35. 36. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. *hercle* 4. *me* 14. *mehercle* 16. Vict. — *unquam*] om. Vict.

forsitan esset requirenda. Nunc ego quid tibi, Crasse, quid ceteris accidat nescio; de me autem causa nulla est cur apud homines prudentissimos atque amicissimos mentiar. Non me Hercule unquam apud iudices aut dolorem aut misericordiam aut invidiam aut odium dicendo excitare volui, quin ipse in commovendis iudicibus iis ipsis sensibus, ad quos illos adducere vellem, permoverer. **190.** Neque enim facile est perficere, ut irascatur ei, quoi tu velis, iudex, si tu ipse id lente ferre videare; neque ut oderit eum, quem tu velis, nisi te ipsum flagrantem odio ante viderit; neque ad misericordiam adducetur, nisi tu ei signa doloris tui verbis sententiis voce vultu collacrimatione denique ostenderis. Ut enim nulla materies tam facilis ad exardescendum est, quae

nunquam 4. 67. — *apud iudices*] om. Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. *β. δ.* (add. in mg.) *ε.* Gu. 1. — *aut invidiam*] om. Lg. 4. 16. 70. 73. — *dicendo excitare*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Gu. 3. Verba *dicendo excitare volui* om. Vict. — *commovendis*] *conmovendis* Lg. 69. 81. paulo ante *etiam* pro *ipse* Gu. 3. — *iis ipsis*] *his ipsis* Lg. 20. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. 3. Vict. non deterius.

190. *neque enim facile est*] *neque est enim facile* Lg. 3. 4. 13. 32. 36. 84. *n. enim est fac.* Gu. 3. Lg. 2. *enim* om. Gu. 3. — *irascatur ei*] sic Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 81. 84. et alii fortasse quidam, sed non videntur plerique esse, quod Henr. putat. *ei* om. Lg. XXI. *β. ε.* Gu. 1. 2. edd. ant. Man. Grut. Ern. — *id*] deleri vult Bakius. — *lente ferre*] *lente facere* Gu. 1. Paulo ante *quoi* dedi pro *cui* ex Lg. 5. 65., cum quibus faciunt etiam Gu. 3. Lg. 2 v. u. t. 21. 23. 32 corr., *quo* prae se ferendo. — *adducetur*] *adduceretur* Lg. 4. *adducitur* 6. *adducet* 69. — *tu ei*] sic inverti secutus Lg. 2. 4. 6. 13. 20. 32. 36. 81. 84. Gu. 3. *et tu (= ei tu)* Gu. 1. — *collacrimatione*] sic Lg. 15. 35. 84. Gu. 2. *cum lacrim.* s. *lacrym.* Vict. Lg. 2. 3 corr. ut 93 (is *collachrymatione)* 4. 5. 6. 13. 14. 16. 20. 23. 24. 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. *comlacrimatione* 17. *cum lachrym.* 21. *conlacrim.* 81. *con lacrim* Gu. 3 corr. m. sec. Hinc verisimile est

nisi admoto igni ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam vim oratoris parata, quae possit incendi, nisi ipse inflammatus ad eam et ardens accesserit.

XLVI. 191. Ac ne hoc forte magnum ac mirabile esse videatur hominem totiens irasci, totiens dolere, totiens omni motu animi concitari praesertim in rebus alienis: magna vis est earum sententiarum atque eorum locorum, quos agas tractesque dicendo, nihil ut opus sit simulatione et fallaciis. Ipsa enim natura orationis eius, quae suscipitur ad aliorum animos permovendos, oratorem ipsum magis etiam quam quemquam eorum, qui

corrigendum esse *conlacrimatione*. — *exardescendum*] *ardescendum* Lg. 15. 24 corr. 86. — *igni*] *igne* Lg. 15. 32 corr. In codicum summa inconstantia (v. Drakenb. ad Liv. XXVIII. 26, 1. et 45, 11. Heusinger. et Zumpt. ad Cic. Off. p. 260. Zumpt. ad Verr. Accus. IV. 1, 1) et grammaticorum adeo placitis inter se pugnantibus formae tenendae, quae plurimis locis plurimum fidei habent. Nam si etiam in adiectivis in *is*, quae, cum in nomina in primis propria degenerarunt, inclinari in *e* consentitur, aliquando eam legem violarunt Veteres, ut *Aedili* et *Annali* dixerint (v. Quintil. VI. 3, 86), et contra si Charisius *nobile* a Cicerone scriptum pronuntiat I. p. 111: quid de minus notabilibus censendum erit, qualia sunt substantiva in *is* et participia in *ns* exeuntia? ut de locorum et gentilium nominibus taceam, velut *Carthagini, Tiburi, Arpinati, Atinati, Ardeati, Fulginati, Frusinati,* quae pari cum altera forma iure sunt. Iniuria igitur *vagante* de suo scripsit Heinrichius Rp. II. 11. et contra *Tarquiniense* nullo iure sollicitarunt Creuzerus et Moserus II. 21. p. 270. Prudentius Orellius *familiare* scripsit ex libro Mediceo Divers. IV. 12, 2. *Orbi,* quod ex quinto libro de Re publ. affert Charisius l. c. p. 112. secundum codd. scribendum Verr. Accus. IV. 38, 82. et p. Domo 10, 24. fortasse et p. Sextio 30, 66. *Fusti* meliores libri praebent Tac. Ann. III. 21. XIV. 8. et 44.; *igni* Ann. I. 70. — *ipse inflammatus*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. — *et ardens*] om. Lg. 4. — *accesserit*] sic correxi ex Lg. 2. 4. 13. 23 corr. 32 corr. 36. 81 corr. 84. Gu. 2. 3. Havn. 1. 2. Harl. 1. Z. α. γ. δ. Iunt. Crat. Vict. Steph. accedunt 65. 67. 70. 73., in

audiunt, permovet. 192. Et ne hoc in causis in iudiciis in amicorum periculis in concursu hominum in civitate in foro accidere miremur, cum agitur non solum ingeni nostri existimatio (nam id esset levius; quanquam, cum professus sis te id posse facere, quod pauci, ne id quidem neglegendum est); sed alia sunt maiora multo, fides officium diligentia; quibus rebus adducti, etiam cum alienissimos defendimus, tamen eos alienos, si ipsi viri boni volumus haberi, existimare non possumus; 193. sed, ut dixi, ne hoc in nobis mirum esse videatur, quid potest esse tam fictum quam versus, quam scena, quam fabulae? Tamen in hoc genere saepe ipse vidi, ut ex

quibus exstat *adcesserit.* Bene a praecepto speciali et cum figura allocutionis coniuncto hic transitur ad decretum generatim ponendum. Edd. antiquiss. ut Lg. plerique, Man. Lamb. et vulgo post Grut. *accesseris.*

XLVI. 191. *ac*] *at* Lg 2. Gu. 3. ita corr. 32. — *hoc forte*] sic inverti secutus codd. Vict. Gu. 3. Lg. omnes praeter 81. 84. — *totiens*] sic ter Lg. omnes (aut *tociens,* ut 81. Gu. 1. 3) praeter 3. 4. 5. 6., item Vict. Gu. 2. — *irasci — dolere*] haec om. Gu. 1. — *motu animi*] sic inverti secutus Lg. praeter 17. 84. 93 omnes, item Gu. 3. *animi omni motu* Gu. 2. — *locorum*] om. Lg. 4. 21. 32 add. — *aliorum*] *alios* Lg. 14. 81 corr. — *magis etiam*] *magna et* Lg. 3. 32. 84. — *quemquam*] *quenquam* Lg. XVII., quorum sunt 69. 73. 76. it. Gu. 1. *quemque* s. *quenque* 81. 84.

192. *periculis*] *periclis* Lg. 13. — *concursu*] *cursu* Vict. Gu. 3. — *accidere*] *incidere* Lg. 4. *adcidere* 65. 67. 70. 73. *accipere* 86. — *agitur*] *igitur* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 15. 16. 17. 24. 32. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Gu. 3. om. 14. 21. 23. 35. 67. 81. Vict. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 16. 36. 65. 70. — *quanquam*] sic Lg. 16. 24. 69. Ald. Iunt. Lamb. — *cum*] *quod* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. unde fortasse corrigendum *quom. tum* 24. — *sis te*] *est* Lg. 2. *iste est* 3. *iste* 5. 6. 13. 16. 20. 21. 32 corr. ut 3. 36. 65. 70. 73. 76. Gu. 3. *te* om. praeterea 14. 15. 23. 35. 67. 69. 86. 93. — *quod pauci*] om. Lg. 6. — *neglegendum*] scripsi ex Lg. 13. 36. 65. 70. — *sunt maiora*] sine causa *sunt* omitti voluit Pearcius; v. explicatt. — *viri boni*] inv. Lg. 6.

193. *quam versus*] om. Lg. praeter 2. 4. 13. 32. 36. 84.

persona mihi ardere oculi hominis histrionis viderentur † spondalia illa dicentis:

Segregare abs te ausus aut sine illo Salamina ingredi?
Neque paternum aspectum es veritus?

Nunquam illum *aspectum* dicebat, quin mihi Telamo iratus furere luctu filii videretur. At idem inflexa ad miserabilem sonum voce:

exp. 32. *vernis* Gu. 3. sed *is* secunda manus in rasura scripsit. — *scena*] *scaena* Lg. 65. 84. ut semper solent aliqui libri. Quamvis aetate argentea ita scriptum fuisse evincant Faernus ad prol. alt. Hecyrae Terentianae v. 8. et Norisius in orth. Pisan. p. 279., et fons eius scripturae Varro ostendi potest L. L. VII. 96., non impetro tamen a me, ut superstitiones Wunderi ad Plancianam p. 13. sequens contra clarissimam originis Graecae fidem ab eruditis vulgo sic scriptum esse putem. Fuerit hoc, ut *cassus* et *divissio*, aliquando in deliciis nonnullorum; apud omnes receptum esse et mansisse non credo. — *fabulae*] *fabula* Lg. 4. 6. — *vidi, ut*] vulgatum *vidi cum* longe lectiori adverbio cedere iussi secundum Lg. 2. 3. 32. 36. Gu. 3. ū 4. Duos versus a *quid potest* usque ad *vidi* om. Gu. 3. — *hominis histrionis*] inv. Lg. 4. *histrionis* delendum putabant Boettigerus in prolusione de personis scenicis et Osannus in Wolfii Anall. Litt. II. p. 531. — *spondalia*] sic plerique codd., et vulgo edd. post Aldum. *spondali* s. *spondalli* Pal. 1. 2. Lg. 13. 32. Memm. Pith. Z. δ. Gu. 3. *spondialia* codd. Lamb. Med. 1. Ven. Lott. Lamb. Sch.; *spondallua* 2 corr. ut 13. *spondalis* 4 corr. *spondali. sp* . . . corr. *spondaica* 24. *spondallitia* 36. De coniecturis VV. DD. v. explicationes. — *illo*] *ullo* Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *Salamina*] *salaminam* Lg. 4. *solamina* 32 corr. Gu. 3. *salamine* 84. — *aspectum*] Lg. omnes praeter 3. 4. 5. 6., item Vict. Gu. 1. 2. 3. et sic statim eidem. — *dicebat*] *videbam* Lg. 3. 24 corr. ita corr. 32. — *Telamo*] scripsi ex Lg. 32 corr. *Thelamon* (quod est in 2. 20. 23. 67. 69. 81.). 84. Gu. 3.; et formae illae creberrime exstant in libris optimis ab editoribus neglectae. *Solo* legitur Rp. II. 1. p. 196 Mr. *Agamemno* legitimam hanc apud Ciceronem scripturam habet. *Io* recte correxit Sigonius Liv. XLV. 6, 9. imperite adversantibus Dukero et Drakenborchio l. c. et ad XXXIV. 61, 10. cf. ad epit. LV. *Strymo* legitur XLV. 29, 7. *Myro* Cic. de Or. III. 7, 26. De *Platonis* nomine ne attinet quidem dicere. Hanc formam Ciceronis aetate solam usitatam fuisse testantur Priscianus p. 690. *Zeno* ei dictum

Cum aetate exacta indigem
Liberum lacerasti orbasti exstinxti; neque fratris necis
Neque eius gnati parvi, qui tibi in tutelam est traditus —

flens ac lugens dicere videbatur. Quae si ille histrio, cotidie cum ageret, tamen recte agere sine dolore non poterat: quid? Pacuvium putatis in scribendo leni animo ac remisso fuisse? Fieri nullo modo potuit. 194. Saepe

miratus et pluribus eisque disertis verbis Quintilianus I. 5, 60. Sed neque de Taciti et Plinii aetate pugno, ut dissensum codicum spernendum putem (v. Tac. Ann. III. 26. Hist. V. 12. 13.), nec de poëtis contendo cum Cortio ad Luc. V. 134. Quare *Claudius Ariston* Plinio concedendus est Epp. VI. 31, 3., cum praesertim homo Ephesius civis fortasse Romanus factus nativum tamen nomen sibi relinqui postulet; velut *Valerius* quidem *Solo* exstat in Inscr. Graev. p. 1149, 8., sed *Potamon* apud Reinesium p. 675, 85. — *at idem*] *utile* Gu. 3. *at* correxi ex Lg. 13. 15. 69. ut voluit Bakius. Melius hoc, quam sententiam cum prioribus coniungere; retento quidem *ut* intelligi aliter non potest. — *ad miserabilem*] *ad admirabilem* Lg. 4. *ac* (p. *ad*) Lg. 5. 6. 13. 21. 65. 76. Gu. 3. ita corr. 32. om. 20. Horum duo, 6. et 76. *miserabili*. — *vocem*] *voce* Gu. 3. — *cum aetate*] non dubitavi sic emendare locum corruptum ope Lg. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. Certum enim videtur continuari orationem versiculis praecedentibus inchoatam; cuius ratio servato *quem* non constat, cum id audientes necessario ad *aspectum* referrent. *Cum* dictum cum indicativo, cuius apud illius aetatis scriptores indistinctus est a coniunctivo usus. Ut scripsimus, iam Lambinus praeiverat. — *indigem*] *indigne* Lg. 2. *indige* 23. *indigeni* 65. *indigere* Gu. 3. *indigum* Lamb. — *exstinxti*] *extraxisti* Gu. 2. *etinxisti* Lg. 4. 69. *extinsisti* quidam alii, ἰταλικῶς. Plurimi synizesi neglecta *extinxisti;* sic Lg. XX. et Gu. 3. — *neque eius gnati*] *neque* om. Lg. 21. 81. *eius gnati* posui secundum Lg. praeter 4. 16. 65. 67. 84 omnes et Gu. 1. 2. 3. *eius* enim una syllaba et *neque* prima producta pronuntiari potuit; v. Hermanni El. D. Metr. p. 65. Ceterum pro *gnati* est *etati* in Lg. 2 corr. 13. 36. *cnati* in Gu. 3. *eius aetatis parvi gnati* Lg. 4. — *tutelam*] *tutela* Lg. 2. 3. 6. 13. 32. *tutella* 4 corr. ut 2. — *cotidie*] scripsi ex Lg. 13. 36. 81. Vict. Gu. 2. *cottidie* 84. — *recte*] hoc Ern. uncinis circumdedit, Sch. et Muell. delerunt; inconsiderate factum. V. explicatt. — *in scribendo*] *in* om. Gu. 3. — *leni*] *levi* Lg. 4 corr. 69. 93.

enim audivi poëtam bonum neminem (id quod a Democrito et Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum exsistere posse et sine quodam afflatu quasi furoris.

XLVII. Quare nolite existimare me ipsum, qui non heroum veteres casus fictosque luctus velim imitari atque adumbrare dicendo neque actor sim alienae personae, sed auctor meae, cum mihi M' Aquilius in civitate retinendus esset, quae in illa causa peroranda fecerim sine magno dolore fecisse. 195. Quem enim ego consulem fuisse, imperatorem ornatum a senatu ovantem in Capitolium ascendisse meminissem, hunc cum afflictum debilitatum maerentem in summum discrimen adductum viderem, non prius sum conatus misericordiam aliis commovere, quam misericordia sum ipse captus. Sensi equidem, tum magno opere moveri iudices, quum excitavi maestum ac sordidatum senem et cum ista feci, quae tu,

194. *id quod*] *idque* Lg. 3. ita corr. 32. — *existere*] *s* non habent Lg. praeter 3. 4. 5. 6., nec Gu. 3. *resistere* 21 corr. *esistere*, Italorum more. — *afflatu*] *adflatu* Lg. 65.

XLVII. *velim — sim*] sic emendavi vulgatam scripturam *vellem — essem*; alterum ex Lg. omnibus praeter 15. 84., item Vict. Gu. 3., alterum ex Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. Vict. Gu. 3., ut tamen Lg. omnes optimi, 2. 3. 4. 13. 32 corr. ut 5. et 36. eodem ducant: habent enim *sum*. Qui vitiosam scripturam repererunt praeceptum nunc dudum explosum de imperfecto cum perfecto sociando ne violaretur timuerunt. V. explicationes.

195. *quem enim*] *quem cum* Lg. 3. ita corr. 32. *quem ego enim* 4. 23. 67. Verba *quem enim ego Cos. fuisse* absunt a Gu. 2. — *ascendisse*] *adscendisse* Lg. 21. — *afflictum*] *adflictum* Lg. 65. 70. 73. *ad delictum* 32 corr. ut 2. et v. u. t. *a dèlictum (= derelictum)* Gu. 3. *derelictum* Lg. 2. 4. 13. 36. — *equidem*] sic Lg. omnes praeter 14. 15., et Gu. 1. 2. 3. Illi duo *quidem*, ut Gron. — *maestum*] sic aut *mestum*, ut et ante in *maerendi* verbo, codd. plurimi et meliores. — *ac dolore*] *atque*

Crasse, laudas, non arte, de qua quid loquar nescio, sed motu magno animi ac dolore, ut discinderem tunicam, ut cicatrices ostenderem. **196.** Cum C. Marius maerorem orationis meae praesens ac sedens multum lacrimis suis adiuvaret cumque ego illum crebro appellans collegam ei suum commendarem atque ipsum advocatum ad communem imperatorum fortunam defendendam invocarem: non fuit haec sine meis lacrimis, non sine dolore magno miseratio omniumque deorum et hominum et civium et sociorum imploratio. Quibus omnibus verbis, quae a me tum sunt habita, si dolor abfuisset meus, non modo non miserabilis, sed etiam irridenda fuisset oratio mea. Quam ob rem hoc vos doceo, Sulpici, bonus ego videlicet atque eruditus magister, ut in dicendo irasci ut dolere ut flere possitis. **197.** Quanquam te quidem quid hoc doceam, qui in accusando sodali [et quaestore] meo tantum incendium non oratione solum, sed etiam multo magis

dol. Lg. 15. 21. om. 36. — *tunicam*] *inducam* Gu. 3. — *cicatrices*] *citatos eos* Gu. 3.

196. *C. Marius*] *M. Marius* Lg. 23. — *maerorem*] v. supra. — *lacrimis*] sic Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 2. *lachrimis* s. *lachrymis* VI codd., pauci *lacrumis.* — *cumque*] *cum vel* Gu. 3. *ego* om. 4. 81 add. — *collegam*] *conlegam* Lg. 65. 70. 73. — *ei*] *eius* Gu. 1. — *lacrimis*] v. ante. — *miseratio*] *sive rati* Gu. 3. — *omniumque*] *omnium* Lg. 32 corr. 67. — *si dolor*] inv. Lg. 6. — *abfuisset*] *adf.* Lg. 67. *aff.* 84 corr. — *irridenda*] *inridenda* Lg. 5. 6. 32. 65. 70. 73.

197. *quanquam*] sic Lg. XV., quorum sunt 13. 32. 36. 69. 70. 73. — *in accusando*] *in* om. Gu. 3. *adcus.* Lg. 65. 67. 70. 73. — *et quaestore*] uncinis saepsi verba omissa ab Lg. omnibus praeter 81. 84. Addita videntur ab eo, qui propter ipsam quaesturam sub Antonio gestam *sodalem* eius dici Norbanum non perspicerent. Eodem nomine dicitur c. 49, 200. *et* om. Vict. — *etiam multo magis*] sic mutavi vulgatam verborum collocationem *multo etiam m.*, secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. —

vi et dolore et ardore animi concitaras, ut ego ad id restinguendum vix conarer accedere? Habueras enim tu omnia in causa superiora: vim fugam lapidationem crudelitatem tribuniciam in Caepionis gravi miserabilique casu in iudicium vocabas; deinde principem et senatus et civitatis M. Aemilium lapide percussum esse constabat; vi pulsum e templo L. Cottam et T. Didium, cum intercedere vellent rogationi, nemo poterat negare.

XLVIII. 198. Accedebat, ut haec tu adolescens pro re publica queri summa cum dignitate existimarere; ego homo censorius vix satis honeste viderer seditiosum civem et in hominis consularis calamitate crudelem posse defendere. Erant optimi cives iudices, bonorum virorum plenum forum, vix ut mihi tenuis quaedam venia daretur excusationis, quod tamen eum defenderem, qui mihi quaestor fuisset. Hic ego quid dicam me artem aliquam adhibuisse? quid fecerim narrabo; si placuerit, vos meam

restinguendum] *instingendum* Lg. 4 v. *extringuendum*. *restringendum* 69. 81 v. u. t. — *accedere*] Lg. 65. 67. 70. 73. *accendere* 84. — *enim tu*] sic Lg. 2. 3. 6. 13. 32. 36. 93. Havn. 1. 2. Gu. 3. Ald. Iunt. Crat. Sch. Or. Henr. *omnia tu* Lg. 4. *tum* codd. plerique, Man. Lamb. Grut. Ern. *tunc* Lg. 20. In Gu. 2. versus ab *ut ego* usque ad *enim tu* (his comprehensis) omissus est. — *tribuniciam*] per *t* Lg. XVIII sed deteriores. — *lapide*] *lepidum* Lg. 2. 4. 36. *lapidum* 13. Gu. 3. — *vi pulsum*] *in pulsu* Gu. 3. — *e templo*] vulgatum *ex* correxi secutus Lg. 2. 13. 36. 81. 84. *e* s. *ex* abest a Lg. 4. — *negare*] om. Vict.

XLVIII. 198. *accedebat*] *adcedebat* Lg. 65. 70. 73. — *adolescens*] *adul.* Lg. 17. 65. 70. 73. 84. 86. — *dignitate*] *indignitate* Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 23. 65. 67. 73. 76. 86. *cum* ante *dignitate* om. Gu. 1. — *existimarere*] *existimares* Gu. 3. — *censorius*] *censorinus* Lg. 2. — *bonorum virorum*] inv. Lg. 35. 93. — *tamen*] *cum* Lg. 3. 32. — *eum*] *cum* Lg. 69. Gu. 3. — *quaestor*] *legatus* miro invento Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. — *hic ego quid*] *hic quid ego* Lg. omnes praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. 84.; item Gu. 2. Vict. Lamb.

defensionem in aliquo artis loco reponetis. 199. Omnium seditionum genera vitia pericula collegi eamque orationem ex omni rei publicae nostrae temporum varietate repetivi conclusique ita, ut dicerem, etsi omnes molestae semper seditiones fuissent, iustas tamen fuisse non nullas et prope necessarias. Tum illa, quae modo Crassus commemorabat, egi; neque reges ex hac civitate exigi neque tribunos plebis creari neque plebiscitis totiens consularem potestatem minui neque provocationem patronam illam civitatis ac vindicem libertatis populo Romano dari sine nobilium dissensione potuisse; ac si illae seditiones saluti huic civitati fuissent, non continuo, si qui motus populi factus esset, id C. Norbano [in nefario crimine atque] in fraude capitali esse ponendum. Quod si unquam populo Romano concessum esset, ut iure incitatus videretur, id quod docebam saepe esse concessum, nullam illa causam iustiorem fuisse. Tum omnem orationem

199. *seditionum*] om. Gu. 3. — *vitia*] om. Lg. 21. — *collegi*] *conlegi* Lg. 65. 70. 73. — *varietate*] *varia aetate* Gu. 3., qui et *turpium* pro *temporum*. — *repetivi*] *repetii* Lg. 84. Gu. 1. — *molestae semper*] inv. Lg. 3. 5. 14. 16. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Lamb. Statim *iustas tamen* inv. 4. — *non nullas*] sic divisim Lg. 2. 67. 69. 84. — *tum illa*] *cum illa* Lg. 13. 16. 65. om. ad verba *neque reges* 15. — *totiens*] sic Vict. Gu. 1. 2. Lg. omnes praeter 3. 4. 5. 6. — *populo Romano*] *populi Romani* Lg. 2. 6. 32 corr. 35. Gu. 3. *populi* etiam 4. 13. 14. 15. 23. 32 corr. 35. 67. Lamb.; sed alterum compendio scriptum, ut utrumque vocabulum in ceteris libris. — *si quis motus*] *si qui m.* Havn. Γ. Gu. 1. 2. Or. Henr.; itaque Lg. 5. 16. 70. 73. 81 corr. 84. ita corr. 15. *Quis* quoniam innumerabilibus locis cum substantivo dicatur, a codd. fide standum est. — *in crimine nefario atque*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3.; uncis clausi additum explicandae *fraudi capitali.* v. ad II. 33, 144. — *quod si*] *quod* om. Lg. 2 add. *si* om. 76 add. — *incitatus*] vulgatum *concitatus* correxi secundum Gu. 1. 3. Vict. Lg. omnes praeter 35. 93. Refer ad Norbanum populo stimulos

traduxi et converti in increpandam Caepionis fugam, in deplorandum interitum exercitus; sic et eorum dolorem, qui lugebant suos, oratione refricabam et animos equitum Romanorum, apud quos tum iudices causa agebatur, ad Q. Caepionis odium, quo erant ipsi propter iudicia abalienati, renovabam [atque revocabam].

XLIX. 200. Quod ubi sensi me in possessionem iudicii ac defensionis meae constitisse, quod et populi benevolentiam mihi conciliaram, cuius ius etiam cum seditionis coniunctione defenderam, et iudicum animos totos vel calamitate civitatis vel luctu ac desiderio pro-

subdentem. — *causam*] *causa* Lg. 3. 4. 5. 16. 21. 70. 73. Gu. 3. non male. — *converti*] *convoti* Gu. 1.; voluit scriptor *cōvorti*, id est *convorti*. — *refricabam*] *refabricabam* Lg. 2 corr. *firmabam*. 5. 13. 20. 36. 65. 76 corr. *refrifricabam* et inscr. *quasi renovabam* Gu. 3. *fricabam* 24. — *ad Q.*] *atque* Gu. 2. v. Drakenb. ad Liv. XXII. 31, 7. cf. XXIII. 30, 18. — *quo*] *a* om. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. Gu. 3., quod sequendum fuit, etsi praepositio facile excidere potuit. — *atque revocabam*] haec uncinis incluserunt Ern. Harl. Or. Henr. et ego, quia desiderantur in codd. plerisque et optimis, Pal. 1. 2. 3. VSt. cod. Lamb. Reg. 7702 (?), codd. Pearcii, Ox. IV., Gu. 3. Vict. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 86. Duplicem fuisse scripturam Ernestus suspicatur propter cod. Erl., in quo *revocabam* solum est, supra scripto *renovabam*; planeque ita Lg. 15. 32. „Eiusmodi lectionis varietas etiam c. 49, 201. reperitur, ubi *revocanda* Havn. 1. (al. *renovanda* supra scr. m. recentt.) Gu. C. (= 2.) ε. pro vulgato *renovanda*.“ *Henrichsen*. Sed dubitari non potest, quin *animos ad odium renovare* longe exquisitius sit, quam *revocare*. De latinitate vide Inv. II. 15, 49. *animus aut renovatur ad ea quae exstant, aut omnibus iam dictis exsuscitatur*. Huic contrarium est quod risus *animum a fatigatione renovare* dicitur Quintiliano VI. 3, 1.

XLIX. 200. *in possessionem*] scripsi pro vulgato *possessione* secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 65. 70. 84. Gu. 3. Sunt locutiones notissimae *esse in potestatem*, *in ditionem*, *habere in potestatem*, *in custodiam* et paulo propius coniuncta cum loci significatu *haerere in terga* et *in amorem in lustra*

pinquorum vel odio proprio in Caepionem ad causam nostram converteram: tum admiscere huic generi orationis vehementi atque atroci genus illud alterum, de quo ante disputavi, lenitatis et mansuetudinis coepi: me pro meo sodali, qui mihi in liberum loco more maiorum esse deberet, et pro mea omni fama prope fortunisque decernere; nihil mihi ad existimationem turpius, nihil ad dolorem acerbius accidere posse, quam si is, qui saepe alienissimis a me, sed meis tamen civibus saluti existimarer fuisse, sodali meo auxilium ferre non potuissem. 201. Petebam a iudicibus, ut illud aetati meae

tacere, de quibus multi multa dixere, Drak. ad Liv. II. 14, 4. Cort. ad Luc. I. 89. et ad Sall. Catil. 19, 3. Vossius de Constr. c. LXV. Oudend. et Herzog. ad Caes. B. Civ. I. 25. Goerenz. ad Cic. Legg. III. 17, 37. Steinmetz. ad Cic. Manil. 12, 33; addi potest *esse in conspectum*, de quo egerunt Burmannus ad Phaedr. V. 1, 15. Drak. ad Liv. IX. 27, 4. Talia si recte explicuit, sicut videtur, Kritzius V. D. ad Sall. Iug. 112. p. 598., ut cum statu describendo simul γένεσις s. iter quoddam et ratio eo perveniendi significetur, plerisque illorum longe facilius nostrum hoc Ciceronianum illi legi accommodabitur, cum *constitisse in possessionem* dicatur pro *pervenisse*. — *quod*] *quia* Lg. 3. 32. — *benevolentiam*] codicum hic solus 73. — *mihi*] *iam* Lg. 2. 13. 35. 36. ita corr. 14. *iam mihi* 3. 5. 6. 15. 17. 20. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Vict. *et iam mihi* 16. 21. — *ius*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. ut 20. 36. *vis* 3. 5. 6. 16. 17. 23. 65. 67. 69. incertum *vis* an *ius* 20. 70. *etiam causa* (p. *ius etiam*) Gu. 3. — *defenderam et iudicum*] haec absunt a Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *tum*] scripsi secutus Lg. omnes praeter 93., item Gu. 3. Legebatur *tunc*; codd. in eiusmodi rebus soli sequendi. — *me pro meo*] *meque dixi pro meo* Lg. 3. 6. ita corr. 32. *et me* 21. — *liberum*] *liberorum* Lg. 4. ita corr. 20. — *loco*] *locum* Gu. 1. 3. Lg. 2. 6. 13. 15 corr. 20. 32. 36. 76. 84. — *more*] *maiore* Gu. 3. — *fortunisque*] addunt *meis* Lg. 14. 23. 67. — *accidere*] *accedere* Lg. 20. *addidere* 65. 73. — *alienissimis*] *alienissimus* Vict. Lg. 65. 76 v. u. t. ita corr. 20. *atevissimis* Gu. 3. — *existimarer*] *existimaret* Gu. 1. *existimari* Gu. 2.

201. *a iudicibus*] *ab iud.* Gu. 3. *illud a iud.* Lg. 23 corr. — *ut honoribus*] *ut* om. Lg. 14. 23. 67. — *si pio*] om. Lg. 2. 4.

iam pertimescente, ut illam non Norbani seditionem, sed populi Romani iracundiam neque eam iniustam, sed meritam ac debitam fuisse defenderes. Deinde qui locus a te praetermissus est in Caepionem? ut tu illa omnia odio invidia misericordia miscuisti? neque haec solum in defensione, sed etiam in Scauro ceterisque meis testibus, quorum testimonia non refellendo, sed ad eundem impetum populi confugiendo refutasti. 204. Quae cum abs te modo commemorarentur, equidem nulla praecepta desiderabam; ipsam tamen istam [demonstrationem defensionum tuarum abs te ipso commemoratam] doctrinam esse non mediocrem puto. Atqui, si ita placet, inquit Antonius, trademus etiam quae nos sequi in dicendo quaeque maxime spectare solemus. Docuit enim iam nos

nihil tum Vict. Gu. 2. — *illam*] eiecerunt Man. Lamb., et abest a Lg. 2. 4. 13. 14. 16. 32 add. 36. 70. 73. 86. Retineo tamen, cum quomodo excogitari potuerit, non satis perspiciatur. — *Norbani*] *orbam* Gu. 3. — *a te*] vulgatam *abs te* correxi ex Lg. praeter 81. 84. omnibus et Vict. — *illa omnia*] *omnia* om. Lg. 5. 14. 16. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 86. — *odio invidia*] inv. Gu. 3. — *testimonia*] *tu testim.* Lg. 81. 84. Ald. Iunt. Lamb.

204. *ipsam tamen istam*] *tamen* pro *enim* vulgato Lg. 2. 3. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. *ipsam tamen illam* 4. v. explicationes. — *abs te ipso commemoratam*] haec verba otiosa et molesta eiecerunt Sch. et Muell., et absunt sane a pluribus libris, Pal. 1. 2. Pith. mbr. Memm. Z. Erl. Gu. 3., sed cum aliis pluribus. In Gu. 3. Lg. 2. 13. 32. certe desiderantur verba a *demonstrationem* usque ad *commemoratam*, his comprehensis, eaque omnia uncis inclusi. Vulgata scriptura propter *abs te ipso* nimis inepta est. — *atqui*] *atque* Lg. 15. 17. 20. 76. — *Antonius*] om. Lg. 2 add. 5 add. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32 add. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 93. Gu. 1. fortasse recte, v. explicationes ad I. 20, 89. In Gu. 2. omittuntur *inquit Antonius*. — *solemus*] *debemus* Lg. 20 corr. — *iam nos*] inv. Lg. 4. 81. 84. *nos longa iam* 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. Vict. *iam longa nos* 76. — *ususque*] om. Gu. 3. — *ut*] *in* Gu. 3.

LI. 205. *equidem*] *et quidem* Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 2.

longa vita ususque rerum maximarum, ut quibus rebus animi hominum moverentur teneremus.

LI. 205. Equidem primum considerare soleo postuletne causa. Nam neque parvis in rebus adhibendae sunt hae dicendi faces neque ita animatis hominibus, ut nihil ad eorum mentis oratione flectendas proficere possimus, ne aut irrisione aut odio digni putemur, si aut tragoedias agamus in nugis aut convellere adoriamur ea, quae non possint commoveri. **206.** Nam quoniam haec fere maxime sunt in iudicum animis aut quicunque illi erunt, apud quos agemus, oratione molienda, amor odium iracundia invidia misericordia spes laetitia timor molestia: sentimus amorem conciliari, si id videare, quod sit utile ipsis, apud quos agas, defendere; aut si pro

et equidem 17. 20. 76 corr. — *postuletne causa*] *postulentne causae* Lg. 2. prius etiam 13. 32. 36. *causam* Gu. 3. Idem paulo post om. *nam*. — *oratione*] *ratione* Gu. 3. — *proficere*] *perficere* Lg. 4. — *possimus*] *possumus* Lg. 2 corr. 6. 69. *possemus* 13. 32. Gu. 3. — *irrisione*] *inris.* Lg. 32. 65. 70. 73. — *putemur*] *putaremur* Lg. 5. 15. 24. 70. 86. — *convellere*] *cum vellere* Gu. 3. — *possint*] *possunt* Lg. 3. 4 6. 14. 20. 21. 24. 32. 70. non deterius.

206. *nam quoniam*] Madvigi suspicionem *iam* corrigentis paulo minus considerate probavit Henrichsen. V. explicationes. — *apud*] *aput* Lg. 24. — *si id iure videare — defendere*] haec loci scriptura multum discrepantis restituendi ratio maxime videtur probabilis. Pro *iure* est *velle* in Havn. A. VSt. Lg. 3. 15. 24. 32. 86. Gu. 2. Deinde *videare* pro *videamur* habent Havn. 1. pr. m. Lg., si recte enotavi, 17. 81. 93. et edd. ab Aldo ad Gruterum, et restituerunt utrumque Or. Henr. *Iure,* quod clare legitur in Lg. 6. 36. et *in re,* quod non potest alio revocari, in 2 corr. ut vulg. 4. 5. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 65. 67. 69. 70. 73. 84. Gu. 3. ex scripto per compendium *videare* *(vre)* nata sunt. Sed *videamus* 6. 36. Vict. Z. β. γ. ε. *videmur* 15. 24 corr. ut 14. 86. Reliqui Lagomarsiniani XXV VSt. Havn. 1. a corr. 2. Gu. 1. δ. *videamur,* quod revocare tamen, quod sequitur *agas,* non licebat. *defendere* eiiciendum videtur Bakio, et scribendum *aut si.* Hanc

bonis viris aut certe pro iis, qui illis boni atque utiles sint, laborare. Namque haec res amorem magis conciliat, illa virtutis defensio caritatem; plusque proficit, si proponitur spes utilitatis futurae, quam praeteriti beneficii commemoratio. 207. Enitendum est, ut ostendas in ea re, quam defendas, aut dignitatem inesse aut utilitatem; eumque, cui concilies hunc amorem, significes nihil ad utilitatem suam retulisse ac nihil omnino fecisse causa sua. Invidetur enim commodis hominum ipsorum, studiis autem eorum ceteris commodandi favetur. 208. Videndumque hoc loco est ne, quos ob bene facta diligi volemus, eorum laudem atque gloriam, cui maxime invideri solet, nimis efferre videamur. Atque eisdem his ex locis et in alios odium struere discemus et a nobis ac nostris

correctionem (vulg. *si aut)* sequor, ne sequentia priorum partitionem continere videantur, quod alienum a sententia. — *pro iis*] *pro his* Lg. 13. 15. 24. 36. 65. 67. 69. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2. *illis* Lg. 14. — *namque*] *nam* Lg. 4. 6. 16. 65. 70. 73. Gu. 3. — *virtutis*] *veritatis* p. var. adscr. in Lg. 17. *institutis* 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3., qui etiam *defensi*. — *proponitur*] *ponetur* Gu. 3. — *commemoratio*] *recordatio* Lg. 76.

207. *est*] *enim* add. Vict. — *inesse*] *esse* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. quod probandum videretur, nisi *in* facillime excidere potuisset propter *in* praecedentis vocabuli finitionem. — *amorem*] *maiorem* corr. u. t. Gu. 3. — *retulisse*] *rettulisse* Lg. 84. ita corr. 23. — *invidetur enim*] *enim* om. Lg. 6. — *commodis*] *communis* Lg. 6. — *eorum*] om. Lg. 4. 73. 76. *ipsorum* 32 corr. 36. 69. 93. — *ceteris*] *certe* Lg. 2. 4. 13. 23. 36. Gu. 3. Vict. om. 15. *in ceteris* 17. — *commodandi*] *moderanti* Gu. 3. *moderantius* Lg. 2. 13. 36. *moderatis* Vict. Gu. 2. *commendandis* Lg. 21 corr. ut 23. *commendandi* 23 corr. Gu. 1. *commodanti* 93.

208. *videndum*] *audendum* Gu. 3. — *bene facta*] divisim libri etsi minima auctoritate, Lg. 84. 86 corr. *beneficia* 4. — *eisdem*] scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 84. Vict. Gu. 3. *isdem* 5. 15. 17. 65. 86. *hisdem* alii VII et Gu. 1. — *his*] *is* Lg. 2. 32. *iis* 6. 20. 67. *ipsis* 23. *ex his* Gu. 1. — *in alios*

demovere; eademque haec genera tractanda sunt in iracundia vel excitanda vel sedanda. Nam si, quod ipsis, qui audiunt, perniciosum aut inutile sit, id factum augeas, odium creatur; sin, quod aut in bonos viros aut in eos, in quos minime quisque debuerit, aut in rem publicam: tum excitatur, si non tam acerbum odium, tamen aut invidiae aut odii non dissimilis offensio. Item timor incutitur aut ex ipsorum periculis aut ex communibus. Interior est ille proprius; sed hic quoque communis ad eandem similitudinem est perducendus.

LII. 209. Par atque una ratio est spei, laetitiae, molestiae. Sed haud sciam an acerrimus longe sit omnium motus invidiae nec minus virium opus sit in ea comprimenda quam in excitanda. Invident autem homines

odium] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 70. 73. 86. Vict. *in alio od.* 32 corr. ut 3. *statuere* (p. *struere*) Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 36. — *ac nostris*] *et n.* Lg. 73. *ac a nostris* Lg. plerique, nec tamen 2. 13. 32. 35. 36. 65. 70. 76. 81. 84. 93. itaque 32 a sec. m. — *demovere*] male *dimovere* Lg. 3. 6. 14. 20. 21. 23. 35. 69. 84. 93. ita corr. 32. 81. v. ad II. 19, 80. *removere* Lg. 4. — *eademque*] *eadem* Vict. — *tractanda sunt*] inv. Gu. 3. — *si quod*] *si quid* Lg. 4. — *augeas*] *audias* Lg. 81. *auges* Gu. 1. — *in quos*] *in* om. Lg. omnes, Gu. 1. 2. 3. et fortasse alii plures; sequi non ausim. — *minime quisque*] hoc positu optime Lg. omnes praeter 4. 15. 35. 36.; Gu. 1. 2. 3. et sic postulat lex soni, qui est in *minime.* Hoc om. Lg. 4. — *rem publicam*] *re publica* Lg. 2. 3. 4. 32. *rei publicae* Lamb., qui et ante *bonis viris iis.* — *tamen aut*] *tum aut* Lg. 2. 6. 65. *attamen* Lamb. — *invidiae*] *invidia* Muell. Or. Henr. ex Gu. 1. 2. Havn. 1. 2., cuius rei causam non video. *iracundia* coni. Schuetz. — *incutitur*] *incitatur* Gu. 3. — *perducendus*] *producenda ratio* Lg. 2.

LII. 209. *est spei*] om. Gu. 1. — *haud sciam*] *haud scio* Lg. 4. *scientia* 13., ex *scīa*, quod *scīa* = *scientia* significare putarunt; illud est in 32 corr. — *acerrimus longe*] inv. Lg. 3. *longe* om. 20. 67. *non longe* Gu. 3. — *comprimenda*] *copr.* Lg. 32. — *in excitanda*] *in* om. Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36.

maxime paribus aut inferioribus, cum se relictos sentiunt, illos autem dolent evolasse; sed etiam superioribus invidetur saepe vehementer et eo magis, si intolerantius se iactant et aequabilitatem communis iuris praestantia dignitatis aut fortunae suae transeunt. Quae si inflammanda sunt, maxime dicendum est non esse virtute parta; deinde etiam vitiis atque peccatis; tum, si erunt, honestiora atque graviora, tamen non esse tanti ulla merita, quanta insolentia hominis quantumque fastidium. 210. Ad sedandum autem, magno illa labore magnis periculis esse parta nec ad suum commodum, sed ad

84., nec male. — *cum se relictos — superioribus*] haec om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. Gu. 3. *etiam* ante *superioribus* om. 23. — *iactant*] *iactent* Lg. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 86. ita corr. 15. — *aequabilitatem communis iuris*] *aequabilitatem* Lg. 20. 21. 23. 70. 76. 93. *communis* om. Lg. plerique, nec tamen 2. 3. 4.-6. 13. 32. 36. 84.; porro om. Havn. 1. 2. Harl. 2. *α. β. δ.* edd. antiq. Lamb. Ern. Sch. Muell. — *quae si*] om. Lg. 20. — *dicendum est*] om. Lg. 20. — *parta*] *parata* Lg. omnes boni praeter 36., et Gu. 3. — *non esse tanti ulla*] ita Havn. 1. 2. Oxx. omnes Gu. 1. 2. 3. Lg. omnes praeter 4. edd. ab antiquissimis inde. *tanta* Lg. 4. Norf. Steph. Lamb. Pearc. Ern. *illa* (p. *ulla)* Lg. 6. ita corr. 23 et 24.

210. *ad sedandum*] om. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 16. 21. 32. 36. 65. 70. 73. Vict. Gu. 3., etsi is etiam *magna illa* om. Pro illis *sin āt (= autem) restinguenda* 14. 23. *sin autem extinguenda* 15. 86. *sin exting.* 24.; quae probabiles coniecturae sunt ad explendam lacunam. — *si quam*] omisi *seseque* cum Bakio, quod non habet quo referatur. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. Gu. 3. *que suam* habent pro *seseque si quam.* Illud abesse dicitur a cod. Voss. Ceterum *aut* ex *autem* relictum est in Gu. 2. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. — *tamen etsi*] restituimus, modo ὑφ' ἓν scribentes, quod in plurimis et optimis libris est, Havn. 1. 2. Pall. plures, Pith. mbr. Memm. Oxx. Erl. Gu. 1. 3. (in Gu. 2. est *tamen si)* Lg. omnibus praeter VIII., quos statim dicemus, Vict. edd. Med. 1. Ven. Lamb. Gron. Hoc propter viciniam sequentis *tamen* non magis placebat Ernesto, quam *tametsi,* quod est in Lg. 15. 16. 20. 70. 73. 84. 86. 93. Med. 2. Lott. et vulgo post Ald.; itaque var. 32. Quare

aliorum esse collata; si quam gloriam peperisse videatur, tamen etsi ea non sit iniqua merces periculi, tamen ea non delectari totamque abicere atque deponere; omninoque perficiendum est, quoniam plerique sunt invidi maximeque hoc est commune vitium et perpetuum, invidetur autem praestanti florentique fortunae, ut haec opinio minuatur et illa excellens opinione fortuna cum laboribus et miseriis permixta videatur. 211. Iam misericordia movetur, si is, qui audit, adduci potest, ut illa, quae de altero deplorentur, ad suas res revocet, quas aut tulerit acerbas aut timeat, ut intuens alium crebro ad se ipsum re-

correxit *etsi;* v. explicatt. — *iniqua*] *aequa* Lg. 4. 15. 16. 17. 73. 84. 86. Gu. 2. *in qua* 5 corr. ut 4. 13. 14. 23 corr. ut 4. 65. 67. 70 corr. ut 4. 76. — *ea*] *in ea* Lg. 3. 4. 6. ita corr. 32. *eam* 67. Gu. 3. — *abicere*] scripsi ex Lg. 2. 13. 14. 16. 20. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 81. Vict. Gu. 3. — *maximeque*] *maxime* Lg. 2. *maxime quia* 81 corr. — *hoc est*] sic inverti secundum Lg. 3. 4. 6. 13. 32. 36. *hic est* 69. *est* om. 24. post *commune* ponunt 2. Gu. 3. ita corr. 24. — *perpetuum*] restitui optimorum librorum Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. scripturam, quam primus Ernestus videtur mutasse *pervagatum* scribendo, quod sane Lg. plurimos testes habet, sed alteri longe cedit elegantia. — *cum laboribus*] *in lab.* Lg. 70 corr. — *permixta*] sic Lg. praeter 3. 4. 5. 6. 21., item Vict. Gu. 1. 2. 3. Illi cum Lamb. Grut. Gron. *permista.* — *videatur*] vulgatum *esse videatur* secundum Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. correxi.

211. *iam*] *a* Lg. 2. 5. 13. 17 v. u. t. 21. 32 corr. ut 6. 36. 65. 76 corr. ut 14. 81 corr. Gu. 3. *ad* 6. *at* 14. 15. 16. 20. 23. 24. 67. 70. 73. 86. Lamb. al. Rectius tamen videtur *a* ex *iam* cum sequentibns uno tenore scripto corruptum putare, quam ex *at* decurtatum. — *revocet*] *advocet* Lg. 4. *vocet* 81. — *tulerit*] *tulit* Lg. 4. — *ut intuens*] cum Henr. secutus Madvigii suspicionem ita scripsi pro vulgato *aut,* cum haec sententia nihil a priore diversum, sed quid inde sequatur et efficiatur contineat. Et legitur ita in Lg. 13. 14. 23. 24 corr. 67. Gu. 3 corr. *et* Bakius coniicit, non consequens ex prioribus, sed plane item aliis verbis significari affirmans. Quod verum esset, nisi *intuens alium* adderetur. Ceterum *metuens* Lg. 4. — *ita cum*] *et cum* Gu. 3. idem om.

vertatur. Ita cum singuli casus humanarum miseriarum graviter accipiuntur, si dicuntur dolenter, tum afflicta et prostrata virtus maxime luctuosa est; et ut illa altera pars orationis, quae probitatis commendatione boni viri debet speciem tueri, lenis, ut saepe iam dixi, atque summissa, sic haec, quae suscipitur ab oratore ad commutandos animos atque omni ratione flectendos, intenta ac vehemens esse debet.

LIII. 212. Sed est quaedam in his duobus generibus, quorum alterum lene, alterum vehemens esse volumus, difficilis ad distinguendum similitudo. Nam et ex illa

miseriarum. — *accipiuntur*] *accipiantur* Lg. 4. *adcipiuntur* 65. 67. 70. 73. — *dicuntur*] *ducuntur* Gu. 3. — *afflicta*] *adflicta* Lg. 5. 65. 70. 73. — *probitatis commendatione*] *probabitis commendationem* Gu. 1. *probit. commendationisque* Lg. 2. pr. *commendationis* 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. v. ad II. 27, 114. *conmendatione* Lg. 73. 81. — *viri*] om. Vict. — *summissa*] *submissa* Lg. 2. 4. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 24. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. Vict. — *sic*] *si* Gu. 3. — *commutandos*] *conmut.* Lg. 14. 32. *commovendos* 81. *commodantos* 84. *accommod.* 16. Post *animos* add. *hominum* Lg. 35. 69. 93. — *omni*] om. Vict. *ratione — ac* om. haec Lg. 6.

LIII. 212. *sed est*] *sedes* Lg. 2. 4. 6. 32 v. u. t. — *alterum lene*] haec om. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 16. 20. 21. 32 v. u. t. 35 add. 36. 65. 70. 73. 76. *leve* 81 corr. Gu. 2. Deinde *lene* et *vehemens* contraria loca tenent in 14. 15. 23. 24. 67. 86. — *nam*] *iam* Lg. 81 corr. — *et ex illa*] sic Gu. 2. 3. Lg. 3. 4. 6. 13. 36. Lamb. Henr. Ceteri om. *et.* — *iis, qui aud.*] *his q. a.* Lg. 2. 23. 24. 36. 65. 67. 70. 73. 81. 84. 86. Vict. Gu. 2. *is* 32 corr. ut 2. — *acerrimam, qua*] *acerrimamque* Lg. 4. 13. 32 corr. 36. — *excitamus*] *incitamus* Lg. 6. 15. *concitamus* 65. — *non nunquam*] sic divisim Lg. XII. — *inflammandum*] haec est scriptura inde a Grut. inde propagata, quae exstat in Pal. 1. 2. 8. 9. duobus St. Z. Erl. Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Sed *influendum* Havn. 1. 2. α. β. γ. δ. ε. mg. Z. Gu. 1. 2. Vict. Lg. ceteri XX. et edd. antiq. usque ad Grut., non minus soloece, quam altera scriptura, nisi cum Orellio abiicias verba *illi lenitati.* Quo facto rursus neque sententia constat neque concinnitas oppositionis

lenitate, qua conciliamur iis, qui audiunt, ad hanc vim acerrimam, qua eosdem excitamus, influat oportet aliquid et ex hac vi non nunquam animi aliquid † inflammandum est illi lenitati; neque est ulla temperatior oratio quam illa, in qua asperitas contentionis oratoris ipsius humanitate conditur, remissio autem lenitatis quadam gravitate et contentione firmatur. 213. In utroque autem genere dicendi, et illo, in quo vis atque contentio quaeritur, et hoc, quod ad vitam et mores accommodatur, et principia tarda [sunt] et exitus tamen spissi et producti esse debent. Nam neque assiliendum statim est ad ge-

servatur. Qua re bene sane coniecit *infundendum* Lambinus, quod p. var. ascriptum in Lg. 4. In mg. ed. Melanchthonis et Cratandri scriptum et a Gulielmio coniectura repertum est *inflandum*, quod receperunt Ern. Sch. Muell., improbat Henr. iure dicens aliam plane vim esse *inflandi*, quae ex locutionibus tibiam utrem animos inflare perspiciatur. Mihi scribendum videtur *instillandum*, quod certe ab *inflammandum* literarum ductibus proxime abest et sensu aptissimum est. — *temperatior*] *temperantior* Lg. 2. 13. Hi et 4. 32 add. 36. Gu. 3. statim omittunt *oratio*. — *oratoris*] *orationis* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. id a correctore exstat in Lg. 15. — *remissio lenitatis*] *remissionis lenitas* Lamb. *gravitatis* (p. *len.*) Lg. 65. — *et contentione*] *et* om. Gu. 3.

213. *in utroque*] *in* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. Gu. 3. — *et illo*] *et in illo* Lg. 6. 70. *et ille* 13. 32 corr. 36. — *contentio*] *dicendi* additur in Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 76. 86. 93. Vict. ita corr. 32. — *mores*] *morem* Lg. 4. 36. *mortem* 2. 13. 32. Gu. 3. — *tarda sunt et exitus tamen*] sic codd. omnes, nisi quod *sint* Lg. 6. 16. 70. 73. et Harl. 1. om. *tamen*. *sunt* maxime incommodum ad sententiam, quod etsi natura tarda principia sunt, tamen sequentia ostendunt, Antonium non de hac re, sed de praecepto dando cogitare. Delerunt de Pearcii sententia Sch. in ed. mai. et Muell.; uncis inclusit Henr., quem sequor. Ne *tamen* quidem omnibus placuit; qua de re Lamb. coniecit *item*, Madvigius *etiam*, quod post *esse* legitur in Lg. 70. V. explicatt. — *assiliendum*] *adsiliendum* Lg. 2 corr. 17. 36. 67. 73. 86. *adsilendum* 4 corr. ut 2. 13. 21. 76. Vict.

nus illud orationis; abest enim totum a causa et homines prius illud ipsum, quod proprium sui iudicii est, audire desiderant; — nec, cum in eam rationem ingressus sis, celeriter discedendum est. 214. Non enim, sicut argumentum, simul atque positum est, arripitur alterumque et tertium poscitur, ita misericordiam aut invidiam aut iracundiam, simul atque intuleris, possis commovere. Argumentum ratio ipsa confirmat, quae, simul atque emissum est, adhaerescit; illud autem genus orationis non cognitionem iudicis, sed magis perturbationem requirit, quam consequi nisi multa et varia et copiosa oratione et

ad siliendum 16. 17. 23. 65. 69. 84. Non sequor, etsi optimi plerique hic praepositionem non affectam servant; sed id rarum est. *saliendum* Lg. 6. Sqq. usque ad *homines* om. Lg. 24. — *est*] *esse* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 21. 23. 65. 67. 73. 86. ita corr. et exp. 32. *etiam* 16. — *genus illud*] sic posuimus secundum Lg. 2. 4. 6. 13. 36. Gu. 3. Lamb. *g. or. illud* 32. *aliud* 69. Rell. *illud genus*. — *illud ipsum*] sic invertimus secundum Lg. omnes praeter 36. 84. 86., item Gu. 3., qui deinde *quod* om., et Lamb. — *nec*] *nam* Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3., qui et paulo ante *audiri*. — *rationem*] *orationem* Lg. 3. Gu. 3. ita corr. 32., quod hic ineptum non est, ut solet alias. — *discedendum*] *dicendum* Lg. 2. 13. 32. Gu. 3. ex male intellecto compendio. *dd₃* 4. *addicendum* 6 corr. *discendum* 24 corr. 36 corr. ut 2. 69. 93 corr. ut 2.

214. *simul atque*] sic divisim Lg. omnes pr. 81., in quo *similiatque*, et 70., qui om. Dein quatuor vss. a *positum* usque ad *emissum* (s. *emissa*) om. Lg. 6. — *arripitur*] *adripitur* Lg. 20. 65. 70. 73. — *alterumque*] *alterum* Vict. — *aut iracundia*] om. Lg. 2. 13. 32 add. 36. — *simul atque*] hic divisim Lg. 2. 65. 69. 70. 73. 76. 81 corr. 86. 93. Gu. 1. Lamb. eidemque paulo post. — *argumentum*] vulgo additum *enim* sustuli secundum Gu. 3. Lg. praeter 6. 21. 69. 81. 84. 93. omnes. Nervosior sic argumentatio fit. — *emissum est*] cum Sch. Muell. Henr. recepi Wyttenbachii coniecturam (Bibl. Cr. I. p. 1. p. 21.), cum in libris legatur *emissa;* nec tamen cum eodem *cui* correximus pro *quae*. Idem placuit Orellio; Bakio *quod*. — *cognitionem*] *cognitum* Lg. 4. — *requirit*] *inquirit* Lg. 21. — *quam consequi*] *quam* om. 2. 13. 32 add. et var. ut 3. 36. Gu. 3. *quae*

simili contentione actionis nemo potest. 215. Quare qui aut breviter aut summisse dicunt docere iudicem possunt, commovere non possunt, in quo sunt omnia. Iam illud perspicuum est omnium rerum in contrarias partis facultatem ex isdem suppeditari locis. Sed argumento resistendum est aut iis, quae comprobandi eius causa sumuntur, reprehendendis aut demonstrando id, quod concludere illi velint, non effici ex propositis nec esse consequens; aut, si ita non refellas, afferendum est in contrariam partem quod sit aut gravius aut aeque grave. 216. Illa autem, quae aut conciliationis causa leniter aut permotionis vehe-

s. *que* Gu. 2. Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. — *oratione*] om. Lg. 2. 4. 32. — *contentione actionis*] *orationis contentione* Lg. 23. 36. *oratione* 2. 4. Gu. 3. *orationis contentione* corr. *et cont.* 32. *cont. orationis* 65.

215. *aut breviter*] *aut* om. Lg. 76. — *summisse*] *submisse* Lg. 4. 14. 15. 16. 20. 24. 65. 69. 70. 73. 76. 86. — *docere*] *dicere* Gu. 3. — *commovere*] *conmonere* Lg. 69. *movere* 81. Gu. 2. — *partis*] scripsi quamvis uno Gu. 3. suppeditante, quia solet in hac forma alias plurimorum esse consensio. — *ex isdem*] scripsi ex Lg. 2. 32 corr. *hisdem* 20. 67. 84. Gu. 1. 2. *existere* Gu. 3. — *suppeditari*] *suppeditare* Gu. 1. 2. Lg. 81 corr., haud male, si quidem id verbum etiam intransitive dicitur. — *argumento*] *argumentis* Lg. 3. Vict. ita var. 32. — *aut iis*] *aut his* Lg. 2. 24. 65. 67. 70. 73. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2. *is* 32 corr. ut 2. — *comprobandi*] *probandi* Lg. 35 corr. *conpr.* 67. *comparandi* 84. — *sumuntur*] *sumentur* Lg. 13. 36., quod probari in re sententia generatim dicta, non ad certas causas accommodata non potest. *sumitur* Gu. 3. — *afferendum*] *adferendum* Lg. 13. 32 corr. 65. 70. 73. *est* om. 81. — *contrariam partem*] *contrariâ parte* Lg. 2. 13. 36. *contrarias partes* 15 corr. — *aut gravius*] *aut* om. Lg. 5. 35. 69. 76. 81. — *aeque*] *neque* Gu. 1.

216. *quae aut*] *quae et* Lg. 24 corr. — *leniter*] *leviter* Lg. 69. 81. 93. Ald. Iunt. Crat. Man. — *aut permotionis*] *ac perm.* Lg. 21. *commotionis* 65. *promotionis* 81 corr. — *commotionibus*] *motibus* Lg. 15. 16. 20. 70. 73. 86. *commotibus*

menter aguntur, contrariis commotionibus † inferenda sunt, ut odio benevolentia, ut misericordia invidia tollatur.

LIV. Suavis autem est et vehementer saepe utilis iocus et facetiae, quae, etiam si alia omnia tradi arte possunt, naturae sunt propria certe neque ullam artem desiderant. In quibus tu longe aliis mea sententia, Caesar, excellis; quo magis mihi etiam testis esse potes aut nullam esse artem salis aut, si qua est, eam nos tu potissimum docebis. 217. Ego vero, inquit, omni de re facilius puto esse ab homine non inurbano quam de ipsis facetiis disputari. Itaque cum quosdam Graecos inscriptos libros esse vidissem de ridiculis, non nullam in spem veneram posse me ex his aliquid discere. In-

65. 76. *conmotionibus* 69. 81. — *inferenda sunt*] sic libri multi et vulg. edd.; *efferenda* VSt. Mead. Harl. 1. 2. Z. β. δ. mg. Erl (in textu haec et priora a vbb. *in contrariam* omissa sunt), Gu. 3. Lg. omnes praeter 20. 35. 36. 69. 76. 81. 84. *ex ferenda* 36. *afferenda* 76. *auferenda* 20. V. explicationes. Bakius coniicit *inferendis fiunt*. — *ut misericordia*] *ut* cum figura anaphorae inseruimus ex Lg. praeter 6. 24. 69. 81. 93 omnibus, Gu. 2. 3. *aut mis.* 24. *invidia* om. 20.

LIV. *et vehementer*] *ut vehem.* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *vehemens* Lg. 2. 4. — *etiam si*] divisim Lg. omnes praeter 13. 36., in quibus est *et*, et 17., in quo om. *etiam;* item Gu. 3. Vict. — *ullam*] *nullam* Lg. 4. — *tu*] om. Lg. 4. — *etiam testis*] *etiam aut testis* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *artem salis*] *artem satis* Lg. 2 v. u. t. 13. 32 corr. *satis arte* 4. *arte* etiam Gu. 3. Lg. 32. *artis* 65. — *eam nos*] *nos* ponunt post *docebis*, quod *docere* scriptum exhibent, Gu. 3. Lg. omnes praeter 35. 69. 81. 86. 93. *tu nobis pot.* Gu. 1. (om. *eam)* Lg. 35. 69. 81 (is *potissime)* 93. *potissime* etiam 4. 15. 86. Pro *tu* Lg. 4. *tua*, 24. 70. 86. *tum*, primus corr. *nobis docebis* 6. Suspiceris *docere poteris*.

217. *inquit Caesar*] *Caesar* om. Lg. omnes praeter 6., item Gu. 1. 2. 3. v. explicationes ad I. 20, 89. — *omni de re*] *de omni re* Lg. 81.! *de* om. 6. — *facilius puto esse*] vulgatur *facetius puto posse*. Sed *facetius* mihi ineptum et frigidum

veni autem ridicula et salsa multa Graecorum; nam et Siculi in eo genere et Rhodii et Byzantii et praeter ceteros Attici excellunt; sed qui eius rei rationem quandam conati sunt artemque tradere sic insulsi exstiterunt, ut nihil aliud eorum nisi ipsa insulsitas rideatur. 218. Qua re mihi quidem nullo modo videtur doctrina ista res posse tradi. Et enim cum duo genera sint facetiarum, alterum aequabiliter in omni sermone fusum, alterum peracutum et breve: illa a veteribus superior *cavillatio*, haec altera *dicacitas* nominata est. Leve nomen habet utraque res! quippe; leve enim est totum hoc risum movere. 219. Verumtamen, ut dicis, Antoni, multum in causis persaepe lepore et facetiis profici vidi.

acumen redolere videtur; et *facilius* habent Pal. 1. 2. 5. 7. duo Gall. (duo St. tres Lamb.) Harl. 1. Z. *α*. *γ*. Gu. 1. 3. Vict. Erl. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36.; *esse* Lg. omnes Vict. Gu. 3. *disputare* Lg. 14. 21. 23. 24. Gu. 3. — *posse me — ex his*] *posse ex iis me* Lg. 6. *me* om. Lg. 14. 23. 67. Ut dedimus, Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 84. Vulgo et in plerisque codd. *posse me aliquid ex istis*. — *Siculorum Rhodiorum* et *Byzantiorum* nomina in plurimis libris varie deformantur. — *tradere — ut*] haec om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. media illa *sic insulsi exstiterunt* om. Gu. 3. *exstiterunt* cum *s* codd. XXVI.

218. *mihi quidem*] *quidem* om. Lg. plerique (praeter 2. 3. 4. 6. 13. 36. 81. 84) et alii fortasse codd.; itaque edd. plures. — *nullo modo videtur*] sic posui pro vulgato *nullo videtur modo*, secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 17. 32. 36. 76. 81. *modo nullo* 13. — *et enim*] sic divisim Lg. 2. 67. 70. 84. 86. — *aequabiliter*] *aequaliter* Vict. — *quippe; leve enim est*] haec distinctio ab Aldo Iunta Manutio Lambino et recentiorum plerisque delecta, quam sententiae natura suadet (*quippe* enim significat εἰκότως), iam exstat in codd. Gu. 3. Lg. 15. 23. 32. 69. 93. *leve enim quippe est* Lg. 20. *quippe enim l. e.* 84. *enim* om. Vict. *leve enim est* om. Gu. 1. Vulgo non distinguitur post *quippe*. — *totum*] om. Lg. 4. 13. 32 add. 36. — *risum*] *rei* Lg. 2. 13. 36. Gu. 3., sed eidem deinde *summovere*.

219. *verumtamen*] divisim Lg. 2. 67. Man. *veruntamen*

Sed cum illo in genere perpetuae festivitatis ars non desideretur, — natura enim fingit homines et creat imitatores et narratores facetos adiuvante et vultu et voce et ipso genere sermonis, — tum vero in hoc altero dicacitatis, quid habet ars loci, quom ante illud facetum dictum emissum haerere debeat, quam cogitari potuisse videatur? 220. Quid enim hic meus frater ab arte adiuvare potuit, cum a Philippo interrogatus, quid latraret, *Furem se videre* respondit? Quid in omni oratione Crassus vel apud centumviros contra Scaevolam vel contra accusatorem Brutum, cum pro Cn. Plancio diceret? Nam id,

X Lg. quorum 69. 70. 76. sunt. — *illo in*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 6. 13. 36. *in* om. Gu. 3. — *desideretur*] *desideratur* Lg. 3. 6. 14. 67. 76 corr. ita corr. 32. — *adiuvante et vultu*] sic posui secundum Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. In 4. non legitur *et voce*. Ad illam scripturam ducunt et 14. 17. 20. 21. 23. 65. 67. 70. 73. 76., in quibus scriptum *adiuvante vultu*. Paulo ante om. *narratores* Gu. 3. Lg. 13. 14. 32 add. 36. — *quom*] scripsi pro *cum* ex Lg. 4. eodemque pertinet *quoniam* in 2. 13. 36. — *facete dictum*] *facetum d.* edd. antiq. Man. Gr. et recentt. post Ern., sed pauci codd. Certe *facete* est in Lg. praeter 4. 35. omnibus, Havn. 1. 2. Norf. Mead. Harl. 1. 2. Z. *α. β. γ. δ.* Gu. 1. (om. *dictum*). 3. Erl. Ald. Iunt. Crat. Lamb.; restituit Henr. Pro *facete* Lg. 4. *β.* *facere*. — *potuisse*] *posse* Lg. 69.

220. *Philippo*] *philosopho, phylos., phò, phyo* (quae sunt illorum compendia) Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. — *interrogatus*] *interrogaretur* Lg. 15. — *quid*] *quid egit* Lg. 15. 24. 86. — *apud centumviros*] *ad centumv.* Lg. 21. — *accusatorem*] *adcus.* Lg. 65. 73. Dein verba a *cum* usque ad *quam id* (his comprehensis) om. Lg. 4.; a *Cn. Plancio* ad *nam id* om. Gu. 3. Lg. 2. 13. 32 add. *quid* (p. *quod*) Gu. 3. *Cn. Plancium* pro *Planco* scripsi ex paucis codd. et edd. propter Cluentianae auctoritatem 51, 140., cum qua non pugnat Quintil. VI. 3, 44., sed *L.* cognomen ex eadem oratione non ascivi. — *nam*] *quapropter* Lg. 4. — *reperietur*] additur *homo* in Lg. 2. 4. 36. Gu. 3. *reperiatur* 4. *repperietur* 84. — *praeter hunc*] om. 2. 4. 36. Gu. 3. *praeter* om. etiam 13. 32 add. Pro *hunc* in 32

quod tu mihi tribuis, Antoni, Crasso est omnium sententia concedendum. Non enim fere quisquam reperietur praeter hunc in utroque genere leporis excellens, et illo, quod in perpetuitate sermonis, et hoc, quod in celeritate atque dicto est. 221. Nam haec perpetua contra Scaevolam Curiana defensio tota redundavit hilaritate quadam et ioco; dicta illa brevia non habuit. Parcebat enim adversarii dignitati, in quo ipse servabat suam; quod est hominibus facetis et dicacibus difficillimum, habere hominum rationem et temporum et ea, quae occurrunt, cum salsissime dici possunt, tenere. Itaque non nulli

est *h*... corr. *hō* et exp. — *leporis*] *sermonis* Lg. 70. — *quod*] hic meorum soli 84. 93; primus ita dedisse videtur Steph., dein Ald. Man. Lamb. Grut. et sic vulgo. Codd. mei ceteri *qui;* etiam Gu. 3. (in Gu. 2. pro *quod in* est *quodă* = *quodam)*. Altero autem loco *quod* exstat in Gu. 3. Lg. 2. 13. 20. 32 corr. 35. 36. 69. 84. 93: om. 24 add. — *atque*] *ac* Lg. 81.

221. *contra*] *in* Lg. 2. 13. 36. om. 32 add. ut 2. et var. u. t. om. Gu. 3. Id cum latinitatis lege conciliari posse non videtur. — *tota*] *quae tota* Lg. 14. 21. 23. 67. Haec sententia ita contrahitur in 13. 15: *quae tota hilaritatem non habuit*, et in 36: *quae tota claritatem non habuit*. — *in quo ipse*] ad sententiam non minus bonum quamvis aliud significans est *ipso*, ut scriptum in Havn. 1. Gu. 1. 2. Vict. α. Lg. plerisque, quod receperunt Pearc. Ern. Henr. Praetuli tamen non pauciorum et meliorum scripturam, Havn. 2. duobus St. Mead. Harl. 1. 2. Cant. Z. β. γ. δ. ε. Erl. Lg. 2. 13. 17. 20. 24. 32. 36. 69. 76 81. In Gu. 3. et *ipr*, vitio ex compendio orto *ipe* s. *ipo*. *ipse* corr. *ipsi* 93. — *servabat*] *conservat* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *habere*] om. Lg. 4. — *occurrunt*] sic pro vulgato *occurrant* dedi ex Lg. 4. 6. 13. 14. 23. 32. 70. — *possunt*] scripsi ex Lg. 2. 4. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. est id ὅταν τι δύνηται λέγεσθαι. Ne si quidem, ut proximum *occurrant* retineatur, coniunctivo opus est. Fallitur enim, si quis hunc ipsum orationis obliquae esse et ab infinitivo pendere existimat; potentialem modum esse et significare rem fortuitam oportet, ἅττα ἂν τύχοι. — *non nulli*] sic divisim Lg. 2. 67. 70. 84.

ridiculi homines hoc ipsum non insulse interpretantur. 222. Dicere enim aiunt Ennium *flammam a sapiente facilius ore in ardente opprimi, quam bona dicta teneat;* haec scilicet bona, quae salsa sint. Nam ea *dicta* appellantur proprio iam nomine.

LV. Sed ut in Scaevola continuit ea Crassus atque in illo altero genere, in quo nulli aculei contumeliarum inerant, causam illam disputationemque lusit: sic in Bruto, quem oderat et quem dignum contumelia iudicabat, utroque genere pugnavit. 223. Quam multa de balneis, quas nuper ille vendiderat, quam multa de amisso patrimonio dixit? Atque illa brevia: cum ille diceret se sine causa sudare, *Minime mirum,* inquit, *modo enim existi de balneis.* Innumerabilia huiusce modi fuerunt, sed non minus iucunda illa perpetua. Cum enim Brutus duos

222. *dicere enim aiunt Ennium flammam a. sapienti*] *dicere sapienti enī autem pienti* Gu. 3. Pro *a sapienti* in Lg. 2. 32 corr. est *aut cupienti, cupienti facilius* in 4. — *bona dicta*] *bene dicta* Gu. 1. — *salsa sint*] *salsa sunt* Lg. 15. 24. 32 corr. 81. 86. — *appellantur*] *salsa appellantur* Lg. 3. 4. ita corr. 32. *adpell.* 65. 70. 73. — *proprio iam*] inv. Lg. 4.

LV. *ut in Scaevola*] sic Lambinus Pearcius et recentt. post Sch. dederunt secundum aliquot libros, Havn. 1. 2. Harl. 1. Z. Gu. 3. Erl. Genus loquendi videntur lectius et elegantius existimasse, de quo dudum multi notarunt, Oudend. ad Caes. BG. I. 6, 3. Cort. ad Sall. Catil. 11, 4 et 52, 12. it. ad Lucan. VII. 801. Kritz ad Sall. Catil. p. 47. Sequor propter fidem Lg. 2. 13. 32 corr. ut vulg. 36. 87. — *atque in illo*] Sic correxi ex Lg. omnibus praeter 3. 35. 81. 84., item Gu. 3., cum quibus sine dubio multi alii libri, de quibus nescitur, conveniunt. Aberat *in;* quod quid sit me ignorare fateor. V. explicationes. — *pugnavit*] *pugnabat* Lg. 16. 17. 24. 35. 70. 73. 81. 84. Gu. 1. 2. *repugnabat* 5. 6. 14. 15. 20. 21. 23. 65. 67. 86. 93. Vict. ita corr. 32.

223. *balneis, quas*] *b. que* Gu. 3. — *cum ille diceret*] *c. i. dixit* Lg. 15. *se* om. 23. *diceret ille se* 73. — *minime mirum*] inv. Lg. 6. *mirum inquit* om. Gu. 3. — *modo enim*]

lectores excitasset et alteri de colonia Narbonensi Crassi orationem legendam dedisset, alteri de lege Servilia, et cum contraria inter sese de re publica capita contulisset: noster hic facetissime tris patris Bruti de iure civili libellos tribus legendos dedit. 224. Ex libro primo: FORTE EVENIT, UT IN PRIVERNATI ESSEMUS. *Brute, testificatur pater se tibi Privernatem fundum reliquisse.* Deinde ex libro secundo: IN ALBANO ERAMUS EGO ET MARCUS FILIUS. *Sapiens videlicet homo cum primis nostrae civitatis norat hunc gurgitem; metuebat ne, cum is nihil haberet, nihil esse ei relictum putaretur.* Tum ex libro tertio, in quo finem scribendi fecit (tot enim, ut audivi Scaevolam dicere, sunt veri Bruti libri): IN TIBURTI FORTE ASSEDIMUS EGO ET MARCUS FILIUS. *Ubi sunt ii fundi, Brute, quos tibi pater publicis commentariis consignatos reliquit?*

inv. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. Gu. 3. miro errore. *inquit* om. Lg. 32. *modo* om. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 21. 24 add. 65. 70. 73. 86. — *huiusce modi*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. ut 3. 36. 81. 84. *fuerunt huius modi* 3. 5. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 65. 70. 73. 76. eoque loco etiam 20. *eius modi* 24 corr. ut 3. 69. 93. — *iucunda illa*] hoc positu codd. mei praeter Lg. 81. 84; edd. vett. quaedam *illa iucunda*, divisis quae iungenda erant. — *excitasset*] *excitaret* Lg. 13. — *contraria*] *contra* Lg. 2. 5. 13. 15. 65. 67. 69. 73. 76. *capita* om. Lg. 2. 3. 4. 13. 32 add. 36. — *contulisset*] *contulissent* Vict. Gu. 1. Lg. omnes praeter 5. 6. 17. 84., minus apte. — *tris*] scripsi ex Lg. 13. 17. 20. 36. 81. Gu. 1. 2. Vict. — *patris*] *partes* Lg. 2 v. u. t. 13. 15. 32 v. u. t. 65. 70. 73. et alii VIII minoris fidei.

224. *evenit*] om. Vict. — *ex libro secundo*] *in libro sec.* Lg. 4. 15. *secundo libro in* 81. — *is*] *his* Lg. 13. 32. 36. 65. 69. 70. 81. Gu. 3. *hic* 24. de *is* πλεονάζοντι v. explicatt. ad II. 17, 72. — *nihil esse*] *nihil* om. Lg. 2. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Deinde *esset* eidem et 15. 24. 86. *ei* om. Lg. 2. 76. — *veri*] *vere* Lg. 4. om. 32 add. ut 4. et v. u. t. — *Tiburti*] *Tiburte* Lg. 6. 14. 15. 16. 17. 23. 35. 67. 86. Gu. 1. ita corr. 5. v. ad II. 45, 190. — *assedimus*] *assedissemus* Lg. 20. 67. 76. et hi duo etiam *cum* addunt. *adsedimus* 65. 73. — *ii fundi*] *hi fundi* Lg. 2. 15.

Quod nisi puberem te, inquit, *iam haberet, quartum librum composuisset et se etiam in balneis locutum cum filio scriptum reliquisset.* 225. Quis est igitur, qui non fateatur, hoc lepore atque his facetiis non minus refutatum esse Brutum quam illis tragoediis, quas egit idem, cum casu in eadem causa [funere] efferretur anus Iunia? Pro dii immortales, quae fuit illa, quanta vis! quam inexspectata! quam repentina! cum coniectis oculis gestu omni imminenti summa gravitate et celeritate verborum: *Brute, quid sedes? quid illam anum patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci vides? quid maioribus tuis? quid L. Bruto, qui*

17. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86., non deterius, v. ad II. 15, 64. — *consignatos*] *signatos* Lg. 4. 6. *consignando* Gu. 3. — *in balneis locutum*] minime dubito, quin *lotum*, quod in edd. antiquiss. mg. Crat. Melanchth. et a Grutero ad Muellerum et Orellium ferebatur, correctio sit eius, qui de more Romanorum legisset, quo sancitum erat, ne cum puberibus filiis patres lavarentur. *locutum* codd. Lamb. Ox. praeter Z. omnes, Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. Lg. 17. 35. 81. Vict. edd. ab Ald. ad Grut. Idemque est *locum* in 2. 3. 4. 6. 13. 15. 16. 20. 24. 32. 36. 69. 70. 73. 76. Gu. 3. Ceteri Lg. et Pal. 1. 2. 6. (hi duo m. sec.; vide correctorem) *lotum*. De sententia v. explicatt.

225. *illis tragoediis*] *in illis tr.* Lg. 4. — *egit*] *fecit* Lg. 4. 67. — *cum*] *quoniam* Lg. 2. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32 corr. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93 corr. qua de re non dubito, quin in antiquo exemplo fuerit *quom*. Sed additur insuper *cum* in illis, quos dixi, praeter meliores 2. 13. 15. 16.; verum etiam in bonis 32. 36. — *efferretur*] vulgo *funere efferretur* scribitur, quanquam *cum funere* est in Gu. 2. Vict. Lg. plurimis, quod latinum non videtur. Ego seclusi *funere* cum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Quod autem plurimi meorum solis exceptis Lg. 6. 93 habent *ferretur*, probari non potest, cum *efferri* proprium sit de mortuis et *ferre* persaepe efferendo, *dicere* edicendo, similiterque alia a librariis subrogata sint. v. 56, 230. 57, 231. 58, 236. III. 33, 135. Lg. 6. *ferreretur*, Gu. 1. *fereretur*, Gu. 3. *feretur*. — *anus Iunia*] plures codd. vitiose, in his *avus in via* Gu. 1.; credo iactavit se hoc invento librarius! — *pro*] additur

hunc populum dominatu regio liberavit? quid te facere? cui rei, cui gloriae, cui virtuti studere? Patrimonium augendo? at id non est nobilitatis. 226. *Sed fac esse, nihil superest; libidines totum dissipaverunt. An iuri civili? est paternum. Sed dicet te, cum aedes venderes, ne in rutis quidem et caesis solium tibi paternum recepisse. An rei militari? qui nunquam castră videris! An eloquentiae? quae nulla est in te; et quicquid est vocis ac linguae, omne in istum turpissimum calumniae quaestum contulisti! Tu lucem adspicere audes? tu hos intueri? tu in foro, tu in urbe, tu in civium esse conspectu? tu illam mortuam, tu imagines ipsas non per-*

h in Lg. praeter 2. 4. 6. 13. 23. 24. 81. 93., item in Vict. — *immortales*] *inm.* Lg. 24. Gu. 3. — *cum coniectis*] *cum* om. Lg. 2. 4. 13. 36. — *imminenti*] *et imm.* Vict. Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 32. 36. 65. 70. 73. 76. 84. 86. *et eminenti* 4. *et inm.* 6. 24. 69. *gesta ei et immin.* Gu. 3. — *quid sedes*] *qui sedes* Lg. 14. 32 corr. — *illam anum nunt.*] *illam annuntiare* Gu. 2. 3. *nunciare* 17. 65. 73. 86. Vict. — *duci vides*] inv. Gu. 1. — *quid maioribus*] *quid* om. Gu. 1. — *quid te facere*] *quid* om. Lg. 17. *te* om. Gu. 1. *agere* Gu. 3. — *cui gloriae*] *cui* om. Gu. 3.

226. *fac esse*] *facerem* Lg. 4. *facesse* 13. 32 corr. Gu. 3. *fac* om. Lg. 6. — *iuri*] *iure* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 15. 16. 17. 21. 32. 36. 65. 70. 73. 76. 84. 86. ita corr. 20. *in iure* 35. 69. 81. 93. Gu. 1. 2. — *dicet*] *dices* Lg. omnes praeter 32 (in quo id p. var.) 84., item Gu. 3. — *rutis — caesis*] vix ullus liber notus est, qui haec emendate scripta habeat, nisi est Gu. 2., ex quo nihil enotatum video. Lagomarsiniani XXIII habent *in ruptis* (5. 15. 69.) *inruptis* (Vict.) *iruptis, in nuptiis, nuptiis* (67) *ruptis* (Gu. 3), item *cessis, cedis, cesiis, cecis, cesis* (13. 15. 65. 70. 76); hoc quidem a vero proxime distat. — *solium*] *solum* Lg. 6. 17. 20. 32 corr. 67. 69. 70. 76. 93. Gu. 1. ita corr. 24. om. 84 add. ut 6. — *recepisse*] *reliquisse* Lg. 2. 6. 13. 17 corr. 35. 36. 69. 81. 93. Gu. 3. *accepisse* 76. — *quicquid*] ita Lg. XXII bonique praeter 5. et Gu. 3. — *quaestum*] om. Vict. — *hos*] *hostes* Gu. 1. — *tu in urbe*] om. haec Lg. omnes praeter 70. 81. 84., item Gu. 3. — *conspectu*] *conspectum* Gu. 3. — *tu illam*] *tu-*

horrescis? quibus non modo imitandis, sed ne collocandis quidem tibi locum ullum reliquisti.

LVI. 227. Sed haec tragica atque divina; faceta autem et urbana innumerabilia ex una contione meministis. Nec enim contentio maior unquam fuit nec apud populum gravior oratio, quam huius contra collegam in censura nuper, neque lepore et festivitate conditior. Qua re tibi, Antoni, utrumque assentior et multum facetias in dicendo prodesse saepe et eas arte nullo modo posse tradi. Illud quidem admiror te nobis in eo genere tribuisse tantum et non huius rei quoque palmam [ut cete-

om. Lg. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 32. 65. 67. 73. 86. *mortuam tu* om. 2. 24. *tu* ante *imagines* om. 24. — *ne collocandis*] *non coniungendis* Gu. 3., quod ex scriptura *conlocandis* fluxit, quae est in Lg. 5. 65. 73. Deinde *quidem* om. Gu. 3. Lg. 2. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 65. 67. 69. 73. 86. — *locum ullum*] sic inverti secundum Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 1. 3.

LVI. 227. *ex una*] *aut ex una* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. mira scriptura, ex qua exsculpas *vel ex una*, si quidem ea confundi constat. *et* Lg. 6. — *contione*] sic s. *concione* Harl. 1. 2. α. γ. δ. Lg. 84. 93. Gu. 2. Vict. edd. antiq. et vulgo ante Ern.; restituerunt Muell. Or. Henr. *contentione* VSt. Havn. 1. 2. Cant. Z. β. ε. Waldarf., quibus accedunt Lg. rell. praeter 2. 81 v. ut 84., in quibus eodem ducens est *contemptione*. Contra postea *concio* s. *contio*, non *contentio* legitur in Lg. 2. 3. 4. 5. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 36. 67. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Gu. 1. 2. 3. *Contentio* enim Schuetzii coniectura est Muellero et sequentibus probata; hanc nunc stabiliri licet Lagomarsinianis 6. 15. 81. „Frequens est vocabulorum *contentio* et *contio* confusio in Mss. et primis edd. Sic in hoc ipso capite §. 230 *in ista ipsa contentione* exhibet Gu. A. (= 3.), ibidem paulo post *quam contione frangendum* Havn. 1. 2. edd. antiquiss. Cf. Gernhard. ad Cic. Lael. 26. init.“ *Henrichsen.* — *collegam*] *conlegam* Lg. 65. 70. 73. eidemque et 23. mox *assentior.* — *illud quidem*] *et illud q.* plerique codd. et edd. antiquiores praeter Lamb. omnes. Sed *et* om. Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 32. 36. 69. Gu. 3. — *ut ceterarum*] haec uncinis clausimus, quia absunt a Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Z. *ceterrum* 15 corr. 76.

228. *paulum*] sic codd. mei omnes praeter Lg. 4. 35. 81. 84.

rarum] Crasso detulisse. 228. Tum Antonius, Ego vero ita fecissem, inquit, nisi interdum in hoc Crasso paulum inviderem. Nam esse quamvis facetum atque salsum non nimis est per se ipsum invidendum; sed cum omnium sit venustissimus et urbanissimus, omnium gravissimum et severissimum et esse et videri, quod isti contigit uni, id mihi vix ferendum videbatur. 229. Hic cum arrisisset ipse Crassus: Attamen, inquit Antonius, cum artem esse facetiarum, Iuli, ullam negares, aperuisti quiddam, quod praecipiendum videtur. Haberi enim dixisti rationem oportere hominum rei temporis, ne quid iocus de gravi-

in quibus est *paululum*, et 24. qui om. Verba ab *in hoc* usque ad *invidendum* absunt a Gu. 3. — *quamvis*] *quemvis*, *quenvis*, *quēvis* Lg. XXI, quorum ex optimis est 32., item Gu. 1. 2. — *cum omnium sit*] *sis* perpauci codd., Havn. 1. 2. Gu. 1. Lg. 84 (*si* Lg. 6.), et sic vulgo ab Aldo ad Sch.; restituerunt Or. Henr., falsa elegantiae specie decepti. Qua de re ceterorum codd. omnium consensui cedere iussi. Etiam Gu. 3. *sit*. Ceterum *quod* pro *cum* Lg. omnes praeter 35. 81. 84. 93., unde suspicio nascitur scribendum *quom*. *quod eum qui* Lg. 93. edd. antiquiss. — *contigit*] *contingit* Gu. 2. Lg. 2. 4. 5. 16. 20. 21. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 86. Paulo ante *quid* Gu. 1. — *id*] om. Lg. plerique, nec tamen 35. 81. 84.

229. *cum*] *quoniam* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Scribendum videtur *quom*. om. Lg. 17. — *arrisisset*] *adris*. Lg. 65. 67. 70. 73. — *ipse Crassus*] *ipse* omisit Henr., ut Havn. 1. 2. quinque Ox. Gu. 1. 2. Ald. Iunt. Crat. Sch. Sed addunt Lg. omnes edd. antiq. Man. Lamb. Grut. Ern. Or. v. explicationes. — *attamen*] *adtamen* Lg. 65. 70. *ac tamen* Gu. 1. 3. *at tamen* Vict. — *ullam negares*] *ullam*, quod vulgo abest et quod quomodo post *Iuli* exciderit intelligi potest, quomodo addi potuerit non potest, restitui secundum Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 93. ita var. 81. *nulla* 4 corr. *nullam*, ut est in 15. *ullam*, omisso *Iuli* Vict. Gu. 3. Ita scribendum iudicat Bakius; illo enim nomine Caesarem in hoc colloquio nusquam appellari. Sed dicitur tamen paulo post c. 58, 235: *inquit Iulius*, quod non magis legitur praeter hunc locum. — *videtur*] sic correxi vulgatum *videretur* ex Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 67. Gu. 3. item Lg. 15., in quo est *esse videtur*. Hoc enim ad illam Iulii orationem minime pertinet, sed Antonio ipsi loquentem audienti

tate decerperet; quod quidem in primis a Crasso observari solet. Sed hoc praeceptum praetermittendarum est facetiarum, cum iis nihil opus sit. Nos autem quomodo utamur, cum opus sit, quaerimus; ut in adversarium et maxime, si eius stultitia poterit agitari, in testem stultum cupidum levem, si facile homines audituri videbuntur. **230.** Omnino probabiliora sunt, quae lacessiti dicimus, quam quae priores. Nam et ingenii celeritas maior est, quae apparet in respondendo, et humanitatis est responsio. Videmur enim quieturi fuisse, nisi essemus lacessiti, ut in ista ipsa contione nihil fere dictum est ab hoc, quod quidem facetius dictum videretur, quod non provocatus responderit. Erat autem tanta in Domitio gravitas, tanta auctoritas, ut quod esset ab eo

in mentem venit. — *hominum*] *hominis* Lg. 4. — *praetermittendarum*] haec est Heinzii coniectura, quam edd. post Sch. receperunt et quae iam in ed. Lott. legitur. Libri *praetermittendum*. — *facetiarum, cum*] *fac. quod* Lg. plerique, exceptis tamen 2. 3. 4. 13. 24. 32. 36. 86. 93. Vict. ita corr. 24. 32. Scribendum videtur *quom*. — *iis*] sic Lg. 23. 35. 76. *is* 2. 36. *his* ceteri et vulgo; post *nihil* ponitur in 4.

230. *omnino*] totum hoc praeceptum Caesari tribuendum putat Bakius et fortasse excidisse verba *inquit Caesar*. Non credo. Lacessitum potius, quam lacessentem dicere inprimis eius est, qui ioco uti scit, quod proximis prioribus posuerat Antonius. — *apparet*] *adparet* Lg. 70. 73. — *videmur*] *videremur* Vict. Gu. 1. Lg. praeter 2. 4. 5. 6. 13. 24. 32. 35. 36. 81. ita v. 20. — *in ista*] *in* om. Lg. 6. 15. non male. — *contione*] sic Lg. 2. 4. 5. 13. 16. 20. 21. 24. 36. 65. 70. 73. 84. 93. Vict. Gu. 1. 2. Vulgatur *concione*. *contentione* Lg. 15. — *erat autem*] *erat enim* Lg. 69. 93. — *tanta in Domitio gravitas*] *gravitas tanta* Gu. 3. Lg. 17. 35. 76. *in Domitio tanta gravitas* Gu. 1. 2. *idno* corr. *indo* Gu. 3. Ut posuimus, legitur in Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. Verba *in Domitio* omittuntur in 81. 84. — *elevandum*] *levandum* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. v. ad II. 55, 226. — *contentione*] *concitatione* Lg. 2. quasi ab interprete. *contione* 4. 5. 13. 17 corr. 21. 24 corr. 32 v. u. t. 65. 76. 84. 93. Vict. Gu. 2.

obiectum lepore magis elevandum quam contentione frangendum videretur.

LVII. 231. Tum Sulpicius, Quid igitur? patiemur, inquit, Caesarem, qui, quanquam Crasso facetias concedit, tamen multo in eo studio magis ipse elaborat, non explicare nobis totum genus hoc iocandi quale sit et unde ducatur, praesertim cum tantam vim et utilitatem salis et urbanitatis esse fateatur? Quid? si, inquit Iulius, assentior Antonio dicenti nullam artem esse salis? 232. Hic cum Sulpicius reticuisset, Quasi vero, inquit Crassus, horum ipsorum, de quibus Antonius iam diu loquitur, ars ulla sit. Observatio quaedam est, ut ipse dixit, earum rerum, quae in dicendo valent; quae si eloquentis facere posset, quis esset non eloquens? Quis

LVII. 231. *Quid igitur? patiemur, inquit*] Vulgo ponitur *inquit, patiemur,* quod correxi ex Lg. 2. 3. 4 (in eo *patiemurne).* 6. 13. 32. 36. — *Crasso*] *M. Crasso* multi codd. et optimorum quidam, Lg. 13. Gu. 3. *in Crasso,* quod eiusdem generis est, 3. 4. 15 corr. ut 2. 69. 86. — *concedit*] *docuit* Gu. 1. — *elaborat*] *laborat* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 69. 81. Gu. 3. v. ad II. 55, 226. — *nobis totum*] sic codd. Lg. praeter 13. 81. Quaedam edd. ante Ern. et Lg. 13. inv. *nobis* om. 81. Gu. 2. — *iocandi*] om. Lg. 2. 36. eidemque *quid* pro *quale.* — *ducatur*] Lg. multi, sed deteriores *deducatur;* non habent enim 2. 3. 4. 13. 32. 36. 93.; cum prioribus conveniunt etiam Vict. Gu. 1. 2. — *fateatur*] *fateamur* male codd. praeter 2. 4. 13. 17. 32. corr. 36., item Gu. 2. et edd. Ald. Iunt. Crat. Man. al. ita var. 76. — *quid? si*] signo interrogandi distinxi post *quid.* — *assentior*] *adsentior* Lg. 13. 65. 70. 73. — *artem esse*] sic inverso ordine posui secutus Lg. 2. 5. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Gu. 2. *esse* om. Gu. 2.

232. *cum*] *quod* Lg. 2. 13. 32 v. u. t. 36. Gu. 3. scribendum videtur *quom.* — *tam diu*] sic divisim Lg. 2. 36. Lamb. *tam diu* 65. 67. 69. 70. et VII alii. Quidam, ut Gu. 1., *tandiu.* — *quaedam est*] *est* om. Gu. 2. Lg. 2. 13. 32 add. — *eloquentis*] sic Lg. 2. 3. 5. 13. 17. 20. 21. 23. 32 corr. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 93. Vict. Gu. 3. — *posset*] haec quamvis verissima scriptura

enim haec non vel facile vel certe aliquo modo posset ediscere? Sed ego in his praeceptis hanc vim et hanc utilitatem esse arbitror, non ut ad reperiendum quid dicamus arte ducamur, sed ut ea, quae natura quae studio quae exercitatione consequimur, aut recta esse confidamus aut prava intelligamus, cum quo referenda sint didicerimus. 233. Quare, Caesar, ego quoque hoc a te peto, ut, si tibi videtur, disputes de toto iocandi genere quid sentias, ne qua forte dicendi pars, quoniam ita voluistis, in hoc tali coetu atque in tam accurato sermone praeterita esse videatur. Ego vero, inquit ille, quoniam collectam a conviva, Crasse, exigis, non committam, ut, si defugerim, tibi causam aliquam recusandi dem. Quanquam soleo saepe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum spectante Roscio. Quis enim sese commovere potest, cuius ille vitia non videat? Sic

in Ald. Iunt. Crat. Man. Lamb., sed paucis nec bonis libris est; in Lg. quidem 81. 84. 93., item Gu. 2. *possent* 3. 4. 15. Cett. *possit*. — *enim haec*] *haec* om. Lg. 3. 6. 20. 32. *hoc* 4. 69. 93. — *reperiendum*] *repperiendum* Lg. 67. — *quid*] *quod* Lg. plurimi et optimi, solis exceptis 23. 24. 81. 84. ita corr. 24. Nec tamen praeferendum videtur in sententia infinita, non certa certae orationis materie ad inveniendum proposita. — *consequimur*] *consequamur* Lg. 65. — *confidamus aut prava*] om. Lg. 2. 4. 32 add. Gu. 3. — *intellegamus*] sic Lg. 13. 65.

233. *ego quoque hoc a te peto*] hoc positu verborum Lg. 3. 4. 13. 14. 21. 32. 36. 93. item *hoc abs tè* 69. *a* om. 76. *haec* 13. Ante *quoque* ponitur *hoc* in Lg. ceteris et Vict. post *peto* in Gu. 3. — *accurato*] *adcurato* Lg. 65. 73. eidemque mox *conlectam*. — *recusandi dem*] sic inverti secundum Lg. 2. 4. 13. 32. 36. *dem* ante *aliquam* positum habent alii multi. *tibi recusandi* om. Gu. 3. — *scena*] *scaena* soli Lg. 65. 84. *scaenam* 69. v. ad II. 46, 193. — *commovere*] *conmovere* Lg. 2. 81. Paulo ante *inspectante* Gu. 3. — *nunc*] *neque* Gu. 3. — *sus*] *si vis* Lg. 2. 13. Gu. 3. Quidam alii *suis*, *tis*, *usus*. — *fenum*] om. Lg. 2. Gu. 1. 3. it. cum lacuna 13. 36. Vict. Ceterum *fenum* scripsi et iubente ratione, quae cognata esse docet *fetus femina*

ego nunc Crasso audiente primum loquar de facetiis et docebo sus, ut aiunt, oratorem eum, quem cum Catulus nuper audisset, *fenum alios* aiebat *esse oportere*. 234. Tum ille, Iocabatur, inquit, Catulus, praesertim cum ita dicat ipse, ut ambrosia alendus esse videatur. Verum te, Caesar, audiamus, ut ad Antoni reliqua redeamus. Et Antonius, Perpauca quidem mihi restant, inquit; sed tamen defessus iam labore atque itinere disputationis meae requiescam in Caesaris sermone quasi in aliquo peropportuno diversorio.

LVIII. 235. Atqui, inquit Iulius, non nimis liberale hospitium meum dices. Nam te in viam, simul ac perpaulum gustaris, extrudam et eiciam. Ac ne diutius vos demorer, de omni isto genere quid sentiam perbreviter exponam. De risu quinque sunt, quae quaerantur: unum, quid sit; alterum, unde sit; tertium, sitne oratoris velle

fenus, et ex codd. Lg. 5. 14. 15. 16. 21. 24. 35. 67. 70. 73. 81. 86. V. Festum v. *fenus*.

234. *Antoni*] scripsi ex Lg. 5. 6. 13. 16. 32. 36. 65. 70. Gu. 3. — *redeamus*] *videamus* Gu. 3., qui et *ad* om. — *defessus iam*] inv. Gu. 3. — *disputationis meae*] *meae* addunt Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. codd. Reg. Ald. Iunt. Crat. Lamb. Muell. Or. Henr.; accedunt Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 81. 84. om. *meae* codd. rell. et edd. antiq. item Man. Grut. Ern. Sch. — *diversorio*] hoc a codd. plurimis oblatum, Lg. omnibus praeter 13. 32., item Gu. 1. 3. Vict., secundum ea, quae disputata sunt ad II. 19, 80. reiicere ausus non sum.

LVIII. 235. *atqui*] *atque* Lg. 4. 32 et 76 corr. *at* 69. — *simul ac*] sic divisim Lg. 13. 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 93. *simul atque* 23 corr. — *perpaulum*] sic (s. *per paulum*) Lg. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 69. 70. 76. 86. 93. Vict. Gu. 2. Eodem pertinet *perpaucum* in Gu. 1. *perpaululum* s. *per paul.* Lg. 81 corr. ut 3. 84. — *eiciam*] scripsi secundum Lg. 2. 13. 14. 16. 17. 20. 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76 corr. Vict. Gu. 3. *eitiam* 24. V. ad I. 42, 189. — *perbreviter*] *breviter* Lg. 4. 69. — *quaerantur*] *notantur* v. u. t. Vict. —

risum movere; quartum, quatenus; quintum, quae sint genera ridiculi. Atque illud primum quid sit ipse risus, quo pacto concitetur, ubi sit, quo modo exsistat atque ita repente erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus, et quomodo simul latera os venas oculos vultum occupet, viderit Democritus. ‚Neque enim ad hunc sermonem hoc pertinet, et si pertineret, nescire me tamen id non puderet, quod ne illi quidem scirent', qui pollicerentur.
236. Locus autem et regio quasi ridiculi (nam id proxime quaeritur) turpitudine et deformitate quadam continetur. Haec enim ridentur vel sola vel maxime, quae notant et designant turpitudinem aliquam non turpiter. Est autem, ut ad illud tertium veniam, est plane oratoris movere risum; vel quod ipsa hilaritas benevolentiam conciliat ei,

quo modo] *quō* Lg. 2. 81. 84. 93., divisim solus 76., qui mox *irrumpat.* — *tenere*] *retinere* Vict. om. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *nequeamus*] *teneamus* Lg. et Gu. 3., quos modo memoravi. — *latera os*] *lacertos* Lg. 4. — *oculos vultum*] sic inverti secundum Lg. omnes praeter 6. 81. 84., item Vict. Gu. 3. In Lg. 6. est *oculos multum.* — *ad hunc sermonem hoc pertinet*] *sermo hic pertinet* Lg. 2. 4. 13. 36. unde suspiceris *huc sermo hic pert.*, quanquam minus grate componuntur *huc* et *hic.* Gu. 3. *ad hoc sermo hic p. hunc* om. Gu. 1. — *quod*] *cum* Vict. — *ne illi quidem scirent*] vulgatum *ne ipsi quidem illi sc.* correxi ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. — *pollicerentur*] *pollicentur*, quod legitur in edd. Iunt. Crat. Man., a correctore scriptum in Lg. 32.

236. *proxime*] *proxume* Lg. 5. — *haec enim*] *nec enim* Gu. 1. — *notant*] *denotant* Lg. 65. — *et designant*] *vel signant* Gu. 3. *signant* etiam Lg. 2. 3. 4. 13. 32 corr. 36. — *est autem*] *est enim* Lg. 2. 3. 13. 20. 32 corr. 36. 76. Nihil usitatius hac confusione, de qua dicemus in explicationibus. *licet* Gu. 3. — *illud tertium*] *aliud tertium* Gu. 3. — *benevolentiam*] sic soli meorum Lg. 23. Vict. — *elevat*] *levat* Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. et XI alii, item Gu. 1. v. ad II. 55, 226. *delevat* Gu. 3. — *significat*] *signat* Gu. 3. *denuntiat* Lg. 20. — *maximeque*] *maxime* Lg. 2. 4. 13. 36. 69. 70. 73. Gu. 3.; omissum *que* propter

per quem excitata est; vel quod admirantur omnes acumen uno saepe in verbo positum maxime respondentis, non nunquam etiam lacessentis; vel quod frangit adversarium quod impedit quod elevat quod deterret quod refutat; vel quod ipsum oratorem politum esse hominem significat, quod eruditum quod urbanum maximeque quod tristitiam ac severitatem mitigat et relaxat odiosasque res saepe, quas argumentis dilui non facile est, ioco risuque dissolvit. 237. Quatenus autem sint ridicula tractanda oratori, perquam diligenter videndum est; quod in quarto loco quaerendi posueramus. Nam nec insignis improbitas et scelere iuncta nec rursus miseria insignis agitata ridetur. Facinorosos enim maiore quadam vi quam ridiculi vulnerari volunt; miseros illudi nolunt, nisi

sequens *quod*, idque ipsum abest a Lg. 20. 76 add. — *ac severitatem*] *atque sev.* Lg. 69. 93. *et* 65. 73. 81. om. 67.

237. *quatenus autem*] *quatenus haec (hec)* Lg. 2. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. *q. enim hec* 4. 32 corr. u. t. *q. licet* Gu. 3. — *sint*] *sunt* Gu. 1. 2. Vict. Lg. 4 corr. 14. 21. 23. 67. 69. 84. 93. *hec sunt* 81. — *quod*] *id quod* vulgatum correxi ex Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 2., qui tamen excepto 4. *quam* pro *quod* exhibent. Iam Lambinus fecerat. Simul distinximus medie ante *quod*. — *posueramus*] *proposueramus* Lg. 36. ita corr. 32. — *nec rursus miseria insignis*] haec om. Lg. 20. *insignis agitata* om. Gu. 1. *agitanda* Lg. 4. ita corr. 2. — *facinorosos enim*] *enim* additur in codd. Vict. Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. Cant. Norf. Harl. 2. *α. γ. ε.* Regiis ap. Leclerq. Ald. Iunt. Cr. Lamb. Pearc. Muell. Or. Henr. Longe plures codd. (Lg. omnes) et edd. inde ab antiquiss. omittunt; eosque secutus essem, si appareret cur additum esset a librariis. — *volunt miseros illudi*] haec om. Gu. 3. *inludi* Lg. 65. 70. 73. — *nolunt*] *volunt* Lg. 6. 17. 69. 76. Gu. 1. — *nisi*] vulgo additum *si* delevi secundum Lg. praeter 3. 15. omnes et Vict. Gu. 2. 3. Quae sensu non differunt scripturae, in eis soli libri sequendi. — *parcendum est autem*] *enim* pro *autem* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Sententia, quae intelligi possit, etiam sic nascitur; sed minus videtur apta. Rursum hic, ut antea bis, Gu. 3. *licet* pro *autem*,

se forte iactant. Parcendum autem maxime est caritati hominum, ne temere in eos dicas, qui diliguntur.

LIX. 238. Haec igitur adhibenda est primum in iocando moderatio. Itaque ea facillime luduntur, quae neque odio magno neque misericordia maxima digna sunt. Quam ob rem materies omnis ridiculorum est in his vitiis, quae sunt in vita hominum neque carorum neque calamitosorum neque eorum, qui ob facinus ad supplicium rapiendi videntur; eaque belle agitata ridentur. 239. Est etiam deformitatis et corporis vitiorum satis bella materies ad iocandum; sed quaerimus idem, quod in ceteris rebus maxime quaerendum est, quatenus. In

mira scriptura, cuius nec origo nec explicatio intelligitur. — *est*] post *maxime* posuimus secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. Id cum ultima litera vocis *maxime* absorptum esset, commodiore loco infercire sibi visi sunt librarii. Post *autem* legitur in Gu. 1. 2. et ceteris Lagomarsini libris. — *diliguntur*] additur *aut qui in calamitate sunt* in Lg. 3. 4. 6. 69. Ita corr. 32.

LIX. 238. *luduntur neque*] haec om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *odio magno*] *magno* om. Lg. 6. — *neque*] *nec* Lg. 81. Gu. 1. Ald. Iunt. Man. — *maxima*] om. Gu. 2. — *in his*] sic scripsi ex Lg. 4. 13. *in istis* vulgabatur, plane contra sententiam loci; *iis* Lg. 36. *istis* om. Gu. 1. — *belle agitata*] *bella agitari* Gu. 3. Lg. 2 corr. 13. 36. *agitari* etiam 4. et hic et 13. 32 corr. 36. *videntur*.

239. *est*] om. Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. — *etiam*] *et* Lg. 2. enim 14. — *non modo*] *modo* om. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 84. — *praecipitur*] *percipitur* Lg. 4. 6. — *ne quid*] *siquid* Lg. 65. 67. 69. 81. et alii quidam. *quid* om. Gu. 3. — *mimicus*] *inimicus* Gu. 1. 2. Vict. Lg. omnes; in 70. inscr. *nimium mordax*. *a inimicis* pro *aut inimicus* Gu. 3., sed *i* in loco raso, ut *aut mimicus* daturus fuisse librarius videatur. — *intellegemus*] scripsi ex Lg. 13. *intellegimus* 93. *intelligimus* 3. 32 corr. — *veniemus*] legitur *venerimus*; praestantem scripturam suppeditarunt Gu. 2. 3. Lg. 2. 5. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. *devenerimus* quaedam edd. vett. ut Steph. Ald. Dicit una cum tractandis ridiculorum generibus intellectum iri.

quo non modo illud praecipitur, ne quid insulse, sed etiam, si quid perridicule possis, vitandum est oratori utrumque, ne aut scurrilis iocus sit aut mimicus. Quae cuius modi sint facilius iam intellegemus, cum ad ipsa ridiculorum genera veniemus. **240.** Duo sunt enim genera facetiarum, quorum alterum re tractatur, alterum dicto. Re, si quando quid tanquam aliqua fabella narratur, ut olim tu, Crasse in Memmium *comedisse eum lacertum Largi,* cum esset cum eo Tarracinae de amicula rixatus. Salsa ac tamen a te ipso ficta tota narratio. Addidisti clausulam tota Tarracina tum omnibus in parietibus inscriptas fuisse literas LLLMM. Cum

240. *Duo sunt enim*] Muell. Henr. sic videntur sua auctoritate dedisse; sequor autem, propter consensum codd. Gu. 1. 2. Lg. omnium praeter 5. 69. 81. 84. om. 13. — *genera facet.*] om. Gu. 1. — *dicto. Re*] *a dictore* Gu. 1. *a dicto. re* Gu. 2. *dcðre* Gu. 3. in rasura. — *aliqua fabella narratur*] *alique tabelle narrantur* Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. modo quod is *fabelle.* — *Memmium*] *mevium* Gu. 3. alii plures *memium.* — *comedisse eum*] *commodissime cum* Vict. Gu. 2. *comedice cum* Gu. 3. — *Largi*] scripsi ex codd. quanquam non optimis Gu. 1. 2. Lg. 14. 23. 67. Post eandem scripturam exhibent 5. 14. 16. 24. 67. 70. 73. 86. Gu. 1. 2. — *Tarracinae*] *Terracinae* Lg. 13. 15. 76. Quam scripturam qui pro vetere et vera habent errant insigniter, velut Kritzius ad Sall. Catil. p. 209., qui quem in testimonium advocat, Heindorfius ad Hor. Serm. I. 5, 26. minime probavit quod dicit. Est enim illud novitiorum Italorum vitium nunc urbem ita vocari recordantium. — *salsa*] addunt hic et post omittunt *tota* Gu. 2. Vict. et Lg. XVI, nec tamen 2. 3. 4. 5. 6. 13. 15. 17. 32. 35. 36. om. Gu. 3. — *ac tamen*] Sic recte Henr. secundum edd. antiquiss. et Lamb., quibus nunc longe certior fides fit ex Lg. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24 corr. ut 2. 32 corr. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 86. 93. Vict. Gu. 1. 2. 3. *at tamen* 2. 6. Vulgabatur *attamen.* De *ac tamen* et *attamen* confusis v. Wunder. praef. ad Lectt. Cod. Erf. p. LVIII. et Hand. Tursellin. I. p. 489. — *narratio*] sic Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 2. 3. et edd. pleraeque. Gron. al. *oratio,* inepte. — *tum*] *cum* Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 69. 70. 73. 81. 84. 86., item Gu. 3. — *literas LLLMM*] con-

quaereres id quid esset, senem tibi quendam oppidanum dixisse: LACERAT LACERTUM LARGI MORDAX MEMMIUS. 241. Perspicitis genus hoc quam sit facetum quam elegans quam oratorium, sive habeas vere quod narrare possis, quod tamen est mendaciunculis aspergendum, sive fingas. Est autem haec huius generis virtus, ut ita facta demonstres, ut mores eius, de quo narres, ut sermo ut vultus omnes exprimantur, ut iis, qui audiunt, tum geri illa fierique videantur. 242. In re est item ridiculum, quod ex quadam depravata imitatione sumi solet, ut idem Crassus: *Per tuam nobilitatem, per vestram familiam.* Quid aliud fuit, in quo concio rideret, nisi illa vultus

lecturam Schuetzii recepi cum recentiorum plerisque. Codd. et edd. *literas tria LLL. duo MM.* Possis tamen non minus probabiliter suspicari *scripta esse tria L duo M.* — *quaereres*] *querereremus* Gu. 3. — *oppidanum*] om. Lg. 2. 4. 6. 13. 36. vacuus locus est in 32. Gu. 3. *opidanum* 20. 23. 67. 81. — *Largi*] om. Lg. 2. 3. de finitione v. supr. *Memmius mordax* Lg. 3. 4. 6. 32. Gu. 3., qui cum aliis etiam in nomine hominis peccat.

241. *genus hoc*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 81. 84. Gu. 2. 3. Lamb. — *mendaciunculis*] *mendaculis* et *mendiculis* Gu. 1. Lg. XI., sed bonorum nullus. *mendaciolis*, recepit ex Crat. Henrichsen. — *aspergendum*] sine *d* Lg. XX melioresque praeter 76. omnes. — *est autem*] *est enim* XIX Lg., nec tamen 2. 3. 4. 13. 32. 35. 36. In Gu. 3. est *enim licet*. — *haec*] om. Lg. praeter 2. 3. 20. 21. 36. 84., item Vict. Gu. 2. 3. — *ut iis*] *ut his* Lg. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. Vict. Gu. 3.

242. *in re est*] restitui librorum omnium scripturam, quam Or. Henr. secundum Steph. et Lamb. *inest* scribendo mutarunt. Multis locis illa superstitio valuit, qua *esse* pro *inesse* dicendum non videretur; v. explicatt. ad II. 11, 47. — *contio*] sic per *t* Lg. 2. 23. 24. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 84. 86. Gu. 1. — *paululum*] sic aut *paulum* omnes mei codd. Hoc quidem Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 1. 2. Paulo autem *et* ante *extento* om. Lg. 2. 4. 6. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *addidit*] *addidisti* Lg. 2. 13. 36. — *vehementius*] om. Lg. 2. 4. 36. et hoc et sequens *risimus* om. Gu. 3. — *has sero*] *assero* multi libri, in his Gu. tres. — *totum*] *toto* Lg. praeter 24., qui om. 81. 84., item Vict. Statim *huius* pro *hoc*

et vocis imitatio? *Per tuas statuas* vero cum dixit et extento brachio paululum etiam de gestu addidit vehementius risimus. Ex hoc genere est illa Rosciana imitatio senis: *Tibi ego, Antipho, has sero,* inquit. Senium est, cum audio. Atque ita est totum hoc ipso genere ridiculum, ut cautissime tractandum sit. Mimorum est enim ethologorum, si nimia est imitatio, sicut obscenitas. Orator surripiat oportet imitationem, ut is, qui audiet, cogitet plura, quam videat; praestet item ingenuitatem et ruborem suum verborum turpitudine et rerum obscenitate vitanda.

LX. 243. Ergo haec duo genera sunt eius ridiculi,

Gu. 3. — *mimorum*] *minorum* Lg. 2. 3. 13. 20. 32. Gu. 3. — *ethologorum*] *et hologorum* (Lg. 24. Gu. 1.) *et helegorum* (20.) *et helogorum* (15. 16. 35. 65. 70. 73. 86.) *et ethologorum* (84. Vict. Gu. 3.) *et theologorum* (4.) multi varie peccantes. Vera tamen scriptura in 2. 13. 32. 36. esse videtur. — *imitatio*] *aestimatio* Lg. 2. 3. 5 corr. ut 4. et v. u. t. 13. 14. 16. 70. 73. *extimatio* 4. 15. 20. 21. 24 corr. 32. 36. 65. 86. Gu. 3. *existimatio* 6. — *obscenitas*] sic Lg. XX et boni omnes praeter 5.; item Gu. 3. *obscoenitas* IV codd. eodemque modo mox, nisi quod *e* etiam in Gu. 1. A *scena* enim ortum secundum Varronem L. L. VI. 96.; quod qui per *e* scribunt, non poterunt *obscenus* non probare. Quanquam incertitudinem et originis et scripturae fuisse Priscianus a *coeno* ducens indicat. — *surripiat*] *subripiat* Lg. 2. 13. 14. 16. 24. 65. 69. 70. 73. 81. 86 corr. — *audiet*] praestantem scripturam suppeditarunt Lg. omnes praeter 70. *(audiret)* et 81. *(audit)*; item Vict. Gu. 3. Non dicitur auditor universe, sed ὁ ἀκουσόμενος τότε, v. explicatt. II. 43, 182. — *verborum turpitudine et rerum obscenitate*] haec est librorum scriptura, nisi quod Lg. 2. 13. 36. *obscenitatem,* et multi post hoc distinguentes *vitanda* ad sequentem sententiam trahunt. Contra illum consensum et Iulium Victorem hanc locum imitantem I. p. 93. Mai. Wyttenbachius Bibl. Cr. II. IV. p. 76. *rerum turpitudine et verborum obscenitate* scribi iussit, secutique sunt Harl. Muell. Quod confert Off. I. 29, 104. et 35, 127., non probat semper dici debere quod aliquando dictum est. Quippe etiam *gestus* obscenus esse potest; non verba igitur sola, sed etiam res.

LX. 243. *ergo*] *igitur* Lg. 3. 6. 32. *haec ergo* ponitur

quod in re positum est; quae sunt propria perpetuarum facetiarum, in quibus describuntur hominum mores et ita effinguntur, ut aut re narrata aliqua quales sint intellegantur aut imitatione brevi iniecta in aliquo insigni ad irridendum vitio reperiantur. **244.** In dicto autem ridiculum est id, quod verbi aut sententiae quodam acumine movetur. Sed ut in illo superiore genere vel narrationis vel imitationis vitanda est mimorum ethologorum similitudo, sic in hoc scurrilis oratori dicacitas magno opere fugienda est. Qui igitur distinguemus a Crasso a Catulo a ceteris familiarem vestrum Granium aut Vargulam amicum meum? † Non me Hercule in mentem

in Ald. Lamb. — *propria*] om. Gu. 1. — *perpet. facet.*] inv. Lg. 14. 23. 67. — *intellegantur*] scripsi ex Lg. 13. 36. *intelligatur* 17. — *brevi*] *breviter,* ut Lamb., Lg. 2. 4. 36. 81 corr. 84. Gu. 2. — *irridendum vitio*] haec om. Lg. 4. Gu. 3. *inridendum* Lg. 65. 70. 73. *invidendum* 69. *ridendum* 15. Lamb. *adridendum* Gu. 1.

244. *id, quod*] *idque* Lg. 2. — *superiore*] *superiori* Lg. 2. 15. 36. — *vitanda est*] *vitandae* s. *vitande* Lg. 2. 20. 21. 36. 65. Gu. 1. *est* praeterea om. quos dixi et 3. 4. 5. 6. 13. 35. — *mimorum*] *et mimorum (minorum, mym. mimm.)* Lg. 2. 3. 4. 13. 21. 23. 24. 35. 36. 73. 86. 93., quae menda propter vocabulum sequens irrepsit, in quo pariter atque §. 242. peccatur multifariam, ut recta scriptura in solis meorum 17. 24. 76. 81. servata sit, nisi in enotando erravi. — *oratori*] *oratoris* Lg. 2. 4. 13. 36. 76. Gu. 3. — *magno opere*] sic Henr. nescio unde; habent autem Lg. 13. 32. 36. — *qui igitur*] *quid igitur* Lg. praeter 2. 13. 14. 23. 32. 35. 36. 67. 84., item Vict. Gu. 3. ita corr. 2. 32. — *Vargulam*] *virgulam, targulam, vargullam* et aliis modis libri peccant. — *me Hercule*] divisim Gu. 1. 3. Lg. 2. 5. 16. 17. 21. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. Illorum pars *ne hercule,* ut Lg. 2. 67. 69. Gu. 1. 3. *mehercle* 20. 65. Vict. Sed illa omnia *non me Hercule in mentem mihi quidem venit* suspecta videntur. Nam et sane in mentem Caesari venit: dicit enim statim quo modo Granius et Vargula a Crasso Catulove distinguantur; et verba *sunt enim dicaces* sic tantum recte intelligi possunt, cum referuntur ad prima illa *qui igitur distinguemus a Crasso,* sed cum

mihi quidem venit, sunt enim dicaces; Granio quidem nemo dicacior. Hoc, opinor, primum, ne, quotienscunque potuerit dictum dici, necesse habeamus dicere. 245. Pusillus testis processit. *Licet*, inquit, *rogare*? Philippus. Tum quaesitor properans: *Modo breviter*. Hic ille: *Non accusabis. Perpusillum rogabo*. Ridicule. Sed sedebat iudex L. Aurifex brevior ipse quam testis: omnis est risus in iudicem conversus; visum est totum scurrile ridiculum. Ergo haec, quae cadere possunt in quos nolis, quamvis sint bella, sunt tamen ipso genere scurrilia. 246. Ut iste, qui se vult dicacem et me Hercule est, Appius; sed non nunquam in hoc vitium scurrile dela-

proximis *non me Hercule* etc. minime conveniunt. — *quotienscunque* (s. *quoc.*) Lg. XXI bonique omnes et Vict. Gu. 1. 2.

245. *processit*] *procedit* Lg. 69. om. Gu. 3. — *rogare*] *negare* Gu. 1. — *tum*] *cum* Lg. 4. 6. 13. 32 corr. — *quaesitor*] *questor* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32 corr. Gu. 3. *quesitus* 76 v. u. t. — *accusabis*] *adcus.* Lg. 65. 67. 70. 73. — *L. Aurifex*] *Laurifex* Gu. 3. Lg. 2 corr. 3. 13. 16. 17. 20. 21. 36. 65. 69. 73. 81. ita var. 32. om. 6. *laurifer* v. *aurifex* 76. *aurifer* sec. m. 24. Praenomen om. Gu. 1. v. Reines. ad Inscr. p. 838. Drakenb. ad Liv. XXXVIII. 35, 1. — *brevior ipse quam testis*] sic Sch. Or. ex Gu. 3., secutusque sum propter Lg. 2. 3. 4. 6. 36. Plerique codd. *brevior etiam quam ipse testis*, certe Havn. 1. 2. Gu. 2. Lg. ceteri omnes; *br. e. q. testis ipse* edd. antiq. Ern. *ipse* om. cod. Erl. (1.). Gu. 1. In Gu. 3. *etiam* non omittitur, sed ponitur post *testis*. — *scurrile ridiculum*] Sic VSt. Harl. 1. mg. Norf. Z. γ. excerpt. δ. Gu. 3. Lg. 2. 4. 23. 24. v. ut vulg. 32 corr. 36. Vict. Lamb. Pearc. Sch. Or. Henr. *scurrile iudicium* Havn. 1. 2. Lg. cett. omnes, al. vulgatumque ab edd. antiq. ad Sch. Ernestus tamen *iudicium* ex margine in textum venisse putat, idemque de scriptura *ridiculum* Henrichsenio videtur. Non improbo, etsi potest commode intelligi *ridiculum ex genere scurrili*. — Deinde a verbis *quos nolis* lacuna est in Lg. 4. 13. 32. Gu. 3. usque ad verba *a Graecis* c. 71, 288.

246. *me Hercule*] sic divisim Lg. 2. 67. 69. 70. 86. *me hercle* 76. *me hercules* 81. Gu. 2. — *delabitur*] *dilabitur* Lg. 35. sic corr. 76. — *Sextio*] *Sestio* Lg. 70. 73. *Sexto* 6. *Sectio* 2.

bitur: *Coenabo*, inquit, *apud te*, huic luseo familiari meo C. Sextio; *uni enim locum esse video.* Est hoc scurrile et quod sine causa lacessivit et tamen id dixit, quod in omnis luscos conveniret. Ea quia meditata putantur esse, minus ridentur. Illud egregium Sexti et ex tempore: *Manus lava*, inquit, *et coena.* 247. Temporis igitur ratio et ipsius dicacitatis moderatio et temperantia et raritas dictorum distinguet oratorem a scurra; et quod nos cum causa dicimus, non ut ridiculi videamur, sed ut proficiamus aliquid, illi totum diem et sine causa. Quid enim est Vargula assecutus, cum eum candidatus A. Sempronius cum M. suo fratre complexus esset: *Puer abige muscas?* Risum quaesivit, qui est mea sententia vel tenuissimus ingeni fructus. Tempus igitur dicendi prudentia et gravitate moderabimur, quarum utinam artem aliquam haberemus! sed domina natura est.

36., quod magis est *Sextio*, quam *Sestio* stabiliendo. Etiam paulo post omnes codd. in *Sextii* s. *Sexti* (hoc Lg. XVIII. Gu. 2.) consentiunt, nisi quod *Setti* 5. 70. — *locum*] *loco* Lg. 14. *locutum* 76 corr. *locuum*; v. ad II. 55, 224. — *scurrile*] additur *quidem* in Lg. 2. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. ita corr. 81. '*hoc est scurr. quidem* Vict. Natum hoc ex seq. *quod*; id om. Lg. 2. — *et tamen*] *et quia tamen* Lg. 2. 36. — *omnis*] scripsi secundum Lg. 15. 36. 24. 84. Gu. 1.

247. *moderatio*] *moderantia* Gu. 1. — *causa*] *in causa* Lg. 35. — *proficiamus*] *perficiamus* Lg. 35. 69. 76. — *illi totum*] *id illi t.* ed. s. l. et a. Med. 1. Sch. Muell. Or. sine causa. — *quid enim est*] *enim* om. Lg. 21. *est* om. 6. 23. 81 add. — *Vargula*[*vargulla* Gu. 2. Lg. 84. *vargala* 81 corr. — *assecutus*] *assequutus* Lg. 17. 21. 93. *adsequutus* 67. 70. 73. *consecutus* 24. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 15. 16. 36. — *moderabimur*] *moderabitur* Lg. 3. 6. 69.

LXI. 248. *moveant*] *movent* Lg. 14. 67. — *in re habere — facetias*;] ita fere omnes libri, modo quod *habere* om. Lg. 2. 36. *herere* 14. ita v. 5. et corr. 24. *haberi* soli Lg. 93. Erl.; *facetiis* Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 86. *Haberi* et

LXI. 248. Nunc exponamus genera ipsa summatim quae risum maxime moveant. Haec igitur sit prima partitio, quod facete dicatur, id alias in re habere, alias in verbo facetias; maxime autem homines delectari, si quando risus coniuncte re verboque moveatur. Sed hoc mementote, quoscunque locos attingam unde ridicula ducantur, ex iisdem locis fere etiam graves sententias posse duci. Tantum interest, quod gravitas honestis in rebus [severe], iocus in turpiculis et quasi deformibus ponitur; velut iisdem verbis et laudare frugi servum possimus et, si est nequam, iocari. Ridiculum est illud Neronianum vetus in furace servo: *Solum esse, cui domi nihil sit nec obsignatum nec occlusum*; quod idem in bono servo dici solet. Sed hoc iisdem etiam verbis; ex iisdem autem locis omnia nascuntur. 249. Nam quod Sp. Car-

facetiis, hoc quidem cum sequenti sententia coniunctum, adsciverunt edd. antiq. Ern. Muell. Or. *Haberi* deleto *facetiis* etiam Sch. de coniectura; *haberi facetum* Bakius; quid sit *aliquid in verbis haberi facetum* non docuit. — *attingam*] *adtingam* Lg. 65. 67. 70. 73. — *ducantur*] *vocantur* Lg. 2. 36. *dicantur* 81 corr. 93. *dicantur ducantur* 69. — *iisdem*] *isdem* Lg. 24. *eisdem* 81. Gu. 2. *hisdem* Gu. 1. — *turpiculis*] *turpibus* Lg. 14. 21. 23. 67. Gu. 1. — *iisdem verbis*] sic recte Havn. 1. 2. VSt. ψ. Gu. 1. 2. Lg. 2. 36. (hic tamen *rebus)* Lamb. Sch. Muell. Henr. *verbis* om. 3. *in iisdem verbis* Erl. Lg. plerique, male defensum ab Orellio. — *possimus*] scripsi ex Lg. 2. 5. 14. 15. 16. 17. 23. 24. 36. 67. 70. 73. 81. 86. ita corr. 65. Legebatur *possumus.* — *occlusum*] etsi offerunt *obclusum* Lg. 2. 3. 5. 14. 16. 20. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. Vict., tenuis est earum formarum fides. — *hoc*] *haec* Lg. praeter 35. 81. 84. omnes; ita corr. 81. Probari tamen non potest. — *iisdem*] *hisdem* Lg. 2. 36. 69. 84. *isdem* 65. — *etiam*] om. Lg. omnes praeter 35. 81. 84. Statim *isdem* Gu. 1. — *autem*] *nunc* 5. 14. 16. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. *āt* 76. *autem* et *nascuntur* om. Lg. 2. 36., quod non dubitarem asciscere, si ceterorum bonorum 4. 13. 32. Gu. 3. subsidio hic uti liceret.

vilio graviter claudicanti ex vulnere ob rem publicam accepto et ob eam causam verecundanti in publicum prodire mater dixit: *Quin prodis, mi Spuri? quotienscunque gradum facies, totiens tibi tuarum virtutum veniet in mentem*, praeclarum et grave est; quod Calvino Glaucia claudicanti: *Ubi est vetus illud: num claudicat? At hic clodicat*, hoc ridiculum est; et utrumque ex eo, quod in claudicatione animadverti potuit, est ductum. *Quid hoc Naevio ignavius?* severe Scipio; at in male olentem *Video me a te circumveniri* subridicule Philippus. At utrumque genus continet verbi ad literam immutati similitudo. 250. Ex ambiguo dicta vel argutissima putantur, sed non semper in ioco, saepe etiam in gravitate versantur. Africano illi superiori coronam sibi in convivio ad caput accommodanti, cum ea saepius rumperetur, P. Licinius Varus, *Noli mirari*, inquit, *si non convenit; caput enim magnum est.* Laudabile et honestum. At ex eodem genere est: *Calvus satis est, quod dicit parum.*

249. *claudicanti*] *cavillanti* Lg. 2. 36. — *accepto*] *adcepto* Lg. 65. 70. 73. — *quin*] *quid* Lg. 14. *quidni* 76. — *quotienscunque*] *ut quot.* ψ. Gu. 1. ed. Vict. Man. Or. Henr. Id probare non possum, quia sic soloecum est *facies;* quanquam *facias* Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. Ald. Iunt. Crat. Lamb. *et* p. *ut* Havn. B. edd. antiq. Mox *veniet* ψ. Lg. omnes praeter 2. 3., quorum neuter tamen *ut* habet, nec magis *facias. veniant* Gu. 2. Igitur codd. plerorumque scripturam deserere nolui. Ceterum *quotienscunque* (s. *c)* et post *totiens* Lg. plerique, illud prius tamen non 2. 3. 5. 6., hoc non 3. 5. 6., sed Gu. 1. 2. — *quod Calvino*] *ast quod Calv.* Lg. 5. 15. 16. 70. 73. 86. — *claudicat*] *claudicas* nescio unde Grut. Ern. Sch. Muell.; *claudicat* omnes codd. et edd. ante Grut. Post *clodicat* in Lg. 76. inscriptum *clodium imitatur* i. e. *adulterat.* — *male olentem*] *malevolentem* Lg. 36. — *circumveniri*] sic codd. plerique (nam in Pal. 1. 2. Gallic. Z. hic lacuna est, ut in Lg. 4. 13. 32. Gu. 3.) et vulgo edd. *conveniri* Lg. 2. 36. *circumveniri, non conveniri* Steph. ex Strebaei coniectura, qua non opus. De sententia v. explicationes.

Ne multa; nullum genus est ioci, quo non ex eodem severa et gravia sumantur. 251. Atque hoc etiam animadvertendum est non esse omnia ridicula faceta. Quid enim potest esse tam ridiculum, quam sannio est? Sed ore vultu imitandis moribus voce denique corpore ridetur ipso. Salsum hunc possum dicere atque ita, non ut eiusmodi oratorem esse velim, sed ut mimum.

LXII. Quare primum genus hoc, quod risum vel maxime movet, non est nostrum: morosum superstitiosum suspiciosum gloriosum stultum; naturae ridentur ipsae, quas personas agitare solemus, non sustinere. 252. Alterum genus est imitatione admodum ridiculum, sed nobis tantum licet furtim, si quando, et cursim: aliter enim minime est liberale; tertium oris depravatio non digna nobis; quartum obscenitas, non solum non foro digna, sed vix convivio liberorum. Detractis igitur tot rebus ex hoc oratorio loco facetiae reliquae sunt, quae aut in re, ut ante divisi, positae videntur esse, aut in verbo.

250. *superiori*] rarius et lectius cognomentum in ordinem recipere non dubitavi ex Lg. 2. 3. 6. 15. 16. 21. 36. 65. 73. 86. ita corr. 5. vulgo *maiori*. — *accommodanti*] *adcomm*. Lg. 67. — *Calvus satis est*] in sententia deplorata tacendae tamen non sunt scripturae memorabiles. Nam *est calvo satis* Lg. 2. *calvo satis est* 36. *est* om. 5. Dein *parumne* Gu. 1. Lg. 65. 70. Steph. Vict. al. *paterne* Lg. 2. 36. V. explicationes. — *quo non*] *quod non* Lg. 2. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86.

251. *atque*] *at* Lg. 6. 76. — *animadvertendum est*] *est* addidi ex Lg. praeter 6. 81. 84. 93. — *corpore ridetur ipso*] *ipso corpore ridetur* Lg. praeter 17. 20. 67. 69. 70. 81. 84. 93., Ern. ita corr. 81. *corp. ipso r.* 17. 20. Lamb. *ipso denique corp. r.* 70. *corpore rid. ipso* Gu. 1. 2. Lg. 67. 69. 81. 84. 93. Nonius v. *санniones*, quem sequendum viderunt Or. Henr. et sic vulgo ante Ern.

LXII. 252. *tantum*] *tamen* Lg. 17. 76. — *obscenitas*] Lg. 2. 36. 67. 69. *obscenitatis* Lg. rell. Gu. 1. Paulo ante *alterum* pro *aliter* Gu. 1. — *loco*] *ioco* Lg. 2. 14. 15. 16. 35. 36.

Nam quod, quibuscunque verbis dixeris, facetum tamen est, re continetur; quod mutatis verbis salem amittit, in verbis habet omnem leporem. 253. Ambigua sunt in primis acuta atque in verbo posita, non in re; sed non saepe magnum risum movent, magis ut belle et literate dicta laudantur: ut illud in Titium, qui cum studiose pila luderet et idem signa sacra noctu frangere putaretur gregalesque, cum in campum non venisset, requirerent, excusavit Vespa Terentius, quod eum *brachium fregisse* diceret; ut illud Africani, quod est apud Lucilium:
Quid: Decius, Nuculam an confixum vis facere? inquit.
254. Ut tuus amicus, Crasse, Granius, *non esse sextantis.* Et si quaeritis, is, qui appellatur dicax, hoc genere maxime excellet; sed risus movent alia maiores. Ambiguum per

70. 73. 86. ita corr. 5. var. 81. om. 17. 24 add. — *omnem leporem*] sic inverti secundum Lg. 2. 3 corr. 36.

253. *in primis*] *imprimis* Lg. 36. 69. 76. — *magnum risum*] *magnum* om. Lg. 2. 36., quibus tamen obsequi, cum bonorum hic soli exstent, vix audeo. — *et literate*] *ut lit.* Lg. 2. 36. 76. *et* om. 15. 16. 70. 73. 86. uno *t* VII., quorum sunt 2. 36. 67. 76. — *ut illud in Titium*] Manutii coniectura est recepta ab Sch. Muell. Or. Henr. Codd. *ut in illum Tittum.* — *qui cum*] sic codd. et edd. vulgo. *quem cum* coni. Pearc. receperunt Ern. Sch. — *gregalesque cum*] codd. plerique et edd. quaedam ante Grut. *gregalesque cum — venisse.* Vera scriptura est in Lg. 2. 3. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24 corr. *eius.* 69. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. Lamb. *gregalesque cur* corr. 24. sic Steph. Man. Deinde *venissent,* ut Steph. Man. Lamb., sic etiam Lg. omnes, praeter 2. 23., in quibus *venissent.* — *Lucilium*] *Lucium* Lg. 2. 36. *lucillum* 17. — *Quid? Decius, Nuculam an*] intelligi hic versus non potest; satis igitur est discrepantem scripturam iudicare. *Nucula an* Lg. 20. *an* om. 21. 35. 67. *quid spedtus nuculam :::* *conficere vis* 36. *qui Decius* 65. *unculam* 81. *nuculum* 17. 24. *vis* an *tus* incertum est in 6. 24. 76. In cod. 93. adscriptum scholion, ut alia eiusdem libri manu Angeli Politiani, ut Lagomarsino visum: *nuculas praenestinas ex festo notat dictas esse, quod casilini famem sic tolerarint milites vel quod praeneste multae nascantur.*

se ipsum probatur id quidem, ut ante dixi, vel maxime; ingeniosi enim videtur vim verbi in aliud atque ceteri accipiant posse ducere; sed admirationem magis quam risum movet, nisi si quando incidit in aliud genus ridiculi.

LXIII. 255. Quae genera percurram equidem. Sed scitis esse notissimum ridiculi genus, cum aliud exspectamus, aliud dicitur. Hic nobismet ipsis noster error risum movet. Quod si admixtum est etiam ambiguum, fit salsius: ut apud Novium videtur esse misericors ille, qui iudicatum duci videns percontatur ita: *Quanti addictus?* — *Mille nummum.* — Si addidisset tantummodo *Ducas licet,* esset illud genus ridiculi praeter exspectationem; sed quia addidit *Nihil addo; ducas licet,* addito ambiguo altero genere ridiculi fuit, ut mihi quidem vi-

254. *Granius*] *gravius* quidem codd. ut Gu. 2. — *appellatur*] *adpell.* Lg. 65. 70. 73. — *excellet*] recte sic Lg. praeter 81. 84. omnes; Gu. 1. 2. Lg. 81. 84. edd. vett. pleraeque *excellit.* — *movent*] *maxime movent* Lg. 67. — *aliud atque*] *aliud ac* Lg. 93. — *accipiant*] *adcipiant* Lg. 65. 67. 70. 73. — *nisi si*] om. Lg. 6. 65. Paulo ante *movent* Lg. praeter 2. 23. 36. 81. 93. — *aliud genus*] *aliud quoque genus* Vict. Gu. 1. 2.

LXIII. 255. *equidem*] solet post hoc medie distingui. Ego plene distinxi sententias non inter se nexas esse, sed ab una ad alteram plane diversam transiri intelligens. — *exspectamus*] *s* ignorant codd. praeter Lg. 5. — *admixtum*] *amixtum* s. *am̄ixtum* Lg. 3. 6. *admistum* 21. 67. Gu. 2. Lamb. — *Novium*] hanc Schneideri (in ep. ad Langerum, quae praemissa est editioni Bruti Wetzelianae p. XVIII.) coniecturam Schuetzio et Muellero probatam ego quoque recepi, cum firmetur codd. Lg. 2. 36. *Nenium* 69. *Ennium* 23. V. explicationes. — *percontatur*] sic Lg. 2. 14. 23. 67. 76. 81. 84. 93. Gu. 2. alii quidam *percunctatur.* Sed *videns* Lg. solus 93. et edd. antiquiss. Man. Steph. Lamb. habent; ceteri libri et edd. *videt.* Fr. Gronovii coniecturam *percontatus,* quae probari nequit, Iac. Gronovius Pearc. Ern. receperunt. — *nummum*] *nummi* Lg. 2. 36. *numerum* 81. — *esset*] *esse* Lg. 2. 14. 23. 36. 67. om. usque ad *addito* 16. — *illud genus*] inv. Lg. 15. 81. 86. — *ambiguo altero*] inv. Lg. praeter 2. 17. 36. 73. 81. 84., item Gu. 1. 2.; quod qui fecere

detur, salsissimus. Hoc tum est venustissimum, cum in altercatione arripitur ab adversario verbum et ex eo, ut a Catulo in Philippum, in eum ipsum aliquid, qui lacessivit, infligitur. 256. Sed cum plura sint ambigui genera, de quibus est doctrina quaedam subtilior, attendere et aucupari verba oportebit; in quo ut ea, quae sunt frigidiora, vitemus (et enim cavendum, ne arcessitum dictum putetur), permulta tamen acute dicemus. Alterum genus est, quod habet parvam verbi immutationem; quod in litera positum Graeci vocant παρονομασίαν, ut *Nobiliorem, mobiliorem* Cato; aut ut idem, cum cuidam dixisset *Eamus deambulatum* et ille, *Quid opus fuit DE?*

ambiguo adiectivúm esse putarunt. — *salsissimus*] Ernestus de coniectura contra libros omnes (quanquam nunc addicit Lg. 20. et fortasse Gu. 2., ex quo nihil enotatum video), *salsissimum;* sed ita dicendum erat *est* vel *factum est,* non *fuit.* — *arripitur*] *adrip.* Lg. 65. 67. 70. 73. — *infligitur*] *infigitur* Lg. 2. 69.

256. *attendere*] *adtendere* Lg. 65. 67. 70. 73. — *aucupari*] *aucupare* Lg. 35. — *in quo*] *in quibus* Lg. 2. 6. 13. 35. 36. 76. 93., quod non ascivi, quia, nisi partitive, explicari non videtur posse, sic autem non recte explicabitur. Ceterum distinctionem post *quo* in edd. vulgo positam sustuli. Nulla erit enim sententia, cum verba composueris: *in quo* (sc. attendendo et verba aucupando) *permulta tamen acute dicemus;* sed apte dicetur *in quo* (sc. attendendi et verba aucupandi negotio) *ut* (i. e. etiamsi) *quae sint frigidiora vitemus, permulta tamen acute dicemus.* — *quae sunt*] vulgatum *sint* correxi secundum Lg. 2. 3. 14. 23. 35. 36. 67. 69. — *et enim*] divisim scripsi ex Lg. 67. 69. 70. 73. 84. 86. 93. Gu. 2. — *cavendum*] quod vulgo additur *est* delevi secutus Lg. praeter 6. 69. 76. 81. 84. omnes. — *acute*] *acuta* Lg. 3. 5. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 67. 70. 73. 86. 93. ita corr. 69. *occulta* Vict. — *immutationem*] *imitationem* Lg. 2. 6. 16. 20. 21. 24 corr. ut 3. 65. 70. 73. 76. 93. Vict. *mutationem* 3. 17. 69. *imitatione* 36. *parum* (p. *parvam)* 36. — παρονομασίαν] vocabulum Graecum omnes mei codd. praeter Lg. 81., item Vict. Gu. 1. 2. omittunt, vacuum spatium habent 3. 6. 20. 93. — *Cato; aut ut idem*] *Cato autem iud.* (s. *vid.) Cato autem iudice, Catoni videlicet, Catoni autem, Cato aut iudicum quidam*

Immo vero, inquit, *quid opus fuit te?* aut eiusdem responsio illa: *Si tu et adversus et aversus impudicus es.*
257. Etiam interpretatio nominis habet acumen, cum ad ridiculum convertas quam ob rem ita quis vocetur: ut ego nuper Nummium divisorem, ut Neoptolemum ad Troiam, sic illum in campo Martio nomen invenisse. Atque haec omnia verbo continentur.

LXIV. Saepe etiam versus facete interponitur vel ut est vel paululum immutatus, aut aliqua pars versus: ut Statius Scauro stomachanti (ex quo sunt non nulli, qui tuam legem de civitate natam, Crasse, dicant):

(pro *aut ut idem cum cuidam)* Lg. 3. *Cato autem iudex* Lg. 5. 20.; *Cato aut : : aut* 6.; *Cato ān iudicum* 14. 67.; *C. autem iudicum* 15. — *cuidam*] *quidam* Lg. praeter 2. 36. 76., item Gu. 2. — *quid opus*] *qui opus* Lg. 2. 36. 86. *quod opus* 24. — *immo*] *imo* Lg. 6. 15. 24. 67. 86.; in 24. est lacuna dimidii fere versus. Haec scriptura etsi originatione potior videtur (v. Voss. Etym. in v.), tamen vulgata etiam in his libris plus fidei habet a libris. — *inquit*] om. Lg. praeter 3. 17. 35. 81. 84., quod sequerer, nisi tres optimorum hac parte libri deficerent. — *fuit te? aut eiusdem*] *fuit est autem eiusdem* Lg. 5. 15. 20. 23. 24. 67. 69. 70. 73. 86. 93. *f. te āt eiusd.* 2. *f. te autem eiusd.* 3. 36. 81. *fuit autem eiusd.* 6. 21. 76. *te* om. 65. — *responsio*] *sponsio* Lg. 2. 36. — *si tu*] *tu* om. Lg. 15. 24. — *et aversus*] om. Gu. 2. Lg. 2. 20. 36. 76. 81 add. *aversus* om. 6. Quidam libri hic *adversus*.

257. *etiam*] *et tamen* Lg. praeter 2. 35. 36. 81. 84. ita corr. 81. — *Nummium*] varie codd. peccant; minus illi, qui *numium*, ut 3. 24. 65. 84. Alii *nimium, numinum* (Lg. 17. Gu. 1.) *numum, nūmnum, mumium, mummium, miumum* (Gu. 2.).

LXIV. *vel ut*] *velut* Lg. 3. 16. 20. 21. 24. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Gu. 2. — *paululum*] sic Lg. XXIII., i. e. omnes pr. 5. et 15., in quo *paulum*. — *immutatus*] *inmutatur* Lg. 6. 24. — *non nulli*] sic divisim Lg. 2. 36. 67. 70. 84. — *dicant*] *dicunt* Lg. 5. 15. 24. 86. — *St*] om. Lg. 2. *si* 3. 16. 20. 21. 65. 69 corr. ut 6. 70. 73. 76. 81. *s₃* 17. 86. *sed* 15.

St, tacete, quid hoc clamoris? quibus nec mater nec pater,
Tanta confidentia? auferte istam enim superbiam.

Nam in Caelio sane etiam ad causam utile fuit tuum illud, Antoni, cum ille a se pecuniam profectam diceret testis et haberet filium delicatiorem, abeunte iam illo,

Sentin' senem esse tactum triginta minis?

258. In hoc genus coniciuntur proverbia: ut illud Scipionis, cum Asellus omnis provincias stipendia merentem se peragrasse gloriaretur: *Agas asellum* et cetera. Quare ea quoque, quoniam mutatis verbis non possunt retinere eandem venustatem, non in re, sed in verbis posita ducantur. 259. Est etiam in verbo positum non insulsum genus ex eo, cum ad verbum, non ad sententiam rem accipere videare, ex quo uno genere totus est Tutor

23. 24. 67. 35. 93. — *tacete*] *facere* Lg. 2. 81. *tacite* 6. *tacere* 21. 76. — *quibus — confidentia?*] *quis — confidentia,* partim recte, partim secus coniecit Schuetz.; recepere Muell. Or. Henr. Libri *quibus — confidentia estis.* Deinde *nec* prius om. Lg. pr. 2. 36., item Gu. 1. *mater* et *pater* in plurimis libris locum mutarunt, quod metrum convincit. — *pater*] *sit* add. Gu. 2. — *auferte*] *aufert* Lg. 2. 15. 16. 20. 24 corr. ut 3. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 2. Vict. *aufer* 21. *aufertur* Gu. 2. *anferte* 3. 5. 6. 14. 17. 23. 67. 93. — *istam*] om. Lg. 2. 36. *istanc* s. *isthanc* et *istāc* Lg. 3. 5. 14. 23. 24. 67. Vict. aliique plures. *ista c. n.* Gu. 1. — *enim*] add. *in* Lg. 2. 36. *enim* expung. 15. — *Caelio*] nullus liber hic *oe,* praeter Gu. 1. 2. Rell. *Caelio, Celio celo* (Vict.). — *tuum*] *tum* Lg. praeter 2. 36. 81. 93. — *tactum*] *tacitum* Lg. 2. 36. *tractum* 3. 6. 16 corr. 69 corr. 76. Vict.

258. *coniciuntur*] scripsi ex Lg. 2. 16. 20. 36. 69. 70. 73. 76. eodemque redit *coiciuntur* in 5 corr. ut 2., 17. 81. Vict. — *omnis*] scripsi ex Gu. 1. 2. Lg. praeter 3. 36. omnibus. — *se peragrasse*] *se* om. Lg. praeter 20. 93. omninoque frequens est pronomen iuxta infinitivum omitti, suspectum tamen saepe, cum propter positum, quia infinitivum subsequi solet, tum propter sensum; velut hic dubium videri possit Asellusne an Scipio provincias peragraverit. V. explicationes ad III. 5, 18. — *ducantur*] *dicantur* Lg. 3. 20. 69. 73. corr. *esse dicantur* 6. *dicuntur* 2. 36.

mimus vetus oppido ridiculus. Sed abeo a mimis; tantum genus huius ridiculi insigni aliqua et nota re notari volo. Est autem ex hoc genere illud, quod tu, Crasse, nuper ei, qui te rogasset num tibi molestus esset futurus, si ad te bene ante lucem venisset, *Tu vero,* inquisti, *molestus non eris.* — *Iubebis igitur te,* inquit, *suscitari?* — et tu: *Certe negaram te molestum futurum.* 260. Ex eodem hoc vetus illud est, quod aiunt Maluginensem illum [M.] Scipionem, cum ex centuria sua renuntiaret Acidinum consulem praecoque dixisset: *Dic de L. Manlio!* — *Virum bonum,* inquit, *egregiumque civem esse arbitror.* Ridicule etiam illud L. [Porcius] Nasica censori Catoni cum ille: *Ex tui animi sententia tu uxorem habes?* — *Non hercule,* inquit, *ex mei animi sententia.* Haec aut frigida

259. *est etiam*] om. Lg. 2. 36. *autem* p. *etiam* 16. 93. — *ridiculus*] *ridiculi* Gu. 1. inde om. versus sequentes usque ad *ridiculi insigni.* Paulo ante *opido* Lg. 2. 20. 23. 76. v. *Schneider.* Gr. Lat. vol. I. 2. p. 427. — *genus huius*] inv. Lg. 2. 36. *eiusdem* p. *huius* 65. — *num*] sic Lg. omnes. *non* in solo Gu. 2. reperi; ita Gron. al., inepte. De genere mendi v. ad I. 58, 249. — *venisset*] *veniret* Lg. 86. — *negaram*] sic Harl. 1. Erl. Pearc. et recentiores post Ern.; melius nunc firmant Lg. 2. 16. 36. 70. 73. ita corr. 5. 24. Vulgatum fuit *negaras.*

260. *M.*] *Marium* 6. Molestissimum est praenomen illud, cum inauditum extra poëtas et inscriptiones metricas (ut est in sepulcralibus Scipionum *Cornelius Lucius Scipio Barbatus)* videatur medium inseri cognomini et agnomini. Quis dixit unquam *Africanus P. Scipio?* aut *Vatia P. Isauricus?* Quanquam talia tolerabat Oudendorpius ad Caes. B. Civ. I. 1, 1. Non potest dubitari quin *M.* adhaeserit ex praecedente *illum;* itaque sustuli. — *Acidinum*] *recidnum* Lg. 2. 36. *accidinum* X alii. *acciduum* 6. — *Manlio*] *Mario, Mannilio, Mallio* quidam libri. — *Porcius*] sic aut *Portius* plerique libri. *Pontius* liber Turnebi, *Porticus* Havn. 2. Eo verisimilius est e margine irrepsisse quod Catonis nomini adscriptum fuerit, quod in Lg. 2. 36. legitur *Porcium.* — *cum ille*] quoniam ille Lg. 2. 36. — *ex tui animi*] *tui ex ille animi* Lg. 2. 36. sqq. a *tu uxorem* usque ad alterum *sententia* om. Lg. 6. 70. — *ex mei animi*] „Errat Orell., qui Gruterum

sunt aut tum salsa, cum aliud est exspectatum. Natura enim nos, ut ante dixi, noster delectat error; ex quo cum quasi decepti sumus exspectatione, ridemus.

LXV. 261. In verbis etiam illa sunt, quae aut ex immutata oratione ducuntur aut ex unius verbi translatione aut ex inversione verborum. Ex immutatione, ut olim Rusca cum legem ferret annalem, dissuasor M. Servilius, *Dic mihi,* inquit, *M. Pinari, num, si contra te dixero, mihi male dicturus es, ut ceteris fecisti? — Ut sementem feceris, ita metes,* inquit. 262. Ex translatione autem, ut, cum Scipio ille maior Corinthiis statuam pollicentibus eo loco, ubi aliorum essent imperatorum, *turmalis* dixit *displicere.* Invertuntur autem verba, ut Crassus apud M. Perpernam iudicem pro Aculeone cum

ita primum pro arbitrio suo videri dedisse dicit; nam codd. si non omnes, attamen plerique (etiam Havn. 1. 2.) et edd. antiquiss. (in Med. 2. om. *animi)* hunc ordinem exhibent; Gruterum secuti sunt plerique recentiores. *ex animi mei s.* Ald. Iunt. Crat. Lamb. Sch. in ed. min. Or., qui codicum auctoritatem se sequi dicit; sed quinam hi codd. sint nescio, nisi fortasse Lambiniani. *ex animi tui sent.* Camer. Man. rep. Lamb.“ *Henrichsen.* Receptus ordo est etiam in omnibus Lg. praeter 76. 84., item Gu. 1. 2. Vict. — *aut*] *autem* Lg. 2. 17. 24. 36. 76. — *cum aliud*] *quoniam al.* Lg. 2. 36. ita illi libri etiam postea *(= quom).* — *cum aliud*] *aut aliud* Gu. 1. — *ex quo cum*] *et cum* Vict. non inepte.

LXV. 261. *etiam*] *autem* Lg. 93. — *immutata*] *inmut.* Lg. 84. 86. — *ducuntur*] *dicuntur* Lg. 6. 65. 76 v. u. t. 81 corr. — *inversione*] *inmutatione* Lg. 69. — *Rusca*] *tusca* Lg. 93. — *male dicturus*] iunctim Lg. 2. 23. 24. 65. 69. 70. 73. 81. 84. 86. Vict. — *es*] om. Lg. 6. 65. *est* 84 corr.

262. *ut, cum*] *cum* exp. 2. om. 24. — *Corinthiis*] *Corinthis* Lg. 5. 6. 15. 21. 24 corr. 35. 65. 67. 69. 70. 76. 86. Vict. — *essent*] om. Gu. 1. — *turmalis*] *tum malis* Lg. 2. *tum malis erant* 36. unde *i* finitionis adoptavi. — *Perpernam*] *Perpennam* sueto mendo Lg. omnes praeter 5. 6. 16. 84., item Gu. 2. Vict. — *Gratidiano*] *Crat.* Lg. 14. 93. om. 17. *Gracid.* 76. *Grandiano* 81. *graditatio* 2. 36. — *L. Aelius*] Hoc nomen varie depravatum

diceret, aderat contra Aculeonem Gratidiano L. Aelius Lamia, deformis, ut nostis; qui cum interpellaret odiose, *Audiamus,* inquit, *pulchellum puerum,* Crassus. Cum esset arrisum: *Non potui mihi,* inquit Lamia, *formam ipse fingere; ingenium potui.* Tum hic, *Audiamus,* inquit, *disertum.* Multo etiam arrisum est vehementius. Sunt etiam illa venusta, ut in gravibus sententiis, sic in facetiis. Dixi enim dudum rationem aliam esse ioci, aliam severitatis; gravium autem et iocorum unam esse materiam. 263. Ornant igitur in primis orationem verba relata contrarie, quod idem genus est saepe etiam facetum: ut Servius ille Galba cum iudices L. Scribonio tribuno plebis ferret familiaris suos et dixisset Libo: *Quando tandem, Galba, de triclinio tuo exibis? — Cum*

reperitur in Gu. 1. 2. Lg. 6. 14. 15. 20. 21. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Praenomen om. ed. Man. al. — *Lamia*] *lama* Lg. 2. 36. — *cum*] *quoniam* Lg. 2. 36. *com* Gu. 1. — *pulchellum*] ita Lg. omnes, Gu. 1. 2. *(pulchelum); pulcellum* quomodo tam diu retineri potuerit nemo intelligat. — *arrisum*] *adrisum* Lg. 2. 20. 24. 65. 67. 70. 73. 84. 86. itaque mox. *ad risum* 16. Vict.. — *rationem aliam — unam esse materiam*] sic, cum legatur in libris *materiam aliam — unam esse rationem,* quae pugnant cum eis, quae Caesar exposuit 61, 248., correxit Sch., secuti sunt Muell. Henr. Ceterum *materiem* Lg. praeter 2. 36. 67. 81., item Gu. 1. Vict. Boni codd. Lg. 4. 13. 32. Gu. 3. Z. nisi hic lacunosi essent, aliquid fortasse firmandae coniecturae conferrent. — *gravium*] *generum* errore ex scribendi compendio orto Lg. 2. 3. 5. 6. 15. 16. 20. 21. 36. 65. 69 v. u. t. 70. 73. 84. 86. corr. u. t. Gu. 2. *severum* 14. 23. 24 corr. u. 2. 35 corr. *severorum* 67. 76. 81.

263. *in primis*] sic divisim Lg. 2. 36. 65. 70. 73. 81. 93. Man. Lamb. *imprimis* 17 corr. 69. 76. 86. Gu. 2. — *contrarie*] *contra rem* Lg. 2. *contra ri* 36. *contrariae* 69. — *est saepe*] inverti sic secundum Lg. omnes et Vict. — *ille Galba*] om. Lg. 2. 36. — *familiaris*] scripsi ex Lg. 2. 3. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. 1. 2. Vict. — *quod Glaucia*] *quod* om. Gu. 1. 2. Lg. praeter 2. 20. 36. *Clavea*

tu, inquit, *de cubiculo alieno*. A quo genere ne illud quidem plurimum distat, quod Glaucia Metello: *Villam in Tiburte habes, cortem in Palatio.*

LXVI. 264. Ac verborum quidem genera quae essent faceta dixisse me puto; rerum plura sunt eaque magis, ut dixi ante, ridentur; in quibus est narratio, res sane difficilis. Exprimenda enim sunt et ponenda ante oculos ea, quae videantur et veri similia, quod est proprium narrationis, et quae sint, quod ridiculi proprium est, subturpia; cuius exemplum, ut † brevis sim, sit sane illud, quod ante posui, Crassi de Memmio. Et ad hoc genus adscribamus etiam narrationes apologorum. 265. Trahitur etiam aliquid ex historia, ut, cum Sex. Titius se Cassandram esse diceret, *Multos*, inquit Antonius, *possum tuos Aiaces Oileos nominare.* Est etiam ex similitudine, quae aut collationem habet aut tanquam imaginem. Col-

Lg. 2. 36. *Glautia* s. *Galutia* quidam alii. — *cortem*] sic meorum soli Lg. 36. 93. Rell. Lg. Vict. Gu. 1. 2. *cohortem* s. *chohortem*; v. explicationes. In Lg. 76. inscriptum scholion: *versaris semper in accusationibus et litigiis.*

LXVI. 264. *et veri similia*] *et* om. Gu. 1. 2. *esse* quaedam edd. antiquae, Ern. recentt. Mox in verbis *ridiculi proprium est* ultimum om. Lg. 15. 88. — *brevis sim*] sic coni. Orellius. Libri *brevissimum*; v. explicationes. — *ascribamus*] sic Lg. 15. 16. 23. 24. 35. 36. 69. 70. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 2. eoque pertinent etiam *ascribamus* in 65. 73. et *scribamus* in 2. 6.

265. *cum*] *quoniam* Lg. 2. 16. 36. = *quom*. — *Sex. Titius*] *Sextius* Lg. 2. 36. — *inquit Antonius, possum*] *possem inquit Ant.* Lg. 6. — *tuos Aiaces*] inv. Gu. 1. — *collationem*] *conlationem* Lg. 5. 70. 73. — *collationem*] *collationis* sine distinctione ante Lg. 3. 6. 15. 17. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 84. 86. 93. Gu. 1. 2. et *conlationis* 5. 69. 70. 73. 76. — *Magio*] *agio* Lg. 69. 76 corr. *favio* 2. 36. — *tenuitate*] *tenuitatem* Lg. 5. 69. 76. 93. — *Magi*] sequor Lg. 3. 21. 24. 35. 36. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. *Magium* 2. 36. Mox pro *Magium* Lg. 5. 69. 76 corr. *agium*; 6. *magnum*; 65. *agrum*. non *Magium conservasse*

lationem: ut ille Gallus olim testis in Pisonem, cum innumerabilem Magio praefecto pecuniam dixisset datam idque Scaurus tenuitate Magi redargueret, *Erras*, inquit *Scaure. Ego enim Magium non conservasse dico, sed, tanquam nudus nuces legeret, in ventre abstulisse;* ut ille M. Cicero senex huius viri optumi nostri familiaris pater: *nostros homines similis esse Syrorum venalium; ut quisque optume Graece sciret, ita esse nequissimum.* **266.** Valde autem ridentur etiam imagines, quae fere in deformitatem aut in aliquod vitium corporis ducuntur cum similitudine turpioris: ut meum illud in Helvium Manciam: *Iam ostendam cuiusmodi sis;* cum ille: *Ostende, quaeso;* demonstravi digito pictum Gallum in Mariano scuto Cimbrico sub Novis distortum eiecta lingua buccis fluentibus; risus est commotus; nihil tam Manciae simile visum est: ut cum T. Pinario mentum in dicendo intor-

93. — *ille M. Cicero*] sic Ern. de coni. Libri *illud*. *optumi* et mox *optume* dedi ex Lg. 3. 5. 23. 65. 73., hoc etiam ex 14. 20. — *similis esse*] haec post *venalium* ponuntur in praeter 2. 14. 23. 36., item in Vict. Ceterum *similis* Lg. 36. 65.

266. *autem*] *enim* Lg. 14. *etiam* 24. Mox *etiam* abest a Lg. 2. 20. 36. — *Helvium Manciam*] in priore nomine VIII. Lg. et Vict. Gu. 1. 2., in altero Lg. 14. 16. 23. 67. 69. 70. 84. Vict. Gu. 1. 2. aberrant, ut tamen in eorum scripturis nihil veri simile sit. Illa scriptura Ursini est firmaturque a Quintiliano VI. 3, 38. — *iam*] om. Lg. 2. 36. — *cum ille*] *tum ille* Lg. 3. 6 23. 67. — *demonstravi*] *demonstravit* Lg. 20. 21. 76. ita corr. 35. — *Mariano scuto Cimbrico*] *maria noscito Cimbrico* Lg. 2. 36. *mīonio sc. Cimbr.* 6 corr. *mīo. maximo s. C.* 20. *marino* 76. — *Novis*] *nobis* Lg. 2. 6. 36. 70. rell. Lg. Vict. Gu. 1. *nodis*. — *distortum*] *distortis* Lg. 93. — *T. Pinario*] *tertio P.* Lg. 2. 36. *festio*, *Cestio* (Erl.) *testio*, *textio* alii quidam; unde *testi* coni. Pearcius. *Pavario* 2. 36. *penurio plenurio prevario poenario* alii quidam. Vulgatum est *Testio Penario;* sed *T. Pinario* Ursinus coniecit. — *in dicendo*] *incidendo* Lg. 2. 36. — *tum*] om. Lg. 2. 36. *cum* 16.

queuti: *Tum ut diceret, si quid vellet, si nucem fregisset.* 267. Etiam illa, quae minuendi aut augendi causa ad incredibilem admirationem efferuntur: velut tu, Crasse, in contione, *ita sibi ipsum magnum videri Memmium, ut in forum descendens caput ad fornicem Fabianum demitteret.* Ex quo genere etiam illud est, quod Scipio apud Numantiam, cum stomacharetur cum C. Metello, dixisse dicitur: *Si quintum pareret mater eius, asinum fuisse parituram.* 268. Arguta est etiam significatio, cum parva re et saepe verbo res obscura et latens illustratur: ut cum C. Fabricio P. Cornelius homo, ut existimabatur, avarus et furax, sed egregie fortis et bonus imperator, gratias ageret, quod se homo inimicus consulem fecisset bello praesertim magno et gravi: *Nhil est, quod mihi gratias agas,* inquit, *si malui compilari quam venire;* ut Asello Africanus obicienti lustrum illud infelix, *Noli,* inquit, *mirari; is enim, qui te ex aerariis exemit, lustrum condidit et taurum immolavit.* † Tanta suspicio est, ut

267. *efferuntur*] *hec feruntur* Lg. 2. 36. — *contione*] sic Lg. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. eoque spectat *certione* in Lg. 2. — *ipsum*] *ipsi* Lg. 14. 16. 20. 67. 70. 73. 86. om. 24 add. Male. — *Memmium*] *Mennium* et *Mcmium* quidam libri. — *descendens*] *discedens* Gu. 1. Lg. 5. 6. 16. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 84. v. Cort. ad Luc. I. 335. — *Fabianum*] legebatur *Fabii.* Legitimum nomen restitui ex Lg. 2. 36. — *demitteret*] *dimitteret* XVII Lg. et meliorum 2. 5. 15. 65. 67. 76. — *cum*] *quoniam* Lg. 2. 36. v. supr.

268. *est etiam significatio*] sic posui secundum Lg. 2. 36. Vulgabatur *etiam sign. est.* — *cum parva*] *tum parva* Lg. 2. 36. — *illustratur*] *inlustratur* Lg. 65. 70. 73. — *existimabatur*] codd. Lg. XVIII (nec tamen 2. 36), item Vict. Gu. 1. 2. *existimatur* s. *extimatur.* — *nihil est quod*] scriptura reperta in Havn. 1. 2. VSt. Gu. 2. ed. Wald. ascita ab Lamb. Sch. Muell. Or. Henr. firmatur Lg. 2. 3. 6. 14. 23. 36. 65. 67. 69. 81. Vulgatur *quo.* — *compilari*] *expi::lari* Lg. 86. — *obicienti*] sic Lg 2. 15 corr. 16. 17. 20. 21. 24. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. Vict.

religione civitatem obstrinxisse videatur Mummius, quod Asellum ignominia levarit.

LXVII. 269. Urbana etiam dissimulatio est, cum alia dicuntur ac sentias; non illo genere, de quo ante dixi, cum contraria dicas, ut Lamiae Crassus, sed cum toto genere orationis severe ludas, cum aliter sentias ac loquare: ut noster Scaevola Septumuleio illi Anagnino, cui pro C. Gracchi capite erat aurum repensum, roganti, ut se in Asiam praefectum duceret, *Quid tibi vis,* inquit, *insane? tanta malorum est multitudo civium, ut tibi ego hoc confirmem, si Romae manseris, te paucis annis ad maximas pecunias esse venturum.* 270. In hoc genere Fannius in annalibus suis Africanum hunc Aemilianum dicit † fuisse et eum Graeco verbo appellat *εἴρωνα;* sed, uti ferunt qui melius haec norunt, Socratem opinor in hac ironia dissimulantiaque longe lepore et humanitate omnibus praestitisse. Genus est perelegans et cum gravitate salsum cumque oratoriis dictionibus tum urbanis

Gu. 2. — *taurum*] *aurum* Lg. XVIII. nec tamen 2. 5. 15. 24. 35. 36. Gu. 2. ita corr. 24. *auri* Gu. 1. — *Mummius*] *noster M.* Lg. 93. Nomen in libris varie corruptum legitur. — *levarit*] *levàret* Lg. 73. corr. Gu. 1.

LXVII. 269. *cum*] *quoniam quando* Lg. 2. 36. *quoniam* etiam deinceps inde illi ter. — *Septumuleio*] sic ab antiquiore forma *septumus* dictum esse consentaneum est hominem, quem vulgo *Septimuleium* vocitant; quod exstat in Lg. 15. 21. Lamb. *septimo* Lg. 2. 36. *septumulegio* 6. *setumuleo* et *septumulio* quidam alii. *septumelicio Anagmino* Gu. 1. *Anagumo* Lg. 2. 36. *Anagintio* 6. — *praefectum*] *profectum* Lg. 36. 84. *perfectum* 81 corr. Gu. 1. — *ut tibi ego hoc*] *ut ego tibi hoc* Lg. 73. *ut tibi hoc ego* 81. Gu. 2. 81. *ego* om. 5. 17. *hoc* om. 2. 36.

270. *appellat*] *adpell.* Lg. 5. *dicit* 20. — *Graeco*] *cum Graeco* Gu. 1. Vict. — *εἴρωνα*] Graece haec scribuntur, sed prave in Lg. 3. 5. 17. 21. 73. 84. Vict. om. Gu. 1. *troma* 2. 36. *yronia, irona, hironia, ironiam* 14. 65. 69. 81. 86. Gu. 2. — *oratoriis*] *oratoribus* Lg. 2. *oratoris* 5. 6. 21. 24. — *dictionibus*] *actionibus*

sermonibus accommodatum. 271. Et hercule omnia haec, quae a me de facetiis disputantur, non maiora forensium actionum quam omnium sermonum condimenta sunt. Nam sicut quod apud Catonem est, qui multa retulit, ex quibus a me exempli causa complura ponuntur, per mihi scitum videtur, C. Publicium solitum dicere *P. Mummium cuiusvis temporis hominem esse:* sic profecto se res habet, nullum ut sit vitae tempus, in quo non deceat leporem humanitatemque versari. Sed redeo ad cetera. 272. Est huic finitimum dissimulationi, cum honesto verbo vitiosa res appellatur: ut cum Africanus censor tribu movebat eum centurionem, qui in Pauli pugna non affuerat, cum

Lg. 2. 36. fortasse recte. — *sermonibus*] *dictionibus* Lg. 3. 5. — *accommodatum*] *adcomm.* 65. 70. *acconmod.* 69.

271. *hercule*] *hercle* Lg. 76. Vict. — *disputantur — quam omnium*] haec om. Gu. 1. — *sicut quod*] *sicut* addidi, cum *sunt* legatur in Lg. 2. 36., et medie distinxi ante *sic profecto se res habet,* haec ut apodosis esset priorum. In idem incidit, ut nunc video, Bakius Leidensem librum secutus. Sententia sic habet: *sicut illud, quod apud Catonem exstat, cuiusvis temporis hominem esse Publicium mihi admodum scitum videtur: sic lepore et humanitate uti omne vitae tempus decet.* Vulgata intelligi non potest. — *apud*] *ante* Lg. 69. 93. — *retulit*] *retrulit*=*rettulit* Lg. 16. 21. 23. 84. 93. — *complura*] non dubitavi egregiam scripturam recipere ex Lg. 2. 36. quamvis solis. Non scripsit Cicero *Cato multa retulit, ex quibus a me multa ponuntur.* — *C. Publicium*] *Publium* Lg. 16. 20. 70. 73. 86. *Publitium* 23. 24. 67. — *Mummium*] *Numium* Vict. *Memmium, Marium, Mummium, Nummium, Minnium* (Gu. 2.) plures codd. vitiose. *Sp. Mummium* pro *Publio* scribendum suspicatus est Lambinus; v. explicationes. Eiusdem fortasse Lambini coniecturam *cuiusvis temporis* pro *cuivis tempori* Henr. et ego secuti sumus, cum propter similia dicta tum propter librorum vestigia. Quippe *quidvis temporis* cod. Lamb. ed. Lott.; *quidvis tempori* Havn. 1. 2. Lg. 3. 5. 17. 21. 35. Vict. Gu. 1. 2. ed. Med. 1. 2. Ven. *quisvis tempori* ψ. Longe propius a vero absunt *quod vis* Lg. 2. 36. *qui ius* 6. *quoi vis* corr. *quoiuis* 76., omnia ex *quoiusvis* orta. — *se res habet*] vulgo *res se habet*,

ille se custodiae causa diceret in castris remansisse quaereretque cur ab eo notaretur: *Non amo*, inquit, *nimium diligentes.* 273. Acutum etiam illud est, cum ex alterius oratione aliud excipias atque ille vult: ut Salinatori Maximus, cum Tarento amisso arcem tamen Livius retinuisset multaque ex ea praelia praeclara fecisset, cum aliquot post annos Maximus id oppidum recepisset rogaretque eum Salinator, ut meminisset opera sua se Tarentum recepisse, *Quidni*, inquit, *meminerim? nunquam enim recepissem, nisi tu perdidisses.* 274. Sunt etiam illa subabsurda, sed eo ipso nomine saepe ridicula, non solum mimis perapposita, sed etiam quodam modo nobis:

Legitimam verborum collocationem restitui ex Lg. 2. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. Vict.

272. *appellatur*] *adpellantur* Lg. 65. 70. 73. — *cum*] *quoniam* Lg. 2. 36. — *tribu*] *tribui* Gu. 1. — *Pauli*] sic Lg. XXIV., praeter 5. — *affuerat*] *adfuerat* Lg. 5. 20. 65. 70. 73. *fuerat* 6. 35. — *custodiae causa*] *custodem* Lg. 35. 81. *causa* om. Vict. Gu. 1. Lg. praeter 2. 17. 20. 36. 69. 84. 93.; quos sequerer, si optimi addicerent. — *remansisse*] *mansisse* Lg. 14. 23. 67. — *cur*] om. Lg. 2. 36., quippe propter proximum *que.*

273. *Salinatori*] *salmator* Lg. 2. *salinator* 36. — *Livius*] *illius* Lg. 2. 36. *L. Iulius* 3. *livius iulius* Gu. 2. Lg. 5. 6. 14. 20. 23. 65. 67. 76. 84. *livius vilius* Vict. *levius* 17. *levius iulius* 69. Gu. 1. Omnino displicet eundem hominem primo et tertio Salinatoris, secundo loco Livii nomine dici; elegantius longe scriberetur *ut Maximus, cum — arcem tamen Livius Salinator retinuisset,* vel Salinatoris nomen primo loco tolleretur. — *praelia*] sic aut *prelia* codd. mei omnes, nisi quod *plia* Gu. 2. — *oppidum*] *opidum* Lg. 2. 17 corr. 20. 35 corr. 67. 76 corr. 93. — *cum*] *tum* Lg. 3. 5. 6. 14. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. 93. — *Salinator*] *salmator* Lg. 2. 65. 81. — *quidni*] *quid tu* Lg. 2. 36. *quid nunquid* 5. 21. *quid* 17. Gu. 1. *quid non* 20. *quid num* 24 corr. *quid ni* divisim 23. 67. 70. 73. 93. edd. aliquot. — *enim*] sic Havn. 1. 2. Ox. omnes, Erl. Vict. Gu. 1. 2. Lg. omnes praeter 93. om. 81. *ego* edd. antiq. et vulgo ante Grut.; restituit Or. male id dicens in plerisque libris legi.

274. *non solum*] *non modo* 2. 36. memoriter scribentis, ut

Homo fatuus,
Postquam rem habere coepit, est emortuus.

et

Quid est tibi
Ista mulier? — Uxor. — Similis medius fidius.

et

Quam diu ad aquas fuit, nunquam est emortuus.

LXVIII. 275. Genus hoc levius et, ut dixi, mimicum; sed habet non nunquam aliquid etiam apud nos loci, ut vel non stultus quasi stulte cum sale dicat aliquid: ut tibi, Antoni, Mancia, cum audisset te censorem a M. Duronio de ambitu postulatum, *Aliquando,* inquit, *tibi tuum negotium agere licebit.* Valde haec ridentur et Hercule omnia, quae a prudentibus quasi per dissimulationem non intellegendi subabsurde salseque dicuntur. Ex quo genere est etiam non videri intellegere quod intellegas, ut Pontidius: *Qualem existimas, qui in adulterio*

videtur, errore. — *quodam modo*] sic divisim Lg. 67. 70. — *emortuus*] et hic et infra sic Lambinus de coniectura, ut versus constaret; secutique iure recentiores. Libri *mortuus;* omissum est *e* propter *est* praecedens, quod *ē* scribi solet. — *uxor*] *uxori* Lg. 14. 23. 65. 69. 70. 73. 84. 86 corr. 93. om. 67. Plerique distinctione nulla interposita *uxor similis.* — *medius*] om. Lg. 15. 86. Non scribo divisim, quia de originatione non satis constat. — *et — et*] utrobique particula a plurimis libris abest, priore ab omnibus, altero a Lg. praeter 3. 5. 6. 35. 69. 76., item a Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. ψ. edd. ante Lambinum, qui utrumque addidit; secuti sunt recentiores post Sch. — *quam diu*] *quod diu* Lg. 2. 36. Divisim 67. 70. 81. 84. 86. — *aquas*] *aquam* Lg. 2. 36. *qua* 6 corr. *quas*, ut 69 corr. 81 corr. 84.

LXVIII. 275. *loci*] Lg. praeter 2. 3. 17. 36., item Gu. 1. *ioci,* quod ipsum defendi bene potest; *habere enim aliquid ioci* commode dicitur pro *aliquid iocosi.* — *Mancia*] *minima* Lg. 2. 36. *Mantia* codd. XIV. — *intellegendi — intellegere — intellegas*] sic scripsi ter ex Lg. 2. 36. 73. — *Pontidius*] *Potionis* Lg. 2. *Potidius* 15. *Pomptidius* 65. — *deprenditur*] sic Lg. 6.

deprenditur? — *Tardum.* Ut ego, qui in delectu Metello, cum excusationem oculorum a me non acciperet et dixisset: *Tu igitur nihil vides?* — *Ego vero,* inquam, *a porta Esquilina video villam tuam.* 276. Ut illud Nasicae: qui cum ad poëtam Ennium venisset eique ab ostio quaerenti Ennium ancilla dixisset domi non esse, Nasica sensit illam domini iussu dixisse et illum intus esse. Paucis post diebus cum ad Nasicam venisset Ennius et eum a ianua quaereret, exclamat Nasica se domi non esse. Tum Ennius, *Quid? ego non cognosco,* inquit, *vocem tuam?* Hic Nasica: *Homo es impudens. Ego cum te quaererem, ancillae tuae credidi te domi non esse, tu mihi non credis ipsi?* 277. Est bellum illud quoque, ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipso genere, quo dixit: ut cum Q. Opimius consularis, qui adolescentulus male audisset, festivo homini Egilio, qui videretur mollior nec esset, dixisset: *Quid tu; Egilia*

15. 24. Gu. 1. 3. *dependitur* 2. 36. Brevior forma secundum libros restituta est a Goerenzio Legg. I. 23. 61. ab Orellio Divers. XI. 23, 2. — *tardum*] addunt *existimo* Lg. 69. 93. — *delectu*] *dilectu* quamvis male Lg. 2. 3. 5. 14. 16. 17. 20. 24 corr. 35. 36. 65. 70. 73. 76. Gu. 2. — *acciperet*] *adciperet* Lg. 65. 70. 73. — *Esquilina*] *exquilina* Lg. 2. 14. 15. 69. 81. 84. 86. 93. *aesquilina* 69. v. ad I. 27, 125.

276. *eique* — *Ennium*] haec om. Lg. 76. Gu. 1. — *ostio*] *hostio* Lg. XX. nec tamen 2. 3. 5. 36. — *exclamat*] *exclamavit* Lg. 73. — *quid* om. Lg. 2. 36. 76 add. — *inquit, vocem*] ita inverti secundum Lg. 2. 23. 36. 69. 76. — *domi non*] *dominam* Gu. 1. — *impudens*] *imprudens* Gu. 2. Addo *Nasicae* nomen in nonnullis libris *Nassicam* scribi; in aliis vitiose *Nascia* et *Nausica* est.

277. *quoque*] om. Lg. 6. 15. 86. — *irridetur*] *inridetur* Lg. 73. — *in eo ipso*] *in* om. Lg. 17., non male sane: v. explicatt. I. 3, 12. — *quo dixit*] sic Lamb. Ern. Libri *quod,* facili errore propter verbum sequens. — *ut cum*] *et cum* Gu. 1. *Opimus* Lg. 76. — *adolescentulus*] *adul.* Lg. 5. 17. 65. 70. 73. 81. 84. 86. — *male audisset*] om. Lg. 2. 36. — *Egilia*] *Egilii*

mea? quando ad me venis cum tua colu et lana? — *Non pol*, inquit, *audeo. Nam me ad famosas vetuit mater accedere.*

LXIX. 278. Salsa sunt etiam quae habent suspicionem ridiculi absconditam, quo in genere est Siculi illud, cui cum familiaris quidam quereretur, quod diceret uxorem suam suspendisse se de ficu: *Amabo te,* inquit, *da mihi ex ea arbore, quos seram, surculos.* In eodem genere est, quod Catulus dixit cuidam oratori malo; qui cum in epilogo misericordiam se movisset putaret, postquam assedit, rogavit hunc, videreturne misericordiam movisse; *Ac magnam quidem*, inquit. *Neminem enim puto esse tam durum, cui non oratio tua miseranda visa sit.* 279. Me quidem Hercule etiam illa valde movent

noti non sunt, et quod videtur unicum afferri posse ad defendendum *Egillianus* p. CXXX. 3. dubium est rectiusque scribetur *Egrilianus;* de *Egrilits* enim satis constat. Nisi forte dicas, *Egilios* et *Aegilios;* quanquam etiam hoc tenuissima memoria est, dici potuisse, quia et *Egrilii* et *Aegrilii* fuerunt. Sed vitium latere et libri indicant, nam post non *Egilia mea* sed *Cilicia mea* Lg. 2. *e cilicia mea* 36. *cligia* Gu. 2., et Nonius *Decilla mea* afferens v. *colus* p. 198.; sed Mercerus locum ex Cicerone correxit. Et hoc a Lg. 2. scriptura non multum distat. — *colu*] *colo* Lg. 2. 36. eidemque mox *pol* om. — *vetuit*] *metuit* Lg. 2. 6. 36. Vict. *venit* 69.

LXIX. 278. *Siculi illud*] sic inverti secundum Lg. 2. 36. — *cui cum*] *cum cui* Lg. 15 corr. — *ex ea arbore*] *de ista arb.* Lg. 20. 67. 69. 93. Lamb. *ea* pro *ista*, quod vulgo legitur, recepi ex Lg. 2. 36. — *in eodem*] *ita in eodem* Lg. 69. 93. — *in epilogo*] *in* om. Lg. 65. — *assedit*] *adsedit* Lg. 65. 70. 73. *abscondit* 2. 36. — *magnam*] *magna* Lg. 2. 36. 65. — *miseranda*] *misericordia digna* Lg. 2. 36. quod reciperem, si ceteri boni codd. hic opem ferrent. *misericordia* etiam Gu. 1. *miseria* Lg. 6.

279. *quidem*] *tamen* Lg. 2. 36. — *Hercule etiam illa valde movent*] vulgabatur inde ab antiquissimis editionibus *hercule valde illa movent.* Lambinus edidit *hercule illa etiam*

stomachosa et quasi submorosa ridicula, non cum a moroso dicuntur; tum enim non sal, sed natura ridetur. In quo, ut mihi videtur, persalsum illud est apud Novium:

Quid ploras, pater? —
Mirum ni cantem; condemnatus sum.

Huic generi quasi contrarium est ridiculi genus patientis ac lenti: ut cum Cato percussus esset ab eo, qui arcam ferebat, cum ille diceret *Cave,* rogavit, *num quid aliud ferret praeter arcam.* **280.** Etiam stultitiae salsa reprehensio: ut ille Siculus, cui praetor Scipio patronum causae dabat hospitem suum hominem nobilem, sed admodum stultum, *Quaeso,* inquit, *praetor, adversario meo da istum patronum, deinde mihi neminem dederis.* Movent illa etiam, quae coniectura explanantur longe aliter

valde movent. Ut dedimus, ante nos ex Havn. 1. 2. VSt. Gu. 1. 2. Sch. Muell. Or. Henr. Accedit nunc auctoritas Lg. 36. *hercule illa valde movent,* sed omisso *etiam,* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 86. *valde* om. 76. — *non cum a moroso*] sic omnes codd., nisi quod *non* a Gu. 2. abest. Ernestus sua solius auctoritate *cum non a moroso.* — *submorosa* paulo ante *summorosa* scribuntur in Gu. 1., quod non probo in nomine. — *Novium*] ab antiquiss. inde edd. vulgabatur *Naevium.* Illud habent Havn. 1. Ox. omnes, Gu. 1. 2. (errat Henr.) Lg. 3. 5. 15. 16. 21. 65. 70. 73. 81. 84. 86. 93. eoque ducit *novum* in 2. 36. *Ennium nevium* 14 corr. ut 3. *Ennium* 23. Etiam 70, 285. *Novius* ab Henrichsenio scriptum ex Havn. 1. 2., Pall. praeter octavum, *α, ε, ψ,* et edd. antiq. praeter Lott.; eumque sequor addicentibus Lg. 2. 3. 14. 15. 16. 36. 65. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93 (corr. *Naevius)* Vict. Gu. 1. 2.; *Nonius* Lg. 5. — *mirum ni cantem*] *mirum* om. et *nicantem* uno vocabulo Lg. 2. 36. posterius etiam alii quidam. *mi? nam mi cantem* 93. mg. al.: *mirum incaute.* — *caute* 69. *cantes* 76. — *ac lenti*] *et l.* Lg. 36. — *cum*] v. supr., item statim. — *aliud*] *aliut* Lg. 24 corr. — *praeter*] *nisi* Lg. 2. 36. *archam* hic et ante 2. 14. 65

280. *etiam*] *et etiam* Lg. 2. fortasse *est etiam* scribendum, ut habet 93. *reprehensio est* Gu. 2. — *hominem nobilem*] inv. Lg. 15. 24. — *deinde mihi n. d.*] haec om. Lg. 3. Omnia a v.

atque sunt, sed acute atque concinne: ut cum Scaurus accusaret Rutilium ambitus, cum ipse consul esset factus, ille repulsam tulisset, et in eius tabulis ostenderet literas *A. F. P. R.* idque diceret esse: *Actum fide P. Rutili;* Rutilius autem: *Ante factum, post relatum:* C. Canius eques Romanus, cum Rufo adesset, exclamat neutrum illis literis declarari. *Quid ergo?* inquit Scaurus. — *Aemilius fecit, plectitur Rutilius.*

LXX. 281. Ridentur etiam discrepantia: *Quid huic abest, nisi res et virtus?* Bella etiam est familiaris reprehensio, quasi errantis: ut cum obiurgavit Albium Granius, quod, cum eius tabulis quiddam ab Albucio probatum videretur, et valde absoluto Scaevola gauderet neque intelligeret contra suas tabulas iudicatum esse. 282. Huic similis est etiam admonitio in consilio dando

causae ad *istum*, i. e. bis posito *patroni* vocabulo intermedia om. Gu. 2. — *atque sunt*] *quam sunt* Lg. 6. 24. *quoque sunt* 81 corr. — *accusaret*] *adcus.* Lg. 65. 67. 70. — *consul esset*] inv. Lg. praeter 2. 14. 15. 36. 84. — *A. F. P. R. idque*] *A. ad praetorem eique* Lg. 2. 36. — *actum*] *factum* Lg. 6. *aptum* 93. *fide actum* inv. 2. 36. — *Rutili*] scripsi secundum Lg. 2. 5. 16. 17. 24. 36. 65. 70. 73. Vict. — *C. Canius*] *C.* om. Lg. 2. 76. *Carnius* Gu. 1. *Camnius* Lg. 15. *Caninius* 35. — *Rutilius*] *Rutilium* Lg. 36 corr.

LXX. 281. *etiam discrep.*] *et disc.* Lg. 2. 36. — *huic*] *hinc* Lg. 2. 14. 36. talia in libris non nullis vix dignoscuntur, *vis, ius, vindex* compendio expressum et *iudex, indico iudico,* v. Drak. ad Liv. XXXIX. 15, 11., et de hoc ipso nostro *hinc* et *huic* ad XXV. 40, 2. — *hic* plures libri, velut 3. 5. 6. 15. 17. 20. 21. 23. 76. Vict. Gu. 1. 2. v. Drak. l. c. ad XXVI. 13, 13. — *etiam est*] *est etiam* Lg. 81. om. *est* 15. 35. — *Albius Granium*] de sententia v. explicationes. Verum scribendum videtur *Albium Granius.* Quippe *Granius (gravius, grannius, grantus,* hoc Lg. 36.) habent Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 2. Havn. 1. VSt. ψ. Med. 1. Ven. Manut.; *Albium* VSt. *Albucinum* Lg. 2. 36. — *cum*] v. supr. — *ab Albucio*] sic Havn. 1. 2. γ. ε. Lg. omnes praeter 2. 3. 36. 93.; item Vict. Gu. 2. edd. Steph. Lamb. et

familiaris: ut cum patrono malo, cum vocem in dicendo obtudisset, suadebat Granius, ut mulsum frigidum biberet, simul ac domum redisset; *Perdam*, inquit, *vocem, si id fecero.* — *Melius est,* inquit, *quam reum.* 283. Bellum etiam est, cum quid cuique sit consentaneum dicitur: ut cum Scaurus non nullam haberet invidiam ex eo, quod Phrygionis Pompei locupletis hominis bona sine testamento possederat, sederetque advocatus reo Bestiae, cum funus quoddam duceretur, accusator C. Memmius, *Vide,* inquit, *Scaure, mortuus rapitur, si potes esse possessor.* 284. Sed ex his omnibus nihil magis ridetur, quam quod est praeter exspectationem; cuius innumerabilia sunt exempla, vel Appi maioris illius, qui in senatu, cum ageretur de agris publicis et de lege Thoria et premeretur Lucilius ab iis, qui a pecore eius depasci agros

recentt. post Sch. *A. Albucio (t)* edd. antiquiss., et sic Lg. 93 corr. *ab.* — *et valde*] *et* om. Lg. 2. 36. — *iudicatum esse*] sic inverti cum Lg. 2. 36.

282. *etiam*] ante *similis* ponitur in Lg. 2. 36. om. 15. 20. — *admonitio*] sic adiungitur *familiaris* in Lg. 20. invertiturque *in dando consilio.* — *obtudisset*] *obtulisset* Lg. 2. 6. 17. 23. 36. — *Granius*] v. §. 281. — *simul ac*] sic divisim Lg. 2. 17. 65. 69. 70. 73. 76. 81 corr. 84. — *reum*] *rem* Lg. 93.

283. *cum*] *quod* Lg. 2. 36. i. e. *quom,* idque restituendum foret, nisi hic adhuc careremus codd. 4. 13. 32. Gu. 3. — *quid*] *quod* Lg. 6. Lamb. *id* corr. *id quod* 93 corr. u. t. — *Phrygionis*] *frigiones, prygionis, pigrionis, phrigionis* (Lg. 69.), *pugionis* Lg. praeter 67. peccant. — *Pompei*] scripsi ex Lg. praeter 20. 86. omnibus et Vict. om. 20. ita corr. 86. — *accusator*] *adcus.* Lg. 67. 70. 73. — *C. Memmius*] *C.* om. Lg. 2. 36. *Memius* et *Mennius* quidam codd. — *rapitur*] *capitur* Lg. 6. — *potes*] *potest* Lg. 2. 36.

284. *Appi*] scripsi ex Lg. 5. 6. 16. 17. 21. 36. 65. 70. eodemque ducit *Apii* in 2. 15. 24 corr. 86. — *in senatu cum*] *cum in sen.* Gu. 1. 2. *cum ageretur in s.* — *cum*] v. supr. — *Thoria*] *Toria* quidam codd. *choria* 69. — *Lucilius*] dubium id nomen. Nam hic et infra *Lucullus Luculli Lucullum* exstat in

publicos dicerent, *Non est*, inquit, *Lucili pecus illud; erratis;* (defendere Lucilium videbatur;) *ego liberum puto esse; qua lubet, pascitur.* 285. Placet mihi illud etiam Scipionis illius, qui Ti. Gracchum perculit. Cum ei M. Flaccus multis probris obiectis P. Mucium iudicem tulisset, *Eiero*, inquit; *iniquus est.* Cum esset admurmuratum, *Ah*, inquit, *P. C., non ego mihi illum iniquum eiero, verum omnibus.* Ab hoc vero Crasso nihil facetius. Cum laesisset testis Silus Pisonem, quod se in eum audisse dixisset: *Potest fieri*, inquit, *Sile, ut is, unde te audisse dicis, iratus dixerit.* Annuit Silus. *Potest etiam, ut tu non recte intellexeris.* Id quoque toto capite annuit, ut se Crasso daret. *Potest etiam fieri*, inquit, *ut omnino quod te audisse dicis nunquam audieris.* Hoc ita praeter exspectationem accidit, ut testem omnium

Havn. 1. 2. VSt. cod. Pighii (v. Ann. ad a. 638) Cant. Harl. 1. γ. ε. Gu. 1. 2. Vict. Lg. pluribus, sed non eisdem. *Lucullum* tertio loco habent XV.; ita et Lott. Iunt. Crat. Ald. Streb. Pearc. in ed. 3. *Lucili* tamen scripsi ex 6. 15. 21. 24. 36. 67. 69. 76. *Lucilli* 3. 5. 16. 17. 35 corr. 65. 70. 73. Paulo ante *pasci* pro *depasci* Gu. 1. — *lubet*] *libet* Gu. 2. Lg. 20. 86.

285. *mihi illud etiam*] *etiam* hic posui secutus Lg. 2. 36. cum ante *mihi* soleat legi; post *mihi* scriptum est in 6. 14. 23. 67. — *illius*] om. Lg. 15. 36. — *Ti. Gracchum*] *T.* Lg. XIV. *M.* 2. 36. *trib.* Gu. 1. — *perculit*] *pertulit* Lg. 2. 3. 6. 16. 24 corr. 65 corr. om. 15. v. explicatt. ad h. l. — *M. Flaccus*] *M. Crassus* Lg. 2. 36. *Qui cum M. Flaccus* inutilis Bakii coniectura est, ad eundem modum etiam infra corrigentis *qui cum laesisset testis.* Haec Ciceroniana esse possunt, sed nihil est, quod cogat haberi. — *eiero*] *vero* Lg. 2. 36. *eiuro* 3. 5. 14 corr. 15. 17. 20. 21. 23 corr. 24 corr. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Vict. Gu. 1. 2. Lambinus. *iuro* 6. *e viro* 16. *eivero* 67. — *Ah*] *A* Lg. 2. 3. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 69. 73. 84. 86. *Aulus* 6. *sta* 17. *adiuro* 20 v. *aio.* *Hah* 67. *at* 76. 93. — *mihi illum*] *illum* om. Lg. 2. 36. fortasse rectius; sed sequi ratio non est. — *eiero*] *e viro* Lg. 2. *deiero* 6. *eiicio* 15. *egero* 17. 69. *eiuro* 36. *eicero* Vict. Rell. et Gu. 1. hic *eiero.* — *Silus*]

risus obrueret. Huius generis est plenus Novius, et iocus est familiaris: *Sapiens si algebis, tremes,* et alia permulta.

LXXI. 286. Saepe etiam facete concedas adversario id ipsum, quod tibi ille detrahit: ut C. Laelius, cum ei quidam malo genere natus diceret indignum esse suis maioribus, *At hercule,* inquit, *tu tuis dignus.* Saepe etiam sententiose ridicula dicuntur: ut M. Cincius quo die legem de donis et muneribus tulit, cum C. Cento prodiisset et satis contumeliose, *Quid fers, Cinciole?* quaesisset, *ut emas,* inquit, *Gai, si uti velis.* 287. Saepe etiam salse quae fieri non possunt optantur: ut M. Lepidus, cum ceteris in campo exercentibus in herba ipse recubuisset, *Vellem hoc esset,* inquit, *laborare.* Salsum est etiam quaerentibus et quasi percontantibus lente re-

Stllus Lg. 2. 36., qui mox *ille* p. *Stle.* Alii quidam *stlle, sylle, stile.* — *annuit*] *adnuit* hic et paulo infra Lg. 17. 65. 70. 73. — *obrueret*] *obruerit* Lg. 2. 35 corr. 36. *orruerit* 23. — *Novius*] v. ad 69, 279. — *et iocus est*] *locus* Gu. 2. Lg. praeter 3. 6. 21. 65. 67. 69. 70. 73. 84. *et* om. Lg. 2. 6. 35. 36. 65. 69. 81. 84. 93. et *est* pro *et* habent Vict. Gu. 1. Lg. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 67. 70. 73. 86.

LXXI. 286. *hercule*] *hercle* Lg. 3. Vict. — *sententiose ridicula*] *sententiosa* Lg. 17. *ridicule* 14. — *Cincius*] *Cinnius* Lg. 2. 36. *Cintius* 6. 35. 81. — *quo die*] *quod ei* Vict. Gu. 1. Lg. praeter 6. 93. quorum prior *qui* et om. *die.* — *donis*] *bonis* Lg. 20 corr. 21 corr. 23. *domnis* Gu. 1. — *Cento*] dubium est an non rectius scribatur *Centho;* certe non excepit Cicero *Matonem* et *Otonem* excusans Or. 48, 160., et legitur forma cum aspiratione semel in inscriptione p. 292. Graev.; altera nusquam. — *prodiisset*] servavi omnibus meis libris iubentibus praeter Vict.; Henrichsenus *prodisset.* — *Cinciole*] *Cintiole* quidam codd.; gravius alii peccant *Cincilione consisionem* aliaque absurda prae se ferentes. — *Gai*] scripsi, ut oportuit, quanquam ex duobus et peioribus libris Lg. 17. Gu. 1. — *si uti*] *si tu* Lg. 70. — *velis*] *velit* Lg. 70.

287. *laborare*] *elaborare* Lg. 20. 76. *ellab.* 17. — *per-*

spondere quod nolint: ut censor Lepidus, cum M. Antistio Pyrgensi equum ademisset, amicique cum vociferarentur et quaererent quid ille patri suo responderet cur ademptum sibi equum diceret, cum optimus colonus parcissimus modestissimus frugalissimus esset, *Me istorum,* inquit, *nihil credere.* **288.** Colliguntur a Graecis alia non nulla, exsecrationes admirationes minationes. Sed haec ipsa nimis mihi videor multa in genera descripsisse. Nam illa, quae verbi ratione et vi continentur, certa fere ac definita sunt; quae plerumque, ut ante dixi, laudari magis quam rideri solent. **289.** Haec autem, quae sunt in re et in ipsa sententia, partibus sunt innumerabilia,

contantibus] sic Lg. 3. 4. 16. 17. 23. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. 93. *percunt.* 2. 15. 81. — *nolint*] libri fere omnes *nollent· volent* Lg. 81. *nolent* Havn. 1. Med. 1. Ven. Lott. Sch. Or. Henr.; quod etsi etiam Lg. 16. 21. 65. 70. 73. 93. Vict. firmant, verum esse in sententia generali non potest. Recepi quod Ernestus coniectura assecutus erat *nolint,* quia exstat liquide scriptum in Lg. 2. eodemque pertinet *nolim* in Lg. 36. v. explicatt. ad II. 43, 182. — *Pyrgensi*] *pigensi, pirgensi, pigrensi, pygensi* multi codd. vitiose, nec meorum servavit veram scripturam nisi 2. 14. 36. 84. — *amicique cum*] *cum* delerunt Lamb. Sch. Muell., itaque Lg. 17. *tum* 3. 5. 20. 35. 86. Verisimile est recte illos fecisse; *cum* enim sine dubio est illud *que,* compendiis scribendi errore confusis; *que* enim abest a Lg. 2. 6. 36. ψ. — *ademptum*] *p* ignorat codicum solus Lg. 17. — *optimus*] *optumus* Lg. 21. — *parcissimus*] *perittissimus* Lg. 14. factum ex *partissimus,* quod est in 21. Mox *frugalissimus* om. Lg. 6.

288. *colliguntur*] *conliguntur* Lg. 70. 73. — *alia non nulla*] *aliqua alia* Lg. 4. utrumque om. 36. *non nulla* divisim 2. 67. 69. 76. 84. 93. — *exsecrationes*] *exercitationes* Lg. XX minoris fidei et Gu. 1. 2. Vict. — *admirationes minationes*] haec om. Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. posterius etiam 16. — *nimis mihi videor*] *mihi nimis videantur* corr. *videor* Lg. 6. — *multa in*] inv. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. quod probari non potest. — *verbi*] *verbis* Lg. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73 v. u. t. 81. Vict. Gu. 1. ita corr. 24. — *continentur*] *continet* Lg. 32 corr.

289. *irridendis*] *inrid.* Lg. 2. cum lacuna unius versus. *inrideri* 32 corr. 70. 73. *ridendis* 81 corr. — *ipsorum ridicule*

generibus pauca. Exspectationibus enim decipiendis et naturis aliorum irridendis [ipsorum ridicule indicandis] et similitudine turpioris et dissimulatione et subabsurda dicendo et stulta reprehendendo risus moventur. Itaque imbuendus est is, qui iocose volet dicere, quasi natura quadam apta ad haec genera et moribus, ut ad cuiusque modi genus ridiculi vultus etiam accommodetur; qui quidem quo severior est et tristior, ut in te, Crasse, hoc illa, quae dicuntur, salsiora videri solent. **290.** Sed iam tu, Antoni, qui hoc diversorio sermonis mei libenter acquieturum te esse dixisti, tanquam in Pomptinum diverteris neque amoenum neque salubrem locum, censeo,

indicandis et] haec om. Lg. 2. 4. vac. 13. 32 add. 36. eaque uncinis inclusi; *ipsorum* sensu cassum est, sequentia *irridendi* explicationem continent. Idem placuisse video Bakio. *iudicandis* 6. 69. 76. 81. 93. *se indicandis* 13. — *risus*] *risu* Lg. 5. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 81. 86. 93 corr. Vict. Gu. 1. 2. ita corr. 32. *risum* 69. v. ad II. 27, 114. — *volet*] emendavi ex Lg. 2. 4. 13. 36 corr. *volt* 36. Plane alia huius loci ratio est atque illius §. 287. v. explicatt. II. 43, 182. Ceterum *induendus* pro *imbuendus* contra libros et necessitatem de coniectura scripserunt Sch. et Muell. v. explicationes. — *accommodentur*] *acconmod.* Lg. 69. *accommodetur* 70. 73. — *severior*] *saevior* Lg. 36. — *illa, quae*] *illa quoque* Lg. 13. 36. *i. quoque quae* Ald. Lamb. al.

290. *qui*] *quid* Lg. 2. 13. 32 corr. ut 3. 36. *quod* 3. 4. 6. Fortasse scribendum *qui te,* idque pronomen post tollendum. Mox *diversorio* codd. Lg. praeter 2., in quo est *diversior,* omnes, item Vict. Gu. 1. 3.; quod servavi secundum disputata ad II. 19, 80. — *acquieturum*] *adquiet.* Lg. 13. 17. 67. 70. 73. Gu. 3. *atq. esse te* 20. *ad quiet.* 2. *te esse acquiet.* 84. — *Pomptinum*] *Pontinum* Lg. praeter 5. 17. 20. 32. 35. 36. 65. 73. omnes, item Gu. 2. *Pocinum* 32 corr. Recta scriptura est in ceteris eorum, quos dixi, et Vict. *importinium* Gu. 1. Sic in Catilinariis orationibus *C. Pomptinus* praetor totiens in *Pontinium* mutatus est. — *diverteris*] ita Lg. praeter 3. 5. 16. 17. 21. 24. 65. 70. 73. 84., Vict Gu. 3. (is *divertis*, in quo ultimae syllabae supra positus apostrophus ' excidit, quo addito *diverteris* legendum). ita corr. 24. — *amoenum*] *ad am.* Lg. 2. 13. 84. *ad modum* Gu. 2.

ut satis diu te putes requiesse et iter reliquum conficere pergas. Ego vero, atque hilare quidem a te acceptus, inquit, et cum doctior per te tum etiam audacior factus sum ad iocandum. Non enim vereor, ne quis me in isto genere leviorem iam putet, quoniam quidem tu Fabricios mihi auctores et Africanos Maximos Catones Lepidos protulisti. 291. Sed habetis ea, quae voluistis ex me audire, de quibus quidem accuratius dicendum et cogitandum fuit Nam cetera faciliora sunt atque ex iis, quae dicta sunt, reliqua nascuntur omnia.

LXXII. Ego enim quom ad causam sum aggressus atque omnia cogitando quoad facere potui persecutus, cum et argumenta causae et eos locos, quibus animi

Illi quatuor etiam *ad salubrem.* — *requiesse*] *requievisse* Gu. 2. Lg. 84. Ald. Lamb. ita var. 32. *requiescere* 6. Gu. 3. — *atque hilare*] *atque* corr. *inquit Antonius atque hil.* Lg. 23. *inquit Antonius atque hil.* 3. et a corr. 32. *inq. A. et qui* 6. *inq. A. atqui* 69. Mox *exceptus* Man. Verba *inquit et cum* om. Gu. 3. — *doctior*] om. Lg. 13. 32 add. et exp. 36. — *factus sum*] *factus iam* Gu. 3. *Sum* non incommodo afuturum Bakius iure censet; formula enim *ego vero*, ubi confirmationem eorum indicat, quae alter dixerat, ex prioribus suppleri solet, ut hic verbis addendis *reliqua conficere pergam.* — *leviorem*] post id ponitur *me* in Lg. 65. *leniorem* 86 corr. ita corr. 2. — *quoniam*] *quam* Lg. 24. *quando* 35. 84. Ald. ita corr. 81. — *Fabricios*] per *t* Lg. XVII., quorum sunt meliores 15. 67. 69. 76.

291. *voluistis*] *vultis* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. — *accuratius*] *adcur.* Lg. 5. 70. 73. *accurandum et* 6. — *ex iis*] *ex his* non male Lg. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. Gu. 1. 2. Vict. — *quae dicta*] vulgo interpositum *iam* delevi secundum Lg. 2. 13. 20. 32 add. 36. Gu. 3.

LXXII. *quom*] sic scribere non dubitavi. *quo* Lg. 2. *quoad* 4. *quam* 13. 36. *qua* Gu. 3. Sequentia sic refert Lg. 4: *quoad valui causam congressus atque.* — *aggressus*] *ingressus* Lg. 14. *adgressus* 13. 20. 73. 93. Gu. 3. Ante id *sum* om. 2. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Satis concinna sententia fieret, si eiecto *sum* etiam quod sequitur *cum* deleretur. — *persecutus*] *persequutus* Lg. 16. 17. 69. 81. 93. in 81. additur *sum*, corr. *tum*, ut est in 35. —

iudicum conciliantur, et illos, quibus permoventur, vidi atque cognovi: tum constituo quid habeat causa quaeque boni, quid mali. Nulla enim fere res potest in dicendi disceptationem aut controversiam vocari, quae non habeat utrumque; sed quantum habeat id refert. 292. Mea autem ratio haec esse in dicendo solet, ut, boni quod habeam, id amplectar exornem exaggerem, ibi commorer ibi habitem ibi haeream, a malo autem vitioque causae ita recedam, non ut id me defugere appareat, sed ut totum bono illo ornando et augendo dissimulatum obruatur. Et si causa est in argumentis, firmissima quaeque maxime tueor, sive plura sunt sive aliquod unum; sin autem in conciliatione aut in permotione causa est, ad

causae] *ēē (= esse)* Gu. 3. — *conciliantur*] *concitantur* Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. — *et*] *etiam* Lg. 6. — *permoventur*] *conmoventur* Lg. 3. — *constituo*] *constituto* Lg. 6. 24 corr. 93 corr. *constitutus*. Gu. 3. — *causa quaeque*] sic inverti secundum Lg. 2. 13. 32. 36. Gu. 3. *causa quidque* 6. — *quid mali*] *et quid mali* Lg. 3. 6. ita corr. 32. — *fere*] om. Gu. 1. — *dicendi*] *dicendo* Lg. 4. Gu. 2. *discendi* Gu. 3. — *habeat*] *habet* Lg. 14. 23. 67. — *sed quantum habeat*] om. haec Gu. 3. (is etiam *id)* Lg. 2. 4. 6. 13. 32. 36.

292. *haec esse in dicendo*] sic posui secundum Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. *haec in d. esse* 17. 76 Legebatur *in dicendo haec esse.* — *habeam*] sic correxi vulgatum *habeat* ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 69., quod eorum inventum est, qui ante et post de bonis, quae in causa insint, disputari viderent. Elegantius est autem illud, cum figura *μετωνυμίας* id orator possidere dicatur, quod causae est, quam agit. — *commorer*] *conmorer* Lg. 2. 14. 69. — *habitem* et *haeream*] haec inverso ordine habet Lg. 4. — *non ut id*] *non* om. Vict. *id* om. Gu. 3. idemque paulo ante non *cautsae* habet, sed *omnino.* — *ornando*] *ornato* Lg. 3 corr. 6. 84 corr. — *obruatur*] *ante obruatur* Gu. 1. 2. Lg. 3. 4. 6. Havn. 1. Regii ap. Leclerc. Steph. Lamb. Or. — *si causa* — *sin*] haec omnia om. Lg. 35 add. — *aliquod*] *aliquando* Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 23. 24. 35. 67. 70. 73. 76. 81. 86. 93. om. 15 add. ut 5. — *in concil.* — *permotione*] haec om. Lg. 16. 70. 73. *in* om. 15. 81. — *commovere*] *conmov.* Lg. 2. 14. 69

eam me potissimum partem, quae maxime commovere animos hominum potest, confero. 293. Summa denique huius generis haec est, ut, si in refellendo adversario firmior esse oratio quam in confirmandis nostris rebus potest, omnia in illum tela conferam; sin nostra probari facilius quam illa redargui possunt, deducere animos a contraria defensione et ad nostram conor traducere. 294. Duo denique illa, quae facillima videntur, quoniam quae difficiliora sunt non possum, mihi pro meo iure sumo: unum, ut molesto aut difficili argumento aut loco non nunquam omnino nihil respondeam. Quod forsitan aliquis iure irriserit. Quis enim est, qui facere non possit? Sed tamen ego de mea nunc, non de aliorum facultate disputo confiteorque me, si qua premat res vehementius, ita cedere solere, ut non modo non abiecto, sed ne reiecto quidem scuto fugere videar, sed

movere 4. 13. 32 corr. ut 2. 36. quod fortasse recipiendum fuit. *permovere* 6. — *confero*] ante hoc ponitur *me* in Lg. 15.

293. *tela conferam*] sic inverti secundum Gu. 3. Lg. 2. 6. 13. 32. 36. Statim etiam posui *probari facilius* secundum Lg. praeter 81. 84. 93. omnes et Vict. Gu. 3. — *deducere*] scripsi pro *abducere* secutus Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 69. Gu. 3. Haec et sqq. ad finem usque sententiae a Gu. 2. absunt. *Deduci* animi a contraria defensione non eodem modo dicuntur, quo *abduci;* quanquam similiter: v. explicationes. — *conor*] contra libros *coner* Lamb. Pearc. — *traducere*] *adducere* Lg. 15.

294. *duo*] om. Lg. 5. 20. 21. 35. 65. 76. 81. — *denique* om. Lg. 93. — *facillima*] *facillime* Gu. 3. *facilia* Lg. 6. — *non possum*] *non possunt* Lg. 2. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 32. 35. 65. 70. 73. 76. 81. ita corr. 24. — *mihi*] om. Gu. 3. — *sumo*] *summo* Lg. XI., quorum est 2. — *qui facere*] vulgo lectum *qui id* correxi eiecta vocula inerti secundum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *si qua*] *si quae* vulgatum correxi ex Lg. omnibus praeter 32., in quo *si* corr. *si quae,* et 84. — *cedere*] *concedere* Gu. 2. et Lg. praeter 2. 4. 13. 14. 23. 32. 36. 67. Ita corr. 32. — *abiecto*] *obiecto* Gu. 3. — *speciem*] ex compendio scribendi *spem (spēm* i. e. *speciem;* sic Gu. 3) Lg. 5. 16. 20. 21. 65. 70.

adhibere quandam in dicendo speciem atque pompam et pugnae similem fugam, consistere vero in meo praesidio sic, ut non fugiendi hostis, sed capiendi loci causa cessisse videar. 295. Alterum est illud, quod ego maxime oratori cavendum et providendum puto quodque me sollicitare summe solet; non tam, ut prosim causis, elaborare soleo, quam ut ne quid obsim; non quin enitendum sit in utroque, sed tamen multo est turpius oratori nocuisse videri causae quam non profuisse.

LXXIII. Sed quid hoc loco vos inter vos, Catule? an haec, ut sunt contemnenda, contemnitis? Minime, inquit ille; sed Caesar de isto ipso quiddam velle dicere videbatur. Me vero libente, inquit Antonius, dixerit sive refellendi causa sive quaerendi. 296. Tum Iulius, Ego me Hercule, inquit, Antoni, semper is fui, qui de te

73. 81. — *in meo*] *in* om. Lg. 3. 6. 32. *eo* (p. *meo*) 2. 4. 13. 24 corr. 36. *modo* 76 corr. — *sic ut*] *sicut* Lg. 2. 6. 16. 20. 21. 32 corr. 35. 65. 70. 76. 93. Vict. Gu. 3. *si* 4 corr. — *cessisse*] *concessisse* Lg. 69. *accessisse* 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3.

295. *maxime oratori*] sic inverti ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 17. 20. 32. 36. 76. Gu. 3. et sic iam Lambinus postulatque lex soni. — *sollicitare*] uno *l* Lg. X., quorum sunt 13. 36. — *non quin*] *non quidem* Lg. 4 corr. *non quid.* 6. 13. 36. 65. 69. 81 corr. 84 corr. *ne quid* Gu. 3. — *turpius oratori*] inv. Lg. 4.

LXXIII. *quid*] om. Lg. 20. 76. — *loco vos*] *loquor* Lg. 2. *loco nos* 69. 81. Dein *inter nos* Gu. 2. Lg. 20. 24 corr. — *contemnitis*] *contemnimus* (s. *contēpnimus*) Lg. 4. 13. 69. 81. *contendimur* 36. *contenditis* 76. — *isto ipso*] inv. Lg. 6. 24. *illo isto* 4. — *libente*] scripsi ex Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 16. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 67. 69. 70. 73. 76. 86 corr. ut 4. Vict. *libenter* 4. 15 corr. ut 2. 17. 20. 65. *inquit libente* 6. Etiam id, utrum *libet* an *lubet*, *libens* an *lubens* scribatur, solis codicum testimoniis existimandum est; utroque enim modo et veteres dixisse videntur et in antiquissimis libris, ut rescriptis, exaratum legitur: v. Freundium V. D. ad Cic. p. Mil. p. 36.

296. *me Hercule*] scripsi secutus Lg. 2. 36. 67. 69. 70. 76.

oratore sic praedicarem unum te in dicendo mihi videri tectissimum propriumque hoc esse laudis tuae nihil a te unquam esse dictum, quod obesset ei, pro quo diceres. Idque memoria teneo, cum mihi sermo cum hoc Crasso multis audientibus esset institutus Crassusque plurimis verbis eloquentiam laudaret tuam, dixisse me cum ceteris tuis laudibus hanc esse vel maximam, quod non solum quod opus esset diceres, sed etiam quod non opus esset non diceres. 297. Tum illum mihi respondere memini cetera in te summe esse laudanda, illud vero improbi esse hominis et perfidiosi dicere quod alienum esset et noceret ei, pro quo quisque diceret. Quare non sibi eum disertum, qui id non faceret, videri, sed improbum, qui faceret. Nunc, si tibi videtur, Antoni,

81. 84. 86. 93. *me hercle* 4. 16. 21. Vict. — *te oratore*] *te* om. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Vict. *de* om. 6. et habet *oratorem.* — *in dicendo*] *esse dicendo* Gu. 1. — *tectissimum*] sic Havn. 1. α. β. δ. ψ. Norf. a. m. sec. Lg. 2. 17. Gu. 2. Ald. Iunt. Lamb. Pearc. et recentt. post Ern. Eodem ducit *lectissimum* in VSt. Z. Erl. γ. Gu. 3. Lg. 3. 13. 36. 65 corr. ut 17. 84. 93. item *letissimum* in 4 corr. ut 3. 6. 32 corr. et exp. ut 3. *laetissimum* alter Steph. liber. *rectissimum* Havn. 2. ε. Gu. 1. Vict. et Lg. ceteri XVIII. v. explicationes. — *idque*] *id quod* Lg. 4. 24 corr. *id qua* 86. — *hoc Crasso*] *hoc* om. Lg. 15. 24. 86. *ipso,* quod vulgo additur, delevi secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 32. 36. sensuque iubente. Neque enim Crasso haec, sed Antonio dicit Caesar, neque ante a Crasso quidquam dictum aut factum narratur, ut eo pronomine ad eum rediri opus sit. Item mox *de te* ante *institutus* delevi secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36.; sermonis enim argumentum satis declaratur in sequentibus. — *plurimis*] *pluribus* Lg. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 69. 76. *etiam plurimis* 15. — *ceteris*] *certis* Lg. 4 corr. Perpetua confusio, de qua vide Klotz. ad Cic. Lael. p. 187. — *opus*] *maxime opus* Gu. 3. — *sed etiam* — *non diceres*] haec plane om. Gu. 3. *non* om. Lg. 6. 16 add.

297. *illum mihi*] inv. Lg. 3. 6. 13. 32. Lamb. — *respondere*] *respondisse* Lg. 69. 76. 93. — *esse laud.*] *esse* om. Lg. 2. —

demonstres velim quare tu hoc ita magnum putes nihil in causa mali facere, ut nihil tibi in oratore maius esse videatur.

LXXIV. 298. Dicam equidem, Caesar, inquit, quid intellegam; sed et tu et vos omnes, inquit, hoc mementote non me de perfecti oratoris divinitate quadam loqui, sed de exercitationis et consuetudinis meae mediocritate. Crassi quidem responsum excellentis cuiusdam est ingeni ac singularis, cui quidem portenti simile esse visum est posse aliquem inveniri oratorem, qui aliquid mali faceret dicendo obessetque ei, quem defenderet. 299. Facit enim de se coniecturam, cuius tanta vis ingeni est, ut neminem nisi consulto putet quod contra se ipsum sit dicere. Sed ego non de praestanti quadam et eximia,

improbi esse] inv. Lg. 65 corr. *in probi* 84.— *pro quo quisque*] *pro quo quis* Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. *α. δ.* codd. Regg. Lamb. Pearc.

LXXIV. 298. *intellegam: sed*] haec om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. *sed* om. etiam 81. 84. 86. *intellegam*, quod alias in omnibus aut plerisque optimis esse solet, restitui tamen ex 17. 23. 67. 73. — *et vos*] *et* om. Lg. 3. 6. 15. 24. 32. 86. Vict. Gu. 3. — *vos omnes, inquit, hoc*] sic posui ex Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 36. 65. 67. 73. 76. 81. 84. 86. *vos hoc omnes, inquit* Gu. 3. — *de perfecti*] *de* om. Gu. 3. — *exercitationis*] *exercitatione* Lg. 32 corr. Gu. 2. — *excellentis cuiusdam*] inv. Lg. 4. male — *est ingeni*] inv. Lg. 35 corr. *eius ingeni* Gu. 3. *ingeni* dedi ex Lg. 2. 13. — *cui quidem*] ineptam iam propter locum vocabuli scripturam *cui quiddam* in pluribus codd. et edd. antiq. et vulgo post Ald. repertam ignorant Havn. 1. 2. Cant. Mead. Harl. 1. 2. Norf. Oxx. omnes, Gu. tres (de Gu. 2., quem Henr. C. vocat, dubito, quia in collatione accuratissima nihil enotari video) Erl. expuleruntque Pearc. Muell. Or. Henr.; accedunt nunc Lagomarsiniani omnes XXVIII. — *obessetque*] *et obesset* Lg. praeter 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 69. 84. qui duo postremi *et obessetque*.

299. *facit*] ante hoc verbum plene distinxi. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 13. 16. — *sit*] *fit* Gu. 3. — *ego non de*] haec om. Gu. 2. — *prope*] *proprie* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 14. 17. 20. 21. 24.

sed prope de vulgari et communi prudentia disputabam. Ut apud Graecos fertur incredibili quadam magnitudine consilii atque ingenii Atheniensis ille fuisse Themistocles; ad quem quidam doctus homo atque in primis eruditus accessisse dicitur eique artem memoriae, quae tum primum proferebatur, pollicitus esse se traditurum; cum ille quaesisset quidnam illa ars efficere posset, dixisse illum doctorem, ut omnia meminisset; et ei Themistoclem respondisse gratius sibi illum esse facturum, si se oblivisci quae vellet, quam si meminisse docuisset. 300. Vi-

32. 35. 36. 65. 67. 76. 81. 86. Gu. 3. Optimorum igitur solus 13. veram scripturam servavit. — *prudentia*] *lingua* Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. ut 5. 36. *prudentia lingua* 5. 21. 76. *prudentia lingue* 6. 69. 93. *linga* 3. — *disputabam. Ut*] sic emendavi vulgatum *(disputo. Ut)* ex Lg. 2. eoque et scriptura codicum 13. 36. Gu. 3., qui *disputata* habent, et 15. 21. *disputato* exhibentibus spectat. In Lg. 2. altera manus correxit *disputata attuli. Ut* om. VSt. Cant. Harl. 1. Z. ε. Gu. 3. et delevit Pearcius. Quod ex cod. Erl. sese scripsisse affirmant Sch. et Harl. *ita,* cum prima litera erasa sit, scripturam *disputata* indicat. Et recte observavit Ernestus haec cum antecedentibus *Crassi quidem responsum* coniungenda esse; Themistoclem cum Crasso comparari summamque comparationis inesse in his: *sed neque propter hoc* sqq. (§. 300). Parenthesi non est opus, qua Ernestus usurus erat. At Bakius liberius, ut in colloquio, structae orationis immemor verba illa *sed ego — disputo (disputabam)* eiicienda putat. — *in primis*] *imprimis* Lg. 15. 17. 36. 69. 76. 93. Gu. 2. — *accessisse*] *adcess.* Lg. 70. 73. — *proferebatur*] *profitebatur* Lg. 76. — *pollicitur*] *pollicitum* Vict. Gu. 3. — *Themistoclem*] *Themistoclen* Lg. 21. 70. *Themistoden* Vict. Accusativi nominum tertiae declinationis Graecorum in *en* finiti in libris saepe reperiuntur, raro tamen constanter aut in meliorum plerisque; distinguendaque etiam nomina quale *Periclis* est vel *Demosthenis,* et patronymicam formam prae se ferentia, ut *Euripides,* aliaque Graecis ipsis in ῆν inclinata, ut *Isocrates, Thales,* praeterea etiam quae eam formam a poetis quasi legitimam trahunt, ut *Ulixes.* Haec non satis caute tractarunt Heusingerus ad Cic. Off. I. 40, 8. et II. 17, 11., qui inauditum Σοφοκλῆν Atticis affingit, nec Ruddimannus Gramm. I. p. 76. not. 48. coll. p. 48. not. 28, nec Frotscherus in ep. crit.

desne quae vis in homine acerrimi ingenii, quam potens et quanta mens fuerit? qui ita responderit, ut intelligere possemus nihil ex illius animo, quod semel esset infusum, unquam effluere potuisse; cum quidem ei fuerit optabilius oblivisci posse potius quod meminisse nollet, quam quod semel audisset vidissetve meminisse. Sed neque propter hoc Themistocli responsum memoriae nobis opera danda non est neque illa mea cautio et timiditas in causis propter praestantem prudentiam Crassi neglegenda est. Uterque enim istorum non mihi attulit ali-

p. XII.; prudentius iudicavit Schneiderus Gr. II. 1. p. 43. *Periclen* in Bruto legitur 7, 27. secundum optimos codd. Lg. 8. 51. 53. 56. Or. 4, 15. et de Or. III. 19, 71; eo loco, unde egressi sumus, minus boni libri quidam id tuentur. *Dioclen* Verr. Accus. III. 56, 125. Lg. 29. Par. A. Sed VI Lg. *Dioclenem*, compositis a correctore duabus formis. *Sophoclen* non maiore consensu legas Off. I. 40, 8. *Demosthenen* codicis Lg. 8. Brut. 36, 138. *Archimeden* codicis Flor. et aliorum Liv. XXV. 31, 9., quos secutus Gronovius. Ex altero genere sunt *Isocraten* de Or. III. 19, 72., quod pro *Socratem* affert cod. Lg. 65. *Naucraten* libri Dresdensis Or. 51, 172. longeque certius *Xenocraten* Rp. I. 2. et *Thalen* Divin. II. 27, 58. Ex tertio autem *Hyperiden* bonorum librorum Brut. 36, 138.

300. *potens*] *impotens* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. — *quanta mens fuerit*] *quam tñ (= tamen) fuint* Gu. 3. — *qui ita*] *que (= quae)* Lg. 5. 14. 16. 20. 21. 23. 24 corr. 35 corr. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Vict. Mox *respondit* Lg. 81. *erit* Gu. 3. — *possemus*] *posset* Gu. 3. Lg. 2. 13. 36. *possimus* 14. 23. 67. quod haud cunctanter praeferrem, si meliores addicerent. — *nihil ex illius*] om. Lg. 36. vac. 2. 13. — *optabilius oblivisci posse potius*] Lambinus iniuria suadebat aut delendum *potius* aut *optabile* scribendum. V. explicationes. — *nollet*] *nolit* Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. vitiose. *videt* 6. *vellet* 67. *nolet* 81 corr. Mox *quam quod — meminisse* omnia om. Lg. 4. — *Themistocli*] sic Havn. 1. 2. Pal. 1. 2. Pith. Z. α. γ. Gu. 2. 3. Lg. 13. 21. 23. 32. 36. 81 (is *Tem.*). *Themistodis* Vict. Lg. 2. 4. var. *Themistoclis*. 76. *Themistocle* 6. — *nobis opera danda*] *vobis neque opanda (= operanda)* Gu. 3. — *neglegenda*] scripsi secundum Lg. 13. 36. 73. *negligentiam* 6. — *attulit*] *adtulit* Lg. 70. 73.

quam, sed suam significavit facultatem. 301. Et enim permulta sunt in causis in omni parte orationis circumspicienda, ne quid offendas, ne quo irruas. Saepe aliquis testis aut non laedit aut minus laedit, nisi lacessatur; orat reus urgent advocati, ut invehamur, ut male dicamus, denique ut interrogemus: non moveor non obtempero non satisfacio neque tamen ullam assequor laudem. Homines enim imperiti facilius quod stulte dixeris reprehendere, quam quod sapienter tacueris laudare possunt. 302. Hic quantum fit mali, si iratum, si non stultum, si non levem testem laeseris! habet enim et voluntatem nocendi in iracundia et vim in ingenio et pondus in vita: nec, si hoc Crassus non committit, ideo non multi et saepe

301. *et enim*] sic Lg. 2. 67. 70. 84. 86. 93. Gu. 3. — *in omni*] *et in omni* Lg. 6. 69. *in* corr. *et* 32. — *circumspicienda*] *circum inspicienda* Gu. 2. — *aliquis testis*] *aliquis* om. Lg. 2. *aliquid t.* Lg. XVI. minoris fidei; ita corr. 24. *autem t.* 13. 36. *alitestis* Gu. 3. Lg. 32 corr. *aliquid t.* *aliqui t.* 35. — *ut male dicamus*] *aut m.* Lg. 2. 4. 5. 13. 16. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 86. *maledic.* ὑφ' ἕν Vict. Gu. tres, Lg. praeter 3. 14. 15. 17. 35. 36. 67. 70. 81. — *tamen ullam*] *t. nullam* Lg. 2. 5. 13. 15. 17 corr. 20. 21. 35. 70. 73. 84. 86. Vict. ita var. 4. var. et exp. 32. *nulla* 36. — *assequor*] *adsequor* Lg. 5. 13. 67. 70. 73. — *enim*] om. Lg. 13. 76. — *imperiti*] *non periti* Gu. 1. — *quod*] *quidem* Lg. 13 corr. *quid* 32 v. u. t. verba a *stulte* ad *sapienter* om. 6. — *reprehendere*] *respondere* Lg. 4. om. 36.

302. *quantum fit*] *q. sit* VSt. Lg. 3. 4. 67. rep. Lamb. Grut. Sch. Muell. Longe rectius alterum, quod Lg. ceteri XXV. Gu. tres, Erl. codd. Regg. et edd. ab antiquissimis tuentur; reduxere Ern. Or. Harl. — *mali*] *patet* additur in Lg. 3. 4. 69. ita corr. 32. — *si iratum*] *sive iratum* Lg. 3. 4. ita corr. 32. — *si non stultum*] *sive stultum* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. ex *si n* ortum. *non* om. 67. — *nocendi*] om. Lg. 15. *et nocendi* 69. — *in iracundia — vita*] haec pluribus omissis Lg. 2. 36. Gu. 3, sic exhibent: *nocendi iracundia ingenio vita,* memorabili scriptura; sed citius illa cetera interponi videntur, quam pro interpolatoris ingenio. *in* ante *iracundia* etiam 35. om. sed add. *iracundiam* 13.

committunt. Quo quidem mihi turpius videri nihil solet, quam quom ex oratoris dicto aliquo aut responso aut rogato sermo ille sequitur: *Occidit. — Adversariumne? — Immo vero,* aiunt, *se et eum, quem defendit.*

LXXV. 303. Hoc Crassus non putat nisi perfidia accidere posse; ego autem saepissime video in causis aliquid mali facere homines minime malos. Quid? illud, quod supra dixi, solere me cedere et, ut planius dicam, fugere ea, quae valde causam premerent, cum id non faciunt alii versanturque in hostium castris ac sua praesidia dimittunt: mediocriterne causis nocent, cum aut adversariorum adiumenta confirmant aut ea, quae sanare nequeunt, exulcerant? 304. Quid? cum personarum, quas

cetera ut quos posui. *et vim* om. 4. rell. ut cum his etiam 32. congruit, sed *in* ante *iracundia* additum habet *item pondus in vita* in spatio ante vacuo suppletum. — *non multi et saepe committunt*] haec om. Lg. 32 add. — *turpius videri nihil solet*] sic verba collocavi secutus Lg. 2. 3. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. *turp. mihi nihil vid. sol.* 4. 81. Vulgo *mihi videri turpius nihil solet.* — *quam quom*] *quam quod* Lg. 2. 4. 5. 13. 32 corr. Gu. 3. *quo* 36. *quom* 81., quod restitui, cum priora illa eodem nos adducant. — *rogato*] sic Havn. 1. Gu. 1. 2. Lg. 81. Ald. Iunt. Crat. Carn. Vict. Lamb. Henrichsen. Ceteri codd. et edd. *rogatu.* Bona rursus a non optimis libris scriptura petenda; v. explicationes. — *occidit*] vulgo additum *ille* a non nullis saeptum uncinis eieci, cum nec a libris nec a sententia tutum sit. Abest enim ab Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. 3. Oxx. plerisque, Lg. omnibus praeter 3. 5. 69. 84. — *immo*] *imo* Lg. 2. 4. 21. 35. 65. 67. 76 corr. om. haec ad usque nomen *Crassi* c. LXXV. 303. Lg. 6. Mox *non* pro *vero* 4.

LXXV. 303. *cedere*] *concedere* Lg. 5 (sublitis *con*) 14. 23. 67. 69. 93. *credere* 6. 21. 73. Vict. — *ut planius*] *ut* om. Lg. 69. 73. Gu. 1. — *fugere ea*] inv. Lg. 5 corr. — *valde*] *maxime* Lg. 4. 67. *etiam valde* 84. — *mediocriterne*] *ne* non habet Lg. 69. — *cum aut*] *aut cum* Lamb. *aut* om. Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 93. Gu. 1. 2. 3. — *adversariorum*] *adversarii* Lg. 4. — *nequeunt*] *nequeant* Lg. 6. 81. *queunt* 17. 20. 76. — *exulcerant*] *exuberant* Lg. 81 corr.

defendunt, rationem non habent, si quae sunt in his invidiosa non mitigant extenuando, sed laudando et efferendo invidiosiora faciunt: quantum est in eo tandem mali? Quid? si in homines caros iudicibusque iucundos sine ulla praemunitione orationis acerbius et contumeliosius invehare: nonne a te iudices abalienes? 305. Quid? si, quae vitia aut incommoda sunt in aliquo iudice uno aut pluribus, ea tu [in] adversariis exprobrando non intellegas te in iudices invehi: mediocre peccatum est? Quid? si, cum pro altero dicas, litem tuam facias aut laesus efferare iracundia, causam relinquas: nihilne noceas? In quo ego, non quo libenter male audiam, sed quia causam non libenter relinquo, nimium patiens et lentus existimor; ut cum te ipsum, Sulpici, obiurgabam,

304. *defendunt*] *defendent* Lg. 36. — *si, quae*] *siqua* Lg. 4. 6. 35. — *in his*] om. Lg. 3. 4. *in iis* 23. 35. — *quantum est*] vulgo post Gruterum omissum *est* restitutum est inde a Sch.; habentque non solum Havn. 1. 2. Erl. edd. antiquiss., sed etiam Vict. Gu. 1. 3. Lg. omnes praeter 4. In Gu. 2. legitur *est*, sed omittitur deinde *in*. — *si in*] *sin* Gu. 3. — *praemunitione orationis*] *premutatione* Vict. *permut.* Gu. 3. *permunitione* Gu. 2. *orationis* om. Gu. 1. — *nonne*] *non* Lg. 16. 67. 70. — *a te*] vulgatum *abs te* correxi secundum Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *abalienes*] *abalienabis* Lg. 6. eo fortasse spectat *abalienatos* in Gu. 3.

305. *si, quae*] om. Lg. 65. ὑφ' ἕν boni codd. Lg. 4. 13. 32 corr. 36. (hi *siqua*). — *incommoda*] *inconm.* Lg. 69. — *in adversariis*] *in* a Lambino omissum, delendum visum Ernesto, cum non dicatur *exprobrare aliquid in aliquo*, uncinis clausi cum Or. Henr. Contorta enim et spinosa ratio foret, si quis verba ita suaderet ordinanda: *in exprobrando ea adversariis*. — *intellegas*] scripsi ex Lg. 13. 36. 70. — *si, cum*] *si enim cum* Lg. 2. 4. *et cum* 13. 36. *cum* om. 17. — *libenter*] *lubenter* Lg. 84. v. ad II. 73, 295. — *sed quia causam*] vulgatur *sed quia ego causam* inutili pronomine et hiatu non ferendo; delent *ego* Steph. Lamb. Sch. Muell. Henr., et sequor, quia non solus Gu. 3. (A. Henrichseni), sed etiam Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 36. sua-

quod ministratorem peteres, non adversarium. Ex quo etiam illud assequor, ut, si quis mihi male dicat, petulans aut plane insanus esse videatur. 306. In ipsis autem argumentis si quid posueris aut aperte falsum aut ei, quod dixeris dicturusve sis, contrarium aut genere ipso remotum ab usu iudiciorum ac foro: nihilne noceas? Quid multa? omnis cura mea solet in hoc versari semper (dicam enim saepius), si possim, ut boni efficiam aliquid dicendo; si id minus, ut certe ne quid mali.

LXXVI. 307. Itaque nunc illuc redeo, Catule, in quo tu me paulo ante laudabas, ad ordinem collocationemque rerum ac locorum, cuius ratio est duplex: altera, quam affert natura causarum, altera, quae oratorum iudicio et prudentia comparatur. Nam ut aliquid ante rem

dent. — *obiurgabam*] *obiurgaveram* Lg. 6. — *ministratorem*] *me oratorem* codd. aliquot Lambini, mg. δ. Lg. 3. 69. et a correctore 4. 32., edd. Lott. Steph. — *assequor*] *adsequor* Lg. 13. 65. 67. 70. 73. — *si quis*] *si qui* Lg. 13. 17. 20. 23. 24. 35. 65. 70. 73. iunctim 81. 84. 86. Ut priores, a corr. 15. *si* 16. — *male dicat*] sic divisim Lg. 67. 76. 84. soli. — *plane*] *sane* Gu. 1.

306. *si quid*] quidam iunctim. — *posueris*] *posuerit* Lg. 4. — *dicturusve*] *dicturus ne* Lg. 5. 32 corr. 69. 81. *dicturus ve* Vict. *Ne ve que* in non nullis libris constanter a vocabulo principali separantur. — *ac foro — multa*] haec cum mediis om. Gu. 3. Lg. 4. 13. 32 add. 36. — *saepius*] om. Gu. 3. — *si possim*] *si possum* Lg. 2. 69. 81. 93. — *boni efficiam aliquid*] vulgatum ordinem *boni aliquid efficiam* correxi ut iubebant Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 36. 69. 70. 73. 76. 84. 86. 93. Vict. Gu. 2. 3. *boni eff. semper aliquid* 4. — *si id minus*] vulgatum *sin* correxi ex Lg. omnibus praeter 13. 15. 76. item Vict. Gu. 2. 3. — *ne quid mali*] *non mali* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. *non illud* Gu. 3.

LXXVI. 307. *illuc*] *illud* Lg. 2 corr. 24. 32 corr. *illūc* (= *illunc*) 4. 32 corr. uterque. — *paulo*] sic Lg. omnes praeter 5. item Vict. Gu. 3. — *collocationemque*] *conloc.* Lg. 70. 73. — *iudicio*] *indicio* Lg. 15. — *comparatur*] *conparatur* Lg. 2. 32. —

dicamus, deinde ut rem exponamus, post ut eam probemus nostris praesidiis confirmandis, contrariis refutandis, deinde ut concludamus atque ita peroremus: hoc dicendi natura ipsa praescribit. 308. Ut vero statuamus ea, quae probandi docendi persuadendi causa dicenda sunt, quemadmodum componamus, id est vel maxime proprium oratoris prudentiae. Multa enim occurrunt argumenta; multa, quae in dicendo profutura videantur. Sed eorum partim ita levia sunt, ut contemnenda sint; partim, etiam si quid habent adiumenti, sunt non nunquam eiusmodi, ut insit in iis aliquid vitii neque tanti sit illud, quod prodesse videatur, ut cum aliquo malo coniungatur. 309. Quae autem utilia sunt atque firma, si ea tamen, ut saepe fit,

post ut eam] *postea ut ea* Gu. 3. — *refutandis*] *confutandis* Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. ita corr. 32. *infirmandis* 20 corr. ut 5. — *ita peroremus*] *inde p.* Lg. 4. *ut ita p.* Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 86. Gu. 2. *ita* om. 84., quod vulgata melius placet. — *hoc*] om. Lg. 36. *dicendi* om. 4 add. *genus* om. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. VSt. Erl., quos secutus vocabulum sententiae infestum sustuli; uncinis clauserat Orell. v. explicationes. At Bakius corrigit *dicenti rerum natura.* — *praescribit*] *describit* Lg. 4. *perscribit* ceteri plerique praeter 2. 3. 13. 20. 24. 32. 36. 81. 84. item Gu. 3. *(p̄scribit).* Horum *scribit* 24 corr. ut 4.

308. *probandi docendi persuadendi*] *prob. et docendi* Lg. 2. 3. 6. 13. 32. 36. 69 corr. *pr. et dicendi* 4. *deprobandi et docendi* Gu. 3. eidemque postea *persuadendi* non habent; quam scripturam non multum absum, quin probem omnem persuasionem docendo auditore et probanda causa gigni intelligens. — *et persuadendi* 3. 6. — *componamus*] *conp.* Lg. 2. *exponamus* 3. 6. 69. ita corr. 32. — *id est*] *est* om. Lg. 4. 32 add. *ut* 36. Statim *proprium* abest a Lg. 15. 65. — *occurrunt*] *concurrunt* Lg. 15. *occurrent* 70. — *multa quae*] *multaque* Lg. 2. 3. 4. 6. 16. 20 corr. 24 corr. 32. 76. 81. quod propter sequentem coniunctivum *videantur* non probo. Quanquam *videntur* Lg. 4. *multa,* cum in Pearcii γ. non sit, delevit Schuetz. — *insit*] *sit* Lg. 3. 32 corr. — *in iis*] *in his* Lg. 3. 4. 24. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. Gu. 2. 3 (*is ihis = in his).*

valde multa sunt: ea, quae ex iis aut levissima sunt aut aliis gravioribus consimilia, secerni arbitror oportere atque ex oratione removeri. Equidem cum colligo argumenta causarum, non tam ea numerare soleo quam expendere.

LXXVII. 310. Et quoniam, quod saepe iam dixi, tribus rebus omnes ad nostram sententiam perducimus, aut docendo aut conciliando aut permovendo, una ex tribus his rebus res prae nobis est ferenda, ut nihil aliud nisi docere velle videamur; reliquae duae, sicuti sanguis in corporibus, sic illae in perpetuis orationibus fusae esse debebunt. Nam et principia et ceterae partes orationis, de quibus paullo post pauca dicemus, habere hanc vim magno opere debent, ut ad eorum mentes, apud

309. *utilia sunt*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. *sunt* abest Gu. 2. — *valde multa*] *v. mutata* Lg. 13. Statim *sint* pro *sunt* 6. 32. ita corr. 3. — *ex iis*] *ex his* Gu. 2. 3. Lg. 3. 4. 14. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 84. non deterius. om. 13 add. — *equidem*] *et quidem* Lg. 4. 32. — *colligo*] *conligo* Lg. 70. 73. *intelligo* 76. — *expendere*] *comprehendere* Gu. 3.

LXXVII. 310. *quod*] *cum* Lg. 2. 13. 36. om. Gu. 3. ut Lamb. — *omnes*] *homines* Lg. 35. 65. Lamb. Confunduntur haec persaepe, viam faciente scribendi compendio *hoĩes*. Cf. Drakenb. ad Liv. III. 54, 6. Schaef. ad Plin. Paneg. 45, 5. — *ex tribus his rebus res*] sic Havn. 1. Gu. 2. 3 (modo quod is *tribus rebus his*) Erl. Lg. fere omnes et vulgo ab Ald. ad Ern.; restituerunt Or. Henr. *res* om. Havn. 2. *(ex tris tribus rebus)* Gu. 1. Lg. 4. 21. et sane inutile est. *ex omnibus his rebus res* edd. antiq. Ern., qui aut *rebus* aut *res* delendum censet (sed vide explicatt. ad III. 29, 111), Sch. Harl. Muell., quibus nunc addantur Lg. 14. 69. 93. Praeterea *ex* om. Lg. 4. *iis rebus* 15. 16. 20. 24. 70. 73. 86. Vict. — *sicuti*] *sicut* Lg. 6. 21. 65. 84. Lamb. — *et principia*] om. Lg. 16. 70. 73. — *paulo*] codd. mei omnes praeter Lg. 5. — *magno opere*] unde habeat Henr. nemo dixerit. Ex Lg. et Gu. nihil enotatum; mutare tamen nolui, quia suspicio est Lagomarsinum in talibus exscribendis diuturnitate laboris fessum non ubique diligentem fuisse; et sane plurimis locis divisim scriptum exstat. V. ad I. 35, 164. — *mentes*] nullus codex hic

quos agetur, movendas permanare possint. 311. Sed his partibus orationis, quae etsi nihil docent argumentando, persuadendo tamen et commovendo proficiunt plurimum, quanquam maxime proprius est locus et in exordiendo et in perorando: degredi tamen ab eo, quod proposueris atque agas, permovendorum animorum causa saepe utile est. 312. Itaque vel re narrata et exposita saepe datur ad commovendos animos degrediendi locus vel argumentis nostris confirmatis vel contrariis refutatis vel utroque loco vel omnibus, si habet eam causa dignitatem atque copiam, recte id fieri potest; eaeque causae sunt ad agendum et ad ornandum gravissimae atque plenissimae,

mentis. — *agetur*] *agitur* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. Ald. Lamb. *agr.* 4. non sequor propter hanc ambiguitatem compendii. v. explicatt. II. 43, 182. — *permanare*] vitiose *permovere* codd. quamvis optimi Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *permanere* 3. 5. 6. 14. 20. 21. 23. 24 corr. 67. 69. 70. 76 corr. 81. — *possint*] *possent* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3.

311. *his*] *iis* Lg. 36. — *etsi*] non dubito, quin sit scribendum *si* ex Lg. 2 corr. Divisim *et si* 65. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. — *proficiunt*] *perficiunt* Lg. 13. 32. — *exordiendo*] *exordiundo* Lg. 5. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 86. — *in perorando*] *impando (= imperando)* Gu. 3. — *degredi*] mutare non audeo secundum disputata ad II. 19, 80., cum exhibeatur a paucis, sed idoneis testibus Lg. 2 (corr. *digredi)* 13. 36. 84. Ceteri Lg. omnes et Vict. Gu. tres *digredi*, eidemque in easdem partes scinduntur paulo post; nisi quod *degrediendi* Gu. 3. In *digressione* autem omnes consentiunt. — *quod proposueris*] *quo pr.* Lg. 36. *quod posueris* Vict. — *atque agas*] *quodque agas* Lamb.

312. *re narrata et exposita*] scripturam haud paulo exquisitiorem vulgata *narratione exposita* recepi ex Pal. 1. 2. duobus Gall. (VSt., qui tamen *re* om.) Z. γ. Erl. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Vict. Gu. 2. Lamb. Probabant Ern. et Muell. — *commovendos*] *conmov.* Lg. 2. 69. 81. — *nostris*] om. Lg. praeter 3. 6. 69. 84., item Gu. 3., sed videtur necessario retinendum. — *refutatis*] addit *confirmatis* Gu. 3. praemittit Lg. 3 corr. *confutatis* m. sec. 20. — *utroque loco*] *ex utr. loco* Lg. 4. *loco*

quae plurimos exitus dant ad eius modi degressionem, ut his locis uti liceat, quibus animorum impetus eorum, qui audiunt, aut impellantur aut reflectantur. 313. Atque etiam in illo reprehendo eos, qui, quae minime firma sunt, ea prima collocant. In quo illos quoque errare arbitror, qui, si quando, id quod mihi nunquam placuit, pluris adhibent patronos, ut in quoque eorum minimum putant esse, ita eum primum volunt dicere. Res enim hoc postulat, ut eorum exspectationi, qui audiunt, quam celerrime occurratur; cui si initio satisfactum non sit, multo plus sit in reliqua causa laborandum. Male enim se res habet, quae non statim, ut dici coepta est, melior

om. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. 93 add. ita corr. 32. — *recte id fieri potest*] sic omnes codd. *recte ut fieri possit* Lamb. etiam in mg. repet. ed. *ut recte id fieri possit* Sch. Muell. auctore, ut putabant, Lambino. Recte vulgatam vindicant Matth. in Seebodi Misc. Cr. I. p. 682. et Orellius. — *agendum*] servavi codd. fere omnium scripturam, quae commodam explicationem habet. *augendum* nonnulli codd. Lambini, Mead. Lg. 3. 5 corr. 6. 21. Lamb. Pearc. Sch. Muell. Or. Henr. V. explicationes. — *et ad ornandum*] *et* om. Lg. 3. *ad* om. 3. 4. 6. 32. 35. *adornandum* Lg. 2. 70. *orandum* Gu. 3. — *audiunt*] *audiant* cod. Erl. (inde Ernestus indicativi hostis) Lg. 2. 13. 17. 20. 36. 76. Servavi plerorumque librorum scripturam, quia tres in eis optimi sunt, 4. 32. Gu. 3. Praeferrem autem, si in libris esset, *audient*. — *reflectantur*] *inflectantur* Lg. 6. *flectantur* 15. 16. 70. 73. 86.

313. *eos qui*] *illos qui* Lg. 2. — *collocant*] *conlocant* Lg. 73. — *illos quoque*] invertunt, male quidem, Lg. 3. 4. 6. 32. — *pluris*] ita Lg. 2. 5. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 81. Vict. Gu. tres, quorum 3. cum Lg. 2. *et* praemissum habet. Praeterea *cum pluris* 15. 86. 93 corr. ut 84. *cōpluris* 24. *compluris* 84. — *ut in*] *uti* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 36. 69. 70. 84. ita var. 93. *ut* om. 17. — *occurratur*] *succurratur* Vict. Gu. 3. Lg. 2. 13. 32 corr. 36. 84. Lamb. *succurrantur* 4 corr. ut 2. — *initio*] *in initio* Gu. 3. — *laborandum*] *elaborandum* Lg. 65. 67. 76. — *se res habet*] *res se habet* Lg. 4. 5. 35. 65. 69. — *ut dici*] *ut* om. Lg. 23. 65. — *videtur*] *videatur* Lg. 76.

fieri videtur. 314. Ergo ut † in oratore optimus quisque, sic in oratione firmissimum quodque sit primum; dum illud tamen in utroque teneatur, ut ea, quae excellent, serventur etiam ad perorandum, si quae erunt mediocria (nam vitiosis nusquam esse oportet locum), in mediam turbam atque in gregem coniciantur. 315. Hisce omnibus rebus consideratis tum denique id, quod primum est dicendum, postremum soleo cogitare quo utar exordio. Nam si quando id primum invenire volui, nullum mihi occurrit, nisi aut exile aut nugatorium aut vulgare aut commune.

LXXVIII. Principia autem dicendi semper cum accurata et acuta et instructa sententiis, apta verbis, tum vero causarum propria esse debent. Prima est enim

314. *ut in oratore optimus quisque*] addunt *est* Lg. plurimi, nec tamen 2. 3. 4. 6. 13. 32. 35. 36., item Gu. 2. Alia discrepantia non est; sed *in oratore* verum esse nemo crediderit. V. explicationes. Mox vulgabatur *sic et in oratione;* sed *et* om. Lg. 2. 3. 6. 13. 14. 15 add. 32 add. 36. 67. 69. 93. Gu. 3. edd. antiq. Steph. Lamb. Henr.; uncinis clausit Or. *est* Gu. 2. *sit* (p. *sic)* Gu. 3. — *ea quae excellent*] sic Erl. Lg. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. tres, Sch. Muell. Or. Henr. *excellant* VSt. Man. Grut. Ern. *quae aeque excellant* Lg. 81 corr. 84., plerique Ox. Ald. Iunt. Steph. Crat. Lamb. *quae excellunt* ψ. Lg. ceteri XIX.; de Gu. 3., quem A. vocat, errat Henr. — *si quae*] *si qua* s. *siqua* Lg. 2. 3. 20. 35. 69. Lamb. *quae* om. 4. *si querunt* (pr. *si quae erunt)* Gu. 3. — *coniciantur*] scripsi. Nam *coniciuntur* Lg. 2. 5. 16. 70. 73. Vict. *conitiantur* 4. *coiciantur* 6. 13. 36. *conicientur* Gu. 2. Praeter hos *coniiciuntur* Lg. 14. 21. 23. 35. 67. 69. 86. 93.; ceteri vitiose, ut *conviciuntur* Gu. 3. *coicentur* Gu. 1. *coiicientur* Lg. 84.

315. *postremum*] *postremo* Lg. 5. 14. 20. 69. 93. ita corr. 24. — *si quando id*] Plures codd. *siquando. si id quando id* Gu. 3. — *aut commune*] scripsi secundum Z., β. ψ. Gu. 1. Vict. Lg. omnes praeter 35. 81. 84. item edd. antiquiss. ita corr. 81. Quippe *commune* minime idem est atque *vulgare;* quin ne simile quidem quicquam significat. V. explicationes. Vulgo *atque*.

LXXVIII. *cum*] *tum* Lg. 2. 4. 5. 13. 17. 20. 21. 24. 36. 65. 70. 73. 76. Vict. Gu. 3. *tam* 16. — *accurata*] *adcur.* Lg. 5.

quasi cognitio et commendatio orationis in principio, quae continuo eum, qui audit, permulcere atque allicere debet. 316. In quo admirari soleo, non equidem istos, qui nullam huic rei operam dederunt, sed hominem in primis disertum atque eruditum Philippum, qui ita solet surgere ad dicendum, ut quod primum verbum habiturus sit nesciat; et ait idem, cum brachium concalefecerit, tum se solere pugnare; neque attendit eos ipsos, unde hoc simile ducat, primas illas hastas ita iactare leniter, ut et venustati vel maxime serviant et reliquis viribus suis consulant. 317. Nec est dubium, quin exordium dicendi vehemens et pugnax non saepe esse debeat; sed si in ipso illo gladiatorio vitae certamine, quo ferro de-

70. 73. — *acuta*] Lg. 20. inv. hoc et *instructa*. — *apta*] *et apta* Lg. 3. 6. 15. 24. 32. 69. 86. — *tum vero*] *tunc vero* Lg. 4. — *commendatio*] *conmend.* Lg. 2. — *quae*] *quaeque* Lg. 3. 4. 6. 76. — *allicere*] *adlicere* Lg. 70. 73. 84.

316. *in quo*] *in qua* Lg. 2. 5. 13. 16. 17. 23. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 84. Vict. Gu. 3. — *admirari*] *mirari* Gu. 2. Lg. 84. Ald. Steph. Vict. *demirari* Lamb. — *in primis*] *imprimis* Lg. 36. 69. 76. — *surgere ad dicendum*] sic inverti secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. Lamb. — *cum brachium concalefecerit*] mira interpolatione *quod tis quos bacchus (bacus bachus) concalefecerit* Lg. 3. 4. 6. *quod* etiam Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. *bacchus (bachus)* etiam 14. 23. 24. 67. *bacchum (bachum, baccum)* etiam Gu. 3. Lg. 2. 5. 13. 20. 21. 32 corr. *it quos*. 36. 65. 76 corr. *bachus*. *bracchum* 70. Deinde *cum calefecerit* Lg. 2. *concalescerit* 67. *concalfecerit* Gu. 3., quod in familiari Philippi dicto fortasse praeferendum fuerit. — *tum se solere pugnare*] *aiunt optime solere p.* Lg. 3. 69. ita corr. 32. *cum se sol.* Vict. — *attendit*] *adtendit* Lg. 70. 73. — *ducat*] *dicat* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. — *primas illas*], sic inverti secundum Lg. 2. 3. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. *iactare* interponunt 69. 93. — *leniter*] *leviter* Lg. 3. 13. 69. et alii IV nullius momenti. — *vel maxime*] *vel* om. Lg. 15. 81.

317. *nec*] scripsi pro *neque* ex Lg. praeter 81. 84. omnibus et Gu. 3. — *ipso illo*] inv. Lg. 6. 20. 23. Gu. 1. — *quo ferro*] *quod f.* Norf. γ. Gu. 1. 2. Asc. Ald. Iunt. Crat. Vict. Pearc. Sch.

cernitur, tamen ante congressum multa fiunt, quae non ad vulnus, sed ad speciem valere videantur: quanto hoc magis in oratione est spectandum, in qua non vis potius quam delectatio postulatur? Nihil est denique in natura rerum omnium, quod se universum profundat et quod totum repente evolet. Sic omnia, quae fiunt quaeque aguntur acerrime, lenioribus principiis natura ipsa praetexuit. 318. Haec autem in dicendo non extrinsecus alicunde quaerenda, sed ex ipsis visceribus causae sumenda

Or. Henr., quae qui Ciceronis (Divers. X. 10) et Livii (XXVIII. 14) advocat exempla, ea et per se nihil probant, cum utroque modo dici potuerit, et nostro non sunt simillima. *quo* retinui a Lg. omnibus, Gu. 3. reliquis plerisque praebitum, itaque edd. antiq. Man. Lamb. Ern. Muell. — *est spectandum*] ita ex Wyttenb. coni. (B. Cr. I. 1. p. 21.) recentt. post Sch.; intelligiturque, quo modo *est* in *ex* mutatum fuerit; *exspectandum* enim libri fere omnes: addunt *est* Havn. 1 .2. duo Lambini, Gu. 1. 2. Lg. 81. 84. et vulgo ab Ald. ad Grut. *spectandum est* tres Lambini, *spectandum* edd. antiquiss., cum quibus facit Lg. 93. ab Angelo Politiano, ut videtur, in usum editionis Romanae descriptus aut describi iussus. — *quam delectatio*] *sed delect.* Havn. 1. 2. ψ. Lg. fere omnes. Illud habent duo Pall. duo Gall. (duo Steph. codd.) Cant. Harl. 1. Z. γ. ε. Erl. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Lamb. Pearc. Or. Henr. *q₃* (i. e. *quam*) Gu. 3. — *denique*] *enim* Lg. 3. ita corr. 32. — *evolet*] *evolat* Lg. 3. 6. 24 corr. *volvat* 2. 13. 36. *evolvat* 4. — *omnia*] *omnium* Lg. 15. 16. 70. 73. 86. — *lenioribus*] *levioribus* Lg. 3. 4. 15. 69. Gu. 2.

318. *alicunde*] *aliunde* Lg. 6. 24 corr. 69. 93. quod plane ταυτολόγον (nam quod *extrinsecus*, id *aliunde* quaeritur) errore in Henrichseni editionem irrepsisse videtur. — *ipsis*] *ipsius* Lg. praeter 2. 4. 13. 36. 69. 81. 84. 93. nec abiiciendum. — *iccirco*] Lg. 15. 69. et V alii peiores. — *pertentata*] *percepta* Lg. 4. *pretentata* (s. *pre-* et *praetemptata*) 6. 17. 36. Vict., quod praeferendum videretur, nisi ab eisdem praepositionibus composita iungere Cicero amaret. *pertēptata* 13. 32 corr. 81. 93. Gu. 3. — *perspectā*] om. Lg. 3. *perfecta* 4.

319. *reperietur — sumetur*] sic necessario corrigendum, cum utrumque verbum ad praecedens *principii* vocabulum referatur. Et *reperietur* vulgo secundum omnes libros lectum (*repperietur*

sunt. Idcirco tota causa pertentata atque perspecta locis omnibus inventis atque instructis considerandum est quo principio sit utendum. 319. Sic et facile reperietur; sumetur enim ex iis rebus, quae erunt uberrimae vel in argumentis vel in iis partibus, ad quas dixi digredi saepe oportere: ita et momenti aliquid afferent, cum erunt paene ex intima defensione depromptae et apparebit eas non modo non esse communis nec in alias causas posse transferri, sed penitus ex ea causa, quae tum agatur, effloruisse.

Lg. 20. 84.); *reperientur* de Schuetzii suspicione recentiores scripserunt. Sed etiam *sumetur* non modo Havn. 2. VSt. Gu. tres, Erl. edd. antiq. tuentur, sed accedunt nunc Vict. et Lg. praeter 67. 81. 86 omnes (modo quod *summetur* 2. 4. 6. 14. 20. 32 corr. 36. 76.). V. explicationes. — *ex iis*] *ex his* Lg. 17. 20. 21. 65. 67. 69. 76. 84. 86. Gu. 3. — *quae erunt*] *quae sunt* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Lamb. ita corr. 32. — *vel in*] *velut* Lg. 2. 4. 13. 36. — *in his*] Lg. 20. 36. 65. 67. 69. 76. 81. 84. — *ad quas dixi*] *ad quas dixi causas* Lg. 81. 84. Steph. al. — *digredi*] sic Lg. omnes, Gu. 2. 3. edd. vett. praeter Lamb. *progredi* corr. *digredi* Vict. v. ad II. 19, 80. — *afferent*] *afferrent* Lg. 2. 17. 24 corr. 36. 86. *afferant* 4. Vict. *adferant* 70. 73. — *depromptae — eas — communis*] necessario damnavi quod legebatur *deprompta — ea — communia*, quod tenuis fidei est, sed a Man. Lamb. Pearc. et recentt. post Ern. ascitum; *deprompta* Erl. Lg. 2. 4. 36. *dempta* Z., ceteri libri et edd. quod dedimus. *ea* in nullo libro legitur; *eos* Lg. 6. nec *communia* usquam reperi. Sed ea accusativi forma, quam restitui, comparet in Lg. 2. 13. 14. 16. 21. 23. 32 corr. 36. 70. 73. 86. 93. Gu. 3. *conmunis* 24. Vitiosa priorum scriptura etiam hunc locum inconsiderate corrigendi causa fuit. — *non modo non*] hoc *non* ignorant Lg. 16. 32. 36. 69. 93. nec id deterius. — *tum agatur*] *tum* om. Lg. 13. 36. *cum* 15. 86. — *effloruisse*] non videntur *res*, quas quis in exordio dicendi tractet, *efflorescere* posse ex causa, sed fluere, defluere, manare. *Fluxisse*, si usquam in libris legeretur, haud dubitanter reciperem. Quanquam magna est scripturae diversitas. Nam *exfloruisse* Gu. 2. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 21. 24. 67. 70. 73. 76. 86 et p. var. 2. *floruisse* 69. *efloruisse* 32. *confloruisse* Vict. *effluxisse* Lg. 13. 20. 36. Ald., placeretque, dum ita dictum verbum constaret. Eodem ἰταλικῶς scriptum spectat *exfluxisse* corr. *de-*

LXXIX. 320. Omne autem principium aut rei totius, quae agetur, significationem habere debebit aut aditum ad causam et communitionem aut quoddam ornamentum et dignitatem. Sed oportet, ut aedibus ac templis vestibula et aditus, sic causis principia pro portione rerum praeponere. Itaque in parvis atque infrequentibus causis ab ipsa re est exordiri saepe commodius. 321. Sed cum erit utendum principio, quod plerumque erit, aut ex reo aut ex adversario aut ex re aut ex eis, apud quos agetur, sententias duci licebit. Ex reo (reos appello, quorum res est), quae significent bonum virum quae liberalem quae calamitosum quae misericordia dignum quae valeant contra falsam criminationem; ex adversario iisdem ex locis fere contraria. 322. Ex re, si crudelis si nefanda si praeter opinionem si immerito si misera si in-

fluxisse 81. Hoc ipsum scriptum est in 35. 65. 93. edd. Vict. Man., videturque adhuc optimum.

LXXIX. 320. *quae agetur*] *de qua ag.* Lg. 35 corr. ita corr. 81. *agitur* 4. 81. 24 edd. Steph. Vict. Man. — *et communitionem*] sic Norf. Lg. 20. 84. Sch. Muell. Or. Henr. ducuntque eo *commutationem* in Z. *γ. ε.* Erl. (de Gu. 3. = *A* errat Henr.); Lg. 2. 4. 13. 36. Rell. *munitionem,* itaque Crat. Grut. Ern. *aut communit.* edd. Steph. Lamb. *aut* etiam Lg. 4. 67. *ad et mutationem* Gu. 3. — *ac templis*] *atque t.* Gu. 3. — *pro portione*] omnes fere libri iunctim; divisim meorum soli 36. 67. — *praeponere*] *proponere* Lg. 4. 6. 16 corr. 32 corr. 76. 81 corr. 93. — *infrequentibus*] sic Havn. 2. Oxon. plerique, Gu. 2. Lg. 2. 5. 13. 32. 36. 67. *in frequentibus* Havn. 1. Lg. plerique, Vict. Lamb. Sch. in ed. mai. *frequentibus β.* Erl. Lg. quidam Vict. Gu. 3. Ald. Iunt. Crat.

321. *apud*] *aput* Lg. 32 corr. — *eis*] sic omnes mei praeter 17. in quo *iis,* et 67. Gu. 2. in quibus *his* est. — *licebit*] *decebit* Lg. 81. ed. Steph. Iunt. Crat. — *ex reo*] *ex re* Lg. 2. — *reos*] addunt *enim* Lg. 20. 76. *autem* 23. 67. 69. 93. — *res*] Gu. 3. — *appello*] *adpello* Lg. 70. 73. *appellatio* Gu. 3. Totum hoc *reos — res est* interpolatori deberi Bakius putat. — *bonum virum*] sic inverti secundum Lg. 2. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. — *ex adversario*]

grata si indigna si nova si quae restitui sanarique non possit; ex iis autem, apud quos agetur, ut benevolos beneque existimantis efficiamus, quod agendo efficitur melius quam rogando. Est id quidem in totam orationem confundendum nec minime in extremam; sed tamen multa principia ex eo genere gignuntur. 323. Nam et attentum monent Graeci ut principio faciamus iudicem et docilem; quae sunt utilia, sed non principii magis propria quam reliquarum partium; faciliora † etiam in principiis, quod et attenti tum maxime sunt, cum omnia exspectant, et dociles magis [initiis] esse possunt. Illustriora enim sunt, quae in principiis, quam quae in mediis causis dicuntur aut arguendo aut refellendo. 324. Maxima autem copia principiorum ad iudicem aut alliciendum aut incitandum ex iis locis trahetur, qui ad

ex adversariorum Gu. 3. — *iisdem*] *isdem* Lg. 4. 86 corr. *hisdem* alii aliquot.

322. *nefanda*] vulgatum *infanda* correxi ex Lg. 2. 3. 13. 15. 32. 36. 65. 69. Gu. 3., itaque iam Lambinus. *nephanda* 4. 6. — *ex iis*] *ex his* Lg. 24. 36. 65. 67. 69. 76. 84. 86. Gu. 2. 3. *iis* om. 6. — *agetur*] *agitur* Lg. 6. — *benevolos*] per *e* codicum solus meorum 84., praeterea edd. Steph. Vict. Ald. Iunt. Crat. Man. Lamb. est recentiorum pleraeque. — *existimantis*] scripsi ex Vict. Lg. 2. 13. 15. 16. 21. 23. 24. 36. 70. 73. 86. — *efficitur melius*] inv. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. *eff. mel. agendo* Gu. 2. — *totam orationem*] *tota oratione* Lg. 23. — *extremam*] *extrema* Lg. 4. — *gignuntur*] *gignantur* minus apte Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3.

323. *et attentum*] *et* om. Lg. 3. 4. 6. 32. Gu. 3. — *monent*] *commonent* Lg. 84. edd. Steph. Ald. Iunt. Lamb., male: si quidem *commonere* est praesentem et audientem monere. — *in principio*] *in principiis* Lg. 4. *in principium* 36. Sed vide explicatt. — *propria*] *promta* Gu. 3. — *et attenti*] *et* om. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36., quod nonsequor, quia *et* sequentis vocabuli causa facere excidere potuit. Ceterum *adtenti* Lg. 5. 67. — *tum*] *tamen* Gu. 3. — *illustriora*] *inlustr.* Lg. 70. 73.

324. *maxima autem copia — trahetur*] restitui leniter

motus animorum conficiendos inerunt in causa; quos tamen totos explicari in principio non oportebit, sed tantum impelli iudicem primo leviter, ut iam inclinato reliqua incumbat oratio.

LXXX. 325. Connexum autem ita sit principium consequenti orationi, ut non tanquam citharoedi prooemium affictum aliquod, sed cohaerens cum omni corpore membrum esse videatur. Nam non nulli, cum illud meditati ediderunt, sic ad reliqua transeunt, ut audientiam sibi fieri nolle videantur. Atque eius modi illa pro-

correctam scripturam inconsideratius mutatam a recentioribus inde a Schuetzio, quippe id quod ex uno pauciore libris dedissent, in aliis etiam, quorum copia non erat, legi ratis. Vulgata scriptura est *trahitur,* quod cum sequente *inerunt* conciliari non potest. *maximam copiam* solus Gu. 3. *trahemus* Gu. 3. VSt. Erl. — *alliciendum*] *adlicendum* 5. corr. ut 70., in quo et 73. est *adliciendum.* — *aut incitandum*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. ut 6. 36. Gu. 3. *aut ad incitandum* 6. — *ex iis*] *ex his* Lg. 13. 14. 20. 21. 24. 32. 35 corr. 65. 67. 69. 76. 84. Vict. Gu. 3. non deterius vulgato. — *conficiendos*] om. Gu. 3. — *explicari in principio*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 93. Gu. 3. — *tantum*] *tamen* Vict. Lg. praeter 2. 4. 81. 84. In 93 adscriptum v. *tum,* quae ex confusis *tm̄* et *tn̄* nata sunt. — *impelli*] *inp.* Lg. 24. 84. — *iudicem primo*] sic invertendum fuit ex Gu. 3. Lg. 2. 3. 5. 14. 15. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 86. *primo* om. 4. — *leviter*] *leniter* Lg. 6. 16. 17. 69. 70. 73. 76. 84. 93. Gu. 2. nec id plane absonum.

LXXX. 325. *consequenti*] *sequenti* Lg. 3. 6. 69. — *citharoedi prooemium*] haec duo vocabula in plerisque libris varie vitiose scribuntur. *principium* pro *prooemio* Vict. — *affictum*] *adfictum* Lg. 5. *effictum* 17. *adfectum* 13. *affectum* 32 inscr. *passionatum* sane ἰταλικῶς, Gu. 3. — *aliquod*] *aliquid* Lg. 4 corr. 69. 76. 93. — *nam*] hanc totam sententiam usque ad *atque eius modi* om. Lg. 81. — *non nulli*] divisim Lg. 67. 69. 70. 84. 86. Vict. Gu. 3. — *nolle*] *velle* Lg. praeter 4. 6. 69. et sec. m. 2.; item Gu. 3. — *eius modi*] *huiusmodi* Gu. 3. Lg. 21. — *prolusio*] *praelusio* s. *prelusio* Lg. 14. 17. 20. 24. 67. 81. 93. Lamb.

lusio debet esse, non ut Samnitium, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utuntur, sed ut ipsis sententiis, quibus proluserint, vel pugnare possint. 326. Narrare vero rem quod breviter iubent, si brevitas appellanda est, cum verbum nullum redundat, brevis est L. Crassi oratio; sin tum est brevitas, cum tantum verborum est, quantum necesse est, aliquando id opus est, sed saepe obest vel maxime in narrando; non solum quod obscuritatem affert, sed etiam quod eam virtutem, quae narrationis est maxima, ut iucunda et ad per-

perlusio 70. *pene lusio* 76 v. ut 14. — *non ut*] *ut* om. Lg. 16. 70. 73. — *Samnitium*] *sannitium* (et *sannitum*) aliquot codd. Restitui autem genitivi illam formam ex Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 23. 24. 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. Eadem quanquam cum scripturae diversitate legitur Rp. III. 28. ex Nonio bis eandem sententiam afferente et Divin. I. 33, 72., ubi altera exstat ap. Iunt. Vict. Man. *Arpinatium* Att. IV. 7, 3. Acad. I. 1, 1. Off. I. 7, 3. Apud Livium vero *Antemnatium, Capenatium, Fidenatium, Privernatium* sine controversia probantur. V. Voss. de Anal. II. c. 14. — *proluserint*] correxi vulgatum *proluserunt* ex Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 15. 16. 20. 21. 32. 35. 36. 65. 70. 73. 84. Gu. 3. Vict. *praeluserint* 14. 23. 93. Lamb. Cum nihil usitatius sit, quam verborum modos in codd. quamvis optimis confundi (sic statim *possunt*, Vict. Gu. 3. Lg. XVII., quorum sunt 2. 13. 36), si quando utrumvis sententia patitur, a codicum parte standum. Ceterum hic etiam coniunctivus minime est orationis obliquae, sed potentialis, de quo genere monui ad II. 54, 221.; Graeci dicerent ταῖς γνώμαις μάχεσθαι αἷς ἂν προγυμνάσαιντο.

326. *rem*] *rem gestam* Lg. 3. — *quod*] om. Vict. addunt *quidem* Lg. 2. 3. 4. 6. 69. 76. — *appellanda*] *adpell.* Lg. 70. 73. — *redundat*] legebatur ante Ern. *redundet*; verius illud exstat in Lg. 2. 3. 4. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 36. 65. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. tribus, Vict. et ed. Lamb. — *sin*] *sic* Lg. 2. 4. 36. Gu. 3. Ceteri *si*. — *tum*] *tamen* Gu. 3. Post pro *tantum* idem est in Lg. 67. *tantorum* Gu. 3. — *opus est*] *est* om. Lg. 16. 32. *est opus* 4. — *affert*] *adfert* Lg. 73. 93 corr. *habet* 6. — *maxima*] *maxime* Lg. 76. 93. — *ut*] *et* Lg. 93. — *accommodata*] *acconm.* Lg. 69. *adcomm.* 73. *occupata* Gu. 3.

suadendum accommodata sit, tollit. 327. Videlicet illa:

Nam is postquam excessit ex ephebis,

quam longa est narratio! mores adolescentis ipsius et servilis percontatio mors Chrysidis vultus et forma et lamentatio sororis reliqua pervarie iucundeque narrantur. Quod si hanc brevitatem quaesisset:

Effertur; imus.
Ad sepulcrum venimus;
In ignem posita est;

decem versiculis totum conficere potuisset; quanquam hoc ipsum: *Effertur; imus,* concisum est ita, ut non brevitati

327. *videlicet*] vulgata scriptura est *ut;* sed codd. in alia omnia, ut etiam praecedens *tollit* affectum sit. Nam *tolli vident* Lg. 5. 16. 21. 35. 65. 70. 73. 81. Vict. Gu. 3. *tollere videtur* 14. 23. 67. 69. *tolli videtur* 15. *tolit videri* 17. *tolli videntur* 24 corr. 86. *tolli* corr. *tollere videtur* 93. *tolli videant illam* 32. *tollit. Videlicet,* tamen ut in nonnullis ante id non distinguatur, liquide scriptum in Lg. 2. 5. 13. 16. 21. 36. 84. Ald. Man. al. Id igitur revocavi. — *nam is*] *n. is ipsa est* corr. *ipsa est quae* Lg. 2. Gu. 3. — *postquam*] *quam* Gu. 3. corr. u. t. — *adolescentis*] *adul.* Lg. 70. 73. 81. — *percontatio*] sic Lg. 3. 5. 14. 16. 20. 21. 23. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 93. *percunt.* 24. 35. — *mors*] *mores* Gu. 2. Verba inter *adolescentis* et *mors* posita om. Gu. 3. In nomine *Chrysidis* libri plurimi cum vitio discrepant. — *imus*] *funus* Lg. 69. 76. 93. in 2. 3. 6. 13. 32. *imus effertur funus* legitur. — *sepulcrum*] aspiratum in Lg. XVIII. — *decem versiculis*] sic Pal. 1. Z. Erl. a pr. m. Gu. 3. Steph. Lamb. Sch. Muell. Henr.; firmatur nunc Lg. 2. 4. 13. 36. *in his fere decem vers.* Vict. Lg. ceteri, modo quod *in iis* 6. 20. Gu. 1. Ox. rell. sed nonnulli *in* om., codd. Regii, edd. antiq. Ald. Iunt. Crat. Man. Or., qui tamen illa *in his fere* uncinis circumscripsit. *in* om. Lg. 81. *fere decem versiculis* Pal. 8. Grut. — *imus*] *funus* Lg. 69. Ex *effertur imus* in Gu. 3. contractum est *efferimus.*

328. *posita*] *imposita* Lg. 3. 4. 5. 13. 16. 23. 35. 36. 67. 70. 81. Vict. ita corr. 73. *in posita* Gu. 3. — *festivitatem*] *festinationem* Gu. 3. — *quom*] scripsi ex Lg. 2. 4. 13. 35. 36. Gu. 3.

servitum sit, sed magis venustati. 328. Quod si nihil fuisset, nisi: *In ignem posita est,* tamen res tota cognosci facile potuisset. Sed et festivitatem habet narratio distincta personis et interpuncta sermonibus et est probabilius, quod gestum esse dicas, quom quemadmodum actum sit exponas, et multo apertius ad intellegendum est, si † constituitur aliquando ac non ista brevitate percurritur. 329. Apertam enim narrationem tam esse oportet quam cetera; sed hoc magis in hac elaborandum est, quod et difficilius est non esse obscurum in re narranda, quam aut in principio aut in argumento aut in perorando; et maiore etiam periculo haec pars orationis

ita corr. 24. *quam* 69 corr. ut 3. *quando* 93. om. Lamb. — *apertius*] *aptius* Lg. 3. 23. 69. 81. 93. — *intellegendum*] scripsi ex Lg. 13. 17. 36. — *est*] om. Lg. 2. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 93. — *si constituitur*] *si consistitur* Lamb. et ex Heusingeri coniectura Sch. Muell. Or. Henr. In verbo *constituitur* libri et edd. vett. conspirant, nisi quod *constituit* Lg. 21. *constitut* 76 corr., *si* autem om. Pal. 1. 2. Erl. Gu. 3., *sic,* quod sequebatur in scriptura vulgata, om. Havn. 1. Pith. Memm. Z. Lg. 2. 4. 13. 32. 36. *sit* pro eo habent 16. 21. 70. 73., quae ex male scripto aut intellecto *si* fluxerunt. Sed *constituitur* minus mihi quidem displicet, quam *consistitur.* V. explicationes.

329. *enim*] *autem* Lg. 67. — *cetera*] *ceteras* Vict. Gu. 3. *ceteras orationis partes* Lamb. — *hoc*] *in hoc* Lg. omnes praeter 81 pr. m., et Gu. 3. — *elaborandum*] *laborandum* Lg. 24. 35. 65. — *in principio*] *in* om. Lg. 2. 4. 6. 13. 32 add. 36. — *argumento*] *argumentando* Lamb. sane probabili coniectura. codd. Bakii *in purgando,* quod vitium ex male lecto verbo sequente ortum. Ille *in arguendo* coniicit comparans c. 79, 323., quod totum aliud est. Quis enim *arguere* unquam partem orationis dixit, ut principio aut perorationi opponeretur? In *argumento* intelligo *ponendo* s. *exsequendo.* — *aut in perorando*] *aut in* om. Lg. omnes praeter 3. 14. 15. 67. 86. ita corr. 14. ut scriptores librorum *argumento perorando* coniunxisse videantur. *in* om. etiam Vict. *aut in perorando* om. Gu. 2. *in opando (= operando)* Gu. 3. — *maiore etiam periculo*] sic Z. β. ε. ψ. Lg. 2. 3.

obscura est quam ceterae, vel quia, si quo alio in loco est dictum quid obscurius, tantum id perit, quod ita dictum est, narratio obscura totam occaecat orationem; vel quod alia possis, semel si obscurius dixeris, dicere alio loco planius, narrationis unus est in causa locus. Erit autem perspicua narratio, si verbis usitatis si ordine temporum conservato si non interrupte narrabitur.

LXXXI. 330. Sed quando utendum sit aut non sit narratione id est consilii. Neque enim, si nota res est nec dubium quid gestum sit, narrare oportet, nec si adversarius narravit, nisi si refellemus. Ac si quando erit narrandum, nec illa, quae suspicionem et crimen efficient contraque nos erunt, acriter persequamur et quicquid poterit detrahamus; ne illud, quod Crassus, si quando fiat, perfidia, non stultitia fieri putat, ut causae nocea-

13. 32. 36. 84. Ald. Iunt. Crat. Steph. Vict. Muell. Or. Henr. *maiore etiam ridiculo* duo St. excerpt. δ. *m. et ridiculo* Erl. Gu. 3. *m. etiam haec periculo pars* Lamb. *m. periculo* Havn. 1. 2. Lg. plerique, al. Med. Ven. Man. Grut. Ern. Sch. — *si quo alio in loco*] *s. q. in alio l.* Lg. 2. Gu. 3. *si aliquo alio in l.* 15. 86. *si aliquo in l.* 36. 84. — *tantum id*] *id* om. Gu. 3. — *occaecat*] Lg. XX. sine assimilata praepositione; *excaecat* Lamb.

LXXXI. 330. *nec dubium quid*] sic Pall. duo Gall. nonnulli Ox. Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 20. 32. 36. 70. Steph. Lamb. Grut. Sch. Henr. *nec dubium sit quid* δ. a pr. m. Lg. 84 corr. *nec si dub. sit*, Ald. Iunt. Vict. *nec si dubium sit* Havn. 1. 2. (*est* 2.) Cant. α. ε. ψ. Gu. 1. supra scr. al. m. *non*, Vict. Lg. 5. 15. 16. 17. 21. 35. 65. 69. 73. 76. 81. 86. 93. Man. ita corr. Lg. 32. *nec si dubium non sit* Gu. 2. Lg. 24. *nec si non dubium sit* Lg. 14. 23. 67. edd. antiquiss., unde *nec si non dubium quid* ediderunt recentiores post Ernestum. — *narrare*] sic scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 20. 21. 32. 36. 65. 67. 70. 73. 76. Gu. 3. — *nisi*] *si* om. Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 15. 24. 32. 36. 69. 86. Lamb. exp. 14. Sed necessarium est, cum *nisi* adverbiascat. Mox *refellimus* Lg. 17. — *nec illa*] rectior scriptura paucos

mus, accidat. Nam ad summam totius causae pertinet caute an contra demonstrata res sit, quod omnis orationis reliquae fons est narratio. 331. Sequitur, ut causa ponatur, in quo videndum est quid in controversiam veniat. Tum suggerenda sunt firmamenta causae coniuncte et infirmandis contrariis et tuis confirmandis. Namque una in causis ratio quaedam est eius orationis, quae ad probandam argumentationem valet. Ea autem et confirmationem et reprehensionem quaerit; sed quia neque reprehendi quae contra dicuntur possunt, nisi tua confirmes, neque haec confirmari, nisi illa reprehendas, idcirco haec et natura et utilitate et tractatione coniuncta sunt. 332. Omnia autem concludenda plerumque rebus augendis vel inflammando iudice vel mitigando, omniaque cum superioribus orationis locis tum maxime extremo ad

testes habet nec idoneos, Lg. 14. 17. 23. 67. 69. 70. 93. ita corr. 24. v. *ne.* — *persequamur*] *persequantur* Lg. 16. 70. 73. *prosequamur* 69. *prosequimur* Gu. 3. — *quicquid*] sic Lg. praeter 5. 6. 21. 24. Gu. 2. 3. — *poterit*] *potuerit* Gu. 3. — *detrahamus*] *detrahemus* Lg. 3. 6. ita corr. 32. — *ut causae*] *ut* om. Gu. 3. Lg. 2. 13. 32 add. ut 3. 36. *causae ut* 3. 6. *causae* om. 4. — *accidat*] *adcidat* Lg. 70. 73. — *demonstrata res*] *demonstrares* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *quod*] *si quod* Lg. 13. 32. 36. unde fortasse scribendum est *si quidem,* quod clare legitur in Lg. 2. — *omnis*] om. Lg. 20.

331. *tum*] *tunc* Gu. 3. Lg. praeter 3. 4. 6. 13. 32. 35. 36. 69. 81. 84., quorum *tamen* 6. *cum* 36. — *infirmandis*] *firmandis* Gu. 3. — *et tuis*] addunt *alienis* 2 corr. *argumentis,* 4. 13. 36. Gu. 3. *tuis argumentis* 3. 6. 32., quod verum esse iam propter vocabuli locum non potest. — *et reprehensionem*] om. Lg. 2 add. *reprensionem* Gu. 1. — *contra dicuntur*] ὑφ᾽ ἕν Lg. 65. 69. 70. 73. 81. 86. 93. — *idcirco*] *iccirco* VIII codd. quorum notabiliores 15. 69. 76. *id circo* 84.

332. *plerumque*] *plurimique* Gu. 3. — *augendis*] *agendis* Lg. 2. 4. 14. 23. 32 corr. 67. 69. — *omniaque*] *omnia quae* vitiose Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 24 corr. 36. 65. 69.

mentis iudicum quam maxime permovendas et ad utilitatem nostram vocandas conferenda sunt. **333.** Neque sane iam causa videtur esse cur secernamus ea praecepta, quae de suasionibus tradenda sunt aut laudationibus. Sunt enim pleraque communia; sed tamen suadere aliquid aut dissuadere gravissimae mihi esse personae videtur. Nam et sapientis est consilium explicare suum de maximis rebus et honesti et diserti, ut mente providere auctoritate probare orationem persuadere possis.

LXXXII. Atque haec in senatu minore apparatu agenda sunt; sapiens enim est consilium multisque aliis dicendi relinquendus locus. Vitanda etiam ingeni ostentationis suspicio. **334.** Contio capit omnem vim orationis

70. 73. 76. 84. 86. — *ad mentis — maxime*] om. haec Lg. 2. 4. 13. 32 codd. 36. Gu. 3. — *quam maxime*] ὑφ ἕν Lg. 76. edd. Ald. Vict. Iunt. Man. — *conferenda sunt*] *confirmandas* Lg. 2. *conferendas* 13. 36. Gu. 3.

333. *tradenda*] *tractanda* Lg. 69. — *laudationibus*] *laudanda* Gu. 1.; item mox *aliquid aut dissuadere* om. — *esse personae videtur*] sic inverti quod vulgo legebatur, *videtur esse personae*, secundum Lg. praeter 81. 84. omnes et Gu. 1. 3. Vitiose praeterea *videntur* Lg. 2. 13. 93. Gu. 1. 3. — *suum*] *sui animi* Gu. 3. — *possis*] scripsi ex Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. vulgo *possit*, nec minus id bonum; sed libri boni sequendi.

LXXXII. *apparatu*] *adparatu* Lg. 70. 73. — *sapiens enim est*] Sch. Muell. Or. Henr. *sapiens est enim*; v. explicationes III. 30, 119. — *relinquendus*] *ac loquendi* Lg. 2. 4. 13. 36. pannus particula *et* inepte assutus. v. ad II. 33, 144. *relinquendus* om. Gu. 3. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 4. 16. 32. *ingeniis* 2. 13. 36. Gu. 3. — *ostentationis*] Lg. plerique et Gu. 2. *ostentationisque*, inepte. Quod dudum correxere Man. Lamb. al. nunc firmatur Lg. 2. qui *ostentantionis*, 4., qui *obstentationibus*, 13., qui *orationis* exhibet.

334. *contio*] solus hic id Lg. 15. — *qui utilitatem putat*] *petit* Lg. 2. 3 corr. 4. 13. 17 v. u. t. 20. 32 corr. 35. 36. 65. 69. 81. 84. Gu. 2. 3. ita corr. 93. — *suasor*] *persuasor* Lg. 6. idem et 67. *interdum* omittunt. — *tam clara*] *tam* om. Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. Ita praeceptum a Romani oratoris rebus ad genus com-

et gravitatem varietatemque desiderat. Ergo in suadendo nihil est optabilius quam dignitas; nam qui utilitatem putat, non quid maxime velit suasor, sed quid interdum magis sequatur videt. Nemo est enim, praesertim in tam clara civitate, quin putet expetendam maxime dignitatem; sed vincit utilitas plerumque, cum subest ille timor ea neglecta ne dignitatem quidem posse retineri. 335. Controversia autem inter hominum sententias aut in illo est utrum sit utilius, aut etiam, cum id convenit, certatur utrum honestati potius an utilitati consulendum sit. Quae quia pugnare inter se saepe videntur, qui utilitatem defendit enumerabit commoda pacis opum potentiae vectigalium praesidii militum ceterarum rerum,

mune et universum revocatur. — *quin*] *qui non* Lg. 2. 3. 13. 36. (*qui imputet* Gu. 1. affectata voce sequenti). — *expetendam*] *expectandam* Gu. 3. idemque *vicit*.

335. *utilius*] *melius* Lg. 15. — *id convenit*] *id* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. *quid* (p. *cum id*) Gu. 3. eidemque omnes *conveniat*. — *pugnare inter se saepe*] sic vulgatum *pugnare saepe inter se* inverti secutus Lg. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Gu. 3. — *defendit*] unde *defendet* scripturam acceperit Henr. non video, nisi quod Ald. et Man. habent. Scripsi etiam *impellit* secundum potiores libros Lg. 2. 4. 13. 20. 32. 35. 36. 81. Gu. 2. 3. *inpellet* 6. 84. Utrumque ad sententiam aptum: v. explicationes ad II. 43, 181. — *enumerabit*] *connumerabit* Lg. 4. *enuntiabit* 69. — *commoda*] *conmoda* Lg. 2. 69. — *potentiae vectigalium*] medium vulgo interpositum *pecuniae* cum interpretandis vectigalibus videatur additum absitque a Pal. 1. 2. Memm. Pith. (VSt.) Z. Erl. Gu. 3., delerunt Sch. Muell. Henr.; uncis clausit Or. Illos sequor, cum absit etiam a Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. — *ceterarum rerum*] *utilitates cett. r.* codd., nisi quod *utilitatem* Lg. 21. Post *rerum* iteratur in Gu. 3., *utilitates et ceterarum r.* s. *ceterarumque* exstat in Regg. ap. Leclerc., duobus Steph. Mead.; in aliis alia turbantur. Uncis vocabulum sententiae infestum clauserunt Ern. Or.; delerunt Lamb. Sch. Muell. Henr., quos sequor. Ne pessimus quidem scriptor, nedum Cicero, tantum flagitium in se admittat, ut dicat *utilitates rerum, quarum fructum utilitate metimur*. —

quarum fructum utilitate metimur, idemque incommoda contrariorum. Qui ad dignitatem impellit maiorem exempla, quae erunt vel cum periculo gloriosa, colliget; posteritatis immortalem memoriam augebit; utilitatem ex laude nasci defendet, semperque eam cum dignitate esse coniunctam. **336.** Sed quid fieri possit aut non possit quidque etiam sit necesse aut non sit in utraque re maxime est quaerendum. Inciditur enim omnis iam deliberatio, si intelligitur non posse fieri, aut si necessitas affertur; et qui id docuit non videntibus aliis, is plurimum vidit. **337.** Ad consilium autem de re publica dandum caput est nosse rem publicam; ad dicendum vero probabiliter, nosse mores civitatis; qui quia crebro mutantur, genus quoque orationis est saepe mutandum. Et quanquam una fere vis est eloquentiae, tamen, quia summa dignitas est populi gravissima causa rei publicae maximi motus multitudinis, genus quoque dicendi grandius quoddam et illustrius esse adhibendum videtur;

metimur] *metiemur* Lg. 24. — *colliget*] *conliget* Lg. 70. 73. — *immortalem*] *inmort.* Lg. 24. 69. 81.

336. *quidque*] *quicquid* Lg. 2. 13. 36. 69. — *omnis iam*] inv. Gu. 1. om. Erl. Steph. Lamb. Sch. De Gu. 1. 2. errat Henr. — *affertur*] *adfertur* Lg. 15. 70. 73. 93. — *et*] *ei* Lg. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 2. — *qui id docuit*] *quid decuit* Gu. 3.

337. *autem*] *vero* Lg. 76 v. u. t. — *quia*] om. Gu. 3. — *mutandum*] *imitandum* Lg. 81. Gu. 3. Ita paulo ante *immittantur* Lg. 4. *imitantur* 67. — *vis est*] addunt *saepe* Lg. XVII., quorum nullus optimorum est. ita corr. 81. om. et add. 24. — *illustrius*] *inlustrius* Lg. 70. 73. — *admovenda*] *admonenda* Lg. 5. 21 corr. 81 corr. *adhibenda.* — *in spem*] *ipse* Gu. 3. — *iracundia*] *saepe erit a te iracundia* Gu. 3. idemque mox *in spe* pro *spe.* — *temeritate*] *varietate* corr. *veritate* Lg. 4. *timiditate* 21.

LXXXIII. 338. *fit*] *saepe fit* Lg. 70 corr. — *maxima quasi*] inv. Lg. 32 corr. *maxime* 69. 93. — *oratori*] haec scri-

maximaque pars orationis admovenda est ad animorum motus non nunquam aut cohortatione aut commemoratione aliqua aut in spem aut in metum aut ad cupiditatem aut ad gloriam concitandos, saepe etiam a temeritate iracundia spe iniuria invidia crudelitate revocandos.

LXXXIII. 338. Fit autem, ut, quia maxima quasi oratori scena videatur contionis, natura ipsa ad ornatius dicendi genus excitemur. Habet enim multitudo vim quandam talem, ut, quemadmodum tibicen sine tibiis canere, sic orator nisi multitudine audiente eloquens esse non possit. 339. Et cum sint populares multi variique lapsus, vitanda est acclamatio adversa populi, quae aut orationis peccato aliquo excitatur, si aspere si arroganter si turpiter si sordide si quoquo animi vitio dictum esse aliquid videatur; aut hominum offensione vel invidia, quae aut iusta est aut ex criminatione atque fama; aut res si displicet; aut si est in aliquo motu suae cupiditatis aut metus multitudo. His quatuor causis totidem

ptura meorum in solis Lg. 32. 81. 84. Gu. 1. 2. praesidium habet; ceteri *oratoris*. — *contionis*] recta scriptura est in Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 16. 17. 21. 23. 32. 65. 67. 69. 76. 93. Gu. 3. *conctionis* 6. Gu. 2. *contio* p. var. in 2. *contio in his* 24 corr. 86. Havn. 1. VSt. Gu. 2. mg. *δ. (iis)*. *contio* 84. Ald. Iunt. St. Lamb. Grut. *concio, concionis nat.* ex Heus. coni. edidit Sch. *concio, is nat.* inutilius etiam coni. Muell. *nostra* (p. *natura*) 24 corr. — *excitemur*] hoc pro v. *excitetur* recepi ex Lg. 4. idemque significant 2 (corr. ut 4.) 13. 36., in quibus est *excitemus*. — *quandam talem*] om. Gu. 1. — *nisi mult. audiente*] *sine m. a.* Lg., ut videtur, omnes et alii plurimi. *nisi* Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. *α.* tres regii, Ald. Iunt. et recentt. post Sch.

339. *variique*] *iique varii* Lg. 69 corr. — *acclamatio*] *adclamatio* Lg. 5. 6. 13. 32. 70. 73. *clamatio* 15. Mox *aversa* 67. — *arroganter*] *adrog.* Lg. 70. 73. — *quoque — vitio*] *cum — vitio* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. non male per se, sed minus certe apte. *quo* Lamb. — *aliquid*] *aliquod* Lg. 13. 32 corr. 36. et duo priores mox *videtur*. — *his quatuor*] vulgatum *hisque*

medicinae opponuntur: tum obiurgatio, si est auctoritas; tum admonitio, quasi lenior obiurgatio; tum promissio, si audierint, probaturos; tum deprecatio, quod est infimum, sed non nunquam utile. 340. Nullo autem loco plus facetiae prosunt et celeritas et breve aliquod dictum nec sine dignitate et cum lepore. Nihil enim tam facile quam multitudo a tristitia et saepe ab acerbitate commode et breviter et acute et hilare dicto deducitur.

LXXXIV. Exposui fere, ut potui, vobis in utroque genere causarum quae sequi solerem, quae fugere, quae spectare quaque omnino in causis ratione versari. 341. Nec illud tertium laudationum genus est difficile, quod ego initio quasi a praeceptis nostris secreveram; sed et quia multa essent orationum genera et graviora

sine dubio ex primis literis vocabuli sequentis ortum. *his* Lg. 3. 4. 13. 32. 86. *enim* addunt 13. 24. Deinde *quatuor* uno *t* Lg. praeter 3. 5. 17. 32. 36. 70. 84., item Gu. tres, alii. Utramque formam in usu fuisse vel ea ostendunt, quae duplicandi *t* argumenta ponit Schneiderus Gr. Lat. I. 2. p. 446., quorum illud maxime infirmum, quod *quattuor* Graeco *τέττορες* et *πέσσυρες* respondeat. Quasi non pariter dicta et antiquiora fuerint *τέτορες*, *πίσυρες*. — *lenior*] *levior* Lg. 4. 17. — *infimum*] *infirmum* Gu. 3.

340. *nullo loco*] *non ullo* cum prioribus continuata sententia Lg. 67. *non nullo* s. *nonnullo* 3. 4. 6. 23. 24 corr. *in nullo* 69. 86. 93. *in illo* Gu. 2. Mox *autem* om. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Gu. 1. 2. *aut* Lg. 4. — *plus*] mirum est hoc abesse a Lg. praeter 17. 35. 69. 81. 84. 93., item a Gu. 3. — *breve*] *bene* Gu. 1. — *ab acerbitate*] *ab* om. Lg. 2. 81 add. 84. Gu. 1. Ald. Man. — *commode*] *conmode* Lg. 2. 69. 84. — *et breviter*] scripsi secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 81. commendaturque hoc necessaria particularum parilitate.

LXXXIV. 341. *laudationum*] *laudationis* Lg. 69. 93. *laudatorum* 67. videtur *laudatorium* librarius daturus esse. om. Lamb. — *genus*] om. Gu. 3. — *et graviora*] om. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. eidemque *maiores*. *maiores et graviora* Gu. 2. — *praeciperet*] *prae-*

et maioris copiae, de quibus nemo fere praeciperet, et quod nos laudationibus non ita multum uti soleremus, totum hunc segregabam locum. Ipsi enim Graeci magis legendi et delectationis aut hominis alicuius ornandi, quam utilitatis huius forensis causa laudationes scriptitaverunt; quorum sunt libri, quibus Themistocles Aristides Agesilaus Epaminondas Philippus Alexander aliique laudantur; nostrae laudationes, quibus in foro utimur, aut testimonii brevitatem habent nudam atque inornatam aut scribuntur ad funebrem contionem, quae ad orationis laudem minime accommodata est. Sed tamen, quoniam est utendum aliquando, non nunquam etiam scribendum, velut Q. Tuberoni Africanum avunculum laudanti scripsit C. Laelius, velut nosmet ipsi ornandi causa Graecorum more, si quos velimus, laudare possimus, sit a nobis

ceperat Havn. 1. mg. *δ*. Lg. 3. 14. 15. 24 corr. 86. ita corr. 32. *perceperat* 6. *perciperet* Gu. 3. In hoc verbo causa est cur paulo ante ex necessaria et facili coniectura Pearcii Ernestus cum aliis scripserit *essent* pro *sunt*. Muelleri et Orelli ratio *solemus* pro *soleremus* corrigentium quo minus probetur, eadem res prohibet. — *multum*] *multis* Lg. 4 corr. — *uti*] om. Lg. 6. — *soleremus*] *solemus* Lg. 81. — *magis legendi*] inv. Lg. 84. om. *magis* Man. Lamb. — *et delectationis*] sic plerique codd. Ald. Iunt. Grut. Ern. *et* delerunt Sch. Muell.; uncis incluserunt Or. Henr. *Legendi* i. e. lectionis, quacum delectatio coniuncta; huic opponitur *ornare hominem aliquem*. Haec omnia usque ad *quam utilitatis* om. Lg. 6. — *scriptitaverunt*] *scriptarunt* Lg. 4. *scriptitarunt* 15. 24. 76. 86. Gu. 2. — *Themistocles*] *Themistodes* Gu. 3. Etiam *Epaminondae* et *Aristidis* nomen varie in codd. deformatur. — *atque inornatam*] *ac inorn.* Lg. 4. — *contionem*] sic Lg. 2. 24. 35. 36. 65. 69. 70. 76. 84. 93. Gu. 3. — *orationis*] *oratoris* fertur habere cod. Reg. 7703 (Lambini), quemadmodum scribendum coniecit Ern. — *Q. Tuberoni*] est Verburgii emendatio, nullus enim *P. Tubero* fuit. — *velut*] vulgo *vel ut*; ὑφ' ἕν Lg. 2. 4. 13. 14. 16. 20. 21. 24 corr. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86., quos sequor. Supra *vel ut* scribitur in mg. Lamb. repet. Pearc. Sch. Muell. — *possimus*] *possumus* Lg.

quoque tractatus hic locus. **342.** Perspicuum est igitur alia esse in homine optanda, alia laudanda. Genus forma vires opes divitiae ceteraque, quae fortuna dat aut extrinsecus aut corpori, non habent in se veram laudem, quae deberi virtuti uni putantur; sed tamen, quod ipsa virtus in earum rerum usu ac moderatione maxime cernitur, tractanda in laudationibus etiam haec sunt naturae et fortunae bona; in quibus est summa laus non extulisse se in potestate non fuisse insolentem in pecunia non se praetulisse aliis propter abundantiam fortunae: ut opes et copiae non superbiae videantur ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem et materiam dedisse. **343.** Virtus autem, quae est per se ipsa

4 corr. 14. 24 corr. 69. 73. 86. 93. Lamb. — *hic locus*] sic vulgatum *is locus* correxi secundum Gu. 2. 3. Lg. praeter 32. 69. 81. 93. omnibus. V. explicatt. II. 15, 64. Quod in edd. nonnullis ut Steph. Ald. Lamb. praecedit *etiam*, inepte defensum nuper, praeter Gu. 2. nullum librum fundum habet.

342. *ceteraque*] om. Lg. 2. 4 13. 17. 32 add. ut 15. 35. *cetera* 15. 16. 21. 24 corr. 70. 73. 76. 86. Lamb. *caetera* 23. Steph. Ald. Iunt. Illa potiorum scriptura commodam habet et prope veram defensionem. Altera errorem originem habet; qui enim *cetera* libri, eidem statim *queque* s. *quaeque*, quod ex *que quae* coaluit. — *virtuti uni*] additur *laus* in Lg. 3. 5. 6. 15 v. *una;* 16. 21. 24 corr. 69. 70. 73. 84. 86. Gu. 2. ita corr. 32. *uni virt. laus* 15. — *sed*] *set* Lg. 2. — *tractanda in laudationibus etiam haec*] vulgo post *tractanda* exstat *etiam*, perversa sententia, quoniam praeter alia etiam haec in laudatione tractantur, non praeter alia orationum genera etiam in laudatione. Secutus igitur Lg. omnes praeter 20., item Gu. 2. 3. *etiam* posui post *laudationibus*. *haec* om. Gu. 3. idemque post *extulisse* om. *se* habetque *praetulisse*. — *fuisse insolentem — aliis*] haec om. Lg. 4 add.

343. *per se ipsa*] *per se ipsam* Lg. 73. — *pluris*] scripsi secundum Gu. 2. 3. Lg. 5. 13. 14. 16. 21. 23. 24. 36. 67. 70. 86. om. 6. *partis* scripsi secundum Lg. 13. 32 corr. 36. — *alia est alia*] Libri omnes et edd. pleraeque alterum *alia* omittunt addidere de coniectura necessario quidem Man. Pearc. Sch. Muell.

laudabilis, et sine qua nihil laudari potest, tamen habet pluris partis, quarum alia est alia ad laudationem aptior. Sunt enim aliae virtutes, quae videntur in moribus hominum et quadam comitate ac beneficentia positae; aliae, quae in ingeni aliqua facultate aut animi magnitudine ac robore. Nam clementia iustitia benignitas fides fortitudo in periculis communibus iucunda est auditu in laudationibus; omnes enim hae virtutes non tam ipsis, qui eas habent, quam generi hominum fructuosae putantur. **344.** Sapientia et magnitudo animi, qua omnes res humanae tenues ac pro nihilo putantur, et in excogitando vis quaedam ingeni et ipsa eloquentia admirationis habet non minus, iucunditatis minus; ipsos enim magis

Or. Henr. Iam ed. Lott. *alia alia est:* v. explicationes. Ceterum *altera* Lg. 4. *una* 16. — *in moribus*] *non in m.* Gu. 3. — *et quadam*] particula abest a Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. — *comitate*] *communitate* Lg. 69. 93. — *beneficentia*] *beneficio* Lg. 36. Gu. 3. — *in ingeni*] *in* om. Lg. 2. 4. 6. 13. 14. 15. 17. 20. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 69. 70. 76. 86. *ingeni* Lg. 13. 16. hic soli. — *benignitas*] *ac lenitas* Lg. 2 exp. — *communibus*] *conmun.* Lg. 24. 69. — *iucunda*] *indicanda* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *hae*] *eae* Lg. 5. 16. 20. 24. 70. 73. 86. — *qui eas habent*] *qui eas in se habent* vulgatum correxi ex Lg. 2. 4. 13. 36. 81 add. 84. Havn. 1. 2. *Z. α. γ. δ.* Erl. Gu. 1. 2. Steph. Lamb.; ita iam Pearcius. Dicitur enim *in se habere* non de possidendo, sed de eis, quae cuiusque natura propria et quasi ingenita sunt. *virtutes non ipsis tamque ea esse debet* Gu. 3.

344. *res humanae tenues ac pro nihilo putantur*] vulgata scriptura olim fuit *res hum. geruntur tenues et p. n. p.* Sed *geruntur* om. Pith. mbr. Memm. (i. e. VSt. et codd. Lamb.) Pal. 1. 2. Harl. 1. Z. excerpt. *δ.* Erl. Lg. 2. 4. 13. 14. 21. 32 add. 36. et punctis subductum verbum est in Havn. 1. et Pal. 6., delerunt Man. Lamb. et recentt. post Ern., Muellero excepto, qui coniectandi libidini indulgens *cernuntur tenues et* scripsit. Praeterea Lamb. edidit ex Vet. St. *prope pro nihilo;* codicis autem merus error est, et *prope nihilo* etiam Gu. 3. excerpt. *δ.* *ac pro nihilo* cum Or. Henr. recepi ex Havn. 1. 2. Erl. Gu. 1. 2. 3. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 36. 65. 73. 76.

videtur, quos laudamus, quam illos, apud quos laudamus, ornare ac tueri. Sed tamen in laudando iungenda sunt etiam haec genera virtutum. Ferunt enim aures hominum cum illa, quae iucunda et grata, tum etiam illa, quae mirabilia sunt in virtute, laudari.

LXXXV. 345. Et quoniam singularum virtutum sunt certa quaedam officia ac munera et sua cuique virtuti laus propria debetur, erit explicandum in laude iustitiae quid cum fide, quid cum aequabilitate, quid cum eiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, gesserit. Itemque in ceteris res gestae ad cuiusque virtutis genus et vim et nomen accommodabuntur. 346. Gratissima autem laus eorum factorum habetur, quae suscepta videntur a viris fortibus sine emolumento ac praemio; quae vero etiam cum labore et periculo ipsorum, haec habent uberrimam copiam ad laudandum, quod et dici ornatissime possunt et audiri facillime. Ea enim denique virtus esse videtur praestantis viri, quae est fructuosa aliis, ipsi autem la-

84. 86. — *iucunditatis minus*] *minus* om. Lg. 2. 3. 4. 6. 84 add. — *videtur*] *videmur* Lg. 3. 4. sane non male. — *quam illos, apud quos laudamus*] om. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 16. 20. 32 add. 36. 67. 69. 70. 73. 76. Gu. 3. — *ornare*] *ornari* Lg. 3. 17. 76. — *ac tueri*] *acturi* Gu. 3. — *ferunt*] incredibili absurditate scriptura *feriunt* edd. antiquiores plerasque ante Grut. codicumque partem occupavit. Verum est in Lg. 2 corr. 3. 4 corr. 5. 6. 13. 15. 16. 17. 20. 23. 70. 73. 76. 84. Gu. 3. ita corr. 24. 32. ita var. 93. — *cum illa*] *tum illa* Gu. 3.

LXXXV. 345. *gesserit*] vulgato *fecerit* longe lectiorem scripturam reposui ex Lg. 13. 32 corr.; eodemque ducunt 2. 4. Gu. 3., in quibus est *gerit* (ex *gērit* = *gesserit*). — *cuiusque*] *cuius* Lg. 3. 4. 5. 6. 14. 16. 20. 21. 23. 32. 35. 65. 67. 70. 73. 76. — *genus et vim*] inv. Lg. 20. — *accommodabuntur*] *adcomm.* Lg. 70. 73.

346. *factorum*] *perfectorum* Lg. 6. — *praemio*] *periculo* Lg. 2. 4. 6. 13. 20. 21. 32 corr. 35. 36. — *et dici*] *etiam dici*

boriosa aut periculosa aut certe gratuita. Magna etiam illa laus et admirabilis videri solet tulisse casus sapienter adversos non fractum esse fortuna retinuisse in rebus asperis dignitatem. **347.** Neque tamen illa non ornant habiti honores decreta virtutis praemia res gestae iudiciis hominum comprobatae; in quibus etiam felicitatem ipsam deorum immortalium iudicio tribui laudationis est. Sumendae autem res erunt aut magnitudine praestabiles aut novitate primae aut genere ipso singulares. Neque enim parvae neque usitatae neque vulgares admiratione aut omnino laude dignae videri solent. **348.** Est etiam cum ceteris praestantibus viris comparatio in laudatione praeclara. De quo genere libitum est mihi paulo plura, quam ostenderam, dicere, non tam propter usum forensem, qui est a me in omni hoc sermone tractatus, quam ut hoc videretis, si laudationes essent in oratoris officio, quod nemo negat, oratori virtutum omnium cognitionem, sine qua laudatio effici non possit, esse necessariam.

Lg. 4. 6. — *et audiri*] *ac aud.* Lg. 4. — *autem laboriosa*] *aut laboriosa* Lg. 2. 4. 5. 14. 16. 21. 67. 70. 73. Vict. ita corr. 3. non sane deterius; quin fortior omissa particula adversativa fit figura χιασμός. — *sapienter*] *patienter* Lamb.

347. *virtutis praemia*] *virtuti*, quod Lambinus dedit, est etiam in Lg. 20. — *comprobatae*] *conprob.* Lg. 2. 67. — *immortalium*] *inmort.* Lg. 24. 69. — *iudicio*] *in iudicio* Gu. 3. — *autem res*] *etiam res* Gu. 3. — *neque enim*] *enim* om. Lg. 4. 32 add.

348. *est etiam*] medium inseritur *autem* in Lg. 70. *enim* pro *etiam* Lg. 2. 6. — *comparatio*] *comprobatio* s. *conprobatio* est in codd. optimis Lg. 2. 4 corr. 13. 32 corr. 36. ex *compàtio* ortum male intellecto, unde *compbatio* Gu. 3. — *paulo*] sic Lg. XXII bonique. — *est mihi*] inv. Lg. 16. 20. 93. — *omni hoc*] *hoc* om. Lg. 3. — *effici*] ponitur post non *possit* in Lg. 73 corr. Gu. 3.

349. Iam vituperandi praecepta contrariis ex vitiis sumenda esse perspicuum est. Simul est illud ante oculos nec bonum virum proprie et copiose laudari sine virtutum, nec improbum notari ac vituperari sine vitiorum cognitione satis insignite atque aspere posse. Atque his locis et laudandi et vituperandi saepe nobis est utendum in omni genere causarum. **350.** Habetis de inveniendis rebus disponendisque quid sentiam. Adiungam etiam de memoria, ut laborc Crassum levem neque ei quicquam aliud, de quo disserat, relinquam, nisi ea, quibus haec exornentur.

LXXXVI. Perge vero, inquit Crassus. Libenter enim te cognitum iam artificem aliquandoque evolutum illis integumentis dissimulationis tuae nudatumque perspicio; et quod mihi nihil aut quod non multum relinquis, percommode facis estque mihi gratum. **351.** Iam istuc quantum tibi ego reliquerim, inquit Antonius, erit in tua potestate. Si enim vere agere volueris, omnia

349. *insignite*] *insigniter* longe minus eleganter edd. Steph. Iunt. Ald. Vict. Man. *insigne* Lg. 69. — *atque aspere*] *et aspere* Lg. 69. — *his locis*] *iis locis* Lg. 24. 70. 73. 86.

350. *neque*] *atque* Gu. 3. — *quicquam*] sic Lg. omnes praeter 5. 84. 86. — *quibus*] additur *rebus* in Lg. plerisque; sed non in 2. 3. 4. 13. 20. 32. 36. 84. — *haec*] *ista* Lg. 20. om. 35. 65.

LXXXVI. *iam*] *ut* Gu. 3. — *evolutum*] *evelatum* Lg. 2. 4. 69. Gu. 2. *elevatum* 3. *evolatum* Gu. 3. Lg. 13. 32 corr. ut 2. 36. *involutum* 21. — *integumentis*] *integmentis* Vict. Gu. 3 corr. Lg. 2 corr. 5. 13. 15. 16. 21. 32 corr. 35. 36. 70. 73. 76. ita corr. 24., quod etsi lexica non habent, fortasse tamen non minus verum vulgato habebitur. *tegmentis* 6. *in tegmentis* 65. — *nudatumque*] *nudatum* Lg. 2. 4. 13. 24 corr. 32 corr 36. *nudatum te* Gu. 3. — *aut quod non multum*] *quod* om. Gu. 3. — *gratum*] *pergratum* Lg. 17. 20. 76.

351. *istuc*] *istic* Lg. 20 corr. — *tibi ego*] *tibi* om. Lg. 5. *ego tibi* 20. 73. *ego* om. 6, Lamb. — *sin*] *si* Gu. 3. idemque *aliquando* pro *quemadmodum*. — *sum tanto*] inv. Lg. 4. Mox

tibi relinquo; sin dissimulare, tu quemadmodum his satisfacias videris. Sed ut ad rem redeam, non sum tanto ego, inquit, ingenio, quanto Themistocles fuit, ut oblivionis artem quam memoriae malim; gratiamque habeo Simonidi illi Ceo, quem primum ferunt artem memoriae protulisse. 352. Dicunt enim, cum coenaret Cranone in Thessalia Simonides apud Scopam fortunatum hominem et nobilem cecinissetque id carmen, quod in eum scripsisset, in quo multa ornandi causa poëtarum more in Castorem scripta et Pollucem fuissent, nimis illum sordide Simonidi dixisse se dimidium eius ei, quod pactus esset pro illo carmine, daturum; reliquum a suis Tyndaridis, quos aeque laudasset, peteret, si ei videretur. 353. Paulo post esse ferunt nuntiatum Simonidi, ut prodiret; iuvenes stare ad ianuam duos quosdam, qui eum magnopere evocarent; surrexisse illum prodisse vidisse neminem. Hoc interim spatio conclave illud, ubi epularetur Scopas, concidisse; ea ruina ipsum oppressum

ego om. 5. 6. 14. 17. 69. 93. — *ut*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *Ceo*] mei codd. omnes *Chio*, usitatissima in libris confusione; solus Lg. 6. vocabulum plane omittit. *Cio* Aldus; *Ceo* primus Lambinus dedisse videtur. Eadem res est in Bruto 8, 30.

352. *coenaret*] codd. omnes fere *e; ae* Lg. 13. 23. ita corr. 24. — *Cranone*] *Granone* codd. mei plerique; pauci *Grannone, Granione, Garmone, Gramone.* — *eius ei*] *ei* om. Lg. 15. 17. Lamb. — *quos aeque*] om. Gu. 1., idemque *peteret.* — *laudasset*] *laudarat* Lg. 67.

353. *paulo*] sic omnes mei codd. praeter Lg. 5. — *magnopere*] nullus liber *magno opere* habet, quem ad modum scripsit Henrichsen. — *evocarent*] *vocarent* codd. plerique, certe Lg. praeter 2. 84., item Gu. tres. Haud cunctanter praeferrem, cum ad sententiam non minus, quam vulgata scriptura conveniat, nisi facilitas absorbendi *e* obstaret. — *prodisse*] *proditsse* Ald. *prodidisse* Lg. 4. 69. 84. — *interim*] *iterum* Gu. 3. = *concidisse*] *incidisse* Lg. 76. — *ea ruina*] *earum* Gu. Haec verba sic exhibent Lg. 3. 6: *ea ipsum ruina cum cognatis oppressum suis*

cum suis interisse. Quos cum humare vellent sui neque possent obtritos internoscere ullo modo, Simonides dicitur ex eo, quod meminisset quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator uniuscuiusque sepeliendi fuisse. Hac tum re admonitus invenisse fertur ordinem esse maxime, qui memoriae lumen afferret; 354. itaque iis, qui hanc partem ingeni exercerent, locos esse capiendos et ea, quae memoria tenere vellent, effingenda animo atque in his locis collocanda; sic fore, ut ordinem rerum locorum ordo conservaret, res autem ipsas rerum effigies notaret atque ut locis pro cera, simulacris pro literis uteremur.

LXXXVII. 355. Qui si autem oratori memoriae

interisse. Etiam Gu. 3. *cum cognatis oppr. s.*, Gu. 2. *cum cognitis.* Haec interpretandis *suis* adiecta esse clarum est. Quid in *suis* et sequentibus humare vellent *sui* offensae fuerit Bakio, ut coniiceret *cum convivis;* non video. Intellige convivium familiare gentis Scopadarum paucis fortasse aliis adhibitis. Occisorum sepultura *suis cuiusque cognatis* cessit. — *interisse*] sic Z. ε. Gu. tres, Vict. Lg. praeter 6. 20. 84. — *obtritos*] *obrutos* Lg. 6. — *demonstratorem*] *demonstrator* Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 23. 35. 65. 70. 81. 84. 93 corr. Gu. 1., quanquam in nomine Simonidis non discrepant. — *afferret*] *adferret* Lg. 70. 73.

354. *itaque iis*] *itaque his* Gu. 2. Lg. 24. 65. 70. 73. 84. 86. *is* 69. Vict. Gu. 1. — *exercerent*] *exercent* Lg. 6. 14. 15. 21. 35. 65. 69. 81. 84. 93. Gu. 1. 2. — *vellent*] eidem quos dixi et praeterea 5. 16. 17. 20. 23. 67. 70. 73. 76. 93. *velint; volunt* 84. *vellint* Gu. 2. — *collocanda*] *conloc.* Lg. 70. 73. — *conservaret*] *servaretur* Lg. 36. *servaret* 69. 93. *conservet* m. sec. 84. — *simulacris*] per *ch* Lg. XVI., quorum optimorum solus est 13. v. ad I. 34, 157.

LXXXVII. 355. *qui sit*] *quis sit* Lg. 2. 4. 6. ita corr. 24. 32. — *attinet*] *adtinet* Lg. 70. 73. hic et *adcipienda.* — *omnes*] nullus hic liber *omnis.* — *descriptum*] *scriptum* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *apparatum*] *adpar.* Lg. 70. 73. — *vel eum*] *velle* Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 69. — *unde discas*] sic Lg. 2. 4. 13 corr. 36. 69. ita corr. 3. Quod plurimi codd. *dicas* exhibent, mirum non est; sed id a non nullis editoribus

fructus quanta utilitas quanta vis quid me attinet dicere? tenere quae didiceris in accipienda causa, quae ipse cogitaris? omnes fixas esse in animo sententias? omnem descriptum verborum apparatum? ita audire vel eum, unde discas, vel eum, cui respondendum sit, ut illi non infundere in auris tuas orationem, sed in animo videantur inscribere? Itaque soli qui memoria vigent, sciunt quid et quatenus et quomodo dicturi sint, cui responderint, quid supersit; idemque multa ex aliis causis aliquando a se acta, multa ab aliis audita meminerunt. 356. Quare confiteor equidem huius boni naturam esse principem (sicut earum rerum, de quibus ante locutus sum, omnium; sed haec ars tota dicendi, sive artis imago quaedam est

toleratum esse fidem excedit. — *vel eum*] *vel et* Lg. 16. 70. v. ad II. 27, 114. om. *eum* 36. — *cui respondendum*] *quo hic resp.* Gu. 3. *hic resp.* 2. 13. 36. *ex contrario resp.* 3. 69. Gu. 2. ita corr. 4. — *ut*] *vel* Gu. 3. — *in auris*] sic Lg. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 67. 70. 73. 76. Vict. *in aurem* Gu. 2. ponitque post *orationem*. — *videantur*] *videatur* Lg. 4. 15. *videaris* 2. *videamur* Gu. 3. — *inscribere*] *scribere* Gu. 3. Lg. 3. 4. ita corr. 32. 93. Addunt *non mediocris laus boni oratoris esse videtur* Lg. 32 corr. 86. *non med. sed boni laus oratoris vid.* 93. — *dicturi sint*] sic libri pauciores nec optimi plerique, Lg. 3. 4. 5. 13. 16. 17. 21. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. Man. Lamb. recentt. ita corr. 32. om. 6. Reliqui *dict. sunt.* — *cui responderint*] sic Lg. plerique, sed non optimi praeter 32 m. sec.; porro Havn. 1. 2. ψ. ed. s. l. et a. Med. 1. 2. Ven. Ald. Iunt. Crat. Sch. ed. mai. *quid cui resp.* Lott. *qui respond.* Gu. 3. *quid resp.* Lg. 2. 4. 13. 32 pr. m. 36. Erl. et ceteri, Man. Steph. Lamb. et recentt. post Grut. „Si ipse orator solus h. l. respiceceretur, potius scribendum foret *quid dixerint*, quia non omnis oratio habetur respondendum; sed cum verbum *responderint* etiam adversarii argumentationem respici ostendat, *cui* praeferendum duxi." *Henrichsen.* — *eidemque*] sic Lg. 3. 4. 6. 17. 32. 36. 76. *eidem que* s. *quae* 2. 13. *idemque* 14. 15. 16. 20. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93 corr. — *meminerunt*] *meminerint* Lg. 4. Vict.

356. *locutus — est*] om. Lg. praeter 23. 81. 84. omnes, item

et similitudo, habet hanc vim, non ut totum aliquid, cuius in ingeniis nostris pars nulla sit, pariat et procreet, verum ut ea, quae sunt orta iam in nobis et procreata, educet atque confirmet), **357.** verum tamen neque tam acri memoria fere quisquam est, ut non dispositis notatisque rebus ordinem verborum aut sententiarum complectatur, neque vero tam hebeti, ut nihil hac consuetudine et exercitatione adiuvetur. Vidit enim hoc prudenter sive Simonides sive alius quis invenit ea maxime animis affigi nostris, quae essent a sensu tradita atque impressa; acerrimum autem ex omnibus nostris sensibus esse sensum videndi; quare facillime animo teneri posse

Man. Lamb.; quos non sequor propter *et* proximum. Post *similitudo* ponit Gu. 3. — *in ingeniis*] *in* om. Lg. praeter 32. 93., item Vict. Gu. 3. *ingenii* Lg. 6. *ingenis* 32 corr. — *nostris*] *vestris* Lg. 2. — *sit*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 1. 3., qualia Tacitina quidem, sed non Ciceroniana sunt. — *pariat*] *pariet* Lg. 2. 4. 5. 13. 65. 67. 69. 86. Vict. Gu. 3. *pareat* Gu. 1. — *et procreet*] *et gignat* Lg. 3. 4. 6. 69. ita corr. 32. — *educet*] *educat* Lg. 35.

357. *verumtamen*] divisim Lg. 76. 93. Gu. 3. — *aut sententiarum*] *atque sent.* Lg. 14. 15. 23. 69. 86. 93. Lamb. — *complectatur*] *conplectatur* Lg. 2. — *hac consuetudine*] *a consuet.* Lg. praeter 2. 81. 84. — *sive alius quis*] *alius* om. Lg. 76. *qui* 2. *quisquis* Gu. 1. — *animis affigi*] sic excerpt. δ. mg. Harl. 2. Lg. 17 cum var. *effigi*, Asc. Crat. Lamb. Pearc. Sch. Muell. Or. Henr. *affingi* codd. aliquot apud Leclerc. *effugi* Lg. 32 corr. *effingi* cett. codd. et edd. pleraeque inde ab antiquissimis. V. explicationes. — *ea quae perciperentur*] *ea si quae perc.* Lg. praeter 69. 76. 81. 84., item Vict. Gu. 3. Horum post *si* omittunt 2. 4. 13. 14. 20. 21. 32 add. 36. 67. 93. Gu. 3. *etiam* deinde om. Lg. 4. — *perciperentur*] *percipientur* Lg. 6. 70. 84. — *animis*] *manibus* Gu. 3. — *traderentur*] *tradentur* Lg. 13. 20. 32 corr. 70. 73. *credentur* 36. — *ut*] *et ut* Lg. 3. 6. 69. — *ab aspectus*] *ab* om. Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. Vict. Gu. 3. (Gu. 1. *aspectis*). *a* 4. *ad* 6. Illud probari non potest, quia non est eius seculi nisi poëtarum. *aspectu* 2. 3. 5. 6. 13. 15. 16. 21. 24 corr. ut 14.

ea, quae perciperentur auribus aut cogitatione, si etiam oculorum commendatione animis traderentur; ut res caecas et ab aspectus iudicio remotas conformatio quaedam et imago et figura ita notaret, ut ea, quae cogitando complecti vix possemus, intuendo quasi teneremus. 358. His autem formis atque corporibus, sicut omnibus, quae sub aspectum veniunt, admonetur memoria nostra atque excitatur; sed locis opus est. Et enim corpus intellegi sine loco non potest. Quare, ne in re nota et pervulgata multus et insolens sim, locis est utendum multis illustribus explicatis, modicis intervallis, imaginibus autem agentibus acribus insignitis quae occurrere celeriterque

32. 35 corr. ut 14. 36. 65. 69. 70. 73. 86. Vict. — *conspectu* 4. *aspectus* 14. et VII alii. Horum pauciores, quippe 3. 6. 14. 24 corr. 35 corr. deinde *et iudicio* exhibent, uti correctum in 2. 32. — *conformatio*] *confirmatio* Lg. praeter 13. 32. 36. 76. 84. ita corr. 32. v. ad I. 5, 17. — *complecti*] *conpl.* Lg. 2. 81. — *vix possemus*] sic Lg. omnes, Gu. tres, Vict. Havn. 1. 2. et edd. usque ad Grut.; restituerunt Sch. Or. Henr. *non p.* Grut. Ern. Muell.

358. *aspectum*] *d* om. mei omnes. — *veniunt, admonetur memoria nostra atque excitatur; sed locis opus est*] sic teste Or. codd. Regg. ap. Leclerc., Mead. Harl. 2. δ a corr. (modo sic posita: *mem. nostra admonetur)*, edd. antiquiss., et cetera etiam Steph. Lamb., nisi quod *movetur* dedere; accedit nunc Lg. 93. et paene conveniunt 2. 13. 16. 24. 86., modo quod *admovetur*, item 17. qui *loco* pro *locis*, 69., qui *admoventur*, et partim 4., in quo est *excitantur, sed opus est memoria. veniunt, sed locis opus est* mediis omissis Gu. 2. *v. si opus est* Gu. 3. *v. sed opus est* Gu. 1. Erl. *v. sedes opus est* Havn. 1. 2. Ox. omnes, Lg. plerique et vulgo inde ab Aldo. Verum dudum restituerant Ern. Sch. in ed. mai. Muell. Or. Henr. *sedes si opus est* Lg. 3. 15. 36. *sede opus est* ex interpretamento 14 corr. *sed locis o. e.* 16. 23. 67. 70. 73. *opus esse* 6. *sede opus est, qua memoria nostra admonetur* 76. Est hic locus manifesto in illis, qui ex antiquo aliquo codice suppleti leguntur in libris recentioribus. *Sedes* et *sede* ex *sed* male intellecto orta. — *et enim*] sic divisim Lg. 2. 6. 70. 84. 86. Vict. — *intellegi*] scripsi ex Lg. 13. — *illustribus*] *inlust.* Lg. 70. 73. *et* praemittunt Gu. 3.

percutere animum possint. Quam facultatem et exercitatio dabit, ex qua consuetudo gignitur, et similium verborum conversa et immutata casibus aut traducta ex parte ad genus notatio et unius verbi imagine totius sententiae informatio pictoris cuiusdam summi ratione et modo formarum varietate locos distinguentis.

LXXXVIII. 359. Sed verborum memoria, quae minus est nobis necessaria, maiore imaginum varietate distinguitur. Multa enim sunt verba, quae quasi articuli connectunt membra orationis, quae formari similitudine nulla possunt; eorum fingendae nobis sunt imagines, quibus semper utamur. Rerum memoria propria est oratoris; eam singulis personis bene positis notare possumus, ut sententias imaginibus, ordinem locis comprehendamus. 360. Neque verum est, quod ab inertibus dicitur, opprimi memoriam imaginum pondere et obscurari etiam id, quod

Lg. 81. item ante *illustribus* 15. 20. — *agentibus*] *ingentibus* Vict. Lg. 5 corr. 6. 20. 23. 35. 65. 67. 93 v. u. t. ita corr. 24. 81. *vigentibus* 16 corr. 73. quod cavendum ne quis elegantius putet, quam *agentibus;* non est enim nisi legentis errore ex *ingentibus* ortum. — *occurrere celeriterque percutere*] *occ. celeriter quae percurrere* Lg. 5 corr. ut 6. *recurrere celeriter et percutere* 6. 20. *recurr. celeriter quae percutere* 65. 70. 73. *celeriter occurrere et perc.* Lamb. *quae* praeterea codd. V. et Vict. *animumque percutere* 4. *percurrere* 23. 67. 69. — *et similium*] *et* om. codd. plerique. — *conversa*] *conserva* Lg. V, indeque effictum *conservata* in aliis VIII. *servata* Vict. — *pictoris*] *pectoris* Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 32. 35 corr. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. Vict., factum ex *p̄tois.*

LXXXVIII. 359. *quasi — quae*] haec omnia om. Lg. 23 corr. — *eorum*] post *similitudine* ponit Lg. 2. 3. 6. 32. 69. Gu. 3. — *nobis sunt*] inv. Lg. 3. 5. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. Vict. Gu. 3., quibus fortasse parendum fuit. — *oratoris*] *oratori* Lg. 6. antea *est* om. Gu. 1. — *possumus*] *possimus* Lg. 2. 3. 6. 13. 32. Gu. 3. — *comprehendamus*] *comprendamus* Lg. 24. Gu. 1. *comprehendendum* Gu. 3.

per se natura tenere potuisset. Vidi enim ego summos homines et divina prope memoria Athenis Charmadam, in Asia, quem vivere hodie aiunt, Scepsium Metrodorum, quorum uterque, tanquam literis in cera, sic se aiebat imaginibus in iis locis, quos haberet, quae meminisse vellet perscribere. Quare hac exercitatione non eruenda memoria est, si est nulla naturalis; sed certe, si latet, evocanda est. 361. Habetis sermonem bene longum hominis, utinam non impudentis, illud quidem certe non nimis verecundi; qui quidem cum te, Catule, tum etiam L. Crasso audiente de dicendi ratione tam multa dixerim. Nam istorum aetas minus me fortasse movere debuit. Sed mihi ignoscetis profecto, si modo quae causa me ad hanc insolitam mihi loquacitatem impulerit acceperitis.

LXXXIX. 362. Nos vero, inquit Catulus, (et enim pro me hoc et pro meo fratre respondeo) non modo tibi

360. *summos homines*] *summos viros vel homines* Gu. 3. — *Charmadam*] sic distincte Lg. 13. Gu. 2. et sic recentiores post Pearcium. *Carmadam* 5. 16. 20. 21. 65. ψ. et sic vel *Carniadam* et *Carmadem* Ox. plerique. *Carniadam* in Lg. 2. 32. 36. Vict. et *Charneadam* in Gu. 1. 3. eodem redeunt. V. ad I. 18, 82. II. 1, 2. et explicationes ad I. 11, 45. — *Scepsium*] *sceptium* Lg. praeter 4. 6. 13. 15. 17. 32. 36. 67. 69. 81. 84., item Gu. 1. Illorum 4. 13. 15. 32 corr. Gu. 3. *sceptrum*, 6. 17. 84. *septium*. — *literis*] *in litteris* Lg. 2. 13. 36. *litteras* 6. — *in iis*] *in his* Lg. 24. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. Vict. Gu. 3. — *nulla*] *ulla* Lg. 3. 4. 14. 20. 23. 35. 67. 69. 76. 93. ita corr. 24.

361. *impudentis*] *imprudentis* Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 15. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 65. 76. 86. Gu. 3. ita corr. Vict. Lg. 81. — *illud quidem certe*] sic omnes codd. et vulgo edd. *illud quidem* deleri voluit Ern., solum *quidem* Sch. neuter perite; v. explicationes. *illum q. c.* infelix suspicio Muelleri est. — *nimis*] *minus* Lg. 2. 4. 6. 13. 14. 16. 17. 21. 23. 32. 67. 84. — *dicendi ratione*] inv. Lg. 17. 20. 35. 65. — *causa me*] *causa me non* Gu. 3. — *acceperitis*] *adcep.* Lg. 70. 73. *accepitis* Gu. 3. omissus est apostrophus syllabam *er* indicare solitus.

LXXXIX. 362. *respondeo*] *spondeo* Lg. 2. 4. 5. 13. 14.

ignoscimus, sed te diligimus magnamque tibi habemus gratiam; et cum humanitatem et facilitatem agnoscimus tuam, tum admiramur istam scientiam et copiam. Equidem etiam hoc me assecutum puto, quod magno sum levatus errore et illa admiratione liberatus, quod multis cum aliis semper admirari solebam unde esset illa tanta tua in causis divinitas. Nec enim te ista attigisse arbitrabar, quae diligentissime cognosse et undique collegisse usuque doctum partim correxisse video partim comprobasse. **363.** Neque eo minus eloquentiam tuam et multo magis virtutem et diligentiam admiror et simul gaudeo iudicium animi mei comprobari, quod semper statui neminem sapientiae laudem et eloquentiae sine summo studio et labore et doctrina consequi posse. Sed tamen quidnam est id, quod dixisti, fore, ut tibi ignosceremus, si cognossemus quae te causa in sermonem

16. 17. 20. 21. 24. 32 corr. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 86. 93. Gu. 1. 3., quod probabile videretur, nisi prius vocabulum in *re* desineret. — *agnoscimus*] *adgnoscimus* Lg. 13. *adnoscimus* 36. — *equidem etiam*] *etiam* om. Lg. 3. 6. 14. 15. 32 add. 93. Vict. *et* 69. — *assecutum*] *adsecutum* Lg. 13. 32. 84. *assequutum* 17. 69. 81 corr. 93. *adsequutum* 70. 73. eidem post *conlegisse*, *adtigisse* autem 67. 70. *conprobasse* 2. qui et §. 363. *conprobari.*

363. *id quod dixisti*] *id* om. Gu. 1. Paulo ante *tamen* om. Gu. 3. — *cognossemus*] *cognosceremus* Lg. 2. 3. 6. 69. 76. 81. *cognoscemus* 4. 15. 17. 24 corr. 32 corr. ut 2. 65 corr. 70. 86. 93. Gu. 3. *si cognossemus* om. Gu. 1. — *te causa*] inv. Lg. 15. — *quae est enim*] *enim* om. Lg. 2. 4. — *adolescentium*] *adulesc.* Lg. 65. 70. 73. 84. — *attentissime*] *adtent.* Lg. 70. 73.

364. *inquit*] additur var. *inquam* in Lg. 32. — *paulo*] codd. omnes praeter Lg. 5. Additur *ante* in 2. 6. 13. 32. 36. 84. Vict. — *invitius*] *mitius* Lg. 4 v. u. t. *invitus* Lg. 5. 6. 14. 24. 69. — *sermonis*] *orationis* Lg. 6. — *accedere*] *adcedere* Lg. 5. 67. 70. 73. — *consularem se esse*] *esse* om. Lg. XX bonique plurimi, praeter 2. 13., item Gu. 3. — *afferet*] *affert* Lg. 2. 76. Gu. 3. *adferret* 5. 70. 73. *afferret* 16. 17. 24. 32. 69. 86. —

impulisset? Quae est enim alia causa, nisi quod nobis et horum adolescentium studio, qui te attentissime audierunt, morem gerere voluisti? 364. Tum ille, Adimere, inquit, omnem recusationem Crasso volui, quem ego paulo sciebam vel pudentius vel invitius (nolo enim dicere de tam suavi homine fastidiosius) ad hoc genus sermonis accedere. Quid enim poterit dicere? consularem se esse hominem et censorium? eadem nostra causa est. An aetatem afferet? quadriennio minor est. An se haec nescire? quae ego sero quae cursim arripui quae subsicivis operis, ut aiunt, iste a puero summo studio summis doctoribus. Nihil dicam de ingenio, cui par nemo fuit. Et enim me dicentem qui audierit nemo unquam tam sui despiciens fuit, quin speraret aut melius aut eodem modo se posse dicere; Crasso dicente nemo tam arrogans, qui similiter se unquam dicturum esse

quadriennio] *qua triennio* Lg. 84. inde *triennio* exsculpsit Manut. — *an se haec nescire*] Nisi Nonius v. *subsicivum* p. 174. ita locum afferret, [*haec*; quod a codd. fere omnibus abest nec necessarium est, sane non reliquissem. Lg. omnes ignorant, soli igitur testes sunt Harl. 1. Mead. Havn. 1. 2. Gu. 1., nam de Gu. 2. (quem C. vocat Henr.) errare puto, qui inde attulerint illam scripturam; in diligentissima enim, qua utor, collatione non video memorari quicquam. — *cursim*] *quae ego cursim* Lg. 2. 5. 14. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. ita corr. 32. — *arripui*] *adripui* Lg. 67. 70. 73. — *subsicivis*] hanc scripturam de cuius rationibus v. explicationes, plerique meorum codd. et Nonius l. c. favent. Quippe *subsi civi* Lg. 2 corr. ut 24. 13. *sub si cui* Gu. 3. *subsicinis* 5. 16. 73. *sub si cuius* 6. *sussicivis* 20. *subsicius* 21. *subsi ciuis* 24. *subsicivi* 35. *sub sicinis* 70. 86. *subsitivis* 76 var. *succisivis*. *substitui* 4. 93. *subsetinis* Gu. 2. Ceteri mei codd. *subsicivis* distincte scriptum habent. — *et enim*] sic Lg. 2. 67. 69. 70. 84. 86. 93. — *audierit*] *audiet* Gu. 3. — *quin*] *qui* Lg. 2. 4. 5. 6. 13. 21. 24 corr. 36. 65. 81. 84. Gu. 3. Post contrario mendo *quin* pro *qui* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. — *quam* 86. — *speraret*] *desperaret* Lg. 17. 84. *spectaret* 65. — *audiamus*] *audiam* Lg. 13. 36.

confideret. Quam ob rem, ne frustra hi tales viri venerint, te aliquando, Crasse, audiamus.

XC. 365. Tum ille, Ut ita ista esse concedam, inquit, Antoni, quae sunt longe secus, quid mihi tu tandem hodie aut cuiquam homini, quod dici possit, reliquisti? Dicam enim vere, amicissimi homines, quod sentio. Saepe ego doctos homines — quid dico saepe? immo non nunquam; saepe enim qui potui, qui puer in forum venerim nec inde unquam diutius quam quaestor abfuerim? — sed tamen audivi, ut heri dicebam, et Athenis cum essem, doctissimos viros et in Asia istum ipsum Scepsium Metrodorum, cum de his ipsis rebus disputaret; neque vero mihi quisquam copiosius unquam visus est neque subtilius in hoc genere dicendi, quam iste hodie, esse versatus. Quod si esset aliter et aliquid intellegerem ab Antonio praetermissum, non essem tam inurbanus et paene inhumanus, ut in eo gravarer, quod vos cupere sentirem. 366. Tum Sulpicius, An ergo,

XC. 365. *longe secus*] *valde secus* Lg. 2. 4. 32 corr. Gu. 3. — *tu tandem*] *tu* om. Lg. 3. 4. 6. 13. 32. 36. *ut* 17. — *possit*] *posset* Lg. 81. 84. *potuit* 4. *potessit* 17. — *saepe ego*] *ego* om. Lg. 2. 3. 6. 13. 32. 36. Quod praecedit, *saepe,* eius rei causam sustinet. — *immo*] *imo* Lg. 21. 65. 67. *immo vero* 76. 84. Lamb. — *nec inde*] sic correxi vulgatum *neque inde* ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. — *abfuerim*] *afuerim* Lg. 32 corr. Lamb. *adfuerim* 36. 67. *affuerim* 81. ita corr. 84. *adfuerim* corr. *abf.* Vict. — *viros*] *homines* Vict. — *ipsum*] om. Vict. — *Scepsium*] v. ad 89, 361. — *quisquam*] *quispiam* Lg. 13. — *dicendi*] *docendi* coniectura Bakii, qua non opus. *Dicendi* est *dictionis,* non oratoriae, sed universae. — *intellegerem*] scripsi ex Lg. 13. — *et paene*] *et* pro *ac* restitui ex Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. *pene ac* Gu. 2. — *ut in eo gravarer*] sic VI Pearcii, Lg. 2. 4. 13. 17. 32 corr. 36. 76. 84. *ut ego* 6. 21. 24. 69. *ego eo* Lamb. vulgo *uti eo.*

366. *ornatum*] *exornatum* Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. *ornamentum* 69. 93. — *partis*] *mei part.* Lg. 2. 4 v. *meas p.* 13.

inquit, oblitus es, Crasse, Antonium ita partitum esse tecum, ut ipse instrumentum oratoris exponeret, tibi eius distinctionem atque ornatum relinqueret? Hic ille, Primum, quis Antonio permisit, inquit, ut et partis faceret et utram vellet prior ipse sumeret? Deinde ego si recte intellexi, cum valde libenter audirem, mihi coniuncte est visus de utraque re dicere. Ille vero, inquit Cotta, ornamenta orationis non attigit neque eam laudem, ex qua eloquentia nomen ipsum invenit. Verba igitur, inquit Crassus, mihi reliquit Antonius, rem ipse sumpsit.
367. Tum Caesar, Si quod difficilius est tibi reliquit, est nobis, inquit, causa cur te audire cupiamus; sin quod facilius, tibi causa non est cur recuses. Et Catulus, Quid? quod dixisti, inquit, Crasse, si hic hodie apud te maneremus, te morem nobis esse gesturum nihilne ad fidem tuam putas pertinere? Tum Cotta ridens, Possem tibi, inquit, Crasse, concedere; sed vide, ne quid Catulus attulerit religionis. Opus hoc censorium est. Id autem

32 corr. 36. *michi partes* Gu. 3. omissis *ut et. et* om. 24. 76. 93. illud totum *et utram vellet prior ipse sumeret* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *ego si*] sic inverti secundum Lg. 2. 13. 32. 36. Gu. 3. *ego si ipse* 6. Ita iubet sententia. Erat enim inter Sulpicium et Crassum de illo Antonii et Crassi pacto aliqua dissensio; aliter Sulpicius, aliter Crassus intelligebat. Nunc quid ipse sentiat Crassus exponit; hoc igitur prioribus contrarium est. Qua re praeponi *ego* debuit. — *libenter*] *iubenter* Lg. 84. Gu. 2. meorum soli. — *attigit*] *adtigit* Lg. 67. 70. 73. *attingit* 4. — *ipsum*] *suum* Gu. 3. — *sumpsit*] sic mei praeter Lg. 5. omnes.

367. *si quod*] *si, quid* Lg. 4. 6. 13. 24 corr. 32 corr. 36. 93 corr. Gu. 3. Mox sequens *id* delevi secutus Lg. 2. 4. 13. 20. 32 add. 36. Gu. 3. — *quid? quod*] *quicquid* Lg. 2. 3. 69. Gu. 3. ita corr. 32. om. *quid* 81 add. — *morem nobis*] inv. Lg. 15. 84. 86. *morem te nobis* Vict. — *fidem tuam*] *tuam* om. Gu. 1. 2. probabat Heus., delerunt Sch. Muell., uncis clausere Or. Henr., male omnes. — *inquit*] om. Lg. 6. — *concedere*] *contendere* Lg. 4 v. u. t. — *vide*] *vides* Lg. 17. 81. 84. Gu. 2. — *attulerit*]

committere vides quam homini censorio conveniat. Agite vero, ille inquit, ut vultis. Sed nunc quidem, quoniam est id temporis, surgendum censeo et requiescendum; post meridiem, si ita vobis est commodum, loquemur aliquid, nisi forte in crastinum differre mavultis. Omnes se vel statim vel, si ipse post meridiem mallet, quam primum tamen audire velle dixerunt.

adtulerit Lg. 70. 73. — *religionis*] *relligionis* Lg. 84. — *opus hoc*] *hoc opus* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 35. 36. 65., quos sequi, cum in *opus* praecipuum sonum videam esse, non audeo. *opus* hic om. Lg. et post *id* positum habent 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 67. 69. 70. 73. 86. 93. *hoc censorium opus* Vict. *opus est hoc cens.* Gu. 3. *censorum* Lg. 6. — *committere*] *conmittere* Lg. 24. — *vides*] olim legebatur *vide*. Rectum constabat ex Havn. 1. Z. δ. ε. ψ. Gu. 3., unde asciverunt Sch. Muell. Or.; firmant nunc Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. — *quam homini censorio conveniat*] vulgo *quam sit turpe homini censorio*. Sed *sit turpe* non exstat in Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Erl. Deinde *conveniat* liquido scriptum in Lg. 4. *cens ::* deinde lacuna versus fere dimidii 13. 32., in hoc expleta inscripto *conveniat*, quo expuncto scriptum *inquit*. Hoc ipsum legitur in 2. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. idque ex *cueniat* male intellecto ortum esse non dubito. — *quoniam est id temporis*] sic posui pro *id temporis est* secundum Lg. 2. 4. 13. 17. 20. 32 corr. 35. 36. 65. 67. 81. 84. Gu. 3. *tempus* 5 corr. — *commodum*] *conmodum* Lg. 2. — *loquemur*] *loquar* Gu. 3. *loquamur* Lg. 69. — *in crastinum*] *me in cr.* Lg. 76. 81 corr. 84. Havn. 1. 2. α. γ. δ pr. m. Gu. 1. 2. Ald. Iunt. Crat. Carn.; quos exigua fide testes nollem secuti essent Orellius et Henrichsen. Recte subauditur *rem*. Mox *mavoltis* Lg. 86. nulla dignitate liber. — *post meridiem*] om. Lg. 13. 32 add. *meridiem* om. Gu. 3. — *quam primum*] talia iunctim scribi miror. Divisim Lg. 2. 67. 81. 84. 86. editorumque Lambinus; sic iubebat ratio.

M. TULLI CICERONIS
DE ORATORE
LIBER TERTIUS.

CAP. I.

1. Instituenti mihi, Quinte frater, eum sermonem referre et mandare huic tertio libro, quem post Antoni disputationem Crassus habuisset, acerba sane recordatio veterem animi curam molestiamque renovavit. Nam illud immortalitate dignum ingenium illa humanitas illa virtus L. Crassi morte exstincta subita est vix diebus decem post eum diem, qui hoc et superiore libro continetur. 2. Ut enim Romam rediit extremo ludorum scenicorum die vehementer commotus oratione ea, quae ferebatur habita esse in contione a Philippo, quem dixisse constabat: *videndum sibi esse aliud consilium: illo senatu*

I. 1. *Antoni*] sic Lg. 17. 32. 67. 70. 76. 81. — *renovavit*] *revocabit* Lg. 17. non deterius vulgato. — *subita*] *subito* Lg. 3. 6. 15. 24 corr. 81. 86. 93. ita corr. 32 et 73. — *eum diem*] inv. Lg. 84. *diem* om. 17.

2. *ludorum scenicorum*] sic inverti secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 36. Gu. 3. Lamb. — *oratione ea*] sic inverti secundum Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *contione*] sic Lg. 2. 23. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 93. Vict. om. 24 add. ut 2. *conctione* 32 corr. ut 2. 67. — *videndum*] *pervidendum* Lg. 69. *videndum* var. *provid.* 93. — *videndum sibi esse aliud consilium*] sic

se rem publicam gerere non posse: mane Idibus Septembribus et ille et senatus frequens vocatu Drusi in curiam venit. Ibi cum Drusus multa de Philippo questus esset, retulit ad senatum de illo ipso, quod in eum ordinem consul tam graviter in contione esset invectus. 3. Hic, ut saepe inter homines sapientissimos constare vidi, quanquam hoc Crasso, cum aliquid accuratius dixisset, semper fere contigisset, ut nunquam dixisse melius putaretur, tamen omnium consensu sic esse iudicatum ceteros a Crasso semper omnis, illo autem die etiam ipsum a se superatum. Deploravit enim casum atque orbitatem

vulgatum *videndum sibi aliud esse consilium* inverti secundum Vict. Gu. 2. 3. Lg. praeter 4. 32. 73. 76. 81. 84. omnibus et Lambinum; illorum 32. cum ceteris conspirat, nisi quod *illud* habet pro *aliud.* Quaesita est et iusto artificiosior vulgaris verborum collocatio, quam quae recte conveniat Philippo animum quasi despondenti, qui omnibus circumspectis nullam spem reperiens tandem in publicum consilium mutandum incidit. — *gerere*] *regere* Lamb., et sic Lg. 35. 93. — *Septembribus*] sic accurate scriptum in Lg. 76. 84. Havn. 1. praeterea cum variis scribendi compendiis in 3. 5. 20. 36. 70. 73. Rell. *Septembris.* — *retulit*] *rettulit* Lg. 21. 23. 84. 86. — *in eum ordinem consul*] sic vulgatum ordinem verborum *consul in eum ordinem* correxi ex Lg. praeter 81. omnibus et Vict. Gu. 2. 3. Hoc enim nihil aliud est, nisi consulem acerbe dixisse in senatum; transposita verba indignabundi sunt, quod, qui minime debuisset, consul eius ordinis dignitatem minuere ausus esset. — *contione*] sic Lg. 2. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 69. 73. 76. 81. 84. 86. 93. *conctione* 67. 70.

3. *hic, ut saepe — esse tum iudicatum*] sic codd. plerique et edd. ab Ald. ad Ern., dein Muell. Or. Henr. v. explicationes. *audivi* post *iudicatum* addunt Mead. Lg. 3. 6. 15. 24. 86. 93. ita corr. 32. et sic edd. antiquiss., Ern. Sch. *iudicatum constabat audivi* Lg. 4 corr. ut 3. *iudicatum audivimus* cod. Reg. 7703. ap. le Clerc., quae omnia interpretum sunt. *Ut* om. *γ.* et codd. aliquot apud le Clerc; *et* habet Gu. 2. *hunc* (pro *hic ut)* Gu. 3., ut erraverit Henr. Deinde *contigisse constabat* Lg. 3. 32. 84 v. u. t. Gu. 2. ita corr. 4. *tum* ante *iudicatum,* quod abundat post *hic,* omisi secutus Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *omnis*] scripsi ex Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 17. 21, 23. 24. 32 corr. 36. 65. 69.

senatus, cuius ordinis a consule, qui quasi parens bonus aut tutor fidelis esse deberet, tanquam ab aliquo nefario praedone diriperetur patrimonium dignitatis; neque vero esse mirandum, si, cum suis consiliis rem publicam profligasset, consilium senatus a re publica repudiaret. 4. Hic cum homini et vehementi et diserto et in primis forti ad resistendum Philippo quasi quasdam verborum faces admovisset, non tulit ille et graviter exarsit pigneribusque ablatis Crassum instituit coërcere. Quo quidem ipso in loco multa a Crasso divinitus dicta ferebantur, cum sibi illum consulem esse negaret, quoi senator ipse

73. 81. 86. Gu. 2. 3. — *etiam*] *et* Lg. 2. — *a se*] scripsi ex Lg. omnibus, Gu. 3. Vict. Qui *sese* malunt, vim sententiae non in hoc, sed in *ipsum* inesse, quod opponatur *omnibus illis,* cogitanto. — *casum*] *causam* Lg. 76. — *cuius*] *quovis* s. *quoius* (haec enim in eius aetatis libris non dignoscuntur) Gu. 3.; puto, etiam, Lagomarsinianorum aliquot; etsi Lg. nihil enotavit, talia scilicet contemnens. — *cum suis*] *cum ille suis* Lg. 3. 6. ita corr. 32. om. *suis.* — *a re publica*] *a* om. Z. Gu. 3. Lg. 2. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. *in re publica* 32 exp., ut edidere Sch. Muell. *in rem publicam* Gu. 2. Havn. 1. Lg. 4. 6. 84 v. u. t. ita corr. 32. *rei publicae β. ε. ψ.* Lg. 3. 14. 15. 16. 20. 23. 24. 35. 67. 69. 70 *(reipublice).* 76. 86. 93. ita corr. 81. totum om. 65. *A republica,* ut nunc scribitur, meorum soli Lg. 13. Vict. Gu. 1. praeterea Havn. 2. plerique Ox. et vulgo edd. inde ab Aldo.

4. *pigneribus*] selectiorem formam hic et statim post, ubi accedit Gu. 1., restitui ex Lg. 3. 4 corr. 13. 16. 32 corr. 36. 70. 76. 81 corr. 84. Gu. 2. 3. Vict. Vide Drakenb. ad Liv. III. 38, 12. IX. 15, 7. Schneider. Gr. Lat. II. 1. p. 177. — *ablatis*] *allatis* Lg. X. Gu. 3. ita v. 93. — *quo*] *quod* Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 15. 21. 24 corr. 32. 36. 65. 69. 86. — *ferebantur*] sic correxi ex Lg. 15. 16. 70. 73. 86., quod paene assecutus Lambinus erat, cum *ferebantur esse* suadebat. Quod legi solet, *efferebantur,* nec *sermone* nec *laudibus ferendi* vim hic quidem habere potest; *vulgandi* autem, qua dictum est de Or. I. 24, 111. II. 12, 52. non magis ad sententiam convenit, quam *proferendi,* qua legitur III. 11, 40. — *quoi*] scripsi. Quippe *quom* Lg. 4. *quoī,* quod esse solet *quo in,* sed ex *quoi* manifesto et corruptum est, Gu. 3.

non esset. *An tu, cum omnem auctoritatem universi ordinis pro pignore putaris eamque in conspectu populi Romani concideris, me his existimas pigneribus terreri? Non tibi illa sunt caedenda, si L. Crassum vis coërcere; haec tibi est excidenda lingua; qua vel evulsa spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit.*

II. 5. Permulta tum vehementissima contentione animi ingeni virium ab eo dicta esse constabat; sententiamque eam, quam senatus frequens secutus est, ornatissimis et gravissimis verbis: *Ut populo Romano satis fieret, nunquam senatus neque consilium rei publicae neque fidem*

Lg. 13. — *pro pignore*] *propugnare* Vict. Gu. 1. Lg. praeter 4. 32. sec. m. Ald. Tamen Lg. 32. *putares*, ut 3. 5. 6. 17. 20. 21. 35. 65. 76. 81. 84. Gu. 1. 2. Ald.; in hac est v. *oppugnare parares*. — *concideris*] *concideres* 16. 86 corr. Gu. 1. 2. *conscideris* 3. ita corr. 32. — *me his*] *iis* Lg. 6. 23. edd. quaedam. *meus* Gu. 1. *meis* Gu. 3. — *existimas pignoribus terreri*] sic Lg. 2. 13. Vict. Vulgata erat *pigneribus existimas posse terreri*. Sed *posse* om. quos dixi, et Lg. 4., qui *terreri me* habet, eumque verborum positum referunt etiam 3. 5. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. — *illa sunt caedenda*] sic Havn. 1. 2. Gu. tres, Ox. plerique, Lg. 2. 4. 13. 36. *credenda* 32 corr. *concidenda. edenda* Erl. *concidenda* cod. Lamb. ψ. Lg. ceteri plurimi, quod blandiatur non iniuria, cum spectet quod praecessit de auctoritate senatus *concisa*. — *L. Crassum*] sic VSt. ψ. Gu 3. Vict. Lg. XX., quorum boni omnes sunt, edd. antiquiss. Sch. in ed. mai. Or. Henr. Vulgo omittitur praenomen; v. explicationes. — *excidenda*] sic plerique codd. et vulgo inde ab edd. antiquiss. *caedenda* δ. *concitenda* β. mg. δ. *excitanda* Lg. 15 v. u. t. 86. *incidenda* Lg. 3. 4. 32 corr. 35. Pal. 1. 2. mbr. Mem. (= VSt. cod. Lamb.) Gu. 3. et sic scripserunt Sch. Muell. Non iniuria putidum Orellio videtur *incidere linguam*, nec idem esse *excidere* et *evellere*, quod Schuetzio visum, constat ex Cic. Att. XV. 4., ubi exstat *arbor excisa, non evulsa*. — *evulsa*] *avulsa* Lg. 6. *vulsa* Gu. 1.

II. 5. *satis fieret*] *satisfaceret* Lg. 2. 20. 24 corr. 32 corr. 35. 67. 76. — *neque fidem*] *nec f.* Gu. 3. Lg. 4. 13. — *dictam*] om. Lg. 5. 17. 21. 35. 76. 81. *dicta* 13. 32 corr. 36. — *praescriptis*] hanc veram scripturam ex bonis meis solis tuentur Lg. 4.

defuisse ab eo dictam; et eundem (id quod in auctoritatibus praescriptis exstat) scribendo affuisse. 6. Illa tanquam cycnea fuit divini hominis vox et oratio, quam quasi exspectantes post eius interitum veniebamus in curiam, ut vestigium illud ipsum, in quo ille postremum institisset, contueremur. Namque tum latus ei dicenti doluisse sudoremque multum consecutum esse audiebamus; ex quo cum cohorruisset, cum febri domum rediit dieque septimo lateris dolore consumptus est. 7. O fallacem hominum spem fragilemque fortunam et inanis nostras contentiones, quae in medio spatio saepe fran-

32., praeterea etiam 3. 6. 21. 69. 76. 81 corr. 93.; item cod. Borromei ap. Manut. ad Cic. Fam. V. 2. Mead. *β. δ.* m. sec. Erl. edd. antiquiss., Pearc. et recentt. post Ern. Rell. longe plures et edd. inde ab Aldo *perscriptis*, per se haud male, sed contra morem Romanum. Non magis usitatum est *in scribendo*, quod legitur in Lg. 3. 6. 76. Gu. 3. *adfuisse* meorum soli 5. 67. *fuisse* 6. *abfuisse* 3. 20.

6. *cycnea*] *lignea* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 15. 32. 36. 67. 84. 86. quod ducit ad scripturam *cygnea*, quae exstat in 5. 14. 17. 20. 21. 23. 24. 69. 70. 73. 76. 93. *ignea* 16. 65. 81 corr. ut 2. Gu. 2. *cignea* Gu. 1. 3. — *ille postremum*] *ipse postr.* Lg. praeter 24. 81. 84., item Gu. 3. *ille* om. Vict. *illud* 24 corr. ut 2. *postremo* Lg. 23. 93. — *namque*] *nam* Lg. 14. 36. — *tum*] *dum* Gu. 3. — *ei dicenti*] *eius* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 93. *dicenti* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *doluisse*] correxi vulgatum *condoluisse*. Nam *doluisset* Lg. 2. 4. 6. 13. 32 corr. ut 3. 36. Gu. 3. *doluisse* 3. 81. — *consecutum*] *consequutum* Lg. 17. 21. 67. 70. 73. 81. — *cohorruisset*] *corruisset* omnes Lg. praeter 70. 84., quod ex compendio scribendi eodem ortum, propter quod *omnes* et *homines* confunduntur, *cõrruisset; cõruisset* Gu. 3. — *consumptus est*] *est* om. Lg. 2. 13. 32 add. Gu. 3. Erl. ante *lateris* ponunt Gu. 1. 2. 81. 84. Havn. 1. 2. Ald. Iunt. Crat. Man. Muell. Or. Henr. Post id posuit Sch. suum solius iudicium secutus.

7. *inanis*] scripsi secundum Lg. 2. 5. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 86. *minus* Gu. 3. *inanimis* 24. — *contentiones*] *cogitationes* Lg. 16. 70. 73. — *aut ante*] scripsi; necessariam emendationem suppeditarunt Lg. praeter 2. 3. 4. 76. 84., item Gu. 1. 2., eodem redit *ut* in Gu. 3. scriptum.

guntur et corruunt aut ante in ipso cursu obruuntur, quam portum conspicere potuerunt! Nam quam diu Crassi fuit ambitionis labore vita districta, tam diu privatis magis officiis et ingeni laude floruit, quam fructu amplitudinis aut rei publicae dignitate. Qui autem annus ei primus ab honorum perfunctione aditum omnium concessu ad summam auctoritatem dabat, is eius omnem spem atque omnia vitae consilia morte pervertit. 8. Fuit hoc luctuosum suis acerbum patriae grave bonis omnibus; sed ii tamen rei publicae casus secuti sunt, ut mihi non erepta L. Crasso a diis immortalibus vita, sed donata mors esse videatur. Non vidit flagrantem Italiam bello, non ardentem invidia senatum, non sceleris nefarii principes civitatis reos, non luctum filiae, non exsilium generi, non acerbissimam C. Mari fugam, non illam post reditum eius caedem omnium crudelissimam, non denique

V. explicationes. — *potuerunt*] *potuerint* Lg. 3. 5. 6. 15. 16. 20. 21. 65. 70. 73. 86. — *quam diu*] sic divisim Lg. 2. 3. 67. 81. 84. 86. et mox *tam diu* 2. 23. 24. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 93. — *districta*] *distracta* Gu. 3., Lg. 3. 4. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 76. 86. 93. ita corr. 2. 32. Probabam aliquando, cum praetervidérem codd. optimorum duobus solis Lg. 4. Gu. 3. testatum esse; utrumque enim cum per se bonum sit, ex codicum fide pendendum erit. *destricta* Gu. 1. 2. Lg. 81 v. ut 3. — *ingeni*] scripsi ex Lg. 13. 36. 65. — *annus ei primus*] ita inverti hiatu simul vitato secundum Lg. 2. 4. 13. 32. 35. 36. 65. 84. 93. Gu. 3. *et primus* 24. — *ab — perfunctione*] *ad perfunctionem* Gu. 3. *perfectione* Lg. 2. — *concessu*] *consensu* Lg. 6. 20. 35. 76. ita v. 4. 93.

8. *bonis omnibus*] *bonis civibus omnibus* Lg. 6. *omnibus bonis* Gu. 1. *bonis hominibus* Gu. 3. — *sed ii*] *sed hi* Gu. 2. Vict. Lg. 24. 32. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. — *rei publicae*] sic correxi ex Lg. 13. 15. 16. 70. 73. *re publica* 36. 69. Vulgatum *rem publicam* ex perversa interpretatione siglae RP. orta est. — *flagrantem Italiam bello*] sic cum figura χιασμῷ Gu. 3. Vict. Lg. 3. 5. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. ita corr. 32. — *non ardentem*] *non* om.

in omni genere deformatam eam civitatem, in qua ipse florentissima multum omnibus gloria praestitisset.

III. 9. Et quoniam attigi cogitatione vim varietatemque fortunae, non vagabitur oratio mea longius atque eis fere ipsis definietur viris, qui hoc sermone, quem referre suscepimus, continentur. Quis enim non iure beatam L. Crassi mortem illam, quae est a multis saepe defleta, dixerit, cum horum ipsorum sit, qui tum cum illo postremum fere collocuti sunt, eventum recordatus? Tenemus enim memoria Q. Catulum virum omni laude praestantem, cum sibi non incolumem fortunam, sed exsilium et fugam deprecaretur, esse coactum, ut vita se ipse privaret. 10. Iam M. Antoni in eis ipsis rostris, in quibus ille rem publicam constantissime consul defenderat quaeque censor imperatoriis manubiis ornarat, positum caput illud fuit, a quo erant multorum capita

Gu. 3. — *C. Mari*] *Gai Marii* Lg. 84. *Mari* scripsi ex Lg. 17. 32. — *gloria*] om. Gu. 3.

III. 9. *et quoniam*] sic *sed quoniam* vulgatum correxi ex Lg. praeter 76. 81. 84. omnibus, Vict. Gu. 3. — *eis*] sic Gu. 3. Lg. fere omnes. *iis* 76. *his* 84. Gu. 1. 2. Ald. Iunt. Steph. — *fere ipsis*] *fere* ante *viris* ponitur in Lg. 5. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 93. Vict. Utroque loco legitur in Gu. 3. — *definietur*] *finietur* Lg. 4. Gu. 3. — *suscepimus*] sic emendavi vulgatam scripturam *coepimus* ex Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. *incoepimus* 24. — *qui tum*] *tum* om. Lg. 2. 4. 13. *tam* 84. *tamen* Gu. 3. — *postremum*] *postremo* Lg. 4. *postremo tempore* 15. 24. 76. 93. — *collocuti*] *cum locuti* Lg. 13. 32 corr. 36. *conloquuti* aut *colloquuti* quidam. *exitum* 4. 13. 32 corr. 36. *exitus* 2. Quae inter *Catuli* nomen et *vita* media sunt, omittuntur in Gu. 3.

10. *Antoni*] scripsi ex Lg. 16. 32. 69. 70. 73. 76. Vict. — *in eis ipsis*] sic Lg. praeter 76. 81. 84. omnes, item Vict. Gu. 3. recipiendumque fuit cum multis locis *hic* in locum alterius pronominis invaserit, raro *is* in locum illius. V. ad I. 1, 3. *iis* Lg. 76. 81. 84. *his* Gu. 1. 2. et vulgo. — *manubiis*] *manibus* Lg. 6. 17. 20. 32 corr. 69. Gu. 3. om. 81 add. — *multorum capita*] addi

servata. Neque vero longe ab eo C. Iuli caput hospitis Etrusci scelere proditum cum L. Iuli fratris capite iacuit, ut ille, qui haec non vidit, et vixisse cum re publica pariter et cum illa simul exstinctus esse videatur. Neque enim propinquum suum maximi animi virum P. Crassum suapte interfectum manu neque collegae sui pontificis maximi sanguine simulacrum Vestae respersum vidit; quoi maerori, qua mente ille in patriam fuit, etiam C. Carbonis inimicissimi hominis eodem illo die mors nefaria fuisset. 11. Non vidit eorum ipsorum, qui tum adolescentes Crasso se dicarant, horribilis miserosque casus. Ex quibus C. Cotta, quem ille florentem reliquerat, paucis diebus post mortem Crassi depulsus per invidiam tribunatu non multis ab eo tempore mensibus eiectus est e civitate. Sulpicius autem, qui in eadem invidiae flamma fuisset, quibuscum privatus coniunctissime vixerat, hos in tribunatu spoliare instituit omni dignitate; cui quidem ad summam gloriam eloquentiae efflorescenti ferro erepta

solet *civium*, quae cum mera interpretatio sit vocabuli *multorum*, fiatque eo deleto longe fortior oppositio, sustuli secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. — *neque vero*] *vero* abest a Lg. 35. — *Iuli*] sic scripsi hic et statim post ex Lg. 13. 16. 32. 70. Vict. Gu. 3., altero loco etiam ex 35. 65. — *fratris capite*] inv. Gu. 3. *fratris* om. Lg. 15. 86. — *simulacrum*] *ch* XV codd., quorum est Lg. 13. — *respersum vidit*] *respersum esse vidit* scribebatur ante Lambinum, quem ad Schuetzium usque nemo secutus est; conspirat codicum solus Lg. 20. Contra *vidit* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. Gu. 3. — *quoi maerori*] scripsi, cum in Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 32. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Vict. Gu. 3. legatur *quo*, unde *maerore* s. *merore* a librariis invectum est in multis libris, velut Lg. 5. 17. 36. 65. Vict. Gu. 3. — *nefaria fuisset*] invertunt Lg. 2. 3. 6. 36. Gu. 3.

11. *horribilis*] sic Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 2. 3. — *e civitate*] *e* om. Gu. 3. — *quibuscum*] divisim Lg. 2. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Verba ad *invidiae* ad *quibus cum* om. Gu. 1. — *privatus*] *privatis* Lg. 21. 65. 93. — *vixerat*] om.

vita est et poena temeritatis non sine magno rei publicae malo constituta. 12. Ego vero te, Crasse, cum vitae flore tum mortis opportunitate divino consilio et ortum et exstinctum esse arbitror. Nam tibi aut pro virtute animi constantiaque tua civilis ferri subeunda fuit crudelitas aut, si qua te fortuna ab atrocitate mortis vindicasset, eadem esse te funerum patriae spectatorem coëgisset; neque solum tibi improborum dominatus, sed etiam propter admixtam civium caedem bonorum victoria maerori fuisset.

IV. 13. Mihi quidem, Quinte frater, et eorum casus, de quibus ante dixi, et ea, quae nosmet ipsi ob amorem in rem publicam incredibilem et singularem pertulimus [ac sensimus], cogitanti sententia saepe tua vera ac sapiens videri solet, qui propter tot tantos tam praecipitisque casus clarissimorum hominum atque optimorum virorum me semper ab omni contentione ac dimicatione revocasti. 14. Sed quoniam haec iam neque in integro nobis esse

Gu. 3. — *constituta*] *est* add. Lg. 20. 81. 84. — *efflorescenti*] *florescenti* codd. omnes, praeter Gu. 2., in quo *florenti*. Quod nunc receptum est, Ernesto debetur.

12. *vero — nam*] haec om. Lg. 36. *non* pro *vero* Gu. 3. — *subeunda fuit*] inv. Lg. 35. 93. — *admixtam*] sic Lg. plerique et Gu.; *admistam* Man. Lamb. Grut. Gron. et quidam codd.

IV. 13. *rem publicam*] *publicam* om. Gu. 3. — *pertulimus*] v. ad II. 33, 144. — *tantos*] *tantosque* Lg. 6. 24. 93. — *tam praecipitisque*] sic Lg. 2. 6. 13. 15. 21. 23. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 86. Gu. 1. 3. *tam* etiam 4 corr. 17. 24. vulgo *tamque praecipites*, positu particulae minus Ciceroniano; v. explicationes ad I. 1, 1. Ceterum *praecipitisque*, non per *e*, XIV Lg. bonique praeter 32. omnes, et Gu. 1. 3. Vict. *percipitis* 3. 20. *precipuisque* 17.

14. *haec*] om. Gu. 3. — *in integro*] *integra* Lg. 3. 84. Cant. Mead. mg. Harl. 2. Gu. 1. Ven. Lott. Lamb. Pearc. *integro* Gu. 2. Havn. 2. Erl. Sed ut ab Aldo inde vulgatur, Havn. 1.

possunt et summi labores nostri magna compensati gloria mitigantur: pergamus ad ea solatia, quae non modo sedatis molestiis iucunda, sed etiam haerentibus salutaria nobis esse possunt, sermonemque L. Crassi reliquum ac paene postremum memoriae prodamus atque ei, etsi nequaquam parem illius ingenio, at pro nostro tamen studio meritam gratiam debitamque referamus. 15. Neque enim quisquam nostrum, cum libros Platonis mirabiliter scriptos legit, in quibus omnibus fere Socrates exprimitur, non, quanquam illa scripta sunt divinitus, tamen maius quiddam de illo, de quo scripta sunt, suspicatur. Quod item nos postulamus, non a te quidem, qui nobis omnia summa tribuis, sed a ceteris, qui haec in manus sument, ut maius quiddam de L. Crasso, quam quantum a nobis exprimetur, suspicentur. 16. Nos enim, qui ipsi sermoni non interfuissemus et quibus C. Cotta tantummodo locos ac sententias huius disputationis tradidisset, quo in ge-

Gu. 3. Lg. praeter illos duos omnes. — *possunt*] *possint* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 15. 16. 17. 21. 24. 67. 69. 70. 73. 81. 86. ita corr. 23. 32. 36. — *etsi*] Nuper placebat *si*, quod et exquisitius et non nullis locis corruptum videtur a librariis. Id habent Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Sed *et* in *ea* abiit in Lg. 81 corr., in *hi* in 2 corr. 4. in *huic* in 13. 36.; unde intelliguntur confusa esse *et* et *ei*. — *at*] *ac* Lg. 2. 3. 4. 13. 23 corr. 24 corr. 32. 36. 69. 81. 86. *atque* 6. — *meritam* — *debitamque*] locis confundit Lg. 2. postponit *gratiam* 4.

15. *omnibus*] om. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. — *non quanquam*] *non* om. Lg. exceptis 32. 65. 70. 73. 84., item Gu. 3. vitiose. Ante *suspicatur* ponunt 3. 6. 24. 76. 93. *suspicantur* multi. — *omnia summa*] hoc positu Lg. plerique et boni omnes; invertunt aliqui cum edd. plerisque ante Lambinum. *omnia* om. 15. 24. 86. — *maius quiddam*] inv. Lg. 17. 20. *maius act quiddam* Gu. 3.

16. *interfuissemus*] *interfuimus* Lg. 24. — *locos ac*] *locos et* Lg. 14. 23. 67. 69. 76. 81. — *pleniorem fuisse*] hoc positu, ut Lambinus et Ernestus dederunt, Lg. omnes Gu. tres Vict. al.

nere orationis utrumque oratorem cognoveramus, id ipsum sumus in eorum sermone adumbrare conati. Quod si quis erit, qui ductus opinione vulgi aut Antonium ieiuniorem aut Crassum pleniorem fuisse putet, quam quomodo a nobis uterque inductus est, is erit ex iis, qui aut illos non audierint aut iudicare non possint. Nam fuit uterque, ut exposui antea, cum studio atque ingenio et doctrina praestans omnibus, tum in suo genere perfectus; ut neque in Antonio deesset hic ornatus orationis neque in Crasso redundaret.

V. 17. Ut igitur ante meridiem discesserunt paululumque requierunt, in primis hoc a se Cotta animadversum esse dicebat omne illud tempus meridianum Crassum in acerrima atque attentissima cogitatione posuisse seseque, qui vultum eius, cum ei dicendum esset, obtutumque oculorum in cogitando probe nosset atque in maximis causis saepe vidisset, tum dedita opera quiescentibus

Invertebant Ald. Iunt. Man. Grut.; qua auctoritate, nescitur. — *a nobis*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *inductus est*] *ind. esset* Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 93. ita supra scriptum in 84. — *ex iis*] *ex his* Lg. 32. 65. 67. 69. 81. 84. Gu. tres. — *audierint*] *audierit* Lg. praeter 16. 20. 70. 73. Vict. Gu. 2. Ald. Iunt. Man. Grut., eidemque statim *possit*. — *cum studio*] *tum studio* Lg. 4. 24 corr. 32. — *atque ingenio*] *et ing.* Gu. 3. — *hic ornatus*] *hic* om. Gu. 3.

V. 17. *discesserunt*] *recesserunt* Lg. 2. — *paululumque*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. ut 3. Gu. 3. *paulumque* 3. 15. 65. 67. 70. 73. 76. Scripsi *paululumque* cum Lg. 69. Vict., quia haec scriptura alias bonorum et plurimorum est. Etiam *requierunt* omittitur in illis, quos dixi, et sane dubia res est, an non sequendi videantur. Ceterum *requieverunt* Lg. 81. — *in primis*] *imprimis* Lg. 32. 69. 76. 86. — *seseque*] *sese* Gu. 3. — *obtutumque*] *obtuitumque* Lg. 3. 4. 6. 23. 67. ita corr. 2. 32. — *cogitando*] *cogitatione* Gu. 3. — *dedita*] *debita* Lg. 3. 76. 81. Gu. 3. — *exedra*] aspirationem, ut feci, om. Lg. XIV.; sequendos duco, quia in vocabulo Graeco Latine scripto admittendum non videtur,

aliis in eam exedram venisse, in qua Crassus posito lectulo recubuisset, cumque eum in cogitatione defixum esse sensisset, statim recessisse atque in eo silentio duas horas fere esse consumptas. Deinde cum omnes inclinato iam in postmeridianum tempus die venissent ad Crassum, Quid est, Crasse, inquit Iulius, imusne sessum? etsi admonitum venimus te, non flagitatum. 18. Tum Crassus: An me tam impudentem esse existimatis, ut vobis hoc praesertim munus putem diutius posse debere? Quinam igitur, inquit ille, locus an in media silva placet? Est enim is maxime et opacus et frigidus. Sane, inquit Crassus; et enim est in eo loco sedes huic nostro non importuna sermoni. Cum placuisset idem ceteris, in silvam venitur et ibi magna cum audiendi exspectatione considitur. 19. Tum Crassus, Cum auctoritas atque amicitia vestra tum Antoni facilitas eripuit, inquit, mihi in

quod Graeci ipsi non admiserunt. Certe consensus in ea re non erat; v. Schneider. Gr. Lat. vol. I. p. 1. p. 192. — *venisse*] sic, ut Lambinus scripsit, Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93. Vict. Gu. tres. ita corr. Lg. 67. V. *venisset*. — *posito lectulo*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3., quorum 4. 13. *lecto*. — *inclinato iam*] inv. Lg. 81. *inclinato capite iam* 6. ridicule. — *postmeridianum*] sic distincte Lg. 4. 20. 23. 24. 67. 73 corr. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2., nonnulli quidem divisim. Idem suadent *p̄ meridianum* Lg. 2. *permeridianum* 13. 36. *postridianum* 32 corr. Ciceronis verba Or. 47, 157. formam molliorem sono excusari dicentis satis ostendunt alterius etiam usum permissum visum. Ceterum cod. Vict. *inclinato iam sole post meridianum tempus die*, interpretatione verbis scriptoris immixta. — *die venissent*] *devenissent* Lg. 2. 4. 13. 36. — *Crasse*] om. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 67. 69. 70. 73. 76. 86. — *sessum*] *sexum* Lg. 15. 36. 86 corr. vitio contrario illius, de quo dictum ad I. 27, 125. *sensum* 84. Gu. 1. praemittens *quid enim*. Deinde post *admo* in medio vocabulo lacuna incipit in Lg. 36., quae pertinet usque ad verba *non ut iure aut iudicio* c. 28, 110. *Et ne admodo* Lg. 2., deinde eadem lacuna, cum vacuo duorum ferme versuum

optima mea causa libertatem recusandi. Quanquam in partienda disputatione nostra, cum sibi de iis, quae dici ab oratore oporteret, sumeret, mihi autem relinqueret, ut explicarem quem ad modum illa ornari oporteret: ea divisit, quae seiuncta esse non possunt. Nam cum omnis ex re atque verbis constet oratio: neque verba sedem habere possunt, si rem subtraxeris, neque res lumen, si verba semoveris. 20. Ac mihi quidem veteres illi maius quiddam animo complexi plus multo etiam vidisse videntur, quam quantum nostrorum ingeniorum acies intueri potest; qui omnia haec, quae supra et subter, unum esse et una vi atque una consensione naturae constricta esse dixerunt. Nullum est enim genus rerum, quod aut avulsum a ceteris per se ipsum constare aut quo cetera si careant vim suam atque aeternitatem conservare possint.

spatio. In Lg. 4. Gu. 3. lacuna incipit post *etsi;* in Lg. 13. post *venimus*. Optimorum igitur solus 32. media servavit.

18. *impudentem esse*] *esse* om. Lg. 14. 23. 67. 69. 81 eidemque praeter ultimum *existimas*. — *posse*] *debere* inv. Lg. 6. De omisso pronomine v. in explicationibus; *deberi* ex Ascensiana scripsit Pearcius, *me* ante *diutius* addidit Lambinus. — *importunum*] sic pro *inopportuna* Lg. omnes, Gu. 2. Vict.; v. explicationes II. 5, 20. — *considitur*] *conseditur* Lg. 3. 6. 20. 35 corr. *considetur* 93. Lamb. *consedetur* Vict. *conceditur* Gu. 2.

19. *optima*] *optuma* Lg. 5. 35. 65. 70. 73. 84. Vict. Recte, puto; sed scribi sic non potuit, v. ad II. 18, 75. Mox *mea* abest a Lg. 5. 6. — *de iis*] *de his* Vict. Gu. 2. — *atque verbis*] *atque ex verbis* Lg. 6. 76. 81. 84. — *semoveris*] *submoveris* Lg. 24. *summov*. 35. 93.

20. *plus multo*] sic inverti secundum Lg. omnes Vict. Gu. 2. — *subter*] *subtus* Lg. 6. 24 corr. *supter*. — *una consensione*] *una* omittunt Lg. omnes, nec id deterius; sed suspecta est omissionis causa. — *constricta*] *constituta* Lg. 6. 15 v. u. t. *conscripta* 32.

VI. 21. Sed si haec maior esse ratio videtur, quam ut hominum possit sensu aut cogitatione comprehendi: est etiam illa Platonis vera et tibi, Catule, certe non inaudita vox omnem doctrinam harum ingenuarum et humanarum artium uno quodam societatis vinculo contineri. Ubi enim perspecta vis est rationis eius, qua causae rerum atque exitus cognoscuntur, mirus quidam omnium quasi consensus doctrinarum concentusque reperitur. 22. Sed si hoc quoque videtur esse altius, quam ut id nos humi strati suspicere possimus, illud certe tamen, quod amplexi sumus quod profitemur quod suscepimus, nosse et tenere debemus. Una est enim, quod et ego hesterna die dixi et aliquot locis antemeridiano sermone significavit Antonius, eloquentia, quascunque in oras disputationis regionesve delata est. 23. Nam sive de caeli natura loquitur sive de terrae, sive de divina vi sive de humana, sive ex inferiore loco sive ex aequo sive ex superiore, sive ut impellat homines sive ut doceat sive ut deterreat sive ut concitet sive ut reflectat sive ut incendat sive ut leniat, sive ad paucos sive ad multos, sive inter alienos sive cum suis sive secum: rivis est diducta oratio, non

VI. 21. *sed si haec*] sic Lg. omnes Havn. 1. 2. Norf. Mead. Harl. 2. *α. β. γ.* Gu. 1. 2. Erl. Lott. Ald. Iunt. Crat. Lamb. Pearc. et rec. post Ern. Ceteri omittunt *si*, probabatque Matth. in Seebodi Misc. Cr. I. p. 682. particulam ex §. 22. huc illatam ratus, quae potius in nonnullis excidisse propter proximum *sed* putanda est. Sensus eam apertissime postulat; v. explicationes. — *videtur*] *videatur* Lg. 81 v. u. t. — *quam*] om. Gu. 1. 2. Lg. 3. 5. 6. 17. 24 add. 32. 81. 84. — *comprehendi*] *comprendi* s. *conpr.* Lg. 24. 86. — *omnium quasi*] inv. Lg. 65.

22. *quoque videtur*] inv. Lg. 76. — *suspicere*] *perspicere* Lg. 73. *suscipere* 81 corr. 84. Gu. 2. — *possimus*] *possumus* Lg. 84. Vict. — *hesterna*] *extrema* Lg. 3. *externo* s. *na* 6. 15. 32. 67. V. ad I. 27, 125. *hesterno* 76. Lamb.

23. *caeli*] sic vel *celi* codd. praeter Lg. 5. 15. — *ho-*

fontibus, et, quocunque ingreditur, eodem est instructu ornatuque comitata. 24. Sed quoniam oppressi iam sumus opinionibus non modo vulgi, verum etiam hominum leviter eruditorum, qui, quae complecti tota nequeunt, haec facilius divulsa et quasi discerpta contrectant et qui tanquam ab animo corpus, sic a sententiis verba seiungunt, quorum sine interitu fieri neutrum potest; non suscipiam oratione mea plus, quam mihi imponitur. Tantum significabo brevi neque verborum ornatum inveniri posse non partis expressisque sententiis neque esse ullam sententiam illustrem sine luce verborum. Sed prius, quam illa conor attingere quibus orationem ornari atque illuminari putem, proponam breviter quid sentiam de universo genere dicendi.

VII. 25. Natura nulla est, ut mihi videtur, quae non habeat in suo genere res compluris dissimilis inter se, quae tamen consimili laude dignentur. Nam et auribus multa percipimus, quae, etsi nos vocibus delectant, tamen ita sunt varia saepe, ut id, quod proximum audias, iucundissimum esse videatur; et oculis colliguntur paene innumerabiles voluptates, quae nos ita capiunt, ut unum

mines] *animos* Lg. 70. — *reflectat*] *inflectat* Lg. 84 corr. — *diducta*] *deducta* Lg. 6. 15. 16. 17. 20. 24. 35. 65. 69. 70. 81. 84 corr. 86. *reducta* 76. Mox *ratio* multi, in quibus est 32., item Gu. 1.

24. *divulsa*] *divisa* Lg. 20. *avulsa* 81. — *discerpta*] *decerpta* Lg. 24. — *ornatum inveniri*] *ornatu significari* Lg. 81. — *partis*] libri *partitis;* illud e coniectura Lambino commemorata fluxit, receperuntque Sch. Muell. Henr. — *illustrem*] *inlustrem* Lg. 73., ut mox hic et 70. *inluminari.* — *prius quam*] iunctim soli meorum 65. 67. 73. 76. 86. 93. — *attingere*] *adtingere* Lg. 67. 70. 73. — *illuminari*] *illustrari* Lg. 15. 86.

VII. 25. *compluris dissimilis*] sic Gu. 2. Lg. 3. 15. 16. 17. 23. 24. 32. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 86., illud prius etiam 20. 21. 67. 84. Vict. — *sunt varia*] inv. Lg. 14. 23. 67. 69. —

sensum dissimili genere delectent; et reliquos sensus voluptates oblectant disparis, ut sit difficile iudicium excellentis maxime suavitatis. **26.** At hoc idem, quod est in naturis rerum, transferri potest etiam ad artis. Una fingendi est ars, in qua praestantes fuerunt Myro Polyclitus Lysippus; qui omnes inter se dissimiles fuerunt, sed ita tamen, ut neminem sui velis esse dissimilem. Una est ars ratioque picturae dissimillimique tamen inter se Zeuxis Aglaophon Apelles; neque eorum quisquam est, cui quicquam in arte sua deesse videatur. Et si

oblectant] sic mei, qui quidem lacunosi non sunt, omnes, Man. Lamb. et recentiores. Edd. quaedam *oblectent*.

26. *at*] non opus erat Lambini coniectura *atque*. Oratio enim non continuatur simpliciter, sed opponitur ars naturae, de qua proxime dictum. — *etiam*] hoc hic et alibi in Gu. 1. aliisque libris significatur hoc compendio scripturae: ꝉ, quod cum omisso puncto supra posito significet *et*, factum est, ut totiens illae particulae in editionibus confusae legantur. — *artis*] scripsi ex Lg. 3. 5. 15. 16. 21. 24. 32. 70. 73. 86. — *Polyclitus*] sic aut *Policlitus* Lg. 5. 6. 20. 21. 35. 70. 73. 81. Gu. 1. 2. Vict. *Polycletum* nullus videre liber firmare. V. quae dedimus ad I. 21, 98. — *Zeuxis*] *Zeusis* Lg. XX. Gu. 1., in quo Italum librarium agnoscas. — *cui quicquam*] sic Lg. omnes praeter 5., item Vict. *cuiquam* Gu. 1. v. ad I. 8, 30. — *et tamen verum*] haec genuina non esse putabat Goer. ad Acad. II. 12, 37., iniuria. — *admirabilius*] *mirabilius* Gu. 2. Lg. 35. — *in lingua*] *in* om. Lg. 20. Gu. 1., nec sane desideramus. — *sic, ut*] *sicut* Lg. 3. 20. 24 corr. 32. 65. 70. 86. Gu. 1. — *alii vituperandi sint*] *vit. al.* Lg. 21. *alii laudandi, alii vituperandi sint* Lamb. *aliqui laud. s.* Pearc.; quo utroque non opus, cum quibus opponantur laudandi illi statim commemorentur. *sunt* 3. 6. 32. om. 14. 23. 67. Mox *laudantur* 14. 23. 67. 69.

27. *inter sese*] *inter se* Lg. 23. 76. divisim 69. 70. 81. — *Acciusque*] sic libri, ut solent; soli Lg. 6. 32. Gu. 2. *Actius* habent, quod recte Graecum dicit Zumpt. ad Heusingeri ed. Officiorum III. 21, 12. Vides memorari in titulis *Actium Calum* (*Καλόν*) archiatrum, Graeculum igitur et fortasse ne ingenuum quidem hominem, Inscr. Graev. p. 632, 5 (*Attium* Boissardus habet); *Actium Sicinianum* p. 838, 3; *Terentium Actium* liber-

hoc in his quasi mutis artibus est mirandum et tamen verum, quanto admirabilius in oratione atque in lingua? quae cum in iisdem sententiis verbisque versetur, summas habet dissimilitudines; non sic, ut alii vituperandi sint, sed ut ii, quos constet esse laudandos, in dispari tamen genere laudentur. . 27. Atque id primum in poëtis cerni licet, quibus est proxima cognatio cum oratoribus, quam sint inter sese Ennius Pacuvius Acciusque dissimiles, quam apud Graecos Aeschylus Sophocles Euripides, quanquam omnibus par paene laus in dissimili scribendi

tini, ut ex addito altero nomine clarum est, generis p. 832; 7. et 1145. 6.; *Iulium Actium* Augusti libertum p. 1035. 10.; *Mactium* (scribe *M. Actium) Thalamum* p. 1128. 11. Sed iniuria idem Zumptius *Accios* suspecto nomine pronuntiat, quod cum monumentis, tum ratione refutatur. Vide Garatoni excursum VI. ad Plancianae c. 24. et adde Orelli Inscriptiones p. 254 t. I. n. 1164. p. 113 t. II. n. 3499. Graevii p. 18. 2. 30. 5. 490. 2. 656. 8. 749. 3. 930. 1. Deinde Romana nomina in *ilius* exeuntia a brevioribus in *ius* produci certum est. Sicut igitur ab *Atiis* Atilii, a *Quintiis* Quintilii, a *Sextiis* Sextilii, a *Statiis* Statilii, ab *Acutiis* Acutilii, ab *Hostiis* Hostilii, ab *Aquiis* Aquilii (*Aquium* vide ap. Graev. p. 356. 3.), ab *Agriis* Agrilii sunt, ita ab *Acciis* Aciliorum nomen ortum est. Minime enim *Accilios* dici oportuit. A *Vettiis* fiunt Vetilii, a *Pettiis* Petilii, a *Poppiis* Popilii, qui non rectius *Popillii* scribuntur, quam *Aquillii* et *Petillii:* v. explicationes ad III. 43, 171.; a *Acciis* Pacilii (*Paccios* v. Graev. 447. 1. 2. 814. 2. 919. 18); a *Mettiis* Metilii nomine notissimo, omninoque *Gratii* et *Grattii* (v. Reinesii inscriptt. p. 684, 106), *Pacii* et *Paccii*, *Metii* et *Mettii* idem nomen habent diverse scriptum maxime ad primam producendam sive significandam productionem. Nam *Mētius Fuffetius* apud Ennium *e* producit; v. Niebuhrii Hist. Rom. vol. I. p. 387. *Accii* igitur *poetae* nomen cum neque in numis neque in marmoribus exstet, a libris standum, qui, quod sciam, ubique fere *tt* ignorant. Quod in *Attiorum* nomine duplicari *t* iubet Marius Victorinus p. 2457. *Atios* spectat, quorum ille scripturam correcturus erat. Sed *Atios* pariter et *Attios* Romae fuisse nemo negat; modo *poetae* illius nomen ne eidem regulae accommodetur. Quod quo modo Manutius Orthogr. p. 83. per *tt* scribendum cognoverit, cum nec documentis firmet et

genere tribuatur. 28. Aspicite nunc eos homines atque intuemini, quorum de facultate quaerimus, quid intersit inter oratorum studia atque naturas. Suavitatem Isocrates, subtilitatem Lysias, acumen Hyperides, sonitum Aeschines, vim Demosthenes habuit. Quis eorum non egregius? tamen quis cuiusquam nisi sui similis? Gravitatem Africanus, lenitatem Laelius, asperitatem Galba, profluens quiddam habuit Carbo et canorum. Quis horum non princeps temporibus illis fuit? et suo tamen quisque in genere princeps.

VIII. 29. Sed quid ego vetera conquiram, cum mihi liceat uti praesentibus exemplis atque vivis? Quid iucundius auribus nostris unquam accidit huius oratione Catuli? quae est pura sic, ut Latine loqui paene solus videatur, sic autem gravis, ut in singulari dignitate omnis tamen assit humanitas ac lepos. Quid multa? istum au-

Acciorum etiam nominis titulos testes afferat p. 8. sqq., nemo dicat. — *paene*] sic meorum XX. v. ad I. 3, 10. — *tribuatur*] *tribuitur* Lg. 76., sed illud ex orationis obliquae lege recte defenditur.

28. *aspicite*] sic Lg. praeter 3. 5. 6. Gu. 1. 2. edd. pleraeque. — *tamen*] *et tamen* Lamb. — *quis cuiusquam*] *quis* om. Lg. omnes praeter 81., in quo corrector addidit, item Gu. 1. 2. Vict. omittunt, placebatque aliquando propter nervosiorem interrogandi formam, ut non *quis* subaudiatur, sed *aliquis illorum*. Dubito nunc, cum lacunosorum librorum recordor. Nam *quis*, *qui*, *cuius* iuxta *quisquam*, *cuiusquam*, *cuiquam* posita facile nec raro exciderunt. Ceterum *cuiquam* Lg. 84. — *temporibus* — *genere princeps*] om. Gu. 1. — *in genere*] *in* om. Lg. 35. 93. haud male; v. explicationes ad I. 3, 12.

VIII. 29. *quid ego*] inv. Lg. 81. — *exemplis*] *temporibus* Lg. 67 v. u. t. — *Latine loqui*] inv. Lg. 14. 23. 69. — *assit*] sic Lg. 15. 20. 35. 76. 93. Vict. Gu. 1. 2. — *quicquid*] sic Lg. XV., quorum sunt 17. 32. 67. 69. 70. 73. 76. *quicquam* 81. — *mutaveris*] *mutaris* Gu. 1.

30. *attulit*] *huc attulit* Lg. 76. — *et dicendi*] *ac dicendi*

diens equidem sic iudicare soleo, quicquid aut addideris aut mutaveris aut detraxeris, vitiosius et deterius futurum. 30. Quid? noster hic Caesar nonne novam quandam rationem attulit orationis et dicendi genus induxit prope singulare? Quis unquam res praeter hunc tragicas paene comice tristes remisse severas hilare forenses scenica prope venustate tractavit atque ita, ut neque iocus magnitudine rerum excluderetur nec gravitas facetiis minueretur? 31. Ecce praesentes duo prope aequales Sulpicius et Cotta. Quid tam inter se dissimile? quid tam in suo genere praestans? Limatus alter et subtilis, rem explicans propriis aptisque verbis. Haeret in causa semper et, quid iudici probandum sit cum acutissime vidit, omissis ceteris argumentis in eo mentem orationemque defigit. Sulpicius autem fortissimo quodam animi impetu plenissima et maxima voce summa contentione corporis et

Lg. 81. — *tragicas*] *tragice* Lg. 16. om. 70. Ita paulo post *severa* 6. *severe* 14. 23. — *scenica*] *scaenica* Lg. 32. 65. v. ad II. 46, 193.

31. *duo*] *duos* Lg. 3. 6. 32. quod propter nomina *Sulpicius* et *Cotta* probari nequit. Sed boni libri saepe breviorem formam tuentur, quae correctorum editorumque libidine subiecta fuit. In epistolis perpetua fere est in ea re codicis Medicei auctoritas, v. Divers. III. 4, 2. IV. 6, 1.; quae ubi deest, iniuria *duo* scribitur, sicut ab Orellio factum Att. VI. 1, 14., fortasse quod harum epistolarum non ipso exemplo, sed apographo utimur. Ea forma, sed non sine discrepantia aliqua, legitur in Pison. 15, 35. Philipp. XII. 8, 20. v. Orell. Legg. III. 13, 30 v. Goer. Tusc. I. 46, 111. Divin. I. 3, 6. ubi Marsus Manutius Lambinus *duos* praetulere; Cat. Mai. 20, 75 bis. In libro de Re publica I. 13. p. 57 Mos. *duo*, p. 59. *duos* exstat. Eadem diversitas est in *ambo* et *ambos*, v. Intpp. ad Liv. XXXV. 21, 5. Multa congesserunt Oudendorpius ad Suet. Claud. 14. Cortius ad Lucanum I. 111., quibus adhibebis prudens praeceptum Klotzii ad Cic. Lael. V. 20. p. 120. — *quid tam inter*] *tam* om. Gu. 1. — *probandum*] *probatum* Vict. — *orationemque*] *cogitationemque* Lg. 23.

dignitate motus, verborum quoque ea gravitate et copia est, ut unus ad dicendum instructissimus a natura esse videatur.

IX. 32. Ad nosmet ipsos iam revertor, quoniam sic fuimus semper comparati, ut hominum sermonibus quasi in aliquod contentionis iudicium vocaremur; quid tam dissimile, quam ego in dicendo et Antonius? cum ille is sit orator, ut nihil eo possit esse praestantius, ego autem, quanquam memet mei poenitet, cum hoc maxime tamen in comparatione coniungar. Videtisne genus hoc quod sit Antoni? forte vehemens commotum in agendo praemunitum et ex omni parte causae saeptum acre acutum enucleatum in unaquaque re commorans honeste cedens acriter insequens terrens supplicans summa orationis varietate nulla nostrarum aurium satietate. 33. Nos autem, quicunque in dicendo sumus, quoniam esse aliquo in numero vobis videmur, certe tamen ab huius multum genere distamus; quod quale sit non est meum dicere,

IX. 32. *quoniam*] *quando* Lg. 24 v. u. t. 86. — *coniungar*] *iungar* Lg. 3. — *Antoni*] scripsi ex Lg. 5. 6. 16. 17. 21. 32. 35. 65. 70. 73. 76. 84. Vict. — *praemunitum*] *promunitum* Lg. 67. *permunitum* Gu. 2. — *et ex omni*] *et* om. Lg. 3. 5 add. 6. 15. 16. 17. 20. 24. 32. 35 add. 65. 70. 73. 76. 86. *atque* pro *et* habent 14. 21. 23. 67. 69. Omitti fecit apposita persimilis praepositio. — *parte*] *genere* Lg. 84. — *una quaque*] divisim Lg. 67. 69. 70. 76. 84. 86. quod non sequor, quia sua utrique parti vocabuli significatio non constat.

33. *aliquo in num.*] inv. Lg. 6. — *notus est — quisque*] haec om. Lg. 3. — *in iis*] *in his* Lg. 23. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. Vict. Gu. 2., quod probarem, nisi optimorum praeter 32. praesidio hic destitueremur. — *in verbis, quam in sententiis eligendis labor*] sic Norf. Ald. Iunt. Crat. Steph. Lamb. Pearc. Ern. Sed bene ostendit Schuetzius verba *quam in sententiis* ab interpolatore profecta esse, et sane ineptissimum est *sententias eligi* dicere, quasi praesto sint quibus utare. Interpolationis suspicionem auget librorum discrepantia. *in verbis eligendis quam*

propterea quod minime sibi quisque notus est et difficillime de se quisque sentit; sed tamen dissimilitudo intelligi potest et ex motus mei mediocritate et ex eo, quod, quibus vestigiis primum institi, in iis fere soleo perorare, et quod aliquanto me maior in verbis [quam in sententiis] eligendis labor et cura torquet verentem, ne, si paullo obsoletior fuerit oratio, non digna exspectatione et silentio fuisse videatur. **34.** Quod si in nobis, qui assumus, tantae dissimilitudines, tam certae res cuiusque propriae et in ea varietate fere melius a deteriore facultate magis quam genere distinguitur atque omne laudatur, quod in suo genere perfectum est: quid censetis, si omnes, qui ubique sunt aut fuerunt, oratores amplecti voluerimus? nonne fore, ut quot, oratores, totidem paene reperiantur genera dicendi? Ex qua mea disputatione forsitan occurrat illud, si paene innumerabiles sint quasi formae figuraeque dicendi specie dispares genere laudabiles, non posse ea, quae inter se

in sententiis labor Havn. 1. Gu. 2. Lg. 84. *in verbis et in sent. elig. quam labor* Havn. 2. VSt. Cant. *α. ε. ψ.* Lg. 3. 5 add. ut 15. 6. 16. 20. 21. 35. 65. 70. 76. 81., modo quod *quem* est in 3. 21. et *in* ante *sententiis* om. 3. 20. vac. 73., unde Melanchthon, quem sequitur Leclerc, *in verbis et in sententiis eligendis labor* fecit. *in verbis et in sent. hinc elig. labor δ.* Lg. plerique. *in verbis et in sent. quam Antonium labor* Lg. 15. 24. 86. 93. edd. antiquiss. mg. Crat. et *quam hunc* 17., unde Man. Lamb. Grut. *quam cum labor,* quod, si recte enotavi in loco obscuro et implicato, etiam in Lg. 23. 32. 67. inest, nisi quod *quem* 32 m. sec., exsculpserunt. Illa *quam in sententiis* cum Orellio et Henrichseno uncinis saepsimus. — *obsoletior*] *obscurior* Lg. 84 v. u. t. — *exspectatione et silentio*] inv. Lg. 35. 93.

34. *assumus*] sic Lg. 3. 6. 14. 15. 16. 20. 24. 81. 84. Vict. Gu. 2. — *quam genere*] om. Lg. 70. *genere* om. Vict. — *distinguitur*] *distinguuntur* Lg. 67. — *nonne*] sic Lg. praeter 3. 5. 6. 81., qui cum edd. ante Lambinum *numne,* nisi quod 81. *nam ne,* corr. ut plurimi habent. — *reperiantur*] *repperiantur* Lg. 20. —

discrepant, iisdem praeceptis atque una institutione formari. 35. Quod non est ita; diligentissimeque hoc est eis, qui instituunt aliquos atque erudiunt, videndum quo sua quemque natura maxime ferre videatur. Et enim videmus ex eodem quasi ludo summorum in suo cuiusque genere artificum et magistrorum exisse discipulos dissimilis inter se ac tamen laudandos, cum ad cuiusque naturam institutio doctoris accommodaretur. 36. Cuius est vel maxime insigne illud exemplum (ut ceteras artes omittamus), quod dicebat Isocrates doctor singularis se calcaribus in Ephoro, contra autem in Theopompo frenis uti solere. Alterum enim exsultantem verborum audacia reprimebat, alterum cunctantem et quasi verecundantem incitabat. Neque eos similis effecit inter se, sed tantum alteri affinxit, de altero limavit, ut id conformaret in utroque, quod utriusque natura pateretur.

X. 37. Haec eo mihi praedicenda fuerunt, ut, si

non posse ea quae] om. Lg. 70. — *iisdem*] *isdem* Lg. 16. 17. 65. 70. fortasse recte. — *una institutione*] vulgatam scripturam *in una institutione* correxi secundum Lg. 5. 15. 20. 21. 32. 86., nec dubito, quin vocula *in* ex sequentibus *una in* errore procreata fuerit.

35. *diligentissimeque*] *que* abest a Lg. 15. 16. 24. 70. 73. 86. — *est*] om. Lg. 15. 24 add. 86. — *et enim*] sic divisim Lg. 67. 70. 76. 84. 86. — *in suo cuiusque*] inv. Lg. 15. 24. 86. *in* om. 3. 84. — *dissimilis*] scripsi secundum Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 32. 70. 73. 86. — *ac tamen*] secutus sum Henrichsenum, qui sic dedit ex sua coniectura, quam tamen firmat Gu. 2. Lg. 32. *at tamen,* Lg. 6. 20. 67. Ceteri Lg. et Gu. 1. Vict. edd. omnes *attamen* non sane accommodate ad sensum. V. ad II. 59, 240.

36. *enim exsultantem — alterum*] om. haec Lg. 70. — *similis*] sic Lg. 15. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. Vict. — *effecit*] *fecit* Lg. 73. Haec Gu. 1. ita ponit: *inter se similes effecit.* — *conformaret*] Propter coniuncta *limandi* et *affingendi* verba, quibus fictoris imago continuata ex

non omnia, quae proponerentur a me ad omnium vestrum studium et ad genus id, quod quisque vestrum in dicendo probaret, adhaerescerent, id a me genus exprimi sentiretis, quod maxime mihi ipsi probaretur. Ergo haec et agenda sunt ab oratore, quae explicavit Antonius, et dicenda quodam modo. Quinam igitur dicendi est modus melior (nam de actione post videro), quam ut Latine ut plane ut ornate ut ad id, quodcunque agitur, apte congruenterque dicamus? 38. Atque eorum quidem, quae duo prima dixi, rationem non arbitror exspectari a me, puri dilucidique sermonis. Neque enim conamur docere eum dicere, qui loqui nesciat, nec sperare, qui Latine non possit, hunc ornate esse dicturum neque vero, qui non dicat quod intellegamus, hunc posse quod admiremur dicere. Linquamus igitur haec, quae cognitionem habent facilem, usum necessarium. Nam alterum traditur literis doctrinaque puerili; alterum adhibetur ob eam causam,

tropo in allegoriam transit, hoc, quod Steph. Ald. Iunt. Man. Lamb. et recentiores dederunt estque meorum in Vict. Gu. 2. Lg. 5. 6., aptius videtur, quam *confirmaret*, quae est meorum plurimorum scriptura, nec deterior per se, cum significet bonum a natura datum praeceptis et exemplo corroborare.

X. 37. *praedicenda*] *praedicanda* Lg. 3. 6. 20. 21. 32. 35. 65. 69. *praedicunda* s. *predicunda*, quae ex proximo illo orta sunt, 5. 14. 15. 23. 67. 73. 76. 81. 86. Vict. Gu. 1. 2. — *vestrum*] *vostrum* Lg. 5. 15. 73. 86. eoque etiam *nostrum* redit in 6. Vict. corr. — *quodam modo*] sic divisim, ut postulabat sensus, Lg. 24. 32. 67. 70. 84. — *dicendi est modus*] *est modus dic.* Lg. 5. *dic. igitur est m.* Vict. — *ad id*] om. Lg. 6. *id* om. 3. 32. — *quodcunque*] *quod* Lg. 21. — *agetur*] *agitur* Gu. 1.

38. *dilucidique*] *lucidique* Lg. 81. 84. Gu. 2. — *docere eum dicere*] *dicere* om. Vict. *dicere eum docere* Sch. de coni. secutusque Muell. — *sperare*] *speramus* Lamb. „sed ex verbo *conamur* ad v. *sperare* eliciendum est *audemus.*“ Orell. — *cognitionem habent*] sic Lg. praeter 15. 84. omnes, Vict. Gu. 1. 2.

ut intellegatur quid quisque dicat; quod videmus ita esse necessarium, ut tamen eo minus nihil esse possit. 39. Sed omnis loquendi elegantia quanquam expolitur scientia literarum, tamen augetur legendis oratoribus et poëtis. Sunt enim illi veteres, qui ornare non dum poterant ea, quae dicebant, omnes prope praeclare locuti; quorum sermone assuefacti qui erunt ne cupientes quidem poterunt loqui nisi Latine. Neque tamen erit utendum verbis iis, quibus iam consuetudo nostra non utitur, nisi quando ornandi causa parce, quod ostendam; sed usitatis ita poterit uti, lectissimis ut utatur, is qui in veteribus erit scriptis studiose et multum volutatus.

XI. 40. Atque ut Latine loquamur, non solum videndum est, ut et verba efferamus ea, quae nemo iure reprehendat, et ea sic et casibus et temporibus et genere et numero conservemus, ut ne quid perturbatum ac discrepans aut praeposterum sit; sed etiam lingua et

Man. Lamb. Grut.; *cogitationem* illi duo et edd. vetustiores. — *intellegatur*] scripsi ex Lg. 20. 32. 67.

39. *loquendi*] *eloquendi* Lg. 86. Gu. 1., de qua confusione consuli possunt interpp. ad Sall. Catil. 5, 4. *dicendi* Lg. 6. 73. Deinde pro *elegantia* Gu. 1. *eloquentia*. — *non dum*] sic divisim Lg. 67. 69. 70. 73. 81.; quos non sequerer, cum in scriptura divisa aut coniuncta nihil fidei codicibus sit, nisi ratio iuberet. — *verbis iis*] *verbis his* Lg. 65. 67. 76. 81. 84. Gu. 1. 2. — *is qui*] manifesto veram scripturam Aldus videtur repperisse, eamque meorum librorum tuentur Lg. 15. 17. 21. 24. pr. m. 32. Reliqui Lg. et Vict. Gu. 1. 2. *iis qui* aut *his qui*, quod librarii perperam cum proximo *verbis* coniunxerunt.

XI. 40. *videndum*] *ut videndum* Lg. 3. 5. 6. 21. 23. 32. 69 corr., 86. *id videndum* 16. 17. 24. 73. — *conservemus*] sic omnes, quos novi, codd. et vulgo edd. *construemus* mero scripturae vitio (ex *conseruemus)* cod. Reg. 7753., unde *construamus* placet Orellio, qui comparat c. 31, 125, ubi verba *strui* et *illuminari* dicuntur. Verum *construere verba casibus et temporibus*

spiritus et vocis sonus est ipse moderandus. **41.** Nolo exprimi literas putidius, nolo obscurari negligentius; nolo verba exiliter exanimata exire, nolo inflata et quasi anhelata gravius. Nam de voce non dum ea dico, quae sunt actionis, sed hoc, quod mihi cum sermone quasi coniunctum videtur. Sunt enim certa vitia, quae nemo est quin effugere cupiat: mollis vox aut muliebris aut quasi extra modum absona atque absurda. **42.** Est autem vitium, quod non nulli de industria consectantur. Rustica vox et agrestis quosdam delectat, quo magis antiquitatem, si ita sonet, eorum sermo retinere videatur; ut tuus, Catule, sodalis L. Cotta gaudere mihi videtur gravitate linguae sonoque vocis agresti et illud, quod loquitur, priscum visum iri putat, si plane fuerit rusticanum. Me autem tuus sonus et subtilitas ista delectat; omitto verborum, quanquam est caput; verum id affert ratio docent literae confirmat consuetudo et legendi et

non videri latine dici iure decrevit Henr. *conseramus* Sch. de coni., eumque sequitur Muell. Vide explicationes. — *perturbatum*] *turbatum* Lg. 6. — *etiam*] om. Vict.

41. *exanimata*] id est ἐκπνευσθέντα, idque προενεχθέντα, *pronuntiata*. Sic aut *examinata*, quae in codd. multis non dignoscas, libri et edd. omnes; *examinata* quidem Lg. 3. 5. 6 corr. 14. 16. 20. 21. 32. 35. 69. 70. 73. 81. Gu. 2. Havn. 1. 2. ψ. Crat. *ex aminata* Lg. 67. *exiliter animata* de Ern. coni. Sch. Muell. *exilia et quasi exanimata* coniecit Schneiderus. — *quasi anhelata*] *quasi* om. Lg. 93. Steph. Ald. — *non dum*] sic Lg. 67. 69. 70. — *quin*] *qui* Lg. 3. 5. 6. 14. 17. 21. 24 corr. 32. 35. 65. 67. 69. 76. 81. 84. 93. Vict. — *aut muliebris*] sic codd. Lg. et Vict. Gu. 1. 2. praeter illorum 76., in quo est *et*. *Ut*, quod vulgo legitur, a Stephano et Aldo esse videtur, sed sententia absurdum est; vide explicationes.

42. *gaudere mihi videtur*] *g. m. videatur* Lg. 15. 16. 24 corr. 70. 73. — *tuus sonus*] *sonus* om. Lg. 21. — *subtilitas*] sic vulgatum *suavitas* correxi secundum Lg. omnes, Vict. Gu. 1.

loquendi; sed hanc dico suavitatem, quae exit ex ore, quae quidem, ut apud Graecos Atticorum, sic in Latino sermone huius est urbis maxime propria. 43. Athenis iam diu doctrina ipsorum Atheniensium interiit; domicilium tantum in illa urbe remanet studiorum, quibus vacant cives peregrini fruuntur capti quodam modo nomine urbis et auctoritate; tamen eruditissimos homines Asiaticos quivis Atheniensis indoctus non verbis, sed sono vocis, nec tam bene quam suaviter loquendo facile superabit. Nostri minus student literis quam Latini. Tamen ex istis, quos nostis, urbanis, in quibus minimum est literarum, nemo est, quin literatissimum togatorum omnium Q. Valerium Soranum lenitate vocis atque ipso oris pressu et sono facile vincat.

XII. 44. Qua re cum sit quaedam certa vox Ro-

2. — *ut a*] *muta* Lg. 3. 5. 6. 14. 21. 23. 24 corr. 32. 67. 76. *multa* 76 corr. om. 84. Vict.

43. *quodam modo*] sic divisim Lg. 3. 32. 70. 84. 86. Vict. Gu. 2. — *eruditissimos*] *doctissimos* Lg. 3. — *Latini*] *Latine* aliquod codd., in quibus est Lg. 14 corr. *Graeci*. — *nostis*] *noscis* Lg. 24. — *lenitate*] *levitate* Lg. 3. 5. 16. 20. 21. 24 corr. 32. 65. 70. 73. 76. 81 corr. 84. 86. Vict. — *ipso*] om. Lg. 3. *in ipso* 16. *et sono* om. 65.

XII. 44. *quaedam certa*] inv. Lg. 6. 15. 76. — *Romani*] *formari* Gu. 1. idemque mox *despicere* pro *displicere*.

45. *didicerunt*] *didicerint* Vict. — *Naevium*] *Ennium* Lg. 14. 23. ex scripturis *nevium* et *nenium* corruptum, quarum illa est in Vict. Lg. 24. 32. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93., haec in Gu. 2. Ita *Ennium* pro *Naevio* libri Lg. 20. Ottob. habent in Bruto 18, 73. — *imitationis*] *limitationis* Lg. 24 v. u. t. *mutationis* 65. 73. — *locutum*] *loquutum* Lg. 17. 21. 67. 69. 70. 73. 81. Statim *esse* om. 3. 6. 15. 65. 67. 70. — *hiulce*] *humiliter* Lg. 6. — *aequabiliter*] *aequaliter* Lg. 5. 21. 69. 93. — *leniter*] *leviter* Lg. 5. 15. 16. 20. 21. 65. 70. 73. 81 corr. 86. *lenite* 32.

46. *non nunquam*] divisim mei codd. omnes. — *ut I literam tollas et E plenissimum dicas*] interpretes plerique hunc locum ne attingerent, caverunt. Harlesius neutram sententiae

mani generis urbisque propria, in qua nihil offendi nihil displicere nihil animadverti possit nihil sonare aut olere peregrinum: hanc sequamur, neque solum rusticam asperitatem, sed etiam peregrinam insolentiam fugere discamus. 45. Equidem cum audio socrum meam Laeliam (facilius enim mulieres incorruptam antiquitatem conservant, quod multorum sermonis expertes ea tenent semper, quae prima didicerunt), sed eam sic audio, ut Plautum mihi aut Naevium videar audire; sono ipso vocis ita recto et simplici est, ut nihil ostentationis aut imitationis afferre videatur; ex quo sic locutum esse eius patrem iudico, sic maiores: non aspere, ut ille, quem dixi, non vaste non rustice non hiulce sed presse et aequabiliter et leniter. 46. Quare Cotta noster, cuius tu illa lata, Sulpici, non nunquam imitaris, ut *Iota* literam tollas et *E* plenissimum dicas,

partem recte explicuit: nam ut *literam tollere* significare non potest *pronuntiando omittere*, ita veri dissimillimum est ab ullo dictum *filum* pro *filio* aut *partum* pro *partium;* neque *e plenissimum dicere* idem esse potest, quod pronuntiare *ae* pro *e.* Non rectius constat Henrichseni ratio rusticam significari pronuntiationem *e* pro *i* subrogantium, velut *vea leber Menerva speca* a nonnullis prolata Varro R. R. I. 48, 2. et Quintilianus I. 4, 17. testes sunt. Nam *e plenissimum* non videtur nisi de producta litera dici posse, quod in *Minervam* certe et *viam* non cadit. Codd. Lg. praeter 17. 32. item Vict. *E* omittunt, sed id et sententiae adversatur et facile *E* excidere potuit propter sequens *et; plenissime* Lg. 17. *plenissimam* 20. om. 84 v. u. t. Non potest *sublatum substituto E plenissimo iota* intelligi, nisi ex natura duorum iota, tenuis alterius et acute sonantis, ut a nobis pronuntiatur, quale audiebatur in genitivis declinationis secundae, alterius lati et ex leviter admisto *e* orti, quale in nominativis *pueri illi,* dativis *furi mendaci* efferebatur: v. grammaticorum testimonia apud Schneiderum Gr. Lat. vol. I. 1. p. 63. cf. Lucil. ap. Quintil. I. 7, 15. Hanc pronuntiandi rationem ubique sequentes et latius etiam, quam oportebat, ut verus literae iota sonus plane tolleretur, pronuntiantes in rusticitatis vitium incurrebat Cotta et Sulpicius. Igitur *Ut e plenissimum dicas* interpretor *ita ut pro i*

non mihi oratores antiquos, sed messores videtur imitari. Hic cum arrisisset ipse Sulpicius, Sic agam vobiscum, inquit Crassus, ut, quoniam me loqui voluistis, aliquid de vestris vitiis audiatis. Utinam quidem! inquit ille; id enim ipsum volumus: idque si feceris, multa, ut arbitror, hic hodie vitia ponemus. 47. At enim non sine meo periculo, Crassus inquit, possum, Sulpici, te reprehendere, quoniam Antonius mihi te simillimum dixit sibi videri. Tu vero, inquit ille, quoniam monuit idem, ut ea, quae in quoque maxima essent, imitaremur; ex quo vereor, ne nihil sim tui nisi supplosionem pedis imitatus et pauca quaedam verba et aliquem, si forte, motum. Ergo ista, inquit Crassus, quae habes a me, non reprehendo, ne me ipsum irrideam (sunt autem mea multo et plura et maiora, quam dicis); quae autem sunt aut tua plane aut imitatione ex aliquo expressa, de iis te, si qui me forte locus admonuerit, commonebo.

XIII. 48. Praetereamus igitur praecepta Latine loquendi, quae puerilis doctrina tradit et subtilior cognitio ac ratio literarum alit aut consuetudo sermonis quotidiani ac domestici, libri confirmant et lectio veterum oratorum

dicas e plenissimum. — *videtur*] *videris* Lg. 16. 73. 93. Gu. 2. Ald. Man. Lamb. ita corr. Lg. 24. — *quoniam*] Lg. 24 v. u. t. 86. — *volumus*] *voluimus* Lg. 15.

47. *tu vero, inquit ille, quoniam monuit*] sic codicis unius ope emendavit Lamb., quem sequuntur Muell. Or. Henr.; ex ingenio factam correctionem puto. Codd. omnes et edd. pleraeque *tum ille: tum quod monuit.* Paulo melius Manutius *tum ille: tum, cum monuit.* Schuetzius: *tum ille; tu vero; quod monuit.* — *de iis te*] *de his te* Lg. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. Gu. 1. 2., quod cum fortiore sono commendetur, reciperem, si plus hic fontium antiquorum suppeteret. — *admonuerit, commonebo*] quidam codd. *monuerit;* dein *admonebo* Lg. 20 corr. 21.

XIII. 48. *igitur*] *ergo* Lg. 20. — *aut consuetudo*] *ac cons.* Lg. 21. — *quotidiani*] *cotidiani* s. *cottidiani*, quod

et poëtarum. Neque vero in illo altero diutius commoremur, ut disputemus quibus rebus assequi possimus, ut ea, quae dicamus, intellegantur: 49. Latine scilicet dicendo, verbis usitatis ac proprie demonstrantibus ea, quae significari ac declarari volemus, sine ambiguo verbo aut sermone non nimis longa continuatione verborum non valde productis iis, quae similitudinis causa ex aliis rebus transferuntur, non discerptis sententiis non praeposteris temporibus non confusis personis non perturbato ordine. Quid multa? Tam facilis est tota res, ut mihi permirum saepe videatur, cum difficilius intellegatur quid patronus velit dicere, quam si ipse ille, qui patronum adhibet, de re sua diceret. 50. Isti enim, qui ad nos causas deferunt, ita nos plerumque ipsi docent, ut non desideres planius dici. Easdem res autem simul ac Fufius aut vester aequalis Pomponius agere coepit, non aeque quid dicant, nisi admodum attendi, intellego; ita confusa est oratio, ita perturbata, nihil ut sit primum, nihil ut secundum, tantaque insolentia ac turba verborum, ut oratio, quae lumen adhibere rebus debet, ea obscuritatem et tenebras afferat atque ut quodam modo ipsi sibi in dicendo

praeferrem, si testes idoneos haberet, Lg. 6. 65. 81. — *assequi possimus*] *ass. possumus* Lg. 6. 17. 70. — *intellegantur*] sic Lg. 20. 32.

49. *demonstrantibus*] *significantibus* Lg. 76. — *volemus*] *volumus* Lg. 76. — *iis, quae*] *his, quae* Lg. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. Gu. 1. 2., fortasse rectius: v. explicationes ad II. 15, 64. — *intellegatur*] sic Lg. 20. 32. — *ipse ille*] inv. Lg. 17. 65. iunctim 84. Vict..

50. *simul ac*] sic divisim Lg. 65. 70. 73. 84. 86. 93. Lamb. — *Fufius*] sic Lg. 5 corr. *Fuffius*, 14. 65. 70. 73. 86. Lamb. ita corr. 24. *Fusius* edd. vett. pleraeque, Ern. al. V. explicatt. ad II. 21, 91. — *aut vester*] *ut vester* Lg. 6. 17. 65. *aut* om. 15. *ac* 24. *noster* 24. 81. — *intellego*] sic Lg. 5. 20. — *quodam modo*] sic divisim Lg. 32. 70. 84.

obstrepere videantur. 51. Verum, si placet, quoniam haec satis spero vobis quidem certe maioribus molesta et putida videri, ad reliqua aliquanto odiosiora pergamus.

XIV. Atqui vides, inquit Antonius, quam alias res agamus, quam te inviti audiamus, qui adduci possimus (de me enim conicio), relictis ut omnibus rebus te sectemur, † te audiamus; ita de horridis rebus nitida de ieiunis plena de pervulgatis nova quaedam est oratio tua. 52. Faciles enim, inquit, Antoni, partes eae fuerunt duae, quas modo percucurri vel potius paene praeterii, Latine loquendi planeque dicendi; reliquae sunt magnae implicatae variae graves, quibus omnis admiratio ingenii,

51. *haec*] *haec equidem* Lg. 14. 93 v. u. t. eique post *quidem* om. — *maioribus*] addunt *natu* quaedam edd., ut Man.

XIV. *quam alias res*] sic codd. scripturam *cum alias res* correxerunt Manutius et Lambinus; accidit nunc codd. Lg. 16. 32. Gu. 1. 2. Vict. testimonium. — *quam te inviti audiamus, qui adduci possimus*] *possimus* restituit Henr. ex edd. antiquiss. et accedunt Lg. 70. 81. 93. Sed quod idem ait verbum *audiamus* ab Aldo insertum esse, ut codicum corruptelis mederetur, idque ex codd. quamvis corruptissimorum vestigiis patere, assentiri non possum. Quippe *quam te in vitia qui adduci poss.* Havn. 1. 2. plerique codd. Grut. Oxx. omnes, nisi quod *abduci* α. ψ., ut Lg. 15 et 93 corr.; *quanta in vitia qui add. poss.* Pal. 8. Lg. 6. *quam te inviti qui adducti poss.* Erl. *cum te in vitia* deinde ut Havn. 1. Gu. 1. 2. Sed *cum te inviti audiamus* distincte scriptum in Lg. 14. 23. 67. 76. Rell. codd. *quam te inviti,* omisso *audiamus.* Nec Henrichseni igitur nec Madvigii suspiciones probare possum, quorum ille *quam a te inviti adduci possimus,* hic *qui a te non inviti adduci possimus* coniecit. Probabilius enim videtur illud, quod post *sectemur* legitur, *te audiamus* delere, quod interpretandi gratia verbo *sectandi* ascriptum fuisse videtur. — *conicio*] scripsi ex Lg. 5. 20., cum quibus *conitio* re conspirat, quod legitur in Vict. Lg. 16. 65. 69. 70. 73. 81. 84. — *omnibus rebus*] sic invertendus verborum ordo fuit ex Lg. omnibus et Gu. 2.

52. *faciles*] *facilis* vitiose Lg. XIV. — *eae fuerunt*] *hae f.* Lg. 21. 23. 67. 69. — *percucurri*] *percurri* Lg. 16. 20. 23. 65. 69.

omnis laus eloquentiae continetur. Nemo enim unquam est oratorem, quod Latine loqueretur, admiratus, si est aliter, irrident neque enim eum oratorem tantummodo, sed hominem non putant. Nemo extulit eum verbis, qui ita dixisset, ut qui adessent intelligerent quid diceret, sed contempsit eum, qui minus id facere potuisset. **53.** In quo igitur homines exhorrescunt? quem stupefacti dicentem intuentur? in quo exclamant? quem deum, ut ita dicam, inter homines putant? Qui distincte qui explicate qui abundanter qui illuminate et rebus et verbis dicunt et in ipsa oratione quasi quendam numerum versumque conficiunt; † id est, quod dico ornate; qui idem ita

73. 76. Lamb. — *omnis laus*] *omnisque laus* Lg. 20. — *nemo enim unquam est*] *est* post *nemo* ponitur in Lg. 84. — *si est*] *sed si est* Lg. 15. — *quid diceret*] *quod dic.* Lg. 14. 23. 67. 69.

53. *id est, quod dico ornate*] codd. plerorumque et edd. scripturam Sch. Muell. de coniectura ita mutarunt, ut corrigerent *id est, qui dicunt ornate.* Matthiae in Seebodii Misc. Cr. I. p. 682. illa verba interpolatoris manum referre putat. „Crassus ad ea, quae ipse interrogavit, respondens non nude ponit *qui ornate et apte dicit*, sed has oratorias virtutes primum aliis verbis circumloquitur, deinde ipsas addit.“ *Henr.* Ait idem sequentia *qui idem — ii sunt* definitionis formam induere, cum exspectetur responsum; praestare igitur cum Schuetzio et Muellero legere *et sunt*, quo facto duae sententiae satis apte colligentur: *qui distincte —, qui idem.* Ingeniose, sed non vere. Tota res ab illis pendet, quae §. 54. pronuntiantur, quod Antonius negavisset se vidisse et qui ornate et qui apte dicerent. In tali sententia paribus membris opus est. Qua de re corrigendum censeo *ii sunt, qui dicunt ornate,* et distinctione maxima ante *qui idem* sublata duae sententiae in unam coniungendae. Posterius fecimus, prius indicare satis duximus in hac codd. conditione. Ceterum pro *id est* Lg. 24. 65. 76. *idem*, deinde *quidem* pro *qui idem* 81. Vict. *qui quidem* 3. 6. 15. 16. 17. 20. 21. 24 corr. 32. 35 corr. *qui rem.* 65. 70. 73. 86. *quidam* 84 corr. ut 3. *qui id quidem* 93. *qui hoc idem* Lamb. *iidem* pro *idem* suadebat Ern., non necessaria correctione, cum referri apte possit ad aliquod *dicere*, s. *dictionem*, quod sumendum ex praecedente *dicunt.* — *ut per-*

moderantur, ut rerum ut personarum dignitates ferunt, ii sunt in eo genere laudandi laudis, quod ego aptum et congruens nomino. 54. Qui ita dicerent, eos negavit adhuc se vidisse Antonius et iis hoc nomen dixit eloquentiae solis esse tribuendum. Quare omnes istos me auctore deridete atque contemnite, qui se horum, qui nunc ita appellantur, rhetorum praeceptis omnem oratorum vim complexos esse arbitrantur neque adhuc quam personam teneant aut quid profiteantur intelligere potuerunt. Vero enim oratori quae sunt in hominum vita, quando quidem in ea versatur orator atque ea est ei subiecta materies, omnia quaesita audita lecta disputata tractata, agitata esse debent. 55. Est enim eloquentia una quaedam de summis virtutibus: quanquam sunt omnes virtutes aequales et pares, sed tamen est species alia magis alia formosa et illustris, sicut haec vis, quae scientiam com-

sonarum] fortasse scribendum *et personarum* ex Lg. 32. 76. 84. — *ii sunt*] *hi sunt* Lg. 23. 24. 32. 35. 67. 69. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 2. fortasse verius. — *laudandi laudis*] alterum Ern. delendum censuit, *laudis* delerunt Sch. et Muell. Rectius tolli *laudandi* dicit Henr., quod vocabulum a librariis rariorem locutionem *in aliquo genere laudis esse* non intelligentibus additum videatur. Cui suspicioni favent Lg. 15. 16. 17. 70. 73. 86. a quibus abest *laudandi;* expunctum est in Lg. 24., contra *laudis* in 35. Sed defendi potest, dum memineris *laudem* esse *ἀρετήν*, virtutem, praestantiam. — *nomino*] sic Lg. 14. 16. 20. 23. 67. 69. 73. 76. 93. Lamb. *nomine* Gu. 2. *nominem* cett. codd. mei et edd. ante Lamb.

54. *et iis*] *et his* Vict. Gu. 1. 2. Lg. 5. 20. 21. 23. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. 86. *hic* 6. — *deridete*] *dein ridete* Lg. 3. 5. 32. 35. 81. *de in rid.* 17. — *oratorum vim*] *oratoriam vim* Lg. 76. — *vero enim*] *verum enim* codd. plerique vitiose, quod nuper criticus vitio creatus nullo nec argumento nec exemplo, sed ita defendit: „quid ni, inquit, Latini *verum enim* dixerint, cum dixerint *at enim?*" Quasi tu dicas Latinos *urbem* generis feminini esse voluisse, quidni etiam *oppidum?* *verum enim vero*

plexa rerum sensa mentis et consilia sic verbis explicat, ut eos, qui audiant quocunque incubuerit possit impellere: quae quo maior est vis, hoc est magis probitate iungenda summaque prudentia; quarum virtutum expertibus si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quaedam arma dederimus.

XV. 56. Hanc, inquam, cogitandi pronuntiandique rationem vimque dicendi veteres Graeci sapientiam nominabant. Hinc illi Lycurgi hinc Pittaci hinc Solones atque ab hac similitudine Coruncanii nostri Fabricii Catones Scipiones fuerunt, non tam fortasse docti, sed impetu mentis simili et voluntate. Eadem autem alii prudentia, sed consilio ad vitae studia dispari quietem atque otium secuti, ut Pythagoras Democritus Anaxagoras, a regendis civitatibus totos se ad cognitionem rerum transtulerunt; quae vita propter tranquillitatem et

soli habent Gu. 1., quem C. vocat Henr., et 2. Sed scribendum *vero enim* *ἐτεόν γε, ἀληθῶς γάρ*, ut Lambinus dedit, secundum Lg. 14. 23. 32. 67. 69. 70., idque solum aptum est ad priora de persona oratoris dicta confirmanda. *enim vero* 6. — *quando quidem*] sic divisim Lg. 23. 24. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. — *audita lecta*] inv. Lg. 81 corr. *agitata* om. Gu. 1.

55. *una quaedam*] *quaedam* om. Lg. 6. 84. — *et pares*] *ac pares* Lg. 15. 24. 86. — *alia magis alia*] *alia alia magis* Lg. 20. *al. magis quam al.* 15. 24 corr. 86. *alia* alterum om. Gu. 1. — *qui audiant*] contra codd. *audiunt* Iunt. Grut. Sch. Henr. Non opus ut sint *οἱ ἀκούοντες*, possunt etiam esse *οἱ ἀεὶ ἀκούοντες*. Etiam *qui audient* esset quomodo defenderetur. Igitur libri sequendi fuerunt: v. explicationes ad II, 43, 182.

XV. 56. *inquam*] *quam* Lg. praeter 15. 16. 70. 73. 86. 93., item Vict. Gu. 1. 2. Illorum 16. om. *inquam*, 15. 70. 73. 86. *que:* ut *inquam* videatur esse Angeli Politiani correctio, si quidem ad curandam editionem Romanam cod. 93. eius auctoritate scriptus est, qui illius scripturae unus fons ostenditur. Ferri posset codicum lectio, si adderetur *nos*. — *Coruncanii*] *Coruncani* Lg. 6. 17. 20. 23. 65. 76. 93. Vict. — *non tam*] *non tamen* Lg. 3. 5. 17.

propter ipsius scientiae suavitatem, qua nihil est hominibus iucundius, pluris, quam utile fuit rebus publicis, delectavit. 57. Itaque ut ei studio se excellentissimis ingeniis homines dediderunt, ex ea summa facultate vacui ac liberi temporis multo plura, quam erat necesse, doctissimi homines otio nimio et ingeniis uberrimis affluentes curanda sibi esse ac quaerenda et investiganda duxerunt. Nam vetus quidem illa doctrina eadem videtur et recte faciendi et bene dicendi magistra; neque disiuncti doctores, sed iidem erant vivendi praeceptores atque dicendi: ut ille apud Homerum Phoenix, qui se a Peleo patre Achilli iuveni comitem esse datum dicit ad bellum, ut efficeret *oratorem verborum actoremque rerum*. 58. Sed ut homines labore assiduo et quotidiano assueti, cum tempestatis causa opere prohibentur, ad pilam se aut ad talos aut ad tesseras conferunt aut etiam novum sibi ipsi aliquem excogitant in otio ludum: sic

21. 24 corr. 32. 35. 65. 76. 81. 84. Vict. — *hominibus*] *homini* Lg. 67. — *iucundius — publicis*] ex om. Gu. 1. — *pluris*] scripsi ex Vict. Gu. 2. Lg. praeter 6. 84.

57. *dediderunt*] *tradiderunt* Lg. 15. *dederunt* 81 v. u. t. — *investiganda*] *vestiganda* Lg. 6. — *disiuncti*] *diiuncti* Lg. XIV., in quibus sunt 65. 67. 73. Gu. 1. *adiuncti* Gu. 2. om. Lg. 6. Illa scriptura minime infirmis saepe subsidiis nititur. Leguntur enim *diiungere* et *diiunctus* nulla discrepante scriptura Cic. Caecin. 32, 92. Manil. 4, 9. Phil. II. 8, 18. 9, 23. 13, 32. Divers. I. 9, 1. IX. 23. (Or. ex Med.). Att. XIII. 11, 1. XVI. 3, 4., et potius est ad fidem altero Phil. II. 10, 23. ubi vide Orellium, Divers. I. 7, 1. N. D. I. 15, 41., ubi Man. Lamb. *dist*. II. 36, 77; pari fide utrumque iudicandum de Or. III. 16, 61. Sic edidit ex Balliol. et B. 2. Orellius Fat. 4, 8. habetque cod. Farnesianus dialogi de oratoribus 18. Cautiores tamen Garatonum ad Cic. Sull. 21, 62. consulent. — *ut efficeret*] *illum* vulgo additum delevi secundum Lg. XV. melioresque praeter 65., quo facto rotundior et pressior fit sententiae conformatio. — *actoremque*] *auctoremque* Lg. 81 v. u. t. Man. Non congruit cum Homerico vocabulo πρηκτήρ.

illi a negotiis publicis tanquam ab opere aut temporibus exclusi aut voluntate sua feriati totos se alii ad poëtas, alii ad geometras, alii ad musicos contulerunt, alii etiam, ut dialectici, novum sibi ipsi studium ludumque pepererunt atque in iis artibus, quae repertae sunt, ut puerorum mentes ad humanitatem fingerentur atque virtutem, omne tempus atque aetates suas consumpserunt.

XVI. 59. Sed quod erant quidam iique multi, qui aut in re publica propter ancipitem, quae non potest esse seiuncta, faciendi dicendique sapientiam florerent, ut Themistocles ut Pericles ut Theramenes, aut qui minus ipsi in re publica versarentur, sed ut huius tamen eiusdem sapientiae doctores essent, ut Gorgias Thrasymachus Isocrates: inventi sunt, qui, cum ipsi doctrina et ingeniis abundarent, a re autem civili et a negotiis animi quodam iudicio abhorrerent, hanc dicendi exercitationem exagitarent atque contemnerent. 60. Quorum princeps Socrates

58. *tempestatis causa*] *tempestate* Gu. 2. Vict. Lg. 3. 5. 6. 17. 24. 32. 35. 65. 84., verum eidem videntur *causa* retinere, quo eiecto sententia melius sane constaret, quam servata scriptura tralaticia. Ut res est, nihil mutandum puto. — *ad tesseras*] *ad* om. Lg. 6. 32., quod probari non potest, nisi etiam iuxta *talos* positum *ad* tollatur. — *geometras*] *geometros* Lg. 81 corr. Gu. 1. — *in iis artibus*] *in his art.* Lg. 32. 65. 69. 70. 73. 81. 84. 86. Gu. 1. 2. Vict., fortasse rectius: v. explicationes II. 15, 64. — *repertae*] *reppertae* Lg. 20.

XVI. 59. *iique*] *hique* Lg. 14. 21. 23. 24. 32. 65. 67. 69. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2. *hi* 16. 70. 73., quod probarem, nisi lacunosi codd. prohiberent. — *sed ut huius*] *ut* vulgo omissum addidi ex Lg. omnibus et edd. quibusdam antiquis; longe exquisitiore sententia: *sed ita tamen, ut prudentiae civilis doctores essent, etsi ipsi rebus publicis non praeerant.* — *eiusdem sapientiae*] inv. Lg. 15. 86.

60. *Socrates [fuit], is qui*] *fuit. Is, qui — princeps, iis, qui haec* codd., nisi quod non nulli *his, is, iis,* et edd. antiq. Man. Pearc. Muell. Or. Henr. *Fuit is, qui — princeps. Is, qui*

[fuit], is, qui omnium eruditorum testimonio totiusque iudicio Graeciae cum prudentia et acumine et venustate et subtilitate, tum vero eloquentia varietate copia, quam se cunque in partem dedisset, omnium fuit facile princeps, iis, qui haec, quae nunc nos quaerimus, tractarent agerent docerent, cum nomine appellarentur uno, quod omnis rerum optimarum cognitio atque in iis exercitatio *philosophia* nominaretur, hoc commune nomen eripuit sapienterque sentiendi et ornate dicendi scientiam re cohaerentes disputationibus suis separavit; cuius ingenium variosque sermones immortalitati scriptis suis Plato tradidit, cum ipse literam Socrates nullam reliquisset. 61. Hinc discidium illud exstitit quasi linguae atque cordis absurdum sane et inutile et reprehendendum, ut alii nos sapere, alii dicere docerent. Nam cum essent plures orti fere a Socrate, quod ex illius variis et diversis et in omnem partem diffusis disputationibus alius aliud apprehenderat: proseminātae sunt quasi familiae

haec vulgo post Aldum; *fuit is, qui — princeps. Hic iis, qui haec* Lamb. quem etiam Ern. et Sch. sequuntur, modo quod *is* scripserunt pro *hic*. Sed me conturbat illud, quod legitur *fuit facile princeps*, quod aut *esset* aut *fuisset* dicendum erat. Uncinis igitur inclusi prius illud *fuit*, quod legitur post Socratis nomen, et sententiam aliter distinguendo decurrentem uno tenore constitui: *Quorum princeps Socrates, is, qui — fuit facile princeps — eripuit. — nunc nos quaerimus*] vulgatum *nos nunc* inverti secundum Lg. 3. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 84. Gu. 2. Animadvertas opposita *iis, qui tractarent — quae nunc nos quaerimus. nunc quae nos* Lg. 15. corr. ut 3. — *cum nomine*] *tum nomine* Lg. XVII., quorum est 32. — *in iis*] *in his* Lg. 23. 24. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. Vict. Gu. 2. — *Socrates nullam*] inv. Lg. 6.

61. *discidium*] *dissidium* Lg. 6. 24 corr. 84. 86. Ald. Man. al., quod tamen divisionem et segregationem significare non potest. — *alius*] *aliud* inv. Lg. 84. — *apprehenderat*] *adprehenderat* Lg. 84. *adprehenderet* 70. 73. — *disiunctae*] *diiunctae*

dissentientes inter se et multum disiunctae et dispares, cum tamen omnes se philosophi Socraticos et dici vellent et esse arbitrarentur.

XVII. 62. Ac primo ab ipso Platone Aristoteles et Xenocrates, quorum alter Peripateticorum, alter Academiae nomen obtinuit; deinde ab Antisthene, qui patientiam et duritiam in Socratico sermone maxime adamarat, Cynici primum, deinde Stoici; tum ab Aristippo, quem illae magis voluptariae disputationes delectarant, Cyrenaica philosophia manavit, quam ille et eius posteri simpliciter defenderunt, hi, qui nunc voluptate omnia metiuntur, dum verecundius id agunt, nec dignitati satisfaciunt, quam non aspernantur, nec voluptatem tuentur, quam amplexari volunt. Fuerunt etiam alia genera philosophorum, qui se omnes fere Socraticos esse dicebant, Eretricorum Herilliorum Megaricorum Pyrrhoneorum; sed ea horum vi et disputationibus sunt iam diu fracta et exstincta. 63. Ex illis autem, quae remanent, ea philo-

Lg. 5. 14. 17. 20 corr. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. Vict. Gu. 1. *deiuncte* 16. *adiuncte* Gu. 2. — *et dici*] *et* om. Lg. 81.

XVII. 62. *duritiam*] *duritiem* Lg. 76. — *deinde*] *dein* fortasse scribendum fuit ex Lg. 3. 5. 16. 20. 21. 24. 32. 35. 65. 70. 73. 76., idque aliis etiam locis propter librorum fidem Ciceroni reddendum est, velut Top. 8, 36. — *defenderunt*] sic Lg. 24. 35. 65. 93. ita corr. 81. itaque post Ern. nunc scribitur. Plerique codd., etiam Vict. Gu. 1. 2. et edd. priores *defenderant*. — *hi*] correxi quod legebatur *ii* secutus Lg. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. 2. Sunt enim *οἱ νῦν ὄντες*, quos praesentes videre et audire licebat. Evanuerant Cyrenaici, manebant Epicurei. — *omnes fere*] hoc positu Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 2. Editiones ante Aldum *fere* ante *se* positum habent sane mendose, revocavitque id vitium Gruterus. — *dicebant*] *dicerent* Ern. de coniectura, superstitiose et inutiliter. — *Eretricorum*] *Eretriacorum* Lambinus; codd. partim mendose, sed ut vulgata scriptura fons erroris agnoscatur. — *iam diu*] sic divisim Lg. 23. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 93.

sophia, quae suscepit patrocinium voluptatis, etsi cui vera videatur, procul abest tamen ab eo viro, quem quaerimus et quem auctorem publici consilii et regendae civitatis ducem et sententiae atque eloquentiae principem in senatu in populo in causis publicis esse volumus. Nec ulla tamen ei philosophiae fiet iniuria a nobis. Non enim repelletur inde, quo aggredi cupiet, sed in hortulis quiescet suis, ubi vult, ubi etiam recubans molliter et delicate nos avocat a rostris a iudiciis a curia; fortasse sapienter, hac praesertim re publica. 64. Verum ego non quaero nunc quae sit philosophia verissima, sed quae oratori coniuncta maxime. Quare istos sine ulla contumelia dimittamus; sunt enim et boni viri et, quoniam sibi ita videntur, beati; tantumque eos admoneamus, ut illud, etiam si est verissimum, tacitum tamen, tanquam mysterium, teneant, quod negant versari in re publica esse sapientis. Nam si hoc nobis atque optimo cuique

63. *suscepit*] *suscipit* Lg. 69. *susceperit* 70. *recepit* 21. 76. — *videatur*] *videtur* Lg. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. non apte. — *abest tamen*] inv. Lg. 81. — *quem quaerimus*] *quem dicimus* Lg. 76 v. u. t. — *regendae*] *gerende* Lg. 3. — *ulla tamen*] inv. Lg. 81. — *quo aggredi cupiet*] Augustum Matthiae, qui in Seebodi Miscell. Cr. I. p. 682. legendum suspicatur *quo aggredi non cupiet,* bene refutavit Muellerus ad Cic. p. Sext. 7, 16. — *hortulis*] *ortulis* Lg. XI. ἰταλικῶς. — *hac praesertim re publica*] Insigne interpolationis exemplum hic praebent mei codd. (etiam Vict. Gu. 1. 2.) omnes, quorum unus certe ex optimis est Lg. 32., sed is correctionum non immunis. Scriptum enim in eis *ac praesertim a re publica;* ita orta corruptela, ut cum sueto maxima Italorum errore *hac* abisset in *ac,* parilitatis ceterorum membrorum causa insereretur *a.* In Lg. 35. 93 (corr. ut 3.) praeterea *etiam* legitur pro *praesertim.*

64. *contumelia*] *controversia* Lg. 35. — *et boni*] *et* om. Lg. 21. 76. — *quoniam*] *quando* Lg. 15. 24 corr. 86. — *tacitum tamen*] *tamen* om. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 67. 69.

persuaserint, non poterunt ipsi esse, id quod maxime cupiunt, otiosi.

XVIII. 65. Stoicos autem, quos minime improbo, dimitto tamen nec eos iratos vereor, quoniam omnino irasci nesciunt, atque hanc iis habeo gratiam, quod soli ex omnibus eloquentiam virtutem ac sapientiam esse dixerunt. Sed † utcunque est, est in his quod ab hoc, quem instruimus, oratore valde abhorreat: vel quod omnes, qui sapientes non sint, servos latrones hostes insanos esse dicunt neque tamen quemquam esse sapientem. Valde autem est absurdum ei contionem aut senatum aut ullum coetum hominum committere, cui nemo illorum, qui assint, sanus nemo civis nemo liber esse videatur. 66. Accedit, quod orationis etiam genus habent fortasse subtile et certe acutum, sed ut in oratore exile inusitatum abhorrens ab auribus vulgi obscurum inane ieiunum [ac tamen eius modi, quo uti ad vulgus nullo

70. 73. 76. 86. Vict. quo facto etsi arctior fit et fortasse elegantior verborum compages *tacitum tanquam mysterium*, *ἀπ'ῥόρητον ὡς μυστήριον*, tamen cum non addicat, qui hic optimorum solus opem fert, Lg. 32., recipere non audeo. — *optimo*] *optumo* Vict. — *persuaserint — poterunt*] *persuaserunt* Lg. 14. 20. 23. 67. 69. *persuaserant* 81 corr. *potuerunt* 20. 69. 70. 76. 81.

XVIII. 65. *nesciunt*] *nequeunt* Lg. 84 corr. — *iis habeo*] *ab his habeo* Gu. 1. 2. Lg. aliquot. — *utcunque*] hic plura affecta videntur, de quibus in explicationibus dicam. — *hoc, quem — omnes qui*] haec om. Lg. 23. — *non sint*] *non sunt* Lg. 20. 81. — *contionem*] sic Lg. 23. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Gu. 1. *conctionem* 67. — *assint*] sic, non *adsint*, Lg. 15. 20. 32. *assunt* Gu. 1.

66. *accedit*] *accidit* Lg. 24 corr. — *ut in oratore*] *ut* om. Lg. 6. 20. — *ac tamen*] Vulgata scriptura *attamen* sic mutata est a Muell. Or. Henr. de Goerenzii suspicione (ad II. Fin. 18, 57.), firmantque eam Havn. 1. *δ*. Gu. 2. Lg. 17. 84., si confirmari dici aliquid potest, quod semper unum alterumve testem habet. Nec *attamen*, neque *ac tamen*, neque Olshauseni coniectura *aut*

modo possit]. Alia enim et bona et mala videntur Stoicis et ceteris civibus vel potius gentibus; alia vis honoris ignominiae praemii supplicii; vere an secus, nihil ad hoc tempus; sed ea si sequamur, nullam unquam rem dicendo expedire possimus. 67. Reliqui sunt Peripatetici et Academici; quanquam Academicorum nomen est unum, sententiae duae. Nam Speusippus Platonis sororis filius et Xenocrates, qui Platonem audierat, et qui Xenocratem, Polemo et Crantor, nihil ab Aristotele, qui una audierat Platonem magno opere dissensit; copia fortasse et varietate dicendi pares non fuerunt. Arcesilas primum, qui Polemonem audierat, ex variis Platonis libris sermonibusque Socraticis hoc maxime arripuit nihil esse certi, quod aut sensibus aut animo percipi possit; quem ferunt eximio quodam usum lepore dicendi aspernatum esse omne animi sensusque iudicium primumque instituisse (quanquam id fuit Socraticum maxime) non quid ipse sentiret ostendere, sed contra id, quod quisque se sentire dixisset, disputare. 68. Hinc haec recentior Aca-

tamen, nec Ernesti coniectura Henrichseno *ac totum* placent, omnia enim haec non efficiunt, ut oratio ταυτολογίας vitio careat, Nam quod ab auribus vulgi abhorret, eo ad vulgus uti non possis, Mihi illa ab *ac tamen* s. *attamen* ad finem usque sententiae eius inventum videntur, qui explicaturus erat quid sit ab auribus vulgi abhorrere: uncinis igitur inclusi. — *eius modi*] *huius modi* Lg. 21. — *possit*] *possint* Lg. 93. Lamb. *possis* Man. — *nullam unquam rem*] om. Gu. 1. — *dicendo*] om. Lg. 69. — *possimus*] *possum* Lg. 6. 24 corr. 69. *possumus* Gu. 2.

67. *Speusippus*] *Chrysippis* s. *Chris.* et *Cris.* nomen, a semidocto sine dubio interprete profectum nomen ignotiorem Chrysippo Speusippum ignorante habent Lg. 3. 5. 6. 17. 21. 32. 35. 65. 76. 81. 84. 93 v. u. t. Gu. 2. *Crispus* Gu. 1. Quin *Leucippus* 16. 70. 73 v. u. t. *Leucapius* 15. 86. — *Platonis sororis*] inv. Vict. — *Xenocrates*] *Zenocr.* Lg. 6. 81. *Senocr.* Gu. 1. ἰταλικῶς, itaque etiam post. — *dissensit*] v. ad II. 7, 26. Non iniuria tamen Lamb. in mg. rep. correxit *dissenserunt*, cum se-

demia manavit, in qua exstitit divina quadam celeritate ingenii dicendique copia Carneades; cuius ego etsi multos auditores cognovi Athenis, tamen auctores certissimos laudare possum et socerum meum Scaevolam, qui eum Romae audivit adolescens, et Q. Metellum L. F. familiarem meum clarissimum virum, qui illum a se adolescente Athenis iam affectum senectute multos dies auditum esse dicebat.

XIX. 69. Haec autem, ut ex Apennino fluminum, sic ex communis sapientiae iugo sunt doctrinarum facta divortia, ut philosophi tanquam in superum mare Ionium defluerent Graecum quoddam et portuosum, oratores autem in inferum hoc Tuscum et barbarum scopulosum atque infestum laberentur, in quo etiam ipse Ulixes errasset. 70. Qua re si hac eloquentia atque hoc oratore contenti sumus, qui sciat aut negare oportere quod arguare aut, si id non possis, tum ostendere quod is fecerit, qui insimuletur, aut recte factum aut alterius culpa aut iniuria aut ex lege aut non contra legem aut im-

quatur *pares non fuerunt.* — *disputare*] *putare* Lg. 3. 5. 6. 16. 17. 20. 21. 32. 65. 70. 73. 81. Vict. Gu. 2., fortasse recte, dum constaret dici *putare contra aliquid.* Verbi enim sensus recte constat, suam qualemcunque sententiam proferre.

68. *manavit*] vulgatum *emanavit* correxi ex Lg. praeter 35. 81. 93. omnibus, item Gu. 1. 2. Lamb. v. ad I. 42, 189. — *possum*] *possim* Lg. 35. 81. 93.

XIX. 69. *Apennino*] geminatur *p* in Lg. 5. 14. 17. 23. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 93. Vict. *Apeninus* 35. 84. De utraque scriptura v. Schneideri Gr. Lat. II. 1. p. 423. — *sapientiae*] *sapientum* Lg. 3. 6. 15. 23. 24. 69. 86. Vict. Ceteri *sapientium.* Vide explicationes. — *divortia*] *divortium* Lg. 73. — *defluerent*] *fluerent* Lg. 21. 76. — *quoddam*] *quiddam* Steph. Vict. Ald. Iunt. — *Ulixes*] rectam scripturam tuentur Lg. praeter 86. nullius dignitatis librum omnes, Vict. Gu. 1. 2.

70. *arguare*] *arguere* Lg. 6. 15 corr. 35 corr. 65. 69. 81. — *possis*] *possit* Lg. 24. 76. Man. — *necessario*] *necessitate* Lg. 67.

prudentia aut necessario aut non eo nomine usurpandum, quo arguatur, aut non ita agi, ut debuerit ac licuerit; et si satis esse putatis ea, quae isti scriptores artis docent, discere, quae multo tamen ornatius, quam ab illis dicuntur, et uberius explicavit Antonius; sed si his contenti estis atque iis etiam, quae dici voluistis a me: ex ingenti quodam oratorem immensoque campo in exiguum sane gyrum compellitis. 71. Sin veterem illum Periclem aut hunc etiam, qui familiarior nobis propter scriptorum multitudinem est, Demosthenem sequi vultis et si illam praeclaram et eximiam speciem oratoris perfecti et pulchritudinem adamastis: aut vobis haec Carneadia aut illa Aristotelia vis comprehendenda est. 72. Namque, ut ante dixi, veteres illi usque ad Socratem omnem omnium rerum, quae ad mores hominum, quae ad vitam, quae ad virtutem, quae ad rem publicam pertinebant, cognitio-

haud deterius. — *non eo*] *in eo* Gu. 1. 2. Lg. X., in quibus est 32. *non* om. 17. *meo* 24 corr. *eo* om. 15. 86. — *ac licuerit*] *aut licuerit* Lg. 5. 6. 15. 16. 70. 73. 86. — *sed si his*] *sed si istis* Lg. 35. 93. *sed si iis* 84. Gu. 1. 2. *his* om. 17. — *atque iis*] *atque his* Lg. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. Vict. Gu. 1. 2. non male. — *oratorem*] *oratore* Lg. praeter 14. 16. 70. 93., eo vitio, de quo dictum ad II. 27, 114. — *compellitis*] *compulistis* Lg. 24 corr.

71. *Periclem*] *Periclen* Lg. 81. *hipèridem* 24 corr. — *sequi vultis*] inv. Lg. 76. — *Carneadia*] *Carneadea* Lg. 69. Vict. Gu. 1. V. ad I. 21, 98. — *Aristotelia*] *Aristotelica* Lg. 15. Vict. ita corr. 86. 93. *Aristoteleia* Gu. 1. — *comprehendenda*] *comprendenda* Lg. 15.

72. *Socratem*] sic Lg. 5. 15. 16. 23. 70. 73. 86., ut scripsere Man. Lamb. *Isocraten* 65. Ceteri, etiam Lg. 32. Vict. Gu. 1. 2. *Isocratem*. — *dissociati* — *diserti a doctis* — *philosophi* — *oratores*] Quod molestum dicit Henrichsenus participium *dissociati* grammatice non ad utrosque, sed ad disertos tantum referri posse, eamque causam corrigendi loci viris doctis fuisse, non intelligo; sed illud difficultatis inesse videtur, quod alterum incisum *philosophi eloquentiam despexerunt*, *oratores sapientiam* minime

nem et scientiam cum dicendi ratione iungebant: postea dissociati, ut exposui, a Socrate diserti a doctis, et deinceps a Socraticis item omnibus; philosophi eloquentiam despexerunt, oratores sapientiam neque quicquam ex alterius parte tetigerunt, nisi quod illi ab his aut ab illis hi mutuarentur, ex quo promisce haurirent, si manere in pristina communione voluissent. 73. Sed ut pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tris viros epulones esse voluerunt, cum essent ipsi a Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti; sic Socratici a se causarum actores et a communi philosophiae nomine separaverunt, cum veteres dicendi et intellegendi mirificam societatem esse voluissent.

XX. 74. Quae cum ita sint, paululum equidem de me deprecabor et petam a vobis, ut ea, quae dicam, non de memet ipso, sed de oratore dicere putetis. Ego

possit partitionem efficere prioris *diserti a doctis dissociati*; abrupte igitur et dure ea inferuntur. Sanasse locum videor medie distinguendo ante *philosophi*, ut ab hoc vocabulo sententia incipiat ex prioribus consequens, sublata autem media distinctione ante *neque quicquam*, quae sic cum praecedentibus arctius colligantur. Ceterum correxere Lambinus in mg. ed. rep. *dissociatis — disertis*; Pearcius probante Ern. et sequentibus Sch. et Harl. *dissociatis — disertis et doctis; diserti a doctis* temere delevit Muell. — *quicquam*] sic Lg. praeter 5. 6. — *ab his*] *ab iis* Lg. 5. 6. 24. 32. 69. 70. 73. 76. v. ad I. 1, 3. — *promisce*] scripsi ex Lg. 5 corr. 32. 35 corr. 65. 81. 84 corr. Vict. Gu. 1. ducitque eodem *promisco* in Lg. 6. Frequentes correctiones satis ostendunt formam librariis suspectam visam: de qua consuli possunt Gron. ad Gell. praef. p. 2. Drakenb. ad Liv. III. 47. coll. Muelleri praef. ad Varr. L. L. p. XXXVIII. pluribus locis reddendam scriptoribus annotaverat Ruhnk. ad Rutil. p. 19.

73. *tris viros*] scripsi ex Lg. 81. Gu. 2. divisim praeterea Lg. XII. alii. — *et a*] *et* om. Lg. 93 add., ut fecerunt. Steph. Vict. Ald. Iunt. *a* om. Lg. 3. 6. 15. 32. — *intellegendi*] scripsi ex Lg. 32. 70. — *voluissent*] *voluerunt* corr. *voluerint* Lg. 67.

XX. 74. *paululum*] sic Lg. praeter 5. omnes. *paullum*

enim sum is, qui, cum summo studio patris in pueritia doctus essem et in forum ingenii tantum, quantum ipse sentio, non tantum quantum [ipse] forsitan vobis videar, detulissem, non possim dicere me haec, quae nunc complector, perinde ut dicam discenda esse, didicisse; quippe qui omnium maturrime ad publicas causas accesserim annosque natus unum et viginti nobilissimum hominem et eloquentissimum in iudicium vocarim; cui disciplina fuerit forum, magister usus et leges et instituta populi Romani mosque maiorum. 75. Paulum sitiens istarum artium, de quibus loquor, gustavi, quaestor in Asia cum essem, aequalem fere meum ex Academia rhetorem nactus Metrodorum illum, de cuius memoria commemoravit Antonius, et inde decedens Athenis, ubi ego diutius essem moratus, nisi Atheniensibus, quod mysteria non referrent, ad quae biduo serius veneram, succensuissem. Qua re hoc, quod complector tantam scientiam vimque doctrinae, non modo non pro me, sed contra me est potius (non enim quid ego, sed quid ora-

Lamb. — *non tantum, quantum ipse*] *tantum* et *ipse* suspecta Ernesto Or. et Henr. uncinis incluserunt, eiecerunt Sch. Muell. De altero assentiendum est. — *non possim*] *non possum* Lg. 3. 6. 14. 15. 21. 23. 24. 67. 69. 70. 76. 86. 93. — *complector*] *complectar* Vict. — *perinde*] *proinde* Lamb. V. explicationes. — *unum et viginti*] iniuria Ciceronem ex dialogo de causis corruptae eloquentiae emendaturus Lambinus scripsit *undeviginti;* v. explicationes. — *vocarim*] *vocavi* Lg. 14. — *populi Romani*] *populi ratio* Lg. 15. cuius scriptor *ro,* compendium vocabuli *Romanus,* et *r̄o,* quod est *ratio,* confudit.

75. *paulum*] *paululum* codd. XIV., *paulum* IX, *paullum* nullus. — *ex Academia*] *et ex Acad.* Lg. 17. — *commemoravit*] *memoravit* Lg. 6. non Ciceronianum illud. — *hos omnis*] scripsi ex Lg. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 32. 67. 69. 70. 73. 76. 86.

76. *mutationesque*] *mutationemque* Lg. 15. 24. 76 corr. — *mores leges — describat*] *morem* de coniectura Sch. secutique

tor possit disputo) atque hoc omnis, qui artis rhetoricas exponunt, perridiculos. Scribunt enim de litium genere et de principiis et de narrationibus. 76. Illa vis autem eloquentiae tanta est, ut omnium rerum virtutum officiorum omnisque naturae, quae mores hominum, quae animos, quae vitam continet, originem vim mutationesque teneat; eadem mores leges iura describat rem publicam regat omnia, quae ad quamcunque rem pertineant, ornate copioseque dicat. 77. In quo genere nos quidem versamur tantum, quantum possumus, quantum ingenio, quantum mediocri doctrina, quantum usu valemus; neque tamen istis qui in una philosophia quasi tabernaculum vitae suae collocarunt, multum sane in disputatione concedimus.

XXI. 78. Quid enim meus familiaris C. Velleius afferre potest, quam ob rem voluptas sit summum bonum, quod ego non copiosius possim vel tutari, si velim, vel refellere ex illis locis, quos exposuit Antonius, hac dicendi exercitatione, in qua Velleius est rudis, unusquisque nostrum versatus? Quid est, quod aut Sex. Pompeius

Muell. Or. Restituit omnium codd. et vulgatam editionem lectionem Henr. V. explicationes. — *omnia, quae ad quamcunque rem pertineant*] restitui codd. fere omnium et plerarumque ante Gruterum editionum scripturam. Ille correxit *omniaque, ad quamc. r. p.*, cui correctioni favent Lg. 15. 20. 21. 76. 93. Sed longe exquisitior est antiqua lectio, qua duo in una sententia relativa colligantur: vide quae dicta sunt ad I. 12, 51. — *quamque* Lg. 14. Lamb.

77. *ingenio*] *ingenium* Lg. 3. 5. 24 corr. 32. v. ad II. 27, 114. — *valemus*] *valeamus* Lg. 6. 69. — *neque tamen*] *neque enim* Lg. 6 corr. *atque* 24 corr.

XXI. 78. *C. Velleius*] *Gallus Velleius* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. Gu. 1. 2. om. praenomen 32. — *rudis*] *rudissimus* Lg. 17 corr. — *nostrum*] *vestrum* Lg. 14. 15. — *Vigellius*] *Vigilleius* Lg. 3. *vigelius* 6. *vigellus* 81. *Visellius* edd. Vict. Man., eundem sine

aut duo Balbi aut meus amicus, qui cum Panaetio vixit, M. Vigellius de virtute homines Stoici possint dicere, qua in disputatione ego his debeam aut vestrum quisquam concedere? 79. Non est enim philosophia similis artium reliquarum. Nam quid faciet in geometria qui non didicerit? quid in musicis? Aut taceat oportebit aut ne sanus quidem iudicetur. Haec vero, quae sunt in philosophia, ingeniis eruuntur ad id, quod in quoque veri simile est, eliciendum acutis atque acribus eaque exercitata oratione poliuntur. Hic noster vulgaris orator,

dubio putantes ac *C. Visellium Varronem* commemoratum Ciceroni in Bruto 76, 264., qui vir in primis doctus dicitur; eum locum rursus ex nostro quidam correxere. Nec hoc recte, nec illud. Nam *Visellius* filius fuit C. Aculeonis, ipsiusque Ciceronis aequalem fuisse et ex Bruto colligas et ex libro de Or. II. 1, 2., ubi cum una cum Aculeonis filiis Cicero sese eruditum dicat, in eis Visellium fuisse probabile est. Is igitur cum Panaetio vivere non potuit. — *homines Stoici*] sic Ascens. Man. Grut. Pearc. Muell. Or. Henr. Libri omnes *hominum.* ' *de virtute hominum Stoice* ex Heusingeri quadam coniectura scripsit Sch.

79. *non est enim*] *non enim est* Lg. 35 corr. — *ne sanus*] *vesanus* Lg. 23. *neve sanus* 67. — *eaque*] *ea quae* Lg. 14. 16. 21. 23. 24 corr. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 84. 86. 93 corr. — *exercitata oratione*] hanc omnium librorum scripturam haud inscite explicat Orellius *orationem hominis bene exercitati. excogitata* Sch. Muell. de coniectura. — *hic noster*] sic Havn. 2. Cant. Harl. 2. α. δ. ε. Erl. Lg. 6. 65. 69. 70. Gu. 2. Ven. Wald. Lamb. Ern. Sch. Or. Henr. *hic hic noster* Lg. cett. Vict. Gu. 1. plerique ceterorum codicum edd. antiq. et vulgo post Aldum. *hinc hic noster* coni. Pearc. probavit Or. *hinc n.* Muell. — *istos quidem*] libri additum habent *nostros,* quod cum manifesto sit ineptissimum, uncis incluserunt Ern. Or., eiecerunt mecum Sch. Muell. Henr. *istos quidem vestros* duo codd. Regii et Lg. 81. *nrorum* i. e. *nostrorum* v. u. t. Lg. 17. Ultra quam credibile est hic ineptit editor nuperrimus *nostros* dici Velleium et Vigellium cum iusta quadam gloriatione affirmans quod etiam Romani philosophiae operam dederint. Gloriabatur igitur Crassus de verberibus, quae isti philosophi ab oratoribus usu exercitatis accepturi erant!

si minus erit doctus, attamen in dicendo exercitatus, hac ipsa exercitatione communi istos quidem verberabit neque se ab iis contemni ac despici sinet. 80. Sin aliquis exstiterit aliquando, qui Aristotelio more de omnibus rebus in utramque partem possit dicere et in omni causa duas contrarias orationes praeceptis illius cognitis explicare, aut hoc Arcesilae modo et Carneadi contra omne, quod propositum sit, disserat quique ad eam rationem adiungat hunc [rhetoricum] usum [moremque] exercitationemque dicendi: is sit verus, is perfectus, is solus ora-

Hoccine genus etiam hiscere in literis! — *ac despici*] *despicique* Lg. praeter 76. 81. 84., quorum tamen alter *atque desp.*, tertius *nec desp.* habet; *neque ab despici* Gu. 3. Mihi *ac despici* glossatoris videtur.

80. *exstiterit*] *exstitit* Lg. 6. *s* hic additum monstrant 3. 5. — *Aristotelio*] *Aristotelico* Lg. 3. 15. 21. 76. 84. Man. ita corr. 24. v. ad I. 21, 98. — *in utramque partem*] sic Lamb. Or. firmantque nunc Lg. 3. 5. 32. 73. 86. ita corr. 81. *in utr. partem sententiam* duo Lamb. codd., Pal. 3. 9. Mead. Harl. 2. *β. ψ.* Erl. Lg. 6. 16. 20. Vict. ita corr. 35. *partem* corr. *sententiam* 15. *in utramque sententiam* Havn. 1. 2. Lg. ceteri, Gu. 1. 3. al. et vulgo ab Aldo. — *Carneadi*] sic Gu. 1. 2. Vict. Lg. omnes, restituitque Henr.; v. explicatt. ad I. 19, 88. — *adiungat hunc rhetoricum usum moremque exercitationemque dicendi*] haec plerorumque librorum scriptura plus uno nomine falsa est. A Lg. 6. 15. 67. 76. 86. verba ab *adiungat* usque ad *exercitationemque* absunt; *exercitationemque* abest a Lg. 35. Primum *rhetoricum* Sch. iure eiecit, Henr. seclusit. Nam *disciplina* rhetorum erat, non *usus*, qui in foro comparabatur; nec magis *rhetor* usquam pro *oratore* vel *rhetoricus* pro *oratorio* dicitur. V. explicationes ad II. 3, 11. Deinceps lectum *moremque* bene confutavit Henrichsenus; nam *mos dicendi* cum nunquam *exercitationem* significet, tamen significare aliud quicquam hic non potest, etsi illud ipsum plane ταυτολόγως statim adiungitur. Elevatur autem eius vocabuli fides cum bis deinceps posito *que*, tum eo, quod Lg. 3. 5. 14. 16. 17. 20. 23. 24. 32. 35. 65. 70. 73. 81. 84. non *moremque* sed *rationem* exhibent, quod ex prioribus haesisse librariis clarum est. De loco c. 30, 122. v. explicationes. Sed quod eidem viro docto Madvigi emendatio placet, qui sic scribi vult: *hunc usum*

tor. Nam neque sine forensibus nervis satis vehemens et gravis nec sine varietate doctrinae satis politus et sapiens esse orator potest. 81. Quare Coracem istum vestrum patiamur nos quidem pullos suos excludere in nido, qui evolent clamatores odiosi ac molesti, Pamphilumque nescio quem sinamus in infulis tantam rem tanquam puerilis delicias aliquas depingere; nosque ipsi hac tam exigua disputatione hesterni et hodierni diei totum oratoris munus explicemus, dummodo illa res tanta sit, ut omnibus philosophorum libris, quos nemo [oratorum] istorum unquam attigit, comprehensa esse videatur.

XXII. 82. Tum Catulus, Haudquaquam hercle, inquit, Crasse, mirandum est esse in te tantam dicendi vel vim vel suavitatem vel copiam; quem quidem antea natura rebar ita dicere, ut mihi non solum orator summus, sed etiam sapientissimus homo viderere; nunc intellegó illa te semper etiam potiora duxisse, quae ad sapientiam spectarent, atque ex his hanc dicendi copiam fluxisse. Sed tamen, cum omnis gradus aetatis recordor

forensem exercitationemque vel *hunc usum forensemque exercitationem*, in eo quidem non recte iudicare videtur. Bene fecit uterque *morem* eiiciendo, non item *forensem* inferendo. *Hic usus* enim ipse est forensis, quem exercitatione oratores esse assequebantur. Cum igitur Madvigius recte perspexisset *rhetoricum* interpretandi gratia additum esse pronomini *hunc*, ut §. 81. *oratorum* ad *istos* Coracem et Pamphilum, quos nemo recte oratores dicere poterat, significandos, ipse tamen interpretamentum infersit non magis necessarium. Sic igitur constituendus locus: *adiungat hunc usum exercitationemque dicendi.*

81. *Coracem*] *Coracon* Vict.; fortasse *Coraca* voluit librarius. — *clamatores*] *clamosi* Lg. 20. — *puerilis*] sic Lg. 3. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. Vict. — *nemo oratorum istorum*] *oratorum* uncis inclusi cum Henr., de qua re dictum ad §. 80. — *unquam*] *nunquam* s. *numq.* Lg. 3. 5. 6. 24 corr. 32. 65. 73. — *attigit*] *hercle attigit* Lg. 69.

tuae cumque vitam tuam ac studia considero, neque quo tempore ista didiceris video, nec magnopere te istis studiis hominibus libris intellego deditum. Neque tamen possum statuere utrum magis mirer te illa, quae mihi persuades maxima esse adiumenta, potuisse in tantis tuis occupationibus perdiscere, an, si non potueris, posse isto modo dicere. 83. Hic Crassus, Hoc tibi, inquit, Catule, primum persuadeas velim me non multo secus facere, cum de oratore disputem, ac facerem, si esset mihi de histrione dicendum. Negarem enim posse eum satisfacere in gestu, nisi palaestram, nisi saltare didicisset; neque, ea cum dicerem, me esse histrionem necesse esset, sed fortasse non stultum alieni artificii existimatorem. 84. Simpliciter nunc de oratore vestro impulsu loquor, summo scilicet. Semper enim, quacunque de arte aut facultate quaeritur, de absoluta et perfecta quaeri solet. Qua re si iam me vultis esse oratorem, si etiam sat bonum, si bonum denique, non repugnabo. Quid enim nunc sim ineptus? ita me existimari scio. Quod

XXII. 82. *haudquaquam*] *hautq.* solus Vict. — *hercle*] *hercule* Lg. 6. 23 corr. 81. 93. — *esse in te*] inv. Lg. 20. om. 6. Mox *tanta* 32. — *intellego*] sic Lg. 35. — *omnis gradus*] scripsi ex Lg. omnibus, Vict. Gu. 1. — *magnopere*] v. ad I. 35, 164. — *intellego*] *fuisse intell.* Lamb. — *in tantis tuis occupationibus*] sic inverti secundum Lg. 6. 21. 32. 65. 76. Lamb. Vulgo *in tuis tantis*, quo positu *tuis* longe maiore vi praeditum videtur, quam debet. — *an si*] *ac si* Lg. praeter 35. 65. 93., item Vict. Gu. 2. *ac* Gu. 1.

83. *hic Crassus*] *huic Cr.* Lg. 5. 6. 15. 16. 23. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 81 corr. ut 35. 86. *hinc* 35. Gu. 1. — *posse eum*] inv. Lg. 5. 14 corr. 21. 76. — *satisfacere*] divisim Lg. 81., quem non sequor discrimen inter *satis facere* et *satisfacere* esse intelligens. *facere satis* 84. — *existimatorem*] *extimatorem* Lg. 15. 76. *aestimatorem* Man.

84. *impulsu*] om. Lg. 6. — *existimari*] *existimare* Lg. praeter 17. 76. 93, quorum primus *extimari*, item Gu. 1. 2. Vict.

si ita est, summus tamen certe non sum. Neque enim apud homines res est ulla difficilior neque maior neque quae plura adiumenta doctrinae desideret. 85. Attamen quoniam de oratore nobis disputandum est, de summo oratore dicam necesse est. Vis enim et natura rei, nisi perfecta ante oculos ponitur, qualis et quanta sit intellegi non potest. Me autem, Catule, fateor neque hodie in istis libris et cum istis hominibus vivere nec vero, id quod tu recte commeministi, ullum unquam habuisse sepositum tempus ad discendum, ac tantum tribuisse doctrinae temporis, quantum mihi puerilis aetas forenses feriae concesserint.

XXIII. 86. Ac si quaeris, Catule, de doctrina ista quid ego sentiam, non tantum ingenioso homini et ei, qui

scio om. Lg. 16. 70. 73. — *neque maior neque*] *nec maior nec* Lg. 23. priore loco *nec* etiam 17., altero 5. 14. 15. 16. 24. 32. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 2. ita corr. 3. — *adiumenta*] *documenta* Lg. 84 v. u. t.

85. *attamen*] divisim Lg. 3. 6. 20. 65. — *intellegi*] scripsi ex Lg. 35. 70., in quo est *legi*. — *nec vero*] *neque vero* Lg. 15. 20. 76. 84. Lamb. — *tantum tribuisse*] *attribuisse* Lg. 81 corr. u. t. — *forenses*] *forensesque* Lg. 6. 20. *et forenses* Lamb., itaque corr. Lg. 93. — *concesserint*] *concesserunt* Lg. 14. 20. 23. 35. 81. 86 corr. 93. Gu. 1. Lamb., non deterius.

XXIII. 86. *ac si*] sic Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. Lg. praeter 14. 81. ed. s. l. et a. Ven. Sch. Or. Henr.; vulgo *at si*. Quod novissimus interpres ait hic vim minui ante dictorum, si verum esset, alia tamen particula utendum erat; sed ne verum quidem est. Dixerat Crassus sibi adolescenti otium, quod literis accurate discentis daret, non fuisse. Iam ab hoc suo exemplo orsus pergit omnino virum rei publicae principem accuratissima doctrina non egere. Haec prioribus tanquam ex ipsa re consequentia adhaerent; a quo sententiae genere *at* alienissimum est. — *sibi ii sumpserunt*] *hi sibi s.* Lg. 84. Gu. 2., quo sane modo ponenda verba erant, si quis *hi* praeferret, quod est praeterea in Lg. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. Gu. 1. — *ab iis — ab iis*] utroque loco *his* est in Lg. 65. 67. 69. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. priore etiam in 32. altero in 24. A Gu. 2. alterum incisum usque ad *qui*

forum qui curiam qui causas qui rem publicam spectet, opus esse arbitror temporis, quantum sibi ii sumpserunt, quos discentes vita defecit. Omnes enim artes aliter ab iis tractantur, qui eas ad usum transferunt, aliter ab iis, qui ipsarum artium tractatu delectati nihil in vita sunt aliud acturi. Magister hic Samnitium summa iam senectute est et quotidie commentatur; nihil enim curat aliud. At Q. Velocius puer addidicerat; sed quod erat aptus ad illud totumque cognorat, fuit, ut est apud Lucilium,

— — — quamvis bonus ipse
Samnis in ludo ac rudibus cuivis satis asper;

sed plus operae foro tribuebat amicis rei familiari. 87. Valerius quotidie cantabat; erat enim scenicus. Quid

ipsarum plane abest. — *sunt aliud*] inv. Lg. 6. — *Samnitium*] *samnitum* aut *sannitum* Lg. 6. 17. 20. — *summa iam senectute*] *et summa i. s.*, ut ex ed. Wald. Ernestus et Muell. scripserunt, nunc repertum est in Lg. 14. 23. 67. 69. Omnino in his quidem libris vix ulla est antiquarum editionum scriptura, nisi aliquot Lambini suspiciones excipias, quae non in aliquo codice manu scripto reperiatur. Verum *et quotidie commentatur* est *et tamen quotidie commentatur,* qua re particula priore membro inferenda non egemus. v. Intpp. Bruti 29, 110. et Schmid. ad Hor. Epp. II. 2, 124. — *at Q. Velocius*] haec est Victorii et Turnebi coniectura recentioribus iure probata, quia nihil usitatum quam ex *Quinti* praenominis compendio fieri *que* et *quae*, v. Drak. ad Liv. XXI. 31, 7. XXIII. 13, 18. *atque velocius* plerique codd. Ald. Iunt. Crat. Carn. Man. *atque Volocius β. atque velociter* Lg. 20. 21. 32. 35. 65. 70. 76. 84. *atque ea quae velocius* 24. edd. antiquiss. *atque ea quae velociter* 67. *neque velocius* 81. *atque puer velocius* Gu. 1. *at Q. Venonius* liber nescio quis Ursini. Nomen hominis latere certum videtur; in ignoto errare et pronum est nec refert. — *apud*] *aput* Lg. 32. — *cuivis satis asper*] *civis* edd. pleraeque vett. ante Lambinum, et Lg. praeter 3. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 65. 69. 70. 73. 84., in quorum tamen parte, ut in Gu. 1. est *cuius, civibus, causis.*

87. *quotidie*] *cottidie* Lg. 65. — *scenicus*] *scaenicus* Lg. 65. — *commodum — pater familias*] haec om. Lg. 14. —

faceret aliud? At Numerius Furius noster familiaris, cum est commodum, cantat. Est enim pater familias, est eques Romanus; puer didicit quod discendum fuit. Eadem ratio est harum artium maximarum. Dies et noctes virum summa virtute et prudentia videbamus, philosopho cum operam daret, Q. Tuberonem. At eius avunculum vix intellegeres id agere, cum ageret tamen, Africanum. Ista discuntur facile, si et tantum sumas, quantum opus sit, et habeas qui docere fideliter possit et scias etiam ipse discere. 88. Sed si tota vita nihil velis aliud agere, ipsa tractatio et quaestio quotidie ex se gignit aliquid, quod cum desidiosa delectatione investiges. Ita fit, ut † agitatio rerum sit infinita cognitio facilis, si usus doctrinam confirmet mediocris opera tribuatur, memoria studiumque permaneat. Libet autem semper discere, ut si velim ego talis optime ludere aut pilae studio tenear, etiam fortasse, si assequi non possim. At alii, quia praeclare faciunt, vehementius, quam causa postulat, delectantur; ut Titius pila Brulla talis. 89. Quare nihil est, quod quisquam magnitudinem artium ex eo, quod

pater familias] sic divisim Lg. 20. 21. 32. 67. 70. 84. — *discendum fuit*] *fuit* om. Lg. omnes praeter 93., item Vict. Gu. 1. 2. — *dies et noctes*] *dies ac noctes* Lg. 5. *di esset, diese, discet deesset* omisso *noctes* quidam codd., ut 3. 17. 20. 32. *dies ac noctes* om. 65. 76. *noctes* om. etiam 81. 84. — *intellegeres*] scripsi ex Lg. 32., in quo tamen *intelligeret.*

88. *nihil*] *nil* Lg. 3. 6. 32. — *quotidie*] *cotidie* Lg. 81. Vict. *cottidie* 65. — *gignit*] *gignat* coni. Ern. secuti sunt Sch. Muell. — *investiges*] scripsi ex Lg. quamvis infirma auctoritate libris 23. 24. 67. 70. 81. v. ad II. 39, 166. — *ut agitatio rerum sit infinita, cognitio facilis, si usus doctrinam confirmet*] hanc Muelleri coniecturam sequor cum Or. Henr. Libri *ut agitatione rerum sit infinita cognitio, facilis usus doctrinam* etc. Sch. edidit: *ut agitatione rerum sit infinita cognitio, facilis, si*

senes discunt, pertimescat. Namque aut senes ad eas accesserunt aut usque ad senectutem in studiis detinentur aut sunt tardissimi. Res quidem se mea sententia sic habet, ut, nisi quod quisque cito potuerit, nunquam omnino possit perdiscere.

XXIV. 90. Iam, iam, inquit Catulus, intellego, Crasse, quid dicas et hercule assentior. Satis video tibi homini ad perdiscendum acerrimo ad ea cognoscenda, quae dicis, fuisse temporis. Pergisne, inquit Crassus, me quae dicam de me, non de re putare dicere? Sed iam, si placet, ad instituta redeamus. Mihi vero, Catulus inquit, placet. 91. Tum Crassus, Quorsum igitur haec spectat, inquit, tam longa et tam alte repetita oratio? Hae duae partes, quae mihi supersunt, illustrandae orationis ac totius eloquentiae cumulandae, quarum altera dici postulat ornate altera apte, hanc habent vim, ut sit quam maxime iucunda, quam maxime in sensus eorum, qui audiunt, influat et quam plurimis sit rebus instructa. 92. Instrumentum autem hoc forense litigiosum acre tractum ex vulgi opinionibus exiguum saneque

usus etc. Vulgata inexplicabilis est. — *possim*] *possum* Lg. 6. 21. 24 corr. 76. 81. 86 corr. — *postulat*] *postulet* Lg. 6.

89. *quod senes*] *quod* om. Lg. 3. 5. 6. 24 add. 32. — *ad eas*] *ad eam* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 67. 69. 73. 76. 81 corr. 86.

XXIV. 90. *iam, iam*] iunctim Lg. 65. ed. Steph. — *de re*] om. Lg. 70. *me* et *re* locis confusa in Lg. 14. — *Catulus inquit*] inv. Vict. V. explicationes II. 8, 31.

91. *dici postulat ornate*] *dicit* Lg. aliquot et Vict. *ornate dici postulat* 14. 23. 67. 69. 93. edd. antiquiss. Sch. Muell. *dici ornate postulat* Erl. *dicit orn. post.* Gu. 2. *ornate* om. Lg. 3. 5 add. 17. 20. 21. 35. 65. 81. Vict. — *altera*] additur *postulat* in Lg. 6. — *qui audiunt*] *qui audiant* Lg. 20. 23.

92. *tractatum*] *tractum* Lg. praeter 17. 20. 35. 65. 93. —

mendicum est. Illud rursus ipsum, quod tradunt isti, qui profitentur se dicendi magistros, non multum est maius quam illud vulgare ac forense. Apparatu nobis opus est et rebus exquisitis undique collectis arcessitis comportatis, ut tibi, Caesar, faciendum est ad annum; ut ego in aedilitate laboravi, quod quotidianis et vernaculis rebus satisfacere me posse huic populo non putabam. 93. Verborum eligendorum et collocandorum et concludendorum facilis est vel ratio vel sine ratione ipsa exercitatio. Rerum est silva magna, quam cum Graeci iam non tenerent ob eamque causam iuventus nostra dedisceret paene discendo, etiam Latini, si dis placet, hoc biennio magistri dicendi exstiterunt; quos ego censor edicto meo sustuleram, non quo (ut nescio quos dicere aiebant) acui ingenia adolescentium nollem, sed contra ingenia obtundi nolui corroborari impudentiam. 94. Nam apud Graecos, cuicuimodi essent, videbam tamen esse praeter hanc exercitationem linguae doctrinam aliquam et

sanequc mendicum] sic correxi vulgatum *sane atque mendicum* ex Lg. omnibus et Gu. 2., idque ad sententiam longe fortius est. — *non multum*] *non multo,* quod sane usitatius, edd. quaedam vett. et Lambinus. — *undique collectis*] vulgo additum *et* ante *collectis,* recte ex coni. Schuetzii omissum ab Orellio, abest etiam ab Havn. 2. ε. ψ. Erl. Lg. 3. 4. 15. 16. 17. 20. 21. 32. 86. Quippe res *undique exquiri* non possunt, *colligi* possunt. — *accersitis*] sic, ut solent boni libri, hic Vict. Gu. 2. Lg. 3. 5 *(adc.).* 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73 *(adc.).* 76. 81. 86. v. ad II. 27, 117. — *quotidianis*] *cotidianis* et *cottid.* Lg. 65. 81. Vict. — *me posse huic*] inv. Lg. 21. 76. *posse* om. 70.

93. *dis placet*] sic scripsi ex Lg. 5. 4. 15. 16. 21. 23. 24. 32. 70. 93. eodemque redit *displicet* in Gu. 1. 2. — *sustuleram*] *substuleram* sueto mendo Lg. 14. 15. 16. 17. 21. 23 corr. 81. 84. Gu. 1.

94. *cuicuimodi*] sic Man. Lamb. Pearc. Sch. Muell. Or. Henr.; v. Gronovium ad Gell. N. Att. II. 8. Oudendorp. ad Caes. B. Civ. III. 32, 2. Quanquam ex his et aliis nihil ultra discas,

humanitatem dignam scientia; hos vero novos magistros nihil intellegebam posse docere, nisi ut auderent; quod etiam cum bonis rebus coniunctum per se ipsum est magno opère fugiendum. Hoc cum unum traderetur et cum impudentiae ludus esset, putavi esse censoris, ne longius id serperet, providere. 95. Quanquam non haec ita statuo atque decerno, ut desperem Latine ea, de quibus disputavimus, tradi ac perpoliri; patitur enim et lingua nostra et natura rerum veterem illam excellentemque prudentiam Graecorum ad nostrum usum moremque transferri; sed hominibus opus est eruditis, qui adhuc in hoc quidem genere nostri nulli fuerunt; sin quando exstiterint, etiam Graecis erunt anteponendi.

XXV. 96. Ornatur igitur oratio genere primum et quasi colore quodam et suco suo. Nam ut gravis ut suavis ut erudita sit, ut liberalis ut admirabilis ut polita, ut sensus ut dolores habeat quantum opus sit, non est singulorum articulorum: in toto spectantur haec corpore.

quam vocem librariis ignotam plurimis locis depravari; ut recte dixerit Orellius ad Tusc. V. 41, 121 videndum esse, an non pluribus locis *cuiusque modi* legendum sit. Ego audacter pronuntio illud *cuicuimodi* in libris nullis liquido scriptum exstare; sensus tamen multis locis apertissime postulat nec repugnat similitudo: ut enim a *qui hic is* fiunt *cuius modi huius modi eiusmodi*, ita a *quisquis* fieri oportet simile adverbium; breviata tamen forma coniecturae deberi videtur. Favent aliquando codices: hic *cuimodi* Lg. 32. — *qui eiusmodi* 6. 14. 16. 70. 73. 93. Havn. 2. Gu. 2. γ. edd. antiquiss. Ern. *qui cuiusmodi* Vict. Havn. 1. ψ. Lg. ceteri praeter 84., in quo est *huiusmodi*. — *videbam*] *videbant* Lg. 6. 20. 21. 32. 35 corr. 65. 67. 81. 84. Vict. ita corr. 69. — *nisi ut auderent*] *nisi quod aud.* Lg. 17. *audirent* 81 corr.

95. *disputavimus*] *disputamus* Lg. 6. ed. Man. — *et lingua*] *et* om. Lg. 6. 16 add. — *nulli*] *nonnulli* Lg. 15. 24 corr. 86. — *sin*] *si* Vict. — *etiam*] *et* Lg. 6. 17.

XXV. 96. *suco*] scripsi secundum Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 2.

Ut porro conspersa sit quasi verborum sententiarumque floribus, id non debet esse fusum aequabiliter per omnem orationem, sed ita distinctum, ut sint quasi in ornatu disposita quaedam insignia et lumina. 97. Genus igitur dicendi est eligendum, quod maxime teneat eos, qui audiant, et quod non solum delectet, sed etiam sine satietate delectet; — non enim a me iam exspectari puto, ut moneam, ut caveatis ne exilis ne inculta sit vestra oratio ne vulgaris ne obsoleta; aliud quiddam maius et ingenia me hortantur vestra et aetates; — 98. difficile enim dictu est quaenam causa sit cur ea, quae maxime sensus nostros impellunt voluptate et specie prima acerrime commovent, ab iis celerrime fastidio quodam et satietate abalienemur. Quanto colorum pulchritudine et varietate floridiora sunt in picturis novis pleraque quam in veteribus? quae tamen, etiam si primo aspectu nos ceperunt, diutius non delectant; cum iidem nos in antiquis tabulis illo ipso horrido obsoletoque teneamur. Quanto

v. ad II. 21, 88. — *conspersa sit quasi*] *quasi consp.* Lg. 20., fortasse melius. — *in ornatu*] *inornata* Lg. 15. 70.

97. *qui audiant*] *qui audiunt* Lg. 6. 24. 32 corr. 70. — *ut caveatis*] haec om. Lg. 15. 86., nec sane necessaria sunt. — *maius*] *magis* Lg. praeter 35. 73., Vict. Gu. 1. 2. usitatissimo sed in tanto librorum numero tamen mirabili mendo.

98. *cur ea, quae*] *ea* om. Wetzel. et Harl. *cur etiam quae* de coniectura inutili Muell. — *commovent*] *movent* Lg. 14. — *ab iis*] *ab his* Lg. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu 1. 2. — *celerrime*] *celeberrime* Gu. 1. 2. Lg. XIV., in quibus tamen optimus 32. non est; *creberrime* 16. 70. 73. — *pulchritudine*] sic cum aspiratione Lg. praeter 3. 5. 6. 16. 32. 35. — *etiam si*] sic divisim Lg. XV., *si* 20. — *aspectu*] sic extrito *p* libri solent, Lg. omnes, Vict. Gu. 1., codices autem sequendi in hac re sunt, quia in titulis utriusque generis formae visuntur. — *iidem nos*] *idem nos* Vict. Gu. 1. 2. Lg. praeter 93. — *voculae*] *notulae* Lg. 81. — *certae*] *rectae* Gu. 1. fortasse bene. — *fiant*] Gu. 1. *fuerit,* Lg. 17. 24. 76. *fiant.*

molliores sunt et delicatiores in cantu flexiones et falsae voculae quam certae et severae? quibus tamen non modo austeri, sed, si saepius fiunt, multitudo ipsa reclamat. 99. Licet hoc videre in reliquis sensibus; unguentis minus diu nos delectari summa et acerrima suavitate conditis quam his moderatis, et magis laudari quod ceram, quam quod crocum olere videatur; in ipso tactu esse modum et mollitudinis et levitatis. Quin etiam gustatus, qui est sensus ex omnibus maxime voluptarius quique dulcitudine praeter ceteros sensus commovetur, quam cito id, quod valde dulce est, aspernatur ac respuit? Quis potione uti aut cibo dulci diutius potest? cum utroque in genere ea, quae leviter sensum voluptate moveant, facillime fugiant satietatem. 100. Sic omnibus in rebus voluptatibus maximis fastidium finitimum est; quo hoc minus in oratione miremur, in qua vel ex poëtis [vel ex oratoribus] possumus iudicare, concinnam distinctam ornatam festivam sine intermissione sine reprehensione

99. *ceram*] *terram* Lambiniani nescio qui, Cant. δ. Med. 2. Lott. Melanchth. Vict. Carn. Man. ita corr. Lg. 24. *quae terram, quam quae crocum olere videantur* Lamb. idemque in annot. etiam *sapere* pro *olere* Ciceroni reddendum esse censet et assentientem habet Spaldingium ad Quintil. VI. 3, 107., scilicet quia illa ex eo afferre videatur Plin. H. N. XVII. 3. Cum incertum sit hunc an alium locum ante oculos habuerit Plinius et, si hunc, de scripto an memoriter retulerit, recentiores ad plerorumque librorum scripturam redierunt. — *tactu*] *tractatu* Lg. 6. — *levitatis*] *lenitatis* Lg. 14. 24. — *dulcitudine*] *dulcedine* Lg. 3. 6. 20. 35. 65. 73. 84. 93. — *cum utroque*] *quam utr.* (i. e. *quom*) Lg. omnes, cum var. *quoniam* 17., item Gu. 1. 2. — *leviter*] *leniter* Lg. 76. 84. — *fugiant*] sic codd. et vulgo edd. *effugiant* Ernesti coniecturam secutus est Sch.

100. *vel ex oratoribus*] praepositio, quae vulgo abest, ab Henr. addita est secundum Schuetzium ex Havn. 1. 2. edd. antiq. et Aldo, habent eam etiam Lg. praeter 23. omnes, Gu. 2. Lambinus. Iure tamen et illa verba et mox sequentia *vel poësis vel*

sine varietate, quamvis claris sit coloribus picta [vel poësis vel oratio], non posse in delectatione esse diuturna. Atque eo citius in oratoris aut in poëtae cincinnis ac fuco offenditur, quod sensus in nimia voluptate natura, non mente satiantur, in scriptis et in dictis non aurium solum, sed animi iudicio etiam magis infucata vitia noscuntur.

XXVI. 101. Quare *bene* et *praeclare* quamvis nobis saepe dicatur; *belle* et *festive* nimium saepe nolo. Quanquam illa ipsa exclamatio, *Non potest melius,* sit velim crebra; sed habeat tamen illa in dicendo admiratio ac summa laus umbram aliquam et recessum, quo magis id, quod erit illuminatum, exstare atque eminere videatur. 102. Nunquam agit hunc versum Roscius eo gestu, quo potest:

Nam sapiens virtuti honorem praemium, haud praedam petit;

sed abicit prorsus, ut in proximos:

Ecquid video? ferro saeptus possidet sedis sacras,

oratio suspecta videbuntur. „Cicero enim sic argumentatur: Si ne poëtae quidem, a quibus omnia ad voluptatem referuntur, fastidium effugiunt, si sine varietate et intermissione dulces esse velint, multo minus ista perpetua festivitas et concinnitas in oratoribus feretur.“ *Schuetz.* Recte; a poëtis argumentum sumit de oratoribus, non communiter argumentatur de utrisque. De illis, quae sequuntur, etiam id considerandum est, quod recte monet Henr., Latine *concinnam et festivam poësin* non dici, sed *poëma.* — *reprehensione*] *respiratione* Lamb. v. explicationes. — *aut in poëtae*] *in* om. Lg. 15. 21. 24. 67. 76. 84. 86. v. ad I, 9, 36.

XXVI. 101. *bene*] *et bene* Lg. 76. — *nolo*] *volo* Lg. 20. 81 corr. om. 21. 76. Contra pro *velim* in 14. 23. 67. 69. 93. est *nolim*, itaque corr. 5. — *id*] om. Lg. 73. — *exstare*] *excitare* Gu. 1.

102. *abicit*] sic Gu. 1. Vict. Lg. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21.

incidat aspiciat admiretur stupescat. Quid? ille alter:

Quid petam praesidi?

quam leniter! quam remisse! quam non actuose! instat enim

O pater, o patria, o Priami domus!

in quo tanta commoveri actio non posset, si esset consumpta superiore motu et exhausta. Neque id actores prius viderunt quam ipsi poëtae, quam denique illi etiam, qui fecerunt modos, a quibus utrisque summittitur aliquid, deinde augetur extenuatur inflatur variatur distinguitur. **103.** Ita sit nobis igitur ornatus et suavis orator (nec tamen potest aliter esse), ut suavitatem habeat austeram et solidam, non dulcem atque decoctam. Nam ipsa ad ornandum praecepta quae dantur, eius modi sunt, ut ea quamvis vitiosissimus orator explicare possit. Quare, ut ante dixi, primum silva rerum [ac sententiarum] comparanda est, qua de parte dixit Antonius. Haec formanda filo ipso et genere orationis illuminanda verbis varianda sententiis. **104.** Summa autem laus eloquentiae

32. 65. 70. 73. 76. 81. — *ecquid*] sic edd. ab Aldo inde, cum quibus conspirat Lg. 14. Gu. 2., si ex eo accurate enotatum est, quod factum reor. Codd. rell. et edd. vett. *et quid,* unde *at quid* efficiendum dicas. Bothius scripturus erat *hei quid,* genere exclamandi a sententia plane alieno. — *aspiciat*] *d* addunt solus Lg. 21. — *stupescat*] *obstupeat* Lg. 6. — *praesidi*] sic Cant. Pearc. Sch. Muell. Or. Henr.; codd. *praesidii.* — *neque id*] *nec id* Lg. 17. — *summittitur*] *subm.* Lg. 14. 15. 16. 81. Vict. Dein Lamb. *aliquid atque extenuatur,* cum *atque* in reliquis non compareat. *et tenuatur* Lg. 76.

103. *ita sit nobis igitur*] *ita sit igitur n.* Lg. 5. Gu. 1. — *quamvis vitiosissimus*] *quivis vit.* Lg. praeter 84., *quevis* 32., quae scripturae ex non recte intellecto scribendi compendio ortae. *vitiosissimus* 3 corr. — *ac sententiarum*] manifestam interpolationem, iam propter tautologon non ferendam uncinis saepsi cum Or. Henr. v. ad II. 33, 144.

est amplificare rem ornando, quod valet non solum ad augendum aliquid et tollendum altius dicendo, sed etiam ad extenuandum atque abiciendum.

XXVII. Id desideratur omnibus iis in locis, quos ad fidem orationis faciendam adhiberi dixit Antonius, vel cum explanamus aliquid vel cum conciliamus animos vel cum concitamus. 105. Sed in hoc, quod postremum dixi, amplificatio potest plurimum, eaque una laus oratoris est et propria maxime. Etiam maior est illa exercitatio, quam extremo sermone instruxit Antonius (primo reiciebat), laudandi et vituperandi. Nihil est enim ad exaggerandam et amplificandam orationem accommodatius, quam utrumque horum cumulatissime facere posse. 106. Consequentur etiam illi loci, qui, quanquam proprii causarum et inhaerentes in earum nervis esse debent, tamen, quia de universa re tractari solent, *communes* a veteribus nominati sunt; quorum partim habent vitiorum et peccatorum acrem quandam cum amplificatione incusationem

104. *abiciendum*] scripsi ex Lg. 16. 17. 20. 21. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. Vict. Gu. 1.

XXVII. *omnibus iis*] *omn. his* Lg. praeter 5. 6. 16. 20. 23. 35. 65., item Vict. Gu. 1, 2. — *orationis*] om. Lg. 84. *oratione* cod. Regg. 7703. et Lambinus. *orationi* coniecerunt, Schuetz. et Henr. probarunt; iniuria, ut videtur. V. explicationes. — *explanamus*] *explicamus* Lg. 6. 15. 69. 86. — *animos*] om. Gu. 1. — *cum concitamus*] *cum* om. Lg. 23. *excitamus* 3 corr.

105. *in hoc*] additur *ipso* in Lg. 16. — *potest plurimum*] inv. Lg. 14. 69. — *una laus oratoris est et propria*] sic omnes fere codd. et edd. ad Ern. usque; restituit Or. *est* om. Cant.; *et* omittendum censuit Pearc., quam suspicionem secuti sunt Ern. Sch. Muell. Hi omnes non videntur intellexisse quid *una laus* significaret. — *reiciebat*] scripsi secutus Lg. 16. 17. 20. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 86. Vict. Gu. 1. *recitabat* Gu. 2. — *facere posse*] *posse* om. Vict.

106. *incusationem*] om. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 21. 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. *in accusationem* 17. *aut* om. 6. —

aut querelam, contra quam dici nihil solet nec potest, ut in depeculatorem in proditorem in parricidam; quibus uti confirmatis criminibus oportet: aliter enim ieiuni sunt atque inanes; 107. alii autem habent deprecationem aut miserationem; alii vero ancipites disputationes, in quibus de universo genere in utramque partem disseri copiose licet. Quae exercitatio nunc propria duarum philosophiarum, de quibus ante dixi, putatur; apud antiquos erat eorum, a quibus omnis de rebus forensibus dicendi ratio et copia petebatur. De virtute enim, de officio de aequo et bono de dignitate utilitate honore ignominia praemio poena similibusque de rebus in utramque partem dicendi animos et vim et artem habere debemus. 108. Sed quoniam de nostra possessione depulsi in parvo et eo litigioso praediolo relicti sumus et aliorum patroni nostra tenere tuerique non potuimus, ab iis, quod indignissimum est, qui in nostrum patrimonium irruperunt, quod opus est nobis mutuemur.

depeculatorem] *decuplatorem* Lg. 15. 16. 70. 73. 86. *peculatorem* 67. 76. — *parricidam*] uno *r* Lambinus, itaque Lg. 17. 23. 69. *paridam* corr. *patricidam* 67., ut est in Vict. — *confirmatis criminibus*] inv. Lg. 67.

107. *de officio*] om. Lg. 76. — *utilitate*] om. Lg. 15. 20. 93. — *de rebus*] *de* om. Lamb. et Lg. 81. v. explicationes ad I. 2, 8. — *dicendi animos*] etsi certissime haec sic sunt componenda: *animos et vim et artem in utramque partem dicendi*, tamen post *dicendi* distingui ab Or. et Henr. non debuit. Non enim in puerorum usum tali adminiculo egentium Cicero editur. *dicendi omnino et vim* Man. Muell. *dicendo ducendi animos et vim* Walchii coniectura est Ern. Liv. p. 175. *dicendo alliciendi animos* et *vim* Purgoldi suspicionem secutus est Sch. in ed. mai.; in min. idem *animos* deleturus erat. Orellio suspectum est *et vim.* v. explicationes.

108. *et eo*] *eo* om. Lg. 16. 35. — *ab iis*] *ab his* Lg. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2. — *opus est*] *est* om. Lg. 76.

XXVIII. 109. Dicunt igitur nunc [quidem illi] qui ex particula parva urbis ac loci nomen habent et Peripatetici philosophi aut Academici nominantur, olim autem propter eximiam rerum maximarum scientiam a Graecis politici philosophi appellati universarum rerum publicarum nomine vocabantur, omnem civilem orationem in horum de generibus et formis **alterutro genere versari, aut de finita controversia certis temporibus ac reis, hoc modo: *Placeatne a Carthaginiensibus captivos nostros redditis suis recuperari?* aut infinite de universo genere quaerentis *quid omnino de***

XXVIII. 109. *dicunt igitur nunc* [*quidem illi*] *qui*] hic ordo est, quem Or. Henr. exhibuerunt, hic tamen iure addens *illi* eiiciendum videri. *dicunt igitur illi, qui nunc quidem* Sch. Muell., et si transpositione hic locus sanandus videretur, probabilius hoc esset, quam Orelli ratio. Libri enim et edd. inde ab antiquissimis *dicunt igitur nunc quidem illi qui,* hyperbato non ferendo, si quis aures Latinas habet. Sed videntur eiicienda *quidem illi,* quorum alterum ex *qui* sequente ortum, idque cum in verba Ciceronis irrepsisset, alia manus addidit *illi.* Ita feci. — *appellati*] om. Lg. 16. 70. 73. — *orationem*] *rationem* Lg. 35. ita corr. 81. — *de finita controversia*] hanc codicum omnium scripturam restitui, quam Pearc. ex mg. codicis δ. in *definitae controversiae* mutavit. Quod si fortasse propter oppositum in altero membro genitivum *quaerentis* a Pearcio correctum est, ea ipsa causa videtur a correctione abstinendi. Nam quid est *controversia quaerens?* Quaeritur aliquid controversia, non controversia quaerit. Ad *quaerentis* quid subaudiri possit praeter *oratoris* non video. Corrigendum est *de finita,* ut sententia, quanquam paulo impeditior propter interposita constet: *omnem orationem in alterutro genere versari, aut de finita controversia — aut infinite de universo genere quaerentis.* Quippe *quaerentis* cum *oratione* coniungendum est et opponitur *quaerens de finita temporibus et reis controversia* et *quaerens infinite.* — *haec autem*] *autem* om. Lg. 15.

110. *loquuntur illi; hac etiam*] verba vulgo lecta *illi quanq. rhetores* Hotomannus coniectura supplevit, quam post Sch. recentiores secuti sunt. Codices aut *loquuntur,* aut *loquantur* habent; sequitur deinde post distinctionem maximam: *Etiam hac* etc. *Loquantur* legitur in VSt. α. ψ. mg. δ. Gu. 1. 2. Lg. 3.

captivo statuendum ac sentiendum sit? Atque horum superius illud genus causam aut controversiam appellant eamque tribus lite aut deliberatione aut laudatione definiunt; haec autem altera quaestio infinita et quasi proposita consultatio nominatur. Atque hactenus [loquuntur] illi. 110. Hac etiam in instituendo divisione utuntur, sed ita, non ut iure aut iudicio vi denique recuperare amissam possessionem, sed ut [iure civili] surculo defringendo usurpare videantur. Nam illud alterum genus, quod est temporibus locis reis definitum, obtinent, atque id ipsum

5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 24. 32. 35. 86. *loquatur* 21. Qui vulgatam explicare conatus est ita, ut diceret subaudiri *rhetores* posse, quod Crassus hic de dicendi magistris ex proposito agat, ignoravit hos opponi philosophis non posse, nisi sit aliquid, quo oppositio indicetur. Sed Hotomanni coniectura admissa sententia nihilo verior est. Quis enim unquam dixit *loqui hactenus?* Mihi recipiendum videtur *illi,* eiiciendum *loquuntur* manifesto interpolatoris manus, transponenda *etiam hac,* ut legatur *hac etiam,* quod genus a librariis centies promiscue habitum est. Sic omnia commode defluunt: *Atque hactenus illi* (philosophi). *Hac etiam in instituendo divisione utuntur,* quippe illi qui instituunt, id est rhetores. Sic opposita philosophis notio in verbo *instituendi* inest. Verum *in* Ernestus de coniectura addidit, necessaria quidem. In libris hic adeo turbari mirum non est, cum codd. optimi Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. ad haec usque verba lacunosi sunt (duo posteriores ad *non ut iudicio),* et in ipsa lacunosorum commissura plura sensu carentia reperiri soleant: v. ad III. 5, 17. — *vi denique*] felicissima haec est Madvigi coniectura, quem sequor, ut Henr. fecit. *vi* in nullo libro legitur, sed vel *ut denique,* vel *aut denique* (ita Lg. 65. 76. Havn. 2. non nulli codd. Lambini), unde Lambinus, quem sequuntur Sch. Muell., *aut vi denique* effecit; *ut vi denique* Or. Sed in in illo *ut* perperam scripto *vi* latet. — *ut iure civili*] vulgo additum *ex* correxi secundum codd. optimos Lg. 2. 4. 6. 13. 36. Gu. 3. Illud non potest intelligi aliter, nisi ut surculus ex iure civili defringi dicatur, quod absurdum est. *Iure civili* est *secundum speciem quandam iuris usurpandi,* qua contenti homines minime litigiosi rem iudicio recuperare non conantur. Sed cum fieri non possit, ut *iure et iudicio repetere* et *iure civili surculo defringendo usurpare* recte inter se op-

lacinia. Nunc enim apud Philonem, quem in Academia maxime vigere audio, etiam harum iam causarum cognitio exercitatioque celebratur. Alterum vero tantummodo in prima arte tradenda nominant et oratoris esse dicunt; sed neque vim neque naturam eius nec partis nec genera proponunt, ut praeteriri omnino fuerit satius, quam attentatum deseri. Nunc enim inopia reticere intelleguntur, tum iudicio viderentur.

XXIX. 111. Omnis igitur res eandem habent naturam ambigendi, [de qua quaeri et disceptari potest], sive in infinitis consultationibus disceptatur, sive in eis causis, quae in civitate et forensi disceptatione versan-

ponantur, illa verba tota seclusi. Ascripsit qui formulam illam ex iure civili sumptam significare vellet. — *neque naturam eius nec partis nec genera*] sic codd., nisi quod Gu. 3. *nec* ante *partis* om. Schuetzius, quem offendebat illud *alterius generis nec partis nec genera*, vel *nec genera* delendum vel *neque naturam eius generis nec partes* scribendum censuit. Sed Goerenzius ad Fin. II. 11, 33. *genus* saepe bis significatione diversa Ciceroni dici ostendit. Ceterum verba *vim neque* om. Lg. 6. 14. *neque genera* Lg. 3. 6. 32. 76. *partis* scripsi ex Lg. XVII., in quibus sunt 2. 4. 13. 36., item ex Gu. 3. Vict. — *attentatum*] *atactum* s. *attactum* et *at tactum* Lg. 2 corr. *tactum*, 13. 36. 84. Gu. 3. Lamb.; sed non constat de usu eius participii. *in tractatum* 3. 6. 32. *ad tantum* 4. v. *tractatum*. *ac tantum* 5 corr. ut 14. 15 corr. ut 14. 16. 21. 24 corr. ut 14., in quo et 23. 67. 69. 93. inest *tale ac tantum*. *actātum* 20. *intactum* 65. 70. 73. 81. 86. *tantum* 70. *attrectatum* 17., quae scriptura sola non minus vera videtur, quam vulgata, quam Lg. nullus, sed Vict. Gu. 1. 2. exhibent. Quanquam qui *attrectare* dixerit pro aggrediendo et inchoando, non habeo auctorem antiquiorem Tacito Ann. III. 52.; sed inde pars etiam orationis dicitur *attrectatio* apud Quintilianum I. 4, 20. — *nunc*] *non* Gu. 2. — *intelleguntur*] scripsi ex Lg. 4. 13. 36. *intelligantur* 81.

XXIX. 111. *habet naturam*] inv. Lg. 3. 4. 6. 32. — *disceptatur*] delerunt Sch. et Muell. Sed ne sic quidem satis constat sententia. Displicet enim *res*, de qua *disceptari* potest in causis, quae in forensi *disceptatione* versantur. Deinde non de

tur; neque est ulla, quae non aut ad cognoscendi aut ad agendi vim rationemque referatur. 112. Nam aut ipsa cognitio rei scientiaque perquiritur, ut: *Virtus suamne propter dignitatem an propter fructum aliquem expetatur?* aut agendi consilium exquiritur, ut: *Sitne sapienti capessenda res publica?* 113. Cognitionis autem tres modi, coniectura definitio et, ut ita dicam, consecutio. Nam quid in re sit coniectura quaeritur, ut illud: *Sitne in humano genere sapientia?* Quam autem vim quaeque res habeat definitio explicat; ut si quaeratur *quid sit sapientia?* Consecutio autem tractatur, cum quid quamque rem sequatur anquiritur; ut illud: *Sitne aliquando mentiri boni*

natura ambigendi disceptatur, sed de rè, quae illam naturam habet. Mihi illa: *de qua quaeri et disceptari potest*, tollenda videntur, cum nihil aliud contineant, quam explicationem verbi *ambigendi*. Uncis inclusi. *disceptetur* VSt., quem ad modum coniecit Ern. — *sive in eis*] *eis* pro *iis* scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. *his* 24. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 2. 3. — *et forensi*] *in* addi solitum delevi secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 15. 32. 36. 69. v. ad I. 15, 65. — *versantur*] *versentur* Lg. 2. 4. 13. 36. quod propter prius *disceptatur* probari non potest. — *est ulla*] *ulla res est* Lg. 3. 4. 6. 32. *est* om. 13. — *non aut*] *aut* om. Lg. 2. 4. 13. 21. 76. 81.

112. *rei scientiaque*] *reique scientia* Lg. 2. — *fructum aliquem*] sic Lambinus vulgatum *fructus aliquos* correxerat, quem sequor ob fidem Lg. 2. 4. 13. 36. — *agendi consilium exquiritur*] haec om. Lg. 3. 6. 32. *exquiretur* Lg. XVI., in iisque optimi 2. 4. 13. 36.

113. *cognitionis — modi*] *cognitiones — modi complectuntur* Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. — *coniectura*] om. Lg. 4. *coniunctura* Gu. 1. et sic deinde iterum. — *anquiritur*] *acquiritur* Lg. 2. Gu. 3. *conquiritur* 14. 23. 67. *exquiritur* 69. 93. edd. antiquiss. *inquiritur* Gu. 2. Lg. 3. 4. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 76. 84. edd. post Aldum. *an quaeritur* α. β. ψ. *anquiritur*, ut post Sch. legitur, diserte scriptum in Havn. 1. 2. Z. Gu. 1. Lg. 5. 20. 35. 36. 70. 73. — *mentiri*] varie inepte codd. optimi. *mente* Lg. 2. 13. *mente in* Gu. 3. *metē* Lg. 4 corr. *mentem* 36. *in mente* 3. 6. manifesta interpolatione. om. 76.

viri? 114. Redeunt rursus ad coniecturam eamque in quattuor genera dispertiunt. Nam aut quid sit quaeritur, hoc modo: *Naturane sit ius inter homines an in opinionibus?* aut quae sit origo cuiusque rei, ut: *quod sit initium legum aut rerum publicarum?* aut causa et ratio: ut si quaeratur *cur doctissimi homines de maximis rebus dissentiant?* aut de immutatione: ut si disputetur *num interire virtus in homine aut num in vitium possit convertere?* 115. Definitionis autem sunt disceptationes aut cum quaeritur quid in communi mente quasi impressum

114. *quattuor*] scribo, quod sic exhibet Gu. 2. Lg. 3. 4. 5. 6. 17. 32. 36. 65. 70. 93. — *dispertiunt*] pars optimorum *dispartiunt* (Lg. 6. 36. 65. 93.) *disparciunt* 13. 32. *dispartiuntur* Gu. 3. Nihil novavi, etsi quale hoc est multa in libris exstant nec minore fide videntur illis, quae vocalem mutatam monstrant. *Detractare* iuxta ac *detrectare* Livii codd. ap. Drakenb. ad XXXIV. 15, 9. De compositis verbi *partiri* vide eundem ad XXXVIII. 36, 8. et Heusingerum ad Cic. Off. p. 138. 298. 357. ed. Zumpt., cum quibus componi possunt exempla Cic. p. Sext. 61, 129. Acad. II. 5, 21. Tac. Ann. XIV. 16. Hist. V. 20. Composita verbi *spargere* tetigit Cortius ad Lucan. I. 384. Contra *bipartitus*, *tripartitus* etiam altero modo scripta reperiuntur, ut Cic. Off. III. 2, 9. Liv. XXI. 7, 5.; *quadripertitus* Quintiliano frequens, ut I. 5, 38 III. 6, 83. V. 14, 5. XI. 3, 17.; Spaldingius id non sane probabili ratione defendit *expertus* comparans et similia. *Defetigare* ex libris Suetonio intulit Gronovius Caes. 65., improbarunt alii; *depecisci* male scripsit Orellius Cic. Att. IX. 7, 3.; adversatur enim invicta libri Medicei auctoritas. Ut antiquiora fuerint *dispartire* a Nonio ex Sisenna vetustorum amatore allatum v. *componere*, item *accanere* et *succanere*, quibus Varro de LL. VI. 75. p. 103 Muell. et Sallustius fr. I. p. 954. Cort. usi sunt, rursus antiquitatis robiginem refert *rederguisse*, quod Africano tribuitur a Festo p. 226. — *an in opinionibus*] addidi *in* cum propter dignitatem Lg. omnium praeter 5. 20. 81. 84., tum quia dure videtur dici *ius esse inter homines opinionibus*, commode *ius esse in opinionibus*, id est in opinionibus positum. — *ut quod sit initium*] *aut q. s. i.* Lg. 3. 4. 6. 13. 20. 32. 70. 73. 93 corr. — *quod sit*] *quid sit* Lg. 3. 4. 6. 15. 24. 32. 70. 84. Gu. 3. — *causa et ratio*] *causae tractatio* Lg. praeter 2. 4.

sit: ut si disseratur *idne sit ius, quod maximae parti sit utile?* aut cum quid cuiusque sit proprium exquiritur, ut: *ornate dicere propriumne sit oratoris an id etiam aliquis praeterea possit?* aut cum res distribuitur in partis: ut si quaeratur *quot sint genera rerum expetendarum: ut sintne tria, corporis animi externarumque rerum?* aut cum quae forma et quasi naturalis nota cuiusque sit describitur: ut si quaeratur *avari species seditiosi gloriosi.* **116.** Consecutionis autem duo prima quaestionum genera ponuntur. Nam aut simplex est disceptatio: ut si dis-

13. 36. 67., item Gu. 1. 2. *c. et oratio* Gu. 3. — *immutatione*] *imitatione* Gu. 1. 2. — *ut si*] *si* om. Lg. 6. 17. 23. — *convertere*] optima scriptura constat ex Lg. 2. Gu. 3., eodemque ducit *se convertere* in Lg. 13. 36. V. Ruhnk. ad Rutil. p. 73. Vulgata scriptura erat *converti. Convertebat* eodem sensu legitur in Bruto 38, 141., a Lambino correctum *vertebat,* quod paulo usitatius esse videret. Ante hunc *convertebatur* lectum est.

115. *aut cum quaeritur*] necessaria emendatione sic Grut. Pearc. et rec. post Ern., videturque ita scriptum in Gu. 2., quamvis exigua auctoritate libro. Ceteri et edd. ante Grut. *ut,* perpetua confusione. — *idne sit ius*] *utrum sit ius* Lg. 2. 13. 36. *unde sit ius* 4. Gu. 3. — *ut ornate — sit*] haec om. Lg. usque ad *propriumne* om. Gu. 1. — *praeterea*] *praeter eum* Lg. 65. *praeter ipsum* 93. *partem* Gu. 3. — *possit*] *facere possit* Gu. 2. *facere poterit* Lg. 65. — *partis*] scripsi ex Lg. 2. 13. 15. 16. 21. 24. 36. 70. 73. 76. 86. Vict. Gu. 3. — *quot sint*] *q. sunt* Lg. 23. 67. 69. 81. — *ut sintne tria*] vulgatum *aut sintne tria* verum esse non potest, cum non novum disceptationis genus proponatur, sed verba illa prioribus *quot sint* accuratius explicandis addantur. Sed Schuetzii coniecturam *et sintne tria,* etsi sequuntur Muell. Or. Henr. necessariam non puto. Quod scripsi codd. Mead. Harl. 1. Gu. 2. 3. Erl. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32 corr. ut v. 36. firmatur, itaque iam Med. 1. 2. Lott. Ald. Iunt. Man.; *ut* est *exempli gratia,* idque non minus aptum, quam *et.* — *cum quae*] *cumque* Lg. 4. 6. 36. 69 corr. Gu. 3. — *quasi naturalis*] *naturalisque*] Lg. 32. *nota* om. 4. — *ut si*] *aut si* Lg. 2. 14.

116. *prima — genera*] *pr. gemina* Vict. Lg. XIX., sed non 2. 13. 36. *pr. contumina* 4. *pr. crimina* 2 corr. ut 4. *crimema* corr. et rursus exp. *incontermina* corr. genera 32.

seratur *expetendane sit gloria?* aut ex comparatione: *laus an divitiae magis expetendae sint?* Simplicium autem sunt tres modi: de expetendis fugiendisve rebus, ut: *expetendine honores sint? num fugienda paupertas?* de aequo aut iniquo, ut: *aequumne sit ulcisci iniurias etiam propinquorum?* de honesto aut turpi, ut hoc: *sitne honestum gloriae causa mortem obire?* 117. Comparationis autem duo sunt modi: unus, cum idemne sit an aliquid intersit quaeritur, ut *metuere* et *vereri*, ut *rex* et *tyrannus*, ut *assentator* et *amicus;* alter, cum quid praestet aliud alii quaeritur: ut illud, *optimine cuiusque sapientes an populari laude ducantur?* Atque hae quidem disceptationes, quae ad cognitionem referuntur, sic fere a doctissimis hominibus describuntur.

XXX. 118. Quae vero referuntur ad agendum aut in officii disceptatione versantur, quo in genere quid

Crimina pro *prima* est in Gu. 3. — *fugiendisve*] *fugiendisque* Lg. 3. 6. *fugiendis* 32 corr. ut 3. 36. — *rebus*] addit *ub'ibus* (i. e. *verberibus!)* Gu. 3. — *fugienda*] *sit fugienda* Lg. 36. — *ut, aequumne sit*] *ut* omnes codd. omittunt; coniectura necessaria addidit Pearc. secutique recentt. post. Ern.

117. *ut metuere — quaeritur*] haec absunt a Lg. 36. — *ut rex*] *ut* om. Lg. praeter 2. 3. 4. 6. 13. 32. 84. 93., item Vict. Gu. 1., mox eandem particulam ante *assentator* Lg. 6. 20. Lamb. Exemplorum enumeratio sic pressior fit et nervosior, sed codd. optimorum auctoritas deest. — *alter, cum*] *alterum* Lg. praeter 4. 15. 65. 84., item Gu. 1. 3. — *aliud alii*] *aliud* om. Lg. 2. *alii* om. Gu. 3. *aliquid alii* 17. — *atque hae*] sic correxi vulgatum *atque eae* ex Lg. 2. 13. 21. 36. 65. 67. 76. 81. *heae* 32 corr. 69. om. Gu. 1. v. explicationes ad II. 1, 3. — *fere — quae vero*] om. Lg. 6. 15. 86. — *describuntur*] *distribuuntur* Lg. 81 v. u. t. Gu. 1.

XXX. 118. *quot*] scripsi, cum Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. *quo,* Gu. 3. *quo in* (ex *quo i)* exhibeant. — *subiectae*] *subiecta* Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 86. Vict. Gu. 3. — *obiurgationes* et mox *miserationes* om. Lg. 76. — *et impulsio*] *et* om. Lg. 3. 6. Lamb.

rectum faciendumque sit quaeritur; quoi loco omnis virtutum et vitiorum est silva subiecta; aut in animorum aliqua permotione aut gignenda aut sedanda tollendave tractantur. Huic generi subiectae sunt cohortationes obiurgationes consolationes miserationes omnisque ad omnem animi motum et impulsio et, si ita res feret, mitigatio. 119. Explicatis igitur his generibus ac modis disceptationum omnium nihil sane ad rem pertinet, si qua in re discrepuit ab Antoni divisione nostra partitio. Eadem sunt membra in utriusque disputatione, sed paulo secus a me atque ab illo partita ac distributa. Nunc ad reliqua progrediar meque ad meum munus pensumque revocabo. Nam ex illis locis, quos exposuit Antonius, omnia sunt ad quaeque genera quaestionum argumenta sumenda; sed aliis generibus alii loci magis erunt apti; de quo, non tam quia longum est, quam quia per-

119. *discrepuit*] scriptura a Nonio servata v. *discrepuit* p. 84. Merc. et a Sch. Or. Henr. adscita firmatur etiam Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. duobus Reg. Lg. 5. 13. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 67. 69. 70. 73. 76. Legebatur *discrepavit*. — *Antoni*] sic Lg. 17. 32. Gu. 1. *(th)*. 3. — *eadem sunt*] vulgo interpositum *enim* secundum VSt. ψ. Gu. 3. Erl. edd. antiq. delevit Henr., causam addens, sic debuisse scribi *eadem sunt enim*. Perperam quidem: v. explicationes. Sed ipse quoque delevi particulam, quod abest a Lg. praeter 17. 67. 84. omnibus et Vict. — *in utriusque disputatione*] vulgatum est ab Aldo ad Ernestum *in utrisque*, ortum ex imitatione ablativi pluralis; *disputationibus* enim Havn. 2. Lg. plerique, itaque edd. antiq. et Ern.; falso, neuter enim *disputationes* diviserat, sed *disputationem* suam de inventione oratoria. Ut nos cum Steph. Pearc. Sch. Muell. Or. Henr. dedimus, est in Cant. Harl. 1. Z. γ. ε. mg. δ. Erl. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. In Gu. 3 (quem Henr. A vocat) non *disputatione*, sed *disputationem* scriptum est. — *ac distributa*] *atque distr.* Lg. 2. 6. 36. 65. 81. 84. om. 35. 93. Sed *ac tributa* 4. 13. 32 corr., quod exquisitius videretur, dum constaret *tribuere* pro *distribuendo* dici non addita significatione quomodo sive in quasnam partes aliquid distribuatur. Nam Tac. Ann. IV. 64. aliter intelligi debet. — *progrediar*]

spicuum est, dici nihil est necesse. 120. Ornatissimae sunt igitur orationes eae, quae latissime vagantur et a privata ac singulari controversia se ad universi generis vim explicandam conferunt et convertunt, ut ei, qui audiant, natura et genere et universa re cognita de singulis reis et criminibus et litibus statuere possint. 121. Hanc ad consuetudinem exercitationis vos, adolescentes, est cohortatus Antonius atque a minutis angustisque concertationibus ad omnem vim varietatemque vos disserendi traducendos putavit. Quare non est paucorum libellorum hoc munus, ut ii, qui scripserunt de dicendi ratione, arbitrati sunt, neque Tusculani atque huius ambulationis antemeridianae aut nostrae pomeridianae sessionis. Non enim solum acuenda nobis neque procudenda lingua est,

transgrediar Lg. 4. — *perspicuum est*] addidi *est* secundum Lg. omnes, Gu. 3. Vict. Ter positum verbum iniuria suspectum est; v. explicationes ad III. 27, 111.

120. *sunt igitur*] inv. Lg. 2. *ergo sunt* 4. *sunt* om. 20. — *eae*] *hae* Lg. 14. 16. 17. 24. 65. 67. 73. 76. 81. 86. Vict. *haec* 15. — *ac singulari*] *et a sing.* Vict. Gu. 3. Lg. 2. 3. 4. 5. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 86. in *a* latet *ac;* *et* ab eis additum, qui duo *et* inter se opposita desiderari putarent. — *ei qui audiant*] *ei* scripsi ex Lg. 2. 4. 13. 32 corr. ut 3. 36. *eis* Gu. 3. *hi* Lg. 3. cum VIII aliis et Vict. *audiant* restitui ex libris omnibus, cum Or. et Henr. inutilissimam Schuetzii coniecturam *audiunt* secuti essent. v. explicationes ad II. 43, 182. — *reis*] *rei* Lg. 2. 4 corr. 13. 32. 36. *rebus* 20. Gu. 3.

121. *adolescentes*] *adolescentis* Vict. Gu. 3. Lg. multi; v. ad II. 27, 114. — *est cohortatus*] *est* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. *et* 15. *cohortatur* 4 v. u. 32., in quo legitur *cohortatur.* — *varietatemque*] *veritatemque* Lg. 13. scriptura memorabilis, si quidem verae causae declamatoriis nugis contrariae et ab Antonio et a Crasso cognitioni commendantur. Quod proxime sequitur, *vos,* secludunt Or. Henr.; omittit Gu. 1. *nos* Gu. 2. post *disserendi* ponunt Havn. 2. Sch. — *arbitrati sunt*]

sed onerandum complendumque pectus maximarum rerum et plurimarum suavitate, copia, varietate.

XXXI. 122. Nostra est enim (si modo nos oratores, si in civium disceptationibus si in periculis si in deliberationibus publicis adhibendi auctores et principes sumus), nostra est, inquam, omnis ista prudentiae doctrinaeque possessio, in quam homines quasi caducam atque vacuam abundantes otio nobis occupatis involaverunt atque etiam aut irridentes oratorem, ut ille in Gorgia Socrates, cavillantur aut aliquid de oratoris arte paucis praecipiunt libellis eosque *rhetoricos* inscribunt; quasi non illa sint propria rhetorum, quae ab iisdem de iustitia de officio de civitatibus instituendis et regendis de omni vivendi, denique etiam de naturae ratione dicuntur. 123. Quae

arbitrantur Gu. 3. Lg. 4. 32. — *pomeridianae*] *postmeridianae* aut divisim Lg. 2. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 73. 76. Vict. *promerid.* Gu. 1. Lg. 3. 5. 6. 13. 32 corr. ut 14. 36. 67. 70. 81. 93. Hoc receptae scripturae non minus favet quam *procomeridianae,* quod habet Lg. 4.; in quo *promerid.* et *pom.* confusa sunt in unum. — *procudenda*] *producenda* Lg. 6. In Lg. XXI varia vitia sunt, quorum proxime a vero abest *procludenda* (sic 4. 36. Gu. 3.). Verum servarunt 2. 13. 65. 81. — *onerandum*] infelicem coniecturam protulit Heusingerus, quem sequitur Sch., *ornandum;* id habent codd. δ. Lg. 20. A vero proxime absunt *honorandum* (Lg. 3. 6.) *honerandum* (67.) *merandum* (32 corr. ut 3.) Deinde *metendum* 4 var. *metandum exarandum,* ut est in 84. *onerandum metandum exarrandum* Gu. 1. *inenarrandum* Gu. 3. Rell. in vulgata conspirant. — *rerum*] post *plurimarum* ponitur in Lg. 2.

XXXI. 122. *nos*] om. Lg. 20. 84. — *oratores*] quod addi solet *sumus* exclusi secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3. Probari posset, si bonos auctores haberet; deleto oratio nervosior fit longe. — *si in deliberationibus*] haec om. Lg. 2. 4. 13. 36. 84. nescio an rectius, cum pericula publica maxime insignis deliberandi campus videantur. — *rhetorum*] *oratorum* Sch. maluit: male, v. explicationes. — *dicuntur*] *dicantur* Lg. 2.

quoniam iam aliunde non possumus, sumenda sunt nobis ab iis ipsis, a quibus exspoliati sumus, dummodo illa ad hanc civilem scientiam, quo pertinent et quam intuentur, transferamus neque, ut ante dixi, omnem teramus in his discendis rebus aetatem; sed cum fontis viderimus, quos nisi qui celeriter cognorit, nunquam cognoscet omnino, tum, quotienscunque opus erit, ex iis tantum, quantum res petet, hauriemus. 124. Nam neque tam est acris acies in naturis hominum et ingeniis, ut res tantas quisquam nisi monstratas possit videre neque tanta tamen in rebus obscuritas, ut eas non penitus acri vir ingenio cernat, si modo aspexerit. In hoc igitur tanto tam immensoque campo cum liceat oratori vagari libere atque, ubicunque constiterit, consistere in suo, facile suppeditat

123. *iam aliunde*] *iam* secundum Gu. 3. om. Sch. — *ab iis*] *ab his* Lg. 32. 65. 67. 69. 76. 81. non sane deterius. — *exspoliati*] scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 13. 21. 32 corr. ut vulg. 36. 76. Gu. 1. 3., in quibus omnibus est *expoliati.* *explicati* 17. *expiati* 65. *expilati* interpretis est notius verbum minus noto substituentis. — *quo pertinent*] *qua pert.* Lg. 2 corr. *ad quam.* 13. 36. *quam* 4 corr. ut 2. *ad quam,* ut Lambinus, Gu. 1. 3. — *intuentur*] inutilem coniecturam Schuetzii *intuemur* ipsam exhibent Lg. 20. 65. 84 corr. ita corr. 24. — *fontis*] sic Lg. 13. 36. Gu. 3. — *quotienscunque* (sic aut per *c* aut *m* aut omisso *s)* Lg. XXI bonique omnes, item Vict. Gu. tres. — *ex iis*] *ex his* Lg. 24. 32. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. Gu. tres, non deterius. — *hauriemus*] *hauriamus* contra omnes codd. Lamb. Ern. Sch. Muell. Non opus hanc sententiam similem reddi priori, quae exit verbo *teramus;* potest enim sola per se constare, quod bene observavit Matth. de anacol. ap. Cic. in Wolfii analectis II. p. 23. V. explicationes ad II. 27, 116.

124. *acies*] om. Gu. 1. *et alacer* (p. *et acies)* Gu. 3. — *possit*] *posset* Lg. XIX., sic non meliores, praeter 32, isque corr. — *tam immensoque*] hunc positura exhibent Lg. praeter 3. 4 (is om. *tam).* 6. 14. 84., item Gu. tres, Vict. Edd. ante Grut. pleraeque *tamque immenso.* — *consistere*] om. Lg. 2, 4. 13. 15.

omnis apparatus ornatusque dicendi. 125. Rerum enim copia verborum copiam gignit et si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, exsistit ex rei natura quidam splendor in verbis. Sit modo is, qui dicet aut scribet, institutus liberaliter educatione doctrinaque puerili et flagret studio et a natura adiuvetur et in universorum generum infinitis disceptationibus exercitatus ornatissimos scriptores oratoresque ad cognoscendum imitandumque delegerit: nae ille haud sane quem ad modum verba struat et illuminet a magistris istis requiret; ita facile in rerum abundantia ad orationis ornamenta sine duce natura ipsa, si modo est excitata, labetur.

XXXII. 126. Hic Catulus, Di immortales, inquit, quantam rerum varietatem quantam vim quantam copiam,

24. 32 add. 36. 84. 86. — *facile*] om. Gu. 1. Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. 84. exp. 32.

125. *verborum copiam*] om. Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. — *ex rei natura*] sic codd. fere omnes. *ex re naturalis* VSt. Z. mg. δ. Gu. 3. praeferendum putat Henr. *ex ea naturalis* Sch. Muell. — *in universorum*] *in* om. Lg. 2. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Gu. 3. non deterius vulgato; v. explicationes ad I. 3, 12. — *ad cognoscendum*] *ad* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. *cognoscendos* praeterea 4. 32. et sec. m. 2., quod ferri propter sequens *imitandumque* non potest; quanquam *cognoscendos imitandosque* Pal. 1. 2. Pith. mbr. Mem. (VSt.) Z. mg. δ. — *delegerit*] sic Pal. 1. 2. Pith. mbr. Memm. (VSt.) Harl. 1. Mead. Z. mg. δ. Gu. 3. Erl. Lg. 2. 4. 6. 13. 32 v. u. 3. 36. Pearc. et recentt. post Sch. *legerit* Lamb. *cognorit* Lg. 3 et ceteri, Havn. 1. 2. plerique Ox. et vulgo ab edd. antiquiss. Sed quis ferat ineptum illud *ad cognoscendum cognorit?* Ne novissimus quidem et patientissimus interpretum tulit. — *haud*] *aut* Vict. Gu. tres, Lg. praeter sec. m. 4. et 13. 69. 86. 93. — *struat*] *struet* Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *instruat* 21. 76. *servet* 70. — *excitata*] libri *exercitata;* felix est illa coniectura Schuetzii. — *labetur*] *dilabitur* Lg. 2. *dilabetur* 3. 6. *delabitur* 4. 13. 32 corr. 36. *delabetur* Lamb.

XXXII. 126. *Di*] scripsi ex Lg. 2. 13. 32 corr. — *com-*

Crasse, complexus es quantisque ex angustiis oratorem educere ausus es et in maiorum suorum regno collocare! Namque illos veteres doctores auctoresque dicendi nullum genus disputationibus a se alienum putasse accepimus semperque esse in omni orationis ratione versatos. 127. Ex quibus Eleus Hippias, cum Olympiam venisset maxima illa quinquennali celebritate ludorum, gloriatus est cuncta paene audiente Graecia nihil esse ulla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret; nec solum has artis, quibus liberales doctrinae atque ingenuae continerentur, geometriam musicam literarum cognitionem et poëtarum atque illa, quae de naturis rerum quae de hominum moribus quae de rebus publicis dicerentur, sed anulum, quem haberet, pallium, quo amictus, soccos, quibus indutus esset, sua manu confecisse. 128. Sci-

plexus] *amplexus* Lg. 65. *compressus* Gu. 3. — *ex angustiis*] *ex* om. Gu. 1. — *educere*] *deducere* Gu. 3. — *orationis ratione*] inv. 4. *orationis genere*, ut Lambinus volebat, Lg. 6.

127. *Eleus*] omnes mei libri monstrum aliquod nominis exhibent. Quorum etsi quaedam scripturam *Elius* significare videntur, ut *Belius* (Lg. 67.), *Herilius* (5. 21. 35. 69. 76. 84. Vict.) *Elirius* (Gu. 1.) *Erilius* (Gu. 2.), nihil tamen mutandum fuit. *et eius* Gu. 3., ex prava scriptura *Eleius* (cf. *Ceius)* rursus corruptum. — *artis*] Lg. 2. 5. 13. 15. 16. 24. 36. 70. 73. 86. — *continerentur*] *continentur* Lg. 3. 14. 23. 35. 65. 67. 69. 93. Vict. Lamb., quod cur coniunctivi insectatores non praetulerint miror. Ego optimos sponsores Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. desidero. — *rebus publicis*] sic divisim Lg. 2. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. 2. — *anulum*] hanc scripturam origine potiorem et fide (v. Schneider. Gr. Lat. vol. I. 2. p. 422) monstrant Lg. omnes (in 17. est *anullum)* et Gu. 1. 3. — *sua manu*] *se* ob speciem fallacem contra positorum *se sua* additum cum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. delevi. V. explicationes ad III. 5, 18.

128. *hic quidem*] inv. Lg. 2. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 86. 93. — *illi oratores*] vulgo interpositum *ipsi* delevi cum Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. 81. Eadem

licet nimis hic quidem est progressus, sed ex eo ipso est coniectura facilis quantum sibi illi oratores de praeclarissimis artibus appetierint, qui ne sordidiores quidem repudiarint. Quid de Prodico Ceo de Thrasymacho Calchedonio de Protagora Abderita loquar? quorum unusquisque plurimum temporibus illis etiam de natura rerum et disseruit et scripsit. 129. Ipse ille Leontinus Gorgias, quo patrono, ut Plato voluit, philosopho succubuit orator (qui aut non est victus unquam a Socrate neque sermo ille Platonis verus est, aut, si est victus, eloquentior videlicet fuit et disertior Socrates et, ut tu appellas, copiosior et melior orator), sed hic in illo ipso Platonis libro de omni re, quaecunque in disceptationem quaestionemque vocaretur, se copiosissime dicturum esse profitetur isque princeps ex omnibus ausus est in con-

vocabula in eadem sententia recte iterantur, cum quid ad vim cogitatorum conferunt; hic non est quod eo pronomine significetur. — *appetierint*] *appeterent* Lg. 2. 4. 32 corr. 36. Gu. 3. *adpeterent* 13. — *repudiarint*] *repudiarent* Lg. 2. *qui* — *repudiarint* om. Gu. 3. — *Prodico Ceo*] sic meorum solus Lg. 17. praeterea Oxx. nonnulli (etiam ψ). *Ceio*, quod tolerari nequit, Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. Lg. 84. Oxx. quidam; secutus Sch. *ho* Gu. 3. *Cio* Man. Muell., sed cod. nullus. Rell. enim codd. et edd. *Chio*, contra veritatem. — *de Thrasymacho*] vulgo cum legeretur *quid de Thr.*, in tam scabra oratione neminem offendisse miror. Ferri non potest, quod in trium membrorum interrogatione bis ponitur *quid*, tertio loco omittitur. Aut enim ter poni oportuit aut semel, et in fronte quidem sententiae. Delevi *quid* ex Vict. Gu. 3. Lg. omnibus praeter 4. 35. 93. — *Calchedonio*] sic Lg. 13. 20.—32. 93. Gu. 1. 2. *Calchadonio* 84. ceteri *Calcedonio* s. *Calcidonio*; sed *Chalcedonio*, quod circumfertur, nullus. Illa antiquior forma in Bruto 8, 30. ab optimis libris commendatur. — *Abderita*] *Abderite* Lg. 20.

129. *succubuit*] semel hic *subcubuit* Gu. 3. — *si est victus*] *victus* Gu. 3. — *disceptationem*] *disputationem* Lg. 36. — *vocaretur*] *revocetur* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. ut 3. 36. Gu. 3. *vocetur*

ventu poscere qua de re quisque vellet audire; cui tantus honos habitus est a Graecia, soli ut ex omnibus Delphis non inaurata statua, sed aurea statueretur. **130.** Sed ii, quos nominavi, multique praeterea summi dicendi doctores uno tempore fuerunt; ex quibus intellegi potest ita se rem habere, ut tu, Crasse, dicis oratorisque nomen apud antiquos in Graecia maiore quadam vel copia vel gloria floruisse. **131.** Quo quidem magis dubito tibine plus laudis an Graecis vituperationis statuam esse tribuendum, cum tu in alia lingua ac moribus natus occupatissima in civitate vel privatorum negotiis paene omnibus vel orbis terrae procuratione ac summi imperii gubernatione districtus tantam vim rerum cognitionemque comprehenderis eamque omnem cum eius, qui consilio et oratione in civitate valeat, scientia atque exercitatione sociaris; illi nati in literis ardentesque his studiis, otio

3. 6. — *habitus*] *exibitus* Lg. 4 corr. *est habitus.* 5. 14. 15. 17. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93. quam scripturam aliquando non improbandam putabam, etsi locutionem *honorem exhibere alicui* apud auctorem Ulpiano antiquiorem non reperiebam. Nunc existimo ortam ex inversione ordinis vocabulorum; cum enim scriptum esset *è habitus* pro *habitus est*, factum *exibitus* s. *exhibitus*, id quod corrector codicis Lg. 4. recte intellexit.

130. *sed*] sic correxi vulgatum *atque* ex Lg. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 93. Vict. Gu. 3. *Sed* orationi est post longiorem digressionem ad rem revocandae. — *summi*] *summique* Lg. 2. 3. 6. 13. 32. 36. — *doctores*] causam non reperio cur unius libri Erlangensis scripturam eamque correctam, *auctores*, illi praeferam, quam ceteri omnes habent. — *intellegi*] sic Lg. 13. 36. — *vel copia*] *vel* om. Lg. 3. 6. 32 add.

131. *statuam esse tribuendum*] sic mutavi receptum verborum ordinem *tribuendum esse statuam* secundum Lg. praeter 4. omnes, item Vict. Gu. 1. 3. — *omnibus*] sic omnes codd. et vulgo edd. Schuetzii coniectura *obrutus* non minus futilis est quam

vero diffluentes non modo nihil acquisierint, sed ne relictum quidem et traditum et suum conservaverint.

XXXIII. 132. Tum Crassus, Non in hac, inquit, una, Catule, re, sed in aliis etiam compluribus distributione partium ac separatione magnitudines sunt artium diminutae. An tu existimas, cum esset Hippocrates ille Coüs, fuisse tum alios medicos, qui morbis, alios, qui vulneribus, alios, qui oculis mederentur? Num geometriam Euclide aut Archimede, num musicam Damone aut Aristoxeno, num ipsas literas Aristophane aut Callimacho tractante tam discerptas fuisse, ut nemo genus universum complecteretur atque ut alius aliam sibi partem, in qua elaboraret, seponeret? 133. Equidem saepe hoc audivi de patre et de socero meo nostros quoque homines, qui excellere sapientiae gloria vellent, omnia, quae quidem tum haec civitas nosset, solitos esse complecti. Memi-

Ernesti *omnium*. Nam ne illa quidem explicandi ratione hic uti opus, de qua exposuimus ad I. 45, 200. — *districti*] *destricti* et post *defluentes* codd. multi; v. ad II. 19, 80. — *acquisierint*] *acquisiverint* s. *adquis.* Lg. 4. 5. 13. *acquisierunt* s. *adqu.* et *acquisiverunt* 3. 70. corr. ut 5. itaque mox non nulli *conservarunt*.

XXXIII. 132. *non* et *re* om. Gu. 2. — *in hac*] *in* om. Lg. 4. 6. 20. 32 add. — *compluribus*] *quam pluribus* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3., unde si quis correxerit *quam plurimis*, me non habebit dissentientem. — *diminutae*] *deminutae* Lg. 32. 36. Gu. 2. edd. Man., non deterius. v. ad II. 19, 80. — *Cous*] *Chous* Lg. XVI, quorum ex optimis est 13. *Chius*, *Cohus*, *cuius* (Gu. 3) alii VII. — *alios*, *qui oculis*] om. Lg. 4. 20. 24. 32 add. 35 add. — *discerptas*] *discertam* Lg. 2 corr. ut 4. 36. *discerptam* 4. 13. 32 corr. ut 3, qui cum VII aliis *disertam* habet. *disertos* 15. 24. 86. *disiectas* 73. 76. *discretas* 93., non male, sed Politiani puto correctionem esse. — *elaboraret*] *laboraret* Lg. 13. *elaboret* 4. 32 corr.

133. *et de socero*] *et* om. Lg. 6. *ac* 24. *de* om. 2. 4. 15. 24. 76. 86. Gu. 3. Lamb. Non probo, ne unius hominis mentio quamvis inepte fieri videatur. — *meminerant*] *meminerunt* Lg.

nerant illi Sex. Aelium, M'. vero Manilium nos etiam vidimus transverso ambulantem foro; quod erat insigne eum, qui id faceret, facere civibus omnibus consilii sui copiam; ad quos olim et ita ambulantis et in solio sedentis domi sic adibatur, non solum ut de iure civili ad eos, verum etiam de filia collocanda de fundo emendo de agro colendo de omni denique aut officio aut negotio referretur. 134. Haec fuit P. Crassi illius veteris, haec Ti. Coruncani, haec proavi generi mei Scipionis prudentissimi hominis sapientia, qui omnes pontifices maximi fuerunt, ut ad eos de omnibus divinis atque humanis rebus referretur; eidemque et in senatu et apud populum et in causis amicorum et domi et militiae consilium suum

73. — *M' Manilium*] *M.* omnes, puto, codd. sueto mendo; *Manlium* Lg. 67. edd. Ald. Vict. Man. *Marchum Manium* Gu. 1. 2. In Lg. 4. ad Manilii nomen ascriptum var. *Aemilium.* — *id faceret*] *id* om. Lg. 13. 32 add. et v. *quidem. faceret* om. 32 v. u. t. — *facere*] om. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 36. 84. Gu. 3. — *omnibus*] *suis* Lg. 3. 4. 6. 13. 32. 84. item 2. adscr. *esse omnibus.* — *ambulantis — sedentis*] sic Lg. 2. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 32 corr. 36. 67. 69. 70. 73. 76. 86. Vict. Gu. 3. — *domi*] om. Gu. 1. — *adibatur*] *adibant* Lg. 2. 13. 36., quod probarem, si post legeretur *referrent,* quod in solo Lg. 81. et *referent* quidem scriptum reperi. *adiebatur* Lg. 4. Gu. 2. *adhibeatur* s. *adhibatur* 6. 65. 76. 84. Gu. 3. — *colendo de*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *negotio*] *regno* Gu. 1. mire.

134. *Ti. Coruncani*] *T.* vel *Titi* Lg. XXII. itaque corr. 4. 32. *Tiberii* 24. 81. 84. 86. *Coruncani* liquido scriptum in 3. 5. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. Vict. *Corruncani* 6. 13. 14. 15. 36. 67. 86 corr. ut 3. Gu. 3. *Cornuncani* 4 corr. ut 3. *Corruncam* 2. — *referretur*] *reperiretur* Gu. 3. In Lg. 2 p. var. ascr. *recurretur.* — *eidemque*] sic correxi vulgatum *iidemque*, ex Lg. 4. 32 corr. ut 5., cum quibus conspirant *et denique* prae se ferentes 2. 13. 36. *idemque* 5. 14. 16. 21. 65. 69. 70. 73. 76. Vict. Gu. 1. *idem* Gu. 3. — *et in senatu*] *et* om. Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 24. 32. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 86, non male; non sequor tamen, cum *et* propter praecedens *e* perfacile excidere potuerit.

fidemque praestabant. 135. Quid enim M. Catoni praeter hanc politissimam doctrinam transmarinam atque adventitiam defuit? num, quia ius civile didicerat, causas non dicebat? aut, quia poterat dicere, iuris scientiam neglegebat? Utroque in genere et elaboravit et praestitit. Nam propter hanc ex privatorum negotiis collectam gratiam tardior in re publica capessenda fuit? Nemo apud populum fortior, nemo melior senator; idem facile optimus imperator; denique nihil in hac civitate temporibus illis sciri discive potuit, quod ille non cum investigarit et scierit, tum etiam conscripserit. 136. Nunc contra plerique ad honores adipiscendos et ad rem publicam gerendam nudi veniunt atque inermes nulla cognitione

135. *Catoni*] *Antonii* corr. *Antonio* Lg. 20. — *didicerat*] *non didic.* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 15. 17. 24. 32 corr. ut 5. 36. 86. Gu. I. 2. *non dicebat* 5. 16. 21. 35 65. 73. Vict. — *non dicebat*] *non* om. Lg. 14. 23. 67. 69. 93. *non docebant* 20. *non sciebat* 76. *non didicerat* 81., manifesta interpolatione. — *neglegebat*] sic Lg. 13. 17. 20. 32. — *utroque in genere*] *at* vulgo praefixum item in Havn. 1. 2. Gu. 1. 2. et edd. inde ab Aldo lectum ignorant VSt. Z. Gu. 3. Erl. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36., itaque dedere Pearc. Sch. Muell. Or. Henr. *aut utroque in gen. e.* Lg. 65. 93. *aut quia utr. in g.* edd. antiq. *atque u. i. g.* Lg. 81. *atqui* Lamb., etiam *ab utroque* et *quia utroque* in libris legi testatus. — *et elaboravit*] *et* om. Lg. 4. 15. 20. 24. 32 add. 86. v. §. 134. *elaboravit* a Lambino et Orellio probatum VSt. Z. Erl. et Lg. quos modo dixi exhibent, omnes tamen omisso *et*. — *collectam*] *coniectam* codd. multi, non tamen Lag. optimi nec Gu. 3.; *conlectam* in eo latere dixeris. Similiter artis vocabulum *collectiones* (oratoriae) in libris *coniectiones* scriptum Brut. 88, 302. — *idem*] *et idem* Lg. 4. 32 corr. Gu. 3. eique mox om. *facile*. — *sciri*] om. Lg. 4. *illis* proxime praecedens om. Gu. 2. — *cum investig.*] *tum inv.* codd. plerique vitiose. Meorum soli verum servarunt Gu. tres, Lg. 3. 32 pr. m. 84. 93 m. sec. *tum* om. 4. — *investigarit*] *investigaret* Lg. 17. 32. uterque corr. *sciret* 32 a sec. m., sed corr. u. t. *investigaverit* Gu. 3. — *tum etiam*] *et tum etiam* Gu. 3.

rerum, nulla scientia ornati. Sin aliquis excellit unus e multis, effert se, si unum aliquid affert, aut bellicam virtutem aut usum aliquem militarem, quae sane nunc quidem obsoleverunt, aut iuris scientiam ne eius quidem universi (nam pontificium, quod est coniunctum, nemo discit), aut eloquentiam, quam in clamore et in verborum cursu positam putant; omnium vero bonarum artium, denique virtutum ipsarum societatem cognationemque non norunt.

XXXIV. 137. Sed ut ad Graecos referam orationem (quibus carere hoc quidem sermonis genere non possumus; nam ut virtutis a nostris, sic doctrinae sunt ab illis exempla repetenda), septem fuisse dicuntur uno tempore, qui sapientes et haberentur et vocarentur. Hi omnes praeter Milesium Thalem civitatibus suis praefuerunt. Quis doctior eisdem illis temporibus aut cuius

136. *excellit*] *excellet* Lg. 81. 84. Gu. 1. mox *efferet* 3. *et ferret* 4 corr. *et fert* 13. 36. *se efferet* 84. *unus est, e multis effert se* Vict. — *ex multis*] Lg. 24. 86. — *affert*] *afferet* Lg. 3. — *aut bellicam*] sic, ut voluit Lambinus, medie distinguens ante *aut* correxi vulgarem scripturam *ut* ex Lg. praeter 81. 84. omnibus et Gu. 2. ita corr. 81. — *obsoleverunt*] *obsoluerunt* (Gu. 3.) *absolverunt* (Lg. 2. 13. 32 corr. ut Gu. 3. 36.) *absoleverunt* et aliis etiam modis mendose codd. plurimi; verum mansit in Lg. 4. 5. 14. 20. 21. 35. 65. 67. 73. 81. 84. Gu. 2. Vict. — *pontificium*] *pontificum* Lg. 2 corr. ut 3. 4. 13. 32 corr. ut 3. 36. 69. 84. et addito *ius* 3. 6. — *positam*] *sitam* Lg. 4. — *cognationemque*] *cognitionemque* Lg. 4 v. u. t. 6. 15. 23. 32 corr. 36. 67. 70. Vict. — *norunt*] *nominant* Lg. 4. *non* om. Gu. 2.

XXXIV. 137. *hoc sermonis genere*] *in* vulgo additum sustuli secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 76. Gu. 3. Est *cum tale sermonis genus sit.* — *virtutis*] *virtutes* Lg. XVIII, quorum de bonis sunt 4. 36. Gu. 3., isque etiam *exempla* omittit; eidemque illi praeter Vict. mox *petendae.* — *Thalem*] scripsi ex Lg. 2. 4. 5. 13. 14. 16. 20. 24. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 81. 84. Gu. 3., in quibus est *talem,* et 15. 17. 76. 86. Lamb., in quibus *Thalem.*

eloquentia literis instructior fuisse traditur, quam Pisistrati? qui primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus. Non fuit ille quidem civibus suis utilis, sed ita eloquentia floruit, ut literis doctrinaque praestaret. 138. Quid Pericles? de cuius dicendi vi sic accepimus, ut, cum contra voluntatem Atheniensium loqueretur pro salute patriae severius, tamen id ipsum, quod ille contra populares homines diceret, populare omnibus et iucundum videretur; quoius in labris veteres Comici, etiam cum illi male dicerent (quod tum Athenis fieri licebat), leporem habitasse dixerunt tantamque in eo vim fuisse, ut in eorum mentibus, qui audissent, quasi aculeos quosdam relinqueret. At hunc non declamator aliquis ad clepsydram latrare docuerat, sed, ut accepimus, Clazomenius ille Anaxagoras vir summus in maximarum rerum scientia. Itaque hic doctrina

Thalē 32. Gu. 1. *chalem* Gu. 2. Alii *Thalen*. — *eisdem*] sic Lg. 3. 6. 13. 32. 36. *isdem* 2. *eiusdem* 4. — *illis temporibus*] inv. Lg. 2. 4. 6. 13. 32. 36. Gu. 3., sed videntur iuncta dici debere *eadem illa*. — *instructior*] *structior* Gu. 3. Lg. 4. *illustrior* 84. — *Homeri libros*] inv. Lg. 4. — *antea*] *ante* Gu. 3. — *ita*] om. Gu. 3. — *ut*] *ex* Gu. 3.

138. *dicendi vi*] sic Lg. 2. 13. 36. ille primus corr. *ratione dicendi*. Vulgatur *dicendi copia;* sed pro eo *gloria* Lg. 4. om. 32 add. et Gu. 2. ut librariorum aut interpretum manus hic grassatas esse perspicuum sit. — *cum contra*] *contra* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. — *diceret*] *doceret* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *docere* 4 corr. ut 2. — *quoius*] sic Lg. 32 corr. *quo ius* Gu. 3. — *labris*] *libris* Lg. 13. 15. 32 corr. 36. 70. Gu. 3. — *male dicerent*] divisim mei codd. praeter Vict. Gu. 1. omnes. — *eo*] *eodem* Lg. 3. 4. 6. 13. Gu. 3. non deterius. — *aculeos quosdam*] inv. Lg. 20. — *declamator*] praestantissimam scripturam ministrarunt Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 84. Gu. 3. edd. Ald. Iunt. Man.: vulgabatur *clamator*, inepte; v. explicationes. — *clepsydram*] codd. multi prave; *depsicram* Gu. 3. Mox et *Clazomenius Anaxagoras* varias non intelligentium iniurias perpessus

consilio eloquentia excellens quadraginta annis praefuit Athenis et urbanis eodem tempore et bellicis rebus. 139. Quid Critias? quid Alcibiades? civitatibus quidem suis non boni, sed certe docti atque eloquentes nonne Socraticis erant disputationibus eruditi? Quis Dionem Syracosium doctrinis omnibus expolivit? non Plato? atque eum idem ille non linguae solum, verum etiam animi ac virtutis magister ad liberandam patriam impulit instruxit armavit. Aliisne igitur artibus hunc Dionem instituit Plato, aliis Isocrates clarissimum virum Timotheum Cononis praestantissimi imperatoris filium summum ipsum imperatorem hominemque doctissimum? aut aliis Pythagoreus ille Lysis Thebanum Epaminondam, haud scio an summum virum unum omnis Graeciae? aut Xenophon Agesilaum? aut Philolaus Archytam Tarentinum?

est. — *annis*] scripturam longe exquisitiorem (legebatur *annos*) suppeditarunt Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *eodem*] om. Gu. 3.

139. *civitatibus quidem suis*] vulgo *quidem* post *suis* ponebatur vitio non ferendo, quoniam id adverbium ei notioni applicatur, cui explicando cum aliqua imminutione constitutum est. Ut scripsimus, Lg. 2. 3. 6. 13. 32 m. sec. 36. Gu. 3. — *nonne*] *non* Lg. 32 corr. — *Syracosium*] sic liquido scriptum in Lg. 2. 5. 16. 70. 73. Vict. Congruunt *syrracosium* exhibentes Lg. 13. *siracosium* 21. Sed *syracusanum* 14. 23. 69. 86. *siracusanum* 15. Vulgabatur *Syracusium*. Illam formam ex genuina Attica Συρακόσιος expressam in libris accurate collatis saepe repertum iri puto. — *Dionem*] *diogenem* Gu. 3. — *Cononis*] *Zenonis* Lg. 2. *canonis* Gu. 3. — *Lysis*] hoc nomen num in aliquo libro exstet dubito; in meis certe omnibus est *Lysias* (sic XX) *Lisias, Lisyas, Lesyas.* — *summum*] *tunc summum* Lg. 5. 14. 15. 16. 20. 23. 24. 67. 70. 73. 76. 93. *nunc s.* 17. — *Xenophon*] *Xenopho* Gu. 2. — *Agesilaum*] *Hages. Agesyl.* nonnulli libri; *hagesilonom* Gu. 3.; sed memorabilis scriptura *Hegesilaum* est in Lg. 36. Hac occasione utar, ut confutem eos, qui in epistolis ad Diversos XIII. 25. *Hegesaratus* tolerarunt, quorum etiam Orellius est, quem praestantissimi libri Medicei scripturam *Hagesaretus* sprevisse miror. Illud ne Graecum quidem est. Nomina enim ab

aut ipse Pythagoras totam illam veterem Italiae Graeciam, quae quondam magna vocitata est? Equidem non arbitror.

XXXV. 140. Sic enim video unam quandam omnium rerum, quae essent homine erudito dignae atque eo, qui in re publica vellet excellere, fuisse doctrinam; quam qui accepissent, si eidem ingenio ad pronuntiandum valuissent et se ad dicendum quoque non repugnante natura dedissent, eloquentia praestitisse. 141. Itaque ipse Aristoteles, cum florere Isocratem nobilitate discipulorum videret, [quod ipse suas disputationes a causis forensibus et civilibus ad inanem sermonis elegantiam transtulisset] mutavit repente totam formam prope disciplinae suae versumque quendam Philoctetae paullo secus dixit. Ille enim *turpe* sibi ait *esse tacere, cum barbaros,* hic autem,

ἡγεῖσθαι s. *ἁγεῖσθαι* composita, quae Doriensibus leni spiritu pronuntiantur, cum nominibus ita coalescunt, ut ea obiective dicantur et verbo subiiciantur; velut *Ἀγησίλαος*, *Ἀγήσανδρος*, *Ἀγησίπολις*, *Ἡγησίλαος*, *Ἡγήσιππος*, *Ἡγησίστρατος*, *Ἡγησάρετος* s. *Ἁγησάρετος*, quod comparari potest cum *Φαινάρετος* (certe fuit *Φαιναρέτη* Socratis mater), *Αἰνάρετος*. Contra quae ab *ἀρᾶσθαι* producuntur, ita ut *ἀρητός* s. *ἀρατός* adiectivi verbalis formam referant, priorem partem sibi a nomine addi postulant; qualia sunt *Δαμάρατος*, *Πολυάρατος*. — *Philolaus Archytam Tarentinum*] vulgata lectio *Philolaum Archytas Tarentinus,* quae manifesto falsa est (v. explicationes) tenuem fidem habet; exstat enim in Gu. 2. Havn. 1. Lg. 2. 3. 4. 6. 93. et sec. m. 32., ut tamen *Archytam Tarentinum* sit in 2. 4. *Philolavos* Gu. 3. — *non arbitror*] *non* om. Lg. 15. 16. 70. 86 add.

XXXV. 140. *eidem*] scripsi ex Lg. 13. 36. Gu. 3. *idem* Lg. 2. 4. 32 et XII alii minus insignes. — *praestitisse*] *facile iudico prestitisse* 2 m. sec.

141. *quod ipse — transtulisset*] hanc sententiam, etsi nihil discrepantiae in libris est, nisi quod Lg. 15. 24. 86. *eloquentiam* pro *elegantia* exhibent, totam ineptam abiiciendamque puto. v. explicationes. — *Philoctetae*] Restitui veterem scripturam, quae ab antiquissimis usque ad Aldum regnabat, ab Ernesto restituta,

cum Isocratem pateretur dicere. Itaque ornavit et illustravit doctrinam illam omnem rerumque cognitionem cum orationis exercitatione coniunxit. Neque vero hoc fugit sapientissimum regem Philippum, qui hunc Alexandro filio doctorem accierit, a quo eodem ille et agendi acciperet praecepta et eloquendi. 142. Nunc sive qui volet eum philosophum, qui copiam nobis rerum orationisque tradat, per me appellet oratorem licet; sive hunc oratorem, quem ego dico sapientiam iunctam habere eloquentiae, philosophum appellare malet, non impediam; dummodo hoc constet neque infantiam eius, qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat, neque in-

sed a recentioribus iterum expulsa est, ut falsae et fucatae elegantiae cederet. *De Philocteta* enim praeter Gu. 1. duos Havn. et paucos Oxx. auctores non habet, nisi quod *de Philoctetae* Gu. 2.; de Gu. 3. enim quem A. vocat, errat Henr. Codd. ceteri omnes *Philoctetae, Philoctete, Philophetae, Philotette, Philotecte;* falsa, sed speciosa scriptura ab eo profecta est, qui cum *Philoctete* scriptum reperisset, non genitivum perperam scriptum, sed ablativum esse putaret. — *barbaros*] plurimi libri perabsurde *barbaris,* quod quasi a praepositione *cum* suspenderunt. Recta scriptura servatur meorum in Lg. 5. 14. 16. 17. 23. 32 corr. 35. 65. 67. 69. 70. 73. Gu. 3. — *Isocratem*] *hii socratem* Gu. 3. *Socratem,* ut solet in multis libri fieri, Lg. 4. 32 corr. — *pateretur*] *pateremur* Lg. 2. 4 v. u. 3. *patiemur* 3. 6. *paterentur* Gu. 3. — *ornavit*] *armavit,* ut ed. Rob. Steph., Gu. 2. p. var. Lg. 17. ita corr. 84. — *omnem rerumque*] *omnemque rerum* Lg. 2. 3. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 21. 23. 24. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 84 corr. 86. male nectunt quae non erant coniungenda. Ita corr. 32. — *orationis*] *oratoris* Lg. 3. 4. — *agendi*] om. Gu. 3. — *et eloquendi*] plerique codd. et ab antiquiss. *loquendi.* Vera scriptura exstat in Gu. 3. Erl. Lg. 2 m. sec. add. *scientiam.,* 3. 4. 6. 13. 14. 17. 23. 32. 36., et sic Man. Steph. Lamb. Muell. Or. Henr.

142. *sive qui*] *si qui* Ern. nescio unde. — *malet*] sic Lamb. prob. Pearc. et recentt. post Sch.; id firmant Lg. 32 corr. *malit.* 36. *mallet* 4. 13. Gu. 3., hic puncto tamen literae delendae signo sub altero *l,* ut erraverint Sch. Henr.; *mallit* Lg. quidam; vulgo

scientiam illius, cui res non suppetat, verba non desint, esse laudandam; quorum si alterum sit optandum, malim equidem indisertam prudentiam, quam stultitiam loquacem. 143. Sin quaerimus quid unum excellat ex omnibus, docto oratori palma danda est. Quem si patiuntur eundem esse philosophum, sublata controversia est; sin eos disiungent, hoc erunt inferiores, quod in oratore perfecto inest illorum omnis scientia, in philosophorum autem cognitione non continuo inest eloquentia; quae quamvis contemnatur ab eis, necesse est tamen aliquem cumulum illorum artibus afferre videatur. Haec cum Crassus dixisset, parumper et ipse conticuit et ceteris silentium fuit.

malit. — *dummodo*] divisim Lg. 67. 76. — *inscientiam*] *inscitiam* Lg. 4. 26. edd. Ald. Iunt. Man. Ortum hoc ex compendio male intellecto *insc̄iam*, quod exstat in Lg. 14. 17. 20. 23. 32. — *suppetat*] *suppetit* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35 corr. 65. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. 93. edd. quaed. antiquae. ita corr. 32. sed *desunt* deinde in solo 81. legitur. — *stultitiam loquacem*] *stultam loquacitatem* Lg. 76 v. u. t.

143. *sin*] *si* Lg. 2. 3. 4. 6. 36. Gu. 3. facili errore. — *docto*] *doctoribus* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86 corr. 93. Vict. Gu. 1. ita corr. 32. *doctori* Gu. 2. — *patiuntur* — *disiungent*] *disiungunt* Lg. 14. 23. 67. 69. — *illorum omnis*] inv. Lg. 4. 21. 35. 76. 84. 93. Lamb. — *cognitione*] *cognitionem* Lg. 13. 32 corr. 36. — *eis*] *iis* Lg. 5. 16. 23. 24. 70. 73. 86. *his* 14. 16. 17. 20. 21. 35. 65. 67. 69. 76. 84 corr. 93. Vict. Gu. 1. 2. — *et ipse*] om. Lg. 4. — *et* om. 2. 3. 6. 13. 32. 36. — *ceteris*] *a ceteris* Lg. 5. 14. 16. 17. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 86. 93. Blandiebatur aliquando, cum Lagomarsinianorum excerpta cum compendiis scripta non satis accurate inspexissem, adverbialis ille praepositionis usus, *τὸ παρά τινος* significans; quem ad modum *impunitas fuit a iudicio* Cicero dixit p. Rabir. Post. 10, 27., et *nihil isti adolescenti neque a natura neque a doctrina deesse sentio* de Or. III. 61, 229., quae exempla cum aliis disparibus composuit Handius de Part. L. L. vol. I. p. 56., miscueruntque diversa etiam quos Kritzius laudat ad Sall. Iug. p. 7., item Gronovius nott. ad Terent. p. 44. ed. Frotsch., et Herzog. ad Caes. B. G. p. 7.

XXXVI. 144. Tum Cotta, Equidem, inquit, Crasse, non possum queri, quod mihi videare aliud quiddam et non id, quod susceperis, disputasse; plus enim aliquanto attulisti, quam tibi erat attributum a nobis [ac denuntiatum]. Sed certe ut hae partes fuerunt tuae, de illustranda oratione ut diceres, et eras ipse iam ingressus atque in quattuor partes omnem orationis laudem descripseras, quum de duabus primis nobis quidem satis, sed, ut ipse dicebas, celeriter exigueque dixisses: duas tibi reliquas feceras, quem ad modum primum ornate, deinde etiam apte diceremus. 145. Quo cum ingressus esses, repente te quasi quidam aestus ingenii tui procul a terra abripuit atque in altum a conspectu paene omnium abstraxit. Omnem enim rerum scientiam complexus non tu quidem eam nobis tradidisti: neque enim fuit tam exigui temporis; sed apud hos quid profeceris nescio, me quidem

XXXVI. 144. *erat attributum*] *esset tributum* vulgo inde ab antiquissimis edd. Sed *esset* tenui fide est, a solisque codd. Gu. 1. 2. Anglicis Z. *β*. *γ*. *ε*. Lg. 35. 81. 84. Havn. 1. firmatur. Ceteri omnes *erat*, nec ulla coniunctivi causa reddi potest. Deinde *attributum* Lg. praeter 35. 93 omnes, Vict. Gu. 3. Havn. 1. 2. Z. *γ*. *ε*. codd. Regii, ed. Waldarf. *attribuendum* *ψ*. *tributum* Erl. Statim *ac denuntiatum* uncinis inclusimus, cum absit a Lg. praeter 81. 84. 93. omnibus et Vict.; eiecerat iam Lambinus. Vide ad II. 33, 144. — *ut hae partes — cum de duabus*] Cum *et* et *cumque* vulgo legeretur, *ut* corrigendo ex Vict. Gu. 3. Lg. omnibus praeter 4. 17. 81. 84., in quibus et Gu. 1. omittitur, ut tamen in 4. altera manus addiderit, *cum* ex Lg. 3. 4. 6. 32. 67. Gu. 3., praetereaque mediam distinctionem post *descripseras* sublatam ponendo post *dixisses*, ut inde apodosis inciperet, locum impliciatiorem et librariorum negligentia corruptum restituisse videmur. Cum in sententia paulo longiore *ut* in *et* mutatum esset, quippe quod alteri *et* deinceps sequenti respondere videretur, facile etiam *cum* in *cumque* abiit. *Ut* est quem ad modum, *sicut*, et duplicem ille verborum circuitus protasin habet, binorum membrorum utramque. Una est *sed ut fuerunt — et* (scil. ut) *eras ingressus atque descripseras*, altera *cum — satis, sed —*

in Academiam totum compulisti. In qua velim sit illud, quod saepe posuisti, ut non necesse sit consumere aetatem atque ut possit is illa omnia cernere, qui tantummodo aspexerit; sed etiam si est aliquanto spissius aut si ego sum tardior, profecto nunquam conquiescam neque defatigabor ante, quam illorum ancipitis vias rationesque et pro omnibus et contra omnia disputandi percepero. **146.** Tum Caesar, Unum, inquit, me ex tuo sermone maxime, Crasse, commovit, quod eum negasti, qui non cito quid didicisset, unquam omnino posse perdiscere; ut mihi non sit difficile periclitari et aut statim percipere ista, quae tu verbis ad caelum extulisti, aut, si non potuerim, tempus non perdere, cum tamen his nostris possim esse contentus. **147.** Hic Sulpicius, Ego vero, inquit, Crasse, neque Aristotelem istum neque Carneadem nec philosophorum quemquam desidero; vel me licet

celeriter dixisses. Videbis verba sic componendo: *ut hae partes fuerunt tuae, — ut diceres: duas tibi reliquas feceras, cum — de duabus dixisses. — dicebas*] om. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. — *primum*] om. Lg. 21. 76.

145. *abripuit*] *arripuit* Lg. 3. 6. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 32. 67. 69. 70. 76. 81. 84. 86. Vict. Gu. 1. 3. *adripuit* 5. 73. *eripuit* 35. 65. 93. non male. — *omnem enim*] sic Lg. praeter 15. (is *omnem re enim,* corr. ut 2.) omnes, Gu. 1. 2. Vict. *omnemque* edd. ante Lambinum, itaque Gu. 3. — *totum*] om. Lg. 3. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Vict. ante *in Academiam* ponit Gu. 2. — *aspexerit*] sic mei praeter Lg. 3. 4. 5. 6. omnes. — *aliquanto*] *aliquando* Lg. 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. Gu. 2. 3. — *ante, quam*] *priusquam* Lg. 21. 76. — *ancipitis*] sic Gu. 3. Lg. 2. 13. 32.

146. *ista quae*] *istud* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3., isque etiam *quod.* — *caelum*] sic Lg. 13. 20. 23. 32. 36. Gu. 1. Lamb. *celum* plerique reliquorum.

147. *neque Carneadem*] *nec Carn.* Lg. 15. — *nec philos.*] *neque phil.* Lg. 4. 6. 20. 24. 73. 76. 86. — *desperare*] *desiderare* Lg. 3. 5 v. u. t. 6. 16. 20. 21. 67. 69. 70. 73. 76. om. 15. 86.

existimes desperare ista posse perdiscere vel, id quod facio, contemnere. Mihi rerum forensium et communium vulgaris haec cognitio satis magna est ad eam, quam specto, eloquentiam; ex qua ipsa tamen permulta nescio, quae tum denique, cum causa aliqua, quae a me dicenda est, desiderat, quaero. Quam ob rem, nisi forte es iam defessus et si tibi non graves sumus, refer ad illa te, quae ad ipsius orationis laudem splendoremque pertinent; quae ego ex te audire volui, non ut desperarem me eloquentiam consequi posse, sed ut aliquid addiscerem.

XXXVII. 148. Tum Crassus, Pervulgatas res requiris, inquit, et tibi non incognitas, Sulpici; — quis enim de isto genere non docuit non instituit non scriptum etiam reliquit? — sed geram morem et ea dumtaxat, quae mihi nota sunt, breviter exponam tibi; censebo tamen ad eos, qui auctores et inventores sunt harum sane minutarum rerum, revertendum. 149. Omnis igitur

Vict. — *ista posse perdiscere*] hoc positu Lg. praeter 23. 32. 65. 73. 81. 84. 93., item Vict. Gu. tres, ut edidit Ern. Ante eum in plerisque edd. erat *posse ista.* — *defessus*] *fessus* Lg. 2. 6. 32. 67. — *non graves sumus*] *graves non sumus* Lamb. *sumus* om. Lg. 5. 14. 16. 21. 23. 69. 70. 73. 86. Vict.; hi enim *grave,* cum ellipsi verbi substantivi, quod additur in Lg. 76. — *non ut*] inv. Gu. 1. — *desperarem me*] inv. Lg. 3. 67. ita corr. 32.

XXXVII. 148. *requiris, inquit*] restitui codd. fere omnium ordinem a Muell. Or. Henr. reiectum. Hi scripserunt *inquit, requiris,* ex solis quidem Havn. 1. Lg. 3 (is *requirit* corr. *requiris,* quod etiam in Gu. 3. est,) 6. 67. Vict. (is *requiritis*). — *non scriptum etiam*] vulgatum ordinem *non etiam scriptum* mutavi secutus Lg. praeter 4. 6. 14. 67. 69. 81. omnes et Gu. 2. 3. *etiam* om. Lg. 6. Vis sententiae in *scriptum* est idque lege numeri oratorii praeponendum.

149. *ratio — verbis est*] haec om. Lg. 36. — *et coniunctio*] scripsi ex Lg. 2. 13. 15. 24. 36. 86. vulgo *coniunctisque,* sed *que* abest a Gu. 3. et Lg. 32., qui *extenuatis* pro *ex continuatis* habent. — *aut iis*] *aut his* Lg. 15. 20. 21. 32. 65. 67. 69. 70.

oratio conficitur ex verbis, quorum primum nobis ratio simpliciter videnda est, deinde coniuncte. Nam est quidam ornatus orationis, qui ex singulis verbis est, alius, qui ex continuatis coniunctisque constat. Ergo utemur verbis aut iis, quae propria sunt et certa quasi vocabula rerum paene una nata cum rebus ipsis, aut iis, quae transferuntur et quasi alieno in loco collocantur, aut iis, quae novamus et facimus ipsi. 150. In propriis igitur est verbis illa laus oratoris, ut abiecta atque obsoleta fugiat lectis atque illustribus utatur, in quibus plenum quiddam et sonans esse videatur. Sed in hoc verborum genere propriorum delectus est habendus quidam atque is aurium quodam iudicio ponderandus est; in quo consuetudo etiam bene loquendi valet plurimum. 151. Itaque hoc, quod vulgo de oratoribus ab imperitis dici solet: *Bonis hic verbis*, aut: *Aliquis non bonis utitur*, non arte aliqua perpenditur, sed quodam quasi naturali sensu

De usu verborum.

73. 76. 84. Gu. tres, Vict. itaque etiam altero et tertio loco, ut tamen excipiantur Lg. 15. 20. 21., addatur 24. — *transferuntur*] *transferantur* Lg. XII minoris fidei; ita corr. 32.

150. *igitur est*] sic, cum vulgo *est* quarto loco positum sit, Lg. 2. 3. 6. 13. 24. 32. 36. Gu. 3. — *atque obsoleta*] *ut obs.* Lg. 2. 3. 6. 24. 67. *aut* 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 2. — *fugiat*] om. Lg. 5. 20. 21. 65. 70. 76. Vict. *fugiamus* 15. 24. 86. — *sonans esse*] sic emendavi vulgatum *inesse* ex Lg. praeter 6. 70. omnibus, item Vict. Gu. 3. v. ad II. 11, 47. — *delectus*] *dilectus* Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 1. 2. v. ad II. 19, 80. — *habendus quidam*] sic inverti secundum Lg. praeter 6. 69. 70. 81. 84. omnes, Vict. Gu. 3. — *ponderandus est*] additi *est* ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 15. 24. 32. 36. 67. 86. Gu. 3. v. explicationes ad III. 29, 111.

151. *itaque*] scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 36. 67. Gu. 3. *etiamque* 14. 15. 16. 20. 23. 67. 70. 73. 76. Minime aptum est *etiam*, quod vulgo legitur: nihil enim explicandi gratia novi additur, sed consequens aliquid ex prioribus. — *bonis hic verbis*] recepi scripturam codd. Erl. Gu. 3. Lg. 2. 3. 6. 13. 15. 16. 24. 32. 36. 67. 73. 84 corr. 86. 93. *his* 4. 5. 14. 17 corr. 21. 23.

existimes desperare ista posse perdiscere vel, id quod facio, contemnere. Mihi rerum forensium et communium vulgaris haec cognitio satis magna est ad eam, quam specto, eloquentiam; ex qua ipsa tamen permulta nescio, quae tum denique, cum causa aliqua, quae a me dicenda est, desiderat, quaero. Quam ob rem, nisi forte es iam defessus et si tibi non graves sumus, refer ad illa te, quae ad ipsius orationis laudem splendoremque pertinent; quae ego ex te audire volui, non ut desperarem me eloquentiam consequi posse, sed ut aliquid addiscerem.

XXXVII. 148. Tum Crassus, Pervulgatas res requiris, inquit, et tibi non incognitas, Sulpici; — quis enim de isto genere non docuit non instituit non scriptum etiam reliquit? — sed geram morem et ea dumtaxat, quae mihi nota sunt, breviter exponam tibi; censebo tamen ad eos, qui auctores et inventores sunt harum sane minutarum rerum, revertendum. 149. Omnis igitur

Vict. — *ista posse perdiscere*] hoc positu Lg. praeter 23. 32. 65. 73. 81. 84. 93., item Vict. Gu. tres, ut edidit Ern. Ante eum in plerisque edd. erat *posse ista.* — *defessus*] *fessus* Lg. 2. 6. 32. 67. — *non graves sumus*] *graves non sumus* Lamb. *sumus* om. Lg. 5. 14. 16. 21. 23. 69. 70. 73. 86. Vict.; hi enim *grave,* cum ellipsi verbi substantivi, quod additur in Lg. 76. — *non ut*] inv. Gu. 1. — *desperarem me*] inv. Lg. 3. 67. ita corr. 32.

XXXVII. 148. *requiris, inquit*] restitui codd. fere omnium ordinem a Muell. Or. Henr. reiectum. Hi scripserunt *inquit, requiris,* ex solis quidem Havn. 1. Lg. 3 (is *requirit* corr. *requiris,* quod etiam in Gu. 3. est,) 6. 67. Vict. (is *requiritis).* — *non scriptum etiam*] vulgatum ordinem *non etiam scriptum* mutavi secutus Lg. praeter 4. 6. 14. 67. 69. 81. omnes et Gu. 2. 3. *etiam* om. Lg. 6. Vis sententiae in *scriptum* est idque lege numeri oratorii praeponendum.

149. *ratio — verbis est*] haec om. Lg. 36. — *et coniunctio*] scripsi ex Lg. 2. 13. 15. 24. 36. 86. vulgo *coniunctisque,* sed *que* abest a Gu. 3. et Lg. 32., qui *extenuatis* pro *ex continuatis* habent. — *aut iis*] *aut his* Lg. 15. 20. 21. 32. 65. 67. 69. 70.

oratio conficitur ex verbis, quorum primum nobis ratio simpliciter videnda est, deinde coniuncte. Nam est quidam ornatus orationis, qui ex singulis verbis est, alius, qui ex continuatis coniunctisque constat. Ergo utemur verbis aut iis, quae propria sunt et certa quasi vocabula rerum paene una nata cum rebus ipsis, aut iis, quae transferuntur et quasi alieno in loco collocantur, aut iis, quae novamus et facimus ipsi. **150.** In propriis igitur est verbis illa laus oratoris, ut abiecta atque obsoleta fugiat lectis atque illustribus utatur, in quibus plenum quiddam et sonans esse videatur. Sed in hoc verborum genere propriorum delectus est habendus quidam atque is aurium quodam iudicio ponderandus est; in quo consuetudo etiam bene loquendi valet plurimum. **151.** Itaque hoc, quod vulgo de oratoribus ab imperitis dici solet: *Bonis hic verbis*, aut: *Aliquis non bonis utitur*, non arte aliqua perpenditur, sed quodam quasi naturali sensu

De usu verborum.

73. 76. 84. Gu. tres, Vict. itaque etiam altero et tertio loco, ut tamen excipiantur Lg. 15. 20. 21., addatur 24. — *transferuntur*] *transferantur* Lg. XII minoris fidei; ita corr. 32.

150. *igitur est*] sic, cum vulgo *est* quarto loco positum sit, Lg. 2. 3. 6. 13. 24. 32. 36. Gu. 3. — *atque obsoleta*] *ut obs.* Lg. 2. 3. 6. 24. 67. *aut* 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 2. — *fugiat*] om. Lg. 5. 20. 21. 65. 70. 76. Vict. *fugiamus* 15. 24. 86. — *sonans esse*] sic emendavi vulgatum *inesse* ex Lg. praeter 6. 70. omnibus, item Vict. Gu. 3. v. ad II. 11, 47. — *delectus*] *dilectus* Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 1. 2. v. ad II. 19, 80. — *habendus quidam*] sic inverti secundum Lg. praeter 6. 69. 70. 81. 84. omnes, Vict. Gu. 3. — *ponderandus est*] additi *est* ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 15. 24. 32. 36. 67. 86. Gu. 3. v. explicationes ad III. 29, 111.

151. *itaque*] scripsi ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 36. 67. Gu. 3. *etiamque* 14. 15. 16. 20. 23. 67. 70. 73. 76. Minime aptum est *etiam*, quod vulgo legitur: nihil enim explicandi gratia novi additur, sed consequens aliquid ex prioribus. — *bonis hic verbis*] recepi scripturam codd. Erl. Gu. 3. Lg. 2. 3. 6. 13. 15. 16. 24. 32. 36. 67. 73. 84 corr. 86. 93. *his* 4. 5. 14. 17 corr. 21. 23.

indicatur; in quo non magna laus est vitare vitium (quanquam est magnum), verum tamen hoc quasi solum quoddam atque fundamentum est verborum usus et copia bonorum.

XXXVIII. 152. Sed quid ipse aedificet orator et in quo adiungat artem id esse nobis quaerendum [atque explicandum] videtur. Tria sunt igitur in verbo simplici, quae orator afferat ad illustrandam atque exornandam orationem: aut inusitatum verbum aut novatum aut trans-

65. 69. 70. 76. ψ.; unde factum *is*, quod codd. certe plurimos occupavit et edd. ab Aldo inde. Ut nos, ita Sch. et Muell. — *vitare*] *evitare* Lg. 2. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 86. 93., quod fortasse verum est, quia praecedente aut sequente magis est librariorum moris omittere *e*, ubi non oportet, quam addere. — *quanquam est magnum*] quod ante *est* inculcatur *id* omisi secutus Lg. praeter 81. 84. omnes, item Vict. Gu. 3. *est* signficat *est sane*. — *verum tamen hoc quasi*] cum Lamb. Sch. Or. (qui tamen male *quasi hoc*) Henr. secutus sum Gu. 3. Pal. 1. 2. Pith. (VSt.) Z. δ. Gu. 3. Lg. 13. *verum tamen in hoc quasi* Med. 2. Lott. *verum etiam in h. q.* β. ψ. Vict. *verum iam h. q.* Steph. 2. *verum iam in hoc qu.* Havn. 1. 2. Pall. reliqui, γ. ε. excerpt. δ. Gu. 1. 2. ed. s. l. et a. Med. 1. Ven. *verum hoc quasi* Ald. Iunt. Man. Steph. Grut. Ern. *verum in hoc quasi*, ut coni. Muell., Lg. 3. 5. 6. 14. 17. 20. 21. 35. 65. 67. 76. 81. 93. *verum est in hoc qu.* 15. 16. 17. 73. 86. *quasi* om. Lg. 23. 69. In alia omnia abeunt Lg. 2. 13. 32 corr. ut 3., in quibus legitur *verum huius quasi*, quod loci Brut. 74, 258. recordatus, ubi locutio emendata et latina *solum* quasi et *fundamentum oratoris* vocatur, haud cunctanter reciperem, nisi de laude vitii vitandi diceretur, non de oratoria. — *fundamentum est*] *est* om. Lg. 2. 4. 5. 13. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 32 add. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 86. Vict. Gu. 3., sed dura foret ea omissio.

XXXVIII. 152. *nobis*] vulgatum *a nobis* correximus ex Lg. praeter 5. 84. omnibus et Vict. Gu. 2. 3. *vobis* Lg. 84. — *atque explicandum*] om. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 32 add. 36. 86.; itaque uncinis inclusimus; v. ad II. 33, 144. — *afferat*] *efferat* Lg. 6. 15. 24. 86. ita corr. 32. — *exornandam*] *ornandam* Lg. 20. om. 36.

153. *ac vetustate*] *et vetusta* Lg. 14. 23. 69. Vulgatam *ac vetusta et ab usu intermissa* intolerabilis tautologiae suspecta

latum. 153. Inusitata sunt prisca fere ac vetustate ab usu cotidiani sermonis iam diu intermissa, quae sunt poëtarum licentiae liberiora quam nostrae; sed tamen raro habet etiam in oratione poëticum aliquod verbum dignitatem. Neque enim illud fugerim dicere, ut Caelius: *Qua tempestate Poenus in Italiam venit;* nec *prolem* aut *subolem* aut *fari* aut *nuncupare* aut, ut tu soles, Catule, *non rebar* aut *opinabar* aut alia multa, quibus loco positis grandior atque antiquior oratio saepe videri solet.

correxi ex Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 32 corr. 36., quorum 2. *venustate* corr. *vetustate,* 15. *vetustate et ab usu.*, rell. ut dedimus. V. explicationes. — *cotidiani*] scripsi ex Lg. 2. 32. 36. 69. 81. Vict. Gu. 3. *cottid.* 65. — *intermissa, quae sunt*] *quae sunt intermissa* Lg. multi, sed deteriores, eorumque pars etiam *licentia,* quod praeterea alii quidam prae se ferunt: non tamen 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. — *sed tamen raro habet etiam*] *tamen* om. Lg. 67. Ern. *haud* s. *non raro* scribi voluit, Matth. olim *sed, tamen raro, habet* distingui aut *raro* eiici. Nulla causa est; v. explicationes. *sed habet etiam in oratione dignitatem poëticum aliquod verbum; raro tamen.* Pearcii et Schuetzii coniecturis *pervetustum* et *priscum* pro *poëtico* scribentium facile caremus. Ceterum *poëte tum* Lg. 4. 13. 36. *poëte cum* 32 corr. Gu. 3. *petitum* 15. — *neque enim*] *enim* Lg. 2. 5. 14. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 93. Vict. Gu. 3. — *Caelius*] plerique meorum codd. *Lelius* s. *Laelius; Coelius* nullus. — *Poenus in*] *poenorum* aut *penorum* Lg. 2. 4. 13. 36 *(ae)*. *poëtarum* 32 corr. Gu. 3. — *subolem*] *sobolem* Gu. 2. 3. Lg. praeter 2. 5. 6. 13. — *aut fari*] *an effari* Lg. 3. 13. 32 corr. *affari* 4. Havn. 2. ψ. Gu. 2. Vict. *fari,* ut Quintilianus VIII. 3. 27., Gu. 1. 2. Havn. 1. Lg. 84. Lamb. Sch. Muell. Henr.. Ceteri codd. et edd. *effari,* non deterius, nisi Quintiliani obstaret testimonium. Quanquam illud *an effari* ex *aut fari* corruptum est. — *nuncupare*] sic pro *nuncupari* ex Quintiliano l. c. Sch. Muell. Deponens hoc verbum nunquam fuit. — *rebar*] cur dicatur antiquum, quod hoc ipso libro 22, 82. exstat, non dixeris. Fortasse verior est scriptura Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3., *verebar.* — *aut alia multa*] sic pro *et al. m.* VSt. Cant. Harl. Z. ε. Erl. Lg. 2. 36. 84 corr. Pearc. Sch. Muell. *an* 4. 13. 32 corr. om. 21. — *loco*] *hoc loco* Lg. 3. 6. 24. 67. ita corr. 32.

154. Novantur autem verba, quae ab eo, qui dicit, ipso gignuntur ac fiunt; vel coniungendis verbis, ut haec:

Tum pavor sapientiam omnem mi exanimato expectorat. —

Num non vis huius me versutiloquas malitias — —

videtis enim et *versutiloquas* et *expectorat* ex coniunctione facta esse verba, non nata; vel saepe sine coniunctione verba novantur, ut † *ille senius*, ut *di genitales*, ut *bac-*

154. *autem*] *enim* Lg. 4. 32. — *coniungendis*] *iungendis* Lg. 4. *communium gerendis* 32 corr. — *omnem mi exanimato*] sic (vel *mihi ex)* Havn. 1. 2. Pearcii codd. Gu. tres, Lg. 2. 3. 5. 13. 14. 16. 20. 23. 32. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 76. 93. item 6 *(examinatio),* 21. 24. 81 corr. *(michi)*. Pearc. edd. post Ern. *mihi omnem* pars magna codd., Man. St. Grut. Ern. *mihi omnem ex animo* codd. quidam Nonii v. *expectorare* (p. 16. Merc.), Ald. Iunt. Crat. Lamb. *omnem mihi ex animo* Erl. Mire sane Sch. Or. infra 58, 218. eundem versum perperam scriptum dederunt ad modum Manutii et Ernesti. — *num non vis huius me*] neque apud Nonium (p. 189. Merc. v. *versutiloquas)* qui eum Ciceroni tribuit, nec in libris hic versus uno modo scriptus reperitur. *me huius* Lg. 20. *me hoc* 36. *me* om. Lg. 3. 6. 15. 67. 84. exp. 32. versum totum om. Gu. 1. et sqq. usque ad *coniunctione*, quae etiam a Gu. 2. absunt. *num vero me vis huius* Pal. 9. *num vero vis huius me* Lamb. *an num non vis huius me* Steph. *num vis huius me* Sch. ed. mai. *num vis me huius* Sch. ed. min. *non novisse huius me* coni. Bothius fragm. trag. lat. p. 75. *anne non novisti huiusce* em. Beier. praef. fragm. Cic. oratt. p. XVI. Cum versus integer non sit, de sententia constare non potest; nec refert aliud quicquam nisi usum vocabuli, *versutiloquus* notari. — *nata*] *nativa* Sch. ex Cic. Partt. Or. 5, 16. et Quintil. VIII. 3, 36. — *verba novantur*] uncis inclusit Ern.; om. Lamb. Sch. ab *esse verba* ad *verba novantur* absunt a Lg. 3. 67. *esse* om. 23. 69. — *ut ille senius ut Di genitales*] sic Pal. 1. 2. Pith. Mem. liber Borromei ap. Grut. Lg. plerique et edd. post Gruterum. *ille sensus disertus vidi genitales* (s. *genitalis* et *genitabilis)* Gu. 2. Havn. 1. 2. Pall. 4. 5. 6. 7. 8. plerique Oxx. (etiam ψ) Erl. Vict. Lg. 5. 16. 20. 21. 23. 65. 69. 70. 73. 76. 84. *s. dis. indigenitalis* Lg. 81. 93., ut ab antiquissimis inde legebatur editionibus; sed recte observavit Lambinus *indigenitalis*, si Latinum sit, iunctum vocabulum esse, opus autem ex-

carum ubertate incurviscere. 155. Tertius ille modus transferendi verbi late patet, quem necessitas genuit inopia coacta et angustiis, post autem iucunditas delectatioque celebravit. Nam ut vestis frigoris depellendi causa reperta primo, post adhiberi coepta est ad ornatum etiam corporis et dignitatem: sic verbi translatio instituta est inopiae causa, frequentata delectationis. Nam *gemmare vitis luxuriem esse in herbis laetas segetes* etiam rustici

De translationibus,

emplo esse nominis sine compositione novati. *ut ille senius ut digenitales* Lg. 13. *ut ille senius dis. ut d. g.* 2. *ut ille senis ut di. g.* 36. *sensus diversus* corr. *disertus indigen.* 14. *sensus dis. vidi genit.* 17 corr. ut 5. *ut ille Ennius ut d. g. δ.* Lg. 3. 6. 15. 24. 86. *ut ille Ennius vidi g.* Pal. 9. et p. var. Lg. 4., in quo pr. m. *Emilius nisi dii g.* *ut ille Ennius disertus inde genit.* Pal. 3. *ut ille sensus disertus vel incurv.* Gu. 1. *ut ille Ennius: Dii genit.* coni. Turnebi Adv. IX. 26. *ut illud diserti senis: Dii gen.* Lambinus. *ut illud Ennii: Di gen.* coniectura Orelli est omnium hucusque maxime veri similis. Quod enim obiicit Henr. parum probabile esse in hoc dicto addi auctoris nomen, cum a ceteris absit, minus grave videtur, cum et paulo ante Caelii adhibeatur auctoritas et pars exemplorum, velut illa de gemmantibus vitibus luxuriantibus segetibus, auctore non egeant. — *baccarum*] sic plerique codd.; quidam *bacarum, vaccarum, baccharum, vacatum, vacanum.* V. Schneideri Gr. Lat. I. 2. p. 401. — *incurviscere*] sic ex Nonio in v. p. 122. Merc. Lamb. Sch. Muell. Or., qui in Tusc. I. 28, 69., ubi integer versus legitur, contra partem librorum *incurvescere* reliquit, quod etiam hoc loco vulgo circumfertur. *increbescere* Gu. 3. *inturgescere* Gu. 2. · Lg. 15. 24 corr. 84 corr. 86.

155. *verbi late patet*] *varietate patet* Lg. 2. 13. 36. *veri late p.* 4. 32 corr. *veritate* Gu. 3. — *coacta*] *acta* Gu. 3. — *iucunditas delectatioque*] sic inverti ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 24. 32. 36. 67. *iuc. delectationemque* Gu. 3. *iucund. delectationeque* Lg. 4. 32 corr. ut 2. Quippe iucunditate rei delectamur, itaque causam facti praemitti facto oportuit. — *adhiberi*] *haberi* Lg. praeter 2. 4. 13. 20. 24. 32. 36., item Gu. 1. 2. Vict., quod, si illi aut omnes aut plures addicerent, valde arrideret. — *ornatum*] *ornamentum* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 21. 23. 67. 69. 70. 73. 76. 86. ita corr. 32. — *gemmare*] *geminare* vel *gemare* Lg. 4. 6. 21. 81. ita corr. 93. Vict. corr. — *vitis*] sic Lg. 13. 23. 36. — *etiam*

dicunt. Quod enim declarari vix verbo proprio potest, id translato cum est dictum, illustrat id, quod intellegi volumus, eius rei, quam alieno verbo posuimus, similitudo. 156. Igitur haec translationes quasi mutationes sunt, cum quod non habeas aliunde sumas. Illae paulo audaciores, quae non inopiam indicant, sed orationi splendoris aliquid accersunt; quarum quidem ego quid vobis aut inveniendi rationem aut genera ponam?

XXXIX. 157. Similitudinis est ad verbum unum contracta brevitas, quod verbum in alieno loco tanquam in suo positum si agnoscitur, delectat, si simile nihil

rustici] *etiam* om. Lg. 5. 14. 15. 16. 21. 23. 69. 70. 73. 76. 86. Vict. — *illustrat id*] Orellius distinguit: *illustrat, id quod intelligi volumus, eius* etc. alienissima ab re parenthesi. „Unice vera est vulgata interpunctio: sibi enim opponuntur *quod intelligi volumus* et *quam alieno verbo posuimus*, neque verbum *illustrat* obiecto potest carere.“ *Henrichsen.* In sententia paulo implicatius structa iam olim fuisse qui offenderent codd. ostendunt. Quippe *illustratur* Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 36. 86. eidemque praeter 15. 86. omittunt *id.* — *intellegi*] sic Lg. 13. — *eius rei*] *ei rei* Gu. 3. — *posuimus*] *possumus* Gu. 3. *exposuimus* Schuetz., itaque VSt., male. „Neque enim de sententiae explicatione, sed de verbo, quo aliquid designetur, sermo est.“ *Henrichsen.*

156. *igitur*] vulgatum *ergo* correxi ex Lg. 2. 13. 32 corr. 36. *similitudinis haec igitur transl.* 6. *sim. igitur haec* corr. *hae transl.* 24. *ergo* om. Gu. 3. — *hae*] *eae* Lg. 5. 70. 73. Vict. *haec* 21. 69. — *mutuationes*] *transmutationes* Lg. 4. *mutationes* 14. 15. 20. 23. 24. 69. 76. 93. om. 6. — *indicant*] hoc quia cum proxime praecedentibus non recte convenire videbatur, cum translatione non ad indicandam, sed ad supplendam et sarciendam inopiam utamur, magnopere olim placebat codd. Lg. praeter 6. 16. 35. 69. 93. item Gu. trium et Vict. scriptura *vindicant*, quod explicandum videretur *a se arcent, amovent.* *indicant* Lg. 35. 69. a. m. sec. *iudicant* 6. 16. Cum *in* et *iu* et *vi* in plerisque codd. non possint dignosci, nunc illam scripturam ex imposita per errorem lineola *n* significante ortam arbitror, explicationem autem petendam ex §. 155. — *accersunt*] sic dedi ex Lg. 24.

habet, repudiatur. Sed ea transferri oportet, quae aut clariorem faciunt rem, ut illa: [omnia]

Inhorrescit mare,
Tenebrae conduplicantur, noctisque et nimbum occaecat nigror,
Flamma inter nubes coruscat, caelum tonitru contremit,
Grando mixta imbri largifico subita praecipitans cadit;
Undique omnes venti erumpunt, saevi exsistunt turbines;
Fervit aestu pelagus;

omnia fere, quo essent clariora, translatis per similitudinem verbis dicta sunt; 158. aut quo significetur magis res tota, sive facti alicuius sive consilii, ut ille, qui oc-

81. 84. 93. quippe *accerserunt* 2. 4. 13. v. ad II. 27, 117. — *quarum quidem*] addidi *quidem* ex Lg. 2. 3. 6. 13. 24. 36. 67. ita corr. 4. 32. *quarum ergo* Gu. 3.

XXXIX. 157. *positum*] *sit* additur in Gu. 2. Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 84. 86. 93. ita corr. 32. *est* additur in Lg. 6. 20. — *agnoscitur*] *agnoscetur* Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 93. Vict. — *simile*] *similitudine* Lg. 2 corr. ut 13. *similitudinem* 13. 36. *non similitudinem* 15. 24. 86. *similem* 32 corr. Gu. 3. Ex male intellectis scripturae compendiis et prima sequentis vocabuli litera orta haec; illud *nihil* om. Gu. 3. — *ea*] *extra* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. eidemque *ferri;* scriptura non plane perspicua *ea trāsferri* originem erroris dedit. Mox *omnia* uncinis inclusi, quod ferri non potest oratione post versus ab eodem vocabulo pergente. — *noctisque*] *noctis* Lg. 65. — *nimbum*] *imbrium* Lg. 2 a m. sec. *nimborum* 4. 15. 24. 32 corr. 84. 86. Gu. 1. ita v. 17. — *nigror*] *vigor* 81. om. et vac. 24. *nigrior* Gu. 3. — *caelum*] sic Lg. 13. 36 cum VII aliis; *celum* multi, *coelum* nullus. — *mixta*] sic Lg. praeter 4. 6. 20. 21. 67. 76., item Vict. Gu. 3. Cett. et edd. pleraeque vetustiores *mista*. — *largifico*] quis quod edd. insedit, *largifluo*, repererit et in lucem protraxerit ignoro. Mei libri omnes ad unum *largifico*, v. explicationes. — *subita*] *subito* Lg. 4. 6. 15. 20. 24. — *fervit*] *fervet* minus exquisitum Lg. 3. 6. 15. 23. 67. 81. 84. 86. Gu. 2. ita var. 4.

158. *significetur*] *segregetur* Lg. 36. — *sive facti*] *si facti* Lg. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *sive res facti* Gu. 1. — *occultantem*] *occultant* (sive *ocult.*) *rem* Lg. 6. 15. 24. 86. *occultat rem* 67.

cultantem consulto, ne id, quod ageretur, intellegi posset, duobus translatis verbis similitudine ipsa indicat:

Quando quidem is se circumvestit dictis saepit sedulo.

Non nunquam etiam brevitas translatione conficitur, ut illud: *Si telum manu fugit.* Imprudentia teli missi brevius propriis verbis exponi non potuit, quam est uno significata translato.

XL. 159. Hoc in genere persaepe mihi admirandum videtur quid sit, quod omnes translatis et alienis magis delectentur verbis, quam propriis et suis. Nam si res suum nomen et vocabulum proprium non habet, ut *pes* in navi, ut *nexum*, quod per libram agitur, ut in uxore *divortium*: necessitas cogit quod non habeas aliunde sumere; sed in suorum verborum maxima copia tamen

occultaret rem 67. 93. — *intellegi*] sic Lg. 5. 13. 36. — *possit*] *posset* Lg. XV. Vict., sed meliorum nullus. — *quando quidem*] sic divisim Lg. 2. 65. 67. 70. 76. 81. 84. 86. 93. *quoniam quidem* 4 corr. — *is se*] sic coni. Pearc. ediderunt Ern. Sch. et recentiores ex Gu. 3., sed et Gu. 2. et Lg. 2. 13. 32 id firmant. — *teli missi*] correxi vulgatum *emissi* ex Lg. praeter 81. 84. omnibus et Vict. Ridiculum esset quod Caesar et alii boni scriptores saepe dixerunt Ciceroni indictum putare, qui cum de rebus bellicis et armorum genere non saepe locutus sit, ne altero quidem verbo multum utendi locum invenit. Praeterea inde dicuntur *missilia*, idque solum satis est ad verbi fidem. — *exponi*] *exprimi* Lg. 35. 69. 93.

XL. 159. *hoc in genere*] quod praemitti solebat, *atque*, Lambinus omisit, nosque secuti sumus propter fidem codd. Lg. praeter 76. 81. 84. omnium, item Vict. Gu. 3. — *delectentur*] sic Lamb. Ern., ut oportuit, firmantque emendationem Lg. 3. 6. 13. 15. 24. 32. 36. 86. Gu. 3. Talibus, qualia habet Matthiae ad Sull. 13, 81., sine libris credi non debet. — *vocabulum proprium*] sic inverti cum figura *χιασμῷ* ex Lg. praeter 6. 17. 81. 84. omnibus et Gu. 3. *propriis* 6. om. 17. — *pes in navi*] *pes ignavi* Lg. 3 v. u. t. *inani* 6. *spes in navi* Gu. 3. *spes ignavi* Gu. 2. sese iactavit, puto, qui hoc primus reperit. — *per libram*] *libra* Lg. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 81. 93.

homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. 160. Id accidere credo vel quod ingeni specimen est quoddam transilire ante pedes posita et alia longe repetita sumere; vel quod is, qui audit, alio ducitur cogitatione neque tamen aberrat, quae maxima est delectatio; vel quod singulis verbis res ac totum simile conficitur; vel quod omnis translatio, quae quidem sumpta ratione est, ad sensus ipsos admovetur, maxime oculorum, qui est sensus acerrimus. 161. Nam et *odor urbanitatis* et *mollitudo humanitatis* et *murmur maris* et *dulcedo orationis* sunt ducta a ceteris sensibus; illa vero oculorum multo acriora, quae ponunt paene in conspectu animi quae cernere et videre non possumus. Nihil est enim in rerum natura, cuius nos non in aliis rebus

exp. *per* 32. om. *per* Gu. 2. Lamb. Sch. de coniectura *quod per aes et libram agitur* dederunt. — *copia tamen*] *tamen in copia* Lg. 6. 13. 32. 36. 67. Gu. 2. *inopia* 2. 3. 4 corr. Gu. 3. — *delectant*] *delectantur* Gu. 1.

160. *ingeni*] sic Lg. 5. 13. 16. om. ab *ingeni* ad *vel quod* 70. — *quoddam*] *quiddam* Lg. praeter 13. 32. 70. 81. 84., item Gu. 3. — *audit*] *audiat* Lg. 3. 6. 32 corr. — *alio*] *alia* Lg. 2. 81 v. u. t. v. ad II. 27, 114. — *cogitatione*] *cognitione* Lg. 2. 32 corr. u. t. — *singulis*] *etiam singulis* Lg. 2. *in sing.* 3. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 86. 93. Gu. 1. — *sumpta*] sic mei codd. omnes, ut editum post Ern. Sed Grut. *summa*.

161. *odor*] *ordo* Lg. 2 corr. *ardor*. ab hoc vocabulo et cum eo sqq. ad *sunt ducta* om. Gu. 3. — *dulcedo*] *dulcitudo* Lg. 5. 14. 16. 21. 23. 32 corr. 70. 73. 76. 84. Vict. non deterius. — *orationis*] *rationis* codd. Lg. XV et optimi 2. 4 pr. m. 13. ita corr. 32. — *ducta*] *dicta* Lg. 24 corr. *deducta* Lamb. — *acriora*] *clariora* Lg. 81 v. u. t. — *cuius nos non in aliis rebus possimus*] mire interpolatus hic locus in Lg. 67. legitur: *cuius non multa huiusmodi et in aliis rebus sint similia: unde possumus in rebus diversis eodem uti vocabulo et nomine; evidens enim simile ex simili duci.* Barzizii fortasse ea verba sunt. *atque huiusmodi* (p. *cuius*) Gu. 3. *non* om. 2. 13. 32 add. 36. *pos-*

possimus uti vocabulo et nomine. Unde enim simile duci potest (potest autem ex omnibus), indidem verbum unum, quod similitudinem continet, translatum lumen afferre orationi. 162. Quo in genere primum est fugienda dissimilitudo:

Caeli ingentes fornices.

Quamvis sphaeram in scenam, ut dicitur, attulerit Ennius, tamen in sphaera fornicis similitudo non potest inesse.

— — *Vive Ulixes, dum licet;*
Oculis postremum lumen radiatum rape.

non dixit *cape*, non *pete* (haberet enim moram sperantis diutius esse victurum), sed *rape*. Hoc verbum est ad id aptatum, quod ante dixerat, *dum licet*.

sumus (pro *possimus*) eidem et 14. 23. 24. 70. 84. ita corr. 17. In 32. corrector pro *in aliis rebus possumus* haec scripsit: *sint similia: unde possumus in rebus diversis eodem uti voc. et nomine.* — *simile*] *simile ex simili* 15. 24. 86. — *potest autem*] *enim* Gu. 3. omisso *potest.* — *duci*] *induci* Lg. 69. 93. ita corr. 35. — *indidem*] *itidem* Lg. 13. 36. 69. 93. *id idem* 21. 76. *idem* 2. *in idem* 3. 6. 14. 15. 23. 24. 67. 81. 84. 86. Vict. ita corr. 32. *in eundem* 4 corr. ut 3. *inde idem* Gu. 1. *inidem* Gu. 2. — *afferre*] sic pro vulgato *affert* ex Havn. 1. 2. Oxx. VI (in quibus est ψ) Erl. Lg. praeter 17. omnibus et Gu. 3. dedi, ut voluerat fieri Madvigius; quod non tam de effectu, quam de eo, quod fieri possit, dicatur. *afferet* Steph. Lamb.

162. *est fugienda*] ita transposui secutus Lg. praeter 14. 21. 23. 35. 69. 81. 93., item Vict. Gu. 2. 3. — *attulerit*] *attulit* Lg. 4. — *non potest inesse*] inv. Lg. 3. 6. 21. 67. 76. 81. 84. Gu. 1. 2. ita corr. 14. — *Ulixes*] sic Lg. omnes, Gu. 2. 3. Vict. — *rape*] *cape* Lg. 2. om. 4 add. *rapere* 36. — *pete — cape*] haec locis contrariis posita in Lg. 2. 4. 13. 36. *pete, sed cape* Gu. 3., idem tamen post *sed rape* retinet. — *esse victurum*] *esse sese vict.* olim legebatur, sed *sese* om. Havn. 2. Cant. Oxx. omnes, Gu. tres (errat Henr.) Erl. Lg. omnes praeter 69. 86. Sch. Muell. Or. Henr. *se esse victurum* Lamb. Codicum fides eo certius sequenda, quia nescitur an de se ipse Ulixes, an alius de eo loquatur; quod posterius si verum est, pronomen graviter peccat

XLI. 163. Deinde videndum est, ne longe simile sit ductum. *Syrtim patrimonii* scopulum libentius dixerim; *Charybdim bonorum* voraginem potius. Facilius enim ad ea, quae visa, quam ad illa, quae audita sunt, mentis oculi feruntur. Et quoniam haec vel summa laus est in verbis transferendis, ut sensum feriat id, quod translatum sit: fugienda est omnis turpitudo earum rerum, ad quas eorum animos, qui audient, trahet similitudo. 164. Nolo dici morte Africani *castratam* esse rem publicam; nolo *stercus curiae* dici Glauciam; quamvis sit simile, tamen est in utroque deformis cogitatio similitudinis. Nolo esse aut maius, quam res postulet: *tempestas comissationis;* aut minus: *comissatio tempestatis.*

in legem sermonis. — *est*] om. Lg. praeter 17. 69. 76. 81. 84. 93., item Vict. Gu. 3., sed carere verbo non possumus.

XLI. 163. *in verbis transferendis*] sic cum St. Lamb. Pearc. scripsi ex codd. multis et optimis, Pal. 1. 2. Pith. Mem. Cant. Harl. 1. Z. ε. δ pr. m. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 32 corr. ut 3. 36. 86. *verbis transferendis* Lg. ceteri praeter 81. 84. omnes, Pal. 3. Mead. Harl. 2. β. ψ. Erl. edd. antiq. Ern. Muell., ambiguitate vix ferenda, cum ablativo haec enuntiari minime ineptum sit, sed *verbo laudem esse aliquam* dici non possit. *verbi transferendi* Lg. 81. 84. Gu. 1. 2. Vict. et vulgo ab Ald. ad Ern.; restituerunt Sch. Or. Henr. *verbi translati* Iulius Victor Art. Rh. p. 98. Mai., qui Ciceronis et dicta suis usibus accommodavit. — *audient, trahet*] sic Cant. Z. γ. ε. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 36. Steph. Lamb. Pearc.-Or. Henr. *audient, trahit* Iulius Victor l. c. *audierint, trahet* exc. δ. *audiunt, trahet* Lott. et vulgo inde ab Aldo. *audiunt, trahit* Havn. 1. 2. Gu. 2. Erl. Vict. Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 93. *tradit* 6. *trahent* 32 corr. ut 5. v. explicationes ad III. 14, 55.

164. *dici morte*] sic invertendus ordo verborum fuit ex auctoritate codd. Gu. 3. Cant. Norf. Mead. Harl. 1. Z. β. γ. δ. ε. Lg. 2. 4. 32. *morte dici* Lg. cett. bonique 13. 36. Havn. 1. 2. Erl. Quanquam de pluribus non satis constat. — *curiae*] *rei publicae* Lg. 69. 93. — *nolo esse*] *nolo enim* Lg. 4. Gu. 1. — *res*] om. Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 70. 73. 76. 81. Vict.

Nolo esse verbum angustius id, quod translatum sit, quam fuisset illud proprium ac suum:

Quidnam est, obsecro, quod te adiri abnutas?

melius esset *vetas prohibes absterres*; quoniam ille dixerat:

Illico istinc!
Ne contagio mea bonis umbrave obsit.

165. Atque etiam, si vereare, ne paulo durior translatio esse videatur, mollienda est praeposito saepe verbo: ut si olim M. Catone mortuo *pupillum* senatum quis re-

Gu. 1. — *quam fuisset*] *fuisset* om. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 14. 23. 32. 36. nec tamen eo carere possumus. — *obsecro*] *te obsecro* Lg. 3. 6. 67. *obsecro te* 4. 15. 86. Mox sublato interrogandi signo *quod* scripsi pro *quid* ex Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 15. 20. 21. 24. 36. 67. 76. ita corr. 5. — *te*] om. Lg. 3. 6. 15. 67. 86. — *adiri*] *abire* Gu. 3. — *abnutas*] *adn.* Lg. 3. 67. *abnutas* 6. 16. 70. 73. *omittas* 36. Gu. 3. *obnuas* 69. 93. — *vetas*] *tu eas* Gu. 3. — *absterres*] *absunt res* Lg. 2. — *dixerat*] *dixerit* Lg. XIII., sed non boni; ita tamen corr. 32. — *illico*] *ilico* Lg. 3. 13. 35. 36. 93. *adsta illico* Lamb. — *istinc*] sic coni. Pearc. Ern. edidItque Henr. nec uno id cod. Havn. 2. firmatur, sed ceteris codd. fere omnibus *istic* prae se ferentibus. *illic* Lg. 73. — *contagio*] *contagione* Lg. 81. *contatio* 13. *cunt.* 32. *certatio* 4. 36. *cunctatio* Gu. 3.

165. *si vereare*] *sinere a re* Gu. 3. — *pupillum senatum*] *orbum sen.* Lg. 4. Mox altero loco *orbum* habent 2. 13. 15. 24 corr. 36. *pusillum* 14. 69. 93. *vel orbum pupillum* Gu. 3. errore coniunctis vocabulo et interpretatione vocabuli, et perperam posita particula. — *mitius*] *est* addunt codd. Vict. Gu. 2. Lg. plerique, exceptis tamen 2. 3. 4. 6. 13. 32. 67. 81. *esset* Lamb. — *et enim*] sic divisim Lg. 2. 36. 67. 70. 84. 93. — *irrupisse*] sic, ut voluerunt Steph. Lamb. emendavi vulgatum *irruisse* secutus fontes optimos omnes, Z. Gu. 3. (quanquam is *irripuisse* ut Lg. 32.) Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 36. item Iulium Victorem l. c. Utrumque enim cum aeque bene dicatur et a temere et vi petendis bonis sumptum sit, necessario pendet a fide testium utrum

lictum diceret, paulo durius; sin *ut ita dicam, pupillum*, aliquanto mitius. Et enim verecunda debet esse translatio, ut deducta esse in alienum locum, non irrupisse atque ut precario, non vi venisse videatur. 166. Modus autem nullus est florentior in singulis verbis nec qui plus luminis afferat orationi. Nam illud, quod ex hoc genere profluit, non est in uno verbo translato, sed ex pluribus continuatis connectitur, ut aliud dicatur aliud intellegendum sit:

— — Neque me patiar iterum
† Ad unum scopulum et telum classem Achivom offendere.

eligas. — *vi venisse*] *invenisse* Lg. 13. 21. 32 corr. 36. 69. 93 corr. Gu. 1. corr., sed a lectore.

166. *modus autem*] *m. enim* Lg. 2. 4. 13. 15. 24. Gu. 3. — *nec*] *quam* Gu. 3. — *orationi*] *oratori* Lg. 14. 23. 69. 93 v. u. t. ita corr. 5. Post hoc lacunae signum posuit Ern. excidisse opinatus verba *quam allegoria.* — *aliud intellegendum*] *aut intell.* Gu. 3. *intellegendum* scripsi ex Lg. 13. — *patiar*] *patior* Lg. praeter 2. 4. 13. 15. 24. 32. 36., item Vict. Gu. 1. 2. — *iterum*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. VSt. Gu. 3. Erl. — *et telum*] *et alium* Gu. 1. *et celum* Lg. 4. *et coelum* 81. — *Achivom*] scripsi ex Lg. 2 corr. *achium.* 13. 32 corr. Gu. 3. Cum fabula, unde versus petiti sunt, et res, quo pertinent, ignoretur, difficile est de reliqua scriptura constituere. Sed quo modo classem quis *ad telum* offendere possit, nemo dixerit. Cum Iulius Victor p. 99. sententiam tali modo afferat: *neque me patiar ad unum scopulum iterum crasse offendere,* Beierus praef. ad fr. Cic. oratt. p. XVI. *et telum* ex lectione *iterum* corruptum, *Achivum* ab interprete additum censuit, versum septenarium sic constituens: *neque me patiar iterum ad unum scopulum classem offendere.* Verum iam scriptura antiqua *Achivom* de interpretis manu dubitare cogit. In *telo*, quod *celum* et *coelum* non nulli libri scriptum exhibent, fortasse *caecum* latet; *unum* autem mihi valde suspectum est, quia quid significare possit non intelligitur. Qua de causa ego sic versus constituo:

Neque iterum
Patiar ad scopulum me caecum classem Achivom offendere. —

Atque illud:

Erras, erras; nam exsultantem te et praefidentem tibi
Repriment validae legum habenae atque imperi insistent
iugo.

Sumpta re simili verba eius rei propria deinceps in rem aliam, ut dixi, transferuntur.

XLII. 167. Est hoc magnum ornamentum orationis, in quo obscuritas fugienda est. Etenim hoc fere genere fiunt ea, quae dicuntur aenigmata. Non est autem in verbo modus hic, sed in oratione, id est in continuatione verborum. Ne illa quidem traductio atque immutatio in verbo quandam fabricationem habet [sed in oratione]:

Africa terribili tremit horrida terra tumultu.

Pro *Afris* est sumpta *Africa*; neque factum verbum est, ut *Mare saxifragis undis*, neque translatum, ut *Mollitur*

erras, erras] alterum *erras* om. Vict. Gu. 1. 3. Lg. praeter 17. omnes et sine dubio multi alii libri, cum paucos accurate collatos habeamus. Ita corrigerem, quo facto versus ab initio mancus fieret, nisi in vocabulis iuxta aut intra breve spatium iterato omittendis incredibilem librariorum libidinem fuisse viderem. — *praefidentem*] *praes.* s. *presidentem* multi libri, quorum boni sunt Lg. 13. Gu. 3. *habenae legis reprimunt valide* Gu. 1. — *insistent*] *insistant* Lg. 4. *resistent* 15. 24. 86. — *transferuntur*] *referuntur* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. om. Lg. 4. locus in antiquis libris corruptus.

XLII. 167. *et enim*] sic codd. XV. *est enim* Lg. 2. 69. — *hoc fere genere*] praestantem scripturam ascivi ex Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3., a quibus *ex* abest, et ex illis et 3. 6. 15. 24. additum habentibus *fere*. *Hoc genere aenigmata fiunt* i. e. nascuntur oratione in eum modum conformata. *Ex hoc genere* autem aenigmata non *fiunt*, sed *sunt*. — *non est autem*] *n. e. enim* Lg. 2. 4. 13. 15. 20. 24. 32 corr. 36. 65. Gu. 3. *at* 3. 67. — *sed in oratione*] haec e superioribus repetita et a sententia prorsus aliena esse vidit Schuetzius; metonymia enim in *oratione* nunquam est, sed in *singulis verbis*. Vis sententiae in *fabri-*

mare, sed ornandi causa proprium proprio commutatum.

Desine, Roma, tuos hostis . . .

et

Testes sunt campi Magni . .

Gravis est modus in ornatu orationis et saepe sumendus; ex quo genere haec sunt, *Martem belli esse communem, Cererem* pro frugibus, *Liberum* appellare pro vino, *Neptunum* pro mari, *curiam* pro senatu, *campum* pro comitiis, *togam* pro pace, *arma* ac *tela* pro bello. 168. Quo item in genere et virtutes et vitia pro ipsis, in quibus illa sunt, appellantur: *Luxuries quam in domum irrupit,* et *Quo avaritia penetravit,* aut *Fides valuit, Iustitia confecit.* Videtis profecto genus hoc totum, cum inflexo commutatoque verbo res eadem enuntiatur ornatius; quoi sunt finitima illa minus ornata, sed tamen non ignoranda, cum intellegi volumus aliquid,

catione inest eamque bene explicuit Sch.; v. explicationes. Qui additamentum illud, ut omnia in his libris perverse et inepte scripta, nuper defendere ausus est et verba paulo post sequentia et rei naturam adversa habet. Dicit metonymiam non in verbo absolute dicto, sed cum aliis coniuncto inesse, idque significare illud *in oratione.* Falso. *Africa terra tremit* si quis dicit, coniuncte dicit semper, sed metonymia in una inest *Africa,* et ita demum, cum pro *Afris* dicitur; si de solo et agro, quem equorum ungulae, ut exemplo utar, concutientes tremefaciunt, metonymia non est. — *terribili*] *terribilis* Lg. 32 corr. 36. Gu. 3. — *hostis*] sic codd. plurimi, etsi non optimi, Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 81. 84. 86. Vict. Gu. 2. *et,* quod statim sequitur, om. Vict. Gu. 2. Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. *testes* om. Gu. 3. — *ac tela*] *et tela* Lg. 4. 15. 24. 86.

168. *virtutes et vitia*] *virtus et ut ita* Gu. 3. — *quoi sunt*] antiquam scripturam retinuere Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. eodem pertinet *quo* in Lg. 4. et *cum* ex *q̄uo* idque ex *quoi* non bene intellecto ortum in Gu. 1. 2. Lg. praeter 6. 24. 32. omnibus. In 93. *quoi* ascriptum p. var. lect., in Lg. 4. ascr. *propter quod.* — *sunt*] *sint* Lg. 23. 70 corr. 76. — *intellegi*] sic Lg. 13. 36. om. 20. —

aut ex parte totum, ut pro aedificiis cum *parietes* aut *tecta* dicimus, aut ex toto partem, ut cum unam turmam *equitatum populi Romani* dicimus, aut ex uno plures:

At Romanus homo, tamenetsi res bene gesta est,
Corde suo trepidat,

aut cum ex pluribus intellegitur unum:

Nos sumus Romani, qui fuvimus ante Rudini,

aut quocunque modo, non ut dictum est, in eo genere intellegitur, sed ut sensum est.

XLIII. 169. Abutimur saepe etiam verbo non tam eleganter quam in transferendo, sed, etiam si licentius, tamen interdum non impudenter; ut cum *grandem orationem* pro longa, *minutum animum* pro parvo dicimus. Verum illa videtisne esse non verbi, sed orationis, quae

aut ex] *an ex* Gu. 3. — *aut tecta*] *ac t.* Gu. 3. — *aut ex uno*] *aut* om. Gu. 3. — *at Romanus*] *ut R.* Lg. plurimi, sed non optimi 2. 4. 13. 32. 36., sed sec. m. ita corr. in 4. 32. — *tamenetsi*] *tam et si* Gu. 3. *tametsi* quidam alii. — *intellegitur*] sic Lg. 13. 36. *intelligimus* 23. *intelligi* Gu. 3. — *nos sumus*] non eliditur *s* in codd. Lg. omnibus nec in Vict. Gudianisve tribus; nec fieri par est: v. ad I. 45, 198. — *fuvimus*] sic antiquo more scribendum esse iam Lamb. animadverterat et sic post Pearc. vulgo circumfertur. Libri *fuimus;* Gu. 3. *fuimuimus.* — *Rudini*] ex meis libris bonorum solus Lg. 13. (etsi etiam ex Gu. 3. nihil enotavi) verum servat, alii *Rutuli* (Gu. 1. 2.) *rulini* (5.) *velini, ructulit, rutili, rolini* (65. 69.) *rutilius.* — *intellegitur*] sic Lg. 13. *intellegetur* 5 corr. ut 13.

XLIII. 169. *interdum non impudenter*] *non interdum* Lg. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 86. 93. *pudenter* illi praeter 15. 24. 65. 76., item 5. 81. 84. Gu. 1. 2. *prudenter* 21. 65. 76. Vict. — *longa*] sic, non *magna*, boni codd. omnes, Z. exc. *δ*. tres Reg. Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 32 corr. 36. Victor p. 99. Steph. Lamb. Or. Henr. Havn. 2. ea verba non habet. — *haec autem*] *haec enim* Lg. 2. 4. 13. 15. 24 corr. 32 corr. 36. 86. Gu. 3. — *quae aut*] *quae ante* Lg. 2. 13. 14. 36. *quae autem* 17. Gu. 3. Mox 2. 4. 24. 32. *mutata* habent, non *immutata*. *minuta* Gu. 3. Lg. 13. 36. in quibus

ex pluribus, ut exposui, translationibus connexa sunt? haec autem, quae aut immutata esse dixi aut aliter intellegenda ac dicerentur, sunt translata quodam modo. 170. Ita fit, ut omnis singulorum verborum virtus atque laus tribus exsistat ex rebus: si aut vetustum verbum sit, quod tamen consuetudo ferre possit; aut factum vel coniunctione vel novitate, in quo item est auribus consuetudinique parcendum; aut translatum, quod maxime tanquam stellis quibusdam notat et illuminat orationem. 171. Sequitur continuatio verborum, quae duas res maxime, collocationem primum, deinde modum quendam formamque desiderat. Collocationis est componere et struere verba sic, ut neve asper eorum concursus neve hiulcus sit, sed quodam modo coagmentatus et levis. In quo lepide soceri

litera *i* praepositioni adhaesit *imminuta* 73. — *intellegenda*] Lg. 13. 20.

170. *factum*] *de novo factum* Lg. 3. 4. 6. 15. 24. 67. 69. 86. 93. ita corr. 2. *factum novum* 84. Gu. 2. — *parcendum*] *parendum* Lg. 4. 24. 69. 93., ut correxit Lambinus, profecto haud male. — *stellis*] *in stellis* Gu. 3. — *notat et illuminat orationem*] servavi receptam lectionem quamvis in alia omnia discedentibus libris melioribus. Quippe *illustrat et nobilitat* Lg. 2. 3. 4. 6. 15. 24. 67. 84. *illustrat et notat* 13. 32 corr. ut 2. 36. Gu. 3. *Illuminare* lectius videtur, quam *illustrare, notare* autem alteri verbo postponi non potuit, quia ante quid notatur, deinde illustratur. — *notat et illustrat* Gu. 2.

171. *maxime*] post *collocationem* ponitur in Lg. 4. 13. 15. 36. 86. Gu. 3. — *collocationem*] *collationem* s. *conlat.* Lg. 3. 6. 24. 32. 67. Gu. 1. — *collocationis*] *collationis* Lg. 2. 6. 67. Gu. 3. — *struere*] *construere* Lg. 2. *statuere* 6. *instruere* 21. 76. — *asper eorum*] *asperior* Lg. 2. 4. 13. 24. 36., quod per se bonum sed ex conflatis duobus vocabulis ortum est: quem ad modum etiam *asperiorum* exstat in Lg. 32 v. u. t. — *hiulcus*] *hiatus* Lg. 2. *ulcus, hyulcus vultus* quidam, hoc quidem Gu. 3. — *levis*] sic, non *ae* XVI codd. mei bonique; *lenis* X Lg., quorum bonus est 4. — *soceri mei persona*] *in* quod Ern. ex Erl. addidit, codd. omnes edd. Ven. et ceterae inde ab Aldo ignorant;

mei persona lusit is, qui elegantissime id facere potuit, Lucilius:

Quam lepide lexeis compostae! ut tesserulae omnes
Arte pavimento atque emblemate vermiculato.

Quae cum dixisset in Albucium illudens, ne a me quidem abstinuit:

Crassum habeo generum, ne rhetoricoteros tu sis.

Quid ergo? iste Crassus, quoniam eius abuteris nomine, quid efficit? idem illud scilicet; ut ille vult et ego vellem, melius aliquanto quam Albucius. Verum in me quidem lusit ille, ut solet; 172. sed est tamen haec

soceri mei personam Asc. et pars rell. edd. — *Lucilius*] *Lucilius* Lg. 21. 35. 73. 86. v. explicationes. Versus sequentes multis modis corrupti leguntur et hic et in Or. 44, 149., item apud Plinium et Nonium. — *lepide*] *lepido* Lg. VIII deteriores. — *lexeis*] *inthesis* Lg. 3. 67. *et ex iis* s. *hiis* 2. 4. *synthesis* s. *sinthesis (sint.)* XII peiores Gu. 1. 2. *ex his* 13. 36. al. quidam *sinthesi, sint ex his, sint etiam ex his* (81.) — *compostae*] *compositae (te)* Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 81. 86. Gu. tres. — *ut tesserulae*] om. Gu. 1. *omnes* eiecerunt Sch. Muell. — *arte*] *artes* Lg. 4. Quod cum explicari commode posse non videretur *endo*, scripsere Lamb. Lallemand. Leclerc. Sch. Muell. Henr.; male quidem: v. explicationes. Quos codices a sese inspectos id exhibere Ursinus dixit, procul dubio nulli fuerunt; solet enim is vir sua inventa pro librorum scripturis venditare. — *pavimento*] *adtumento* Lg. 4 v. u. t. *pavimentoque* 6. om. *atque*. *at* 5. *ac* XII codd. exigua fide. — *emblemate*] *emblammate* Lg. 32 corr. — *vermiculato*] *verniculato* Lg. 23. ita corr. 4. *nerviculato* 84. *vernuculato* Gu. 2. — *Albucium*] *Albutium* Gu. 3. et Lg. praeter 5. 13. 15. 56. 70. 73. 76. itaque etiam post. — *illudens*] *impudens* Gu. 1. 2. Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35 corr. 65. 70. 73. 76 v. u. t. ita v. 32. — *rhetoricoteros tu sis*] *s* finale restitui secundum dicta ad I. 45, 198; idque omnes codd. retinent, etsi cum in scriptura tum in vocabulis separandis plerique varie committunt. Nam *rhetoricoterustus* (s. *th.*), *rhetoricoterustus eis*, *rethorico therustus*, *rethorico therostasis*, *rhetorico teros tusis* (s. *tu sis*) *rhetoricoterostasis*, *rethorice terostuses* Lg. 2. 3. 4. 5. 13. 14. 15. 20. 21. 23. 24. 32. 35. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93. Gu. tres; ut,

collocatio conservanda verborum, de qua loquor, quae iunctam orationem efficit quae cohaerentem quae lenem quae aequabiliter fluentem. Id assequemini, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungetis, ut neve aspere concurrant neve vastius diducantur.

XLIV. 173. Hanc diligentiam subsequitur modus etiam et forma verborum, quod iam vereor ne huic Catulo videatur esse puerile. Versus enim veteres illi in hac soluta oratione propemodum, hoc est numeros quosdam nobis esse adhibendos putaverunt. Interspirationis enim, non defatigationis nostrae neque librario-

si recte rationem iaii, meorum soli 16. 17. 67. totam veritatem servarint. — *idem illud scilicet; ut ille vult*] *vult* pro vulgato *voluit* in ordinem recepto ex Lg. 2. 4. 6. 13. 32. 36. 67. Gu. et media distinctione posita post *scilicet* sententiam rectius quam antea constituisse videor. V. explicationes.

172. *tamen haec*] *haec* om. Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 32 add. 35. 65. 70. 73. 76. 81. Gu. 2. *tamen est haec* Gu. 1. — *collocatio*] *collatio* Lg. 2. — *iunctam*] *vinctam,* quanquam haec aegre dignoscuntur, Lg. 13. 15. 35. 36. 65. 86. — *lenem*] sic Lg. 2. 3. 6. 15. 17. 24. 36. 67. 86. et sec. m. 4. 32. Rell. mei *levem*; sed aliud est *levis coagmentatio* s. concursus verborum (§. 171.), aliud *levis oratio*, quae ne cogitari quidem recte potest. V. explicationes ad III. 52, 201. — *assequemini*] *assequimini* Lg. 2. 3. 6. 14. 15. 17. 23. 65. 67. 69. 81. 84. 86. 93. Gu. tres. — *iungetis*] *iungentur* Lg. 2. 4. 13. 24. 32 corr. 36. 84 corr. fortasse verius, lectius certe; dubito tamen sequi, cum facile potuerit ita scribi errore propter sequens *diducantur*. — *ut neve*] sic codd. Lg. omnes, Gu. 2. 3. *ut ne* vulgo ante Sch.

XLIV. 173. *subsequitur*] *subsequetur* Lg. 24. ita corr. 32. — *propemodum*] additur inepte *faciebant* in Lg. 3. 4. 6. 15. 24. 67. 86. ita corr. 32. *prope modum* divisim Gu. 3. — *interspirationis enim, non defatigationis nostrae*] restitui cum Orellio librorum fere omnium scripturam eleganti, sed non necessaria Pearcii suspicione ex edd. Sch. Muell. Henr. sublatam; quippe explicari recte potest. Illa coniectura est *defatigatione nostra*; alteram addidit priorem amplificans Schuetzius, *interspirationes*. V. explicatt. — *iter respirationis* Lg. 76. *enim* om. Lg. praeter 17. 35. 65. 69. 81. 84., item Vict. Gu. 3., propter insequens *non*,

rum notis, sed verborum et sententiarum modo interpunctas clausulas in orationibus esse voluerunt; idque princeps Isocrates instituisse fertur, ut inconditam antiquorum dicendi consuetudinem delectationis atque aurium causa (quem ad modum scribit discipulus eius Naucrates) numeris astringeret. 174. Namque haec duo musici, qui erant quondam eidem poëtae, machinati ad voluptatem sunt, versum atque cantum; ut et verborum numero et vocum modo delectatione vincerent aurium satietatem. Haec igitur duo, vocis dico moderationem et verborum conclusionem, quoad orationis severitas pati posset, a poëtica ad eloquentiam traducenda duxerunt. 175. In quo illud est maximum, quod, versus in oratione si efficitur coniunctione verborum, vitium est et tamen eam coniunctionem sicuti versum numerose cadere et quadrare et perfici volumus. Neque est ex multis res una, quae

puto. Post *nostrae* additur *causa* in Lg. 3. 4. 15. 24. 67. 86. ita corr. 32.; non inepte, sed non necessario. — *discipulus*] *ad discipulum* Lg. 2. 13. 36. *discipulum* Lg. 4. Gu. 3. hique eidem *Naucratem*, memorabilis scriptura, non probanda tamen nisi eiecto *eius*. — *astringeret*] sic Gu. 1. Lg. praeter 5. 13. 65.

174. *eidem*] scripsi secutus Lg. 2. 4. 13. 15 corr. 32 corr. ut 3. 36. 86. *id est* 3. 67. *idem* Lg. X. Vict. Gu. 1. 3. — *versum atque cantum*] *versuum atque cantuum* Gu. 2. et Lg. XVIII sed nullus ex notabilibus. *vorsum* 13. 32 corr. *versuum*. 36. *cantuum* 32 sec. m. — *et verborum*] *et* om. Lg. praeter 81. 84., item Vict. Gu. 3. Saepe additum *et* ab editoribus, elegantius quippe visum; saepe omissum iniuria a librariis, ut adhuc parum compertum sit quid in hoc genere scriptores sibi licere crediderint. — *delectatione*] propter binos ablativos, quorum altero non videretur opus esse, uncinis clausit Ern., del. Sch., corruptum putarunt Muell. Or. Libri omnes habent; non satis scite defendit Henr. V. explicationes. — *satietatem*] *suavitatem* multi, sed deteriores libri, quod profectum a scriptura *sacietatem*. Haec est in Lg. 13. et IX aliis, item Gu. 3. — *posset*] vulgatum *possit* ab Ern. relictum miror, cum ea sententia cum verbo *duxerunt* colliganda

magis oratorem ab imperito dicendi ignaroque distinguat, quam quod ille rudis incondite fundit quantum potest et id, quod dicit, spiritu, non arte determinat; orator autem sic illigat sententiam verbis, ut eam numero quodam complectatur et astricto et soluto. **176.** Nam cum vinxit modis et forma, relaxat et liberat immutatione ordinis, ut verba neque alligata sint quasi certa aliqua lege versus neque ita soluta, ut vagentur.

XLV. Quoniam igitur modo tantum munus insistemus, ut arbitremur nos hanc vim numerose dicendi consequi posse? Non est res tam difficilis quam necessaria. Nihil est enim tam tenerum neque tam flexibile neque quod tam facile sequatur quocunque ducas, quam oratio. **177.** Ex hac versus, ex eadem dispares numeri conficiuntur; ex hac haec etiam soluta variis modis multorumque generum oratio. Non enim sunt alia sermonis, alia con-

sit. Utrumque per se bonum est; *possit* potentiali modo dictum *ὡς ἂν οἷόν τ' εἴη*, *posset* oblique ex mente illorum, qui numeri doctrinam invenerunt, *ὡς οἷόν τ' εἴη*. Hoc dedi ex Lg. 2. 4. 13. 24 corr. 32 corr. 36. 84 v. u. t. — *traducenda*] *traducendam* codd. VIII exigua fide; ita var. 32.

175. *maximum*] quod vulgo praecedit, *vel*, delevi secutus Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 67. Gu. 3. — *cadere*] *sedere* Vict. Gu. 3. *cedere* Lg. XVIII; verum mansit in 2. 13. 36. 81. 84. 93. *edere* 16. 70. 73. — *perficere*] *perfici* Gu. 3. Lg. XXI, non tamen 2. 13. 32. 36. 81. 84. — *ignaroque*] *ab ignaroque* Lg. 3. 5. 17. 21. 24. 35. 65. 67. 76. 81. 84. Vict. Gu. 2. ita corr. Lg. 32. — *quantum potest*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *illigat*] *alligat* Lg. 2. — *astricto*] sic Lg. omnes, Vict. Gu. 1. 3.

176. *certa aliqua lege*] *lege certe aliqua* Lg. 2 — *soluta*] *solvit* Gu. 3.

XLV. *quonam*] *quoniam* Lg. 6. 15. 24 corr. Gu. 3. Is *non* pro *modo* habet et *tantum* omittit. — *ducas*] om. Gu. 1.

177. *ex eadem — haec*] om. haec Lg. 5. — *non enim sunt*] *non sunt enim* Sch. Henr. emendaturi scilicet Ciceronem; v. explicationes ad III. 30, 119. Ceterum *sunt* om. Lg. XV.,

tentionis verba, neque ex alio genere ad usum cotidianum, alio ad scenam pompamque sumuntur; sed ea nos cum iacentia sustulimus e medio, sicut mollissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus et fingimus. Itaque tum graves sumus, tum subtiles, tum medium quiddam tenemus; sic institutam nostram sententiam sequitur orationis genus idque ad omnem et aurium voluptatem et animorum motum mutatur et vertitur. 178. Sed ut in plerisque rebus incredibiliter hoc natura est ipsa fabricata, sic in oratione, ut ea, quae maximam utilitatem in se continerent, plurimum eadem haberent vel dignitatis vel saepe etiam venustatis. Incolumitatis ac salutis omnium causa videmus hunc statum esse huius totius mundi atque naturae, rotundum ut caelum terraque ut

nullus tamen ex melioribus. — *cotidianum*] scripsi ex Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Vict. Gu. 3. — *scenam*] *scaenam* Lg. 65. — *iacentia*] *iactantia* Lg. 3 corr. 6. 14 corr. 69. 93 v. u. t. — *tum graves sumus*] *ut tum gr. s.* Sch. de coni., secutique Muell. Or. Henr. non idonea de causa. Gravis tenuis medius esse in dicendo ipse orator dicitur *διὰ μετωνυμίας*, cum diversis dicendi generibus utitur: eiusque rei quo modo fiat, causam reddit sententia sequens: *sic institutam* etc. *cum graves* Lg. 3. 6. 67. *cum gr. cum subtiles* Gu. 1. — *sic*] om. iniuria Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 70. 73. 84. 86. Vict. Ante *sic* medie distinguendum erat, ut fecimus. — *idque*] *itaque* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. non deterius. — *et aurium*] quod in plerisque libris et edd. ante Sch. praecedit, *rationem*, om. Pal. 1. 2. Mem. Pith. Z. Gu. 3. Erl. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36., et sic ediderunt Sch. Muell. Or. Henr. — *motum*] *ad motum* Gu. 1. 2. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 65. 76. 81. 86. et *ὑφ' ἓν* 69. 70. 73 corr. ut 5. 93.

178. *ut*] om. Gu. 3. — *hoc*] *hec* Lg. 2. 4. 6. 13. 15. 36. Gu. 3. — *ipsa*] *ita* Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 24. 65. 67. 70. 73. 76. 81. 86. ita corr. 32. — *ut ea*] *ut* om. Gu. 3. — *plurimum eadem haberent*] vulgo *eadem haberent plurimum*. Secutus sum Lg. praeter 81. 84. omnes et Gu. 3. *eadem plur. haberent* Gu. 1. 2. — *ac salutis*] *atque sal.* codd. multi ignobiliores. Ita corr. 32. — *terraque*] *terramque* Gu. 3. *terra* Lg. 3.

media sit eaque sua vi nutuque teneatur; sol ut circumferatur, ut accedat ad brumale signum et inde sensim ascendat in diversam partem; ut luna accessu et recessu suo solis lumen accipiat; ut eadem spatia quinque stellae dispari motu cursuque conficiant. 179. Haec tantam habent vim, paulum ut immutata cohaerere non possint; tantam pulchritudinem, ut nulla species ne cogitari quidem possit ornatior. Referte nunc animum ad hominum vel etiam ceterarum animantium formam et figuram. Nullam partem corporis sine aliqua necessitate affictam totamque formam quasi perfectam reperietis arte, non casu.

XLVI. Quid? in arboribus, in quibus non truncus non rami non folia sunt denique nisi ad suam retinen-

67. — *sol ut*] add. *ad eam* Gu. 1. 3. *eam* Gu. 2. — *sensim*] om. Gu. 3. idem *et diversam* pro *in div.* — *recessu suo*] *suo* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. Gu. 3. Probarem in alio verborum positura; nunc enim ambiguitatem habet. — *dispari*] *dispares* Gu. 1. 2 (*disparis*, ut Lg. 17.) Lg. omnes praeter 2. 4. 13. 24. 32. 36. ita corr. 32. Non deterius id vulgato, dum coniungas *dispares motu*, *τῇ κινήσει διαφέροντες*. — *conficiant*] *conspiciant* Lg. 13. 35. 67. 84. 86. 93. Gu. 3. *prospiciant* 4.

179. *haec*] om. Lg. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 70. 73. 76. 86. *hae* 17. 35. — *tantam*] *totam* Gu. 3. — *paulum ut immutata*] sic inverti vulgatam verborum collocationem *ut p. imm.*, secundum Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 36. 67. *ut* om. 32. *paulum et* Gu. 3. *paululum* Gu. 2. Lg. 24. 70. 76. 84. — *cogitari*] vulgatum *excogitari* plerorumque et certe bonorum omnium auctoritati cedere debuit; illud enim exhibent Havn. 1. 2. duo codd. Stephani, Z. *γ*, *δ*. *ψ*., Gu. tres, Erl., Lg. praeter 21. 35. 69. 93. omnes, Vict, Is et Z. *nec* pro *ne*. — *ornatior*] ante *quidem* ponit Gu. 3. — *animum ad*] inv. Gu. 3. male coniunctis vocabulis. — *ceterarum*] *ceterorum* Lg. 3. 4. 6. 13 (*oe*). 15. 17. 35. 36. 65. 67. 69. 73. 76. 93. ita corr. 32. non deterius. — *affictam*] *affectam* s. *adfectam* Lg. 2. 4. 13. Gu. 1. *effectam* 36. Gu. 3., sed prius *e* in loco raso.

XLVI. *in arboribus*] *in eis arb.* Lg. 2. 4. 24. 32 corr. ut 3. 36. Gu. 3. *in his arb.* 3. cum aliis Lg. XVII, Vict. Gu. 1. 2.

dam conservandamque naturam, nusquam tamen est ulla pars nisi venusta. 180. Linquamus naturam artesque videamus. Quid tam in navigio necessarium, quam latera quam cavernae quam prora quam puppis quam antennae quam vela quam mali? quae tamen hanc habent in specie venustatem, ut non solum salutis, sed etiam voluptatis causa inventa esse videantur. Columnae templa et porticus sustinent; tamen habent non plus utilitatis quam dignitatis. Capitoli fastigium illud et ceterarum aedium non venustas, sed necessitas ipsa fabricata est. Nam cum esset habita ratio quem ad modum ex utraque tecti parte aqua delaberetur: utilitatem templi fastigi dignitas consecuta est; ut, etiam si in caelo Capitolium statueretur, ubi imber esse non posset, nullam sine fastigio dignitatem habiturum fuisse videatur. 181. Hoc in omnibus item partibus orationis evenit, ut utilitatem ac prope

in iis arb. 6. 35. Bonorum igitur solus 13. pronomen ignorat, quod si quis ita excuset, ut non de omni arborum genere, sed de silvestri, quod frugiferum non sit, dictum putet, potest quidem talis explicandi ratio iniri, sed valde quaesita videtur. — *nusquam — naturam*] haec om. Gu. 2. 3. Lg. 2.

180. *linquamus*] *relinquamus* Lg. 3. 67. — *artesque*] *artes* Lg. 36. non male sane, si ante distinxeris. *arcesque* 13. — *cavernae*] sic omnes fere codd. olim noti, Med. utraque, Pearc. et rec. post Ern., quibus nunc accedunt Lg. praeter 20. 67., in quibus solis *carinae* inest, ut in Ven. Lott. Lips. Thanneri et volgatis post Ald. *carina* Lamb. — *quam vela, quam mali*] om. Gu. 3. *quam* ante *mali* om. Lg. 2. 4. 13. 24. 32 add. 36. Post hoc addunt *quam reliqua*, sicut Lambinus fecit, Lg. 3. 15. 24. 67. 84. 86. ita corr. 2. — *voluptatis*] *venustatis* Lg. 4. — *columnae templa*] optimam scripturam suppeditarunt Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 36. 67. Gu. 3., qui cum Lg. 4. etiam alterum *et* non habet, hoc quidem male. — *Capitoli*] sic Gu. 3. Lg. 13. 36. 67. — *tecti parte*] inv. Lg. praeter 2. 3. 4. 13. 32. 36. 67. 69. 93. ita Ald. Iunt. Vict. Crat. Lamb. — *utilitatem templi fastigii dignitas*] Sch. Muell. de coniectura *utilitatem fastigii templi dignitas:* v. explicationes. — *Capitolium statueretur*] *Capi-*

necessitatem suavitas quaedam et lepos consequatur. Clausulas enim atque interpuncta verborum animae interclusio atque angustiae spiritus attulerunt. Id inventum ita est suave, ut, si cui sit infinitus spiritus datus, tamen eum perpetuare verba nolimus; id enim auribus nostris gratum est inventum, quod hominum lateribus non tolerabile solum, sed etiam facile esse possit.

XLVII. 182. Longissima est igitur complexio verborum, quae volvi uno spiritu potest. Sed hic naturae modus est, artis alius. Nam cum sint numeri plures, iambum et trochaeum frequentem segregat ab oratore Aristoteles, Catule, vester, qui natura tamen incurrunt ipsi in orationem sermonemque nostrum; sed sunt insignes percussiones eorum numerorum et minuti pedes. Quare primum ad heroum nos [dactyli et anapaesti et spondei pedem] invitat; in quo impune progredi licet duos

tolium, quod deleverunt ex duobus libris Gruterus et hunc secuti recentiores, cum libri mei omnes additum monstrent, restitui. Ridiculum tamen est hoc ita defendere, quasi subiectum ex prioribus repetere durum sit. — *habiturum fuisse*] *habiturum esse* ex uno Erl. contra omnium, ut videtur, librorum fidem edidit Ern. secutique Sch. in ed. mai. et Muell.

181. *attulerunt*] *obtulerunt* Lg. 16. — *ita est suave*] *est* a Lg. 2. 4. 13. 32. 36. Gu. 3. abest; *est ita* 24. 84. Gu. 1. 2. Lamb. al. *ita* om. Vict. *id autem ita suave* Sch. de coni. edidit. Paulo ante *inventum* delevit Muell., uncis inclusit Or., neuter recte. — *nolimus*] *nolumus* Lg. XIII., quorum boni sunt 4. 13. 36. *volumus* 2 corr. Gu. 3. — *possit*] *posset* Lg. 16. 81. 84. Vict. Gu. 1. edd. Ald. Iunt. Steph. Man.

XLVII. 182. *complexio*] *turbatio complexio* s. *complexioque* Lg. 3. 5. 17. 20. 65. 67. 76. 81. ita corr. 32. — *frequentem*] *frequenter* Lg. 3. 6. 15. 20. 24. 32. 36. 67. 76. 81. 84. 86. Gu. 1. 2. ita corr. 4. 93. om. 21. Si quis corrigendum putet *frequentes,* non improbo. — *vester*] *noster* Lg. 4. 13. 69. 93. Gu. 3. ita corr. 5. — *quare primum ad heroum nos [dactyli et anapaesti et spondei pedem] invitat;* — *Altae sunt*] In constituendo hoc loco, cuius ineptiae interpretes plerosque latuerunt, Mad-

duntaxat pedes aut paulo plus, ne plane in versum aut similitudinem versus incidamus; † *Altae sunt geminae, quibus* — Hi tres pedes in principia continuandorum verborum satis decore cadunt. 183. Probatur autem ab eodem illo maxime paeon, qui est duplex. Nam aut a longa oritur, quam tres breves consecuntur, ut haec verba, *desinite incipite comprimite;* aut a brevibus deinceps tribus, extrema producta atque longa, sicut illa sunt, *domuerant sonipedes.* Atque illi philosopho ordiri placet a superiore paeone, posteriore finire. Est autem paeon hic posterior non syllabarum numero, sed aurium mensura, quod est acrius iudicium et certius, par fere cretico, qui est ex longa et brevi et longa; ut

Quid petam praesidi, aut exsequar? quove nunc . . .

A quo numero exorsus est Fannius: *Si, Quirites, minas*

vigium secutus sum, ut tamen etiam vocabulum *pedem* uncinis clauderem. Quo modo enim *in heroo pede quis duos pedes* progrediatur? Subaudiendum *genere* aut *numero.* Sententiam expositam v. in explicationibus. Ad vulgarem scripturam damnandam illud satis est, quod *herous pes dactyli anapaesti spondei* absurde dicitur. Ceterum *dactilici* Lg. 2. 4. 13. 36. *dactilici* Gu. 3. *dactili* et *dactuli* alii quidam libri. — *duos*] restitui ex Lg. 2. 4. 6. 13. 24. 36. 69. 84. 93. Gu. 3. a Gu. 1. 2. abest. Paulo ante *egredi* Gu. 3. — *ne*] *nec* Lg. 2. 13. 32 corr. 35. 36. 65. 81. — *versus*] sic emendavi vulgatum *versuum,* in quo paritatis lex necessaria violatur, secutus Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36.

183. *paeon*] *pean* s. *paean* codd. plerique. — *consecuntur*] scripsi ex Lg. 2. 13. 14. 15. 20. 32. 36. 65. 76. 84. 86. Vict. — *aut a*] *a* om. Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 32. 67. Gu. 3.; excidit propter vocem praecedentem. — *deinceps*] om. Lg. 6. — *sonipedes*] *sonupedes* quidam codd., velut Lg. 2. 3. 5. 24. 25. 67. Gu. 2.; sed corr. in 2. 5. 24. — *superiore*] *superiori* Lg. 4. 15. 21. 86. Post hoc *et* additur in Gu. 1. — *illi*] om. Gu. 3. — *est autem*] *his autem* Lg. 5. cum VII aliis deteriorum; alii quidam *is.* et *est is* (84.). — *praesidi*] sic Lg. 2. 3. 13. 35. 36. 65. 69 corr. 81. 93. edd. quaedam vett. — *Fannius*] *Ennius* nomen librariis notius plerosque libros (Lg. certe XX, Gu. 1. 2. Vict.) occupavit; nec

illius. Hunc ille clausulis aptiorem putat, quas vult longa plerumque syllaba terminari.

XLVIII. 184. Neque vero haec tam acrem curam diligentiamque desiderant, quam est illa poëtarum, quos necessitas cogit et ipsi numeri ac modi sic verba versu includere, ut nihil sit ne spiritu quidem minimo brevius aut longius, quam necesse est. Liberior est oratio et plane, ut dicitur, sic est vere soluta; non ut fugiat tamen aut erret, sed ut sine vinculis sibi ipsa moderetur. Namque ego illud assentior Theophrasto, qui putat orationem, quae quidem sit polita atque facta quodam modo, non adstricte, sed remissius numerosam esse oportere. 185. Et enim, sicut ille suspicatur, ex istis modis, quibus hic usitatus versus efficitur, post anapaestus procerior quidam numerus effloruit; inde ille licentior et divitior

tamen Lg. 2. 4. 13. 32. 36. 70. 81. Gu. 3. *Fannius* s. *Fanius* a correctore ascriptum aut p. var. in 35. 65. 93.; *Ennius* in 4. 32.

XLVIII. 184. *spiritu*] *spiritus* Lg. XIII recentiores et Vict. — *sic est*] ita plerique codd. et certe quicquid bonorum noscitur: Havn. 1. Pal. 1. 2. duo Gall. Z. α. γ. ε. Gu. 3. Erl. Lg. 2. 4. 6. 13. 14. 23. 32 add. *et*, 35. 36. 69. 76. 93. edd. antiquiss. Steph. Lamb., quos sequor cum Sch. ed. mai. Muell. Or. Henr. *sic et est* Havn. 2. Lg. ceteri XII. Gu. 1. 2. et vulgo inde ab Aldo. Hoc, quod Aldus et Iunta ex malis, ut pleraque, libris deprompserunt, *vulgatae* nomine optimorum fontibus praestabilius ducere qui auderet nuper exstitit. *etiam* Lg. 15 corr. exp. *et* 24. *est* om. 24 add. 73. — *aut erret*] *ut* libri, multi, Lg. certe praeter 2. 4. 13. 15. 32. 36. Sed horum *ac* 13. 32 corr. ut 3. 36. *sota terreat* Gu. 3. — *namque*] *nam neque* Lg. 3. 5. 6. 15. 16. 17. 20. 21. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 84. 86. 93 corr. Vict. Gu. 1. ita corr. 32. — *facta*] *fracta* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 81. Gu. 1. 3. *fauta* 15. 24. 86. — *astricta*] Lg. praeter 5. 15. Gu. 1. *astricte* Vict. Gu. 3.

185. *ex istis modis*] sic Gu. 3. Erl. Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. Sch. Muell. Or. Henr. *iis* 3. 6. 67. *his* mg. Crat. Praeterea *et*, quod ante Ern. in multis edd. ante *ex istis* ferebatur, om. Lg. omnes et Gu. 1. 2. Vict. — *procerior*] *pulcrior*

fluxit dithyrambus, cuius membra et pedes, ut ait idem, sunt in omni locupleti oratione diffusa. Et si numerosum est in omnibus sonis atque vocibus quod habet quasdam impressiones et quod metiri possumus intervallis aequalibus :] recte genus hoc numerorum, dummodo ne continuum sit, in orationis laude ponetur. Nam si rudis et impolita putanda est illa sine intervallis loquacitas peremnis et profluens, quid est aliud causae cur repudietur, nisi quod hominum auribus vocem natura modulatur ipsa? quod fieri, nisi inest numerus in voce, non potest. 186. Numerus autem in continuatione nullus est; distinctio et aequalium et saepe variorum intervallorum percussio numerum conficit; quem in cadentibus guttis, quod intervallis distinguuntur, notare possumus, in amni praecipitante non possumus. Quod si continuatio verborum haec soluta multo est aptior atque iucundior, si est

Lg. 2. *plchrior* 4 (sic); orta haec ex compendio scribendi non intellecto *pčior*. — *effloruit*] *exfloruit* Lg. 5. 6. 15. 16. 17. 21. 65. 70. 73. 76. 81 corr. 84. 86. Vict. Gu. 1., quod commendo antiquariis. — *dithyrambus*] *iambus, diiambus* Lg. 4. 6. 14. 23. *de thitanibus* Gu. 3. — *diffusa*] *diffuse* s. *diffusae* Lg. 3. 21. 23. 65. 67. 76. ita corr. 17. 32. *diffusi* 14. 16. 20. 70. 73. — *est*] quod sequi solet, *id*, sustuli propter fidem codd. Lg. praeter 81. 84. omnium item Gu. 3. — *impolita*] *indocta* fere Lg. plerique, item Vict. Gu. 1. 2. Havn. 1. 2. *β. γ. δ.* et edd. usque ad Gruterum. Sed *impolita* Lg. 2 *(impul.)*. 13. 32. 36. Gu. 3. Pal. 1. 2. Mem. (VSt.) Pith. Erl. Gu. 3. et vulgo post Gruterum. — *peremnis*] *perennis* Lg. 5. 6. 14. 15. 21. 23. 35. 36. 73. 76. Gu. 1. Lamb. al. *perhennis* Gu. 3. — *hominum auribus vocem natura modulatur ipsa*] sic Ursini, si ulli fuerunt, codd. Pith. Mem. exc. *δ.* prob. Pearcio secundum Cic. Or. 18, 58. Receperunt Sch. Or. Henr. Hoc nunc plenissime firmatur Lg. 4. 13. 23., praeterea *auribus* 24. 32 corr. *auris*. *hominum vocem natura modulatur ipsa* VSt. Lamb. *hom. aures vocem natura modulantur ipsa* Lg. 2. (nisi quod *auris)*. Havn. 1. Vict. Man. Steph. Grut. *hom. aures vocem naturae modul. ipsae* Havn. 2. Pall. posteriores, plerique Ox. (etiam *ψ*) edd. antiquiss. Lg. plerique, nisi quod *ipsa* omnes,

articulis membrisque distincta, quam si continuata ac producta: membra illa modificata esse debebunt; quae si in extremo breviora sunt, infringitur ille quasi verborum ambitus; sic enim has orationis conversiones Graeci nominant. Quare aut paria esse debent posteriora superioribus et extrema primis aut, quod etiam est melius et iucundius, longiora.

XLIX. 187. Atque haec quidem ab iis philosophis, quos tu maxime diligis, Catule, dicta sunt; quod eo saepius testificor, ut auctoribus laudandis ineptiarum crimen effugiam. Quarum tandem? inquit Catulus; aut quid disputatione ista afferri potest elegantius aut omnino dici subtilius? 188. At enim vereor, inquit Crassus, ne haec aut difficiliora istis ad persequendum esse videantur aut, quia non traduntur in vulgari ista disciplina, nos ea maiora ac difficiliora videri velle videamur. Tum Ca-

et nonnulli *auris. hom. aur. vocem natura modulantur ipsa* Z. Erl. Ern. Muell. *h. auris vocem naturam modulantur ipsa* Gu. 3.

186. *distinguuntur*] *distinguitur* Lg. 3. 4. 13. 32 corr. — *atque*] *ac* Gu. tres, Lg. plerique. *et* 14. 23. 69. 84. 93. Vict. — *membra*] *verba* Lg. praeter 2. 4. 13. 32. 36. et edd. pleraeque vett. ita corr. 32.; ut Lg. plurimi, sic et Gu. 2. Vict. — *in extremo*] *in* om. Lg. VIII., quorum sunt 4. 13. 36., et Gu. 3. — *aut paria*] *tum prima* Gu. 3. — *et extrema*] *et* addidi ex Lg. 2 (*exima* is corr. ut 3.) 3. 4. 6. 13. 32. 36. 67. sic Lambinus. — *etiam*] om. Gu. 3.

XLIX. 187. *ab iis*] *ab his* Lg. 15. 32. 65. 67. 69. 73. 76. 81. 86. Vict. Gu. tres, tertius *philosophis his* habet. — *eo*] *ego* Lg. 3. 4. 6. 14. 15. 21. 23. 24. 32. 76. 81. — *ut*] *quod* Gu. 3. — *quarum*] *quare* Lg. 2. 13. 81. *quid hac re* 3. 6. 15. 24. 67. 86. ita corr. 32. *quid in hac re* 4. *qua de re* 17.

188. *at enim*] *et enim* Lg. 4. ita var. 32. — *difficiliora*] *difficilior* Lg. 5. 21. 76. et p. var. 17. idem habet Vict., a quo media post *istis* ad vocabulum *disciplina* absunt. — *ac difficiliora*] *et diff.* Lg. 5. cum XI aliis minus bonis; ita var. 17. — *videamur*] *videantur* Lg. 3 corr. 6. 17 v. *videamur*. — *co-*

tulus, Erras, inquit, Crasse, si aut me aut horum quemquam putas a te haec opera cotidiana et pervagata exspectare. Ista, quae dicis, dici volumus neque tam dici, quam isto dici modo; neque tibi hoc pro me solum, sed pro his omnibus sine ulla dubitatione respondeo. 189. Ego vero, inquit Antonius, inveni iam, quem negaram in eo, quem scripsi, libello me invenisse, eloquentem. Sed eo te ne laudandi quidem causa interpellavi, ne quid de hoc tam exiguo sermonis tui tempore verbo uno meo diminueretur. 190. Hanc igitur, Crassus inquit, ad legem cum exercitatione tum stilo, qui et alia et hoc maxime ornat ac limat, formanda nobis oratio est. Neque tamen hoc tanti laboris est, quanti videtur,

tidiana] scripsi ex Lg. 2. 13. 24. 32. 65. 81. Gu. 3. — *pro his*] *pro ipsis* Gu. 1.

189. *iam*] sic correxi vulgatum *tandem* ex Lg. 2. 4. 13. 35. 36. 69. 93. Gu. 3. ex *iam* cum corruptum esset *tamen (tñ* in codd.), ut scriptum in Lg. 3. 5. 17. 20. 21. 65. 67. 81 corr. ut 2., idque non intellegeretur, inde fecerunt *tandem,* quippe vulgare et notum vocabulum. om. 32 add. ut 3. — *negaram*] *negaveram* Lg. 3. 6. 67. ita corr. 32. — *te ne*] *tenore* Gu. 3. — *causa*] om. Gu. 3. — *meo*] *in eo* Lg. 2. 13. et IV al. Vict. om. 20. — *deminueretur*] *dim.* Lg. 2. 4. Gu. 3. Scripsi quod ceteri meorum boni habent, 13. 32. 36. v. ad II. 19, 80.

190. *Crassus inquit*] om. Vict. Lg. 2 add. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 32 add. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 93. Gu. tres. Nullus meorum *inquit Crassus*: v. explicationes ad II. 8, 31. — *ad legem*] *lege* Lg. 2. 13. 15. 24. 36. Gu. 3., sed duo posteriores *a* addunt, idque 32 pr. m. sed corr. ut vulg. Sequendum esset, nisi omnes codd. retinerent *hanc.* — *cum — tum*] *tum — tum,* ut de coni. edidere Sch. Muell. contra sermonis legem, nunc repertum est in Lg. 2. 4. 6. 15. 24. 36. 86. Contra bis *cum* exhibent Lg. 69. 76. 93. Gu. 3. *et stilo* 6. — *ornat ac limat*] *ornate limat* Lg. 5. 16. 20. 21. 23. 35. 65. 69. 70. 73. 93 corr. *ornat et limat.* ita corr. 32. — *nobis*] sic pro vulgato inde ab antiquiss. edd. *vobis,* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 21. 32 corr. 36. 67. 76. 81. Havn. 1. 2. VSt. Gu. 1. 3. Erl. pr. m. Sch. Muell. Or. Henr. Etiam post *nobis* iure scribitur secundum illos, quos dixi, praeter

neque sunt haec rhythmicorum aut musicorum acerrima norma dirigenda; efficiendum est illud modo nobis, ne fluat oratio ne vagetur ne insistat interius ne excurrat longius, ut membris distinguatur ut conversiones habeat absolutas. Neque semper utendum est perpetuitate et quasi conversione verborum, sed saepe carpenda membris minutioribus oratio est, quae tamen ipsa membra sunt numeris vincienda. 191. Neque vos paeon aut herous ille conturbet. Ipsi occurrent orationi; ipsi, inquam, se offerent et respondebunt non vocati. Consuetudo modo illa sit scribendi atque dicendi, ut sententiae verbis finiantur eorumque verborum iunctio nascatur a proceris numeris ac liberis, maxime heroo aut paeone priore aut

Lg. 6.; ut tamen accedant *ψ*. Gu. 2. duo Steph. Lg. 14. 16. 17. 23. 35. 65. 70. 73. 93. edd. antiq. — *hoc tanti laboris est, quanti videtur*] *tantum* Lg. 36. *quantum* Lg. 2. 5. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93 corr. Gu. 3., isque etiam *in hoc*, unde duas scripturas confusas videas, quorum neutra alteri praestat. — *neque*] sic correxi vulgatum *nec* ex Lg. XXI bonisque omnibus. — *rhythmicorum aut musicorum*] sic vulgatum *ac* correxi ex Lg. 2. 4. 13. 14. 32 corr. 36. 65. Gu. 3. v. explicationes ad III. 2, 7. — *efficiendum*] quod praecedere solet, *et*, cum sententiae adversum sit (ea enim *quin, imo, contra* desiderat), delevi secutus Lg. 2. 4. 13. 15. 32 add. 36. 65 add. 70. 73. 86. Gu. 3. exp. 93. — *insistat*] *insidat* Lg. 3. 67. ita corr. 93. *existat* 4 v. *incidat*. *insidiat* 6. *insitiat* 32 v. ut 3. Paulo ante *negetur* pro *ne vagetur* Gu. 3., idemque mox *incurrat*. — *carpenda*] *capienda* Lg. praeter 4. 32. 84. 86.; item Gu. tres et Vict., vitiose. Eorundem 2. 4. 32 corr. 36. 65. Vict. *verbis* pro *membris* (*m̄bris*).

191. *vos*] *nos* quidam libri; ita corr. 32. — *eorumque verborum*] *verborumque* Lamb., idemque *coniunctio*, non *iunctio*. — *a proceris*] *ac pr.* Lg. XXI., quorum sunt boni praeter 2. 32., omnes, et Gu. 1. — *aut paeone*] sic necessario scribendum fuit cum Lamb. et recentt. post Ern., et sic Gu. 2. Lg. praeter 14. 23. 69. 84. 93., quorum duo priores et Gu. 3. *ac*, quod non minus vitiosum vulgato *et*. Tres sunt pedes diversissimi et pari dignitate coniuncti herous paeon creticus, ut unus duobus per *et*

cretico, sed varie distincteque considat. Notatur enim maxime similitudo in conquiescendo. Et si primi et postremi illi pedes sunt hac ratione servati, medii possunt latere, modo ne circuitus ipse verborum sit aut brevior, quam aures exspectent, aut longior, quam vires atque anima patiatur.

L. 192. Clausulas autem diligentius etiam servandas esse arbitror quam superiora, quod in his maxime perfectio atque absolutio iudicatur. Nam versus aeque prima et media et extrema pars attenditur, qui debilitatur, in quacunque est parte titubatum; in oratione autem pauci prima cernunt, postrema plerique. Quae quoniam apparent et intelleguntur, varianda sunt, ne aut animorum iudiciis repudientur aut aurium satietate. 193. Duo enim aut tres fere sunt extremi servandi et notandi pedes (si

copulatis opponi non possit. — *considat*] *consistat* Gu. 1. *considerat* Gu. 3. Lg. 13. 32 corr. 81 corr. *desiderat* 2. *confidat* 4. 6. — *in conquiescendo*] *in* om. Lg. 5. 17. 21. 24. 76. 81 add. *consequendo* 21. 69. ante *in* ponitur *maxime* in Gu. 1. — *illi pedes sunt*] *pedes sunt* omisso *illi* Gu. 3. — *ratione*] *oratione* Lg. 2. 5. 14. 21. 23. 65. — *circuitus*] *circulus* Gu. 3. — *atque anima*] *aut anima* Lg. 2. 15. 20. 73. om. 67.

L. 192. *autem*] om. Lg. 4. 6. 24. 76. 81. 86. *etiam* 15. *at* 67. — *diligentius etiam*] inv. Lg. 4. 6. 35. 69. 76. 81. 93. — *in his*] servavi *his* propter vim soni, qui inest, etsi Lg. 4. 13. 32 corr. 36. *eis* habent. — *perfectio*] *perspectio* codd. non nulli deteriores, in quibus est Gu. 1.; ita corr. Lg. 32. — *absolutio*] *solutio* Gu. 3. — *est* — *titubatum*] *est* pro *sit* scripsi ex Lg. 2. 3. 13. 32. 36. 67. om. 4. Illud fieri iubet sermonis lex. *turbatum* 2. 17 corr. — *pauci prima*] sic inverti secundum Lg. 2. 13. 16. 20. 32 corr. 36. Gu. 2. 3. *paucae* s. *pauce* quidam, eidemque etiam *cernuntur*. — *intelleguntur*] sic dedi ex Lg. 13. 20.

193. *enim*] post hoc inseritur *fere* in Lg. 2. Nos autem *fere sunt* dedimus ex 3. 4 (is *vere*). 6. 13. 32. 36. 67. Gu. 3., cum legeretur *sunt fere*. — *choreos*] *chorios* corr. *trochaeus* Lg. 2., correctione quidem manifesto falsa, quia choreus Ciceroni tribrachys est, sed scriptura non contemnenda, quia sic facillime

modo non breviora et praecisa erunt superiora), quos aut choreos aut heroos aut alternos esse oportebit aut in paeone illo posteriore, quem Aristoteles probat, aut ei pari cretico. Horum vicissitudines efficient, ut neque ei satientur, qui audient, fastidio similitudinis nec nos id, quod faciemus, opera dedita facere videamur. **194.** Quod si Antipater ille Sidonius, quem tu probe, Catule, meministi, solitus est versus hexametros aliosque variis modis atque numeris fundere ex tempore tantumque hominis ingeniosi ac memoris valuit exercitatio, ut, cum se mente ac voluntate coniecisset in versum, verba sequerentur: quanto id facilius oratione exercitatione et consuetudine adhibita consequemur? **195.** Illud autem ne quis admiretur quonam modo haec vulgus imperitorum in audiendo notet: cum in omni genere tum in hoc ipso magna quae-

intelligitur quomodo in libris toties scribi *creticus* aut *choricus* pro *choreo* potuerit; quorum prius hic Lg. 15. 24. 86., alterum 3. 5. 16. 20. 21. 67. 69. 70. 73. 93. habent; alii etiam *eroicos* et *corichos*. — *aut in paeone — aut ei pari cretico*] Bene intellexit Or. quomodo verba ordinanda essent; v. explicationes; sed sic distinctione abstinendum erat post *oportebit*. Priores cum non intellexissent, Lambinus corrigebat *paeonem posteriorem* et *parem creticum*, Pearc. et Ern. verbum *finire* vel *finiendum* excidisse suspicabantur, Schuetzius plane non ferendam explicandi rationem tentabat. — *ei pari*] *et pari* Lg. 3. 4. 5. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 32. 35. 65. 70. 73. 81. *ex* alii quidam et Gu. 1. — *efficient ut*] *efficientur* Lg. XV deteriores, Vict. Gu. 1. 2. — *ei*] scripsi ex Lg. 2. 4. 13. 36. 65. *hi* Gu. 2. 3. et Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 17. 21. 67. 70. 73. 76. 86. Vict. *eis* 32 corr. ut 3. — *quod faciemus*] *faciemus, quod* Lg. 3. 5. 6. 14. 17. 21. 23. 35 corr. 65. 67. 81. Vict. Gu. 1. 2. ita corr. 32. haud sane deterius.

194. *ille Sidonius*] inv. Lg. 5. 14. 21. 76. 81 corr. edd. quaedam vett. — *tu*] om. Gu. 3. — *coniecisset*] *eiecisset* Gu. 3. — *oratione*] *in* vulgo additum delevi secutus Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Sonus paulo ingratior manet, sive adieceris praepositionem, sive omiseris.

195. *cum — tum*] *tum — tum* Lg. 2. 4. 24. 32. 81. —

dam est vis incredibilisque naturae. Omnes enim tacito quodam sensu sine ulla arte aut ratione quae sint in artibus ac rationibus recta ac prava diiudicant; idque cum faciunt in picturis et in signis et in aliis operibus, ad quorum intellegentiam a natura minus habent instrumenti, tum multo ostendunt magis in verborum numerorum vocumque iudicio; quod ea sunt in communibus infixa sensibus nec earum rerum quemquam funditus natura voluit esse expertem. 196. Itaque non solum verbis arte positis moventur omnes, verum etiam numeris ac vocibus. Quotus enim quisque est, qui teneat artem numerorum ac modorum? At in his si paulum modo offensum est, ut aut contractione brevius fieret aut productione longius, theatra tota reclamant. Quid? hoc non idem fit in vocibus, ut a multitudine ac populo non modo

quae sint in artibus] *q. sunt i. a.* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 20. 21. 23. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 93. Vict. Gu. tres; non deterius. — *arte aut — ac rationibus*] haec Sch. tanquam interpolata eiecit. V. explicationes. *aut rationibus* habet Gu. 3. — *intellegentiam*] sic Lg. 13. — *tum multo*] *tum* om. Lg. praeter 20. 36. 84. omnes, item Vict. Gu. 3. *multo* om. 13. 32 corr. ut 3. 36. Gu. 3. *multum* 3. 5. 6. 14 v. u. t. 15. 16. 17. 21. 23. 24 corr. 65. 67. 70. 73. 76. 81 corr. 86. Vict. Gu. 2. eidemque omnes *ostenderint* pro *ostendunt*. om. *tum multo — verborum* Gu. 2. — *nec*] sic correxi vulgatum *neque* ex Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 32 corr. 36. 86. Gu. 3. (is *ut nec*). — *voluit esse*] inv. Lg. XVIII., quorum sunt 13. 32. 36., item Gu. 1. 2.

196. *at*] *ac* Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 69. 70. 73. 76. 86. Vict. Gu. 1. — *contractione*] *contrectatione* Lg. 15, *contractatione* 36. *concertatione* 81. — *ac populo*] sic vulgatum *et p.* correxi ex Lg. 2. 4. 6. 13. 24. 32. 36. 67. — *atque concentus*] Hoc pro ineptissima plerorumque codd. scriptura, *conventus*, suppeditant Z. Gu. 3. Erl. pr. m., probavit Ern., recepere Sch. Muell. Or. Henr. Hos sequor; video enim exhiberi etiam a Lg. 2. 13. 32 corr. ut vulg. 36. — *eiciantur*] scripsi ex Lg. 2. 13. 15. 16. 17. 20. 32. 36. 70. 73. 81. 86. Vict. Gu. 1. 3.

LI. 197. *quam*] *quod* Lg. 3. 4. 6. 24. 67. 86. ita v. 32.

catervae atque concentus, sed etiam ipsi sibi singuli discrepantes eiciantur?

LI. 197. Mirabile est, cum plurimum in faciendo intersit inter doctum et rudem, quam non multum differat in iudicando. Ars enim cum a natura profecta sit, nisi naturam moveat ac delectet, nihil sane egisse videatur. Nihil est autem tam cognatum mentibus nostris, quam numeri atque voces, quibus et excitamur et incendimur et lenimur et languescimus et ad hilaritatem et ad tristitiam saepe deducimur; quorum illa summa vis carminibus est aptior et cantibus, non neglecta, ut mihi videtur, a Numa rege doctissimo maioribusque nostris, ut epularum sollemnium fides ac tibiae Saliorumque versus indicant; maxime autem a Graecia vetere celebrata. [Quibus utinam similibusque de rebus disputari quam

quasi 81. — *naturam moveat*] necessario vera scriptura non optimos testes habet. Boni enim codd., Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 32. 36. *ψ*. Erl. al. Grut. Ern. *natura;* sed *m* facile elisum est propter verbum sequens. *naturam moveat* Havn. 1. 2. Norf. Harl. 1. 2. Z (solus optimorum) *α*. *γ*. exc. *δ*. Gu. 1. 2. (is, ut Lg. 35. 69. 93., et edd. antiq. *commoveat).* Lg. 5. 15. 24. 69. 86. ita corr. 2. 81. *natura moneat* Vict. Lg. 14. 16. 21. 70. 73. Ern. *natura* reliquit, sed uncinis clausit. — *et excitamur*] *et* om. Gu. 3. — *et ad tristitiam*] *et* om. Lg. 6. 14. 20. 21. 23. 24. 35. 69. 70. 76. 81. 93. — *nostris*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *a Graecia*] *in Graecia* Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93. ita corr. 32. — *quibus utinam — maluissetis*] haec ineptum esse et minime Ciceronianum *ἔμβλημα* ostendit Sch., eiecit Muell. Nos cum Or. Henr. uncinis saepsimus. Quanquam etiam qui haec defenderet repertus est. Non dicam Crasso parum convenire de elocutione oratoria, in qua diligentissimus erat, adeo contumeliose dicere, nec illud urgebo propter humanitatem viris familiaribus debitam ita loqui non potuisse: sed illud certe dubitatione exemptum est non de translationibus verborum, de quibus dudum Crassus absolverat, sed de oratione numerosa disputari; quo modo igitur res a consilio dicentis alienissima hic inferri potuit?

de puerilibus his verborum translationibus maluissetis !] 198. Verum ut in versu vulgus, si est peccatum, videt: sic, si quid in nostra oratione claudicat, sentit; sed poëtae non ignoscit, nobis concedit; tacite tamen omnes non esse illud, quod diximus, aptum perfectumque cernunt. Itaque illi veteres, sicut hodie etiam nonnullos videmus, cum circuitum et quasi orbem verborum conficere non possent (nam id quidem nuper vel posse vel audere coepimus), terna aut bina aut nonnulli singula etiam verba dicebant; qui in illa infantia naturale illud, quod aures hominum flagitabant, tenebant tamen, ut et illa essent paria, quae dicerent, et aequalibus interspirationibus uterentur.

LII. 199. Exposui fere, ut potui, quae maxime ad ornatum orationis pertinere arbitrabar. Dixi enim de

198. *claudicat*] *claudicatur* Lg. 69. — *sed*] *si* Gu. 3. — *tacite*] *taciti* Lg. 2. 4. 32 corr. 35. 69. 93. Gu. 3. Ferri non potest, quia non id agitur loquanturne in cernendo an taceant, sed cernantne, etiam si non indicent loquendo. — *circuitum*] *circulum* Lg. 2. 13. 32 corr. ut 5 (is *circumitum* cum aliis quibusdam). 36. Gu. 3. — *orbem*] *omnium* Lg. 2. 13. Gu. 3. *ovum* 32 corr. 65. — *audere*] *audire* Lg. XX., quorum sunt 2. 13. 32. 36. item Gu. 2. 3. — *naturale*] sic Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 32 corr. 36. Gu. 3. VSt. Cant. Harl. 1. Z. *γ*. Erl. Pearc. et recentt. post Sch. *naturali* cett. codd. et edd. ab antiquiss.; male defensum ab Ernesto. Cum hac perversa scriptura illud cohaeret, quod statim *tendebant* pro *tenebant* exhibent Z. *α*. *ε*. *ψ*. ed. s. l. et a. Med. 1. Ven. et nunc Lg. 3. 5. 6. 17. 20. 24 corr. 67. 69. 81. 93. Gu. 2. ita corr. 32. om. 21. 76. — *interspirationibus*] *inspirationibus* Lg. 32 corr. Paulo ante *qualibet* (p. *aequalibus*) Gu. 3.

LII. 199. *sed si habitum etiam*] sic Havn. 1. 2. Pearcii codd. Lag. omnes praeter 2. 4. 13. 24. 32 corr. 36. 65., Vict. Gu. 1. 2. *sed aut si hab.* VSt. *sed si hab. etiam* Grut. Ern. Sch. Muell. Mihi placet *etiam* plane tollere, eique suspicioni favent Lg. 2. 4. 13. 24. 32 corr. 36. 65. Gu. 3., in quibus est *sed etiamsi habitum*; persaepe autem *etiamsi* subrogatur antiquae

singulorum laude verborum, dixi de coniunctione eorum, dixi de numero atque forma. Sed si habitum etiam orationis et quasi colorem aliquem requiritis, est et plena quaedam, sed tamen teres; et tenuis non sine nervis ac viribus; et ea, quae particeps utriusque generis quadam mediocritate laudatur. His tribus figuris insidere quidam venustatis, non fuco illitus, sed sanguine diffusus debet color; 200. † [Tum] denique hic nobis orator ita conformandus est et verbis et sententiis, ut, quemadmodum qui utuntur armis aut palaestra non solum sibi vitandi aut feriendi rationem esse habendam putant, sed etiam, ut cum venustate moveantur, sic verbis quidem ad aptam compositionem et decentiam, sententiis vero ad gravitatem orationis utatur. 201. Formantur autem et verba et sententiae paene innumerabiliter, quod satis scio no-

scripturae *st.* — *et plena*] *et* om. Lg. omnes praeter 2. 4. 13. 32. 36., Vict. V. ad III. 44, 174. Eidem mox *et tamen* pro *sed tamen.* — *non sine*] *et non s.* Lg. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 65. 69. 70. 73. 76. 81. 93. edd. Ald. Iunt. Vict. Steph. Man.

200. *hic nobis*] sic inverti secutus Lg. 2. 4. 13. 24. 32 corr. 36. 65. 86. om. *nobis* 3. 6. 17. 67. — *conformandus*] *confirmandus* Lg. 4. 6. 15. 24. 76. 86. Vict. Gu. 3. *formandus* 3. 67. — *aut palaestra*] *ut pal.* Lg. 2. 4. 13. 24. 32 corr. 36. Gu. 3. — *putant*] *putent* Lg. praeter 4. 13. 24. 84. 86 — *sic verbis* — *utatur*] Haec om. Lg. praeter 3. 4. 6. 32 m. sec. 67. 83., Vict. ed. s. l. et a. Ven. Lips. Thanneri; in Gu. 2. ponuntur inter *moveantur* et *sic verbis;* in duobus codd. Steph. est: *moveantur, ut inquam, ii, qui in armorum tractatione versantur; sit verbis — utatur.* — *decentiam*] *condecentiam* codd. fortasse plerique; illud, quod Lambinus primus dedit, meorum certe soli habent 3. 4. 6. 13. 32. 67. 93. — *utatur*] quae post sequi solebant, *ut ii, qui in armorum tractatione versantur*, cum nimis inepte repetantur ante eisdem elegantius dictis, Lambinus obelo confixit, secutique sunt Sch. Muell.; uncis clauserunt Or. Henr. Priores sequor, quia pannum illum plane abesse video a Lg. 2. 4. Gu. 1.

201. *autem*] *etiam* Lg. XVI recentiores et Gu. tres. Ita corr. 32. — *innumerabiliter*] sic VSt. Z. Gu. 3. Lamb. Muell.

tum esse vobis; sed inter conformationem verborum et sententiarum hoc interest, quod verborum tollitur, si verba mutaris; sententiarum permanet, quibuscunque verbis uti velis. Quod quidem vos, etsi facitis, tamen admonendos puto, ne quid esse aliud oratoris putetis, quod quidem sit egregium atque mirabile, nisi in singulis verbis illa tria tenere, ut translatis utamur frequenter interdumque factis, raro autem etiam pervetustis; in perpetua autem oratione cum et coniunctionis lenitatem et numerorum, quam dixi, rationem tenuerimus, tum est quasi luminibus distinguenda et frequentanda omnis oratio sententiarum atque verborum.

LIII. 202. Nam et commoratio una in re permultum movet et illustris explanatio rerumque, quasi gerantur,

Or. Henr.; addicunt Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. 65. Ex Lucretio quidem solo vox affertur; verum opus est ea et nimis ineptum est vulgatum *innumerabiles*. — *sed inter*] *inter quos hoc interest* Lg. 36. *sed inter quos hoc interest* 2. *interque hoc interest sed* 4. *inter quos hoc interest, sed* 13. 32 corr. Gu. 3. Eidem post *interest* om. — *conformationem*] *confirmationem* Lg. XII., quorum sunt tamen 2. 13. 32 corr. 36., item Vict. Gu. 3. — *tollitur*] addunt *venustas* Lg. 2. 4. 6. 15. 24. 67. 84. ita corr. 32. et 93., ut dedit Lamb. — *in singulis*] *in* om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. — *factis*] *fictis* Lg. 24. ita var. 4. 32. — *etiam*] *et* Gu. 3. — *in perpetua*] de distinctione mutata v. explicationes. — *cum et coniunct.*] *cum* om. Lg. 13. idemque paulo post *tenuerim*. — *lenitatem*] *levitatem* Lg. 4 corr. 13. 17 corr. 32 corr. 35. 36. 65. 69. 81. 93. Gu. 3. non deterius, simili de marmore sumpto, quod sculptores digito et ungue impresso exigunt, ne quid offendat. Eodem in eadem re vocabulo utitur Quintilianus X. 1, 52., ubi vide Frotscherum. Verum Cicero hic respicit quae de sono verborum leniter et aequabiliter decurrentium non aspero dixerat c. 43, 172. V. explicationes. — *omnis oratio*] *omnis ratio* Lg. 6. 65. 69. 81. 93., ut dederunt Lamb. et Ern., non animadverso coniungenda esse *luminibus sententiarum atque verborum*.

LIII. 202. *rerumque, quasi*] *rerum quaeque* Lg. 2. 4. 13. *rerum, quasi* 3. 5. 6. 14. 16. 20. 21. 23. 24. 35. 36. 65. 67. 69.

sub aspectum paene subiectio, quae et in exponenda re plurimum valet et ad illustrandum id, quod exponitur, et ad amplificandum, ut iis, qui audient, illud, quod augebimus, quantum efficere oratio poterit, tantum esse videatur; et huic contraria saepe percursio est et plus ad intellegendum, quam dixeris, significatio et distincte concisa brevitas et extenuatio et huic adiuncta illusio a praeceptis Caesaris non abhorrens; 203. et ab re digressio; in qua cum fuerit delectatio, tum reditus ad rem aptus et concinnus esse debebit; propositioque quid sis dicturus et ab eo, quod est dictum, seiunctio et reditus ad propositum et iteratio et rationis apta conclusio; tum augendi minuendive causa veritatis superlatio atque traiectio; et rogatio atque huic finitima quasi

70. 73. 86. 93 cum hoc cohaeret quod dein pro *subiectio* scribitur *subiecta* in 15. 16. 70. 86. *subiecta re* Vict. — *valet*] *valent* Lg. 2. 3. 6. 13. 17. 24 corr. 32. 36. 67. 86. Gu. 1. 3. — *et ad illustrandum*] *et* om. Lg. 2. 13. 32 add. 36. 81 add. Gu. tres. — *percursio*] *percussio, percusio, percisio, praecisio* codd. et edd. plerique. Verum legitur in codd. aliquot Quintiliani, ed. s. l. et a. Med. 1. 2.; conveniunt nunc eodem Lg. 35. 36. 69. 93. et sic Ern. Or. Henr. — *est*] om. Lg. praeter 2. 13. 36. 67. 81. *stet* (pro *est et*) Gu. 3. — *intellegendum*] scripsi ex Lg. 13. 36. — *distincte concisa brevitas*] *distincta et cons. br.* Havn. 1. *distincta concisa br.* Lg. 6. 81. *distincte et concisa br.* 15. 24. 86. *distinctio et conc. br.* Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 24 corr. 32 corr. 36. 65. *incisa* 21. 76. — *illusio*] ex scriptura *inlusio* profecta videntur *inclusio* in Lg. 2. 13. 36. *divisio* 4 inscr. *color.* Gu. 2. *incluso* 32 corr. *in illusio* 70 corr. *in divisio* Gu. 3.

203. *ab re*] *a re* Lg. 15. 20. 67. 81. — *digressio*] *non longa* in plerisque codd. et edd. praemissum, quod a declinatione §. 205. memorata male translatum huc ignorant VSt. Harl. 1. Z. δ. Gu. 3. Erl. Lg. 2. 13. 32 add. 36. Ern. scripsit *longa degressio*, quod legitur in Lg. 24. 86., in annotatione vult *bene longa.* Sed *digressio* scripsi ex Lg. praeter 17. omnibus, Vict. Gu. tribus. — *concinnus*] *continuus* Lg. 4. 36. *concinens* et *continens* pauci quidam alii. — *rationis*] *orationis* Lg. XV. recentiores; ita corr. 24. 32. — *superlatio*] *supralatio* Lg. 32 corr.

percontatio expositioque sententiae suae; tum illa, quae maxime quasi irrepit in hominum mentes, alia dicentis ac significantis dissimulatio, quae est periucunda, cum in oratione non contentione, sed sermone tractatur; deinde dubitatio, tum distributio, tum correctio, vel ante vel post quam dixeris vel cum aliquid a te ipso reicias; **204.** praemunitio etiam est ad id, quod aggrediare, et reiectio in alium; communicatio, quae est quasi cum iis ipsis, apud quos dicas, deliberatio; morum ac vitae imitatio vel in personis vel sine illis magnum quoddam ornamentum orationis et aptum ad animos conciliandos vel maxime, saepe autem etiam ad commovendos; **205.** personarum ficta inductio vel gravissimum lumen augendi; descriptio erroris inductio, ad hilaritatem impulsio ante occupatio; tum duo illa, quae maxime movent, similitudo et exemplum; digestio interpellatio contentio

36. 81. — *percontatio*] sic Lg. 13. 15. 20 corr. ut 2. 32 corr. ut 2. 35. 36. 69. et per *c* 24. *percuntatio* 2. Gu. 3. — *significantis dissimulatio*] *dissimulantis significatio* Lg. 20 et 32 corr. u. t. 76. — *quae — tractatur*] haec om. Gu. 3. Z. Erl. uncis inclusit Ern. nulla causa. — *oratione*] *orationis* Harl. 1. Lg. 13. 36. et non nulli codd. Quintiliani IX. 1, 29. sic ed. Pearc. — *aliquid a te ipso*] *a te aliquid ipso* Havn. 1. Lg. 35. 67. 69. 93. Gu. 1. 2. *a te aliquid ipse* Med. 2. Lg. 20. 81. *te ipso aliquid* Lg. 5. 14 corr. 16. 17. 21. 70. 73. Havn. 2. *aliquid a te ipse* de coni. Ern. Sch. Muell. — *reicias*] scripsi ex Lg. 2. 5. 6. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 32. 36. 65. 69. 70. 73. Gu. 1. 3. *reitias* Lg. 93.

204. *etiam est*] sic inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 5. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 32. 36. 67. 76. Gu. 3. *etiam* om. 65. — *reiectio in alium*] haec Quintiliani IX. 2, 4. et editionum Ciceronis inde ab Aldo scriptura reponenda fuit, cum nunc firmetur etiam ab Lg. 2. 6. 24. 84. Ceteri codd. et edd. post Pearcium *traiectio*. — *quasi*] om. Lg. 5. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 24. 65. 70. 73. 76 add. 86. exp. 32. — *cum iis*] *cum his* Lg. X et Gu. tres; non tamen 2. 13. 32. 36. — *imitatio*] *mutatio* Lg. 67. 76. ψ. *notatio* de coni. Sch. Muell. — *ornamentum*]

reticentia commendatio; vox quaedam libera atque etiam effrenatior augendi causa; iracundia obiurgatio promissio deprecatio obsecratio declinatio brevis a proposito, non ut superior illa digressio, purgatio conciliatio laesio optatio atque exsecratio. His fere luminibus illustrant orationem sententiae.

LIV. 206. Orationis autem ipsius tanquam armorum est vel ad usum comminatio et quasi petitio vel ad venustatem ipsa tractatio. Nam et geminatio verborum habet interdum vim, leporem alias, et paulum immutatum verbum atque deflexum et eiusdem verbi crebra tum a primo repetitio tum in extremum conversio, et in eadem verba impetus et concursio, et adiunctio et progressio, et eiusdem verbi crebrius positi quaedam distinctio et revocatio verbi et illa, quae similiter desinunt aut quae cadunt similiter aut quae paribus paria referuntur aut

habens ornam. Lg. 3. 6. 15. 24. 67. 86. Lamb. ita corr. 32. — *autem etiam*] inv. Lg. 2. 76. om. *autem* 3. 67.

205. *ad hilaritatem*] *in hilarit.* Lg. praeter optimos 2. 4. 13. 14. 15. 23. 24. 32. 36. 84., item Gu. 1. 2., ut voluit Lambinus. Ita corr. 32. — *ante occupatio*] *aut occup.* Lg. 3. 4. 6. 20. 24. 32 corr. 67. 76. Gu. 3. *aut ante occ.* Gu. 1. — *commendatio*] Sch. Muell. *comminatio* scripserunt ex Or. 40, 138., ubi figura oratoria vocatur, cum denuntiatur quid cavendum sit. — *digressio*] sic omnes codd. mei. v. ad II. 19, 80. — *exsecratio*] *obsecratio* Gu. 3.

LIV. 206. *comminatio*] *communitio* de coniectura scripserunt Sch. Muell., non alia, credo de causa, nisi quod supra *comminationem* substituerant *commendationi*. Sed hic illud a sententia alienissimum est. *continuatio* Lg. 2. 4. Gu. 3. — *concursio*] *conversio* Lg. 4 corr. 6. 24 corr. *concursus* 14. — *progressio*] *processio* Lg. 2. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. — *distinctio*] *districtio* Lg. 13. 32 corr. 36. 65. Gu. 3. — *revocatio*] *renovatio* Lg. 4. *invocatio* 17. — *referuntur*] *deferuntur* Lg. 2. 3. 4. 5. 13. 14. 16. 20. 21. 23. 32. 35. 36. 65. 67. 70. 73. 93. Vict. Gu. 3. ita corr. 81. *deferunt* 15. 24. 86. *differunt* 6. *referuntur* Gu. 2.

quae sunt inter se similia. 207. Est etiam gradatio quaedam et conversio et verborum concinna transgressio et contrarium et dissolutum et declinatio et reprehensio et exclamatio et imminutio et quod in multis casibus ponitur et quod de singulis rebus propositis ductum refertur ad singula et ad propositum subiecta ratio et item in distributis supposita ratio et permissio et rursum alia dubitatio et improvisum quiddam et dinumeratio et alia correctio et dissipatio et continuatum et interruptum et imago et sibi ipsi responsio et immutatio et disiunctio et ordo et relatio [et digressio] et circumscriptio. Haec enim sunt fere, atque horum similia vel plura etiam esse possunt, quae sententiis orationem verborumque conformationibus illuminent.

LV. 208. Quae quidem te, Crasse, video, inquit

207. *conversio*] *concursio* Lg. 15 corr. — *concinna*] *continua* Lg. 24 corr. 35. 36. 65. 69. 81. 93. *concinnata* 32 corr. Gu. 3 corr. hique duo deinde *gressio* pro *transgressio*. — *reprehensio*] *reprensio* Lg. 24. *deprehensio* 69. 93 v. u. t. ita var. 81. — *et imminutio*] om. Lg. 2. 4. 13. 32 add. ut 3. Gu. 3. *immutatio* 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 35. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. 93 corr. Gu. 2. *immitatio* Gu. 1. — *subiecta*] *delecta* Gu. 2. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 23. 67. 69. 73. 81. 86. 93. ita corr. 32. *deleta* Gu. 1. — *correctio*] *correptio* Lg. 4. 6. 14 corr. 21. 32. 36. 67. 76. 81. Gu. 3. — *dissipatio*] codd. plerique et vulgo ab edd. antiq. *disputatio*. Vera scriptura exstat in VSt. Harl. 1. Cant. Z. ε. exc. δ. Erl. Lg. 2. 13. 15. 24. 32 corr. 36. 86. et plerisque Quintiliani libris IX. 1, 35. Eodem redit *discipatio* in Lg. 4 corr. ut 2., secutique sunt Pearc. et rec. post Ern. — *et continuatum*] *et quod cont.* plerique Ciceronis et non nulli Quintiliani codd. Delevi *quod*, secundum plurimos Quintiliani et optimos Ciceronis libros, VSt. Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 32 add. 36. *et* om. 4 add. 5. 14. 16. 21. 23. 70. 73. 76. Vict. Havn. 2. — *relatio*] *elatio* Lg. 2. *translatio* ceteri praeter 4. 13. 32. 36., in quibus ut in Gu. 3. est *latio*. Vera scriptura ex Quintiliano constat. — *digressio*] sic codd. praeter 4. 24 (hi *disgressio*) omnes. Uncis clausi bis ante commemoratum, cui

Cotta, quod nota esse nobis putes, sine definitionibus et sine exemplis effudisse. Ego vero, inquit Crassus, ne illa quidem, quae supra dixi, nova vobis esse arbitrabar, sed voluntati vestrum omnium parui. **209.** His autem de rebus sol me ille admonuit ut brevior essem, qui ipse iam praecipitans me quoque haec praecipitem paene evolvere coëgit. Sed tamen huius generis demonstratio est et doctrina ipsa vulgaris; usus autem gravissimus et in hoc toto dicendi studio difficillimus. **210.** Quam ob rem, quoniam de ornatu omni orationis sunt omnes, si non patefacti, at certe commonstrati loci: nunc quid aptum sit, hoc est, quid maxime deceat in oratione videamus. Quanquam id quidem perspicuum est non omni causae nec auditori neque personae neque tempori congruere orationis unum genus. **211.** Nam et causae ca-

in verborum figuris locus non est. — *atque horum similia vel plura etiam esse possunt*] haec post Victorium iure iuncta sunt a Sch. Muell. Henr., cum soleret post *similia* distingui, quod etiam Or. est secutus. Non rectius Ernestus *παρένθετα* facit verba *vel plura esse possunt*. — *verborumque*] om. Lg. 2. 4. 24. 32 add. — *conformationibus*] om. Lg. XII., in quibus bonorum est 13., et Vict.

LV. 208. *effudisse*] *fudisse* Lg. 6. *diffudisse* 17 corr. *defud.* 24. — *vestrum*] *nostrum* Lg. 13. 32 corr. 36. *vestrae* 69. *vestri* 93 corr.

209. *est et*] *est* om. Lg. XIV., bonorum nullus. *stat* 4. 15. 24. 86. *stet* 13. 36. 67. Gu. 3. Paulo ante inutilem coniecturam *devolvere* Sch. edidit pro *evolvere*.

210. *sunt omnes, si non*] sic optimi codd. Lg. 2. 4. 13. 24. 32. 36. Gu. 3. *si non sunt omnes* Gu. 1. 2. Vict. Lg. cett. al. et vulgo ante Ern. — *at*] *et* Lg. 6. 13. 15. 16 corr. 21. 24. 32. 81. — *commonstrati*] *monstrati* Lg. 24. — *quid maxime*] *quod m.* Lg. praeter 2. 13. 36. — *quanquam*] *quam* Lg. XV, in quibus sunt 2. 4., et Gu. 3. — *neque personae*] *nec pers.* Lg. 2. 15. 24. 81. 86. Gu. 1. — *unum genus*] om. Gu. 1. Lg. 21. 81 add. *unum* om. 2.

211. *nam et causae*] *nam magnum genus* Lg. 3. 5. 6. 17.

pitis alium quendam verborum sonum requirunt, alium rerum privatarum atque parvarum; et aliud dicendi genus deliberationes aliud laudationes aliud iudicia aliud sermones aliud consolatio aliud obiurgatio aliud disputatio aliud historia desiderat. Refert etiam qui audiant, senatus an populus an iudices, frequentes an pauci an singuli, et quales; ipsique oratores qua sint aetate honore auctoritate debet videri; tempus pacis an belli, festinationis an otii. 212. Itaque hoc loco nihil sane est, quod praecipi posse videatur, nisi ut figuram orationis plenioris et tenuioris et idem illius mediocris ad id, quod agimus, accommodatam deligamus. Ornamentis isdem uti fere licebit, alias contentius, alias summissius; omnique in re posse quod deceat facere artis et naturae est, scire quid quandoque deceat prudentiae.

20. 21. 35. 65. 67. 69. 76. 81. 93. Gu. 1. 2. Vict. ita var. 32. — *capitis*] *capaces* Gu. 1. 2. Vict. Lg. 3. 5. 6. 17. 20. 21. 35. 65. 67. 69. 76. 81. 93. ita var. 32. — *deliberationes — laudationes*] *deliberationis — laudationis* Lg. 5. 14. 21. 23. 35. 65. 69. 70 corr. 76. 81. 93 corr. Vict. om. 24. — *sermones*] *sermo* Lg. praeter 2. 4. 13. 24. 32. 36. 84., item Vict. — *disputatio*] *dissipatio* Lg. 13. 15. 32 corr. 36. Gu. 3. *discipatio* 4 corr. ut 13. plane ut 54, 207., quanquam ibi verum est, hic ineptum. — *historia desiderat*] *historiae desiderant* Gu. 1. 2. Lg. 6. 14. 16. 17. 21. 35. 69. 70 73. 76. 81. ita corr. 32. praeterea *desiderant* 3. 5. 20. 67. — *et quales; ipsique oratores*] *et quales ipsi quoque or.* codd. plurimi, Med. 2. Lott. et vulgo post Aldum. *et quales ipsi qui or.* Havn. 1. γ. ψ. Quod nos cum Goer. ad Cic. Ac. II. 26, 85. Sch. Muell. Or. Henr. dedimus exhibere dicuntur Havn. 2. Oxx. plerique, Erl. Lg. 32 corr. ut vulg.; sed de Gu. 2. Goerenzii, sive A. Henrichseni, sive 3., ut nos dicimus, errant. Is enim *ipsique*, sed non *et quales*, sed *equales*, plane ut etiam Lg. 2. 3. 4 corr. u. t. 6. 13. 20. 24 corr. u. t. *et* 35. 36. 65. 69. 93. Quanquam hoc eodem redit. Praeterea *ipsique* Lg. 14. 15. 16. 23. 70. 73. 86. — *qua sint aetate*] *qui* Lg. XXIV (praeter 2. 13. 32. 81.) et Gu. 3. *sunt* Lg. 4. 32 m. sec. 36. 81. Gu, 3. non plane spernendum utrumque. Sed eidem omnes praeter 2. 32., item Gu. tres, Havn. 1. 2.

LVI. 213. Sed haec omnia perinde sunt, ut aguntur. Actio, inquam, in dicendo una dominatur. Sine hac summus orator esse in numero nullo potest; mediocris hac instructus summos saepe superare. Huic primas dedisse Demosthenes dicitur, cum rogaretur quid in dicendo esset primum; huic secundas, huic tertias. Quo mihi melius etiam illud ab Aeschine dictum videri solet; qui cum propter ignominiam iudicii cessisset Athenis et se Rhodum contulisset, rogatus a Rhodiis legisse fertur orationem illam egregiam, quam in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat; qua perlecta petitum est ab eo postridie, ut legeret illam etiam, quae erat contra ab Demosthene pro Ctesiphonte edita; quam cum suavissima et maxima voce legisset, admirantibus omnibus, Quanto, inquit, magis miraremini, si audissetis ipsum! Ex quo

nonnulli Ox., Lambini codd. Ald. Iunt. Steph. *debent,* item *viderē* Erl. Lg. 13. edd. antiq. praeter Med. 2. Lamb. et Sch. verba illa delent. Statim ante *tempus idem* de coni. Goerenzii addiderunt Sch. Muell. Or. Henr. Non sequor. — *an belli*] *ac b.* Gu. 3.

212. *et idem*] *ітідem* Gu. 3. — *isdem*] scripsi ex Lg. 4 corr. *hisdem.*, 13. 32 corr. 36. Gu. 1. 3. — *contentius*] sic plerique codd. et vulgo edd. *intensius* Lg. 4. 15. 24. 86. ita corr. 2. *intentius* Gu. 1. Ante hoc *altas* om. Gu. 3., idemque *contemptius.* — *summissius*] *submissius* Lg. 2. 3. 4. 5. 6. 14. 20. 65. — *scire*] *sed (set) scire* Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 35. 36. 65. 69. 81. 86. 93. *si scire* 32 corr. Gu. 3. Ea orta sunt ex prioribus duobus literis verbi sequentis.

LVI. 213. *haec omnia*] vulgo interpositum *ipsa* delevi secutus Lg. 2. 4. 13. 32 add. 36. Gu. 3. Ineptum additamentum est; sensus enim non patitur dici ταῦτ' αὐτὰ πάντα. — *sunt*] *erunt* Lg. 3. 5. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 93. Vict. Gu. 2. bene, dum sequeretur *agentur*, quod non comparet; verum *agantur* 13. 32 corr. 36. 65. *vagantur* 2 corr. — *nullo*] *modo* additur in Lg. 4. 24. 86. Gu. 3. — *cessisset*] *excessisset* Lg. 4. 15. 24. 86. — *est ab eo*] *ab eo est* Lg. 3. 6. 13. 32. 36. 65. 67. Verba *qua perlecta* usque ad *Demosthene* om. Gu. 3. — *ab Demosthene*] sic pro *a Dem.* scripsi secundum

satis significavit quantum esset in actione, qui orationem eandem aliam fore putarit actore mutato. 214. Quid fuit in Graccho, quem tu melius, Catule, meministi, quod me puero tantopere ferretur? *Quo me miser conferam? quo vertam? in Capitoliumne? at fratris sanguine redundat; an domum? matremne ut miseram lamentantem videam et abiectam?* Quae sic ab illo esse acta constabat oculis voce gestu, inimici ut lacrimas tenere non possent. Haec eo dico pluribus, quod genus hoc totum oratores, qui sunt veritatis ipsius actores, reliquerunt, imitatores autem veritatis histriones occupaverunt.

LVII. 215. Ac sine dubio in omni re vincit imitationem veritas; sed ea si satis in actione efficeret ipsa per sese, arte profecto non egeremus. Verum quia animi

Lg. 2. 13. 16. 17. 36. 65. 70. 73. 81. 86. Vict. Gu. 2. v. ad I. 35, 160. — *et maxima*] om. Gu. 1. — *miraremini*] vulgatum *admiraremini* cedere iussi scripturae longe lectiori, quae reperitur in Lg. 2. 4. 13. 24. 32 corr. 36. 65. *miraremur* Gu. 3. — *aliam fore*] cum olim vulgo legeretur *esse,* melior scriptura, quae exstat in Havn. 2. Pal. 1. 2. 3. Pith. Mem. (VSt.) Cant. Z. β. γ. ε. ψ. Gu. Erl. et edd. antiq., iam a Pearcio Muellero et Orellio reducta est; cum illis nunc conveniunt omnes Lg. praeter 15. 24. 81. 86., item Vict. In 15. 24. 86 est *facere,* in primo corr. ut 2. — *putarit*] sic vulgo lectum *putaret* correxi ex Lg. praeter 81. 84. omnibus, Vict. Gu. 3. *qui* est *cum;* nec agitur de Aeschine tum potissimum putante, sed Cicero de Aeschinis sententia iudicat. — *actore*] *auctore* libri deteriores, quorum tamen hic similis est Gu. 3.

214. *quem tu melius, Catule*] sic Lg. 2. 13. 36. Gu. 3. Havn. 1. (quae) Nonius v. *memini* p. 324 Merc. Goth. et recentt. post Sch. *q. tu, Catule, melius* cett. codd. — *tantopere*] *tanto opere* Gu. 3. — *ferretur*] *efferretur* malebat Lambinus. — *vertam*] *me vertam* Lg. 3. 4. 15. 24. 67. 86. ita corr. 32. — *redundat*] *madet* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. memorabilis scriptura, quam ut recipiam suadet simplex et inornatum illo seculo dicendi genus, prohibet, quominus fiat, quod *madere* videtur alteri verbo interpretando potuisse ascribi. — *lamentantem*]

permotio, quae maxime aut declaranda aut imitanda est actione, perturbata saepe ita est, ut obscuretur ac paene obruatur, discutienda sunt ea, quae obscurant, et ea, quae sunt eminentia et prompta, sumenda. 216. Omnis enim motus animi suum quendam a natura habet vultum et sonum et gestum corpusque totum hominis et eius omnis vultus omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant, ut motu animi quoque sunt pulsae. Nam voces ut chordae sunt intentae, quae ad quemque tactum respondeant; acuta gravis; cita tarda; magna parva; quas tamen inter omnis est suo quaeque in genere mediocris. Atque etiam illa sunt ab his delapsa plura genera: lene asperum, contractum diffusum, continenti spiritu intermisso fractum scissum, flexo sono extenuatum inflatum,

sic pro vulgato *lamentantemque* recte exhibent Gu. 3. Erl. Lg. 4. 13. 32 corr. 36. edd. Ven. Lott. recentt. post Sch. Alterum inanem habet verbositatem. — *esse acta*] inverti secundum Lg. 2. 3. 4. 13. 16. 32 *(apta)*. 36. 67. 70. 73. Gu. 3. *est apta* 5. 6. 21. — *eo*] *ideo* Gu. 3.

LVII. 215. *ac*] *at* Lg. 69. 93. — *actione*] *oratione* Lg. 4. 24 corr. 65. — *perturbata*] *perdita* Gu. 3. — *eminentia*] *imminentia* Lg. XIX, nec tamen 4. 13. 32. 36., item Vict.

216. *a natura*] *a* om. Lg. 4. 24 add. 32 add. Gu. 3. — *corpusque totum*] sic inverti secutus Lg. praeter 6. 81. 84. omnes, item Vict. Gu. 3. — *eius omnis*] om. Lg. 2. 4. 13. 24. 32 add. 36. Gu. 3. *omnis* om. Gu. 1. — *omnesque voces*] *omnisque vocis* Gu. 3. *vocis* etiam Lg. 2. — *ut nervi*] *sicut n.* Lg. 15. — *motu*] *a motu* vulgo lectum correxi secundum Lg. 2. 4. 13. 24. 32 add. 36. Gu. 3. — *tactum*] *tractum* Lg. XV., sed bonorum nullus. *actum* 4 corr. — *omnis*] scripsi ex Lg. 13. 36. Gu. 3. In 32. *omnes omnis* iuxta scripta, sed corr. alterum. — *suo quaeque*] *suo quoque* Lg. 13. 15. 24. 32 v. u. t. 67. *in* ante *genere* om. Gu. 3. — *lene*] *leve* codd. plerique; *lene* enim, ut oportuit, meorum soli Lg. 13. 17. 32. 69. 86. 93. itaque correxere Manutius et Lambinus. — *extenuatum*] etsi *attenuata* et vox dici solet et genus dicendi λιτόν, tamen scriptura, quam dedimus, adeo non vulgaris est, ut sequendi in ea fuerint codd. optimi, VSt. Erl.

Nullum est enim horum [et similium] generum, quod non arte ac moderatione tractetur. Hi sunt actori, ut pictori, expositi ad variandum colores.

LVIII. 217. Aliud enim vocis genus iracundia sibi sumat, acutum incitatum crebro incidens:

Impius hortatur me frater, ut meos malis miser
Mandarem natos; — —

et ea, quae tu dudum, Antoni, protulisti:

Segregare abs te ausus . . .

et

Ecquis hoc animadvertit? vincite . . .

Lg. 2. 4. 13. 24. 32 corr. 36. Gu. 3. — *horum generum*] quae inter haec media poni solent *similium*, cum coniuncta inepta sint, alterum ab altero suspensum inane, uncinis circumpositis seclusi secundum codd. optimos, illa ignorantes, VSt. Harl. 1. Z. δ. pr. m. ψ. Erl. Lg. 2. 4. 13. 24. 32 corr. 36. Gu. 3. Pearcius coniecit *et similium*.

LVIII. 217. *sumat*] Crassus cum oratori praecipiat, quo modo agat, non video causam *sumit* scribendi ex Med. edd. antiq. Lamb.; omittunt Havn. 2. Pal. 3. 4. Pith. Mem. β. ψ. — *acutum*] *aliud acutum* Lg. XII, nullus bonorum. *actum* Gu. 3. — *impius*] *ipse* Lg. 3. 5. 14. 15. 16. 20. 67. 70. 73. 76. 86. Vict. Gu. 1. 2. Lambinus. Factum ex scriptura *ipius*, quae est in Gu. 3. Lg. 32 corr. ut 3.; inde primum ortum *ipsus* (sic Lg. 69.), dein *ipse*. — *malis*] *malim* Lg. 23. 67 corr. — *miser*] om. Vict. — *mandarem*] ex codd. quamvis paucis Lg. 13. 76. 81. Vict. recipiendum fuit, cum legeretur *manderem*. Lectius enim illud in optimis Tusculanarum libris exstat IV. 36, 77. et tutum est versu Lucretii a Divisio collato II. 638:

Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus.

mandere Lg. 15. 24 corr. 86. Cum id tempus cum priore *hortatur* non videretur recte convenire, Bentleius in Tusc. IV. 36, 77., ubi eadem verba afferuntur, corrigit *me hortatu'*; Davisius *me hortatus*, Bothius Frag. Lat. fr. p. 186. *hortatust me*. Inania haec omnia sunt, si quidem praesens narrativum s. historicum recte cum imperfecto tempore copulatur. — *ecquis hoc animadvertit? vincite*] *quis* Lg. 2. 5. 13. 14. 15. 16. 21. 23. 36. 69. 70. 73. 93.

et Atreus fere totus. Aliud miseratio ac maeror, flexibile plenum interruptum flebili voce:

Quo nunc me vortam? quod iter incipiam ingredi?
Domum paternamne? anne ad Peliae filias?

et illa:

O pater, o patria, o Priami domus!

et quae sequuntur:

Haec omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam evitari.

218. Aliud metus, demissum et haesitans et abiectum:

Multis sum modis circumventus, morbo, exsilio atque inopia;

hoc quis 3. 6. post om. *hoc. et quis* 20. Vict. *et quis* 24. *equis* Gu. 3. 65. 81. corr. *hoc equis. et ecquis* Gu. 2. Deinde *animadvertet* Gu. 3. Lg. 2. 15. 24. 32 corr. 36. 86. *animum advertit* 81. ut edidit Lamb. *hoc* om. VSt. Gu. 3. probantibus Heus. Sch.; sed incerta sententia id fieri non debet. Quanquam eadem verba Cicero habet Tusc. IV. 25, 55. Deinde *vincit* Lg. XIV peiores, Vict. *vincit te* Gu. 1. *vintrice* Gu. 3. — *flexibile plenum interruptum flebile voce*] Sch. partim inutili coniectura scripsit *flexum, lene, flebile.* Codd. conspirant, nisi quod *flexili voce* VSt., *flexibili voce* Lg. 2. 4. 24. 32 corr. Gu. 3. — *vortam*] scripsi necessario, apud veterem quippe poëtam: et sic Lg. 13. Gu. 1. 2. — *paternamne*] *paternam* Lg. 5. 16. 17. 20. 21. 65. 73. 76. Gu. 1. 2. — *anne ad Peliae*] *a me appellare* Gu. 3. *an ne appellare* Lg. 2. 4. 13. 32. 36 corr. *ad Peliae ne* Lambinus. Illae corruptelae ex prava assimilatione ortae; nam *appelliae* Vict. Lg. 21. 76. *pelliae* complures alii. — *et illa*] *et ille* Lg. XVIII, nullus optimorum; sic tamen corr. 32. Male omnes, si quidem haec Andromacha dicit apud Ennium. — *vidi*] *videt* Lg. 13 et XX alii; Gu. 3. — *vi vitam*] *vi* om. Lg. praeter 3. 6. 15. 67. 84. — *evitari*] *tuitaret* Lg. 2 corr. u. t. *vitari* 3. 5. 6. 14. 16. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 70. 73. 76. 81. *evitaret* 4. 13. 15. 24 corr. 32 v. u. 3. 86. Gu. 3.

218. *demissum*] *dimissum* Lg. XV., nullus bonorum, sed tamen Gu. 3. et ita corr. Lg. 32. — *multis sum modis*] sic scripsi secundum Lg. 2. 3. 4. (is *sunt*) 6. 13. 15. 24. 32. 36. 86. Gu. 3 (is *multis* iterat, nec tamen *modis* non habet). *Modis*

Tum pavor sapientiam omnem mi exanimato expecto-
rat;
Alter terribilem minatur vitae cruciatum et necem,
Quae nemo est tam firmo ingenio et tanta confidentia,
Quin refugiat timido sanguine atque exalbescat metu.

Aliud vis, contentum vehemens imminens quadam incitatione gravitatis:

Iterum Thyestes Atreum attrectatum advenit,
Iterum iam aggreditur me et quietum exsuscitat.
Maior mihi moles, maius miscendum est malum,
Qui illius acerbum cor contundam et comprimam.

una syllaba pronuntiato. — *mi exanimato*] *mihi ex.* Vict. Lg. 3. 5. 6. 14. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 93. *exanimo* 24. Inde *ex animo* Steph. Vict. Ald. Iunt. Man. Lamb. — *expectorat*] *exspectarat* s. *expectarat* Lg. VI, quorum est 4., item Gu. 3. — *alter*] om. Lg. 2. 4. 13. 24 add. 32 add. 36. Gu. 3. Sed ex eisdem praeter 4. scripsi *minatur* pro *minitatur*. — *necem, quae*] *necemque* Lg. XVI, bonorum nullus. — *timido sanguine*] sic scripsi ex codd. Lg. omnibus praeter 16., in quo est *sanguien*, item ex Gu. tribus, et id ceteros etiam bonos, VSt. Z. Erl. exhibere verisimile est. Quod circumfertur, *sanguen*, molestum est propter durum transitum a sanguine ad exalbescentem metu; in nostra scriptura elegans simul metonymia inest. — *contentum*] *concitatum* Lg. 3. 5 corr. 16. 20. 21. 67. 70. 73. 76. ita corr. 32. et 93. — *gravitatis*] *gravis* Lg. 3. 13. 32 corr. 36. Gu. 3. *grave et breve* 4. *breve grave* 24 corr. — *attrectatum*] *attractum* s. *adtractum*, *ad tractum*, *atractum* plerique codd., etiam boni Erl. Lg. 4. 32. 36. γ., sensu nullo. *ater etiam tum* 35. 70. *alter etiam tum* Pal. 6. 7., unde Lambini suspicio *mecum altercatum*, deleto *Atreum*; ingeniosior illa, quam vera; non enim de altercatione et rixa, sed de dolo et insidiis a fratre structis Atreus queritur. Si consideres in Gu. 3. legi *atritàtum*, in Lg. 3. 13. et Pearcii Z. *adtractatum*, in ψ *attractatum*, in Lg. 2. 67. *ad tractatum*, in 6. *atractatum*, non dubitabis mecum corrigere *attrectatum*, quod pro *tentando* non est infrequens: hoc autem ad similitudinem Graecorum πειρᾶσθαι et πεῖρα de dolis a poëta dictum est. Non adversatur quod Atreus initio de se tanquam alio loquitur. — *cor*] om. Lg. 2. 13. 32 add. 36. Gu. 3. *spiritum* 15. 24. 86. — *contundam*] *contendam* Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3.

219. *lene, tenerum*] *lene* om. Lg. 2. 4. 13. 24. 32. 36. Z.

219. Aliud voluptas, effusum lene tenerum hilaratum ac remissum:

Sed mihi cum tetulit coronam ob collocandas nuptias,
Tibi ferebat, cum simulabat sese † alteri dare;
Tum ad te ludibunda docte et delicate detulit.

Aliud molestia, sine commiseratione grave quoddam et uno pressu ac sono obductum:

Qua in tempestate Paris Helenam innuptis iunxit nuptiis,
Ego tum gravida expletis iam fere ad pariendum mensibus;
Per idem tempus Polydorum Hecuba partu postremo parit.

Erl., qui duo *et tenerum* exhibent cum Lg. IX., quorum sunt 13. 24. 36. 81. 84. Contra *et lene* Lg. 3. 6. 67. *tenerum* om. Havn. 1. 2. tres Lamb. *α. γ. δ. ψ.* edd. antiquiss. *plenum, tenerum* de coniectura Sch. Muell. conferri iubentes Quintil. XI. 3, 63. Non definio. — *tetulit*] praestantem et necessariam scripturam (iunctis vel separatis *te tulit)* servarunt Pith. *ψ.* Erl. Gu. 3. Vict. Lg. 2. 4. 5 corr. 13. 14. 16. 17. 20. 21. 24. 32. 35. 36. 65. 70. 73. 76. 81. 84. *retulit* s. *rettulit* 15. 23. 86. *β.* Illud ab Aldo usque ad Ern. regnans recentiores revocarunt. *Detulit* Havn. 1. 2. duo St. *α. β.* Gu. 1. 2. Lg. 3. 6. 67. 69. 93. Henrichsenius medie distinxit post *ferebat,* sensu, ut mihi videtur, nullo. Duplicem sententia protasin habet. Quanquam tertio versu Lg. omnes, Vict. Gu. tres *cum* exhibent, non *tum.* Quod si verum est (etsi saepe iniuria scripserunt librarii), versu priore corrigendum erit *tum* et distinguendum, ut Henr. fecit. Secundus versus numeris non constat, nisi secundam in *simulabat* producas. Latet ibi nomen proprium; quippe *alteri* a Lg. omnibus, Gu. tribus et Vict. ignoratur, quorum *vati* Lg. 4. 15. 24 corr. ut 2.; *aiacidan* 13. 70. *alacri* 81. Vict. Gu. 1. 2.; rell. omnes *aiaci. dare* om. Gu. 1. 2. — *ad te*] *a te* Lg. XVIII., quorum sunt 2. 4. 32. 36. om. 13. — *grave quoddam*] sic codd. plurimi, Havn. 1. 2. *ψ.* Gu. tres, Lg. omnes praeter 14. 76. 84. 93., edd. antiquiss. Sch. Muell. Or. Henr. Ceteri *quiddam.* — *pressu*] *presso* Gu. 3. *spiritu* Lott. Sch. in ed. mai. *oris pressu* Sch. in ed. min. — *obductum*] codd. et edd. *ductum* Sch. Muell., itaque Gu. 2. — *qua in tempestate*] sic vulgatum *qua tempestate* correxi ex Lg. 2. 13. 36.; eodem redit *quam temp.* in Lg. 32 corr. — *nuptiis*] *nuptias* Lg. 4. 13. 14. 23. 32. 36. 76. Gu. 1. 3. *nuptis* Gu. 2. Eidem et praeterea X. alii paulo ante *in nuptiis* pro *innuptis.*

LIX. 220. Omnis autem hos motus subsequi debet gestus, non hic verba exprimens scenicus, sed universam rem et sententiam non demonstratione, sed significatione declarans, laterum inflexione hac forti ac virili, non ab scena et histrionibus, sed ab armis aut etiam a palaestra; manus autem minus arguta, digitis subsequens verba, non exprimens; brachium procerius proiectum, quasi quoddam telum orationis; supplosio pedis in contentionibus aut incipiendis aut finiendis. 221. Sed in ore sunt omnia. In eo autem ipso dominatus est omnis oculorum; quo melius nostri illi senes, qui personatum ne Roscium quidem magnopere laudabant. Animi est enim omnis actio, et imago animi vultus indices oculi. Nam haec est una pars corporis, quae, quot animi motus

LIX. 220. *omnis*] scripsi ex Lg. praeter 3. 5. 6. 20. 21. 24. 76. 84. omnibus, item Vict. Gu. 1. 3. Nominativum putarunt; eaque de re *gestum* Gu. 3. — *scenicus*] *scaenicus* 65. 69. — *declarans*] *demonstrans clarans* Gu. 3. *demonstrans* corr. *declarans* 2. 3. 67. *demonstrans* corr. *clarans* 13. 32 corr. u. t. 36. — *ac virili*] *ac* om. Lg. 2. 4. 13. 24 add. ut 14. 32 add. 36. Gu. 3. *et* 14. 20. 23. 35. 69. 81. 93. — *etiam a palaestra*] *etiam* om. Lg. 2. 20. 23. *a* om. Vict. additur *sumpta* in 3. 6. 15. 24. 67. 69. 93. ita corr. 32. *sumptas* 4. — *subsequens verba*] inv. Lg. 2. 4. 23. *subsequens* om. Gu. 3. — *incipiendis — finiendis*] *in inc.* Lg. 20. *in finiendis* 4. 5. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 70. 73. 76. 81. Gu. 1. 2. Vict. ita corr. 32.

221. *sed*] *si* Lg. XV. deteriores; ita corr. 32. — *vultus*] quod addi solet, *est*, omisi ex auctoritate Lg. 2. 4. 13. 24. 32 add. 36. Gu. 3. — *indices*] *et indices* Lg. 3. 67. *iudices* 4 corr. 21. 76. 81. — *significationes et commutationes*] posteriora duo verba uncinis saepsi de interpretatione suspecta; absunt enim ab optimis libris Gu. 3. Lg. 2. 4. 13. 24. 32 add. 36. In commutando vultu ipsa inest animi motus significatio. Cf. ad II. 33, 144. — *connivens*] praestantissimam Gulielmii coniecturam plene firmant codd. aliqui Gruteri, Z. et Lg. 2. 13. 36., receperunt Sch. in ed. min. et Henr. *conveniens* non nulli codd. Gruteri. *continens* Havn. 1., aliquot Gruteri, Ox. plerique (etiam ψ) Gu. 1. Lg. 3. 6. 16. 17. 20. 21. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 93. ed. s. l.

sunt, tot significationes [et commutationes] possit efficere. Neque vero est quisquam, qui eadem connivens efficiat. Theophrastus quidem Tauriscum quendam dicit actorem aversum solitum esse dicere, qui in agendo contuens aliquid pronuntiaret. 222. Quare oculorum est magna moderatio. Nam oris non est nimium mutanda species, ne aut ad ineptias aut ad pravitatem aliquam deferamur. Oculi sunt, quorum tum intentione tum remissione tum coniectu tum hilaritate motus animorum significemus apte cum genere ipso orationis. Est enim actio quasi sermo corporis; quo magis menti congruens esse debet. Oculos autem natura nobis, ut equo et leoni setas caudam auris, ad motus animorum declarandos dedit. 223. Quare in hac nostra actione secundum vocem vultus valet; is

et a. Med. 1. Ven. *contuens* Havn. 2. Pal. 8. exc. δ. Lg. 4. 5. 15. 23. 24. 84. 86. Gu. 2. Med. 1. Lott. et vulgo post Aldum, duram explicationem habens, qua de re *contuens dicat* coniecit Ern. *contentus* 14. *communes* corr. et rursus exp. u. t. 32. *conviens* Gu. 3. *continēt* Vict. *qui eas idem contuens* coni. Sch. ed. mai. Muell. *qui eadem contuens quidquam eff.* coni. Waardenburg. opusc. p. 156. — *efficiat*] *bene effic.* Lg. 3. 6. 15. 67. 86. ita corr. 32. — *dicit*] vulgo *dixit.* Emendationem suppeditarunt Lg. praeter 81. 84. omnes, Vict. Gu. 3. — *aversum*] *adversum* Gu. 3. Lg. 2. 3. 6. 15. 21. 23. 24. 67. 70. ita corr. 32. — *dicere*] *chōe* Gu. 3., quod *chonere* significat, id vero quid sit et quomodo librario in mentem venerit non intelligitur.

222. *est magna*] *est* om. Gu. 3. — *tum intentione*] *tum* om. Gu. 3. *intensione* Gu. 1. Lg. 4. 15. 24. 86. ita corr. 2. — *coniectu*] *coniectura* Gu. 3. — *tum hilaritate*] *tum* om. Gu. 3. — *oculos*] *oculis* Gu. 3. — *setas*] restitui codd. fere omnium scripturam. Sola excerpta codicis Pearcii δ., quae sunt viri nescio cuius docti coniecturae, et Reg. 7703. *iubas* habent, quod recepere Steph. Lamb. Sch. Muell. Or. Henr. Sed id tritum de leone et equo, ut selectiori facile subrogari potuerit; vicissim hoc illi non potuit. Gu. 3. *cras.* *Setam equinam* dixit Cicero Tusc. V. 21, 62. *leonis setas* Virgilius Aen. VII. 666. — *auris*] sic Lg. 2 corr. 3. 5. 6. 13. 16. 21. 32 corr. 36. 65. 67. 70. 73. 76. Vict. Gu. 3. — *ad motus*] *ad* om. Gu. 3.

autem oculis gubernatur. Atque in eis omnibus, quae sunt actionis, inest quaedam vis a natura data. Quare etiam hac imperiti hac vulgus hac denique barbari maxime commoventur. Verba enim neminem movent nisi eum, qui eiusdem linguae societate coniunctus est, sententiaeque saepe acutae non acutorum hominum sensus praetervolant; actio, quae prae se motum animi fert, omnis movet; isdem enim omnium animi motibus concitantur et eos isdem notis et in aliis agnoscunt et in se ipsi indicant.

LX. 224. Ad actionis autem usum atque laudem maximam sine dubio partem vox obtinet; quae primum est optanda nobis, deinde, quaecunque erit, ea tuenda. De quo illud iam nihil ad hoc praecipiendi genus quem ad modum voci serviatur; equidem magnopere censeo serviendum; sed illud videtur ab huius nostri sermonis officio non abhorrere, quod, ut dixi paulo ante, plurimis

223. *in eis*] sic Lg. 2. 4. 13. 24. 36. *his* alii XVI., Vict. Gu. tres. — *actionis*] *actiones* Lg. 13. 15. 20. 21. 70. 76. 84. Gu. 3. — *hoc vulgus*] om. Lg. 2. 4. 13. 24. 32 add. 36. Gu. 3. *denique* om. Gu. 1. — *omnis*] sic Lg. 5. 13. 15. 16. 17. 20. 21. 23. 32. 35. 36. 65. 67. 69. 70. 73. 86. 93. Vict. — *movet; isdem enim omnium animi*] haec om. Lg. 2. 13. 24. 32 add. 36. Gu. 3. — *isdem*] sic bis Gu. 3. Lg. 32 corr. et altero loco etiam Lg. 13. 32 corr. 36. 65. Gu. 1. — *notis*] *motibus* Gu. 3. — *agnoscunt*] *cognoscunt* Lg. 3. 6. 21. 67. 76. ita corr. 32. — *in se ipsi indicant*] inutilis est coniectura Schuetzii *ipsis*. *in semet ipsi* Erl. *iudicant* multi codd., in quibus sunt Lg. 2. 4. 13. 36. Gu. 3. ita corr. 32.

LX. 224. *autem*] om. Lg. 32 add. 65. — *magnopere*] restitui veterem scripturam; *magno opere*, ut dedit Henr., ex solis Gu. 1. 3. *(ope)* enotari video. Ante hoc legitur *tamen* in Gu. 3. Lg. 35. — *ante, plurimis*] *ante curet, ante curret, ocurret, occurret* Lg. VIII. minus boni; *curret pluribus* Gu. 1. *ante curret in eis in rebus quod maxime est ut ille* Gu. 3. deinde omisso fine sententiae. — *nam*] *nunc* Gu. 3.

in rebus, quod maxime est utile, id nescio quo pacto etiam decet maxime. Nam ad vocem obtinendam nihil est utilius quam crebra mutatio, nihil perniciosius quam effusa sine intermissione contentio. 225. Quid? ad auris nostras et actionis suavitatem quid est vicissitudine et varietate et commutatione aptius? Itaque idem Gracchus (quod potes audire, Catule, ex Licinio, cliente tuo, literato homine, quem servum sibi ille habuit ad manum) cum eburneola solitus est habere fistula, qui staret occulte post ipsum, cum contionaretur, peritum hominem, qui inflaret celeriter eum sonum, quo illum aut remissum excitaret aut a contentione revocaret. Audivi me Hercule, inquit Catulus, et saepe sum admiratus hominis cum diligentiam tum etiam doctrinam et scientiam. 226. Ego vero, inquit Crassus, ac doleo quidem, illos viros in eam fraudem in re publica esse delapsos; quanquam ea tela texitur et ea incitatur in civitate

225. *auris*] sic Lg. 3. 13. 20. 21. 24. 36. 67. 70. 73. 76. ita corr. 32. *ad* ante om. Gu. 3. — *idem*] *et idem* Lg. 2. 3. 4. 6. 13. 15. 24. 32. 36. 67. 86. — *Licinio*] potioribus codd. tutum tollere non sum ausus; sic enim aut *licino* Lg. XI, quorum sunt 2. 4. 13. 32. 36., Gu. tres, Havn. 1. quatuor Oxx. Erl. edd. antiq. mg. Crat. Man. Lamb. Grut. Or. Henr. *Erycinum* s. *Ericinum* hic vocant Havn. 2. β. ψ. Lg. XIV minus boni, Vict. Ald. Iunt. Crat Ern.; eodemque pertinent *hericino* in Lg. 17. *laevicino* in 65. *eucino* in 81. — *qui staret*] *staretque* Lg. 3. 5. 6. 15. 16. 17. 21. 35. 65. 67. 69. 70. 73. 76. 81. 86. Gu. 1. 2. Vict. ita corr. 32. ipsum illud a sec. m. sublatum in 5. 17. — *contionaretur*] sic Lg. 2. 13. 24. 32. 36. cum IX aliis et Vict. Gu. 2. — *eum sonum*] *illum s.* Gu. 1. — *me Hercule*] divisim Lg. 2. 3. 4. 67. 69. 70. 76. 81. 93. Gu. 1. 3. horum *me me hercule* 3. *me hercle* 4. 76. Gu. 1. — *hominis*] om. Vict. Gu. 1. — *cum — tum*] bis *tum* Gu. 1. 2. Lg. 2. 4. 15. 17. 24. 32 corr. 70. 81. 86.

226. *quanquam ea*] *quia in ea* Gu. 3. *qui in eam* Lg. 5. 16. 17. 21. 65. 67. 69. 93 corr. *qui meam* 6. *quia ea* Lg. 2. 4. 13. 15. 24 corr. 32 corr. 36. 86. — *et ea*] *et* om. Lg. 2. 3. 4. 6.

ratio vivendi ac posteritati ostenditur, ut eorum civium, quos nostri patres non tulerunt, iam similes habere cupiamus. Mitte, obsecro, inquit, Crasse, Iulius, sermonem istum et te ad Gracchi fistulam refer, cuius ego nondum plane rationem intellego.

LXI. 227. In omni voce, inquit Crassus, est quiddam medium, sed suum cuique voci. Hinc gradatim ascendere vocem utile et suave est (nam a principio clamare agreste quiddam est), et idem illud ad firmandam est vocem salutare. Deinde est quiddam contentionis extremum, quod tamen interius est quam acutissimus clamor, quo te fistula progredi non sinet et † iam ab ipsa contentione revocabit; est item contra quiddam in remissione gravissimum quoque tanquam sonorum gradibus descenditur. Haec varietas et hic per omnis sonos

24 add. 32. 36. 67. Gu. 3. — *incitatur*] om. 2. 4. 15. 24. 32 add. 36. 86. Gu. 3. *excitatur* 76. — *ratio vivendi*] inv. Lg. 2. — *posteritati*] *posteritatis* Lg. praeter 35. 65. 69. 84. 93. Vict. Gu. tres. Fortasse verum est *posteris*. — *patres*] *maiores* Lg. 14. *parentes* 15. 24. 32. 65. 86. — *intellego*] scripsi ex Lg. 13. 36.

LXI. 227. *quiddam medium*] *quoddam m.* Lg. 3. 4. 6. 24. 67. edd. Steph. Wald. Ern. ita corr. 32. Sed huius loci et eius, qui statim sequitur et in quo nulla scripturae diversitas est, plane alia ratio est atque illius c. 58, 219. — *utile et suave*] *utile* delevere Sch. Muell., uncis inclusit Henr., idem atque *salutare* esse putantes. Sed *salutaris* ea res voci est, *utilis* causae oratori dicendae ipsique igitur oratori. Ceterum *utile* om. Gu. 3. — *agreste quiddam est*] *est* ante *agreste* ponitur in Lg. 2. 4. om. 13. 23. 32 add. 36. Gu. 3. Verba *nam a principio clamare agreste quiddam est* om. Sch. Muell. male; si enim parenthesi includuntur, non habent quo offendamur. — *ad firmandam*] plerique codd. et edd. *ad firmandum*, dicendi genere minime Ciceroniano. Illud distincte legitur in Lg. 32 corr. 36. eodemque redit *affirmandam* in Lg. 2. — *est vocem*] inv. Lg. 3. 6. 15. 67. Lamb. — *deinde est quoddam*] *quoddam* Lg. 3. 4. 6. 67. 76. Lamb. Ern. — *interius*] *ulterius* Lg. 4. 24. *inferius* edd. Steph. Vict. Man. Lamb. — *quoque*] *quod* Gu. 3. Lg. 2. 13. 32 corr.

vocis cursus et se tuebitur et actioni afferet suavitatem. Sed fistulatorem domi relinquetis, sensum huius consuetudinis vobiscum ad forum deferetis. 228. Edidi quae potui; non ut volui, sed ut me temporis angustiae coëgerunt. Scitum est enim causam conferre in tempus, cum afferre plura, si cupias, non queas. Tu vero, inquit Catulus, collegisti omnia, quantum ego possum iudicare, ita divinitus, ut non a Graecis sumpsisse, sed eos ipsos haec docere posse videare. Me quidem istius sermonis participem factum esse gaudeo; ac vellem, [ut] meus gener sodalis tuus Hortensius affuisset, quem quidem ego confido omnibus istis laudibus, quas tu oratione complexus es, excellentem fore. 229. Et Crassus, Fore dicis? inquit; ego vero esse iam iudico et tum iudicavi, cum me consule in senatu causam defendit Africae, nuperque

ut 3l 36. *ad quod* 3. 4. 6. 15. 24. 67. 86. Lamb. *quo* 17. 35. Man. *quaeque* 21. *quo quε* 23. — *et iam ab ipsa*] librorum scriptura *et tamen a. i.* sententiae adversatur; *sed iam* Sch. Muell. *et iam* Henr., quem sequor, non ut persanatum tamen locum putem. — *et hic*] *hic* om. Lg. 2. 4. 13. 24. 32 add. 36. — *per omnis*] dedi ex Lg. 13. 14. 15. 16. 17. 21. 23. 35. 65. 70. 73. 76. — *actioni*] *actio* Lg. 2 corr. Gu. 3. *orationis* 69. 93. — *afferet*] *affert* Lg. 4. 6. 24. 32. *defert* 5. 14. 16. 17. 23. 35 corr. ut 15. 65. 70. 73. *deferet* 15 corr. ut 5. 20. 21. 69. 76. 81. Gu. 1. — *sed fistulatorem*] *sed et fist.* Lg. 2. 4. 13. 32 corr. *set*, unde illa scriptura fluxit, 36. *sed* Gu. 3. — *sensum*] *et sensum* Lg. 4. 15. 24. 86. Alii *sensus*, ut Lg. X peiores, Vict. Gu. 1. 2. — *huius*] *illius* Lg. XVII peiores, Gu. 1. Vict. ita corr. 32.

228. *conferre*] *conferri* Lg. 15. 24. 86. ita corr. 32. *afferre* Gu. 3. — *cum afferre plura, si*] *cum, afferre si cupias plura* Gu. 3. — *sumpsisse*] Lg. 4. 13. 24. 32 corr. 36. Gu. 3. eodemque redit *suppressisse* in Lg. 2. Hoc vulgato *didicisse*, quod illi interpretando additum arbitror, non cunctanter praetuli. — *vellem*] *Ut* Lambino in mg. rep. et suspectum delerunt Sch. Muell., uncinis clausit Or.; quos sequor propter fidem Lg. 13. 36.

229. *esse iam iudico et tum iudicavi*] Sch. et Muell. de Heusingeri sententia dederunt *esse iudico et iam tum iudicavi.*

etiam magis, cum pro Bithyniae rege dixit. Quam ob rem recte vides, Catule; nihil enim isti adolescenti neque a natura neque a doctrina deesse sentio. 230. Quo magis est tibi, Cotta, et tibi, Sulpici, vigilandum ac laborandum. Non enim ille mediocris orator vestrae quasi succrescit aetati, sed et ingenio peracri et studio flagranti et doctrina eximia et memoria singulari. Cui quanquam faveo, tamen illum aetati suae praestare cupio; vobis vero illum tanto minorem praecurrere vix honestum est. Sed iam surgamus, inquit, nosque curemus et aliquando ab hac contentione disputationis animos nostros curaque laxemus.

iam esse iudico Lg. 15. 24. 86. *dico* p. *iudico* Lg. 4. Gu. 3. — *recte vides*] *recte* om. Vict. — *natura* — *doctrina*] haec contraria loca tenent in Gu. 3. — *sentio*] om. Lg. 5. 14. 16. 20. 21. 23. 70. 73. 76. Vict. *censeo* 65 corr.

230. *quo*] *eoque* Lg. praeter 2. 4. 13. 24. 32. 36. 65. 84. *eoque quo* 65. — *vestrae*] *vestram* Lg. 2. 32 corr. ut 15. et v. ut 3. 36. Gu. 3. *nostrae* 3. 67. 81. *uram* 4 (*v̄ram* = *vestram*). *in vestram* 15. 24. 86. Deinde *aetatem* Lg. 2. 4. 13. 15. 24. 32 corr. 36. 86. *aetatis* Gu. 3. Haec omnia fluxerunt ex perperam intellecto compendio syllabarum finalium. — *et ingenio*] *et* om. Gu. 3. — *aetati suae*] *etatisve* Gu. 3. — *vobis*] om. Gu. 3.; idem mox *verum*. — *curaque*] recipienda cum Henrichsenio nobis videbatur Lambini emendatio, cum codd. et edd. vulgo *curamque* prae se ferant. *Animus* enim contentione et cura laxatur; *cura* laxari i. e. remitti s. solvi sane potest, sed *contentione* laxari non potest.

INDEX

RERUM IN COMMENTARIIS CRITICIS TRACTATARUM.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U.

V.

X.

Z.

Druck und Papier der Hofbuchdruckerei in Altenburg.

Bei den Verlegern erschienen u. a. von demselben Verfasser:

Lexicon Sophocleum, adhibit. veter. interpretum explicat. grammaticor. notationibus, recentior. doctor. commentariis compos. Fr. Ellendt. II Vol. 8 mai. 1834. 35. 10 Thlr. 20 gGr.

Cicero de claris Oratoribus liber qui dicitur Brutus. C. not. I. A. Ernesti aliorumque interpret. select. edid. suasque adiecit Frid. Ellendt. Praefixa est succincta eloquent. roman. usque ad Caesares historia. 8 mai. 2 Thlr.

De formis enunciatorum conditional. ling. lat. Commentat. scr. Frid. Ellendt. 8 mai. 8 gGr.

Ferner:

Apollonii Citiensis, Stephani, Palladii, Theophili, Meletii, Damascii, Ioannis, aliorum Scholia in Hippocratem et Galenum e Codd. Mss. Vindobonens. Monacens. Florentin. Mediolanens. Escorialens. etc. primum graece ed. F. R. Dietz. II Vol. 8 mai. 1834. 4 Thlr. 20 gGr.

Arriani Nicomed., de expeditione Alexandri Libri VII. Recens. et annotat. max. partem criticis cum aliorum selectis, tum suis instruxit I. E. Ellendt. II Vol. 8 mai. 1832. 4 Thlr. 20 gGr.

Ciceronis, M. T., de Oratore ad Quintum fratrem libri III. Recensuit, illustravit, aliorum suasque animadversiones adiecit O. M. Müller. 8 mai. 1819. 3 Thlr. 8 gGr. Auf Schreibpapier 4 Thlr.

Drumann, W., Geschichte Roms in seinem Uebergange von der republikanischen zur monarchischen Verfassung; oder Pompeius, Caesar, Cicero und ihre Zeitgenossen. Nach Geschlechtern und mit genealog. Tabellen. 1r Thl. gr. 8. 1834. 3 Thlr. 2r Thl. 1835. 3 Thlr. 6 gGr. 3r Thl. 1837. 3 Thlr. 18 gGr. 4r Thl. 1838. 3 Thlr. Der fünfte und letzte Theil erscheint im Anfange des Jahres 1841.

Ebert, I. F., ΣΙΚΕΛΙΩΝ sive Commentariorum de Siciliae veteris Geographia, Historia, Mythologia, Lingua Antiquitatibus Sylloge. Accedunt praeter Inscriptionum aliquot enarrationem Scriptorum ut ratione Siculorum, ita horum, qui de rebus Siculis egerunt, vitae cum reliquiis Operum illustratis. Vol. I. p. 1. 8 mai. 1831. 20 gGr.

Lehrs, K., de Aristarchi Studiis Homericis, ad praeparandum Homericorum Carminum textum Aristarcheum. 8 mai. 1834. 2 Thlr. 4 gGr.

— — Quaestiones Epicae. 8 mai. 1837. 1 Thlr. 16 gGr.

Lobeck, Chr. Aug., Aglaophamus sive de theologiae mysticae Graecorum causis libri III. Accedunt Poëtarum Orphicorum reliquiae. II Vol. 8 mai. 1829. n. 10 Thlr. Velinpapier n. 13 Thlr. 8 gGr.

Otfrid's Krist, das älteste im 9. Jahrhundert verfasste, hochdeutsche Gedicht, nach den drei gleichzeitigen zu Wien, München und Heidelberg befindlichen Handschriften, kritisch herausgegeben von E. G. Graff. Mit einem Facsimile aus jeder der drei Handschriften. gr. 4. 1831. n. 5 Thlr. 16 gGr.

Schubert, F. W., de Romanorum Aedilibus libri IV, quibus praemittitur de similibus magistratibus apud potentiores populos antiquos Diss. duae. 8 mai. 1828. 3 Thlr.

Struve, K. L., über die lateinische Declination und Conjugation, eine grammatische Untersuchung. gr. 8. 1823. geh. 1 Thlr. 20 gGr.

— — Quaestiones de dialecto Herodoti Spec. I., II. et III. 4 mai. 1828—1830. n. 1 Thlr. (Spec. I. 12 gGr. Spec. II. 8 gGr. Spec. III. 4 gGr.)